

โปรแกรมและแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลัง
เกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผสมวิธี

PROGRAM AND GUIDELINES FOR PROMOTING POSITIVE FINANCIAL BEHAVIOR TO
ENHANCE FINANCIAL WELL-BEING AFTER RETIREMENT AMONG
PRIVATE EDUCATIONAL INSTITUTIONS EMPLOYEES: A MIXED-METHODS STUDY

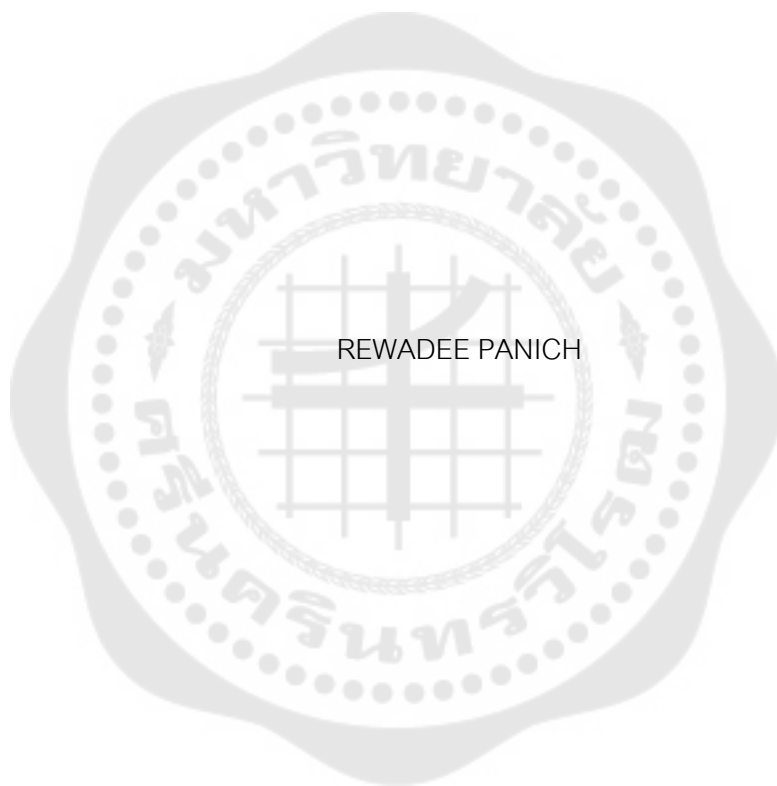
เววดี พานิช

โปรแกรมและแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลัง
เกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผสมวิธี

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2568
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

PROGRAM AND GUIDELINES FOR PROMOTING POSITIVE FINANCIAL BEHAVIOR TO
ENHANCE FINANCIAL WELL-BEING AFTER RETIREMENT AMONG
PRIVATE EDUCATIONAL INSTITUTIONS EMPLOYEES: A MIXED-METHODS STUDY

REWADEE PANICH

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY
(Applied Behavioral Sc.Research)

Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University

2025

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

โปรแกรมและแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของ
พนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผสนวิธี

ของ

เรวดี พานิช

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนพล)

ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร)

ที่ปรึกษาร่วม

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดารัตน์ ตันติวิวัฒน์)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชชาดา ประสิทธิ์โชค)

ชื่อเรื่อง	โปรแกรมและแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผลานวิธ
ผู้วิจัย	เรวดี พานิช
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2568
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลเทพ พูนพล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาศกร จันประเสริฐ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสาเหตุและวิธีเสริมสร้างพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกของพนักงานสถานศึกษาเอกชน (2) ออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก และ (3) ค้นหาแนวทางการส่งเสริมอย่างยั่งยืนภายใต้บริบทสังคมสูงวัยของไทย ใช้การวิจัยผลานวิธแบบแทรกแซง แบ่งการศึกษาเป็นสามระยะ ได้แก่ ระยะก่อนการทดลองใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อค้นหาวิธีเสริมสร้างพฤติกรรม ระยะทดลองดำเนินการทั้งทดลอง ด้วยโปรแกรม 10 สัปดาห์และติดตามผล 4 สัปดาห์ และระยะหลังการทดลองศึกษามุมมองผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกต้องอาศัยเจตคติเชิงบวก การรู้เท่าทันอคติทางการเงิน วินัยส่วนบุคคล อิทธิพลจากครอบครัว วัฒนธรรม ความเชื่อ ความรู้และทักษะจากประสบการณ์ รวมถึงสุขภาพกายและใจที่ดี วิธีการส่งเสริมควรเน้นการตระหนักรู้ตน การเรียนรู้จากตัวแบบ การลงมือทำ และการใช้เทคโนโลยี ร่วมกับการติดตามประเมิน 1-3 เดือน ผลการใช้โปรแกรมพบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญระหว่างช่วงเวลาและกลุ่ม (Wilks' Lambda = .717, $p = .024$) สะท้อนผลชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีวินัยและเปิดรับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เช่น เกม แอปพลิเคชัน และการให้คำปรึกษาเฉพาะบุคคล แนวทางการส่งเสริมอย่างยั่งยืนควรปรับโครงสร้างการจัดการเชิงบูรณาการทั้งระดับมหภาคและจุลภาค ได้แก่ ภาครัฐ (สวัสดิการค่ารักษาและเงินเกษียณ) ภาคสถาบันการเงิน (สินเชื่อและการวางแผนเกษียณ) ภาคองค์กรนายจ้างเอกชน (สหกรณ์และโครงการกักหนี้) และการพึ่งพาตนเองระดับปัจเจก (โครงการธนาคารเวลาในชุมชน) ผลการศึกษานี้สามารถประยุกต์ใช้กับการฝึกอบรม การให้คำปรึกษาทางการเงิน และมาตรการสนับสนุนเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินของประชาชน

คำสำคัญ : สุขภาวะทางการเงิน, โปรแกรมแทรกแซง, การวิจัยผลานวิธ, พนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน, พฤติกรรมการเงินเชิงบวก

Title	PROGRAM AND GUIDELINES FOR PROMOTING POSITIVE FINANCIAL BEHAVIOR TO ENHANCE FINANCIAL WELL-BEING AFTER RETIREMENT AMONG PRIVATE EDUCATIONAL INSTITUTIONS EMPLOYEES: A MIXED- METHODS STUDY
Author	REWADEE PANICH
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2025
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Polthep Poonpol
Co Advisor	Associate Professor Dr. Thasuk Junprasert

This study aimed to (1) investigate the causes and approaches for fostering positive financial behaviors among private educational institutions employees, (2) design and examine the effects of a program promoting positive financial behaviors, and (3) identify sustainable promotion strategies within the context of Thailand's aging society. A mixed-methods intervention design was employed in three phases: the pre-experimental phase involved in-depth interviews to explore approaches for fostering such behaviors; the experimental phase applied a quasi-experimental design to a 10-week program with a 4-week follow-up; and the post-experimental phase examined perspectives of experts. The findings revealed that the promotion of positive financial behavior requires a positive financial attitude, awareness of financial biases, personal discipline, influence from family, culture, beliefs, knowledge, and skills gained from experience, as well as good physical and mental health. Recommended promotion methods include self-awareness, learning from role models, practical application, and the use of technology with follow-up evaluations within 1–3 months. The program results indicated that the treatment group exhibited significant changes in financial behaviors across time periods and between groups (Wilks' Lambda = .717, $p = .024$), clearly reflecting the program's effectiveness, particularly among participants who were disciplined and open to learning through activities such as games, applications, and financial counseling. Sustainable promotion strategies should involve structural and integrated management at both macro and micro levels: the public sector (healthcare benefits and retirement funds), the financial sector (loans and retirement planning), the private employer sector (cooperatives and debt restructuring programs), and individual self-reliance (community time banking). The results can be applied to the design of training programs, financial counseling services, and supportive measures to enhance the financial well-being of the population.

Keyword : Positive financial behavior, financial well-being, intervention design, private educational institution employees, mixed methods study

กิตติกรรมประกาศ

เส้นทางการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตในครั้งนี้ เป็นช่วงเวลาสำคัญที่เต็มไปด้วยความตั้งใจ ความพยายาม และบทเรียนหลากหลาย ซึ่งก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ความแข็งแกร่งทางความคิด และการเติบโตภายในอย่างแท้จริง งานวิจัยในหัวข้อ “แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก เพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผานวิธี” เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจ ความเมตตา และการสนับสนุนจากหลายฝ่ายที่ข้าพเจ้าสำนึกในพระคุณอย่างยิ่ง

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนพล อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก วิทยานิพนธ์ ผู้ให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดตลอดเส้นทางการวิจัย ด้วยความกรุณา เมตตา และใส่ใจในรายละเอียดทุกขั้นตอนอย่างจริงใจ และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาตุกร จันประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยชี้แนะแนวคิดสำคัญทั้งในด้านวิชาการและการตีความ ผลการวิจัยอย่างมีระบบ ทำให้ข้าพเจ้าสามารถดำเนินการศึกษาได้อย่างมีทิศทางและลุ่มลึกยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันพฤติกรรมศาสตร์และผู้ทรงคุณวุฒิในสถาบัน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญและผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่กรุณาสละเวลาและแบ่งปันประสบการณ์อันทรงคุณค่า ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นและนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันที่เคียงข้าง ให้กำลังใจ และช่วยเหลือในยามที่ต้องการ ขอขอบคุณครอบครัว สามี และบุตร ซึ่งเป็นแรงใจสำคัญที่อยู่เคียงข้างตลอดเส้นทาง

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ ท่านอธิการบดี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และผู้สนับสนุนทุกท่านที่เป็นแรงผลักดันให้ข้าพเจ้าก้าวผ่านเส้นทางแห่งการเรียนรู้ เส้นทางแห่งการเติบโตครั้งสำคัญในชีวิตนี้ได้สำเร็จ

เวรดี พานิช

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญรูปภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามงานวิจัย.....	7
จุดประสงค์ของงานวิจัย	7
ความสำคัญของการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงิน	15
สุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-Being).....	15
พฤติกรรมการเงินเชิงบวก (Positive Finance Behavior).....	19
แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก	36
ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior).....	36
ทฤษฎีปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory).....	39
ทฤษฎีความคาดหวัง (Prospect Theory)	43

วิธีการผสมผสานวิธีสอดแทรก (The Intervention Design)	48
รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กรณีศึกษา (Case Based Learning).....	52
นิยามเชิงปฏิบัติการ	59
กรอบแนวคิดและสมมติฐานงานวิจัย.....	61
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	65
วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 ก่อนการทดลอง.....	66
วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 การทดลอง.....	73
วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ 3 หลังทดลอง	102
การรับรองจริยธรรมการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล.....	104
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	106
ตอนที่ 1 แสดงผลการวิจัยระยะที่ 1 ในช่วงก่อนการทดลอง	107
1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล.....	107
2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis: QDA).....	110
3) ข้อมูลความเชื่อมโยงผลการวิจัยสู่การทดลอง ระยะที่ 2	139
ตอนที่ 2 แสดงผลการวิจัยระยะที่ 2 ช่วงดำเนินการทดลอง	145
1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรตาม.....	145
2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย	151
3) ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (PFB) กับสุขภาวะทางการเงิน (FWB)	163
4) ผลการติดตามประเมินผลการทำกิจกรรมในโปรแกรมฯ	165
5) ผลการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของกลุ่มทดลองหลังสิ้นสุดการทดลอง	167
6) ความเชื่อมโยงการวิจัยระยะที่ 2 กับการวิจัยระยะที่ 3.....	172
ตอนที่ 3 แสดงผลการวิจัยระยะที่ 3 ช่วงหลังการทดลอง	173
1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล.....	173

2) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ	175
3) ภาพรวมความเชื่อมโยงและความต่อเนื่องของการวิจัย 3 ระยะ	198
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	199
การวิจัยระยะที่ 1 ในช่วงก่อนการทดลอง	199
สรุปผลการวิจัยในช่วงก่อนการทดลอง	199
ข้อจำกัดในการวิจัยระยะก่อนการทดลอง	201
การอภิปรายผลการวิจัยระยะก่อนการทดลอง	201
การวิจัยระยะที่ 2 ในช่วงการทดลอง	206
สรุปผลการวิจัยในระยะการทดลอง	206
ข้อจำกัดในการวิจัยระยะทดลอง	209
การอภิปรายผลการวิจัยระยะการทดลอง	211
การวิจัยระยะที่ 3 ในช่วงหลังการทดลอง	213
สรุปผลการวิจัยระยะหลังการทดลอง	213
ข้อจำกัดในการวิจัยระยะหลังการทดลอง	216
การอภิปรายผลการวิจัยระยะหลังการทดลอง	216
สรุปความเชื่อมโยงของผลการวิจัยระยะที่ 1, 2 และ 3	218
ข้อเสนอแนะการวิจัย	221
ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ	221
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	222
บรรณานุกรม	225
ภาคผนวก.....	238
ภาคผนวก ก เอกสารรับรองการเก็บรวบรวมข้อมูลและแบบวัด	239
ภาคผนวก ข การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยระยะที่ 2	261

ภาคผนวก ค การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	265
ภาคผนวก ง รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	274
ภาคผนวก จ โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก	277
ภาคผนวก ฉ ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	312
ประวัติผู้เขียน.....	329

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก	25
ตาราง 2 สังเคราะห์ตัวแปรที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจากการทบทวนวรรณกรรม.....	31
ตาราง 3 เกณฑ์กำหนดทักษะทางการเงิน 3 ด้าน ของธนาคารแห่งประเทศไทย	35
ตาราง 4 จุดแข็งและข้อจำกัดของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	49
ตาราง 5 ความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาและการเรียนรู้โดยใช้ปัญหา	56
ตาราง 6 กระบวนการสอนโดยใช้กรณีศึกษา ตามแนวคิด “7 Jump Process” ของ “Williams” ..	58
ตาราง 7 เกณฑ์คัดเข้า คัดออก การวิจัยระยะที่ 1 : บุคคลตัวอย่าง (Best Practices)	66
ตาราง 8 คำถามสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง	70
ตาราง 9 เกณฑ์การคัดเข้าและการคัดออกของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนกลุ่มเป้าหมาย..	75
ตาราง 10 โครงสร้างแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก จำแนกตามองค์ประกอบของพฤติกรรม ..	78
ตาราง 11 เกณฑ์การให้คะแนน การแปลความหมายคะแนน.....	79
ตาราง 12 โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลัง เกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน	81
ตาราง 13 เกณฑ์ตรวจวัดค่าสถิติข้อตกลงเบื้องต้น	99
ตาราง 14 เกณฑ์การคัดเข้า คัดออก ในการศึกษาระยะที่ 3 : ผู้ทรงคุณวุฒิ.....	102
ตาราง 15 คำถามสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างการศึกษาระยะหลังการทดลอง (ระยะที่ 3)	104
ตาราง 16 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล	108
ตาราง 17 แสดงความเชื่อมโยงระหว่างผลการวิจัยก่อนการทดลองสู่การวิจัยระยะทดลอง	140
ตาราง 18 ลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง.....	146

ตาราง 19 คะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเงินซึ่งบวกลบการยกระดับสุขภาวะทางการเงินแยกตามองค์ประกอบ.....	148
ตาราง 20 ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) และการแจกแจงแบบปกติ Shapiro–Wilk	153
ตาราง 21 ค่าทดสอบสมมติฐานความกลมกลืนของความแปรปรวนร่วม (sphericity assumption)	154
ตาราง 22 เมทริกซ์ของความแปรปรวนร่วมตัวแปรตามมีค่าเท่ากันทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	155
ตาราง 23 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทาง	156
ตาราง 24 คะแนนเฉลี่ยรายคู่ระหว่างช่วงเวลากับกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปรตาม	157
ตาราง 25 คะแนนเฉลี่ยรายคู่ระหว่างการได้รับและไม่ได้รับโปรแกรม ฯ จำแนกตามตัวแปรตาม	159
ตาราง 26 คะแนนเฉลี่ยสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มและระยะเวลา. 163	
ตาราง 27 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล	174
ตาราง 28 การสังเคราะห์แสดงความเชื่อมโยง (Joint Display) ผลวิจัย 3 ระยะ ของการผสมวิธีแบบโปรแกรมการแทรกแซง (Mixed Methods Intervention Design).....	220

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 โครงสร้างประชากรไทย	14
ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเงินที่มีผลต่อสุขภาวะทางการเงิน	17
ภาพประกอบ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาวะทางการเงินของคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	19
ภาพประกอบ 4 แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมทางการเงิน	20
ภาพประกอบ 5 แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก	22
ภาพประกอบ 6 ความเชื่อมโยงตัวแปรที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกจากวรรณกรรม การวัด และงานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในประเทศไทย	32
ภาพประกอบ 7 โครงสร้างแบบวัดความสามารถทางการเงิน จำแนกตามปัจจัย	35
ภาพประกอบ 8 แบบจำลองทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนแนวคิด Icek Ajzen	36
ภาพประกอบ 9 โครงสร้างความสัมพันธ์ 3 องค์ประกอบ ตามแนวคิดของ Bandura	40
ภาพประกอบ 10 ความแตกต่างระหว่างการรับรู้ความสามารถตนเองและความคาดหวังผลที่เกิด	41
ภาพประกอบ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถตนเองและความคาดหวังใน ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น	41
ภาพประกอบ 12 ทฤษฎีความคาดหวัง (The Prospect Theory)	44
ภาพประกอบ 13 การออกแบบงานวิจัยผลานวิธีแบบสอดแทรก (Intervention Design)	52
ภาพประกอบ 14 พีระมิดแห่งการเรียนรู้	54
ภาพประกอบ 15 กระบวนการเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Case Base Learning Process)	57
ภาพประกอบ 16 กรอบแนวคิดการวิจัย	63
ภาพประกอบ 17 การออกแบบวิจัยผลานวิธีแบบสอดแทรก (Mixed Methods Research- Intervention Designs)	68
ภาพประกอบ 18 แบบแผนของการวิจัยกึ่งทดลอง	75

ภาพประกอบ 19 แนวทางการเก็บข้อมูลการวิจัยระยะทดลอง	76
ภาพประกอบ 20 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก	81
ภาพประกอบ 21 กรอบแนวคิดการวิจัยระยะทดลอง (ระยะที่ 2)	99
ภาพประกอบ 22 มุมมองต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลัง เกษียณ	114
ภาพประกอบ 23 ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวก	127
ภาพประกอบ 24 วิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก	139
ภาพประกอบ 25 กราฟแสดงคะแนนค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการจัดการเงินของกลุ่มตัวอย่าง	162
ภาพประกอบ 26 กราฟแสดงคะแนนค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการวางแผนการเงินของกลุ่มตัวอย่าง .	162
ภาพประกอบ 27 ค่าเฉลี่ยสุขภาวะทางการเงิน (FWB) ของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มและตาม ระยะเวลา	164
ภาพประกอบ 28 ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับพนักงานกลุ่มทดลอง จากโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรม การเงินเชิงบวก	171
ภาพประกอบ 29 มุมมองอนาคตในแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุข ภาวะทางการเงินหลังเกษียณอย่างยั่งยืน : มุมมองอนาคตของผู้ทรงคุณวุฒิในระดับมหภาคและ จุลภาค	177

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (Positive Financial Behaviors: PFB) เป็นแนวทางสำคัญที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) ในด้านการขจัดความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ เนื่องด้วยการมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเป็นรากฐานสำคัญในการยกระดับสุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-Being: FWB) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของคุณภาพชีวิตที่ดี ที่จะสามารถสะท้อนถึงความสามารถในการจัดการเงินและวางแผนการเงินเพื่อบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคลและมีความมั่นคงในชีวิต (Fan & Henager, 2022) ในประเทศไทยแนวทางนี้ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565-2570" (ประกาศฉบับที่ 85/2565) ภายใต้นโยบายของสำนักนโยบายการออมและการลงทุน กระทรวงการคลัง ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความรู้ (Awareness) และการยกระดับทักษะความรู้ทางการเงิน (Financial literacy) ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยใช้กลไกแบบบูรณาการเพื่อสร้างระบบนิเวศทางการเงินที่ยั่งยืน ทั้งยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์และจะกลายเป็นสังคมสูงวัยขั้นสูง (Hyper-aged society) ภายในไม่กี่ทศวรรษข้างหน้า กลุ่มประชากรวัยทำงานที่กำลังจะเกษียณพร้อมกันเป็นจำนวนมากกำลังเผชิญกับความเสี่ยงด้านความไม่มั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรอย่างรวดเร็วส่งผลให้อัตราส่วนผู้สูงวัยต่อแรงงาน (Dependency ratio) สูงขึ้น ขณะที่รายได้จากภาษีที่สนับสนุนรัฐสวัสดิการมีแนวโน้มลดลงนำไปสู่ภาวะที่รัฐอาจไม่สามารถจัดสรรเงินบำนาญหรือบริการสาธารณสุขที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เกษียณทุกคนได้ในอนาคต ขณะเดียวกันงานวิจัยหลายฉบับชี้ให้เห็นว่าคนไทยวัยก่อนเกษียณยังขาดความพร้อมทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มพนักงานเอกชนอายุ 40-59 ปี พบว่ามีมากถึงร้อยละ 47 ที่ยังไม่ได้เตรียมแผนการเงินสำหรับการใช้จ่ายหลังเกษียณ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงความมั่นคงในอาชีพและสิทธิประโยชน์หลังเกษียณ เช่น เงินบำเหน็จบำนาญหรือสวัสดิการภาครัฐแล้ว กลุ่มนี้จึงเผชิญความเสี่ยงทางการเงินสูง (Pisedtasalasai, 2022; พรอนงค์ นุชวาทระกูล และ รุ่งเกียรติ รัตนบานชื่น, 2565)

นอกจากนี้ยังพบข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่น่ากังวลเกี่ยวกับเจตคติของพนักงานวัยก่อนเกษียณ โดยร้อยละ 60 ระบุว่าตนเองมีความรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของการวางแผนเกษียณ แต่ยังไม่ลงมือปฏิบัติ ขณะที่อีกร้อยละ 30 เพียงแค่คิดแต่ยังไม่เริ่มลงมือทำ และร้อยละ 10 ไม่เคยตระหนักหรือการวางแผนเรื่องการเกษียณเลย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้มักตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผนการเงินช้าเกินไป มั่นใจเกินไปว่าคุณภาพชีวิตหลังเกษียณจะดีกว่าปัจจุบัน วางแผนโดยไม่มีความรู้ทางการเงิน ประเมินค่าใช้จ่ายหลังเกษียณต่ำกว่าความเป็นจริง คาดการณ์อายุขัยตนเองสั้นเกินไป และต้องการเกษียณก่อนกำหนดเร็วเกินไป ขณะที่เงินออมต่ำกว่าที่ควรจะเป็นและไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ (Arayavechkit et al., 2015; วีระชาติ กิเลนทอง และคณะ, 2555) ยิ่งไปกว่านั้น ข้อมูลระดับประเทศยังสะท้อนถึงพฤติกรรมการเงินที่บกพร่องของคนไทย เช่น การนิยมออมเป็นเงินสดมากถึงร้อยละ 75.5 ของทรัพย์สินที่ถือครอง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) การมีหนี้สินครัวเรือนสูงถึงร้อยละ 90 ของรายได้ประชาชาติ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566) และการใช้สินเชื่อเพื่อซื้อสินทรัพย์ฟุ่มเฟือย (Arayavechkit et al., 2015) โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 40-45 ปี ซึ่งเป็นวัยก่อนเกษียณ กลับมีหนี้เพื่อการบริโภค (personal loan) สะสมมากที่สุดจนกลายเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non-Performing Loan: NPL) (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566) สถานการณ์เหล่านี้สะท้อนถึงอิทธิพลของกระแสทุนนิยมที่มีต่อเจตคติและพฤติกรรมการบริโภคของคนไทย ซึ่งผลักดันให้เกิดพฤติกรรมใช้จ่ายเกินตัวและก่อหนี้สะสม จนเป็นอุปสรรคสำคัญในการวางแผนการเงินเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณเป็นกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มักถูกมองข้ามในสังคม ด้วยภาพจำเรื่องความอาวุโสและความคาดหวังที่มีต่อความพร้อมทางการเงินก่อนเกษียณ ทั้งที่ในความเป็นจริง กลุ่มนี้ยังเผชิญข้อจำกัดหลายด้าน ทั้งระดับรายได้ที่ใกล้เคียงกับอัตราเงินเดือนข้าราชการ การขาดระบบบำนาญถ้วนหน้า และการได้รับสวัสดิการจำกัดเพียงจากกองทุนประกันสังคมหรือสหกรณ์ออมทรัพย์ ส่งผลให้ความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณยังเป็นประเด็นที่น่ากังวล (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566; สุตาภรณ์ อรุณดี และคณะ, 2566) มากกว่านั้น กลุ่มนี้ยังเป็นช่วงวัยที่ต้องแบกรับภาระเลี้ยงดูทั้งบุตรและบุตรหลาน ความเสื่อมถอยของสุขภาพ และค่ารักษาพยาบาลที่เพิ่มขึ้น ล้วนส่งผลต่อความสามารถในการออมและวางแผนการเงินในระยะยาว แม้กลุ่มนี้จะมีรายได้ประจำและทักษะการเงินเบื้องต้น แต่กลับไม่มีเงินออมเพื่อเกษียณอย่างเพียงพอ และมักตัดสินใจทางการเงินบิดเบือนไปตามอคติในอดีต เพราะไม่มีการจดทึกรายรับรายจ่ายหรือวางแผนใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ ซึ่งแม้เป็นปัญหาปัจเจกบุคคล แต่สามารถส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อครอบครัว องค์กรและสังคมในภาพรวม

อย่างไรก็ตาม กลุ่มนี้มีจุดแข็งจากประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลาย และแรงขับภายในที่จะพัฒนาตนเองหากได้รับการสะกิด กระตุ้นและแก้ปมปัญหาอย่างเหมาะสม จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่าพนักงานสถานศึกษาวัยก่อนเกษียณต้องการความรู้และคำปรึกษาเกี่ยวกับรายได้หลังเกษียณจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ประกันสังคม บำเหน็จ บำนาญ และสวัสดิการสหกรณ์ รวมถึงต้องการประเมินตนเองด้านการเงิน วางแผนตามเป้าหมาย เช่น การปลดหนี้ การเตรียมเงินสำรองฉุกเฉิน การออมการลงทุน และป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งออกแบบโปรแกรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการตระหนักรู้และมีความพร้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หากได้รับการส่งเสริมผ่านวิธีการที่เหมาะสมและตอบโจทย์ความต้องการอย่างแท้จริง

การศึกษาพฤติกรรมการเงิน (Financial behavior) โดย Ozmete and Hira (2011) ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมการเงินมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีจากหลากหลายศาสตร์ จึงต้องใช้แนวทางการศึกษาที่ผสมองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary approach) ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อทั้งนักปฏิบัติและนักการศึกษา โดยเฉพาะในการให้คำปรึกษาทางการเงิน (Financial counseling) ที่ต้องพิจารณาร่วมกับบริบทของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ พฤติกรรมมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเงินสด การใช้บัตรเครดิตการออมเงินหรือการรับมือกับการจัดการหนี้สิน ทั้งเชิงลบและบวก ล้วนจัดอยู่ในขอบเขตของพฤติกรรมการเงิน ขณะที่แนวคิดเรื่องพฤติกรรมการเงินเชิงบวก มุ่งเน้นพฤติกรรมที่เอื้อต่อความมั่นคงทางการเงิน เช่น ลดรายจ่าย ฟุ่มเฟือย การเก็บออมก่อนใช้จ่าย วางแผนลดหย่อนหนี้ ซึ่งมักถูกใช้เป็นเป้าหมายในโปรแกรมการศึกษา (Xiao et al., 2007)

สาเหตุการเกิดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกมีรากฐานจากความรู้ความเข้าใจ เจตคติ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ต่อการจัดการทางการเงินและการวางแผนเพื่อความมั่นคงในอนาคต (Dew & Xiao, 2011) อย่างไรก็ตามยังมีข้อโต้แย้งในวรรณกรรมบางส่วนโดยงานวิจัยของ Yahaya et al. (2019) และ Zulaihati et al. (2020) พบว่าการให้ความรู้ทางการเงินแม้จะช่วยส่งเสริมเจตคติที่ดี แต่กลับไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินได้อย่างมีนัยสำคัญ หากขาดการลงมือปฏิบัติ ฝึกฝน และการเสริมสร้างประสบการณ์ตรงในการจัดการเงิน ดังนั้น การออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจึงจำเป็นต้องพิจารณาทั้งด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมที่เกิดจากการปฏิบัติร่วมกันอย่างเป็นระบบ

พฤติกรรมการเงินเชิงบวก (Positive financial behavior) ตามนิยามของ Fan and Henager (2022) หมายถึง พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเงินและวางแผนทางการเงิน

เงิน โดยสามารถจำแนกตามผลลัพธ์เป็นพฤติกรรมระยะสั้นและระยะยาว สำหรับพฤติกรรมการเงินในระยะสั้น งานวิจัยชี้ว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความรู้ทางการเงิน (Financial knowledge) (Brüggen et al., 2017; Fan & Henager, 2022; Kempson et al., 2017; Rifin, 2017; Widyastuti et al., 2020; Zulaihati et al., 2020) รวมถึงได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ (Experience) ส่วนบุคคล การรับรู้การควบคุมตนเอง (Locus of control) (Xiao et al., 2007) ระดับความเครียดทางการเงิน (Financial stress) และลักษณะบุคลิกภาพ (Characteristic) (Fan & Henager, 2022) ซึ่งส่งผลต่อระดับความพึงพอใจทางการเงิน (Financial satisfaction) และสุขภาวะทางการเงินส่วนบุคคล (Fachrudin et al., 2022) ตามลำดับ สำหรับพฤติกรรมการวางแผนการเงินเพื่อสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ ซึ่งเป็นพฤติกรรมในระยะยาว พบว่าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการบูรณาการความรู้ทางการเงิน เจตคติ และการจัดการสุขภาพส่วนบุคคล (Mustafa et al., 2023; Zulaihati et al., 2020) อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมเหล่านี้มักได้รับอิทธิพลจากอคติทางความคิด (Cognitive Bias) ซึ่งอาจทำให้การตัดสินใจทางการเงินที่บิดเบือนไปจากเหตุผลโดยไม่รู้ตัว (Calzadilla et al., 2021) ในงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมจึงได้พัฒนาแนวคิดการสะกิด (Nudge) เพื่อช่วยให้บุคคลเอาชนะอคติทางการเงินของตนเอง จากตัวอย่างโครงการ Save More Tomorrow (Thaler et al., 2004) ที่ออกแบบให้ผู้เข้าร่วมเพิ่มอัตราการออมโดยอัตโนมัติเมื่อได้รับการขึ้นเงินเดือน ช่วยลดอิทธิพลของอคติที่เน้นความพึงพอใจในปัจจุบัน (Present bias) และความพยายามหลีกเลี่ยงการสูญเสีย (Loss aversion) ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้วางกรอบความหมายของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกคือ พฤติกรรมอันเป็นเป้าหมายในการออกแบบโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินที่ครอบคลุมทั้งพฤติกรรมการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล (Personal financial management) และพฤติกรรมการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคล (Personal financial planning)

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสุขภาวะทางการเงิน ได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ความหมายมีหลักการตรงกันคือ การมีความรู้สึกถึงอิสระภาพกับการเลือกดำรงชีวิตในทุก ๆ วัน อย่างไร้กังวล (Worry free) เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายและรายได้เพื่อเลี้ยงตัวและครอบครัวทั้งวันนี้และวันข้างหน้า โดยไม่เดือดร้อนตนเองและผู้อื่น มีมิติของกรอบเวลา (Time frame) ทั้งในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ยังไม่ปรากฏคำจำกัดความ แนวคิดและองค์ประกอบหรือดัชนีวัดอย่างชัดเจน (Brüggen et al., 2017) งานวิจัยที่ผ่านมาจำนวนมากมุ่งค้นหาสาเหตุซึ่งพบว่าทักษะความรู้ทางการเงิน (Financial literacy) (OECD INFE, 2011; Yakoboski et al., 2023) และพฤติกรรมการเงิน (Behavioral financial) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางการเงินใน

กลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามก็ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2017 งานวิจัยสนใจศึกษาสุขภาวะทางการเงิน (Brüggen et al., 2017; CFPB, 2017; Fan & Henager, 2022; Kempson et al., 2017) เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเชื่อว่าเจตคติทางการเงิน (Financial attitudes) ค่านิยม (Social norm) และสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socioeconomic) นำไปสู่เจตนาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Intention behavior) ได้

จากข้อค้นพบของการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงิน แสดงให้เห็นช่องว่างการวิจัย (Research gap) หลายประการในงานวิจัยส่วนใหญ่ นอกจากจะเน้นการค้นหาตัวแปรเชิงสาเหตุและสำรวจกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่แล้ว (Bari et al., 2020; Fan & Henager, 2022; Kaur & SinghView, 2022; Rahman, 2021; Yakoboski et al., 2023) ยังพบการเชื่อมโยงองค์ความรู้แบบสหวิทยาการและการสอดแทรก (Intervention) ชุดกิจกรรมในกลุ่มตัวอย่างมีอยู่น้อยมาก (Brüggen et al., 2017; สมคิด ทุมวงศ์ และคณะ, 2561)

ช่องว่างทางทฤษฎี (Theoretical gap) ที่สำคัญ คือ งานวิจัยส่วนใหญ่ยังใช้กรอบแนวคิดจำกัดอยู่ในศาสตร์เดียว ทั้งที่พฤติกรรมทางการเงินของบุคคลเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบจากหลากหลายศาสตร์ ทั้งด้านจิตวิทยา เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม และการวางแผนการเงินส่วนบุคคล การศึกษานี้จึงออกแบบภายใต้กรอบแนวคิดแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary theory) โดยผสมองค์ความรู้จาก 4 ทฤษฎีหลัก ได้แก่ ทฤษฎีการสะกิด (Nudge theory) ซึ่งต่อยอดจากแนวคิดเรื่องอคติทางความคิด (Cognitive bias) และทฤษฎีความคาดหวัง (Prospect theory) ของ Kahneman and Tversky (1979) เพื่ออธิบายการตัดสินใจทางการเงินที่บิดเบือนและเสนอการออกแบบสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้ตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Ajzen (1994) ซึ่งเน้นบทบาทของเจตคติ บรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมตนเอง นำไปสู่ความตั้งใจต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social cognitive theory) ของ Bandura (1986) ที่อธิบายว่าพฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมผู้อื่น โดยการใช้ตัวแบบ นำมาคิดวิเคราะห์จนเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตน (Self-efficacy) และการเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม

หลักการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคล (Personal financial planning) ซึ่งเป็นศาสตร์ครอบคลุมการบริหารเงิน การลงทุน ภาษี การประกัน และการจัดการทรัพย์สินอย่างเป็นระบบเพื่อ

บรรลุป้าหมายชีวิต การบูรณาการทั้ง 4 ทฤษฎีนี้ไปสู่การออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ

ขณะเดียวกัน ช่องว่างด้านระเบียบวิธีวิจัย (Methodology gap) โดยเฉพาะการศึกษาเชิงทดลอง (Experiment) ที่มีการสอดแทรกกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม (Intervention design) ภายใต้กรอบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methods) ทั้งการวัดผลเชิงปริมาณและศึกษาลึกซึ้งเชิงคุณภาพ ซึ่งในอดีตยังมีการนำมาใช้อย่างจำกัด การศึกษานี้ จึงนำเสนอแนวทางใหม่ในการวิจัยออกแบบตามแนวคิดของ Creswell and Plano Clark (2018) ใช้โปรแกรมลักษณะกรณีศึกษาเป็นฐานการเรียนรู้ (Case-based learning) ร่วมกับที่ปรึกษาทางการเงินมืออาชีพ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

ในส่วนช่องว่างด้านองค์ความรู้ (Knowledge gap) ผู้วิจัยพบความขัดแย้งในผลการศึกษาเดิมเกี่ยวกับข้อค้นพบที่ว่าความรู้ทางการเงินเพียงอย่างเดียวไม่สามารถพัฒนาเป็นพฤติกรรมการเงินได้ (Yahaya et al., 2019; Zulaihati et al., 2020) ในขณะที่อีกหลายงานวิจัยบ่งชี้ถึงความรู้ทางการเงินตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ (Brüggen et al., 2017; Fan & Henager, 2022; Kempson et al., 2017) นอกจากนี้ งานวิจัยในประเทศยังพบความย้อนแย้งในการสำรวจกลุ่มประชากรไทยที่มีทักษะความรู้ทางการเงินและเจตคติระดับดี แต่กลับพบว่าอัตราส่วนการอยู่รอดและความมั่งคั่งทางการเงินต่ำ (Survival & Wealth Ratio) และมีระดับการออมต่ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการมีความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิผล

ประการสุดท้าย การศึกษานี้ต้องการเติมเต็มช่องว่างด้านประชากร (Population gap) โดยมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ได้แก่ พนักงานประจำในสถานศึกษาภาคเอกชน อายุระหว่าง 40-59 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มเข้าสู่วัยเกษียณพร้อมกันมากที่สุดในช่วง 10 ปีข้างหน้า กลุ่มประชากรนี้สะท้อนลักษณะของชนชั้นกลางในเขตเมือง (Urban middle-class Thai workers) ซึ่งมีความแตกต่างเชิงพฤติกรรมและบริบททางเศรษฐกิจที่ยังไม่เคยถูกศึกษาอย่างลึกในมิติทางการเงินส่วนบุคคล โดยเฉพาะในบริบทของการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในประเทศไทย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตั้งจุดหมายในการออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน โดยมุ่งเตรียมความพร้อมรองรับวิกฤตสังคมสูงวัยที่กำลังจะเกิดขึ้น ผ่านการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีสอดแทรกตามแนวคิดของ (Cresswell, 2015) ซึ่งให้ความสำคัญกับการวิจัย

เชิงปริมาณแบบกึ่งทดลอง ควบคู่กับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่สนับสนุนผลในช่วงก่อนการทดลอง ระหว่างและหลังการทดลอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลุ่มลึก ถูกต้องและเชื่อถือได้ ทั้งนี้การวิจัยได้นำแนวคิดเชิงทฤษฎีจากหลากหลายศาสตร์มาประยุกต์ใช้ร่วมกับกระบวนการวิจัยที่ออกแบบไว้ พร้อมทั้งส่งเสริมการทำงานร่วมกันของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้และขยายผลกับกลุ่มเป้าหมายอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้อย่างเป็นระบบ

คำถามงานวิจัย

1. สาเหตุที่นำไปสู่พฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนรวมทั้งวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกควรเป็นอย่างไร
2. การจัดโปรแกรมหรือชุดกิจกรรมความรู้และทักษะทางการเงินที่พัฒนาจากองค์ความรู้สหวิทยาการจะมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนหรือไม่ และโปรแกรมหาดังกล่าวสามารถส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อเป้าหมายให้ยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณได้หรือไม่
3. แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้พนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนอย่างยั่งยืนได้อย่างไร เพื่อให้เกิดสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ

จุดประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน
2. เพื่อออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน
3. เพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน อันจะทำให้เกิดสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน

ความสำคัญของการวิจัย

ความสำคัญเชิงวิชาการ

ได้โปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ที่เหมาะสมตามแนวทางของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่ประสบความสำเร็จแล้ว ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณให้เกิดการยกระดับสุขภาวะทางการเงินที่ดีขึ้นได้ นอกจากนั้นยังประโยชน์ต่อการนำแนวคิดทฤษฎีสหวิทยาการมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน ได้แก่ทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคล ในรูปแบบการผสมวิธีสอดแทรก เชิงปริมาณแบบกึ่งการทดลอง เน้นกระบวนการเรียนรู้ตามหลักการแนวคิดจิตวิทยาสังคม เชิงพฤติกรรมและการค้นหาคำตอบเชิงคุณภาพอย่างลึกในบุคคล พร้อมทั้งส่งเสริมการทำงานเชิงวิชาการร่วมกันของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ให้แก่ที่ปรึกษาทางการเงิน สถาบันการเงินและผู้บริหารงานบุคคลในองค์กรสถานศึกษาภาคเอกชน เพื่อให้สามารถนำโปรแกรมและข้อค้นพบไปอ้างอิงและขยายผลในการออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ตลอดจนใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายในระดับองค์กรหรือระดับมหภาคต่อไป

ความสำคัญทางการปฏิบัติ

ผลการวิจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล โดยพนักงานวัยก่อนเกษียณมีความรู้ในการจัดการและวางแผนการเงินส่วนบุคคลอย่างเป็นระบบ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินของตนและครอบครัวได้อย่างเหมาะสมในช่วงเวลาเกษียณซึ่งมีความสำคัญต่ออนาคต อีกทั้งยังพัฒนาเจตคติเชิงบวกทางการเงิน ปรับกระบวนการคิดและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและรู้เท่าทันตนเอง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินที่เป็นประโยชน์อย่างยั่งยืนในระดับองค์กร การดำเนินการดังกล่าวส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านการเงิน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของพนักงาน และนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพและความสุขในการทำงานโดยรวม

เกิดการสร้างความร่วมมือกันระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาภาคเอกชน และอาสาสมัครนักวางแผนการเงิน จะสามารถนำโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกไปประยุกต์ใช้ หรือนำข้อค้นพบแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืนไปขยายผลกับกลุ่มอื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายสำคัญ (OKR) ของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และเป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันของสหประชาชาติ (UN) กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งหวังให้เกิดความสงบสุขและมั่นคงพร้อมส่งมอบให้ถึงคนรุ่นต่อ ๆ ไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research: MMR) รูปแบบสอดแทรก (Intervention design) ตามหลักการของ Cresswell (2015) โดยนำวิธีการเชิงปริมาณรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experiment) มาใช้เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนหรือเรียกว่า “กลุ่มเป้าหมาย” ในงานวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้ได้นำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมในโปรแกรม เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุ วิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และวิเคราะห์ผลการศึกษาเชิงลึกทั้งก่อนทดลอง ระหว่างและหลังการทดลองทั้งติดตามผลของโปรแกรมฯ นอกจากนั้นยังนำมาออกแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืนให้เกิดการยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณในบริบทของการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในประเทศไทย ซึ่งขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย 3 ระยะ (Phase) การทดลอง ดังนี้

1). ระยะก่อนการทดลอง

เป็นการค้นหา (Exploratory) มุ่งทำความเข้าใจสาเหตุของการมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษา (Case study typology qualitative method) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) กับผู้ให้ข้อมูล (Key Informants: KI) ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่ประสบความสำเร็จในการมีสุขภาวะทางการเงินในระดับสูง (Best practices) หรือเรียกได้ว่าเป็นผู้ที่มีอิสรภาพทางการเงินสามารถมีรายได้อย่างต่อเนื่องโดยที่ไม่จำเป็นต้องทำงานเพื่อใช้จ่ายในชีวิตได้อย่างปกติ โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือก KI แบบเจาะจงแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ (1) บุคคลภายในองค์กร ได้แก่พนักงานเกษียณ ซึ่งเป็นสมาชิกในสมาคมเกษียณสำรวจของสถานศึกษาภาคเอกชนอายุตั้งแต่ 60-70 ปี และ (2) บุคคลภายนอกองค์กร ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันกับกลุ่มเป้าหมายมีอายุช่วงวัยก่อนเกษียณ มีประสบการณ์หรือมีอาชีพในส่วนภาคเอกชนที่มีรายได้ประจำเช่นกันและมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป นอกจากนั้นยังเป็นที่ปรึกษาแก่สาธารณะชนว่าเป็นผู้มีอิสรภาพทางการเงิน ได้แก่ นักการเงินการลงทุน ที่ปรึกษาทางการเงิน เป็นต้น จากนั้นใช้การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพแบบกึ่งโครงสร้าง โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) จนกว่าข้อมูลจะนิ่งหรืออิ่มตัว (Data saturation) หลังจากนั้น ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis: QDA) และนำข้อค้นพบที่ได้มาเป็นองค์ประกอบสำคัญร่วมกับทฤษฎีและวรรณกรรมที่ได้ทำการทบทวนไว้ในระเบียบวิธีวิจัยที่เกิดขึ้น

ก่อนการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกภาคสนาม จากนั้นนำทุกองค์ประกอบมาสังเคราะห์ออกแบบร่วมกันสำหรับสร้างโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อนำไปใช้ในระหว่างการทดลอง

2). ระยะทดลอง

ในการดำเนินการวิจัยระยะทดลอง ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก เพื่อใช้กับกลุ่มเป้าหมาย (กลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณ) โดยออกแบบระเบียบวิธีวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed method research) แบบสอดแทรก (Intervention design) ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณแบบกึ่งทดลอง (Quasi-experiment design) กับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบ การทดลองเปรียบเทียบระหว่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลอง (Treatment group: T) และกลุ่มควบคุม (Control group: C) ซึ่งให้โปรแกรมจัดทำกับกลุ่ม T ขณะที่กลุ่ม C ไม่ได้รับโปรแกรมในช่วงระยะเวลาการทดลองเดียวกัน ทั้งนี้กลุ่ม C จะได้รับโปรแกรมฉบับเต็ม ก็ต่อเมื่อสิ้นสุดการทดลองเพื่อเป็นการทดแทนค่าเสียโอกาสตามหลักจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์หรือ Belmont report

โปรแกรมดังกล่าวออกแบบโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา (Case-based learning) โดยเน้นการนำเสนอตัวแบบ (Modeling) ควบคู่กับการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ทั้งนี้ ได้นำแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต 4 ขั้นตอน (Observational learning process) ของ Bandura (1977) ได้แก่ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Retention) การปฏิบัติตาม (Reproduction) และแรงจูงใจ (Motivation) มาประยุกต์ใช้ในการเรียงลำดับกิจกรรมและโปรแกรมที่ออกแบบยังมีการบูรณาการแนวคิดจากทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) และทฤษฎีสะกด (Nudge theory) ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบจากการวิจัยในระยะก่อนการทดลอง โดยผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของแต่ละกิจกรรมให้มีเป้าหมายชัดเจนในการส่งเสริมพฤติกรรมของกลุ่มทดลอง

การประเมินผลโปรแกรมดำเนินการตามแนวทางการวิจัยแบบผสมผสานวิธีข้ามกระบวนทัศน์ (Across paradigm) ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณตามกรอบของการวิจัยกึ่งทดลองผ่านแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกก่อน (Pre-test) หลัง (Post-test) และติดตามผล (Follow-up) ควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสังเกต บันทึก สะท้อนความคิดเห็น สนทนากลุ่มและเดี่ยว เพื่อความเข้าใจที่ลุ่มลึกและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงในระหว่างการดำเนินโปรแกรม

เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนเป้าหมาย 44 คน ในช่วงปีการศึกษา 2567 ภาคเรียนที่ 1 (สิงหาคม-ธันวาคม 2567) ซึ่งผ่านเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ

(Purposive sampling) เป็นกลุ่มวิจัยก่อนเกษียณ ได้แก่อาจารย์ ครูปฏิบัติการ หรือเจ้าหน้าที่ อายุ ตั้งแต่ 39-59 ปี มีทักษะความรู้ทางการเงินต่ำกว่าเกณฑ์คะแนนขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD, 2020 อ้างถึงในธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566) ซึ่งผู้วิจัยได้นำแบบสำรวจดังกล่าวมาประยุกต์ใช้สำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมการทดลองครั้งนี้ โดยทำการสุ่มตัวอย่าง (Random sampling) เพื่อจัดแบ่งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัยระยะทดลองมีดังนี้ (1) ตัวแปรจัดกระทำ (Manipulated variable) ได้แก่ โปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน และ (2) ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ พฤติกรรมการเงินเชิงบวก แบ่งเป็นองค์ประกอบ 2 พฤติกรรมย่อย คือ พฤติกรรมการจัดการเงิน และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน

นักวิจัยเป็นผู้นำกระบวนการวิจัย ประสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา ออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกร่วมกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก รวมถึงเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจกับกลุ่มเป้าหมาย (Facilitator) หลังจากได้ผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน นำผลการศึกษาไปค้นหาแนวทางส่งเสริมที่ยั่งยืนในระยะหลังทดลอง

3). ระยะหลังการทดลอง

เป็นการอธิบายผล (Explanatory) ในระยะยาว จากผลการทดลองในช่วง 14 สัปดาห์ที่ผ่านมา โดยเน้นการค้นหาแนวทางเพื่อนำไปส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืนต่อการยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ ในบริบทการเข้าสู่สภาวะการณีสังคมสูงวัย โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) คือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีวิสัยทัศน์เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะชนและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการบำนาญ บำนาญ การรักษาพยาบาล เบี้ยเลี้ยงชีพหลังเกษียณ โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกแบบเจาะจงจากหน่วยงานองค์กร อาทิ กองทุนประกันสังคม ธนาคารแห่งประเทศไทย (BOT) สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (TDRI) กรมกิจการสูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคม สถาบันการศึกษาหรือนักวิชาการอิสระ จนกว่าจะได้ข้อมูลที่นิ่งหรืออิ่มตัว (Data saturation)

นิยามศัพท์เฉพาะ

สุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-Being)

นักเศรษฐศาสตร์มักใช้คำว่า ความสุข (Happiness) และ ความพอใจในชีวิต (Life satisfaction) แทนคำว่า สุขภาวะ (Well-being) แต่นักจิตวิทยาจะเห็นว่าความสุขเป็นส่วนหนึ่ง

ของสุขภาวะ สุขภาวะมีความหมาย 2 ทางคือวัตถุวิสัย (Objective) ซึ่งชี้วัดได้แน่นอนและอัตวิสัย (Subjective) ซึ่งเป็นการวัดที่ขึ้นกับกับบุคคลเป็นสำคัญ จากงานเขียนนักจิตวิทยา Seligman (2011) แสดงความแตกต่างระหว่างความสุขกับสุขภาวะอย่างชัดเจน สุขภาวะนั้นมีความลึกซึ้งและหลายมิติมากกว่าความสุข

สุขภาวะทางการเงินหมายถึง สถานะทางการเงินของบุคคลที่สะท้อนถึงความสามารถในการดำรงชีวิตที่ไม่ต้องกังวลกับภาระค่าใช้จ่ายหรือข้อจำกัดด้านรายได้ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงถึงอิสรภาพทางการเงิน (Financial freedom) ที่เกิดขึ้นได้ จากการมีเวลาเพียงพอในการสะสมทรัพยากรและบริหารจัดการการเงินอย่างเหมาะสม ในกระบวนการพัฒนาความมั่งคั่งส่วนบุคคล ขึ้นอยู่กับระยะเวลา (Time frame) ของแต่ละบุคคล สุขภาวะทางการเงินส่วนบุคคล (Personal Financial Well-Being) ในที่นี้ประกอบด้วย 4 ระดับ: ระดับ 1 - บุคคลมีเงินใช้จ่ายทุกวันไม่เดือดร้อน ระดับ 2 - บุคคลมีเงินสำรองไว้ยามฉุกเฉิน ระดับ 3 - บุคคลมีเป้าหมายทางการเงินและกำลังทำตามแผนที่วางไว้ ระดับ 4 - บุคคลมีอิสรภาพทางการเงินในการเลือกใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข นิยามและเกณฑ์การวัดสุขภาวะทางการเงินในงานวิจัยนี้ประยุกต์มาจากแบบสำรวจของสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านการเงินแห่งสหรัฐอเมริกา (CFPB, 2015) และแนวคิดของ (Kempson et al., 2017)

อิสรภาพทางการเงิน (Financial freedom) หมายถึง การที่บุคคลมีหลักประกันทางการเงินที่มั่นคงเพียงพอที่จะใช้ชีวิตได้อย่างสุขสบายตามสมควรแก่อัตภาพ โดยไม่ต้องพึ่งพาใครมากจนเกินไปและไม่ต้องหวาดผวากับปัญหาการเงินว่าจะมีไม่พอกับการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในอนาคต (กฤษฎา เสกตระกูล, 2553)

สถานะที่บุคคลมีเงินใช้จ่ายเพียงพอกับความต้องการ โดยมีรายได้จากการทำงาน (Active income) และรายได้จากทรัพย์สินในรูปแบบเงินปันผล ดอกเบี้ย ค่าเช่าสินทรัพย์ เป็นต้น (Passive income) หากมีรายได้จากสินทรัพย์มากกว่ารายได้จากการทำงานประจำแล้วจะเกิดความมั่งคั่ง ซึ่งบุคคลจะทำงานหรือไม่ก็ได้ วัดความมีอิสรภาพทางการเงินส่วนบุคคลจาก 1) ความอยู่รอดของบุคคล: รายได้จากสินทรัพย์ (Passive income) รวมกับรายได้จากการทำงาน (Active income) ต่อค่าใช้จ่าย อัตราส่วนยิ่งมากกว่า 1 ขึ้นไป เท่าใด แสดงว่าบุคคลก็จะปลอดภัยในการอยู่รอดเท่านั้นและ 2) ความมั่งคั่งของบุคคล: รายได้จากสินทรัพย์ (Passive income) ต่อค่าใช้จ่าย อัตราส่วนมากกว่า 1 แสดงว่าแม้ว่าบุคคลจะไม่ทำงาน แต่ก็มีรายได้มาครอบคลุมค่าใช้จ่ายได้ การจะวัดความมั่งคั่งของบุคคลจึงดูจากมูลค่าทรัพย์สินสุทธิ (มูลค่าทรัพย์สินรวมของบุคคลหักหนี้สินรวมของบุคคล) ด้วยวิธีการคำนวณจากตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ขั้นสุดของไทย คำนิยามขององค์การสหประชาชาติ (United Nations World Population Ageing) ของสังคมผู้สูงอายุคือประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงที่ไม่สามารถใช้แรงงานตนเองเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงตัว แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่

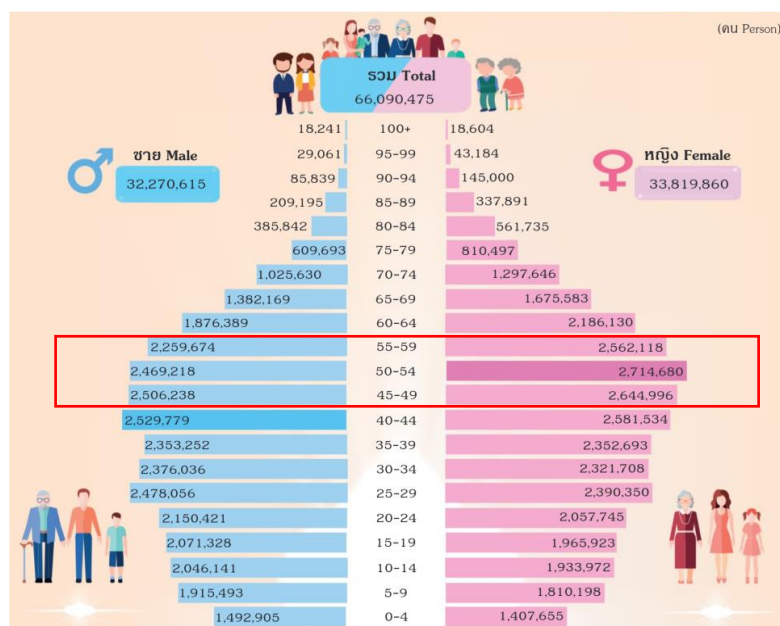
1) ระดับสังคมผู้สูงอายุ (Aging society) คือ การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันและมีอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไปของประชากรหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี ที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันเกินร้อยละ 7 ขึ้นไป

2) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 หรือประชากรอายุ 65 ปี เพิ่มขึ้นร้อยละ 14 ของประชากรโดยรวมทั้งหมดของทั้งประเทศ

3) ระดับสังคมผู้สูงอายุขั้นสุดยอด (Hyper-aged society) กล่าวคือ เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งประเทศ

สถานการณ์สังคมสูงวัยในประเทศไทย ตามรายงานกรมกิจการผู้สูงอายุว่า อายุเฉลี่ยคนไทยจะยืนยาวในปี พ.ศ. 2568 อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 85 ปี ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นอันดับสามของโลกรองจากสิงคโปร์และญี่ปุ่นในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN)

กลุ่มประชากรไทย “เกิดเกินล้าน” หมายถึง ประชากรไทยที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2506-2526 ซึ่งมีอัตราการเกิดสูงจากการรณรงค์ของรัฐบาลทำให้อัตราการเกิดเกินหนึ่งล้านคน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 และสิ้นสุดที่ปี พ.ศ. 2526 ซึ่งทำให้ประชากรไทยกลุ่มนี้จะทยอยเกษียณตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 เป็นต้นมา ปรากฏในกลุ่มประชากรที่มีอายุอยู่ระหว่าง 40-60 ปี ทำให้วัยแรงงานเข้าสู่วัยเกษียณเป็นจำนวนมากที่สุดของโครงสร้างประชากรไทย ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างประชากรไทย

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2566)

นโยบายสาธารณะและระบบการเงินเพื่อการเกษียณ (Public Policy and Financial for Retirement) ที่อ้างถึงในการศึกษาช่วงหลังการทดลอง ได้แก่

เครือข่ายรองรับทางสังคม (Social safety net) หมายถึง มาตรการหรือโครงการที่รัฐจัดขึ้นเพื่อคุ้มครองประชาชนจากความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ เช่น สวัสดิการผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพ และระบบบำนาญพื้นฐาน

ประกันสังคม (Social security) หมายถึง ระบบที่รัฐจัดให้พนักงานภาคเอกชนเพื่อดูแลผู้มีรายได้ในกรณีเจ็บป่วย ว่างาน ทูพพลภาพ หรือเกษียณ โดยอาศัยการสมทบเงินเข้ากองทุนจากลูกจ้าง นายจ้าง และรัฐ

ระบบบำนาญแบบจ่ายตามใช้ (Pay-As-You-Go System: PAYG) หมายถึง ระบบบำนาญที่นำเงินสมทบของแรงงานรุ่นปัจจุบันมาใช้จ่ายให้กับผู้เกษียณทันที โดยไม่มีการสะสมกองทุนส่วนบุคคล ซึ่งจะมีแนวทางตรงกันข้ามกับระบบเงินออมตามจำนวนสะสม (Defined Contribution: DC) หมายถึง ระบบที่ผู้ประกันตนสะสมเงินเข้าในบัญชีของตนเอง โดยผลตอบแทนขึ้นกับยอดสะสมและผลการลงทุน ไม่มีการการันตีเงินบำนาญแน่นอน

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบถ้วนหน้า (Universal pension) หมายถึง เงินช่วยเหลือรายเดือนที่รัฐมอบให้กับประชาชนทุกคนเมื่อถึงวัยสูงอายุ โดยไม่พิจารณารายได้หรือสถานะทางเศรษฐกิจ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อ
ยกระดับสุขภาวะทางการเงินและแนวคิดทฤษฎีสำหรับพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงิน
เชิงบวก ได้เรียบเรียงและนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงิน
 - 2.1.1 สุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-Being)
 - 2.1.2 พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก (Positive Finance Behavior)
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีสำหรับพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก
 - 2.2.1 ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior)
 - 2.2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory)
 - 2.2.3 ทฤษฎีความคาดหวัง (Prospect Theory)
- 2.3 การวิจัยผสมวิธีแบบสอดแทรก (Mixed Methods-Intervention Design)
- 2.4 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กรณีศึกษา (Case Based Learning)
- 2.5 นิยามเชิงปฏิบัติการ
- 2.6 กรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงิน

การส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกมีเป้าหมายเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินใน
ระยะยาวหรือหลังเกษียณ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับ สุขภาวะทางการเงิน ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นใน
ระดับนานาชาติ เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่สะท้อนคุณภาพชีวิตด้านการเงินของบุคคล อัน
เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดการการเงินในชีวิตประจำวัน การเผชิญวิกฤต ตลอดจนการมี
อิสระในการใช้ชีวิตตามที่ต้องการ ดังนั้น การทบทวนนิยาม องค์ประกอบ การวัดและงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องของสุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-Being) เพื่อเป็นพื้นฐานการวิเคราะห์
พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในบริบทของการวิจัยนี้

สุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-Being)

นิยาม ความหมาย

สุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-Being) เป็นแนวคิดที่มีคำจำกัดความหลากหลาย
แต่มีสาระร่วมคือภาวะที่บุคคลมีความมั่นคงทางการเงิน มีความยืดหยุ่นเป็นอิสระและมีความสุข

ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยปรากฏนิยามสำคัญจาก Kempson et al. (2017) ให้คำจำกัดความของสุขภาวะทางการเงินว่าเป็นภาวะที่บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสะดวกสบายในด้านการเงิน โดยสามารถปฏิบัติตามข้อผูกพันและความต้องการทางการเงินในชีวิตประจำวันได้ และยังมีความยืดหยุ่นทางการเงินเพียงพอที่จะรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดในอนาคต ทั้งนี้ สุขภาวะทางการเงินไม่จำกัดเฉพาะปริมาณรายได้เท่านั้น หากแต่หมายรวมถึงความสามารถในการควบคุมค่าใช้จ่าย การบริหารจัดการความเสี่ยงทางการเงิน และการมีอิสรภาพในการเลือกใช้ชีวิตในแบบที่ต้องการอย่างมีความสุข

CFPB (2015) นิยามสุขภาวะทางการเงินจากการสำรวจ กลุ่มผู้บริโภควัยทำงานและเกษียณอายุในแคนาดา ความหมายคือ สถานะที่บุคคล

- (1) สามารถคุมรายรับกับค่าใช้จ่ายในแต่ละวันหรือรายเดือนได้อย่างไร้กังวล
- (2) สามารถรองรับค่าใช้จ่ายจากวิกฤตหรือเหตุฉุกเฉินได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองหรือผู้อื่น
- (3) มีแผนการและความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายการเงินที่วางไว้โดยที่กำลังดำเนินการหรือบรรลุเป้าหมายบางส่วนได้แล้ว
- (4) สามารถมีอิสรภาพทางการเงินในการเลือกใช้ชีวิตได้อย่างอิสระโดยไม่กังวลกับการหารายได้อีกต่อไป

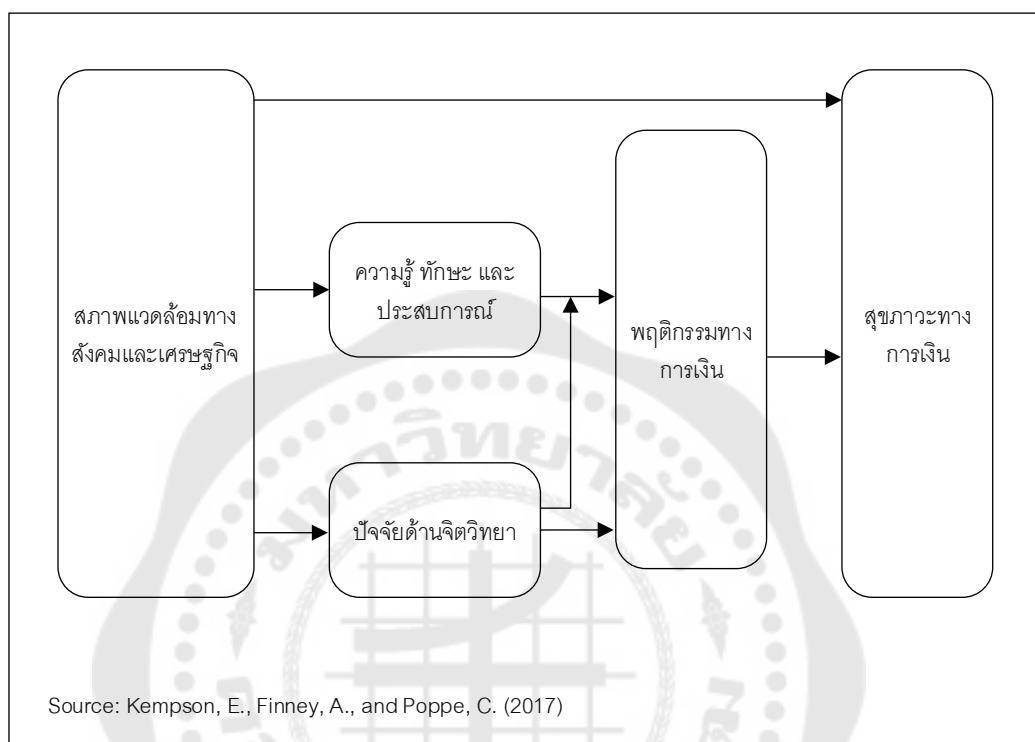
องค์ประกอบของสุขภาวะทางการเงิน

งานวิจัยจำนวนมากเสนอว่าสุขภาวะทางการเงินเป็นผลจากปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ (Bari et al., 2020; Brüggem et al., 2017; Kempson et al., 2017; Tenney & Kalenkoski, 2019)

- 1) พฤติกรรมการเงินเชิงบวก เช่น การควบคุมรายรับจ่าย การออม และการลงทุน
- 2) ปัจจัยทางจิตวิทยา เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง เจตคติ และแรงจูงใจ
- 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม เช่น รายได้ อาชีพ การศึกษา
- 4) ความรู้และประสบการณ์ทางการเงิน
- 5) ปัจจัยแวดล้อม เช่น การขัดเกลาทางสังคมและนโยบายองค์กร

Kempson et al. (2017) พบว่าปัจจัยที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดสุขภาวะทางการเงินคือ พฤติกรรมการเงินเชิงบวกโดยเชื่อมโยงกันด้วยลักษณะทางจิตวิทยา ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ทางการเงิน รวมทั้ง ปัจจัยภายนอกด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่

สัมพันธ์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อสุขภาวะทางการเงินดังแสดงแบบจำลองเชิงสาเหตุ (Casual Model) ดังนี้

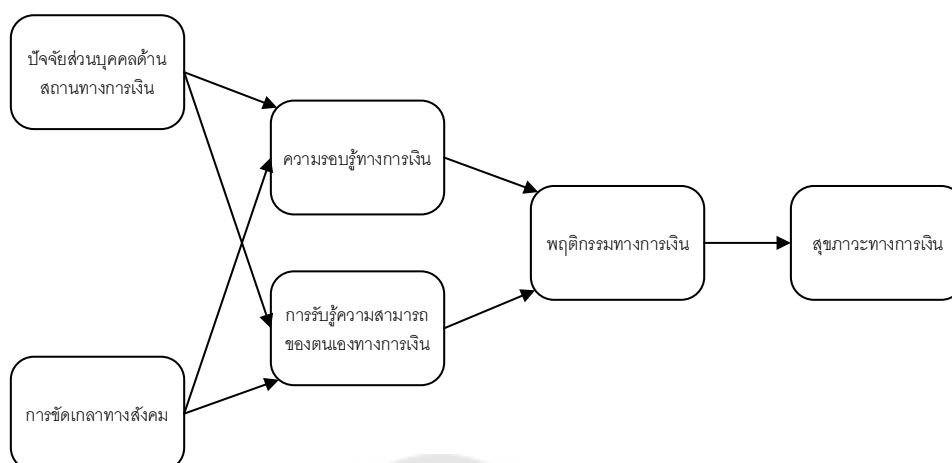
ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเงินที่มีผลต่อสุขภาวะทางการเงิน

ที่มา: Kempson et al. (2017)

การวัดสุขภาวะทางการเงิน ในงานวิจัยระดับนานาชาติและในประเทศไทยมีการพัฒนาเครื่องมือที่แตกต่างกันตามบริบทของประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดย The Financial Consumer Agency of Canada (2019) ได้พัฒนาแบบสอบถามเพื่อประเมินสุขภาวะทางการเงิน โดยอ้างอิงแนวทางของ Kempson et al. (2017) ซึ่งประกอบด้วย 5 ปัจจัยหลัก ได้แก่ พฤติกรรมการเงิน ปัจจัยทางจิตวิทยา สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ ความรู้และประสบการณ์ทางการเงิน ขณะที่ในบริบทของประเทศไทย นวรัตน์ ตรีรัตน์ และคณะ (2564) ได้พัฒนาแบบวัดสุขภาวะทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุไทย โดยใช้ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม รายได้ และพฤติกรรมการเงิน โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทางการเงินในรูปของบุคคลทางการเงินซึ่งประกอบด้วยการออม ทรัพย์สิน และหนี้สิน เพื่อนำมาใช้ในการประเมินคุณภาพชีวิตและภาวะความมั่นคงทางการเงินของผู้สูงอายุในระยะยาว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางการเงิน ในงานวิจัยนานาชาติพบหลักฐานสนับสนุนที่สอดคล้องกันว่า พฤติกรรมการเงิน ความรู้ และความเชื่อมั่นในความสามารถตนเอง (Self-efficacy) เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมสุขภาวะทางการเงิน โดย Mahendru et al. (2020) ร่วมกับ OECD INFE (2011) ได้ศึกษาความหมายและองค์ประกอบของสุขภาวะทางการเงินในบริบทเปรียบเทียบกว่า 13 ประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของนานาชาติในการกำหนดแนวทางเชิงนโยบายที่ส่งเสริมสุขภาวะทางการเงินในระยะยาว ขณะที่ Bari et al. (2020) ระบุว่าสุขภาวะทางการเงินเกิดขึ้นจากความเชื่อมั่นในความสามารถทางการเงินของตนเอง (Financial self-efficacy) ซึ่งเป็นผลจากการสะสมความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่มีต่อสถานการณ์ทางการเงินส่วนบุคคล ส่วน Hess (2020) ศึกษาในกลุ่มพนักงานอเมริกันก่อนวัยเกษียณ พบว่าสุขภาวะทางการเงิน มีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดทางการเงินที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน โดยกลุ่มที่มีสุขภาวะทางการเงินต่ำมักมีความวิตกกังวลสูงเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายรายวันและขาดความสามารถในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายฉุกเฉินอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรใกล้เกษียณ ที่ต้องอาศัยความเข้าใจในการวางแผนและตัดสินใจทางการเงินที่ซับซ้อนมากขึ้น ทักษะความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) จึงมีผลโดยตรงต่อระดับสุขภาวะทางการเงิน (TIAA Institute, 2022)

นอกจากนี้งานวิจัยของประเทศไทย อธิต ทิวะเศศิริ และคณะ (2564) ใช้แนวคิด Kempson et al. (2017) ศึกษากลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) พบว่าพฤติกรรมการเงินเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีตัวแปรความรู้ทางการเงิน (Financial knowledge) และความเชื่อมั่นในความสามารถตนเอง (Self-efficacy) เป็นตัวกลางสำคัญที่ส่งผลทางอ้อมต่อสุขภาวะทางการเงินเช่นกัน

ภาพประกอบ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาวะทางการเงินของคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่มา: อธิต ทิวะศิริ และคณะ (2564)

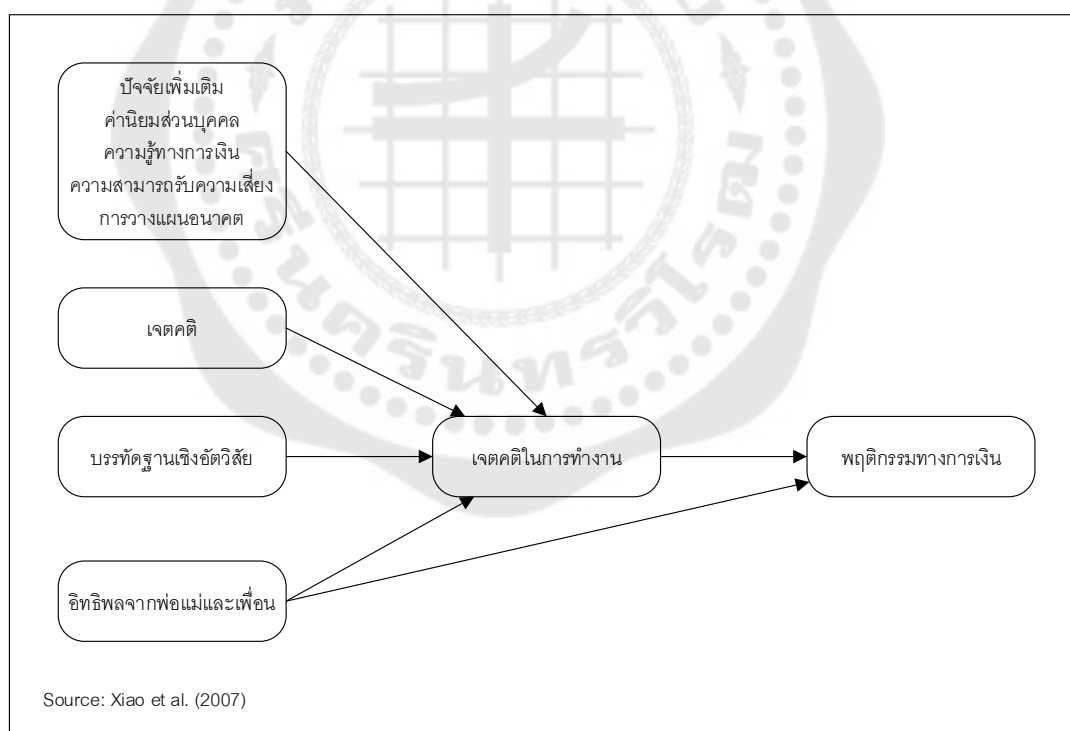
พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก (Positive Finance Behavior)

นิยาม ความหมาย

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา มีการศึกษาพฤติกรรมทางการเงินในหลากหลายบริบทอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงหลังทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา งานวิจัยด้านการเงินส่วนบุคคลเริ่มให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเงินในมิติที่ลึกซึ้งมากขึ้น ทั้งในเชิงพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ โดยข้อค้นพบสำคัญจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมทางการเงินมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับสุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) ของบุคคล การมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น การออม การใช้จ่ายอย่างมีวินัย และการวางแผนทางการเงินล่วงหน้า มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต ในขณะที่พฤติกรรมทางการเงินที่ไม่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดปัญหาทางการเงินในระยะยาว ทั้งนี้งานศึกษาของ Xiao et al. (2007) และ Gutter and Copur (2011) ได้มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินโดยจำแนกแยกแยะระหว่างพฤติกรรมทั่วไปกับพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางการเงินในระยะต่อมา

Xiao et al. (2007) นิยามพฤติกรรมทางการเงินว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเงิน พฤติกรรมทางการเงินที่พบบ่อยคือพฤติกรรมในการจัดการเงินสด การใช้บัตรเครดิตและการออมเงิน Dew and Xiao (2011) พฤติกรรมทางการเงินเป็นการกระทำโดยเกิดจากความรู้ ความ

เข้าใจ ความเชื่อมั่นและเจตคติที่มีต่อสถานการณ์ทางการเงิน 4 ด้าน คือ (1) การจัดการเงินสด (2) การออมการลงทุน (3) การจัดการหนี้สินส่วนบุคคล และ (4) การประกันชีวิต อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมไม่ใช่ผลลัพธ์ ขณะที่ผลลัพธ์เกิดขึ้นจากเจตนากระทำพฤติกรรมของบุคคล และปัจจัยอื่น ๆ ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน (Ajzen & Fishbein, 1980) ตัวอย่างเช่น สามีต้องการออมเงินเพิ่มขึ้นในครอบครัวของเขา แต่อาจเป็นไปได้ยากหากสมาชิกในครอบครัวไม่พร้อมกระทำ เช่น ภรรยาต้องการพาครอบครัวไปเยี่ยมญาติต่างประเทศหรือลูกต้องการรับการรักษาฉุกเฉินทางการแพทย์ ฉะนั้นพฤติกรรมจึงอาศัยเหตุปัจจัยอื่น ๆ ร่วมกันถึงจะส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ขึ้นได้ เช่น “ออมเงิน” เป็นพฤติกรรมแต่ “เงินออมที่เพิ่มขึ้น” คือผลลัพธ์ ดังนั้นการออมเงินเป็นประจำทำให้เงินออมเพิ่มขึ้นตามปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอยู่ เพื่อนิยามพฤติกรรมมนุษย์โดยเฉพาะ Xiao จึงกล่าวถึง “พฤติกรรมการเงินเชิงบวก” ว่าเป็นโปรแกรมศึกษาด้านการเงินที่มุ่งเน้นในการเพิ่มเงินออมและลดหนี้ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ภาพประกอบ 4 แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการเงิน

ที่มา: Xiao et al. (2007)

Shim et al. (2009) และ Gutter and Copur (2011) อธิบายว่า พฤติกรรมการเงิน หมายถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเงิน เช่น การใช้จ่าย การออม การใช้เครดิต และการวางแผนเพื่อการเกษียณ โดยพฤติกรรมเหล่านี้มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับระดับสุขภาพทางการเงินของบุคคล ทั้งในด้านความสามารถในการจัดการค่าใช้จ่ายประจำวัน การเตรียมพร้อมรับมือเหตุฉุกเฉิน และการดำรงชีวิตให้อยู่ภายในขอบเขตรายได้ เช่น การใช้จ่ายตามรอบเงินเดือน พฤติกรรมการเงินที่เกิดจากการตัดสินใจที่ไม่เหมาะสม เช่น การก่อหนี้เกินตัว หรือ การชำระหนี้ล่าช้า อาจนำไปสู่ปัญหาทางการเงิน ในทางตรงกันข้าม การมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวก เช่น การใช้จ่ายตามรายได้ การออมเพื่อเหตุฉุกเฉิน และการออมเพื่อวัยเกษียณ จะส่งผลดีต่อความมั่นคงทางการเงินและคุณภาพชีวิตในระยะยาว

ต่อมานงานวิจัย Fan and Henager (2022) ให้นิยามพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (Positive financial behavior) คือพฤติกรรมการเงิน (Financial behavior) และกิจกรรม (Activities) ทางการเงินที่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลได้ (Benefit the individual) เช่น การชำระหนี้ตรงตามกำหนด การจัดทำงบประมาณ การออมเงินต่อเนื่องอย่างมีวินัย การวางแผนเป้าหมายทางการเงิน

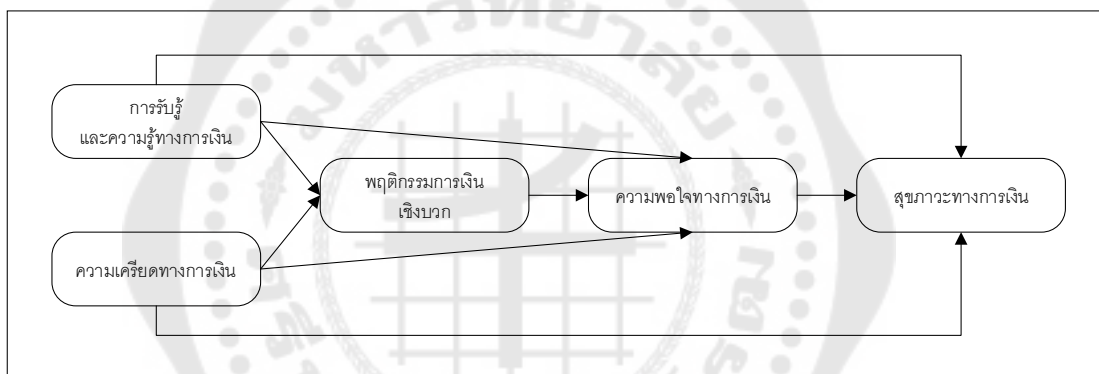
CFPB (2015) การสำรวจพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่พบบ่อยที่สุด คือพฤติกรรมการออม ซื้อของถูก จัดวางงบประมาณ ซื้อของที่จำเป็นและมีความพร้อม จัดการหนี้สิน ตัดสินใจเรื่องเงิน ด้วยคำนึงถึงครอบครัว มีแผนการเงินและการลงทุน รวมถึงการค้นคว้าหาความรู้ทางการเงินและการตั้งเป้าหมาย

ดังนั้น ความแตกต่างกันของพฤติกรรมการเงิน (FB) และพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (PFB) คือ พฤติกรรมการเงินสามารถกระทำกิจกรรมทางการเงินได้ทั้งที่เกิดผลดีและไม่ดีต่อสถานะทางการเงินของบุคคล การศึกษาพฤติกรรมการเงินอาจสนใจ เรื่องการตัดสินใจอย่างมีอคติต่อการออมเงินเช่น ปรากฏการณ์ใช้ก่อนผ่อนทีหลัง (Present bias) ทำให้พฤติกรรมการใช้บัตรเครดิตมากเกินไปกำลังทรัพย์ที่มี เรื่องนี้เป็นผลลัพธ์เชิงลบของพฤติกรรมการเงินลำเอียง ส่วนพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจะสนใจศึกษาในด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยการให้ความรู้ จัดโปรแกรมอบรมจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การจดบันทึกรายรับรายจ่าย ทำให้รู้สถานะทางการเงิน และสามารถควบคุมรายจ่ายให้พอกับรายได้ในแต่ละเดือนได้ เป็นต้น พฤติกรรมการเงินเชิงบวกจึงหมายถึงกิจกรรมทางการเงินที่ก่อให้เกิดประโยชน์

พฤติกรรมการเงินเชิงบวกถูกจัดหมวดหมู่ในบริบทของพฤติกรรมทั้งระยะสั้นและระยะยาว (Fan & Henager, 2022; Henager & Cude, 2016; Wagner & Walstad, 2019) พฤติกรรมระยะสั้น หมายถึงการมีการเก็บออมสร้างกองทุนฉุกเฉิน ใช้จ่ายน้อยกว่ารายได้ การชำระบัตรเครดิต

เครดิตเต็มจำนวน และความมีวินัยในการชำระบิล ในขณะที่พฤติกรรมระยะยาว หมายถึงรวมถึงการวางแผนเพื่อการเกษียณ การออมเงินเพื่อการเกษียณ และการลงทุน ทั้งนี้ งานวิจัยหลายฉบับชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมระยะสั้นและระยะยาวมีตัวชี้วัดและผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน และมีความสัมพันธ์กับสภาวะทางการเงินผ่านองค์ประกอบด้านความรู้ เจตคติ และความเชื่อศรัทธาทางการเงิน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งออกแบบและศึกษาผลโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก โดยให้นิยามของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกว่าเป็นการกระทำใด ๆ ที่ส่งเสริมสถานะทางการเงินส่วนบุคคลให้ดีขึ้น ทั้งในมิติของการจัดการเงินในระยะสั้น และการวางแผนทางการเงินระยะยาว เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเกษียณในอนาคต

ภาพประกอบ 5 แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ที่มา: Fan and Henager (2022)

องค์ประกอบของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

Kempson et al. (2017) แบ่งพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเงิน (Money management) เป็นกิจวัตร (Routine) ซึ่งครอบคลุมนิสัยและการตัดสินใจแบบทางลัด (Heuristic) ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมลำเอียง รวมทั้ง

2) พฤติกรรมการวางแผนตั้งเป้าหมายการเงิน (Financial planning and goal setting)

3) พฤติกรรมใฝ่รู้ (Seeking) ความรู้ทางการเงินและเรียนรู้ประสบการณ์ (Financial knowledge and experience) ได้แก่ เกิดความใฝ่รู้ถึงการจะหาข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้อย่างไร ใฝ่รู้ว่าจะทำอย่างไรในกระบวนการทางการเงินและควบคุมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ (How to process)

4). พฤติกรรมการติดตามเป้าหมาย (Follow through) ไปจนสำเร็จหรือสิ้นสุดด้วยความตั้งใจ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับจิตลักษณะ (Psychological / Personality traits) และเจตคติของบุคคล

CFPB (2015) พฤติกรรมการเงินเชิงบวก สัมพันธ์กับกิจวัตรการจัดการเงินทุกวันตามมาตรฐานการดำเนินชีวิต ได้แก่

1) การมีพฤติกรรมใช้จ่ายอย่างเป็นเหตุผล เลือกที่จะจ่ายน้อยลงและเก็บเงินไว้เกษียณมากขึ้น โดยการตั้งงบประมาณในการใช้จ่าย ก่อนซื้อหาของให้ตนเองเตือนไว้ในใจว่า เป็นของที่จำเป็น (Need) หรือเป็นของที่อยากได้ (Want) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ดีมากสอดคล้องกับความพอเพียง

2) การใช้บัตรเครดิตอย่างรอบคอบ หลีกเลี่ยงการก่อหนี้บริโภค ทั้งการใช้สินเชื่อเพื่อให้เกิดสภาพคล่องย่อมทำได้แต่ควรชำระยอดหนี้เต็มจำนวนเมื่อถึงกำหนด และบริหารภาระหนี้ ให้ลดลงได้ เพราะการมีหนี้สินจะรู้สึกไม่มั่นคงในใจ ดังนั้นควรจัดการหนี้ให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะ

3) สร้างรายได้ที่มั่นคง คือการไม่เลือกอาชีพ มีความระมัดระวังในการรับเงินหรือจ่าย ค่าจ้าง ค่าเช่าให้คนอื่น หรือให้เรียนรู้จากอุปสรรคของพ่อแม่ในอดีต

4) การตั้งเป้าหมายและการวางแผน แม้เป็นเรื่องยาก แต่สามารถทำได้ ด้วยเริ่มจากการวางแผนงบการใช้จ่ายรายสัปดาห์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องวางแผนให้ยาวไกลเพราะมันจะยากกว่าด้วยปัจจัยภายนอกและภายในตนเองที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อวางแผนให้กระทำทันที รวมทั้งการตั้งเป้าหมายทางการเงิน (Financial goals) เป็นแผนกลยุทธ์ในระยะยาวที่ต้องมีพฤติกรรมเก็บออมและสร้างงบประมาณที่ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ได้ เช่น แผนการศึกษาบุตร แผนการรักษาสุขภาพวัยเกษียณ จากนั้นจึงทำตามแผน (Having financial plan) สุดท้ายคือการ

รักษาพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจนเป็นนิสัยตามแผนที่วางไว้ โดยแนะนำกลยุทธ์ความสำเร็จควรมีโปรแกรมการเรียนรู้ทางการเงินและทำตามแผนอย่างตั้งใจ เช่นออมและลงทุนอย่างต่อเนื่อง

สรุป องค์ประกอบของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเป็น 2 ส่วน ซึ่งขึ้นกับระยะเวลา ได้แก่ (1) พฤติกรรมการจัดการเงิน (Money management) ได้แก่ จัดบันทึกรายรับรายจ่าย ควบคุมการใช้จ่าย เก็บก่อนใช้ จ่ายหนี้ตรงเวลา ออมและสำรองเงินฉุกเฉิน (2) พฤติกรรมวางแผนการเงินส่วนบุคคล (Personal financial planning) ครอบคลุมเรื่องการคำนวณเงิน ตั้งงบประมาณ ล่วงหน้า วางแผนเกษียณ รู้ดอกเบี้ยยรับ-จ่าย แผนตามเป้าหมายเฉพาะ ระยะสั้นหรือกลางได้ หรือระยะยาว เป็นไปตามช่วงวัฏจักรชีวิต เช่น ซื้อบ้าน รถยนต์ ทุนการศึกษาบุตรหรือท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนั้นทำประกันภัยทรัพย์สิน สุขภาพและชีวิต

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ผ่านมา องค์ประกอบของพฤติกรรมการเงินสามารถจัดกลุ่มได้ในสองลักษณะ ได้แก่ มิติด้านเวลา (ระยะสั้น-ระยะยาว) และมิติด้านลักษณะพฤติกรรม (การจัดการเงิน-การวางแผนทางการเงิน) โดยพฤติกรรมระยะสั้นมักเกี่ยวข้องกับการจัดการเงินในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้จ่าย การตั้งงบประมาณ การออม และการจัดการหนี้ ส่วนพฤติกรรมระยะยาวสะท้อนถึงการวางแผนทางการเงินในอนาคต เช่น การวางแผนเกษียณ เงินสำรองฉุกเฉิน ประกัน ภาษี มรดก รวมถึงพฤติกรรมใฝ่รู้ข้อมูลทางการเงิน และการลงมือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเงินที่ตั้งไว้ แสดงรายละเอียดในตาราง

ตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

องค์ประกอบของ พฤติกรรมการ การเงินเชิงบวก	ปีที่ ตีพิมพ์	การบริหารกระแสเงินสด										งานวิจัยที่ การศึกษา พฤติกรรมทั้ง ระยะสั้นและ ระยะยาว	
		พฤติกรรมการการเงินเชิงบวกระยะสั้น					พฤติกรรมการการเงินเชิงบวกระยะยาว						
		การควบคุม ค่าใช้จ่าย การรักษา รายได้	การใช้ชีวิต เดือนชน เดือน	การทำ งบประมาณ ล่วงหน้า	การออมเงิน เงินสำรอง ฉุกเฉิน ประกันภัย	การชำระหนี้ ตรงเวลา	การใช้ เครดิต	ตั้งเป้าหมาย ระยะสั้น/ กลาง วางแผน เกษียณ ลดหย่อน ภาษีและ มรดก	การลงทุน	การหาข้อมูล ทางการเงิน	การติดตาม ผล เป้าหมาย ทางการเงิน		
Xiao, J. J.	2008	*	*	*	*	*	*						
Shim, S., et al.	2009	*	*		*								
Ozmete, E.	2011	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
Sibley อ้างถึงใน สมคิด ทุมวงศ์	2010	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
Guter & Copur	2011	*			*	*	*	*	*	*	*	*	
Dew & Xiao	2011			*	*	*	*	*	*	*	*	*	
CFPB	2015	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
CFPB	2017				*	*	*	*	*	*	*	*	* Short
Babiarz & Robb	2014				*	*	*	*	*	*	*	*	* Short
West & Friendline	2016				*	*	*	*	*	*	*	*	*
Henager & Cude	2016												
Kim et al.	2019			*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Wagner & Walstad	2019			*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Kampson, E. et al	2017	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
OECD	2020	*			*	*	*	*	*	*	*	*	*
Fan, L	2021			*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

การวัดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมพบว่าพฤติกรรมการเงินเชิงบวกมีความสัมพันธ์กับปัจจัยสำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ ความรู้ทางการเงิน ลักษณะทางจิตวิทยา ความคิดการตัดสินใจ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยหนึ่งในปัจจัยที่ได้รับการศึกษามากที่สุดคือ “ความรู้ทางการเงิน” (Financial knowledge) ซึ่งครอบคลุมทั้งประสบการณ์ตรง ทักษะในการปฏิบัติ การรับรู้ และการแสวงหาคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ (Brüggen et al., 2017; CFPB, 2015; Fan & Henager, 2022; Yahaya et al., 2019; Zulaihati et al., 2020)

1) ความรู้ทางการเงิน (Financial Knowledge)

ความรู้ทางการเงินพื้นฐาน เช่น การคำนวณดอกเบี้ยทบต้น การประเมินมูลค่าเงินตามเวลา เงินเฟ้อ และการตัดสินใจทางการเงิน เป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้บุคคลตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและสร้างพฤติกรรมการเงินที่เอื้อต่อสุขภาวะทางการเงินในระยะยาว

Ozmete and Hira (2011) เสนอแนวคิดแบบสหวิทยาการว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินขึ้นอยู่กับเวลา เหตุผล ความพร้อม และทักษะของแต่ละบุคคล โดยเชื่อมโยงแนวคิดจากจิตวิทยา สังคมศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างเจตคติและสมรรถนะในการบริหารจัดการการเงิน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในงานวิจัย การให้คำปรึกษาทางการเงิน และการออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินในอนาคต

หลายงานวิจัย เช่น CFPB (2015) และ Brüggen et al. (2017) ชี้ว่า ความรู้ทางการเงินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก โดยเฉพาะเมื่อถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น โปรแกรมการศึกษา การอบรมเชิงปฏิบัติ การให้คำปรึกษา หรือการใช้เทคนิคสะกด (Framing/Nudge) อย่างไรก็ดีตาม ความรู้เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ หากไม่ถูกสนับสนุนด้วยปัจจัยเชิงจิตวิทยา เช่น เจตคติ (Attitude) การรับรู้การควบคุมตนเอง (Perceive behavioral control) และบรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย (Subjective norm) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ajzen (1994) และ Thaler and Cass R (2008)

นอกจากนี้ ยังมีข้อค้นพบที่สะท้อนถึงข้อจำกัดของการให้ความรู้ทางทฤษฎีเพียงอย่างเดียว เช่น การศึกษาของ Yahaya et al. (2019) และ Zulaihati et al. (2020) ที่พบว่า การฝึกฝนจริง (Practice) และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์มีผลต่อเจตคติและพฤติกรรมการเงินเชิงบวกมากกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว สนับสนุนข้อเสนอของ Yates and Chris (2011) ที่ระบุว่า ความรู้ทางการเงินระดับสูง มักเกิดจากประสบการณ์ตรงในวัยผู้ใหญ่ มากกว่าการเรียนรู้ในระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่ม

เยาวชนจึงควรมุ่งเน้นการอบรมเชิงปฏิบัติ (Financial training) ที่ใช้หลักการเรียนรู้แบบทางลัด (Heuristics) หรือแนวทางง่าย ๆ ที่เรียกว่า “Rules of Thumb” เช่น ออมร้อยละ 10 ของรายได้ หรือก่อนนี้ไม่เกินร้อยละ 40 สำหรับนี้บัตรเครดิตเต็มจำนวน เป็นต้น ซึ่งช่วยลดความซับซ้อนในการตัดสินใจและเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในชีวิตจริง เรียกว่าเป็นการใช้วิธีการคิดลัดแบบ Heuristics ซึ่งไม่สามารถแทนการวิเคราะห์เชิงลึกได้ในบางบริบท แต่เป็นวิธีการคิดที่ใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ที่มีข้อมูลของจำนวนมากหรือสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อน โดยการใชกฎเกณฑ์สั้น ๆ ลดเวลาในการตัดสินใจให้รวดเร็วขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องทำการวิเคราะห์อย่างละเอียด แต่อย่างไรก็ตาม การใช้ Heuristics อาจไม่แม่นยำและอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดเพี้ยน (Cognitive biases)

ความรู้ทางการเงินกล่าวรวมถึงประสบการณ์ (Experience) ทักษะ (Skills) และการเฝ้ารู้แสวงหาคำแนะนำ (Advice-seeking) ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเช่นกัน (CFPB, 2017; Fan & Henager, 2022; Kempson et al., 2013) ประสบการณ์หมายถึงการเรียนรู้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ เช่น การเคยขาดทุนจากการลงทุนโดยไม่รู้เท่าทันความเสี่ยง ซึ่งกลายเป็นบทเรียนสำคัญในพฤติกรรมการเงินภายหลัง ส่วนทักษะทางการเงินเป็นความสามารถที่เกิดจากการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การคำนวณดอกเบี้ยเงินกู้ การวางแผนงบประมาณ หรือการประมาณผลตอบแทนจากการลงทุนอย่างคล่องแคล่วและแม่นยำ ทักษะเหล่านี้สามารถพัฒนาได้ผ่านการฝึกฝนและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ขณะเดียวกัน การเฝ้ารู้และแสวงหาคำแนะนำจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น ผู้เชี่ยวชาญทางการเงิน ครอบครัว เพื่อน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ล้วนเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินที่เหมาะสม โดยเฉพาะในบริบทที่ระบบการเงินและผลิตภัณฑ์ทางการเงินมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การรู้จักหาข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ทางภาษี การประกันสังคม สวัสดิการ หรือแหล่งเงินกู้ที่เหมาะสม ย่อมช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจทางการเงินได้อย่างมีเหตุผลมากขึ้น นอกจากนี้ การเรียนรู้จากครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก เช่น การฝึกจดบันทึกรายรับรายจ่าย หรือการพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมองทางการเงินภายในครอบครัว ก็มีส่วนช่วยสร้างพื้นฐานเจตคติที่เอื้อต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน (CFPB, 2015)

2) ปัจจัยด้านจิตวิทยา (Psychology Factors)

งานวิจัยหลายฉบับชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านจิตวิทยามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรมการเงินของบุคคล โดยเฉพาะทักษะที่ไม่ใช่ความรู้ทางทฤษฎี (Non-cognitive skills) และบุคลิกลักษณะส่วนบุคคล (Personality traits) เช่น ความเชื่อมั่นในความสามารถตนเอง (Self-efficacy) ความพากเพียร (Perseverance) การควบคุมตนเอง (Perceive control) และความรับผิดชอบต่อเป้าหมายในชีวิต (Conscientiousness) (CFPB, 2015; Kempson et al., 2017; The Financial Consumer Agency of Canada, 2019)

องค์ประกอบทางจิตวิทยาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ได้แก่ กรอบการรับรู้ตนเอง (Internal frame of reference) เช่น ความสามารถในการเปรียบเทียบตนเองกับตนเองในอดีตโดยไม่อิงจากผู้อื่น แรงจูงใจและความเพียร (Perseverance/GRIT) ที่ทำให้บุคคลมุ่งมั่นต่อเป้าหมาย แม้เผชิญความยากลำบาก เช่น การออมสะสมระยะยาว ความสามารถในการวางแผนและบริหารจัดการ (Executive functioning) ซึ่งรวมถึงการวางแผนการเงิน การปรับตัว และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในสถานการณ์ที่ซับซ้อน การเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ที่เป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดพฤติกรรม ซึ่งบุคคลจะตัดสินใจกระทำเมื่อเชื่อว่าตนมีศักยภาพและควบคุมพฤติกรรมนั้นได้ (Bandura, 1994)

นอกจากนี้ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) Ajzen (1994) ได้รับการอ้างอิงอย่างแพร่หลายในการอธิบายพฤติกรรมการเงินผ่าน องค์ประกอบหลัก ได้แก่ เจตคติ (Attitude) การมีมุมมองเชิงบวกต่อเป้าหมายทางการเงิน บรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย (Subjective norm) ความคาดหวังจากสังคม ครอบครัวหรือกลุ่มอ้างอิง การรับรู้การควบคุมตน (Perceived Behavioral Control) ความเชื่อว่าตนสามารถจัดการและควบคุมการเงินได้จริง

รายงานของ CFPB (2015) และ The Financial Consumer Agency of Canada (2019) ยังเสนอว่าความมั่นใจทางการเงิน (Financial confidence) และการควบคุมจากปัจจัยภายใน (Internal locus of control) ช่วยเสริมสร้างวินัยการเงิน ขณะที่การควบคุมจากภายนอก (External Locus of Control) อาจทำให้บุคคลหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบและโทษปัจจัยภายนอก เช่น โชคชะตาหรือผู้อื่น

3) ปัจจัยทางความคิดการตัดสินใจ (Decision Making)

ปัจจัยด้านกระบวนการคิดและการตัดสินใจมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการเงิน โดยเฉพาะในด้านที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นถึง

อิทธิพลของตัวแปรทางจิตวิทยาเชิงลบ เช่น ความเครียด (Stress) บุคลิกลักษณะทางอารมณ์ (Neuroticism) และอคติทางความคิด (Cognitive biases) ซึ่งล้วนส่งผลให้บุคคลมีแนวโน้มตัดสินใจทางการเงินที่ผิดพลาดและบิดเบือนจากเป้าหมายทางการเงินในระยะยาว (Fan & Henager, 2022; Muhammad et al., 2020; Rahman, 2021)

ความเครียดเป็นตัวกระตุ้นที่อาจนำไปสู่การตัดสินใจโดยใช้อารมณ์มากกว่าหลักเหตุผล เช่น การใช้จ่ายเกินตัว หรือการหลีกเลี่ยงการวางแผนทางการเงิน ขณะเดียวกัน บุคคลที่มีแนวโน้มความเป็นนิวโรติค (Neuroticism) ซึ่งมีลักษณะวิตกกังวลและตอบสนองต่อสถานการณ์ด้วยอารมณ์ที่ไม่มั่นคง มักมีความเสี่ยงในการตัดสินใจทางการเงินที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมาย (Fachrudin et al., 2022) อีกประการคือ บริบทในการตัดสินใจ (Decision context) ซึ่ง CFPB (2015) อธิบายว่าเป็นสถานการณ์ แรงกดดัน หรือข้อมูลแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเงิน เช่น การตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูง หรือการเลือกเครื่องมือทางการเงินเพื่อวางแผนเกษียณ โดยบริบทเหล่านี้ ต้องการการตัดสินใจโดยพิจารณาระหว่าง ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรม อาศัยเจตคติหรือทักษะด้านจิตวิทยา อาจจะเชื่อมโยงกับแนวคิดผ่านกฎง่าย ๆ หรือ Rules of Thumb (Duflo & Emmanuel, 2002; Thaler & Sunstein, 2008)

อคติทางความคิด (Cognitive biases) เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ลดทอนประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ได้แก่ Confirmation bias หรือการมองหาข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อเดิมของตน แทนที่จะเปิดรับข้อมูลที่อาจขัดแย้ง Anchoring bias หรือความยึดติดกับข้อมูลแรก เช่น ราคาหุ้นที่เคยเห็น แทนที่จะวิเคราะห์ตามสถานการณ์ปัจจุบัน Herd mentality หรือการทำตามคนหมู่มากโดยไม่พิจารณาความเหมาะสมกับตนเอง Loss aversion หรือความกลัวการสูญเสียมากกว่าการคาดหวังกำไร ส่งผลให้ลังเลที่จะลงทุน Overconfidence หรือความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป นำไปสู่การประเมินความเสี่ยงหรือผลลัพธ์ผิดพลาด อคติเหล่านี้ไม่เพียงแต่บั่นทอนคุณภาพการตัดสินใจ แต่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ซับซ้อนหรือมีข้อมูลมากเกินไปให้ประมวลผล

ดังนั้น ในการออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงิน ควรคำนึงถึงปัจจัยทางจิตวิทยาเหล่านี้ควบคู่กับการให้ความรู้ โดยเน้นการฝึกฝนผ่านสถานการณ์จำลอง การใช้เทคนิคสะกิดใจ (Nudge) และการสร้างความตระหนักรู้ในอคติที่อาจเกิดขึ้น เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจทางการเงินได้อย่างมีสติและเป็นระบบมากขึ้น

4) ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socioeconomics)

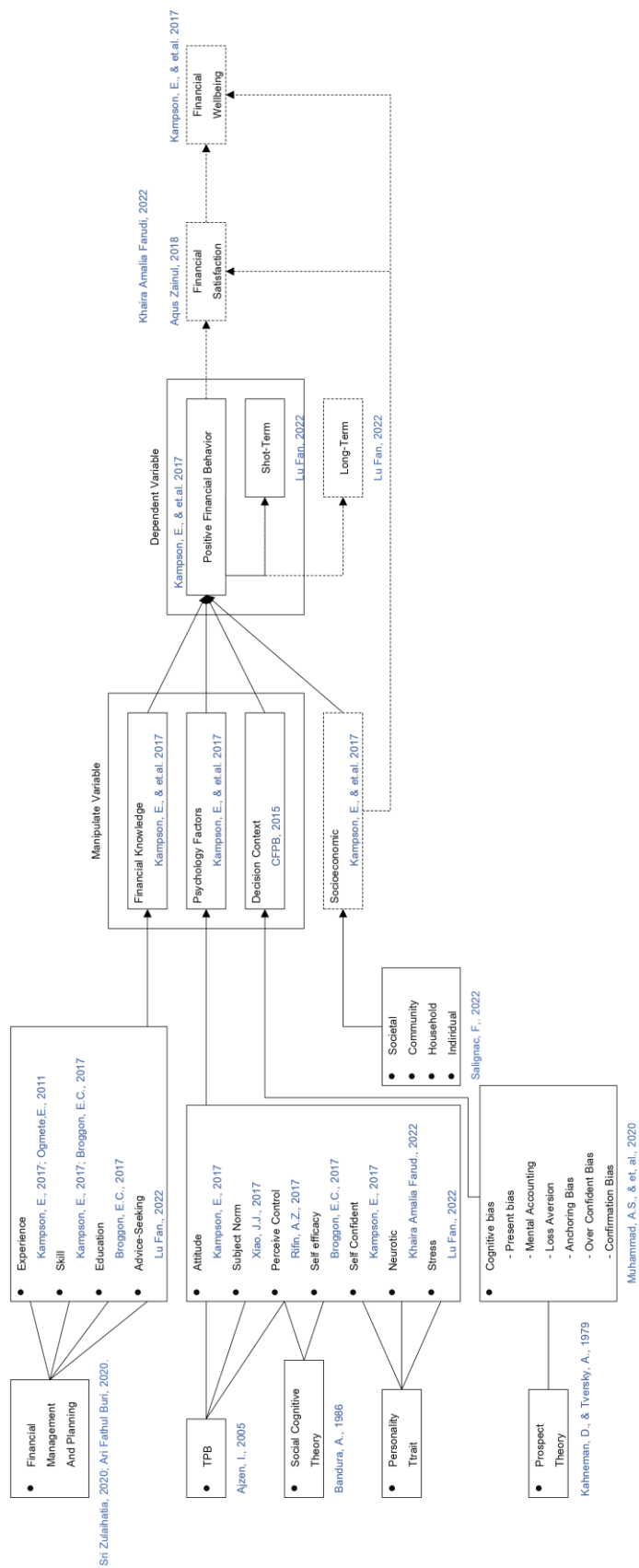
ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยภายนอกที่มีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเงินของบุคคล โดยประกอบด้วยองค์ประกอบหลากหลาย เช่น รายได้ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานะทางอาชีพ โครงสร้างครอบครัว ความเป็นอยู่ในชุมชน ตลอดจนประสบการณ์ด้านสังคมและการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ปัจจัยเหล่านี้สามารถส่งเสริมหรือบั่นทอนการเกิดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกได้ในหลากหลายมิติ

งานวิจัยในระดับนานาชาติรายงานอย่างต่อเนื่องว่า ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับพฤติกรรมทางการเงิน และมักถูกนำมาเป็นตัวแปรร่วมในแบบจำลองทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ คิดเป็นสัดส่วนกว่าร้อยละ 50 ของการศึกษาที่ได้ทบทวนวรรณกรรม (Brüggen et al., 2017; Kaur & SinghView, 2022; Kempson et al., 2017; Rifin, 2017; Salignac, 2022)

สำหรับการศึกษานี้ ให้ความสำคัญกับบริบทเฉพาะของสังคมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาวิกฤตสังคมสูงวัย และผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายหลักคือ พนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณ ซึ่งกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงด้านสถานะรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในกลุ่มประชากรดังกล่าว

ตาราง 2 สังเคราะห์ตัวแปรที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจากการทบทวนวรรณกรรม

พฤติกรรมการเงินเชิงบวก	ปีที่ตีพิมพ์	ความรู้	ประสบการณ์	ทักษะ	เจตคติ	บรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย	การรับรู้ความสามารถควบคุมตน	การตัดสินใจ	ความเชื่อมั่นความสามารถตน	สังคมเศรษฐกิจ	การศึกษา
Xioa, J.J.	2007	*			*	*	*				
Ozmete, E.	2011	*	*				*			*	
CFPB	2015	*		*	*			*		*	
Broggon, E.E.	2017	*		*	*				*	*	*
Kampson	2017	*	*	*	*					*	
Rifin, A.Z.	2017	*					*			*	
Yahaya, R.	2019	*(-)		*	*						
Widyastuti, U.	2020										*
Zulathati, S.	2020	*(-)									
Fathul Bari, Ari	2020								*		
Rahman, M.	2021							*			
Kagondeep, K.	2022	*			*				*	*	
Salignac, F.	2022									*	
Fan, L.	2022	*						*			*
Amalia Farudi, K.	2022							*		*	
Duflo, E.	2003							*			

ภาพประกอบ 6 ความเชื่อมโยงตัวแปรที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจากวรรณกรรม
การวัดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรมในประเทศไทยเกี่ยวกับพฤติกรรมการเงินและสุขภาวะทางการเงิน สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของประเด็นวิจัยที่ครอบคลุมทั้งมิติเชิงพฤติกรรม จิตวิทยา เศรษฐกิจ และนโยบายสังคม โดยเฉพาะในช่วงหลัง พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา งานวิจัยส่วนใหญ่พัฒนาไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยในต่างประเทศคือ การให้ความสำคัญกับ ความรู้ทางการเงิน (Financial knowledge) เจตคติ (Attitude) แรงจูงใจ (Motivation) และ ความเชื่อมั่นในความสามารถตนเอง (Self-efficacy) ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของไทยจำนวนมากยังเน้นการสำรวจกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ สนใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนไทย โดยเฉพาะข้อมูลจาก ธนาคารแห่งประเทศไทย (2564) ที่ระบุว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังขาดการวางแผนและมีพฤติกรรมการเงินที่เสี่ยง เช่น ไม่มีเงินออมฉุกเฉิน ไม่ชำระหนี้ตรงเวลา และใช้สินเชื่โดยไม่เข้าใจเงื่อนไขอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยต่างประเทศที่มักเน้นโมเดลเชิงทฤษฎีและการประเมินความรู้หรือพฤติกรรมในภาพรวม

นอกจากนี้ งานวิจัยในประเทศไทยยังได้แสดงให้เห็นถึง ผลกระทบจากสภาพ รายได้ ความรู้ ความเข้าใจ และโครงสร้างสังคม ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ ลัลลิตา สามสุวรรณ และ มนตรี ไสค์ติยานุรักษ์ (2563) ที่เน้นทักษะ ความเสี่ยง และแรงจูงใจในการวางแผนทางการเงินของ ประชาชนภาคอีสาน หรือการศึกษาของพิมพ์นารา ทรัพย์เรืองริน (2564) ที่นำแนวคิดทางการเงินเชิงเศรษฐศาสตร์มาใช้วัด “อิสรภาพทางการเงิน” ผ่านอัตราส่วนความอยู่รอดและมั่งคั่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการศึกษาในต่างประเทศที่ศึกษาเรื่องสุขภาวะทางการเงิน

จุดเด่นของงานวิจัยในประเทศไทยอีกประการหนึ่งคือ การทดลองออกแบบโปรแกรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเงิน ซึ่งพบในงานของ สมคิด ทุมวงศ์ และคณะ (2561) ที่ใช้แนวคิดจิตวิทยา แนวพุทธกับกลุ่มเกษตรกรโดยใช้แนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavioral Modification: CBM) พัฒนาการเรียนรู้จากตัวแบบทฤษฎีปัญหาสังคมของ Bandura (1986) ผลการศึกษาสอดคล้องกับอาร์รงค์ แสงสุริยจันทร์ (2553) ซึ่งเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเกษตรกรหลังจากผ่านโครงการฝึกอบรมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่มีแนวทางบุญนิยมเป็นพื้นฐาน จากชุมชนราชธานีโคก จ.อุบลราชธานี ได้ผลว่าเกษตรกรเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้นยกเว้นสภาพหนี้สิน เช่นเดียวกับงานของ อัจฉราพรรณ กันสุขะ (2563) และ ยศวดี อยู่สุข และคณะ (2563) ที่ใช้แนวทางผสมวิธีแบบสอดแทรก (Mixed Methods - Intervention Design) โดยวางรากฐานจากทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ Klontz (2008) และ McCoy et al. (2013) ที่ศึกษาในต่างประเทศ ซึ่งใช้การบำบัดทางการเงินร่วมกับการวางแผนชีวิตเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมการเงินอย่างเป็นระบบ คล้ายกับแนวทางของงานวิจัยไทยหลายฉบับ อีก

ทั้งการวิจัยของไทยยังได้สะท้อน ข้อจำกัดของการอบรมที่เป็นทางการในรูปแบบเดิม เช่น การเรียนรู้แบบบรรยายโดยวิทยากรจากสถาบันการเงิน ซึ่งมักขาดการมีส่วนร่วม ขาดการแก้ไขปัญหาแบบเฉพาะเจาะจงต่อกลุ่มเป้าหมาย และมีความเอนเอียงจากผลประโยชน์ของสถาบัน ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างแท้จริง

การวัดพฤติกรรมการเงิน

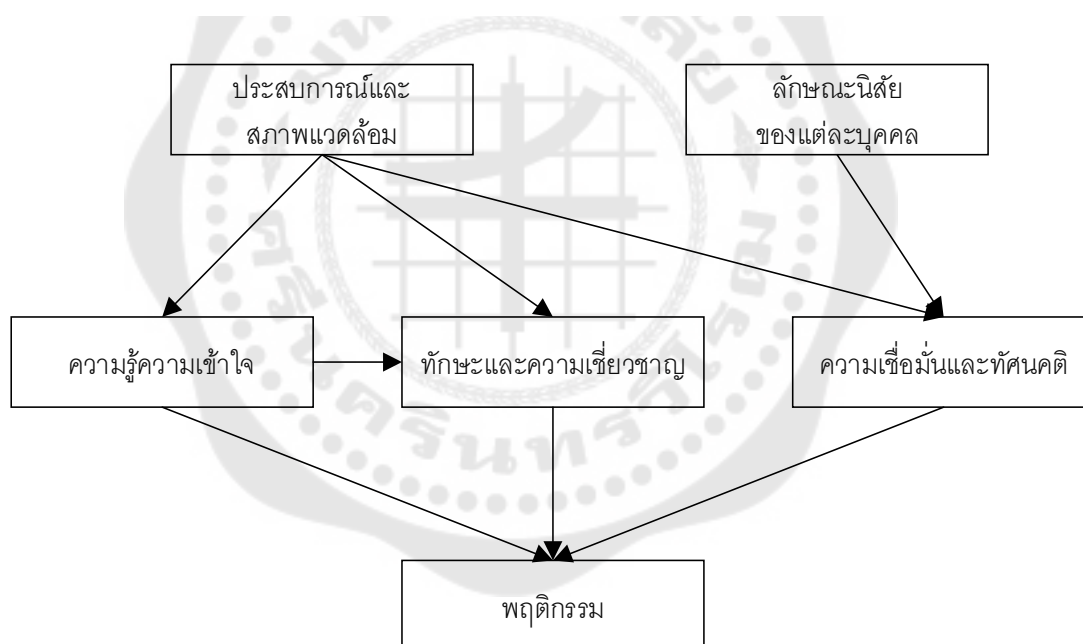
การสำรวจระดับทักษะทางการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย (2564) (แบบวัดประเมินทักษะทางการเงินของคนไทย) สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2563 ตามมาตรฐานสากลและเปรียบเทียบระหว่างประเทศทั่วโลก 26 ประเทศ ร่วมกับ OECD โดยมีคะแนนรวม 21 คะแนนจากองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ทางการเงิน 7 คะแนน พฤติกรรมการเงิน 9 คะแนนและเจตคติทางการเงิน 5 คะแนน โดยมีการปรับปรุงด้านพฤติกรรมการเงินเพิ่มคำถามบริบทไทยเพื่อการติดตามพฤติกรรมการออม การจัดสรรเงิน และพฤติกรรมการชำระหนี้บัตรเครดิตหรือบัตรเครดิตเงินสด ให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันยิ่งขึ้น ทั้งนี้ได้ดำเนินการมาแล้วใน 8 ครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2563 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและชี้วัดระดับทักษะทางการเงินคนไทยผ่าน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมการเงิน และเจตคติทางการเงิน เพื่อติดตามพัฒนาการของคนไทยและเพื่อศึกษาพฤติกรรมการเงินในบริบทของไทย โดยศึกษาเชิงลึกในเรื่องการออมเงินและการชำระหนี้บัตรเครดิตหรือบัตรเครดิตเงินสด เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมทักษะทางการเงินที่เหมาะสม

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ทำการประยุกต์แบบทดสอบวัดความสามารถทางการเงิน ของธนาคารแห่งประเทศไทย (2564) Financial capacity อ้างอิงจาก Shuhen และ Schurkmann (OECD INFE, 2011) และแบบสำรวจสุขภาวะทางการเงินของ CFPB (2017) อ้างอิงจากแนวคิดของ Kempson et al. (2017) และแบบสำรวจความพร้อมก่อนเกษียณทางการเงิน (FRRI) ของ CMRI (2022) ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมายจึงมีการปรับแก้ไขคำถามให้สอดคล้องกับบริบทในความเป็นพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในการยกระดับสุขภาวะทางการเงิน

ตาราง 3 เกณฑ์กำหนดทักษะทางการเงิน 3 ด้าน ของธนาคารแห่งประเทศไทย

เกณฑ์ (คะแนนเต็ม)	คะแนนความคาดหวัง
ทักษะทางการเงิน (21 คะแนน)	> 14
• ความรู้ทางการเงิน (7 คะแนน)	≥ 5
• พฤติกรรมการเงิน (9 คะแนน)	≥ 6
• เจตคติทางการเงิน (5 คะแนน)	> 3

ที่มา: การกำหนดเกณฑ์คะแนนของรายงาน OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies, (OECD INFE, 2011)

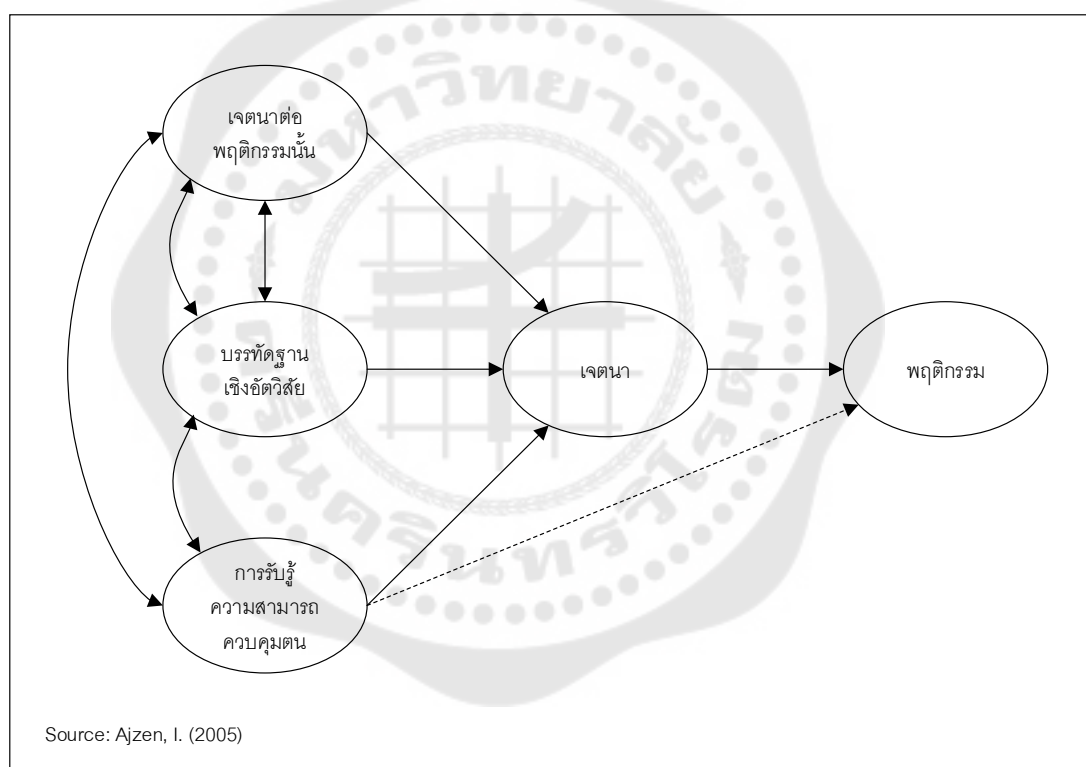
ภาพประกอบ 7 โครงสร้างแบบวัดความสามารถทางการเงิน จำแนกตามปัจจัย

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2564)

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior)

ทฤษฎีแนวคิดของ Icek Ajzen (Ajzen, 1994) ได้พัฒนาจากจิตวิทยาสังคมในทฤษฎี Theory of Reasoned Action (TRA) (Ajzen & Fishbein, 1980) ซึ่งอธิบายจากความเชื่อ (Belief) สำคัญ 3 ลักษณะได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรม (Behavioral beliefs) ความเชื่อเชิงบรรทัดฐานหรือความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (Normative beliefs) และความเชื่อเชิงการควบคุมหรือความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในการควบคุม (Control beliefs) 3 แนวคิดของความเชื่อเป็นตัวกำหนดความตั้งใจ (Intention) สู่พฤติกรรมวางแผน (Planning) แสดงความสัมพันธ์ดังภาพ

ภาพประกอบ 8 แบบจำลองทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนแนวคิด Icek Ajzen

เจตคติต่อพฤติกรรม (Attitude toward the behavior) คือการประเมินของบุคคลที่มีต่อภาพรวมของพฤติกรรม รวมไปถึงผลที่ตามมาของพฤติกรรม ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ คือถ้าผลการประเมินเป็นทางด้านบวก บุคคลจะมีเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรม ในทางตรงกันข้ามถ้าผลการประเมินด้านลบ บุคคลจะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้น

บรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย (Subjective Norm) คือ การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความต้องการหรือความคาดหวังของสังคมที่มีผลต่อบุคคล ซึ่งเป็นได้ทั้งกลุ่มคนใกล้ชิดที่มีอิทธิพลต่อบุคคลนั้น เช่น พ่อ แม่ ลูก สามี ภรรยา เป็นต้น หรือเป็นกลุ่มคนไกลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลนั้น เช่น เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใด ๆ หากบุคคลมีการประเมินว่า กลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเขาต้องการให้แสดงพฤติกรรม แนวโน้มที่พฤติกรรมจะถูกแสดงออกจะเพิ่มมากขึ้น ในทางกลับกันบุคคลจะไม่แสดงพฤติกรรมถ้าเกิดการรับรู้ว่าคุณสมบัติที่มีอิทธิพลไม่ต้องการให้เขาแสดงพฤติกรรม

การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) คือ ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อการแสดงพฤติกรรม รวมไปถึงสามารถควบคุมพฤติกรรมนั้นให้เป็นไปอย่างที่ตั้งใจได้ ถ้าบุคคลมีความเชื่อว่าสามารถกระทำพฤติกรรมได้โดยง่ายและสามารถควบคุมที่ออกมาอย่างที่ตั้งใจไว้ บุคคลมีแนวโน้มจะแสดงพฤติกรรม แต่ถ้าบุคคลมีความเชื่อว่าการกระทำพฤติกรรมทำได้ยาก และไม่สามารถควบคุมผลที่ออกมาได้อย่างที่ตั้งใจ แนวโน้มที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมจะลดลง ต่อมาใน ค.ศ. 2002 Ajzen ได้พัฒนาทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนขึ้นใหม่ โดยเพิ่มเนื้อหาในส่วนการควบคุมพฤติกรรมที่แท้จริง (Actual Behavioral Control) ซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้การควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) จากนั้นได้รวมแนวคิด TPB กับ GST (Goal Systems Theory) (Ajzen & Kruglanski, 2019) เพื่อลดข้อจำกัดของทฤษฎีเดิมโดยใส่ตัวแปร Procurement Goals เป้าหมายที่คาดหวังว่าได้ประโยชน์ส่วนตัวโดยตรงและ Approval Goals เป้าหมายที่คาดหวังว่าจะได้รับการรับรองจากบุคคลหรือกลุ่ม เรียกทฤษฎีที่พัฒนาใหม่ว่า Theory of Reasoned Goal Pursuit (TRGP) จากงานเขียนของ Hamilton et al. (2022)

ในงานวิจัยฉบับนี้ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Ajzen (1994) ได้รับการนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่ออธิบายกระบวนการก่อเกิดพฤติกรรม การเงินเชิงบวก โดยเฉพาะในมิติของเจตคติ (Attitude) อิทธิพลจากบรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย (Subjective Norm) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) ซึ่งมีบทบาทร่วมกันในการส่งผลต่อเจตนาและการแสดงพฤติกรรมอย่างแท้จริง ในระยะก่อนทดลองของการศึกษา ซึ่งเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญที่ประสบความสำเร็จในการ

วางแผนการเงินจนบรรลุอิสรภาพทางการเงินหรือเกษียณสุข พบว่า เจตคติเชิงบวกต่อการจัดการ และวางแผนการเงินเป็นรากฐานสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเกิดจากประสบการณ์ตรง การตระหนักรู้ปัญหา และการมองเห็นคุณค่าของการมีวินัยทางการเงินในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังสะท้อนว่าแรงสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และชุมชนใกล้เคียง มีบทบาทในการสร้างแรงผลักดันและวางบรรทัดฐานทางสังคมที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของสังคมสิ่งแวดล้อมในบริบทชีวิตจริง

ในระหว่างการทดลองโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มทดลองพบ หลักฐานเชิงคุณภาพผ่านการสังเกต บันทึกผล สนทนากลุ่ม และการพูดคุยรายบุคคล ว่าผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีการเปลี่ยนแปลงในทั้งสามมิติของ TPB อย่างชัดเจน กล่าวคือ เริ่มเกิดความตระหนักรู้ และยอมรับว่า “วินัย” เป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงทางการเงินในอนาคต เกิดเจตคติที่เป็นบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณและตระหนักต่อการควบคุมตนเอง ขณะเดียวกันมีแรงสนับสนุนจากเพื่อนและครอบครัว ให้สามารถดำเนินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ TPB ที่ระบุว่าความตั้งใจจะนำไปสู่การกระทำเมื่อบุคคลมีความเชื่อว่า เขาสามารถควบคุมพฤติกรรมนั้นได้

สำหรับระยะที่ 3 ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนวทางที่สอดคล้องกับองค์ประกอบใน TPB โดยเน้นการสร้างเจตคติเชิงบวกผ่านนโยบายสาธารณะ

โดยสรุป TPB จึงมีความเกี่ยวข้องทั้งการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในการศึกษาก่อนทดลอง การประเมินผลการใช้โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมในระยะทดลอง และการเสนอแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมอย่างยั่งยืน ในระยะหลังการทดลองอย่างสอดคล้องกัน

จากการทบทวนงานวิจัยที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (TPB) พบว่าทฤษฎีนี้ได้รับการนำไปใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเงินในหลายบริบท ทั้งด้านการลงทุน การวางแผนเกษียณ และการส่งเสริมสุขภาพทางการเงิน (Adil et al., 2022; Kaur & Singh, 2022; Kumaraguru & Geetha, 2021) โดย TPB สามารถอธิบายได้อย่างครอบคลุมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผ่านองค์ประกอบหลัก ได้แก่ เจตคติ (Attitude) บรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย (subjective norm) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมตน (Perceived behavioral control) งานวิจัยส่วนใหญ่ยืนยันว่า ความสามารถในการควบคุมตนเองและเจตคติมีบทบาทสำคัญต่อการตั้งใจและการกระทำพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ขณะเดียวกันยังพบตัวแปรอื่นที่เสริมความเข้าใจใน TPB เช่น บุคลิกภาพ (Conscientiousness) ค่านิยมทางวัฒนธรรม หรือความสามารถในการ

จัดการเวลา (Time discounting) ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้ TPB ในการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงิน จึงไม่เพียงแต่ช่วยอธิบายพฤติกรรมที่ผ่านมา แต่ยังเป็นพื้นฐานในการคาดการณ์พฤติกรรมทางการเงินในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

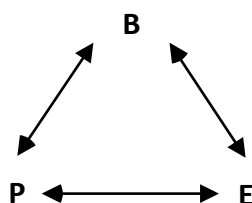
ทฤษฎีปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory: SLT) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย นักจิตวิทยาชื่ออัลเบิร์ต บันดูรา (Albert Bandura) ในช่วงปี 1950s ถึง 1960s. ความสนใจหลักของทฤษฎีนี้เน้นที่การเรียนรู้ผ่านการสังเกต (Observational learning) และการจำลอง (Imitation) ของพฤติกรรมที่มีการแสดงออกมาจากตัวอย่างหรือตัวแบบ (Model)

ทฤษฎีปัญญาสังคม (Social cognitive theory) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura และเริ่มมีการถูกนำเสนอในต้นปี 1970s โดยเน้นที่ปัจจัยทั้งภายนอกและภายในที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ การตั้งเป้าหมาย และความเชื่อมั่นในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง.

การศึกษาค้นคว้านี้ต้องการอธิบายพฤติกรรมผ่านปัจจัยหลายตัวแปรที่มีผลต่อการเรียนรู้ และพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีปัญญาสังคมของ Bandura (1986) ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลลัพธ์ร่วมกันกับปัจจัยสภาพแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคลในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกัน

Albert Bandura นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เชื่อว่าการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) เนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ ซึ่งการเรียนรู้ระหว่างกันเป็นสาเหตุของพฤติกรรม ซึ่งมีขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการสังเกตหรือเลียนแบบมี 2 ขั้นตอนคือการได้รับความรู้ (Acquisition) ทำให้แสดงพฤติกรรมได้ และการกระทำ (Performance) ซึ่งอาจจะแสดงออกหรือไม่ก็ได้ โดยมี 4 ปัจจัยที่สำคัญในการเรียนรู้ ได้แก่ 1) กระบวนการเอาใจใส่ (Attention) 2) กระบวนการจดจำ (Retention) 3) กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Reproduce/Motive) 4) กระบวนการจูงใจ (Motivation) การปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผ่านตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพล ได้แก่ พฤติกรรมของบุคคล (Behavior: B) บุคคลหรือผู้เรียนรู้ (Person: P) และสิ่งแวดล้อม (Environment: E) การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนี้

ภาพประกอบ 9 โครงสร้างความสัมพันธ์ 3 องค์ประกอบ ตามแนวคิดของ Bandura

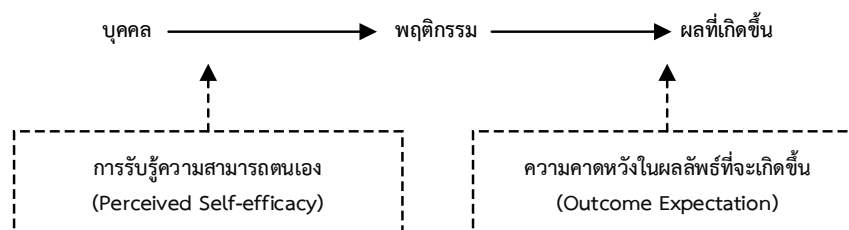
ที่มา: Bandura (1986)

ความสัมพันธ์ 3 องค์ประกอบมีอิทธิพลในการกำหนดความสามารถตนเอง หรือเรียกว่า Self-efficacy ช่วยให้บุคคลปฏิบัติตนได้ ซึ่งขึ้นกับกระบวนการเรียนรู้จากพันธุกรรม สภาพแวดล้อมสังคม ประสบการณ์ ความสามารถเฉพาะตัวของบุคคลผสมผสานกันซึ่งยากแก่การตัดสินว่าพฤติกรรมนั้น เกิดจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะถ้าบุคคลมีการรับรู้ความสามารถตนเอง (Perceived self-efficacy) และคาดหวังในผลลัพธ์ของการปฏิบัติ (Outcome expectations) เขาจะแสดงซึ่งพฤติกรรมนั้นให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวทฤษฎีปัญญาสังคมของ Bandura จึงได้เน้นแนวคิด 3 ประการได้แก่แนวคิดการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational learning) แนวคิดการกำกับตนเอง (Self-regulation) และ แนวคิดการรับรู้ความสามารถตนเอง (Self-efficacy)

แนวคิดการรับรู้ความสามารถตนเอง ประกอบด้วยความคาดหวังในความสามารถของตนเอง และความคาดหวังในผลของการกระทำ ในปี ค.ศ. 1977 Bandura เสนอแนวคิดของความคาดหวังในความสามารถตนเอง (Efficacy-expectation) ให้ความหมายว่าเป็นความคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของตนในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงและความคาดหวังนี้เป็นตัวกำหนดการแสดงออกของพฤติกรรม

ต่อมาปี ค.ศ. 1986 ได้ใช้คำว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Perceived self-efficacy) โดยให้คำจำกัดความว่าเป็นการที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จากแนวคิดดังกล่าว Bandura ได้พัฒนาและทดสอบทฤษฎีความเชื่อในความสามารถตนเอง (Self-efficacy) โดยมีสมมติฐานของทฤษฎีคือ ถ้าบุคคลมีการรับรู้หรือมีความเชื่อในความสามารถตนเองสูงและเมื่อทำแล้วได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ บุคคลนั้นก็จะมีแนวโน้มจะปฏิบัติ

ภาพประกอบ 10 ความแตกต่างระหว่างการรับรู้ความสามารถตนเองและความคาดหวังผลที่เกิดขึ้น

ที่มา: Bandura (1986)

จากโครงสร้างของทฤษฎีแสดงให้เห็นองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) การรับรู้ความสามารถตนเอง (Perceived self-efficacy) การตัดสินใจความสามารถของตนเองว่าจะสามารถทำงานได้ในระดับใด ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ทั้งนี้ความเชื่อในความสามารถตนเองพิจารณาจากความรู้สึก ความคิด การตั้งใจ และพฤติกรรม 2) ความคาดหวังของผลลัพธ์ (Outcome expectation) ความเชื่อที่บุคคลประเมินค่าพฤติกรรมที่จะปฏิบัติ เป็นการคาดหวังในสิ่งที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากพฤติกรรมที่ได้กระทำ โดยองค์ประกอบทั้ง 2 ข้างต้น มีผลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ กล่าวคือหากบุคคลมีการรับรู้ความสามารถตนเอง และมีความคาดหวังของผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นสูงทั้งสองด้าน จะทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมอย่างแน่นอน แต่ถ้ามีเพียงด้านใดสูงหรือต่ำ บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะไม่แสดงพฤติกรรม

		ความคาดหวังในผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น	
		สูง	ต่ำ
การรับรู้ ความสามารถตนเอง	สูง	มีแนวโน้มที่จะทำแน่นอน	มีแนวโน้มที่จะไม่ทำ
	ต่ำ	มีแนวโน้มที่จะไม่ทำ	มีแนวโน้มที่จะทำแน่นอน

ภาพประกอบ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถตนเองและความคาดหวังในผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น

ที่มา: Bandura (1986)

การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง Bandura ได้เสนอวิธีการสร้างให้เกิดการรับรู้ความสามารถแห่งตนเอง รวม 4 วิธีดังนี้

1. ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ (Mastery experience) แบนดูราเชื่อว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุด ในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถตนเอง เนื่องจากเป็นประสบการณ์โดยตรง ความสำเร็จที่ทำให้เพิ่มการรับรู้ความสามารถตนเองนั้นจำเป็นต้องฝึกให้บุคคลมีทักษะเพียงพอที่จะประสบความสำเร็จพร้อม ๆ กับการทำให้บุคคลรับรู้ความสามารถที่จะทำได้ เช่นนั้นซึ่งจะทำให้บุคคลใช้ทักษะที่ได้รับการฝึกอย่างมีประสิทธิภาพโดยบุคคลที่รับรู้ว่าคุณเองมีความสามารถจะไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ แต่จะพยายามทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

2. การได้เห็นประสบการณ์ของผู้อื่น (Vicarious experience) โดยการใช้ตัวแบบ (Modeling) การได้สังเกตตัวแบบที่มีความซับซ้อน และได้รับผลกระทบที่พึงพอใจ จะทำให้ผู้สังเกตเรียนรู้ว่าตนเองมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ถ้ามีความพยายาม ทั้งนี้สามารถจำแนกตัวแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ตัวแบบที่มีชีวิตและตัวแบบสัญลักษณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1) ตัวแบบที่มีชีวิต (Live model) ได้แก่ บุคคลในครอบครัว เพื่อนหรือบุคคลทั่วไปที่ผู้สังเกตสามารถติดต่อสัมพันธ์ได้ การเสนอตัวแบบวิธีนี้ต้องระมัดระวังผลที่เกิดจากพฤติกรรมของตัวแบบที่อาจจะทำให้มีการเรียนรู้จากตัวแบบที่ไม่ถูกต้อง

2.2) ตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbol model) เป็นภาพตัวแบบในสื่อสารมวลชนทั้งหลายเช่น ภาพยนตร์โทรทัศน์หนังสือคอมพิวเตอร์เทปบันทึกเสียง หุ่นกระบอก หรือการ์ตูน เป็นต้น ซึ่งเป็นการเตรียมเรื่องราวของตัวแบบไว้แล้วทำให้มีผลดีในการเน้นจุดสำคัญของการแสดงพฤติกรรม และสิ่งที่สำคัญคือสามารถควบคุมพฤติกรรมและผลกระทบของตัวแบบได้นอกจากนี้ยังสามารถใช้ได้ทั้งกิจกรรมรายบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และใช้ได้หลายครั้งเท่าที่ต้องการ

3. การใช้คำพูดชักจูง (Verbal persuasion) เป็นการบอกว่าบุคคลมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ซึ่งเป็นวิธีที่ค่อนข้างง่ายและใช้กันทั่วไป Bandura กล่าวว่าการใช้คำพูดชักจูงเพียงอย่างเดียวไม่ค่อยได้ผลมากนักในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถตนเองให้ได้ผล ควรใช้ร่วมกับการทำให้บุคคลมีประสบการณ์ของความสำเร็จ

4. การกระตุ้นอารมณ์ (Emotional arousal) การกระตุ้นทางอารมณ์มีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในสภาพที่ถูกข่มขู่ในการตัดสินใจถึงความวิตกกังวล และความเครียดของบุคคลนั้น บางส่วนจะขึ้นอยู่กับการกระตุ้นทางสรีระ การกระตุ้นที่รุนแรงทำให้เกิดการกระทำที่ไม่ค่อยได้ผลดี บุคคลจะคาดหวังความสำเร็จเมื่อบุคคลไม่ได้อยู่ในสภาพการณ์ที่กระตุ้นด้วยสิ่งที่ไม่

พึงพอใจ ความกลัวจะกระตุ้นให้เกิดความกลัวมากขึ้น บุคคลจะเกิดประสบการณ์ของความล้มเหลวอันจะทำให้เกิดการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ

ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองช่วยให้บุคคลสามารถบรรลุในพฤติกรรมที่คาดหวังได้ผ่านแรงจูงใจการรับรู้และกระบวนการตัดสินใจ ดังนั้นจึงเป็นอีกหนึ่งวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ดีและเป็นทฤษฎีที่ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลาย ในด้านการศึกษา สุขภาพ จัดการเงินส่วนบุคคล หรือวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณ เป็นต้น ในการออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกครั้งนี้ ได้นำแนวคิดของ Bandura (1986) มาใช้เป็นแนวทางหลัก โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ การให้ความสนใจ (Attention) การจดจำ (Retention) การปฏิบัติ (Reproduction) และแรงจูงใจ (Motivation) เพื่อออกแบบลำดับกิจกรรมให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ โดยใช้แนวคิด การเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินกิจกรรม เช่น การมีตัวแบบแห่งความสำเร็จมาร่วมแบ่งปันประสบการณ์ การฝึกปฏิบัติจริงร่วมกับที่ปรึกษาทางการเงิน และการสะท้อนผลการเรียนรู้ในแต่ละช่วงกิจกรรม ทั้งนี้ได้วัดระดับความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-efficacy) ผ่านการตระหนักรู้ปัญหาทางการเงินของตน และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งช่วยเสริมแรงจูงใจภายในให้เกิดพฤติกรรมการเงินที่ยั่งยืน

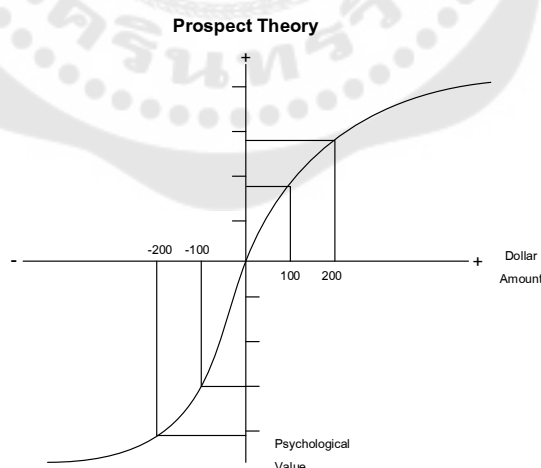
ตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนและทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาที่นำมาใช้ในการออกแบบและพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก อย่างไรก็ตามหากละเลยแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมซึ่งให้ความสำคัญของความคิดที่มีอคตินำไปสู่พฤติกรรมลำเอียงของบุคคลโดยเฉพาะการศึกษาพฤติกรรมการเงิน ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมจัดการเงินและวางแผนการเงินส่วนบุคคลเพื่อให้การออกแบบครอบคลุมทั้งปัจจัยด้านจิตวิทยาการเงินแล้วจึงนำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังทฤษฎีความคาดหวังต่อไปนี้

ทฤษฎีความคาดหวัง (Prospect Theory)

การศึกษาของ Kahneman and Tversky (1979) ผู้พัฒนา "ทฤษฎีความคาดหวัง" (Prospect theory) ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญที่แตกต่างจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ดั้งเดิม โดยพบว่าผู้คนมักมีความกลัวต่อการสูญเสีย (Loss aversion) และพยายามหลีกเลี่ยงความสูญเสียมากกว่าที่จะไขว่คว้าโอกาสได้รับสิ่งใหม่ ความรู้สึกเจ็บปวดจากการสูญเสียมีความรุนแรงมากกว่าความพึงพอใจที่ได้ (จากผลกำไร) ในระดับเดียวกัน โดยเฉพาะเมื่อการตัดสินใจเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอนหรือมีความเสี่ยง

ข้อค้นพบระหว่างปี ค.ศ. 1979-2021 พบว่าผู้คนมักแสดงอคติทางการเงินและมีพฤติกรรม การตัดสินใจที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล โดยเฉพาะในการลงทุนในสินทรัพย์เสี่ยง ซึ่งบางครั้งเกิดขึ้นจริงใน สถานการณ์ทางการเงินที่มีความไม่แน่นอน (Darmayanti et al, 2022) ทั้งนี้ เจตคติของบุคคลใน การตัดสินใจทางการเงินมักผันแปรตามบริบทแวดล้อม และอาจขาดเหตุผลเมื่อเผชิญกับ สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการได้กำไรหรือการขาดทุนที่มีความซับซ้อนและมีตัวเลือกหลากหลาย (Kahneman & Tversky, 2003)

ในมิติพฤติกรรมการเงิน อคติหรือความลำเอียงทางความคิด (Cognitive bias) มีความสัมพันธ์กับหลายปัจจัย เช่น ความรู้ทางการเงิน (Financial literacy) การยอมรับความเสี่ยง ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ความรู้สึก อารมณ์ รวมถึงปัจจัยทางนิเวศวิทยาและจิตวิทยา (Aydemir & Aren, 2017; Gambetti & Giusberti, 2019; Muhammad et al., 2020) โดยอคติที่พบบ่อยในการ ตัดสินใจลงทุน ได้แก่ อคติการคิดลัด (Heuristic), ความมั่นใจเกินไป (Overconfidence), การยึดติดกับรูปแบบ (Representativeness), การยึดโยงกับข้อมูลเดิม (Anchoring), การหลีกเลี่ยงความ เสียใจ (Regret Aversion), การคิดย้อนแบบรู้ล่วงหน้า (Hindsight bias), การตามพฤติกรรมกลุ่ม (Herding effect), และอคติถิ่นฐาน (Home bias) การทำความเข้าใจอคติทางการเงินที่เกิดขึ้นจริง ในชีวิตประจำวัน จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งในการตัดสินใจทางการเงินที่มีเหตุผลและส่งเสริม พฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มประชากรทั่วไป

ภาพประกอบ 12 ทฤษฎีความคาดหวัง (The Prospect Theory)

ที่มา: Kahneman and Tversky (1979)

คำอธิบายแบบจำลองตามแนวคิดหลักของทฤษฎีความคาดหวัง คือผู้ตอบสนองต่อการสูญเสียแตกต่างจากการได้รับ ค่าเฉลี่ยอัตราส่วนการเกลียดชังความสูญเสีย อยู่ระหว่าง 1.5-2.5 เท่า ซึ่งเป็นไปได้ว่าผู้คนอาจเกลียดชังหรือยอมรับความสูญเสียได้มากกว่าค่าเฉลี่ยขึ้นกับการฝึกทักษะทางอารมณ์ต่อการตอบสนองกับความผันผวนของบริบทแวดล้อมที่เกิดขึ้น ซึ่งวัดจากดัชนีความตื่นตัวทางอารมณ์ (Sokol-Hessner et al., 2009) ดังนั้นเมื่อคนเกิดความกลัวเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ต้องสูญเสีย (Loss aversion) บุคคลมักเลือกที่จะเสี่ยงมากขึ้น (Risk lover) เพื่อลุ้นที่จะไม่เสียสิ่งนั้น อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปกติบุคคลมักเลือกความแน่นอนและมีพฤติกรรมเลี่ยงความเสี่ยง (Risk aversion) อาทิปรากฏการณ์การทำบัญชีในใจ (Mental account) (Thaler, 2015) คือการแบ่งเงินเป็นส่วน ๆ เพื่อใช้ในภาระกิจที่แตกต่างกันทั้งที่ความจริง เป็นเงินก้อนเดียวกัน หรือ ปรากฏการณ์ Endowment Effect (Kahneman, 2012) การตั้งราคาสินทรัพย์ที่ตนเองเป็นเจ้าของสูงเกินความจริงและมากกว่าเมื่อเทียบกับก่อนหน้าที่เรายังไม่ใช่เจ้าของ

ปรากฏการณ์ความเป็นไปได้ Possibility Effect & Certainty Effect ยกตัวอย่างปรากฏการณ์ Possibility Effect คือคนให้ค่ากับความเป็นไปได้อันน้อยนิดที่เพิ่มขึ้นเพราะมันก็ยังดีกว่าไม่ได้อะไรเลย นี่คือเหตุผลที่ทำไมคนถึงซื้อหวย ลอตเตอรี่ เพราะถึงแม้โอกาสถูกรางวัลใหญ่จะมีน้อยมาก แต่ถ้าไม่ซื้อจะไม่มีโอกาส เรายอมที่จะเสียเงินเพื่อโอกาสอันเล็กน้อย ขณะเดียวกันปรากฏการณ์ Certainty Effect เหมือนกับการซื้อประกันชีวิต ประกันสุขภาพ คนซื้อรู้ว่าโอกาสที่จะเป็นโรคร้ายหรือเกิดอุบัติเหตุขึ้นน้อยมากแต่ส่งผลต่อจิตใจมากเช่นกัน คนเราจึงยอมจ่ายเบี้ยประกันแพง ๆ เพื่อกำจัดความไม่สบายใจออกไป โดยเฉพาะในกรณีที่มีความเสี่ยงน้อย ซึ่งเป็นความไม่สมเหตุผล

Thaler and Sunstein (2008) กล่าวถึงมนุษย์โดยทั่วไปขาดความมีเหตุผล และมองไม่เห็นสิ่งที่อยู่ในระยะยาว มองเห็นแต่ประโยชน์ใกล้ตัวจึงสรุปข้อบกพร่องมนุษย์ 3 ประการ คือ 1) ความเฉื่อย (Inertia) เพราะมนุษย์มีพฤติกรรมไม่อยากจะออกแรงแม้แต่เรื่องเล็กน้อย ในอดีตเคยกระทำอย่างไร จะปฏิบัติอย่างนั้นต่อไปไม่ไปเปลี่ยนแปลง 2) ความกลัวการสูญเสีย (Loss aversion) เพราะมนุษย์กลัวการสูญเสียมากกว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับ จึงทำให้หลีกเลี่ยงความเสี่ยง 3) ความลำเอียงในปัจจุบัน (Present bias) เพราะมนุษย์ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจในปัจจุบันมากกว่าอนาคต เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ในการสร้างความมั่งคั่งจึงเป็นเรื่องยากในการวางแผนการเงินระยะยาว หรือการรักษาสุขภาพและความสุขในคุณภาพชีวิตที่ดี

ทฤษฎีสะกิด (Nudge theory)

แนวคิด Nudge สอดคล้องกับแนวพฤติกรรมเศรษฐศาสตร์ (Behavioral economics) ที่เชื่อว่า มนุษย์ตัดสินใจโดยอิงจากความรู้สึกและบริบท มากกว่าการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลเพียงอย่างเดียว ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งกับการออกแบบโปรแกรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเงินในกลุ่มบุคคลทั่วไป ทฤษฎีการสะกิด (Nudge theory) จึงต่อยอดจากหลักการนี้ โดยเน้นการออกแบบบริบท (Choice architecture) เพื่อจัดเรียงทางเลือกหรือเน้นบางสิ่งให้เด่นชัด (Salience) ซึ่งช่วยให้ผู้คนเลือกทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองมากขึ้น แม้ในสถานะที่ตนเองอาจรับรู้ความเสี่ยงหรือผลตอบแทนผิดไปจากความเป็นจริงตัวอย่างเช่น คนมักไม่ยอมกรอกริมถนน เพราะรู้สึกว่าเสียเงินตอนนี้ ใช้ Default nudge ให้เริ่มอัตโนมัติ หรือ คนมักให้ค่ากับกำไรที่เป็นรูปธรรม ใช้ Feedback nudge แสดงผลที่จับต้องได้ การเชื่อมโยงนี้สะท้อนให้เห็นว่า Nudge เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมที่ Prospect Theory วางรากฐานไว้

แนวคิด Nudge Theory เสนอโดย Richard Thaler และ Cass Sunstein ปี ค.ศ. 2008 อธิบายว่าการปรับบริบทในการตัดสินใจ (Choice architecture) โดยไม่บังคับหรือเปลี่ยนแรงจูงใจที่แท้จริง สามารถสะกิดเบา ๆ (Nudge) ให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ โดยเฉพาะในด้านการเงิน สุขภาพ และการออมเพื่ออนาคต

ประเภทของ Nudge ที่สำคัญ (Thaler & Sunstein, 2008)

1. Default การตั้งค่าทางเลือกเริ่มต้น เช่น การลงทะเบียนอัตโนมัติในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ
2. Simplification การลดความซับซ้อนของข้อมูล เช่น แบบฟอร์มทางการเงินที่เข้าใจง่าย
3. Use of Social Norms การใช้บรรทัดฐานทางสังคม การเปรียบเทียบพฤติกรรมกับกลุ่มอื่น
4. Reminders การส่งข้อความเตือนความจำ เช่น แจ้งเตือนวันจ่ายหนี้
5. Salience ทำให้ทางเลือกเด่นชัด เช่น ไฮไลต์ผลลัพธ์ของการออม
6. Feedback การให้ข้อมูลย้อนกลับทันที เช่น กราฟแสดงรายจ่ายแบบวันต่อวัน
7. Commitment device การให้สัญญาแก่ตัวเอง การตั้งเป้าหมายล่วงหน้า เช่น สมัครงหักเงินอัตโนมัติเข้าบัญชีออม
8. Incentives ใช้แรงจูงใจเล็กน้อย เช่น ของแถม รางวัล หรือส่วนลด เพื่อกระตุ้นการตัดสินใจ โดยไม่ใช้การบังคับ เช่น ให้คะแนนสะสมเพื่อแลกของเมื่อลดการใช้ถุงพลาสติก

ในการวิจัยนี้ ได้นำแนวคิด Nudge มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องมือกระตุ้นพฤติกรรมการเงินเชิงบวก โดยเน้นการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยไม่บังคับ ไม่ละเมิดเสรีภาพในการเลือกของผู้เข้าร่วมโปรแกรม โดยมีการใช้ประเภทของ Nudge ที่สำคัญ ดังนี้

Commitment เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมตั้งเป้าหมายทางการเงินล่วงหน้า และสะท้อนความตั้งใจผ่านใบงานในกิจกรรมแรก โดยอิงจากการสังเกตตัวแบบที่ประสบความสำเร็จ นอกนั้น เครื่องมือแอปพลิเคชัน MAKE by KBank ยังมีระบบตั้งกระปุกเงินตามเป้าหมายเฉพาะ ซึ่งส่งเสริมการวางแผนล่วงหน้าและสร้างพันธะทางพฤติกรรม

Feedback ใช้แอปพลิเคชัน MAKE by KBank ในการติดตามรายรับรายจ่ายรายวัน พร้อมแสดงผลข้อมูลแบบเรียลไทม์ และเชื่อมต่อการแชร์ผลลัพธ์ผ่าน “กล่องเกียณสุข” เพื่อสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

Simplification ปฏิสัมพันธ์สื่อสารระหว่างผู้ใช้งานแอปพลิเคชันกับเครื่องมือช่วยบันทึกการรับจ่าย ทางการเงินแบ่งตามกล่องต่าง ๆ ที่ผู้ใช้ออกแบบได้ด้วยตนเองล่วงหน้าเพื่อจัดการเงินแต่ละเดือน ถูกออกแบบให้ใช้งานง่าย ลดความซับซ้อนของข้อมูลทางการเงิน ทำให้การตัดสินใจเป็นเรื่องเข้าถึงได้ในชีวิตประจำวัน

Reminders สื่อสารเป็นระยะกับที่ปรึกษาทางการเงินในกิจกรรมที่มีการจับคู่และรับคำปรึกษา 3 ครั้ง ทุก 4 สัปดาห์ เพื่อย้ำเตือนเป้าหมายที่ตั้งไว้ และกระตุ้นการติดตามพฤติกรรมตนเอง ผ่านใบงานทั้งที่ปรึกษาและผู้เข้าร่วม

Use of social norms ใช้ตัวแบบรุ่นพี่เกียณ รวมกลุ่มกันพูดคุย เล่นการ์ดเกม ระหว่างการทำกิจกรรม Workshop แบ่งปันความรู้เรื่องสวัสดิการเงินเกียณ เติมนเงินก่อนเกียณ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจ โดยให้ผู้เข้าร่วมเห็นภาพของกลุ่มที่มีพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อสร้างการเทียบเคียงในเชิงบวก

Nudge เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินเชิงบวกโดยสมัครใจและยั่งยืน

ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเงินกล่าวถึง ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริโภคและรายได้ของบุคคล ทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต (Life-Cycle Theory of Consumption) ตามแนวคิดของ Franco Modigliani, Albert Ando และ Richard Brumberg เชื่อว่าการใช้จ่ายเพื่อบริโภคเกิดจากการสะสมทุนตลอดชีวิต (Capital accumulation in life cycle) การสะสมทุนได้มากเพียงพอจะทำให้สามารถใช้จ่ายได้อย่างมีเหตุมีผล โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่นและยังส่งต่อสินทรัพย์เป็นมรดกให้ลูกหลานได้ การสะสมทุนเกิดจากการหารายได้ สร้างสินทรัพย์เป็นทุนให้เกิดผลตอบแทนกลับมาหรือได้รับทุนสะสมจากเกิดขึ้นไม่มากนักสำหรับชนชั้นกลาง ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงต้องใช้ความสามารถในการหารายได้และสร้างทรัพย์สินด้วยตนเอง ในส่วนที่ทำให้ความมั่งคั่งลดลงคือ ค่าใช้จ่ายที่เกินตัวตามกระแส เรียกว่า Present bias ส่วนปัจจัย

ภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการสะสมทุนที่ไม่สามารถควบคุมได้ อาทิ สภาพเศรษฐกิจ วิกฤตโรคระบาด ภัยธรรมชาติ เป็นต้น

งานวิจัยเชิงทดลองที่เกี่ยวกับการตัดสินใจลำเอียงทางการเงิน ในการศึกษาปรากฏการณ์การหลีกเลี่ยงความสูญเสียของทหารอาสาในตุรกี ด้วยการวัดความสุขและความเจ็บปวดในงานวิจัย Cevizli and Arastirmaci (2022) พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางจิตวิทยาเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการประหยัลดอดออมได้ Hlouskovaab et al. (2019.) ศึกษาการบริโภคเปรียบเทียบกับสังคม ยิ่งผู้คนมีมาตรฐานในการใช้ชีวิตสูงก็จะกลัวการสูญเสียสิ่งที่มีอยู่มากกว่าครัวเรือนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ทำให้พวกเขามักตัดสินใจผิดพลาดโดยเลือกถือสินทรัพย์อย่างไร้เหตุผลในภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวนและมีความเสี่ยงสูง เช่นเดียวกันกับ Hastings and Mitchell (2020) MacLeod (2018) ศึกษาพฤติกรรมการซื้อลอตเตอรี่ แม้ว่าโอกาสในการถูกรางวัลนั้นน้อยมากจนไม่อาจเป็นไปได้แต่คนส่วนใหญ่ก็ยังซื้อลอตเตอรี่อย่างน้อยครั้งหรือสองครั้งในชีวิต หรือนักลงทุนวัยเกษียณถอนการลงทุนเป็นเงินสดทั้งหมดก่อนบรรลุเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นใจระยะสั้นที่จะไม่สูญเสียเงินลงทุนในช่วงตลาดผันผวนสูงและมีความเสี่ยง แต่ทำให้ขาดโอกาสในการลงทุนที่ได้ต้นทุนต่ำ แสดงให้เห็นถึงการจัดการอารมณ์ความกลัวที่ไร้ประสิทธิภาพ

Leed University Business School (2015) อธิบายพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินออมไม่เพียงพอเพื่อใช้ยามเกษียณอายุในสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีเหตุผลเกิดจากอคติหลายรูปแบบ อาทิเช่น Representativeness, Gamblers Fallacy, Mental Accounting และ Framing ทั้งนี้ปัญหาได้ถูกแก้ไขโดยออกแบบโครงการประหยัลดมากขึ้นในวันพุงนี้ (Save More Tomorrow) (Thaler et al., 2004) ด้วยวิธีการสะกิด (Nudge) ซึ่งใช้หลักจิตวิทยาร่วมด้วยแบบไม่มีการบังคับและจัดกระทำอย่างง่าย ๆ ในการลงทะเบียนออมจากเงินเดือนอัตโนมัติของ Richard H. Thaler และ Cass R. Sunstein เพื่อแก้ปัญหการออมของวัยทำงานในกรอบพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญ (Pensions Act, 2004) และโครงสร้างพื้นฐานของสหราชอาณาจักร ซึ่งได้ผลดีกว่าวิธีดั้งเดิมที่ให้ลดหย่อนภาษีการออม (Hastings & Mitchell, 2020)

วิธีการผสมผสานวิธีสอดแทรก (The Intervention Design)

การเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ด้วยกระบวนการวิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ออกแบบการวิจัยให้เป็นการผสมผสานวิธีสอดแทรกการเลือกใช่วิธีวิจัยขึ้นอยู่กับจุดยืนทางปรัชญา กระบวนทัศน์ (Paradigm) ของนักวิจัย ซึ่งสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของความจริง (Ontology) และวิธีการแสวงหาความรู้ (Epistemology) ที่แตกต่างกันระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ อย่างไรก็ตาม นักวิจัยยุคใหม่มีแนวโน้มที่จะไม่ยึดติดกับกรอบวิธีวิจัยรูปแบบใด

รูปแบบหนึ่ง หากแต่เลือกแนวทางที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยคำนึงถึงความถูกต้องและความลุ่มลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมค่าความจริง มีความเชื่อถือได้ทั้งในมุมกว้างและมุมลึก โดยยึดหลักเกณฑ์การประเมินความคงเส้นคงวา และความเป็นกลางตามแนวทางขององอาจ นัยพัฒน์ (2554)

การวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed methods research) จึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อรวมจุดแข็งของการวิจัยทั้งสองแนวทาง และลดข้อจำกัดที่อาจทำให้เกิดช่องว่างในการเข้าถึงองค์ความรู้ โดยมีแนวคิดหลักว่าจุดยืนทางกระบวนทัศน์ไม่ใช่กรอบตายตัว แต่เป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้ที่สามารถประยุกต์ได้อย่างยืดหยุ่นและครอบคลุมมากขึ้น

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Creswell (2022) มาใช้ในการออกแบบการวิจัยผสมผสานวิธีแบบ สอดแทรก (Intervention design) ซึ่งเป็นการวิจัยที่ผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบภายใต้กรอบของ Multiphase integrated mixed methods design โดยมีการสอดแทรกโปรแกรมการทดลองที่ออกแบบขึ้นอย่างเฉพาะเจาะจงเพื่อทดสอบผลลัพธ์ทางพฤติกรรม ขณะเดียวกันก็ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนการตีความผลในเชิงลึกและเสริมความเข้าใจบริบทของกลุ่มเป้าหมาย

แม้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะให้แนวทางการออกแบบที่หลากหลายและมีตัวอย่างการประยุกต์ใช้ที่เป็นประโยชน์ แต่การนำไปใช้กับหัวข้อเฉพาะจำเป็นต้องอาศัยดุลยพินิจของนักวิจัยในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีทั้งความน่าเชื่อถือและความหมายในเชิงปฏิบัติ

ตาราง 4 จุดแข็งและข้อจำกัดของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

วิธีวิจัย	ข้อดี (Advantages)	ข้อจำกัด (Limitations)
เชิงปริมาณ (Quantitative Research Method)	1. สรุปผลได้จากกลุ่มคนจำนวนมาก 2. วิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 4. ตรวจสอบความเป็นไปได้ของปัจจัยหรือสาเหตุและผลลัพธ์ได้ 5. สามารถควบคุมอคติ (Bias) ได้ทางสถิติ 6. คนส่วนใหญ่นิยมเชื่อถือข้อมูลเชิงตัวเลข	1. ขาดความเฉพาะส่วนบุคคล ไร้ความรู้สึก 2. ไม่ได้ยินเสียงจากผู้เข้าร่วมกลุ่มตัวอย่าง 3. เข้าใจบริบท รายละเอียดของผู้เข้าร่วมงานวิจัยได้อย่างจำกัด 4. ผลที่ได้ขึ้นกับเทคนิคการเก็บข้อมูลจากภาคสนาม และการประมวลผลทางสถิติ

ตาราง 4 (ต่อ)

วิธีวิจัย	ข้อดี (Advantages)	ข้อจำกัด (Limitations)
เชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method)	1. ได้มุมมองเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง จำนวนน้อย 2. ได้ยินเสียงและเรื่องราวของผู้เข้าร่วม 3. เข้าใจประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมในบริบทจริง 4. ข้อค้นพบเกิดจากมุมมองของผู้เข้าร่วม ไม่ใช่ นักวิจัย 5. คนส่วนใหญ่นิยมเรื่องเล่า	1. ไม่สามารถสรุปอ้างอิงทั่วไปได้กว้าง 2. ข้อมูลไม่ชัดเจน ตรงไปตรงมามากเหมือนตัวเลข 3. ศึกษาในจำนวนคนเป็นกลุ่ม จำนวนน้อย 4. มีลักษณะการตีความสูง 5. การพึ่งพาผู้เข้าร่วมมาก อาจลดความเป็นผู้เชี่ยวชาญของงานวิจัย

ที่มา: Creswell (2022)

ดังนั้นการวิจัยผสานวิธี จึงเป็นวิธีการวิจัยที่สามารถใช้ในการตอบปัญหาวิจัยในหลาย ๆ กรณีที่วิธีการวิจัยแบบเดียวไม่สามารถตอบปัญหาได้รวมไปถึงการตรวจสอบซึ่งกันและกันในด้านวิธีการ ทำให้การวิจัยสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ครอบคลุมที่สุดโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลและการศึกษาปัญหาในแง่มุมต่าง ๆ และใช้ข้อมูลมาเสริมกันในภาพรวม รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อขัดแย้งของข้อค้นพบที่อาจมีและเป็นประเด็นใหม่ที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยไม่คาดคิดมาก่อน ทั้งยังเป็นการขยายขอบเขตของการวิจัยทั้งในความกว้างขวางของการนำไปใช้และความลุ่มลึกของผลการวิจัยโดยคุณลักษณะของการวิจัยผสานวิธี (Creswell, 2015) คือ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพให้สอดคล้องกับคำถามการวิจัยตามกรอบภายใต้ปรัชญาหรือทฤษฎี

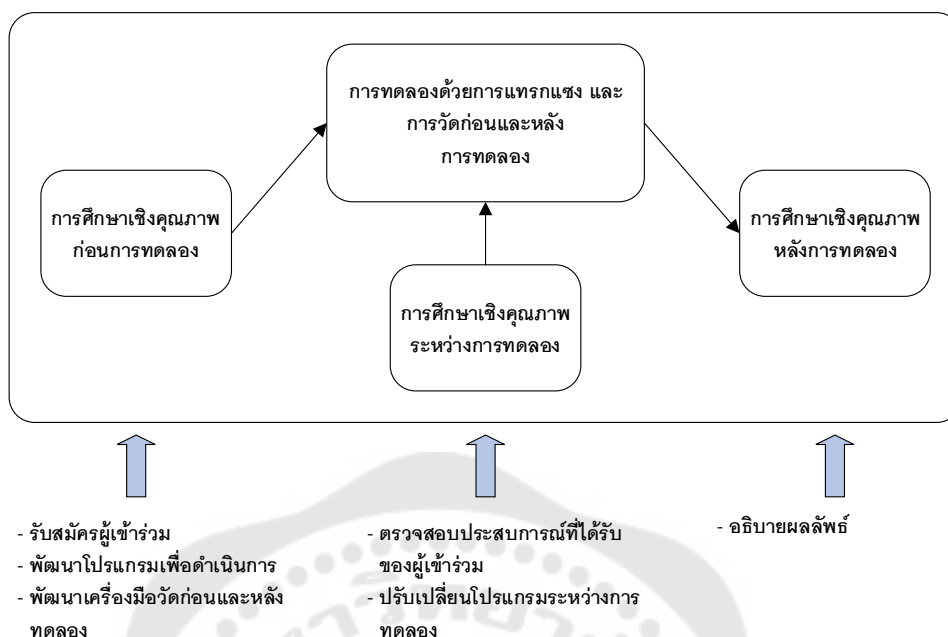
ข้อดีของการวิจัยผสานวิธี ประการที่หนึ่ง การวิจัยผสานวิธีทำให้ได้คำตอบหรือสามารถที่จะตอบคำถามของการวิจัยที่วิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพไม่สามารถตอบได้อย่างครอบคลุม ประการที่สอง การวิจัยผสานวิธี เกิดความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่ศึกษาอย่างกว้างขวางและลุ่มลึก กล่าวคือ การศึกษาในเชิงปริมาณจะได้คำตอบที่แท้จริงแบบวัดได้ด้วยกระบวนการทดลอง ขณะเดียวกันคำตอบหรือความรู้ที่ได้จากวิธีการเชิงคุณภาพก็จะมีลักษณะให้ความรู้ลุ่มลึกเฉพาะกรณีที่ศึกษา ประการที่สาม การวิจัยผสานวิธีเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับธรรมชาติของการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ โดยที่ศาสตร์ทางสังคมนั้นจำเป็นต้องอาศัยมุมมองหรือกระบวนการค้น ดังปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหลากหลายมิติ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนกระบวนการค้น

ของนักวิจัยด้วยกัน ให้เกิดวิสัยทัศน์กว้างมากขึ้น ประการที่สี่ การวิจัยผสานวิธีช่วยให้นักวิจัยตั้งคำถามและวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้อย่างหลากหลาย ทั้งยังสามารถใช้เทคนิควิธีการที่ซับซ้อนอย่างเป็นเหตุเป็นผลได้ลึกซึ้งตามความจริงมากขึ้น ดังนั้นจึงนำการผสานวิธีรวมกับการวิจัยเชิงทดลองด้านการวิเคราะห์เชิงปริมาณซึ่งเสริมด้วยเชิงคุณภาพใน 3 ระยะได้แก่ ก่อนทดลอง ระหว่างระยะทดลองและหลังการทดลอง

การวิจัยเชิงทดลองมีขั้นตอนเริ่มจากการกำหนดปัญหาการวิจัยและกำหนดตัวแปรในการทดลอง ตั้งสมมติฐานเพื่อทดสอบหรือคาดการณ์จะเป็นไปได้ จากนั้นกำหนดหน่วยทดลอง เลือกแบบแผนการทดลอง แล้วทำการทดลอง รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลสรุปและรายงานผล แผนการทดลองแบ่งตามการควบคุมตัวแปรที่เกี่ยวข้อง การศึกษาครั้งนี้เลือกใช้ การทดลองแบบแผนเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-experimental design) มีการออกแบบกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม เป็นการวิจัยเชิงทดลองกึ่งกลาง มีการควบคุมอิทธิพลแทรกกีดจากการทดลองแบบ Pre-experiment แต่มีความเป็นธรรมชาติมากกว่าการทดลองแบบ True experiment ซึ่งไม่เน้นมีกลุ่มควบคุม แต่จะมุ่งกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Intervention activities) ที่คาดว่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่สังเกต และมีการเลือกตัวอย่างเข้ากลุ่ม เพื่อการทดลองจะไม่สนใจในโอกาสของความน่าจะเป็นประกอบด้วย

1. การออกแบบกลุ่มควบคุมแบบเทียบเท่า (Quasi-equivalent control group design)
2. การออกแบบเวลา (Time series design)
3. การออกแบบหลายชุดข้อมูลเวลา (Multiple time series design)

การศึกษานี้ เป็นการวางแผนทดลองโดยให้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกันในทางทฤษฎี แต่ไม่สามารถควบคุมทุกปัจจัยได้ทั้งหมด การนำเสนอแผนการทดลองที่มีการตรวจสอบผลลัพธ์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในหลายช่วงเวลา ทำให้สามารถดูถึงแนวโน้มและผลกระทบตามเวลาได้ โดยใช้แบบทดสอบเพื่อประเมินพฤติกรรม ก่อนการทดลอง หลังการทดลองและติดตามหลังจากการให้ Treatment เสร็จสิ้น การออกแบบระเบียบวิธีผสานวิธีแบบสอดแทรกเชิงทดลอง (Quasi-experimental design) ดังนี้

ภาพประกอบ 13 การออกแบบงานวิจัยผลานวิธีแบบสอดแทรก (Intervention Design)

ที่มา: Creswell (2014); Creswell and Plano Clark (2018)

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กรณีศึกษา (Case Based Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาเป็นหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ตามแนวคิดของ John Dewey (ค.ศ.1859-1952) เป็นผู้สนับสนุนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ด้วยหลักการ “ทำด้วยตัวเอง (Constructivism)” พัฒนารูปแบบที่เน้นกระบวนการปฏิบัติ (Pragmatism) (Freire, 1994) โดยจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem base learning) และแก้ปัญหาด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วน

- 1) การเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by doing)
- 2) การเรียนรู้ด้วยการคิดลึกซึ้งซึ่งเกิดความรู้ได้ด้วยตนเอง (Thinking base learning)
- 3) การเรียนรู้จากการทำงานแบบมีส่วนร่วม-ปฏิสัมพันธ์ (Cooperative learning)
- 4) การเรียนรู้การ ตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบและสะท้อนผล (Inquiry base learning)

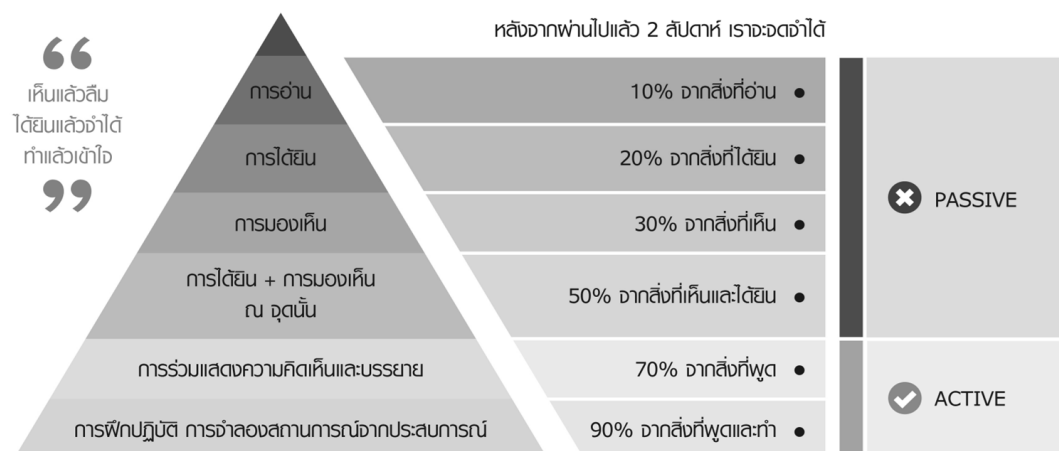
มีการติดตามผล (Follow-up) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และสะท้อนกลับ ปรับวิธีการตามลักษณะบุคคล เป็นระยะเวลาที่เหมาะสม (Cone of experience) ตามหลักการเรียนรู้ Dale (1969)

กรวยแห่งการเรียนรู้ (The cone of learning) คือการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เป็นกระบวนการเรียนการสอนผ่านการปฏิบัติ หรือ การลงมือทำ ซึ่ง “ความรู้” ที่เกิดขึ้น ก็เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ จากกระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนมีโอกาส ลงมือกระทำ มากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว การมีส่วนร่วมของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนสามารถรักษาผลการเรียนรู้ให้อยู่คงทนได้มากและนานกว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับความรู้ (Passive learning) เพราะกระบวนการเรียนรู้แบบ Active learning สอดคล้องกับการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับ ความจำโดยสามารถเก็บและจำสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ผู้สอน สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ที่ได้ผ่านการปฏิบัติจริง จะสามารถเก็บความจำในระบบความจำระยะยาว (Long term memory)

กรวยแห่งการเรียนรู้นี้ได้แบ่งเป็น 2 กระบวนการ คือ

1) กระบวนการเรียนรู้แบบตั้งรับ (Passive learning) การเรียนรู้โดยการอ่าน ท่องจำจะจำได้ในสิ่งที่เรียนเพียงร้อยละ 20 การเรียนรู้โดยการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียวโดยที่ผู้เรียนไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่น เมื่อเวลาผ่านไปผู้เรียนจะจำได้เพียง ร้อยละ 20 หากในการเรียนผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นภาพประกอบด้วยก็จะทำให้ผลการเรียนรู้คงอยู่ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 และการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพิ่มขึ้นทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มเป็นร้อยละ 50

2) กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์จนเกิดความรู้ ความเข้าใจ นำไปประยุกต์ใช้หรือ สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และพัฒนาตนเอง เต็มความสามารถ รวมถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมอภิปราย ให้ฝึกทักษะการสื่อสาร ทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 70 การนำเสนอผลงานทางการเรียนรู้ในสถานการณ์จำลอง ทั้งมีการฝึกปฏิบัติในสภาพจริง มีการเชื่อมโยงกับสถานการณ์ต่าง ๆ จะทำให้ผลการเรียนรู้เกิดขึ้นถึงร้อยละ 90

ภาพประกอบ 14 พีระมิดแห่งการเรียนรู้

ที่มา: Dale (1969)

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป (Bonwell & Eison, 1991) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้สมมติฐาน 2 ประการคือ การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ และบุคคลมีแนวทางการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (Meyers & Jones, 1993) โดยผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ (Felder & Brent, 2009) เป็นการเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างสรรค์ทางปัญญา (Constructivism) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านสื่อหรือตัวแบบกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ และนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาพร พงษ์พิบูล, 2558) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกที่นำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. การเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนความคิด (Think-pair-share) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนคิดประเด็นที่กำหนดแต่ละคน ประมาณ 2-3 นาที (Think) จากนั้นให้แลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนอีกคน 3-5 นาที (Pair) และนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด (Share)

2. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative learning group) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยจัดเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3-6 คน

3. การเรียนรู้แบบใช้เกม (Games) คือการจัดกิจกรรมที่ผู้สอนนำเกมเข้ามามีส่วนในการเรียนการสอน ซึ่งใช้ได้ทั้งขั้นตอนการนำเข้าสู่บทเรียน การสอน มอบหมายงาน และประเมินผล

4. การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วิดีโอ (Analysis or reactions to videos) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ดูวิดีโอ 5-20 นาที แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นหรือสะท้อนความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ดู อาจโดยวิธีการพูดโต้ตอบกัน การเขียน หรือ การร่วมกันสรุปเป็นรายกลุ่ม

5. การเรียนรู้แบบโต้วาที (Student debates) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้ นำเสนอข้อมูลจากประสบการณ์และการเรียนรู้ เพื่อยืนยันแนวคิดของตนเองหรือกลุ่ม

6. การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียน ได้อ่านกรณีตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จากนั้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแนวทาง แก้ปัญหามายในกลุ่ม แล้วนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด

7. การเรียนรู้แบบการเขียนบันทึก (Keeping journals or logs) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผ่านใบงาน

ข้อพึงระมัดระวังในการจัดการเรียนรู้แบบ Active learning ที่ประกอบด้วยกิจกรรมด้านรู้คิด (Cognitive activity) และกิจกรรมด้านพฤติกรรม (Behavioral activity) ผู้นำไปใช้อาจเข้าใจคลาดเคลื่อนถึงการเน้นความตื่นตัวในกิจกรรมด้านพฤติกรรมเพียงอย่างเดียวโดยไม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านความรู้คิด เช่นการลำดับความคิดและการจัดองค์ความรู้ จึงจะทำให้ประสิทธิผลของการเรียนรู้ลดลง โดยการนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ไปใช้กับการพัฒนาการเรียนรู้ตามลำดับขั้น ทำให้เป็นการเสียเวลามากและไม่บรรลุผลเท่าที่ควร เมื่อใช้วิธีการใช้ข้อมูลความรู้กับผู้เรียน

หลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อประยุกต์ใช้แบบกรณีศึกษา

หลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกคือการจัดกิจกรรมหลายลักษณะอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น กิจกรรมบูรณาการ มีหลัก 7 ข้อคือ เชื่อมโยงตัวชี้วัด เน้นจัด 4H (กิจกรรมพัฒนาสมอง ปฏิบัติ จิตใจและสุขภาพ) ให้ผู้เรียนเป็นสุข สนุกการคิดขั้นสูง ทำงานเป็นกลุ่ม กลุ่มเล็กเรียนรู้สู่การประเมิน (ดุซงกี โยเหลา และ คณะ, 2557)

แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา (Case Based Learning)

การใช้กรณีศึกษาเป็นวิธีการที่พัฒนามาจากการเรียนรู้โดยใช้ปัญหา จึงมักจะอธิบายเปรียบเทียบกับ การเรียนรู้โดยใช้ปัญหา (Problem based learning) (Barrows, 2019; Thistlewaite et al., 2012) ซึ่งยังมีความคลุมเครือในรูปแบบการเรียนการสอน 2 วิธี การเรียนรู้โดยใช้ปัญหามีความหมายกว้างจากความสนใจของผู้เรียนเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหา ขณะที่การเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาเน้นการสืบค้นทั้งข้อมูลบุคคลและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องภายใต้สถานการณ์ซึ่งผู้สอนมีการเตรียมการ ผู้สอนจึงมีบทบาทมากในการออกแบบการเรียนรู้ (McLean, 2016)

ตาราง 5 ความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาและการเรียนรู้โดยใช้ปัญหา

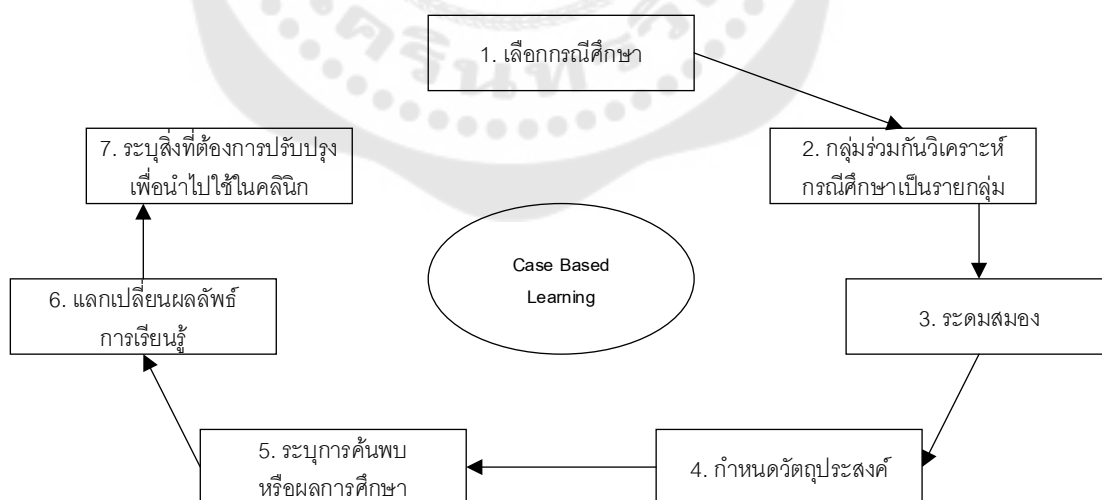
รายการ	Problem-Based Learning	Case-Based Learning
เป้าหมาย	ออกแบบมาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ การแก้ปัญหา การรวบรวมข้อมูล การใช้เหตุผลทางคลินิก โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา	ออกแบบมาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ เกี่ยวกับกรณีศึกษาที่มีความเฉพาะ มี การวินิจฉัยปัญหาการจัดการ การแก้ปัญหา
การเตรียมตัวก่อนเรียน	ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องมีความรู้มาก่อน แต่มีการศึกษาค้นคว้า เพื่อหาคำตอบในการแก้ปัญหาในระหว่างการเรียนรู้	ผู้เรียนมีความรู้อย่างน้อยขั้นพื้นฐาน และมีการเตรียมตัวก่อนการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา
บทบาทผู้เรียน	มีส่วนร่วมในการเรียนแบบ Active learning ซึ่งอาจต้องตอบคำถามและให้รายละเอียดในหัวข้อต่าง ๆ ระหว่างการเรียน	มีส่วนร่วมแบบ Active learning และ การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry based learning) ในการเตรียมตัวก่อนเรียน มีคำถามอภิปรายที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา
บทบาทผู้สอน	เตรียมข้อมูลที่สำคัญในกรณีศึกษา ไม่แทรกแซงความสนใจของผู้เรียน ถึงแม้ว่าความสนใจนั้นจะไม่ได้นำมาใช้ในสถานการณ์ ผู้สอนเป็นผู้สังเกตการณ์ ไม่ให้คำแนะนำมากเกินไป	ระบุกรณีศึกษา ให้แนวทางในการ อภิปราย ให้คำแนะนำ เนื้อหาเพื่อการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ร่วมอภิปราย โดยมุ่งที่กรณีศึกษา ไม่อนุญาตให้อภิปรายประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนมุ่งประเด็นที่สำคัญได้และแน่ใจว่าผู้เรียนรู้คำตอบที่ถูกต้อง
วัตถุประสงค์การเรียนรู้	ขึ้นกับความสนใจของผู้เรียน	กำหนดจากข้อค้นพบที่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์รายวิชาทั้งนี้นำไปสู่การปรับปรุงและการนำไปใช้ในคลินิก
ผลลัพธ์การเรียนรู้	กระบวนการคือผลลัพธ์	ผลลัพธ์ที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

ที่มา: สุพรรณิ กัณห์ดิลก และคณะ (2562)

จุดเด่นของการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา คือ

- 1) กรณีศึกษา ที่เป็นสถานการณ์จริง สามารถใช้กรณีศึกษาได้มากกว่า 1 กรณีศึกษาในการเรียนรู้แนวคิดเดียวกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ที่หลากหลาย
- 2) ฝึกการคิดขั้นสูง ได้แก่ การคิดวิจารณ์ญาณ การคิดแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์
- 3) การเพิ่มความมั่นใจของผู้เรียนในการนำผลจากการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงได้
- 4) เพิ่มมุมมองของผู้เรียนจากการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน
- 5) สนับสนุนการทำงานเป็นทีม ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน
- 6) ผู้สอนและผู้เรียนใช้การอภิปรายตั้งคำถามแบบสองทาง ทำให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ที่ซับซ้อนและเข้าใจยาก
- 7) ผู้สอนมีบทบาทสำคัญ ที่จะให้แนวทางการศึกษาทั้งความลึกซึ้งของเนื้อหา ความครอบคลุมของในการเก็บรวบรวมข้อมูลและแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ตามวัตถุประสงค์
- 8) ผู้สอนสามารถประเมินผู้เรียนได้หลายทักษะ เช่น ความรู้ที่ได้จากการตอบคำถาม ทักษะการคิดวิเคราะห์ด้วยระบุปัญหาและข้อมูลสนับสนุนปัญหา ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการสื่อสาร และทักษะสะท้อนคิดเพื่อการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Case base learning process) โดยใช้เทคนิค 7 ขั้นตอน เรียกว่า “Seven Jump Process” ของ Williams (2005)

ภาพประกอบ 15 กระบวนการเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Case Base Learning Process)

ที่มา: (Williams, 2005)

ตาราง 6 กระบวนการสอนโดยใช้กรณีศึกษา ตามแนวคิด “7 Jump Process” ของ “Williams”

ขั้นตอนการสอน	บทบาทผู้สอน	บทบาทผู้เรียน
1. เลือกสถานการณ์	1. เลือกกรณีศึกษาที่สนใจ 2. ตัดสินใจร่วมกับผู้เรียนในการเลือก	1. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น 2. ระบุเหตุผลในการเลือกกรณีศึกษา
2. วิเคราะห์กรณีศึกษา	1. แนะนำแนวคิดหลักที่ต้องใช้ศึกษา 2. แนะนำเครื่องมือในการเก็บข้อมูล	1. วิเคราะห์ข้อมูลเป็นกลุ่ม
3. ระดมสมอง	1. ให้มีการรวมกลุ่ม	1. ตั้งคำถามอธิบายการเปลี่ยนแปลง 2. เขียนแผนภาพแสดงคำตอบ 3. สรุปเนื้อหาที่ต้องเรียนรู้
4. กำหนดวัตถุประสงค์	1. ตั้งคำถามท้าทายผู้เรียนให้ค้นคว้า 2. ตรวจสอบจุดประสงค์ตรงกับแนวคิด	1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่เชื่อมโยงมาจากกรณีศึกษาและการอธิบายเหตุผล
5. ระบุการค้นพบ	1. ศึกษากรณีศึกษาอย่างเข้าใจ 2. ระบุปัญหาสำคัญและปัญหาเฉพาะ 3. เตรียมคำถามเพื่ออภิปราย	1. ทำความเข้าใจกรณีศึกษา 2. นำข้อมูลระบุปัญหา 3. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา 4. วางแผนแก้ไขปัญหาลากหลายวิธี 5. เลือกวิธีการแก้ปัญหาและเหตุผล 6. สรุปเตรียมอภิปรายและคำถาม
6. แลกเปลี่ยนผลลัพธ์การเรียนรู้	1. ตั้งคำถามเพื่ออภิปรายเพิ่มเติม 2. สรุปประเด็นสำคัญ 3. กระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วม 4. แลกเปลี่ยนมุมมองของตนเอง 5. ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้	1. นำเสนอกรณีศึกษา 2. นำอภิปรายโดยใช้คำถาม 3. สรุปคำตอบที่เกิดขึ้นหลักจากได้ความเห็น จากผู้สอนและผู้เรียนอื่น ๆ
7. ระบุสิ่งที่ต้องปรับปรุงเพื่อนำไปใช้	1. ให้ข้อมูลย้อนกลับถึงสิ่งที่ทำได้ดี 2. แนะนำวิธีการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม 3. สรุปสิ่งที่ผู้เรียนทำได้และควรพัฒนา	1. บอกจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเองในการ ประเมินสภาพปัญหา 2. บอกวิธีการพัฒนาในอนาคต

ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning outcome) เป็นผลที่คาดหวังให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ ผู้เรียนจะได้นำไปปฏิบัติได้ภายหลังจากที่ได้สำเร็จกระบวนการในการเรียนรู้นอกจากทักษะปฏิบัติการยังเป็นการนำไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน ในเรื่องการคิดการตัดสินใจ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) และการคิดแก้ปัญหา (Problem solving thinking) และการทำงานเป็นทีม

นิยามเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยผสมผสานวิธีแบบสอดแทรก (Intervention Design) หมายถึง รูปแบบการผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อหาคำตอบจากคำถามวิจัย โดยเน้นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งหมายถึงการดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการทดลอง ในการศึกษาครั้งนี้มีรูปแบบที่ทดลองโดยใช้โปรแกรมเป็นตัวแปรจัดกระทำเข้าแทรกแซงในกลุ่มตัวอย่างซึ่งมี 2 กลุ่มเปรียบเทียบกันสำหรับศึกษาผลของโปรแกรม เป็นวัตถุประสงค์หลัก และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเสริมการค้นหาและอธิบายผลการวิจัยทั้งในระยะก่อนการทดลอง ระหว่างการทดลองและหลังการทดลอง ด้วยหลักการตามแนวคิดของ Creswell (2015)

การเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา (Case Base Learning) เป็นรูปแบบเรียนรู้เชิงรุกประเภทหนึ่ง โดยใช้ข้อมูลบุคคลเป็นรายกรณีเพื่อนำมาศึกษา ภายใต้สถานการณ์การเตรียมความพร้อมทางการเงินสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนก่อนวัยเกษียณเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณในการรองรับวิกฤตสังคมสูงวัยในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยมีเตรียมการคัดเลือกมาตามจุดประสงค์งานวิจัย (McLean, 2016)

พฤติกรรมการเงิน คือ การกระทำ รูปแบบการตัดสินใจหรือความเคยชินที่บุคคลใช้ในการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลด้านดีเสริมสร้างความพึงพอใจและสร้างความมั่นคงทางการเงินต่อบุคคล หรืออาจส่งผลบั่นทอนสถานะทางการเงินต่อบุคคล เป็นได้ทั้งสองกรณี ทั้งนี้ พฤติกรรมการเงินเป็นหลักการหรือแนวคิดที่มีลักษณะเชิงนามธรรมของพฤติกรรมมากกว่าการตัดสินใจผลลัพธ์เชิงบวกหรือเชิงลบที่เกิดขึ้นภายหลัง

พฤติกรรมการเงินเชิงบวก (Positive Financial Behavior: PFB) หมายถึงการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางการเงินส่วนบุคคลโดยองค์รวม ทั้งนี้เพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินให้แก่บุคคลได้ในระยะยาวหรือหลังเกษียณจากงานประจำ การศึกษาครั้งนี้กำหนดนิยามของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก แบ่งเป็น 2 องค์ประกอบสำคัญในการวางกรอบสำหรับวัดประเมินผลของโปรแกรมฯ ได้แก่พฤติกรรมกรรมการจัดการเงิน และ พฤติกรรมกรรมการวางแผนการเงิน

องค์ประกอบพฤติกรรมการเงินเชิงบวก สำหรับส่วนบุคคลแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

(1) พฤติกรรมระยะสั้น หรือ พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเงินส่วนบุคคล ได้แก่

พฤติกรรมบุคคลทำงานประมาณล่วงหน้า - จดบัญชีรายรับรายจ่าย ไตร่ตรอง ยับยั้งชั่งใจ ใช้เหตุผลในการเลือกซื้อ - เปรียบเทียบราคาสินค้าก่อนตัดสินใจซื้อ - ตรวจสอบใบเสร็จทุกครั้งที่ทำธุรกรรมซื้อขาย - การชำระค่าใช้จ่ายตรงเวลา - ชำระหนี้บัตรเครดิตเต็มจำนวนทุกครั้งที่ใช้ - ใช้จ่ายไม่เกินตัว กู้สินเชื่อไม่เกินเกณฑ์ (ร้อยละ 40-45 ของรายได้) ไม่กู้ยืมเงินนอกระบบ - เก็บออมเงิน

สำรองฉุกเฉินเพียงพอ (ครอบคลุมค่าใช้จ่ายประจำ 3-6 เดือน) หาวิธีลดภาระหนี้ ลดดอกเบี้ยจ่าย เพื่อเพิ่มสภาพคล่อง - งดรายจ่ายทำลายสุขภาพหรือหลีกเลี่ยงอบายมุข - ใฝ่รู้เรื่องเงินทองของส่วนตัวและคำนวณเงินอนาคตได้ - เก็บออมทีละน้อยค่อย ๆ ทำสม่ำเสมอ - เก็บก่อนใช้

(2) พฤติกรรมระยะยาว หรือ พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการวางแผนการเงินส่วนบุคคล ได้แก่

พฤติกรรมบุคคลวางแผนทำประกันทรัพย์สิน ชีวิต และสุขภาพ สำหรับตนเองและครอบครัว - วางแผนลดหย่อนภาษีประจำปี ตามกฎหมาย - ตั้งเป้าหมายชีวิตเช่น ต้องมีเงินสำหรับไปท่องเที่ยว เป็นทุนการศึกษาบุตร ซื้อรถยนต์ ซื้อบ้านที่อยู่อาศัยหรือมีเงินซ่อมแซมของใช้ในบ้าน ปรับปรุงที่อยู่อาศัยเมื่อสูงวัย - ตั้งเป้าเกษียณสุข วางแผนเกษียณ เก็บออมและลงทุนระยะยาวโดยไม่ถอนออกมาใช้ก่อนเกษียณ - เข้าใจกฎแห่งพลังของดอกเบี้ยทบต้นที่ทำให้เงินเติบโตได้เอง ควบคุมตนเองทำตามแผนที่วางไว้ - ติดตามสถานการณ์เศรษฐกิจสังคมเพื่อปรับเปลี่ยนแผนการเงินที่วางไว้ตามเหมาะสม - จัดสรรมรดก ส่งต่อลูกหลานรุ่นต่อไป - หารายได้หลายทางและมีอาชีพที่มั่นคง - วางแผนสร้างรายได้แบบ 'เสือนอนกิน' (Passive Income)

วิธีการสร้างเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก หมายถึง ยุทธวิธีหรือกลยุทธ์ที่ทำให้เกิดการกระทำหรือแสดงออกเกี่ยวกับการเงิน อันทำให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล เช่น การใช้ตัวแบบเป็นตัวอย่างแห่งความสำเร็จในการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การใช้เทคโนโลยีช่วยเสริมให้กระทำการได้สะดวก ง่ายต่อการปฏิบัติส่งผลต่อพฤติกรรมที่ดีได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นต้น

โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสู่สุขภาวะทางการเงิน หมายถึง ชุดของกิจกรรมที่พัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีสหวิทยาการ ได้แก่ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้เชิงรุกใช้กรณีศึกษา (Case base learning) และทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม โดยมีหลักการพื้นฐานในด้านการบริหารจัดการและวางแผนทางการเงิน เพื่อให้บุคคลเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเงินในทิศทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์

การจัดโปรแกรม (Program) ดำเนินการในรูปแบบของบทเรียน (Course) หรือกิจกรรม (Activities) ซึ่งประกอบด้วยการบรรยาย สาธิต และปฏิบัติการ (Workshop) รวมทั้งมีการให้คำปรึกษาส่วนบุคคล (Financial counseling) อาศัยการออกแบบเพื่อให้ความรู้ ผูกทักษะและแก้ปัญหาทางการเงินเฉพาะบุคคล (Tailor-mate design) การวัดและประเมินผู้เข้าร่วมการทดลองด้วย 2 วิธีคือ 1) การเก็บข้อมูลการเรียนรู้แบบสังเกต ชักถาม จดบันทึก สัมภาษณ์รายบุคคลและสนทนากลุ่ม สะท้อนผลลัพธ์ที่ได้อย่างสร้างสรรค์ มุ่งให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องรายคนและกลุ่ม 2) การประเมินกิจกรรมในแต่ละบทเรียนมีแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ก่อนหลัง (Pre-post test) และการเว้นระยะเวลาติดตามผล (Follow up) การวัดผลของโปรแกรม

เปรียบเทียบผลการประเมินจากแบบทดสอบก่อน หลังและติดตามผลการเข้าร่วมโปรแกรม ระยะเวลา 10 สัปดาห์ และติดตาม 4 สัปดาห์

แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืน หมายถึง แนวทาง ข้อเสนอแนะในการกำหนดเป็นนโยบายหรือมาตรการในระดับมหภาคให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เป็นแนวทางสนับสนุนให้บุคคลสามารถดำเนินพฤติกรรมการเงินเชิงบวกได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว โดยอาศัยกลไกร่วมระหว่างรัฐ สถาบันการเงิน และองค์กรนายจ้าง เช่น การพัฒนาโครงสร้างระบบประกันสังคม สวัสดิการภาครัฐ การจัดสรรงบประมาณภาครัฐเพื่อสนับสนุนการวางแผนการเงิน และส่งเสริมให้พนักงานเข้าถึงบริการให้คำปรึกษาทางการเงินอย่างทั่วถึง ซึ่งล้วนมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินและความพร้อมสำหรับวัยเกษียณอย่างเป็นระบบ

กรอบแนวคิดและสมมติฐานงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธีแบบสอดแทรก(Intervention design) ตามแนวคิดของ เครสเวลล์ (Cresswell, 2015) โดยดำเนินการแบบกึ่งทดลอง (Quasi-experiment) ประกอบด้วยแผนการศึกษา 3 ระยะเชื่อมโยงกันตามวัตถุประสงค์งานวิจัยดังนี้

- ระยะที่ 1 เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุและค้นหาวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก
- ระยะที่ 2 เพื่อออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก
- ระยะที่ 3 เพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน

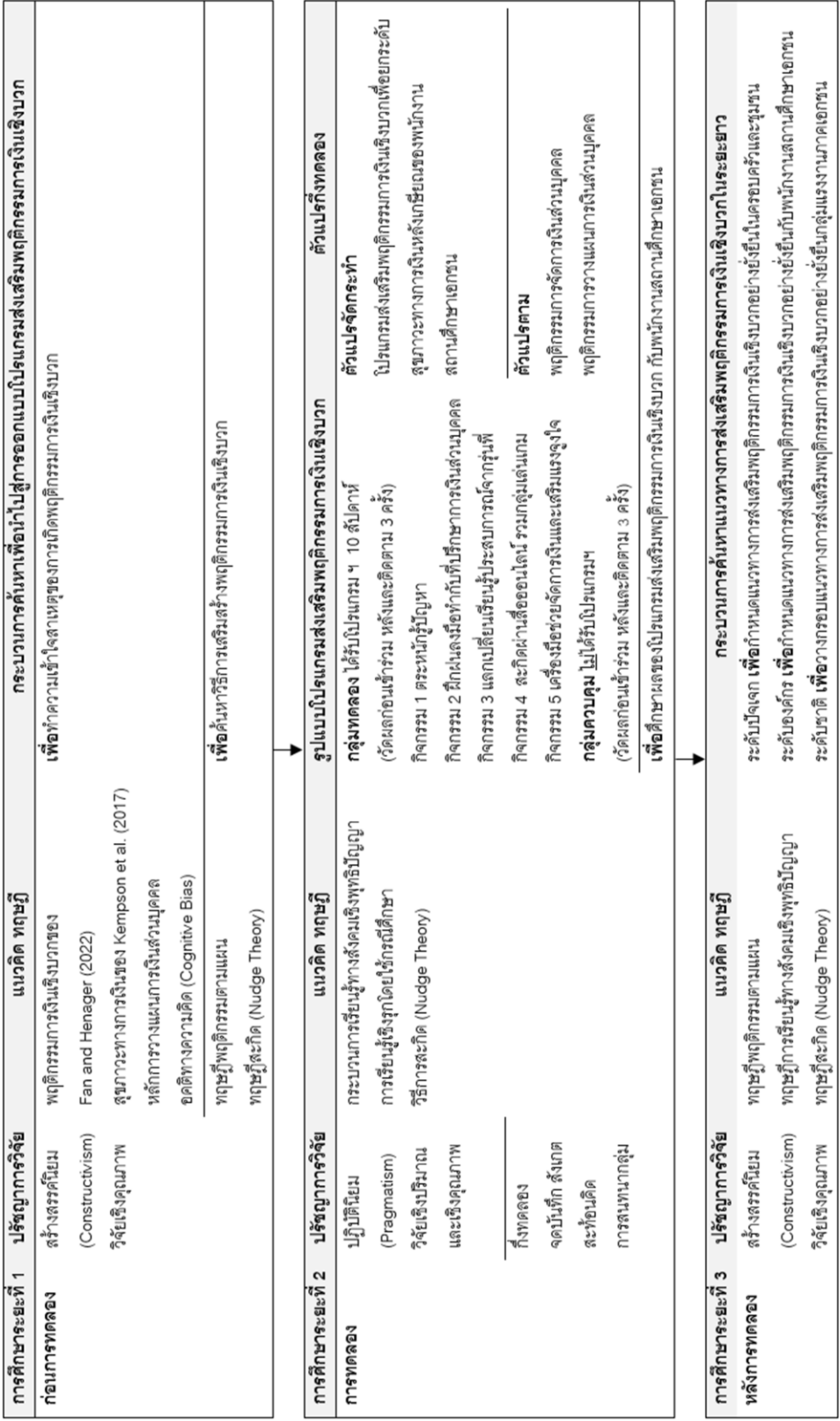
ก่อนการทดลองเป็นการศึกษาระยะที่ 1 ทำการวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีอิสรภาพทางการเงิน โดยใช้ศาสตร์ทางจิตวิทยา สังคม ได้แก่ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Icek Ajzen (1991) ร่วมกับทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม ได้แก่ ทฤษฎีความคาดหวัง (Prospect Theory) อคติทางความคิด (Cognitive Bias) ของ Kahneman and Tversky (1979) และทฤษฎีสะกด (Nudge Theory) ของ Thaler et al. (2004) ทั้งนี้ได้รวมหลักการวางแผนการเงินส่วนบุคคล (Personal Financial Planning) และแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการเงินเชิงบวกกับสุขภาวะทางการเงินของ Brügggen et al. (2017); Kempson et al. (2017) และ Fan and Henager (2022)ในการค้นหาสาเหตุและวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาระยะที่ 1 มาออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณ

ดำเนินการทดลองโดยใช้โปรแกรมฯ จัดกระทำกับกลุ่มตัวอย่าง เป็นการศึกษาระยะที่ 2 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Theory: SCT) ผ่านการสังเกตตัวแบบด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สภาพแวดล้อมและพฤติกรรมของ Bandura (1986) ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กรณีศึกษา (Case based learning) McLean (2016) เป็นกรอบในการสร้างกิจกรรมทั้งหมด รวมถึงการเรียงลำดับกิจกรรมให้สอดคล้องกัน นอกจากนี้ ยังนำวิธีการสะกิด (Nudge theory) มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือช่วยสนับสนุนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้เกิดประสิทธิผล ในโปรแกรมดำเนินการวัดเชิงปริมาณ ด้วยแบบวัดประเมินผลการเปลี่ยนแปลงทั้งก่อน หลัง และติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย (Pre-post-follow up test control group design) ใช้วิธีการเชิงปริมาณแบบวัดซ้ำ (Repeated measures design) และคู่ขนานกับวิธีการเชิงคุณภาพเพื่อเสริมการศึกษาลงของโปรแกรมเชิงลึก ด้วยวิธีการสังเกต จดบันทึก สะท้อนกลับความเห็น และการสนทนากลุ่ม ซึ่งวัดผลการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมทางการเงินส่วนบุคคล และพฤติกรรมวางแผนการเงินส่วนบุคคล ที่กล่าวรวมกันว่าพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (Positive financial behavioral) จัดเป็นตัวแปรตามในการวิจัยทดลอง

ช่วงหลังการทดลองเป็นการศึกษาระยะที่ 3 ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบนโยบายสวัสดิการรัฐหรือองค์กรอื่นเกี่ยวกับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน โดยใช้ศาสตร์ทางจิตวิทยาสังคม ได้แก่ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Ajzen (1994) และทฤษฎีปัญญาสังคม (Social cognitive theory) ของ Bandura (1977) ในการกำหนดแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกระดับปัจเจกและองค์กร ขณะที่ใช้ทฤษฎีสะกิด (Nudge theory) ของ Thaler et al. (2004) เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือภาครัฐในการวางแผนทางส่งเสริมพฤติกรรมให้สอดคล้องกันอย่างยั่งยืน

ดังแสดงภาพความเชื่อมโยงของแนวคิด ทฤษฎี ที่นำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ โดยแบ่งเป็น 3 ระยะคือ ก่อนการทดลอง ระยะทดลอง และหลังทดลอง ดังนี้

ภาพประกอบ 16 กรอบแนวคิดการวิจัย

เมื่อได้กรอบแนวคิดการวิจัย จึงนำมาสู่สมมติฐานของงานวิจัยในการศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินเชิงบวกของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ซึ่งเป็นส่วนการศึกษาระยะที่ 2 เป็นหลักในการใช้วิธีการ สอดแทรกด้วยโปรแกรม ๙ กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งในการทดลองทำการคัดเลือกแบบเจาะจงมาโดย สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ซึ่งได้รับและไม่ได้รับ โปรแกรมฯ ตามลำดับ และดำเนินการวัดด้วยแบบวัดเชิงปริมาณ 3 ครั้งแบบวัดซ้ำ ได้แก่ วัดก่อน เริ่มใช้โปรแกรมฯ วัดหลังสิ้นสุดการทดลอง และวัดหลังติดตามผล 4 สัปดาห์

สมมติฐานการวิจัย

1. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยของ พฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินไม่แตกต่างกันในระยะเวลา ก่อนการทดลอง
2. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการ จัดการเงินและการวางแผนการเงินสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะเวลา หลังการทดลอง
3. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการ จัดการเงินและการวางแผนการเงินในระยะเวลา หลังการทดลอง และ ติดตามผล หลังการทดลองสูง กว่า ก่อนการทดลอง
4. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการ จัดการเงินและการวางแผนการเงินคงทนหลังสิ้นสุดการทดลอง 4 สัปดาห์ (ติดตามผล)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed methods research) รูปแบบสอดแทรก (Intervention Design) ตามหลักการของ Creswell (2015) โดยนำวิธีการเชิงปริมาณรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลองมาใช้สำหรับศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน โดยนำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาช่วงก่อนการทดลอง ระหว่าง และหลังการทดลอง เพื่อค้นหาสาเหตุ ประสิทธิภาพของโปรแกรมเชิงลึกและแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืนเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ

ขั้นตอนการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 3 ระยะ (Phase) ได้แก่

1) วิจัยระยะที่ 1 เริ่มต้นก่อนการทดลอง เป็นการค้นหา (Exploratory) มุ่งทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกด้วยวิธีการเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษา (Case study) และนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษามาออกแบบโปรแกรมเพื่อเป็นตัวจัดกระทำในระหว่างการทดลอง

2) วิจัยระยะที่ 2 ดำเนินการทดลอง เป็นการออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงิน โดยใช้ขั้นตอนการเรียนรู้ 4 ขั้นของ Bandura (1977) กระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational learning process) และกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกแบบกรณีศึกษา (Case base learning) และทำการวัดผลโปรแกรมด้วยวิธีผสมผสานข้ามกระบวนการทัศนัย เชิงปริมาณและคุณภาพ ตามแบบแผนกึ่งทดลอง (Quasi-experiment design) ทั้งก่อน หลัง และติดตาม (Pre-post-follow up test control group design) ทดสอบความมีประสิทธิภาพของโปรแกรม

3) การวิจัยระยะที่ 3 หลังการทดลอง คือ การสร้างแนวทางเพื่อนำไปใช้ส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษาในหัวข้อนี้เป็นวิธีการดำเนินการวิจัย ใน 3 ระยะ (Phase) ประกอบด้วย

- 1) การกำหนดผู้ร่วมวิจัย
- 2) ขั้นตอนการวิจัย
- 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 5) การวิเคราะห์ข้อมูล
- 6) การรับรองจริยธรรมและการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 ก่อนการทดลอง

1) การกำหนดผู้เข้าร่วมวิจัย

กลุ่มตัวอย่างคือบุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตัวอย่างด้านการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคลที่ดี กลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบด้วยนักวิเคราะห์การลงทุน โค้ชด้านการเงิน ที่ปรึกษาทางการเงิน อินฟลูเอนเซอร์ด้านการเงิน นักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมการเงิน และพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในเขตเมืองที่สามารถมีสุขภาพทางการเงินหลังเกษียณหรือมีอิสรภาพทางการเงิน (Best practices) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อคัดเลือกและวิธีลูกโซ่ (Snowball sampling) จำนวน 15 คน โดยแบ่งเป็น 7 คนที่มีความเชี่ยวชาญด้านอิสรภาพทางการเงิน และ 4 คนที่เป็นผู้เกษียณที่มีสุขภาพทางการเงินดี นอกจากนี้ยังวิเคราะห์คลิปวิดีโอจากโซเชียลมีเดียจำนวน 4 คลิป ซึ่งเป็นแนวคิดของบุคคลสำเร็จด้านการวางแผนการเงินในประเทศไทย เพื่อให้ได้มุมมองที่ครอบคลุมเกี่ยวกับแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ข้อมูลที่ได้ถูกตรวจสอบความถูกต้องและยืนยันเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ 3 ท่าน ดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC) เท่ากับ 0.85 และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ตาราง 7 เกณฑ์คัดเข้า คัดออก การวิจัยระยะที่ 1 : บุคคลตัวอย่าง (Best Practices)

เกณฑ์การคัดเข้า	เกณฑ์การคัดออก
1. เปิดเผยสถานะทางการเงินแสดงตนเองเป็นผู้มีอิสรภาพทางการเงินต่อสาธารณะ หรือเป็น Role Model ด้านการวางแผนการเงินส่วนบุคคล	1. มีรายชื่ออยู่ระหว่างการปรับโครงสร้างหนี้หรือมีภาระหนี้เกินเกณฑ์ หรือมีคดียังค้างชำระทางการเงิน
2. ยินยอมเข้าร่วมการสัมภาษณ์ในเวลา 60-90 นาที ตรวจสอบข้อความถอดเทป และบันทึกเสียง	2. ไม่สามารถจัดเวลาให้สัมภาษณ์ได้ตามนัดหมาย หรือถอนตัวระหว่างกระบวนการเก็บข้อมูล
3. ยินดีเปิดเผยประวัติการเงินในระดับที่ไม่ระบุชื่อตัวตน	3. นำข้อมูลวิจัยไปใช้ประกอบการโฆษณาขายตรง หรือระดมทุนจากภายนอก
4. อายุ 40 ขึ้นไป หรือมีภูมิหลังอาชีพในภาคเอกชน หรือประสบการณ์ใกล้เคียงกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย	

2) ขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 1

การเตรียมการ

ภายหลังการอนุมัติหัวข้อเค้าโครงปริญญานิพนธ์และก่อนเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยทำหนังสือถึงประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ในการขออนุมัติเอกสารรับรองว่างานวิจัยนี้ผ่านการรับรองด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย

ผู้วิจัยประสานงานกับสำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ สถานศึกษาภาคเอกชน เพื่อขออนุญาตทำการศึกษาในกลุ่มพนักงาน ผ่านโครงการอบรมที่เกี่ยวกับสวัสดิการพนักงานประจำปี 2566 และขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารระดับสูง รองอธิการฝ่ายบริหาร และผู้อำนวยการสำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้ผู้วิจัยร่วมออกแบบหลักสูตรและเก็บข้อมูลในเดือนสิงหาคม-ธันวาคม 2567 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567

ผู้วิจัยเตรียมข้อมูลพื้นฐานและสนามวิจัย โดยประสานงาน ติดต่อขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกและภายใน รวมทั้งสำรวจกลุ่มพนักงานที่มีคุณสมบัติเกณฑ์คัดเข้าและเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประชุมนัดหมายแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย บทบาทหน้าที่ และการดำเนินการวิจัยให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นทางการ

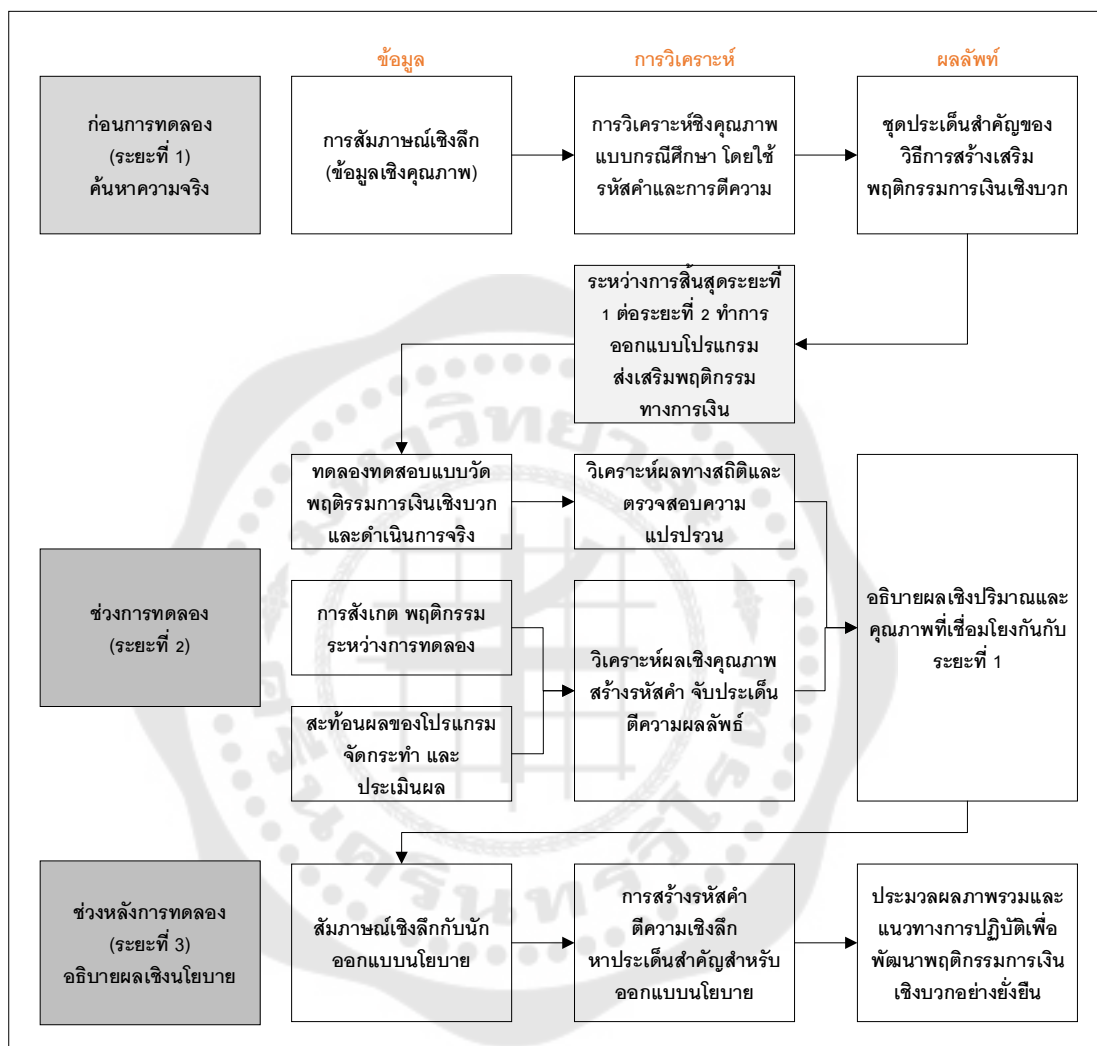
ขั้นตอนการ

วัตถุประสงค์การวิจัยระยะที่ 1 เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอันจะมีผลต่อการยกระดับสุขภาวะทางการเงินของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ผู้วิจัยออกเตรียมคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างตามที่ได้ส่งตรวจสอบเครื่องมือแล้วนั้น และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ได้ออกอนุญาตเข้าสัมภาษณ์ตามนัดหมาย ระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ - 15 เมษายน 2567 ด้วยแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษา (Case Study Typology Qualitative Method) ตามวิธีการของ Creswell and Clark (2018) ซึ่งมีเจตจำนงในการแสวงหาวิธีการสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก รวบรวมข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเที่ยงตรง ทั้งนี้เพื่อนำไปออกแบบโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินให้แก่พนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน

หลังจากได้ข้อมูลเชิงคุณภาพจากระยะที่ 1 และการทบทวนวรรณกรรม นำมาออกแบบโปรแกรมร่วมกัน โดยมีการทดสอบทำแบบวัดพฤติกรรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (จำลองกิจกรรมบางส่วนและฉายภาพรวมทั้งหมดของ

เครื่องมือที่จะนำมาใช้ในโปรแกรมฯ) ทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (Try Out) จำนวน 9-10 คน ก่อนนำไปใช้เริ่มการทดลองระยะที่ 2

แสดงขั้นตอนความเชื่อมโยงกระบวนการทดลองตามแผนผังการออกแบบวิธีวิจัย ดังนี้

หมายเหตุ อ้างอิงหลักการออกแบบตามแนวของ Creswell and Clark (2018)

ภาพประกอบ 17 การออกแบบวิจัยผสมผสานวิธีแบบสอดแทรก

(Mixed Methods Research-Intervention Designs)

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

แนวทางการปฏิบัติเพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ในการศึกษาระยะที่ 1 ช่วงก่อนการทดลอง และระยะที่ 3 หลังการทดลอง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้หลักการในลักษณะเดียวกัน ดังนั้นแนวทางการเก็บข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจสาเหตุ

และวิธีการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกและเพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน ตามขั้นตอนดังนี้

1.1) ดำเนินการจัดทำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.2) ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในหน่วยงานภายในสถานศึกษาภาคเอกชนที่เกษียณแล้ว และผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ทั้งใช้เทคนิควิธี Snowball technique

1.3) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก และมีผู้วิจัย ผู้จัดบันทึกการสนทนา ผู้อำนวยการความสะดวกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและเทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) ระยะเวลาการสัมภาษณ์แต่ละครั้งอยู่ระหว่าง 60-90 นาที และอาจมีการสัมภาษณ์ซ้ำจนกว่าข้อมูลจะถึงจุดอิ่มตัว (Data saturation) นักวิจัยบันทึกเสียงการสัมภาษณ์หลังจากได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงดิจิทัล 2 เครื่องเพื่อความแม่นยำ พร้อมทั้งบันทึกโน้ตการสัมภาษณ์ระหว่างการสนทนา จากนั้นข้อมูลที่ได้ออกถอดความตามจริง (Verbatim transcription)

1.4) ผู้วิจัยใช้คำถามสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต

1.5) การสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญกรณีศึกษา (Phase1) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้

1.6) ผู้วิจัยนำแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก เสนออาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทและให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบการใช้ภาษาและตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เกณฑ์มาตรฐานคำถามเป็นไป ตามนิยามเชิงปฏิบัติการ ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยาม (IOC) ไม่ต่ำกว่า 0.67 ทุกข้อ จากนั้นผู้วิจัยนำแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ผ่านการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้ เพื่อความชัดเจนของภาษาและประมาณเวลาที่ใช้ในการสนทนา

1.7) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เมื่อได้สัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป (Induction) ด้วยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis) ตามแนวคิดของ สุกางค์ จันทวานิช (2549) โดยใช้แนวคิดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก ของ Fan and Henager (2022)

4) เครื่องมือที่ใช้

โดยใช้เป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended questions) แบบกึ่งโครงสร้าง

ตาราง 8 คำถามสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง

คำถามสัมภาษณ์เชิงลึก	คำถามชัก (Prove)
1) คุณให้คำนิยามพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างไร และปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนี้	a. พฤติกรรมการเงินใดที่ช่วยให้จัดการเงินได้โดยไม่ต้องกังวล b. คุณมีมุมมองอย่างไรเกี่ยวกับการบริหารจัดการการเงินและการวางแผนทางการเงินที่เป็นรากฐานของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก
2) จากมุมมองของคุณ สุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณหมายถึงอะไร	a. คุณให้ความสำคัญกับการจัดการเงินในช่วงชีวิตของคุณอย่างไรเพื่อให้เกิดสุขภาวะทางการเงิน b. คุณอธิบายความพึงพอใจต่อการมีความพร้อมทางการเงินหลังเกษียณอย่างไร
3) ทัศนคติทางการเงินมีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกหรือไม่ และในรูปแบบใด	a. คุณเคยสังเกตพฤติกรรมการเงินใดที่ทำให้เกิดความผิดเพี้ยนหรือบิดเบือน b. คุณมีแนวทางลดอคติทางการเงินในชีวิตประจำวันหรือไม่
4) ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกมีอะไรบ้าง	a. ปัจจัยที่สำคัญ เช่น ความรู้ทางการเงิน จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ ส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างไร b. ปัจจัยเหล่านี้ทำงานร่วมกันอย่างไรในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก
5) คุณมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ	a. พนักงานที่มีอายุ 40-50 ปี ควรดำเนินการเร่งด่วนอะไรบ้างเพื่อเตรียมตัวทางการเงินสำหรับการเกษียณ b. เครื่องมือหรือกลยุทธ์ใดที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในปัจจุบัน

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

แนวทางปฏิบัติเพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ในการศึกษาครั้งที่ 1 ช่วงก่อนการทดลอง และครั้งที่ 3 หลังการทดลอง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้หลักการลักษณะเดียวกัน ดังนั้นแนวทางการเก็บข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกและเพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้แนวทางการวิเคราะห์เนื้อหาแบบตีความ (Thematic analysis) ของ Miles et al. (2020) โดยเน้นการระบุและพัฒนาหัวข้อหลัก (Themes) และหัวข้อ

ย่อย (Sub-themes) เพื่อนำไปสู่การจัดระเบียบและแปลผลข้อมูลอย่างเป็นระบบ ข้อมูลถูกถอดความตามจริง (Verbatim transcription) และนำมาถอดรหัส (Coding) แยกเป็นหน่วยข้อมูลที่มีความหมาย โดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti 25 ในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล นอกจากนี้ยังใช้วิธีไตร่ตรองซ้ำ (Triangulation) โดยเปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม เพื่อยืนยันความถูกต้องของแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Data rigor) ตามกรอบแนวคิดของ Guba and Lincoln (1994) การศึกษานี้ใช้เกณฑ์การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ผ่าน 4 มิติ ได้แก่ 1) ความเชื่อถือได้ 2) ความคงเส้นคงวา 3) ความเป็นกลาง 4) การถ่ายทอดผลการศึกษสามารถแสดงหลักฐานการดำเนินการในทางปฏิบัติระยะที่ 1 ดังต่อไปนี้

ความเชื่อถือได้ (Credibility)

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ได้ไตร่ตรองจากหลายแหล่งข้อมูล ได้แก่ นักวางแผนการเงิน นักวิเคราะห์ที่ปรึกษาทางการเงิน นักลงทุน พระสงฆ์ และผู้เกษียณที่มีอิสรภาพทางการเงิน เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือ และผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก 2 รอบ ต่อผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคน (Prolonged engagement) จนข้อมูลอิ่มตัว (Saturation) หลังถอดความคำต่อคำ (Verbatim) แล้ว ได้ส่งสรุปธีม (Thematic) เบื้องต้นกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูล 3 คนตรวจสอบ (Member checking) ซึ่งทุกคนรับรองความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเล็กน้อย ด้านนิยามคำเฉพาะ นอกจากนี้ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 2 ท่านได้ทำอ่าน (Peer debriefing) โดยสุ่มตรวจแฟ้มรหัสแบบ Blind review และหารือปรับแก้ก่อนปิดรอบการโค้ด (Code)

ความคงเส้นคงวา (Dependability)

นอกจากจะใช้แหล่งข้อมูลหลายประเภท เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต บันทึกภาคสนาม และตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องก่อนการสัมภาษณ์แล้วนั้น เพื่อความคงเส้นคงวา ของกระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ นักวิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบ (Audit trail) เอกสารที่เก็บข้อมูลสำรวจ และการบันทึกรหัส (Code recode strategy) อย่างเป็นระบบ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) ดำเนินการตรวจสอบ (Audit trail)

ข้อมูลต้นฉบับทุกประเภท ได้แก่ ไฟล์เสียง (MP3) ถอดความคำต่อคำ (Verbatim transcription) บันทึกภาคสนาม (Field notes) สมุดรหัสด (Codebook) และบันทึกสะท้อนคิด (Memo) ได้ถูกจัดเก็บแบบมีโครงสร้าง ภายในโฟลเดอร์ “Phase1_Audit” บน OneDrive ที่เข้ารหัส (xxxxxxx24) ของสถาบัน โดยตั้งรหัสไฟล์ตามรหัสผู้ให้ข้อมูล-ลำดับสัมภาษณ์ (เช่น

B01_P1) ทุกไฟล์แนบ (Date-time stamp, version, ผู้แก้ไขล่าสุด) และบันทึกการปฏิบัติงาน (Log sheet) ขึ้นตอนสำคัญ เพื่อให้สามารถสืบย้อนเส้นทางวิเคราะห์ได้ตลอดกระบวนการ

2) การบันทึกรหัส (Code recode strategy)

หลังทำการโค้ดครั้งแรก ข้อมูลชุดเดิมได้ถูกโค้ดซ้ำอีกครั้งในช่วง 2 สัปดาห์ถัดมาเพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องภายในผู้วิจัยเอง ผลการเปรียบเทียบพบว่ารหัสเหมือนกันร้อยละ 80 ของหน่วยข้อมูลและทำการปรับปรุงสมุทธรหัส ตามข้อแตกต่าง หลังจากนั้นได้ดำเนินการทำซ้ำ (Intercoder agreement) เพิ่มเติม กับมทีมอาจารย์ที่ปรึกษาถอดเสียงแบบสุ่ม ยืนยันความสอดคล้องของเกณฑ์รหัสอยู่ที่ร้อยละ 80 ซึ่งถือว่าน่าเชื่อถือ (Miles et al., 2020) เมื่อพบรหัสไม่ตรงกัน ทีมวิจัยได้สนทนาเชิงลึก (Peer debriefing) จนบรรลุฉันทามติและปรับปรุง Codebook ก่อนดำเนินการวิเคราะห์เชิงลึกต่อไป

การจัดทำ Audit trail และการตรวจสอบความสอดคล้องเชิงรหัสดังกล่าว เปิดโอกาสให้ผู้ทบทวนภายนอกตรวจสอบขั้นตอนและหลักฐานทั้งหมดได้อย่างโปร่งใส จึงช่วยยืนยันความคงเส้นคงวาและลดอคติของผลการวิเคราะห์ในระยะที่ 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญ

ความเป็นกลาง (Confirmability)

ผลการศึกษาถูกตรวจสอบความถูกต้องผ่านผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการทำบันทึกสะท้อนคิด (Reflexive Journal) เพื่อลดอคติของผู้วิจัยและทำให้การตีความข้อมูลโปร่งใสโดยใช้โปรแกรมช่วย บันทึกเป็น Atlas.ti memos และไฟล์ TXT (XX_วันที่_ลำดับ) มีรายละเอียดของจุดที่บันทึก

- 1) ก่อนการเก็บข้อมูล มีการระบุสมมติฐานหรือความคาดหวังต่อผู้ให้ข้อมูล
- 2) ทันทีกหลังสัมภาษณ์ หรือการสังเกต จดอารมณ์ ความรู้สึก จุดสงสัย
- 3) หลังการโค้ด ทบทวนว่าอคติส่วนตัวอาจส่งผลต่อการตีความอย่างไรบ้าง

การใช้ประโยชน์จากบันทึก ทุก 2 สัปดาห์ นักวิจัยสรุปสาระสำคัญของบันทึกสะท้อนคิดลงในบันทึก (Reflexive summary) แล้วเทียบกับโครงสร้างรหัส หากพบความเอนเอียง จะย้อนตรวจรหัสและปรับปรุงสมุทธรหัสทันที

การทวนสอบโดยผู้ตรวจภายนอก (External audit) ผู้ตรวจเป็นทีมอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งมีคุณวุฒิเป็นผู้เชี่ยวชาญการวิจัยเชิงคุณภาพ สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มศว ดำเนินการตรวจสอบ 2 สัปดาห์และให้ข้อเสนอเชิงลึก สอดคล้องกับการวิเคราะห์เนื้อหากรณีศึกษาสำหรับระยะที่ 1

การถ่ายทอดผลการศึกษา (Transferability)

การถ่ายทอดผลการศึกษานำเสนอข้อมูลในบริบทที่สามารถปรับใช้ได้กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้ โดยรายงานบริบทอย่างละเอียดของผู้ให้ข้อมูลในวิจัยระยะที่ 1 จำนวน 14 คนและการวิจัยระยะที่ 3 จำนวน 9 คน ที่มีหน้าที่การงานและประสบการณ์หลากหลายบทบาท ใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงโดยอาศัยรายชื่อสมาคมผู้เกษียณไททอง และ Snowball เลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี นอกจากนั้นการบันทึกสภาพแวดล้อม (Field-notes) และตัวอย่างคำถามเพื่อให้ผู้อ่านประเมินความเหมาะสมในการประยุกต์ใช้ผลการศึกษได้อย่างลึกซึ้ง เก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลจนถึงข้อมูลอิ่มตัว จึงยืนยันความแปรผันของประสบการณ์และเสริม ตามกรอบ Guba and Lincoln (1994) อย่างเป็นรูปธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 การทดลอง

การดำเนินการวิจัยภายในสภาพแวดล้อมการทำงานจริงของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณ ซึ่งมีข้อจำกัดด้านจริยธรรมและการปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้น จึงใช้วิธีที่ทดลองซึ่งยังคงความสามารถอนุมานได้ใกล้เคียงกับการทดลองจริง แต่มีความยืดหยุ่นและปฏิบัติได้ง่ายกว่าสำหรับการศึกษาพฤติกรรมการเงินของบุคคลซึ่งมักไม่เปิดเผย ตามวัฒนธรรมคนไทย ข้อดีของการออกแบบที่ทดลอง ประการแรก มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ (Practical feasibility) ด้วยผู้วิจัยสามารถเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) กลุ่มพนักงานที่มีคุณสมบัติตรงเกณฑ์คัดเลือกได้ จากการเลือกที่ตรงวัตถุประสงค์การศึกษา ประการที่สอง ความเหมาะสมด้านจริยธรรม (Ethical suitability) ผู้เข้าร่วมทุกคนยังได้รับประโยชน์จากกิจกรรมต่าง ๆ ในโปรแกรมฯ ที่จัดขึ้น (Manipulation) จึงมีความเป็นธรรม ประการที่สาม เกิดความเที่ยงตรงภายนอก (External validity) เพราะเป็นการเก็บข้อมูลในสถานการณ์จริง สุดท้ายมีความยืดหยุ่นทางสถิติ ผู้วิจัยสามารถใช้วิธีการทางสถิติในการควบคุมความไม่สมดุลระหว่างกลุ่มตัวอย่าง (Baseline differences) ด้วยการสุ่ม (Randomly allocated) โดยใช้หลักความน่าจะเป็น ทำให้ข้อสรุปเรื่องประสิทธิผลของโปรแกรมมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งคงหลักการการทดลองไว้ (Experimental design)

วิธีการสุ่มเพื่อแบ่งกลุ่ม (Random assignment) หลังจากคัดเลือกผู้สมัครที่ผ่านเกณฑ์ ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการสุ่มเป็นลำดับขั้นเพื่อลดอคติ (Selection bias) ดังนี้ จำแนกคุณลักษณะผู้อาสาสมัครที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด เข้าร่วมโปรแกรมฯ แบ่งตามข้อมูลทั่วไป ที่อาจมีผลต่อพฤติกรรมการเงิน เช่น เพศและระดับรายได้ จากนั้นทำการสุ่ม โดยวิธีการให้อาสาสมัครจับสลากหรือเลือกของที่มีชื่อกลุ่มด้วยตัวเอง หรือผู้วิจัยจัดทำตัวเลขสุ่มเข้ากลุ่มจากคอมพิวเตอร์ (Random

number generator) แล้วจึงจัดสรรผู้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครจำนวนเท่ากันลงในกลุ่มทดลอง กับกลุ่มควบคุม เพื่อลดความคลาดเคลื่อนระหว่างกลุ่ม เป็นวิธีการสุ่มตามสถานการณ์ที่เหมาะสม

กำหนดให้มีการตรวจสอบความเสมอภาคเบื้องต้น เปรียบเทียบตัวแปรพื้นฐานจากลักษณะทั่วไปของผู้เข้าร่วมโปรแกรม ด้วยวิธีไคสแควร์ Chi-square หรือ χ^2 รายงานผลเพื่อวัดความแตกต่างกันระหว่างสองกลุ่มตัวอย่าง ก่อนเข้าสู่อการทดลอง

วิธีป้องกันการปนเปื้อนข้อมูล (Contamination) โดยจัดกิจกรรมและตารางอบรมแยกกัน และเน้นรักษาความลับของเนื้อหาโปรแกรม ๔ ผู้เข้าร่วมไม่ได้ปฏิบัติงานในหน่วยงานเดียวกันและคนละพื้นที่ทำงานอย่างชัดเจน ขั้นตอนดังกล่าวช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือของผลวิเคราะห์เชิงปริมาณ สามารถสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเกิดจากโปรแกรมแทรกแซง ไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกหรือความต่างของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่เริ่มต้น

1) การกำหนดผู้เข้าร่วมวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือคนไทยชนชั้นกลางที่มีอาชีพเป็นพนักงานภาคเอกชนในสถานศึกษา ประเภทอุดมศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร อยู่ภายใต้ระบบประกันสังคม อายุก่อนเกษียณระหว่าง 39-59 ปี จำนวน 71 แห่ง

กลุ่มตัวอย่างคือเจ้าหน้าที่และอาจารย์ โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) จากผู้ที่สมัครใจพร้อมเข้าร่วมโครงการและมีความตั้งใจแก้ปัญหาการเงินส่วนบุคคล จากนั้นทำการจัดเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยการสุ่มแบบง่าย (Random assignment) จำนวนรวม 44 คน ภายหลังสิ้นสุดโครงการ เหลือผู้เข้าร่วมที่มีข้อมูลสมบูรณ์ 38 คน (กลุ่มทดลอง 17 คน กลุ่มควบคุม 21 คน) ภายหลังการทดลองได้คำนวณค่าอิทธิพล (Effect size) สำหรับการวิเคราะห์ภายในกลุ่ม (Within-subject) เท่ากับ 0.83 ซึ่งอยู่ในระดับสูงตามเกณฑ์ของ (Cohen, 1988) และสอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้า (สมคิด ทุมวงศ์ และคณะ, 2561; อัจฉราพรรณ กันสุขะ, 2563; เอกพล เคราเซ และคณะ, 2562) โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่น 0.05 และกำลังของการทดสอบ 0.80 คำนวณด้วยโปรแกรม G*Power ผลลัพธ์แสดงว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างเพียงพอ (รายละเอียดภาคผนวก)

ตาราง 9 เกณฑ์การคัดเข้าและการคัดออกของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนกลุ่มเป้าหมาย

เกณฑ์การคัดเข้า	เกณฑ์การคัดออก
1. เป็นพนักงานสถานศึกษาเอกชน	1. พนักงานที่ไม่เข้าร่วม Workshop และไม่
2. ทำงานก่อนเกษียณ อายุ 40-59 ปี	เข้าอบรมครบบทเรียน หรือมีความ
3. เป็นผู้เข้าร่วมอบรมโครงการสวัสดิการ	จำเป็นต้องถอนตัวออกจากการโครงการ
พนักงานของสำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์	กรณีฉุกเฉิน
4. สถานะเป็นพนักงานประจำหรือสัญญาจ้าง	2. พนักงานที่มีความรู้ทางการเงินผ่านเกณฑ์
ขององค์กร ได้รับสิทธิสวัสดิการตามเกณฑ์	การวัดทักษะทางการเงินตาม OECD เกิน
5. ยินดีเข้าร่วมการศึกษาวิจัย เป็นระยะเวลา	มาตรฐานหรือพนักงานที่มีปริญญาทางการ
14 สัปดาห์	เงินส่วนตัว
	3. พนักงานที่มีคุณสมบัติสุขภาพทางการเงิน
	หรือมีสุขภาพการเงินระดับสูง เช่น
	ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ

2) ขั้นตอนการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์คัดเข้าแล้ว ในการทดลองมีการวัดประเมินแบบ Pre-post-follow up design กลุ่มตัวอย่างที่ทำการให้โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินแบ่งเป็น กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ซึ่งผู้เข้าร่วมโปรแกรมฯ คือกลุ่มทดลอง (Treatment) ตาม วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ ระหว่างการทดลอง และหลังจากนั้นติดตามผลหลังการทดลอง 4 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้วิธีการเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์เชิงลึก

E	O ₁	X	O ₂	O ₃
C	O ₁	-	O ₂	O ₃

ภาพประกอบ 18 แบบแผนของการวิจัยกึ่งทดลอง

โดยที่ E หมายถึง กลุ่มทดลอง

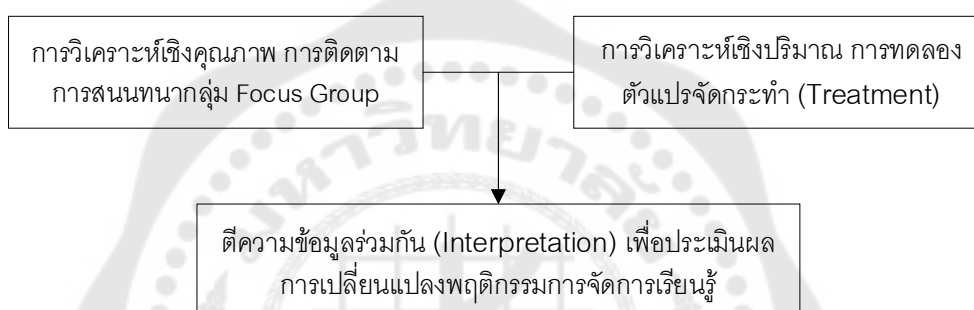
X หมายถึง การจัดกระทำ (Treatment) โดยการได้รับโปรแกรมการทดลอง

C หมายถึง กลุ่มควบคุม

O₁ หมายถึง การทดสอบก่อนการทดลอง (Pre-test)

O₂ หมายถึง การทดสอบหลังการทดลอง (Post-test)

O₃ หมายถึง การทดสอบติดตามผลหลังการทดลอง 60 วัน (Follow up)

ภาพประกอบ 19 แนวทางการเก็บข้อมูลการวิจัยระยะทดลอง

1) ดำเนินการจัดทำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่งไปยังผู้อำนวยการสำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการทำวิจัย และติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายรายละเอียด ขั้นตอน และขอความร่วมมือพนักงานในการเข้าร่วมการทำวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

2) แบบทดสอบก่อนการเข้าร่วมเพื่อใช้ในการคัดเข้า เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ต่ำกว่าเกณฑ์ทักษะความรู้ทางการเงิน ของ OECD INFE (2011) ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยนำมาใช้ในการวัดคนไทยปี 2563

ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์กับบริบทและกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในการศึกษาครั้งนี้ โดยมีกรอบเนื้อหาคำถามตามแนวคิด (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564)

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล: ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล หลังจากได้แบบวัดแล้วทำการทดลองนำร่องใช้ในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก 10 คน (Pilot testing) ซึ่งมีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายของการศึกษา เพื่อทดสอบความชัดเจนของเนื้อหาคำถาม ความเหมาะสมของ

รูปแบบ และความเข้าใจของผู้ตอบแบบสอบถาม ตลอดจนประเมินความเที่ยงเบื้องต้น โดยนำมาใช้ในการปรับปรุงคำถามให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก่อนการเก็บข้อมูลจริง สำหรับการเก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และคุณภาพ

เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจำนวน 5 ชุดกิจกรรม เป็นระยะเวลา 10 สัปดาห์ ขณะที่กลุ่มควบคุมไม่ได้รับโปรแกรกดังกล่าว โดยการเก็บข้อมูลดำเนินการใน 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1: ก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม (Pre-test) ระยะที่ 2: หลังเสร็จสิ้นโปรแกรม (Post-test) ระยะที่ 3: ติดตามผลหลังจบโปรแกรม 4 สัปดาห์ (Follow-up) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณใช้แบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

เก็บข้อมูลภาคสนามจาก กลุ่มทดลองในระหว่างการทำกิจกรรมที่ 1-5 ด้วยวิธีการทำบันทึกการสังเกตพฤติกรรม (Observation) และอ่านผล การสะท้อนจากใบงานระหว่างการทำกิจกรรมแต่ละสัปดาห์กับกลุ่มทดลอง จนกระทั่งหลังสิ้นสุดโปรแกรมทำการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และรายบุคคล (In-depth interview) นักวิจัยเก็บข้อมูล เพื่อตีความข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) เพื่อให้ประกอบการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

4) เครื่องมือที่ใช้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย 2 ประเภท โดยเก็บข้อมูลควบคู่กัน

1) แบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.899 และ IOC เฉลี่ยของแบบวัดเท่ากับ 0.77 และรูปแบบของกิจกรรมที่จัดในโปรแกรมฯ เท่ากับ 0.98 ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในระดับดีมาก (ภาคผนวก)

2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใบงานและแบบสังเกต เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบสามเส้า (Triangulation) ค่าเฉลี่ย IOC ของแบบสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระดับดีมาก

3) การติดตามประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน

แบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ด้วยการประยุกต์ใช้จากรายงานผลสำรวจทักษะทางการเงินของไทย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะประชากร

ส่วนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก มีองค์ประกอบ 2 ด้านได้แก่

(1) พฤติกรรมการจัดการการเงินส่วนบุคคล

(2) พฤติกรรมการวางแผนการเงินส่วนบุคคล

ตาราง 10 โครงสร้างแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก จำแนกตามองค์ประกอบของพฤติกรรม

องค์ประกอบหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้	จำนวน
การจัดการเงินส่วนบุคคล	1. ทำงานประมาณล่งหน้า	3
	2. จัดบัญชีรายรับรายจ่าย	3
	3. ไตร่ตรองยับยั้งชั่งใจให้เหตุผลในการซื้อ	2
	4. งดรายจ่ายทำลายสุขภาพ/หลีกเลี่ยงเสพอบายมุข	2
	5. เปรียบเทียบราคาสินค้าก่อนตัดสินใจซื้อ	1
	6. ตรวจดูใบเสร็จทุกครั้งที่ทำธุรกรรมซื้อขาย	1
	7. ชำระค่าใช้จ่ายตรงเวลา/ชำระหนี้บัตรเครดิตเต็มจำนวนทุกครั้ง	4
	8. ใช้จ่ายไม่เกินตัว/กู้สินเชื่อไม่เกินเกณฑ์/ไม่กู้ยืมเงินนอกระบบ	2
	9. หาวิธีลดภาระหนี้ ลดดอกเบี้ยจ่าย เพิ่มสภาพคล่อง	1
	10. ใฝ่รู้เรื่องเงิน คำนวณเงินอนาคต เข้าใจกฎพลังดอกเบี้ยทบต้น	2
	11. เก็บออมทีละน้อยค่อย ๆ ทำสม่ำเสมอ/เก็บก่อนใช้	4
	12. เก็บออมเงินสำรองฉุกเฉินเพียงพอ	3
การวางแผนการเงินส่วนบุคคล	13. ทำประกันทรัพย์สิน ชีวิต และสุขภาพ ให้ตนเองและครอบครัว	2
	14. วางแผนลดหย่อนภาษีประจำปีตามกฎหมาย	1
	15. ตั้งเป้าหมายชีวิตระยะสั้น กลางหรือยาว (3, 5, 10 ปี)	3
	16. ตั้งเป้าหมาย วางแผนเกษียณ เก็บออมและลงทุนระยะยาว	2
	17. หารายได้หลายทางและตั้งใจทำงานเพื่ออาชีพหลักที่มั่นคง	2
	18. วางแผนสร้างรายได้แบบ Passive จัดสรรมรดก	1
ส่งต่อลูกหลานรุ่นต่อไป		

ข้อคำถามแบ่งเป็น 3 ส่วน (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปแสดงลักษณะทางประชากรศาสตร์ จำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก จำนวน 28 ข้อ

ส่วนที่ 3 แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 2 ข้อ

แบบสอบถามวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสำหรับวัดกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ทำการวัดผล 3 ครั้ง ในเวลาเดียวกัน ได้แก่

- 1) การวัดผลด้วยแบบวัดก่อนการทดลอง 1 สัปดาห์
- 2) วัดหลังการทดลองสิ้นสุดทันที สัปดาห์ที่ 10 และ
- 3) ใช้แบบวัดเพื่อติดตามหลังการทดลองสิ้นสุดแล้ว 4 สัปดาห์

แบบวัดที่สร้างขึ้นมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ท (Likert Scale) โดยสร้างขึ้นตามแนวคิดของ Grasha (1994) แสดงเกณฑ์การให้คะแนนและการแปลความหมาย

ตาราง 11 เกณฑ์การให้คะแนน การแปลความหมายคะแนน

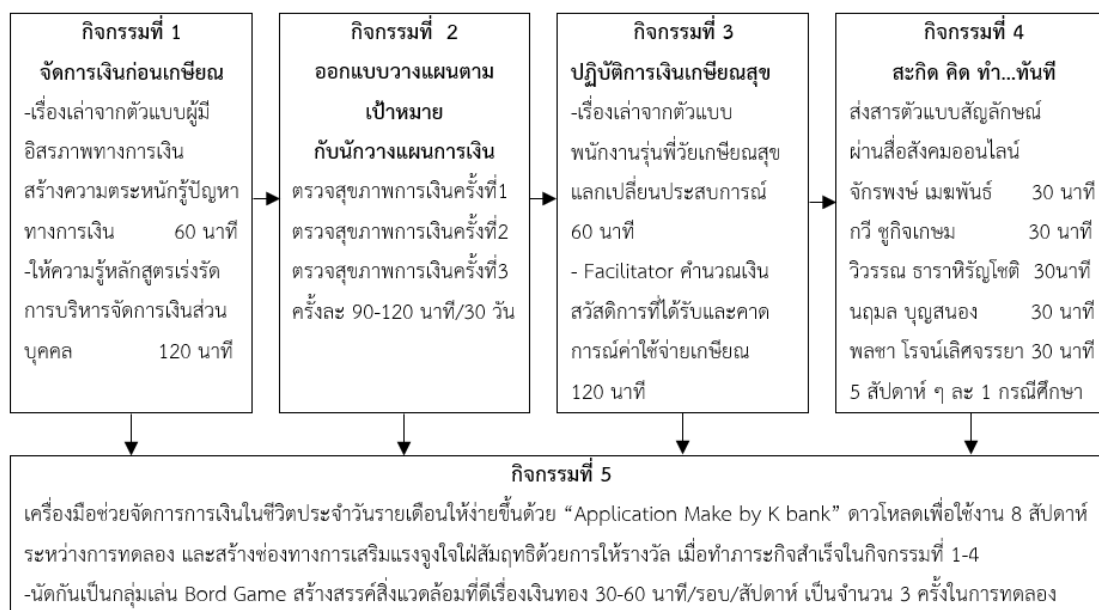
ปฏิบัติเป็นประจำ (5)	หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามข้อความนั้นเป็นประจำ ทุกครั้ง (ปฏิบัติร้อยละ 80 ขึ้นไป)
ปฏิบัติบ่อยครั้ง (4)	หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามข้อความนั้นบ่อยครั้งหรือเกือบทุกครั้ง (ปฏิบัติร้อยละ 60-79)
ปฏิบัติบ้างแล้วแต่โอกาส (3)	หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามข้อความนั้นบ้างแล้วแต่โอกาส (ปฏิบัติร้อยละ 40-59)
ปฏิบัติบางครั้ง (2)	หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามข้อความนั้นเป็นน้อยครั้งหรือนาน ๆ ครั้ง (ปฏิบัติร้อยละ 20-39)
ไม่ปฏิบัติเลย (1)	หมายถึง ท่านไม่เคยปฏิบัติตามข้อความนั้นเลย (ปฏิบัติน้อยกว่าร้อยละ 20)

โปรแกรมการแทรกแซงกลุ่มทดลอง (Intervention Design)

โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ซึ่งได้ออกแบบโดยใช้วิธีทบทวนวรรณกรรม (Fan & Henager, 2022; Kempson et al., 2017) และทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากแนวคิดและทฤษฎี Ajzen (1994) ใช้แนวคิด Bandura (1986) กำหนด 4 กระบวนการสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งแบ่งเป็น 5 กิจกรรม และสังเกตพฤติกรรมกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยแนวคิดการตัดสินใจสู่พฤติกรรมล่าเหยื่อทางการเงินของ Kahneman and Tversky (1979) ใช้เวลาแต่ละกิจกรรมอย่างน้อย 3 ชั่วโมง เป็นระยะ 10 สัปดาห์และติดตามหลังเสร็จสิ้นโปรแกรม 4 สัปดาห์ รายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ (ภาคผนวก) และสามารถสร้างกรอบโครงสร้างเชื่อมโยงกิจกรรมเป็นขั้นตอนการจัดกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือในชุดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเงิน ได้แก่

1. การใช้บอร์ดเกมหรือการ์ดเกมเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สิน การออมการลงทุน การลงทุนอสังหาริมทรัพย์ การประกันภัย เป็นต้น ใช้เวลาเล่น 30-40 นาที ผู้เล่น 4-5 คนต่อเกม
2. แอปพลิเคชัน (Application) เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกช่วยบันทึกการรับ จ่าย รายวัน การจัดสรรค่าใช้จ่ายประจำและการออมเงินอัตโนมัติสูง รวมทั้งใช้เป็นเครื่องมือการให้รางวัลเพื่อให้เกิดแรงจูงใจ ในการวางแผนไขว่คว้าเกม (Gamification) กับผู้เข้าร่วม
3. การสะกิด (Nudge) ให้เกิดแรงจูงใจด้วยเครื่องมือการสื่อสาร เช่นการส่งข้อความผ่านเครื่องมือสื่อสารแพลตฟอร์มแชตไลน์ (Line) คลิปวีดีโอตัวแบบ ตัวแบบมีชีวิต ที่ปรึกษาทางการเงิน ในรูปแบบการอบรมเรื่องความรู้ในการวางแผนการเงินและวางแผนเกษียณ ของผู้ที่เป็นตัวแบบที่ดี (Best practice) และการเล่าเรื่องราวเตรียมเกษียณสุขได้จากฐานข้อมูลที่ซ่อนอยู่ ตามแนวคิดการเรียนรู้สังคมเชิงพุทธิปัญญาของ Bandura (1986)

สามารถสร้างกรอบเชื่อมโยงกิจกรรมเป็นขั้นตอนในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ดังนี้

ภาพประกอบ 20 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

รายละเอียดโปรแกรมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ ประกอบด้วย 5 กิจกรรมจำแนกตามวัตถุประสงค์ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม ดังนี้

ตาราง 12 โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน

กิจกรรม	รายละเอียด
กิจกรรมที่ 1.1	“จัดการเงินในกระเป๋าก่อนเกษียณ”ตื่นรู้! วางแผนจัดการเงินในกระเป๋า
วัตถุประสงค์	เพื่อเป็นการจุดประกายแห่งการรับรู้ความสามารถของตนเอง จากการได้เห็น หรือสังเกตตัวแบบที่มีภูมิหลังใกล้เคียงตนเองสามารถทำได้ นำทางไปสู่การเปลี่ยนแปลง
ข้อค้นพบจากการศึกษาระยะก่อนทดลอง	ตัวแบบสามารถถ่ายทอดเจตคติผ่านมุมมองเชิงบวกในการดำเนินชีวิตที่ได้มีการบริหารจัดการการเงินส่วนตัวถึงผู้รับสารด้วยคำพูดที่ทรงพลังจากประสบการณ์ความสำเร็จกว่า 10 ปี

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
หลักการ แนวคิดหรือ ทฤษฎีที่ใช้ อธิบาย	Observational Learning (Bandura, 1986) การเรียนรู้ผ่าน 4 กระบวนการ คือ ขั้นหนึ่ง-การดึงดูดความสนใจ (Attention) ของผู้เรียน ด้วยวิธีการนำเสนอตัว แบบที่ทรงพลัง มาถ่ายทอดเจตคติเชิงบวกให้เป็นที่ประจักษ์ เพื่อจุดประกายแห่ง การรับรู้ความสามารถตนเองจากการได้เห็นประสบการณ์จากตัวแบบสามารถทำ ตาม เป้าหมายได้สำเร็จ (Perceived self-efficacy) ทั้งนี้ ความเชื่อใน ความสามารถตนเองพิจารณาจากความรู้สึกรับรู้ ความคิด การตั้งใจ และพฤติกรรม
ขั้นตอนการ ดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน	ขั้นนำ นักวิจัยนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัยก่อนระยะทดลองอย่างย่อ ซึ่งผลที่ได้นำไปสู่ การออกแบบโปรแกรมฯ และเป็นที่มาของการนำ “ตัวแบบ (Live modelling)” เป็น ตัวอย่างของคนทำงานชนชั้นกลางวัย 40 ปี ที่ประสบความสำเร็จทางการเงิน มาแล้ว นักวิจัยนำเสนอประวัติและผลงานความสำเร็จของตัวแบบ ขั้นกิจกรรม ตัวแบบ บอกเล่าเรื่องแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความสำเร็จทางการเงินโดยแสดง เจตคติทั้งแง่บวกที่ควรส่งเสริมและแง่ลบ (Cognitive bias) ที่ควรขจัดออกไป ขั้นสรุป นักวิจัยสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากบทเรียนของตัวแบบ และผู้ช่วยวิจัย (Note- taker) สลับบันทึกย่อให้ KI KI ชักถามข้อสงสัยตามความสนใจประสบการณ์ ตัวแบบหรือที่เกิดขึ้นส่วนตัว KI สะท้อนความคิดเห็น ความรู้สึก ผ่านใบงาน
ระยะเวลาที่ใช้	60 นาที
การประเมินผล	KI ทำการประเมิน ท้ายชม. เพื่อทบทวนและตรวจสอบตนเองผ่านการสังเกต บุคคลตัวแบบด้วยการสะท้อนความคิดและความรู้สึก (Reflection) (จากใบงานที่ 1.1) นักวิจัย จัดบันทึก สังเกตการณ์บรรยายภาคให้พื้นที่จัดกิจกรรม ตัวแบบที่ นำเสนอ และปฏิบัติกริยา KI แต่ละท่านในการรับรู้และเข้าถึงกิจกรรม ผู้ช่วยวิจัย บันทึกภาพและเสียงเป็นวิดีโอและภาพนิ่ง จัดบันทึกสั้น ๆ เพื่อสรุปให้ KI
ตัวแปรตาม	พฤติกรรมการวางแผน:ตั้งเป้าหมายชีวิต ตั้งเป้าเกษียณสุข เก็บออมและลงทุน ระยะยาว

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม		รายละเอียด
ผลที่เกิดขึ้น		เจตคติเชิงบวกต่อเงิน
กิจกรรมที่ 1.2		“จัดการเงินในกระเป๋าก่อนเกษียณ” ... ตามติด! หลักสูตรการเงินฉบับเร่งรัด
วัตถุประสงค์		เพื่อให้ความรู้การบริหารจัดการเงินที่ตรงประเด็นและนำไปใช้เพื่อตอบโจทย์ชีวิตได้
ข้อค้นพบจาก		ความรู้ทางการเงินที่ถูกต้องเหมาะสมตรงประเด็นกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นเนื้อหา
การศึกษาระยะ		การคำนวณค่าใช้จ่าย วางแผนการเงินตามวิถีชีวิต จนถึงวางแผนเกษียณ จากตัว
ก่อนทดลอง		แบบซึ่งมีคุณสมบัติของนักวางแผนการเงิน (CFP)
หลักการ		Observational Learning การเรียนรู้ผ่าน 4 กระบวนการ (Bandura, 1986)
แนวคิดหรือ		ขั้นสอง-การจดจำและการประมวลผลข้อมูลที่ได้รับ (Retention) คือการเก็บ
ทฤษฎีที่ใช้		รักษาข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเพื่อใช้งานในอนาคต ด้วยวิธีการ: การเข้ารหัส
อธิบาย		(Encoding) เป็นข้อมูลที่จดจำได้: การจัดเก็บ (Storage) ข้อมูลในหน่วยความจำ : การดึงข้อมูล (Retrieval) เรียกคืนข้อมูลเมื่อจำเป็น ดังนั้น ใน 2 ขั้นตอนนี้ได้ทำผ่าน กิจกรรมที่ 1.1 โดยใช้ตัวแบบเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้พร้อมเจตคติ และ 1.2 ทบทวนความจำได้ผ่านบันทึกผลงานในงาน
ขั้นตอนการ		ขั้นนำ
ดำเนินกิจกรรม		นักวิจัยแนะนำหลักสูตรการเงินฉบับเร่งรัด ซึ่งมีตัวแบบเป็นนักวางแผนการเงิน จึง
3 ขั้นตอน		ผลานสอดแทรกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับเจตคติทางการเงินได้เป็นอย่างดี
		ขั้นกิจกรรม
		ตัวแบบคือผู้เชี่ยวชาญบรรยาย ความรู้ครั้งนี้ โดยนำองค์ประกอบของพฤติกรรม
		การเงินเชิงซึ่งหมายถึงการบริหารจัดการเงินใน 3 ระดับ ครอบคลุมเนื้อหา
		1. การจัดการรายได้ค่าใช้จ่ายให้พอดี ไม่มีหนี้ มีเงินสำรองเผื่อรายจ่ายฉุกเฉิน
		2. เก็บออมเพื่อใช้ป้องกันความเสียหายจากความเสี่ยงที่จะเกิดกับทรัพย์สิน
		สุขภาพและชีวิตตนเองและครอบครัวรวมถึงการจัดการภาษี
		3. เก็บออมลงทุนเพื่อใช้ตามเป้าหมายชีวิตถึงเกษียณและส่งมอบต่อซึ่ง
		ประกอบด้วยการวางแผนใช้จ่ายล่วงหน้า วางแผนชำระหนี้ วางแผนเงินออม
		วางแผนป้องกันความเสี่ยงวางแผนภาษี และ วางแผนท่องเที่ยว การศึกษานูตร
		หรืออื่น ๆ จนถึงวางแผนเกษียณ เป็นการวางแผนการเงินที่สอดคล้องกับการจัด
		การเงิน 3 ระดับ (Bank of Thailand)

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
	ขั้นสรุป นักวิจัยสรุปประเด็นเป็น Short Note ให้ KI จากนั้นให้มี Q&A นักวิจัยกล่าวขอบคุณตัวแบบ (ผู้บรรยาย)
ระยะเวลาที่ใช้	120 นาที
การประเมินผล	KI ทำการประเมินท้ายชม. เพื่อทบทวนความรู้และจดจำข้อมูลได้เพียงใดด้วยการสะท้อนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Reflection) (จากใบงานที่ 1.2)
องค์ประกอบของตัวแปรตาม	1) พฤติกรรมการจัดการเงิน: ทำงบประมาณล่วงหน้า งบดุล งบกระแสเงินสดส่วนบุคคล ความรู้เรื่องเงิน ๆ คำนวณเงินในอนาคต เข้าใจในกฎแห่งพลังดอกเบี้ยทบต้น 2) พฤติกรรมการวางแผน: วางแผนการเงินตั้งเป้าหมายระยะยาว เกษียณ
ผลที่เกิดขึ้น	ความรู้ทางการเงินด้านการบริหารจัดการการเงิน
กิจกรรมที่ 2.1	“ออกแบบวางแผนการเงินตามเป้าหมายอย่างยั่งยืน” ตรวจสุขภาพด้านการเงิน ครั้งที่ 1
วัตถุประสงค์	เพื่อให้ KI ฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนของการบริหารจัดการเงินตามที่ตัวแบบได้สอนไว้ในกิจกรรมที่ 1 โดยมีที่ปรึกษาด้านการเงินให้คำแนะนำแบบส่วนตัว
ข้อค้นพบจากการศึกษาระยะก่อนทดลอง	ความรู้ในการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล และการให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์ โดยเน้นการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะคน และสร้างบรรยากาศความเป็นส่วนตัว และให้มีการติดตามวัดประเมินผลต่อเนื่องหลังจากให้คำปรึกษาและจับมือทำงานการเงินส่วนบุคคล และวางแผนตามเป้าหมายในจุดเริ่มต้นนี้ ได้ขยายเวลาติดตามและให้คำปรึกษาอีก 3 ครั้ง ๆ เว้น 4 สัปดาห์
หลักการแนวคิดหรือทฤษฎีที่ใช้อธิบาย	Observational Learning (Bandura, 1986) การเรียนรู้ผ่าน 4 กระบวนการ ขั้นที่ 3 คือกระบวนการฝึกทำ (Reproduce) ให้คล้ายตัวแบบ ด้วยการเสริมสร้างพฤติกรรมที่ต้องผ่านการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) และการประเมินผลต่อเนื่องเป็นทฤษฎีการเรียนรู้แบบเสริมสร้าง (Reinforcement learning theory) (Bandura, 1977) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Behavioural Financial Planning (BFP) ที่ใช้หลักการของเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม ออกแบบกระบวนการให้คำปรึกษาทางการเงินส่วนบุคคล โดยนำทฤษฎีสะกิด (Nudge theory) มาเป็น

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
	ทางเลือกที่ช่วยการตัดสินใจที่ดีขึ้นโดยไม่รู้สึกว่าเป็น “ถูกบังคับ” มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการให้คำปรึกษาทางการเงินที่ส่งเสริมความเป็นส่วนตัวและความสะดวกสบาย รวมทั้งใช้เทคนิคการสื่อสารเน้นความเข้าใจและร่วมมือระหว่างกัน (Thaler & Sunstein, 2008)
ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน	ขั้นนำ เป็นการคัดเลือกอาสาสมัครทั้ง KI และ Planner ที่มีตัวแบบคนเดียวกัน จากนั้น นักวิจัยเป็นผู้ประสานให้นักวางแผนการเงินและ KI ได้นัดพบกันในช่วงเวลาและสถานที่ตามสะดวกทั้ง 2 ฝ่าย โดยกำหนดช่วงเวลา นักวิจัยนำเสนอ คุณสมบัติเบื้องต้นจากแบบคัดกรองอาสาสมัคร ให้กับ ทีมอาสาสมัครนักวางแผนการเงินเพื่อทำการจับคู่ที่เหมาะสมตามปัญหาที่ KI ได้รับความในใบสมัครขั้นกิจกรรม จิตอาสาทำการตรวจสอบสุขภาพด้านการเงิน ให้คำปรึกษาทางการเงินกับพนักงานเป็นส่วนตัวเฉพาะบุคคล (Financial counseling) ส่วน KI ได้ทำการตรวจสอบสถานะการณ์ทางการเงินส่วนบุคคลตามจริงและ จะแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหาการเงินที่ต้องการ หรือเป็นจุดเจ็บปวด (Pain point) ไม่สามารถหาทางออกได้ ประเด็นปฏิบัติการครอบคลุมเนื้อหาการเงิน เรื่อง การจัดการทางการเงินส่วนบุคคล การจัดทำบัญชี ล่วงหน้า และการตั้งเป้าหมายชีวิต รวมถึงให้การบ้านเก็บข้อมูลส่วนตัวจัดการการเงินด้วยตัวเอง ขั้นสรุป นักวิจัยติดตาม สอบถาม และกระตุ้นเตือนให้ KI ทำการบ้านครั้งที่ 1 ในเวลา 4 สัปดาห์ นักวิจัยติดตามสังเกต KI เข้าร่วมในครั้งต่อไป และให้แบบประเมินทั้ง KI และ Planner
ระยะเวลาที่ใช้	60-90 นาที
การประเมินผล	KI ทำการประเมินหลังพบที่ปรึกษาทางการเงินเพื่อสะท้อน (Reflection) การปฏิบัติเหมือนกับตัวแบบแค่ไหน และมีความรู้สึกต่อการปรึกษารั้งแรกอย่างไร (ใบงานที่ 2.1) ที่ปรึกษาทางการเงิน (Planner) ทำการประเมินผลย้อนกลับเพื่อตรวจสอบแก้ไขงานของ KI (Feedback) (ใบประเมินกิจกรรมที่ 2.1_P จัดทำเฉพาะกิจเพื่อตรวจสอบย้อนกลับ)

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
องค์ประกอบ ของตัวแปรตาม	1) พฤติกรรมการจัดการเงิน: จัดทำงบการเงินส่วนบุคคล การจัดทำบัญชี ล่วงหน้า 2) พฤติกรรมการวางแผน: การตั้งเป้าหมายชีวิต
ผลที่ได้	ความรู้ สภาวะแวดล้อม (ที่เอื้อต่อการปฏิบัติการปรับพฤติกรรมการเงินส่วนบุคคล) ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ได้แก่ การควบคุมตน การมีวินัย และความรับผิดชอบ
กิจกรรมที่ 2.2	“ออกแบบวางแผนการเงินตามเป้าหมายอย่างยั่งยืน” ตรวจสอบสภาพด้านการเงิน ครั้งที่ 2
วัตถุประสงค์	ต่อเนื่องจากจุดประสงค์หลัก และ เพื่อติดตามผลและตรวจสอบสถานะการณ์ทาง การเงินส่วนบุคคลตามจริงในประเด็นที่ถึงถึงปัญหาส่วนบุคคลอย่างต่อเนื่อง
ข้อค้นพบจาก การศึกษาระยะ ก่อนทดลอง	ให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์ ในการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล ลักษณะนิสัยส่วนบุคคลที่ส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงิน: มีวินัย ขยันประหยัด และอดทน ความรับผิดชอบและยับยั้งชั่งใจ ตั้งใจมุ่งมั่นสู่เป้าหมาย เน้นการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะคน และมีความเป็นส่วนตัว ทำการติดตามและวัดผลต่อเนื่อง
หลักการ แนวคิดหรือ ทฤษฎีที่ใช้ อธิบาย	Observational Learning (Bandura, 1986) การเรียนรู้ผ่าน 4 กระบวนการ ขั้นที่ 4 กระบวนการสร้างแรงจูงใจให้ทำต่อไป (Motivation) การปฏิบัติต่อเนื่องกัน ในครั้งต่อไป มาแสดงให้เห็นแนวทางการเกิดแรงจูงใจให้ทำต่อไปได้จากปัจจัย เชื่อมโยงทั้งพฤติกรรม สิ่งแวดล้อม และลักษณะบุคคล นอกจากแนวคิดกิจกรรมที่ 2.1 แล้ว ขอนำแนวคิดที่เกี่ยวกับการปรึกษาปัญหา เฉพาะคนเชิงลึกต่อเนื่องจากการเตรียมพื้นฐานงบการเงินส่วนบุคคลแล้วนั้น เป็น แนวคิดการบำบัดทางการเงิน (Financial therapy) เป็นการผสมผสานระหว่างการ ให้คำปรึกษาทางการเงินและการบำบัดด้านจิตใจ (Financial psychology) ที่ สนับสนุนการให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัวแก้ไขปัญหาทางการเงินของบุคคล (Klontz, 2008)
ขั้นตอนการ ดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน	ขั้นนำ นักวิจัยประสานงานอำนวยความสะดวกให้กับ KI และ Planner นัดหมายกัน ส่วนตัวตามเวลาและสถานที่สะดวก ในช่วงกำหนดครั้งที่ 2 (ล่วงหน้า)

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
	ขั้นกิจกรรม ให้คำปรึกษาส่วนตัวครั้งที่ 2 เริ่มด้วยการตรวจการบ้าน ให้คำ Comment สิ่งใดทำถูกหรือต้องปรับเปลี่ยนให้ถูกต้อง จากนั้น ให้นำเนื้อหาการเงิน เรื่อง 1. ปัญหาเฉพาะบุคคล เช่นการจัดการเงินสำรองสำหรับค่าเล่าเรียนบุตร ค่าใช้จ่ายท่องเที่ยว หรือการป้องกันความเสี่ยงด้านสุขภาพ เช่นการจัดการค่ารักษาพยาบาล คนในครอบครัว ค่าผ่อนบ้าน หรือการจัดการมรดกทั้งที่ได้รับหรือส่งมอบต่อไป 2. การวางแผนเกษียณ ทั้งนี้ ให้เกิดการปฏิบัติในการวางแผนงบฯ ล่วงหน้าอย่างต่อเนื่อง 3. การออมอัตโนมัติเพื่อเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอทำอะไร และ 4. ให้การบ้านเพื่อติดตามในครั้งต่อไป ขั้นสรุป นักวิจัยติดตาม สอบถาม และกระตุ้นเตือนให้ KI ได้ทำการบ้านสำเร็จ นักวิจัยคอยสังเกต KI กับแรงจูงใจเพื่อเข้าร่วมในครั้งต่อไป และให้แบบประเมินทั้ง KI และ Planner
ระยะเวลาที่ใช้	60-90 นาที
การประเมินผล	KI ทำการประเมินหลังได้พบที่ปรึกษาทางการเงินเพื่อสะท้อน (Reflection) การปฏิบัติจริงเหมือนกับตัวแบบแค่ไหน และรู้สึกต่อการปรึกษาครั้งที่ 2 อย่างไร (จากใบงานที่ 2.2) ที่ปรึกษาทางการเงิน (Planner) ทำการประเมินผลย้อนกลับเพื่อตรวจสอบแก้ไขงานของKI (Feedback) (ใบประเมินกิจกรรมที่ 2.1_P จัดทำเฉพาะกิจเพื่อตรวจสอบย้อนกลับ)
องค์ประกอบของตัวแปร	1) พฤติกรรมการจัดการเงิน การออมอัตโนมัติเพื่อเป้าหมาย 2) พฤติกรรมการวางแผน การวางแผนเกษียณ
ผลที่ได้	ความรู้ทางการเงิน สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการปฏิบัติการ ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ได้แก่ การควบคุมตน การมีวินัย และความรับผิดชอบ

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
กิจกรรมที่ 2.3	“ออกแบบวางแผนการเงินตามเป้าหมายอย่างยั่งยืน” ตรวจสุขภาพด้านการเงิน ครั้งที่ 3
วัตถุประสงค์	เตรียมแผนระยะต่อไป ด้วยวิธีการฝึกปฏิบัติตามตัวแบบ
ข้อค้นพบจาก การศึกษาระยะ ก่อนทดลอง	ส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงิน ด้วยการมีวินัย ขยันประหยัดและอดทน มีความ รับผิดชอบและยับยั้งชั่งใจ รวมทั้งตั้งใจมุ่งมั่นสู่เป้าหมาย ให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์ โดยเน้นการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงความ แตกต่างเฉพาะคน สร้างบรรยากาศความเป็นส่วนตัว และติดตามและวัดผล ต่อเนื่อง
หลักการ แนวคิดหรือ ทฤษฎีที่ใช้ อธิบาย	Klontz (2008) ผลการศึกษาแนะนำว่า การให้คำปรึกษาซ้ำ ๆ สม่ำเสมอ ควรมี อย่างน้อย 3 ครั้ง ต่อเนื่องในระยะเวลา 3-4 เดือน เป็นสิ่งที่เหมาะสม เพื่อให้เวลา ปรับตัวและทบทวนพฤติกรรมทางการเงินของตน เหมือนกับ Collins and O'rourke (2010) อย่างน้อย 3 ครั้ง ต่อเนื่อง 3-6 เดือนเว้นระยะห่างแต่ละครั้งประมาณ 1 เดือน
ขั้นตอนการ ดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน	ขั้นนำ นักวิจัยประสานงานอำนวยความสะดวกให้กับ KI และ Planner นัดหมาย กันส่วนตัวตามเวลาและสถานที่สะดวก ในช่วงกำหนดครั้งที่ 3 (ล่วงหน้า) ขั้นกิจกรรม ให้คำปรึกษาส่วนตัว ครั้งที่ 3 เริ่มด้วยการตรวจการบ้าน ให้คำ Comment สิ่งใดทำถูกหรือต้องปรับเปลี่ยนให้ ถูกต้อง จากนั้นให้เนื้อหาการเงิน เรื่อง การติดตามการออมอัตโนมัติ ทำได้อย่างไร การติดตามการแก้ไขปัญหาเฉพาะบุคคล ต่อเนื่องจากครั้งที่ 2 การแนะนำให้เกิด แรงจูงใจที่จะกระทำต่อไปอย่างต่อเนื่อง ตามที่ได้เห็นประโยชน์เกิดขึ้น ขั้นสรุป นักวิจัยตรวจสอบใบงาน ทำการสอบถาม KI และสังเกต KI กับแรงจูงใจที่ จะกระทำอย่างต่อเนื่องและให้แบบประเมินทั้ง KI และ Planner
ระยะเวลาที่ใช้	60-90 นาที

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
การประเมินผล	KI ทำการประเมินหลังได้พูดคุยกับที่ปรึกษาทางการเงินเพื่อสะท้อน (Reflection) การปฏิบัติจริงทำได้เหมือนกับตัวแบบแค่ไหน และมีความรู้สึกต่อการปรึกษาครั้งสุดท้ายอย่างไร (จากใบงานที่ 2.3_T) ที่ปรึกษาทางการเงิน (Planner) ทำการประเมินผลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อตรวจสอบแก้ไขงานของKI พร้อมกับประเมินการรับรู้ความสามารถในการควบคุมตนเพื่อทำพฤติกรรมต่อไปได้ (ใบประเมินกิจกรรมที่ 2.1_P จัดทำเฉพาะกิจเพื่อตรวจสอบย้อนกลับ)
องค์ประกอบของตัวแปรตาม	1) พฤติกรรมการจัดการเงิน: จัดทำงบการเงิน การจัดทำบฯ ล่วงหน้า ออมอัตโนมัติ 2) พฤติกรรมการวางแผนผ่าน ตั้งเป้าหมายเกษียณ ควบคุมติดตามเป้าหมาย
ผลที่ได้	ความรู้ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติการปรับพฤติกรรมการเงินส่วนบุคคล) ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ได้แก่ การควบคุมตน การมีวินัย และความรับผิดชอบ
กิจกรรมที่ 3.1 “รู้จัดการเงินเกษียณ (Workshop Happy Retirement)” ...เตรียม! พร้อม ช้อส่งสัย	
วัตถุประสงค์	เพื่อให้สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี/บรรยากาศของกลุ่มเพื่อนพนักงาน ให้เกิดความไว้วางใจและเข้าถึงปัญหาที่คล้ายกัน เพื่อหล่อหลอมพฤติกรรมวางแผนเงินเกษียณ
ข้อค้นพบจากการศึกษาระยะก่อนทดลอง	สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อนฝูงและคนรอบข้าง และนโยบายองค์กร มีผลต่อพฤติกรรม และการให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์ โดยใน ส่วนการแบ่งปันประสบการณ์ รวมกลุ่มหรือเสวนากลุ่ม (Penel discussion) รวมถึงการส่งต่อประสบการณ์เกษียณจากรุ่นพี่ (Knowledge sharing)
หลักการ แนวคิดหรือทฤษฎีที่ใช้อธิบาย	แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Ajzen & Fishbein, 1980) เชื่อว่าบุคคลจะกระทำพฤติกรรมได้จริงต้องเกิดจากความตั้งใจ (Intention) ซึ่งอาศัยความเชื่อที่เกิดจากเจตคติเชิงบวก (Attitude beliefs) ความเชื่อที่ดีจากกลุ่มชุมชนและสังคมรอบข้าง (Subjective norm beliefs) และความเชื่อในการรับรู้ถึงการควบคุมตนเอง (Perceive control belief) Bandura (1986) เชื่อว่าการเรียนรู้จากการสังเกตหรือเลียนแบบมาจากความเชื่อมโยงระหว่างกันและกัน ของพฤติกรรม สิ่งแวดล้อม และลักษณะบุคคล โดยตัวแบบ และการเสริมแรง (Reinforcement) ทั้ง 2 ทฤษฎี เชื่อมถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัวของบุคคล

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
ขั้นตอนการ ดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน	ขั้นนำ นักวิจัยแนะนำรูปแบบของกิจกรรมกลุ่ม พร้อมกับผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในเรื่องการสอนทักษะการเงิน มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและถกเถียงกันในเรื่องการวางแผนเกษียณด้วยเครื่องมือทางการเงินต่าง ๆ ตามสิทธิที่พนักงานจะได้รับ ผู้ดำเนินการเสวนาในลักษณะของ Facilitator มีหนังสืออ่านเสริม “เงินเดือนเท่าไรก็รวยได้” ประกอบ ขั้นกิจกรรม Facilitator จะเป็นผู้นำกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมและกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ รวมถึงการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในประเด็นเงินเกษียณที่พนักงานสนใจดังนี้ เงินบำนาญ เงินประกันสังคม (มาตรา 33 และ 39) หรือสิทธิบัตรทอง (โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค) เลือกเครื่องมือใดและทำอย่างไร... ภาษีเกษียณและจุดเจ็บ รู้... ของพฤติกรรมล่าเอียง (Pain-point) และกระตุ้นให้ KI ได้มีโอกาสแชร์คำถาม ขั้นสรุป Facilitator สรุปประเด็นสำคัญเพื่อใช้ในการวางแผนเกษียณของพนักงาน ผู้ช่วยวิจัย Note taker สักบันทึกสรุปย่อให้ KI และทำแบบประเมินท้ายกิจกรรม
ระยะเวลาที่ใช้	90 นาที
การประเมินผล	KI ทำการประเมินหลังได้เสวนากลุ่มกับ Facilitator เพื่อสะท้อน (Reflection) มุมมองความรู้สึก ความคิดเห็น และความตระหนักถึงการวางแผนเกษียณ (จากใบงานที่ 3)
องค์ประกอบ ของตัวแปร	พฤติกรรมการวางแผน โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมสู่เกษียณจึงเป็นกระบวนการวางแผนเกษียณ
ผลที่ได้	สภาพแวดล้อมทางสังคม บรรยากาศการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในที่ทำงาน

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
กิจกรรมที่ 3.2	“รู้จัดการเงินเกษียณ Happy Retirement)” (Workshop) เตรียม! พร้อมเงินเกษียณ
วัตถุประสงค์	เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากรุ่นพี่รุ่นน้องและเพื่อนพนักงาน
ข้อค้นพบจาก การศึกษาระยะ ก่อนทดลอง	Theme 2-ปัจจัย Factors Determining PFB Categories 2.3 สภาพแวดล้อมทางสังคม Code: เจ้านาย เพื่อนร่วมงาน Theme 3-วิธีการ How to Promote PFB Categories 3.3 ให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์ Code: แลกเปลี่ยนประสบการณ์กลุ่ม (Knowledge sharing)
หลักการ แนวคิดหรือ ทฤษฎีที่ใช้ อธิบาย	Ajzen and Fishbein (1980); (Bandura, 1986) นอกจากนั้น การแพร่ ประสบการณ์ของรุ่นพี่เกษียณ แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมลำเอียงทางการเงินที่เกิด จากอคติ (Cognitive bias) เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม ทฤษฎีคาดหวัง (Prospect theory) ของ Kahneman and Tversky (1979) ซึ่งเชื่อว่าบุคคลไม่มีเหตุผล เพียงพอและมักกลัวการสูญเสียมากกว่าการได้รับ จึงหลีกเลี่ยงที่จะเสียของที่มีอยู่ (Loss aversion) ในกรณีการวางแผนเกษียณเป็นการเก็บเงินระยะยาว ลงทุนไว้ โดยไม่ถอนออก รอเงินเติบโตได้เองกว่า 10 ปีจึงจะเห็นดอกเบี๋ยหรือปันผลเป็นก่อน โต ดังนั้นคนส่วนใหญ่จึงหลีกเลี่ยงไม่เก็บออมเงินเกษียณหรือบางคนมักใช้เงิน เกษียณที่คาดว่าจะได้ล่วงหน้าจนถึงวันนั้นไม่มี
ขั้นตอนการ ดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน	ขั้นนำ นักวิจัยเกริ่นนำประเด็นคำถามข้อสงสัยเกี่ยวกับเงินเกษียณ และแนะนำพี่เกษียณที่ มาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ Facilitator สังเกตการณ์ ขั้นกิจกรรม พนักงานรุ่นพี่ที่เพิ่งเกษียณ 2 คนออกมาแชร์เรื่องเกี่ยวกับเงินบำเหน็จที่ได้จาก กองการและวิธีบริหารจัดการเงินเกษียณเพื่อใช้หลังเกษียณ รวมถึงเล่าประสบการณ์ ทั้งผิดพลาด สู้กันฟังกับพนักงานรุ่นน้อง เพื่อนพนักงานแชร์การเบิกงบประมาณ เพื่อใช้สิทธิสวัสดิการ สิทธิประกันสังคมในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายสุขภาพ

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
	ขั้นสรุป Facilitator สรุปประเด็นสำคัญในการวางแผนเกษียณของพนักงานผู้ช่วยวิจัย Note Taker ส่งบันทึกสรุปย่อให้ KI และทำแบบประเมินท้ายกิจกรรม
ระยะเวลาที่ใช้	90 นาที
การประเมินผล	KI ทำการประเมินหลังได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับรุ่นพี่เกษียณและเพื่อน เพื่อสะท้อน (Reflection) มุมมองความรู้สึก ความคิดเห็นถึงการวางแผนเกษียณ (จากใบงานที่ 3)
ตัวแปรตาม	พฤติกรรมการวางแผนการเงิน เตรียมความพร้อมสู่เกษียณ
ผลที่ได้	สภาพแวดล้อมทางสังคม เกิดขึ้นในที่ทำงาน เพื่อนร่วมงาน รุ่นพี่รุ่นน้อง รักกันมาก
กิจกรรมที่ 3.3	“รู้จัดการเงินเกษียณ (Workshop Happy Retirement)” ตอนนี้ง่วง?...มาเล่นเกมกัน!
วัตถุประสงค์	เพื่อใช้กลยุทธ์ให้พนักงานมาร่วมกันหรือรวมกลุ่มสำเร็จ โดยทำการละลายพฤติกรรมเพื่อให้เกิดความสนิทสนมกลมกลืนกันมากขึ้น ก่อนที่จะทำกิจกรรมกลุ่ม
ข้อค้นพบจากการศึกษาในระยะก่อนทดลอง	ให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์: ในส่วนของการสร้างทักษะ ด้วยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยปฏิบัตินั้นพบว่าเกมส์ช่วยให้เข้าใจเรื่องเงินได้ง่าย จึงนำบอร์ดเกมเข้ามาเป็นเครื่องมือ (Gamification) ช่วยอธิบายเรื่องเงิน ๆ ที่ว่ายากให้ง่าย โดยแบ่งการมีส่วนร่วมในการเล่นเกมนะดาน กลุ่มละ 4-5 คนในแต่ละเกม
หลักการแนวคิดหรือทฤษฎีที่ใช้อธิบาย	แนวคิด Gamification (Werbach & Hunter, 2012) การใช้หลักการและกลไกจากเกม (เช่น คะแนน ระดับ เหรียญ แผนที่ความก้าวหน้า การแข่งขัน) ในบริบทที่ไม่ใช่เกม เพื่อกระตุ้นและเพิ่มแรงจูงใจให้มีส่วนร่วมและทำกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบด้วย ความท้าทาย (Challenges) การให้รางวัล (Rewards) การตอบรับ (Feedback) การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social engagement)
ขั้นตอนการดำเนินการ	บทนำ นักวิจัยชักชวนให้ KI ที่ลงทะเบียนก่อนเวลาล่วงหน้า มาเล่นเกมเพื่อช้านเวลา ก่อน ขั้นตอนการดำเนินการ ทีมนักวิจัยนำเสนอเกมให้เลือกเล่นตามความสนใจ ในพื้นที่นั่งล้อมวงกันได้ ซึ่งได้จัดเตรียมไว้ในบริเวณใกล้ ๆ กันกับห้องกิจกรรม และนำเสนอวิธีการเล่น จากนั้นทีมงานดำเนินการแจกการ์ดเกมทันที ผู้เล่น สามารถเล่นเกมพร้อมรับประทานขนม เครื่องดื่ม ที่ทีมนักวิจัยได้เตรียมให้ได้ และผู้เล่นสามารถจับกลุ่มกันได้ตั้งแต่ 4-5 คนในแต่ละเกม เล่นพร้อม ๆ กันได้ 4 กลุ่ม โดยทีมงานผู้ช่วยวิจัย

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
	ขั้นสรุป เมื่อสิ้นสุดการเล่นเกมนั้นจะมีผู้ชนะในเกมนั้น ทีมนักวิจัยให้ของรางวัลและเชิญชวนผู้เล่นรายอื่น ๆ ได้ร้องขอให้มีการเล่นอีกครั้ง
ระยะเวลาที่ใช้	20-30 นาที
การประเมินผล	KI ทำการประเมิน ตัวแบบสัญลักษณ์ เพื่อสะท้อน (Reflection) ถึงข้อคิดที่ได้จากเกม และความรู้สึกหลังได้เล่นเกม ซึ่งมีเกม 4 แบบ แตกต่างกัน (จากใบงานที่ 3)
องค์ประกอบของตัวแปร	1) พฤติกรรมการจัดการเงิน 2) พฤติกรรมการวางแผน ผ่านบอร์ดเกมที่สนใจตามอัธยาศัย ซึ่งเนื้อหาที่แฝงต่างกัน
ผลที่ได้	สภาพแวดล้อมทางสังคม ความรักสามัคคี ความเข้าใจในกลุ่มเพื่อนพนักงาน
กิจกรรมที่ 4	“สะกิด คิด ทำ...ทันที” (Nudging) ดิวเข้ม! 5 ครั้ง สัปดาห์ละครั้งกับการ Nudge ตอนที่ 1/5 :จักรพงษ์ เมฆพันธุ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยระยะที่ 1) ตอนที่ 2/5 : กวี ชูกิจเกษม (ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยระยะที่ 1) ตอนที่ 3/5 : วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ CFP (บทสัมภาษณ์เพิ่มเติมในการวิจัยระยะที่ 1) ตอนที่ 4/5 : นฤมล บุญสนอง CFP (บทสัมภาษณ์เพิ่มเติมในการวิจัยระยะที่ 1) ตอนที่ 5/5 : พลชา โรจน์เลิศจรรยา (ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยระยะที่ 1)
วัตถุประสงค์	เพื่อต้องการสะกิดการเรียนรู้จากตัวแบบสัญลักษณ์ เป็นการรับรู้อย่างต่อเนื่อง มุมมองตัวแบบในคลิปวิดีโอ ให้ความรู้ในการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคลในรูปแบบการให้เจตคติและประสบการณ์จริง วิธีการเรียนรู้ที่ดีจากการสังเกตตัวแบบคอร์ดเรียนออนไลน์ วิดีโอเผยแพร่ความรู้สั้น ๆ ทางออนไลน์ การใช้ตัวแบบที่สังเกตได้แบบตรง ๆ (Live model) การใช้ตัวแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมผ่าน หนังสือ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ และสื่อดิจิทัล นอกจากนี้ตัวแบบที่เกิดจากคำสอน คำพูด (Verbal Instruction) คำแนะนำเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องทำ วิธีการทำ การใช้ตัวแบบที่ “ผู้ประสบความสำเร็จทางการเงินส่วนบุคคล (Best practice) ในผลการศึกษาระยะก่อนการทดลอง” เป็นผู้สอนเพื่อถ่ายทอดทักษะหรือความรู้ใหม่ ๆ ให้กับ KI ทฤษฎีสะกิด (Nudge Theory) มาเป็นทางเลือกที่ช่วยการตัดสินใจที่ดีขึ้นโดยไม่รู้ตัวว่าถูกบังคับ มาประยุกต์ในกระบวนการ สะกิด เตือนแต่ไม่บังคับ รวมทั้งใช้เทคนิคการสื่อสารเน้นความเข้าใจและร่วมมือระหว่างกัน (Thaler & Sunstein, 2008)

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
ข้อค้นพบจาก การศึกษาระยะ ก่อนทดลอง	มุมมองตัวแบบในคลิปวิดีโอ ให้ความรู้ในการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคลใน รูปแบบการให้เจตคติและประสบการณ์จริง วิธีการเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตตัว แบบ คอร์สเรียนออนไลน์ วิดีโอเผยแพร่ความรู้สั้น ๆ ทางออนไลน์เรียนได้ทุกเวลา
หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีที่ใช้ อธิบาย	นอกจาก การใช้ตัวแบบที่สังเกตได้แบบตรง ๆ (Live model) แล้ว Bandura (1986) ยังอธิบายถึง การใช้ตัวแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ซึ่งเป็นการแสดง พฤติกรรมและทักษะผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น หนังสือ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ และ สื่อดิจิทัล การใช้ตัวแบบนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับบุคคลที่แสดงพฤติกรรมจริง แต่เป็นการ สร้างพฤติกรรมและเจตคติผ่านประสบการณ์ทางอ้อมของการสังเกตผู้อื่น ประกอบ กับ ตัวแบบที่เกิดจากคำสอน คำพูด (Verbal Instruction) คำแนะนำเกี่ยวกับสิ่งที่ ต้องทำ วิธีการทำ และเหตุผลที่สำคัญ การใช้ตัวแบบในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ “ผู้ที่ประสบความสำเร็จทางการเงินส่วนบุคคล (Best practice) ในผลการศึกษาระยะ ก่อนการทดลอง” เป็นผู้สอนใช้คำอธิบายทางคำพูดเพื่อถ่ายทอดทักษะหรือ ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับ KI ทฤษฎีสะกิด (Nudge Theory) มาเป็นทางเลือกที่ช่วยการตัดสินใจที่ดีขึ้นโดยไม่ รู้สึกถูกบังคับ มาประยุกต์ในกระบวนการ สะกิด เตือนแต่ไม่บังคับ รวมทั้งใช้เทคนิค การสื่อสารเน้นความเข้าใจและร่วมมือระหว่างกัน (Thaler & Sunstein, 2008)
ขั้นตอนการ ดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน	ขั้นนำ นักวิจัยทำการสะกิด KI ด้วยคลิป YouTube หรือ Broadcast โดยมีที่มาจากบุคคล ที่เป็น Best -practices ที่ได้สัมภาษณ์เชิงลึกในระยะก่อนทดลอง ซึ่งได้คัดเลือกมา นำเสนอโดยนักวิจัย จากนั้นนักวิจัยส่งคลิปวิดีโอความยาวไม่เกิน 30 นาที เข้ากลุ่ม ออนไลน์ KI เวลาเช้า 8.00 น. ของวันศุกร์ตามเวลานัดหมาย ขั้นกิจกรรม KI เปิดคลิปวิดีโอ เพื่อรับฟังและดู ในเวลาที่ตนเองสามารถจัดสรรได้ตามสะดวก ระหว่างสัปดาห์ ที่มีการเข้ากิจกรรมที่ 2 Tailor Made Consulting 1:1 เพื่อเป็นการ สะกิด เตือน (Nudge) ให้ KI ได้รับแรงผลักดัน การให้กำลังใจและข้อมูลเพิ่มเติม เป็นเจตคติทางเลือก ของผู้ที่สำเร็จทางการเงิน อย่างสม่ำเสมอในระหว่างโปรแกรม ดำเนินไป

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
	ขั้นสรุป KI สะท้อนความคิด ความรู้และความรู้สึก ผ่านแบบประเมินหลังฟังคลิปจบ KI สามารถบันทึกคำถาม ข้อสงสัย ไขข้อถกถามนักวางแผนการเงินในรอบหน้า หรือสอบถามโดยตรงมาที่นักวิจัย รวมถึงต้องการข้อมูลที่มากกว่าเฉพาะความสนใจรายบุคคล เมื่อดำเนินไปจนครบทั้ง 5 ครั้งแล้ว จะให้ KI ทำแบบทดสอบ Post Test เป็นการสิ้นสุดโปรแกรม
ระยะเวลาที่ใช้	25-30 นาที
การประเมินผล	KI ทำการประเมิน “ตัวแบบ” เพื่อสะท้อน (Reflection) ถึงแนวคิดที่เป็นประโยชน์ สามารถนำมาปรับใช้กับตัวเองได้ (จากใบงานที่ 4)
องค์ประกอบ ของตัวแปร	1) พฤติกรรมการจัดการเงิน 2) พฤติกรรมวางแผนผ่านคลิป
ผลที่ได้	ความรู้ทางการบริหารจัดการเงิน เจตคติ นิสัยส่วนบุคคล ได้แก่ การควบคุมตน การมีวินัย ความรับผิดชอบ
กิจกรรมที่ 5	ตัวช่วยจัดการชีวิตให้ง่ายขึ้น ตัวช่วย! Application
วัตถุประสงค์	เพื่อใช้เครื่องมือ Application ช่วยบริหารจัดการเงินให้ง่ายขึ้น ไปพร้อม ๆ กับสร้างช่องทางการเสริมแรงจิตใจ รวมทั้งสะกิดให้เกิดความอยากรู้อยากลองใช้ ขยายผลด้วยตนเอง
ข้อค้นพบจาก การศึกษาระยะ ก่อนทดลอง	ให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์ ด้วยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยปฏิบัติ: Application ทางการเงิน ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตการทำงานของพนักงาน
หลักการ แนวคิดหรือ ทฤษฎีที่ใช้ อธิบาย	แนวคิดเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้โดยการออกแบบและคิดแบบ Gamification ในบริบทที่ไม่ใช่เกมส์ (Werbach & Hunter, 2012) ผ่านการนำ Application ทางการเงินมาใช้เสริมแรงด้วยการให้รางวัล (Reward) เมื่อ KI ทำกิจกรรมสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบด้วย ความท้าทาย (Challenges) การให้รางวัล (Rewards) การตอบรับ (Feedback) การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social engagement)

ตาราง 12 (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียด
ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน	ขั้นนำ นักวิจัยขอเข้าพบอาสาสมัคร โดยนัดหมายล่วงหน้าตามที่ KI สะดวก เพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการฯ และดำเนินการติดตั้งแอปพลิเคชันและเรียนรู้การใช้งาน ขั้นกิจกรรม นักวิจัยชี้แจงรายละเอียด Application Make by KBank ทำความรู้จักและใช้งาน - การแบ่ง เก็บ ใช้ จัดการเงินให้ง่าย ไม่ต้องจดโน้ต ด้วยการสร้าง Cloud Pocket (คลาวด์พ็อกเก็ต) เพื่อใช้จ่ายหรือออมเงินตามเป้าหมายที่ต้องการ - ดาวน์โหลดแอป MAKE by KBank. ผ่าน App Store หรือ Play Store และเริ่มเปิดบัญชี MAKE e-Savings หลังจากนั้น ยืนยันตัวตนผ่าน K PLUS ระบบอัตโนมัติ https://makebykbank.kbtg.tech/get-started จากนั้นทำการสำรวจโดยสอบถามพฤติกรรมการเงินตามแบบทดสอบ ครั้งแรกก่อนเริ่มโปรแกรมฯ (Pre-test program) ขั้นสรุป นักวิจัยชี้แจงประโยชน์ในการปฏิบัติการ ผ่านเงื่อนไข “การเสริมแรงด้วยการให้รางวัล” ในแต่ละกิจกรรมเมื่อทำสำเร็จ
ระยะเวลาที่ใช้	30 นาที
การประเมินผล	นักวิจัยสนทนากลุ่มหรือเดียวกับ KI ถึงความสะดวกต่อการใช้ และความรู้สึกที่ต้องการใช้ หลังจากมีการแนะนำฟังก์ชันการใช้งาน Application Make by KBank เมื่อสิ้นสุดโปรแกรม ฯ จะทำการประเมินความพึงพอใจกับการใช้ Application (จากใบงานที่ 5)
องค์ประกอบของตัวแปร	1) พฤติกรรมการจัดการเงิน: จดบัญชีรายรับรายจ่าย เก็บออมเงินสำรองฉุกเฉินเพียงพอ 2) พฤติกรรมการวางแผนผ่าน: ตั้งเป้าหมายชีวิตระยะสั้น
ผลที่ได้	เป็นวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรม ด้วยเครื่องมือช่วยให้เกิดพฤติกรรมการจัดการเงินและวางแผนการเงินง่ายขึ้น ในอุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่ที่มีฟังก์ชันการใช้งานเชื่อมต่อกับบัญชีเงินเดือนอัตโนมัติ ยิ่งทำให้สะดวกกับการจัดการเงินเดือนได้จริง

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลการวิจัยระยะที่ 2 ในการทดลองเป็นไปตาม วัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในการยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ทดสอบสมมติฐานการวิจัย: พนักงานที่ได้รับ/ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และมีช่วงเวลาที่ทำการวัดที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินที่แตกต่างกัน

แนวคิดการวิจัยครั้งนี้อยู่บนฐานปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ซึ่งยอมรับว่าความจริงไม่ได้มีหนึ่งเดียว แต่เกิดได้จากทั้งมุมมองภววิสัย (Objective) และอัตวิสัย (Subjective) ขึ้นอยู่กับบริบทและคำถามวิจัย ที่สะท้อนประสบการณ์และบริบทเฉพาะบุคคล ทั้งนี้นักวิจัยเชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์เป็นพลวัตที่ประกอบด้วยมิติที่วัดได้และเข้าใจได้ จึงออกแบบเครื่องมือวิจัยให้สะท้อนความซับซ้อนและหลากหลายตามบริบทของผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ได้ตระหนักถึงการรักษาความเป็นกลางในเชิงวัดและการยอมรับความลึกซึ้งของการตีความ ด้วยเหตุนี้การเลือกใช้ทั้งแบบวัดผลเชิงปริมาณและการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงข้อมูล ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ความถูกต้อง (Creswell, 2018)

ในการศึกษาระยะที่ 2 นี้จึงใช้กระบวนการผานวิธีในการวิเคราะห์ข้อมูลตาม วัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย จึงแบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนได้แก่

- 1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณในรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi experimental) ศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยเครื่องมือแบบวัดก่อน หลังและติดตามระยะ 4 สัปดาห์
- 2) การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative content analysis) จากบทสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก (Focus group & In-dept Interviews) ติดตามผลการเปลี่ยนแปลงระหว่างการทดลองและประเมินผลหลังสิ้นสุดการทดลอง

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental design) ครั้งนี้ ได้นำเครื่องมือการวัดผลเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลองโดยมีแบบวัดพฤติกรรม 3 ครั้งได้แก่วัดก่อน หลัง และติดตาม 4 สัปดาห์ โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุแบบสองทางวัดซ้ำ (Two-Way Repeated Multivariate Analysis of Variance: Two-Way RM MANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยที่วัดได้จากตัวแปรตาม 2 ตัว ภายใต้อิทธิพลของตัวแปรอิสระที่กำหนด ซึ่งระบุตัวแปรดังกล่าวในงานวิจัยดังนี้

ตัวแปรในการทดลอง

ตัวแปรจัดกระทำ (X) : โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (PFB Program) ซึ่งแบ่งเป็นโปรแกรมฯ ที่ถูกวัดผลกับกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมฯ (Treatment group) และ (2) กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ (Control group) ทั้งนี้โปรแกรมฯ ถูกวัดผลกับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว 3 ครั้ง ได้แก่ (1) วัดก่อนดำเนินการ (2) หลังการดำเนินการสิ้นสุดทันที และ (3) หลังจากสิ้นสุดโปรแกรมเป็นเวลา 4 สัปดาห์

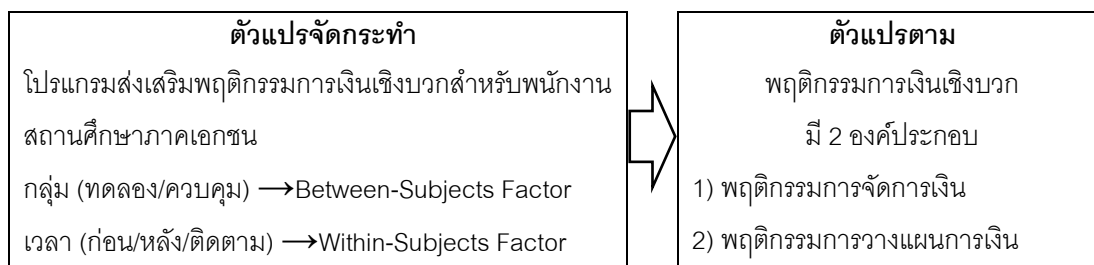
ตัวแปรตามหรือตัวแปรที่ต้องการศึกษา (Y) ได้แก่ พฤติกรรมการเงินเชิงบวก ซึ่งประกอบด้วย (1) พฤติกรรมการจัดการเงิน (Positive Financial Management Behavior: PFB_m) (2) พฤติกรรมการวางแผน (Positive Financial Planning Behavior: PFB_p)

หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพฤติกรรมศาสตร์ที่มีตัวแปรตามมากกว่าหนึ่งตัวแปรและมีการวัดซ้ำหลายช่วงเวลา การเลือกใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำสองทาง (Two-Way Repeated Measures MANOVA) ถือเป็นแนวทางที่เหมาะสม โดยเฉพาะในกรณีที่มีปัจจัยอิสระทั้งระหว่างกลุ่ม (เช่น กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม) และภายในกลุ่ม (เช่น เวลา: ก่อน-หลัง-ติดตามผล) ซึ่งสามารถทดสอบผลหลักของกลุ่ม (Main effect of group) ผลหลักของเวลา (main effect of time) และผลปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับเวลา (Interaction effect: group $\times$ time) ได้พร้อมกันในการวิเคราะห์เดียว (Field, 2018)

การวิเคราะห์นี้อ้างอิงแนวคิดและแนวทางการวิเคราะห์ตามหลักของ Tabachnick และ Tabachnick and Fidell (2019) โดยใช้ค่าสถิติที่เหมาะสมในการตัดสินผลของ MANOVA ได้แก่ Wilks' Lambda ซึ่งเป็นค่าสถิติหลักที่นิยมใช้ และค่าสถิติทางเลือกอื่น เช่น Pillai's Trace และ Hotelling's Trace (Pillai, 1955; Wilks, 1932) เพื่อความเชื่อมั่นในการประเมินผลที่ได้

นอกจากนี้ ยังต้องตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของ MANOVA ได้แก่ ความเป็นเอกพันธ์ของเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วม (Homogeneity of covariance matrices) ซึ่งทดสอบด้วย Box's M Test (Box, 1949) และเมทริกซ์ความแปรปรวนในแต่ละช่วงเวลาต้องเท่ากัน และความแปรปรวนร่วมระหว่างทุกคู่ของช่วงเวลาในกลุ่มต้องมีค่าเท่ากัน (Compound symmetry) ทดสอบด้วยวิธี sphericity (Mauchly, 1940) ซึ่งใช้เฉพาะในกรณีที่มีการวัดซ้ำโดยใช้ค่า Mauchly's Test of Sphericity (Mauchly's W) ซึ่งเป็นข้อกำหนดพื้นฐานเพื่อให้ผลการวิเคราะห์วัดซ้ำมีความถูกต้องและเชื่อถือได้

กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ Two-Way RM MANOVA

ภาพประกอบ 21 กรอบแนวคิดการวิจัยระยะทดลอง (ระยะที่ 2)

การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น (Assumptions) ของ Two-Way RM MANOVA

ข้อมูลคะแนนได้รับการตรวจสอบก่อนดำเนินการวิเคราะห์ เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดพลาดที่เกิดจากการปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ทั้งที่ H_0 เป็นจริง (Type I error) ให้ผลลัพธ์มีความน่าเชื่อถือและถูกต้อง ได้แก่

ตาราง 13 เกณฑ์ตรวจวัดค่าสถิติข้อตกลงเบื้องต้น

ข้อตกลงเบื้องต้น	ค่าสถิติทดสอบ	เกณฑ์ตรวจวัดค่า "ไม่ละเมิด"
มีการแจกแจงปกติพหุ (Multivariate Normality)	Skewness / Kurtosis (-2 ถึง 2) หรือ Shapiro-Wilk Test ($p > .05$) หรือ กราฟ Q-Q Plot และ Histogram	ข้อมูลในแต่ละตัวแปรตามควร มีการกระจายใกล้เคียงปกติ
มีความเป็นเอกพันธ์ของเมทริกซ์ แปรปรวนร่วม (Homogeneity of Covariance Matrices)	Box's M Test: Wilks' Lambda ($p > .001$) หาก $p\text{-value} \leq .00$ ต้องใช้ค่าทางเลือก เช่น Pillai's Trace	เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มค่า
มีข้อสมมติเรื่องความกลมกลืน ของความแปรปรวนร่วม (Sphericity Assumption) มี ลักษณะทรงกลม (compound symmetry)	Mauchly's Test of Sphericity ($p\text{-value} > .05$)	ใช้เฉพาะกับตัวแปรวัดซ้ำ หาก $p \leq .05$ จะต้องใช้การปรับค่า Greenhouse-Geisser/Huynh- Feldt
ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม (Correlation Between DVs)	Pearson's correlation (ควรอยู่ ระหว่าง 0.3-0.8)	มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พอเหมาะแต่ไม่สูงเกินไปจนเกิด Multicollinearity

สมมติฐานการวิจัย: พนักงานที่ได้รับ/ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และมีช่วงเวลาที่ทำการวัดที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินที่แตกต่างกัน

สมมติฐาน (Hypothesis) สำหรับการวิเคราะห์ Two-Way Repeated Measures MANOVA

กลุ่มควบคุม	➤ วัดพฤติกรรมก่อนเริ่มให้โปรแกรมฯ ➤ วัดพฤติกรรมหลังสิ้นสุดโปรแกรม ➤ วัดพฤติกรรมติดตาม 30 วัน
กลุ่มทดลอง	➤ วัดพฤติกรรมก่อนเริ่มให้โปรแกรมฯ ➤ วัดพฤติกรรมหลังสิ้นสุดโปรแกรม ➤ วัดพฤติกรรมติดตาม 30 วัน

สมมติฐานการทดลองที่ 1: ผลหลักของกลุ่ม (Main effect of group)

ใช้เพื่อตรวจสอบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกันหรือไม่ โดยไม่ขึ้นกับเวลา

H_0 : พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินของไม่แตกต่างกัน (μ กลุ่มทดลอง = μ กลุ่มควบคุม)

H_1 : พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินของแตกต่างกัน (μ กลุ่มทดลอง > μ กลุ่มควบคุม)

สมมติฐานการทดลองที่ 2: ผลหลักของเวลา (Main effect of time)

ใช้เพื่อตรวจสอบว่าการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลา ก่อน-หลัง-ติดตาม มีผลต่อพฤติกรรมหรือไม่

H_0 : พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมมีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินไม่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา (ก่อน- หลัง-ติดตามผล)

(μ ก่อนทดลอง = μ สิ้นสุดการทดลอง = μ สิ้นสุดการทดลองหลังติดตามผล 4 สัปดาห์)

H_1 : พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมมีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา (ก่อน- หลัง-ติดตามผล)

(μ ก่อนทดลอง < μ สิ้นสุดการทดลอง = μ สิ้นสุดการทดลองหลังติดตามผล 4 สัปดาห์)

สมมติฐานการทดลองที่ 3: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและเวลา (Interaction effect: group $\times$ time)

ใช้เพื่อตรวจสอบว่าผลของเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นไปกลุ่มหรือไม่: กลุ่มทดลองดีขึ้นตามเวลาแต่กลุ่มควบคุมไม่เปลี่ยนแปลง

H₀: ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกับเวลา ต่อพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงิน

H₁: มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกับเวลา ต่อพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงิน

สมมติฐานการทดลองทั้ง 3 ข้อจะได้คำตอบในการวิเคราะห์แบบ Two-Way RM MANOVA ซึ่งออกแบบมาสำหรับกรณีที่มีการวัดผลในหลายเวลา (Repeated Measures) มีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม (Between-subjects factor) มีตัวแปรตามมากกว่า 1 ตัว (MANOVA)

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

เพื่อตอบคำถามวิจัยว่าโปรแกรมฯ ที่ได้ออกแบบมานั้นสามารถส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกให้กับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนได้มากน้อยเพียงใด การสนทนากลุ่มมีจุดประสงค์เพื่อต้องการหาคำตอบจากพนักงานกลุ่มทดลองว่า มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการบริหารจัดการการเงินส่วนบุคคล ที่จะทำให้เกิดสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณได้ และได้ประโยชน์อย่างไรภายหลังจากได้เข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้แนวทางการวิเคราะห์เนื้อหาแบบตีความ (Thematic analysis) ของ Miles et al. (2020) โดยเน้นการระบุและพัฒนาหัวข้อหลัก (Themes) และหัวข้อย่อย (Sub-themes) เพื่อนำไปสู่การจัดระเบียบและแปลผลข้อมูลอย่างเป็นระบบ ข้อมูลถูกถอดความตามจริง (Verbatim transcription) และนำมาถอดรหัส (Coding) แยกเป็นหน่วยข้อมูลที่มีความหมาย โดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti 25 ในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล นอกจากนี้ยังใช้วิธีไตร่ตรองซ้ำ (Triangulation) โดยเปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพคือ ทำการสังเกต การทำบันทึกพฤติกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับกลุ่มทดลองในระหว่างการทำกิจกรรมที่ 1-5 ทำการบันทึกการสังเกตพฤติกรรม (Observation) และอ่านผล การสะท้อนจากไปงานระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละสัปดาห์กับกลุ่มทดลอง จนกระทั่งหลังสิ้นสุดโปรแกรมทำการสนทนากลุ่ม

(Focus group discussion) และรายบุคคล (In-depth interview) นักวิจัยเก็บข้อมูลเพื่อสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่อาจไม่สามารถวัดได้ด้วยตัวเลขเพียงอย่างเดียว เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์เชิงปริมาณควบคู่กับการตีความข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation)

วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ 3 หลังทดลอง

1) การกำหนดผู้ให้ข้อมูล (Participants)

จากวัตถุประสงค์ของการศึกษาระยะหลังการทดลอง เพื่อค้นหาแนวทางเพื่อนำไปส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืนต่อการสร้างสุขภาวะทางการเงินเมื่อเข้าสู่สภาวะการณีสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ขั้นสุด สำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน การศึกษาในส่วนนี้เป็นการต่อยอดจากการทดลองผลงานวิจัยในระยะที่ 1 และระยะที่ 2

กลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 3 คือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายและการออกแบบแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการเงินของพนักงานภาคเอกชน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ กลุ่มนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ คณะกรรมการประกันสังคม และเจ้าหน้าที่วางแผนนโยบายจากกระทรวงการคลัง รวมทั้งข้อมูลทุติยภูมิจากคลิปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายที่เผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งหมดมีจำนวน 9 คน

ตาราง 14 เกณฑ์การคัดเลือก คัดออก ในการศึกษาระยะที่ 3 : ผู้ทรงคุณวุฒิ

เกณฑ์การคัดเลือก	เกณฑ์การคัดออก
1. ดำรงตำแหน่งระดับบริหารที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินของพนักงานภาคเอกชน	1. เป็นผู้ที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนโดยตรงกับประโยชน์จากการให้สัมภาษณ์หรืองานวิจัย
2. มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและบุคคลากร มากกว่า 5 ปี	2. เป็นผู้ที่อยู่ระหว่างการสอบสวนทางจริยธรรมหรือวินัยหรือคดีความทางการเงิน
3. มีผลงานเชิงนโยบายที่ได้รับการเผยแพร่สาธารณะ	3. ไม่สามารถจัดเวลาสัมภาษณ์ได้ตามนัดหมายหรือถอนตัวระหว่างกระบวนการเก็บข้อมูล
4. ยินยอมเข้าร่วมสัมภาษณ์เชิงลึกใน 60-90 นาที	
ตรวจสอบข้อความถอดเทป และบันทึกเสียง	
5. ยินดีเปิดเผยประวัติในระดับที่ไม่ระบุชื่อตัวตน	

2) ขั้นตอนออกแบบการวิจัย (Research Design)

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพตามกรอบแนวคิดแบบสร้างองค์ความรู้ (Constructivist epistemology) แบบกรณีศึกษา (Case study typology qualitative Method) วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) กับผู้ให้ข้อมูล (Key informants) ด้วยเทคนิคการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลแบบปากต่อปาก (Snowball technique) กับคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) และการวิเคราะห์ (Analyze) การคาดการณ์ หรือการมองอนาคต

โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured in-depth interviews) ด้วยคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนมุมมองเชิงนโยบายอย่างเป็นอิสระ โดยมีการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศาสตร์ 3 คน ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) เท่ากับ 0.85

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Procedures)

การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2567 โดยใช้การสัมภาษณ์แบบพบตัว (face-to-face) ความยาวครั้งละ 30-45 นาที โดยผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนอาจถูกสัมภาษณ์ 1-2 ครั้งจนกว่าข้อมูลจะถึงจุดอิ่มตัว (Data saturation) การสัมภาษณ์ดำเนินการโดยขอความยินยอมล่วงหน้า และบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกดิจิทัล 2 เครื่องเพื่อความถูกต้อง จากนั้นถอดความตามจริง (Verbatim transcription) ทั้งจัดเก็บบันทึกภาคสนามอย่างเป็นระบบ

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instruments)

เครื่องมือคือแนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) โดยใช้เป็นคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) ที่ออกแบบมาเพื่อวิเคราะห์มุมมองนโยบายในบริบทของสังคมสูงวัย โดยมีคำถามหลัก เช่น ‘กลยุทธ์ใดที่ยั่งยืนในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินของแรงงานภาคเอกชน’ และคำถามชักเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุปสรรค ปัจจัยเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงระบบจากระดับมหภาคถึงจุลภาค

ตาราง 15 คำถามสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างการศึกษาระยะหลังการทดลอง (ระยะที่ 3)

คำถามสัมภาษณ์เชิงลึก	คำถามชัก (Prove)
1. แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืนต่อการสร้างสุขภาวะทางการเงินเมื่อเข้าสู่สภาวะการคลังค้ำสูงวัยอย่างสมบูรณ์ขั้นสุดเป็นอย่างไร	ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าวสำหรับส่วนบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างไร แนวทางส่งเสริมควรทำเป็นอย่างไร สำหรับองค์กรภาครัฐ/เอกชน
2. ในสถานการณ์ทางสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน เชื่อมโยงกับอนาคตที่ควรจะเป็นในช่วงเวลาที่วิกฤตสังคมสูงวัยหรือคนอายุยืนในไทย มีผลกระทบต่อนโยบายอย่างไร	หากสถานการณ์ในอนาคตเปลี่ยนไปในทางที่ดี (The best scenario) หากสถานการณ์ในอนาคตเปลี่ยนไปในทางที่เลวร้ายลง (The worst scenario) หากสถานการณ์ในอนาคตเหมือนวันนี้หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาก

5) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Thematic analysis) ตามกรอบของ Miles et al (2020) โดยถอดรหัสข้อมูล (Coding) แยกออกเป็นหน่วยข้อมูลที่มีความหมาย และจัดกลุ่มออกเป็น “ธีมหลัก” และ “ธีมย่อย” ข้อมูลทั้งหมดถูกวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม ATLAS.ti เวอร์ชัน 24 และมีการไตร่ตรองซ้ำ (Triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารนโยบาย เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการตีความ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ประยุกต์ใช้แนวคิดของ Guba and Lincoln (1994) โดยเน้น 4 มิติ ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ความคงเส้นคงวา (Dependability) ความเป็นกลาง (Confirmability) ความสามารถในการถ่ายทอด (Transferability) มีการตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง (Data triangulation) และได้ทบทวนผลการวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญอิสระ เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การรับรองจริยธรรมการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมีรหัสการรับรองเลขที่ SWUEC-672061 เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมในการวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้า (Informed consent) ก่อนการเก็บข้อมูลทุกครั้ง รวมถึงให้

สิทธิผู้ให้ข้อมูลในการปฏิเสธจากการวิจัยได้โดยไม่กระทบสิทธิใด ๆ และรับรองว่าจะเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับ

ในส่วนของทุนสนับสนุน ผู้วิจัยได้รับทุนการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ประจำปีการศึกษา 2565 (UTCC PhD Scholarship) และทุนสนับสนุนงานวิจัยดุชนิพนธ์จากสถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มศว ปีการศึกษา 2567 ผู้วิจัยขอรับรองว่า ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflicts of interest) ใด ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อกระบวนการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed methods research) รูปแบบสอดแทรก (Intervention Design) ตามหลักการของ Cresswell (2015) โดยนำวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative) รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) มาใช้เพื่อศึกษาผลการออกแบบโปรแกรมและนำไปใช้ส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ทั้งนี้ได้นำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) มาเสริมผลการศึกษาทั้งก่อน ระหว่างและหลังการวิจัยในการค้นหา (Exploratory) คำตอบจากคำถามงานวิจัยและอธิบาย (Explanatory) ได้สมบรูณ์มากขึ้น ประกอบด้วยผลการวิเคราะห์ 3 ระยะ ได้แก่

ช่วงก่อนการทดลอง ซึ่งมุ่งทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ก่อให้เกิดสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ผ่านวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และนำข้อค้นพบที่ได้มาพัฒนาและออกแบบโปรแกรมเพื่อเป็นเครื่องมือวัดในการวิจัยระยะทดลอง

ช่วงดำเนินการทดลอง ได้ออกแบบและวิเคราะห์ผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก โดยใช้วิธีการผสมผสานข้ามกระบวนการทัศนวิสัยการวิจัย ภายใต้กรอบการวิจัยแบบทำการวัดประเมินผลทั้งก่อน หลัง ติดตามพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง (Pre-test-Post-test Follow Control Group Design) โดยเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตลอดระยะเวลาการทดลอง รวม 10 สัปดาห์ ผ่านการสังเกตพฤติกรรม (Observation) การจดบันทึก (Field note) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืนในระยะยาวจนถึงการมีสุขภาวะทางการเงินในช่วงหลังเกษียณ

หลังสิ้นสุดการทดลอง โปรแกรมวิจัยได้ขยายขอบเขตไปสู่การสืบค้นมุมมองอนาคต (Future Orientation) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่สามารถนำไปสู่การยกระดับสุขภาวะทางการเงินอย่างยั่งยืนในระยะยาว โดยเฉพาะภายใต้บริบทของความไม่แน่นอนและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ อาทิ การเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ภาวะเศรษฐกิจผันผวนที่ทวีความรุนแรงจากวิกฤตหนี้ระบบการเงินโลก และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ได้แนวทางที่สอดคล้องกับบริบทเชิงนโยบายและสถานการณ์ในอนาคต การศึกษาจึงดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชน ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดทิศทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ข้อมูลเชิงลึกจากการวิจัย

ระยะนี้มีบทบาทสำคัญในการต่อยอดองค์ความรู้จากช่วงทดลอง และเปิดโอกาสในการพัฒนาแนวทางเชิงระบบเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินแก่ประชาชนได้อย่างยั่งยืน เนื้อหาในบทที่ 4 นำเสนอผลการวิเคราะห์แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แสดงผลการวิจัยระยะที่ 1 ในช่วงก่อนการทดลอง ประกอบด้วย 1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis: QDA) 3) การเชื่อมโยงผลการวิจัยระยะที่ 1 สู่วิจัยระยะที่ 2 เพื่อดำเนินการทดลอง

ตอนที่ 2 แสดงผลการวิจัยช่วงดำเนินการทดลอง ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย 3) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกกับสุขภาวะทางการเงิน 4) ผลการติดตามประเมินผลการทำกิจกรรมในโปรแกรมฯ 5) คำอธิบายเชิงลึกถึงผลการสนทนากลุ่มที่เกิดขึ้นหลังสิ้นสุดการทดลอง 6) ความเชื่อมโยงผลการวิจัยช่วงทดลองระยะที่ 2 สู่วิจัยหลังสิ้นสุดการทดลองระยะที่

ตอนที่ 3 แสดงผลการวิจัยหลังสิ้นสุดการทดลอง ประกอบด้วย 1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล 2) ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ มุมมองอนาคตเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน 3) ภาพรวมความเชื่อมโยงและความต่อเนื่องของการวิจัยทั้ง 3 ระยะ

ตอนที่ 1 แสดงผลการวิจัยระยะที่ 1 ในช่วงก่อนการทดลอง

ผลการวิจัยสามารถตอบคำถามวิจัยเป็นไปตามจุดประสงค์การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน มีรายละเอียดดังนี้

1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนการเงิน นักเศรษฐศาสตร์ พฤติกรรมการเงิน ผู้เกษียณอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีและผู้ที่ประสบความสำเร็จในการมีอิสรภาพทางการเงินแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ บุคคลซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยสาธารณะ จำนวน 7 ท่าน และพนักงานเกษียณในสถานศึกษาภาคเอกชน จำนวน 4 ท่าน นอกจากนั้น ยังทำการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้วยคลิป์สัมภาษณ์จากสื่อสังคมออนไลน์ประกอบ 4 ท่าน ด้วยสาเหตุที่ไม่สามารถขอสัมภาษณ์สดได้

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นเกือบ 73 เปอร์เซ็นต์ของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ อย่างไรก็ตาม นักวิจัยให้ความสำคัญกับประสบการณ์และความสำเร็จ โดยมีจุดเน้นที่คุณสมบัติและผลงานมากกว่าเพศสภาพ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ยของผู้เข้าร่วมอยู่ที่ 56 ปี โดยมีอายุระหว่าง

41-72 ปีและมีประสบการณ์ในการจัดการการเงินส่วนบุคคลมากกว่า 10 ปี ชื่อที่ปรากฏในงานวิจัยเป็นรายชื่อนามสมมติที่เผยแพร่ต่อสาธารณะและได้รับการยินยอมให้เปิดเผยได้ตามหลักจริยธรรมการทำวิจัยในคน (Belmont Report) รายละเอียดผู้ให้ข้อมูลดังตาราง 16

ตาราง 16 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ลำดับ	ผู้ให้ข้อมูล	อายุ	เพศ	อาชีพความชำนาญและสถานะปัจจุบัน
1	โค้ชการเงิน (The Money Coach)	51	ชาย	ผู้ก่อตั้งมูลนิธิคนไทยฉลาดการเงินและพัฒนาหลักสูตรคนไทยฉลาดการเงิน หลักสูตรการเงินพื้นฐานเพื่อคนไทย และเป็นผู้มีอิสรภาพทางการเงิน (Financial freedom)
2	นักลงทุนเน้นคุณค่า (Value Investor)	56	ชาย	นักวิเคราะห์หลักทรัพย์ Head of Research and Content บริษัทหลักทรัพย์ พาย จำกัด (มหาชน) และเป็นผู้มีอิสรภาพทางการเงิน (Financial freedom)
3	เอ อะคาเดมี่ (A-Academy)	42	ชาย	เจ้าของ Website, Co-Founder & CEO ของบริษัทหลักทรัพย์ที่ปรึกษาการลงทุน Avenger Planner จำกัด ที่ปรึกษาทางการเงิน, CFP®
4	ผู้เชี่ยวชาญ 1	40	ชาย	นักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมการเงิน อาจารย์และนักวิจัย คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5	มันนี่ ไดอารี่ (Money Diary)	32	ชาย	ที่ปรึกษาการเงิน ที่ปรึกษาประกันชีวิตและที่ปรึกษาการลงทุน (IC) กรรมการผู้จัดการและที่ปรึกษาการเงิน บริษัท มันนี่ ไดอารี่ส์ จำกัด
6	ผู้เชี่ยวชาญ 2	58	หญิง	อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจการเงินการลงทุน มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ที่ปรึกษาทางการเงิน, CFP®, CISA
7	ผู้เกษียณ 1	63	หญิง	อดีตอาจารย์ประจำ มีตำแหน่งทางวิชาการ (ผศ.) พนักงานเกษียณในสถานศึกษาภาคเอกชน และเป็นผู้มีอิสรภาพทางการเงินหลังเกษียณ
8	ผู้เกษียณ 2	62	ชาย	อดีตอาจารย์ประจำ มีตำแหน่งทางวิชาการ (ผศ.) พนักงานเกษียณในสถานศึกษาภาคเอกชน และเป็นผู้มีอิสรภาพทางการเงินหลังเกษียณ

ตาราง 16 (ต่อ)

ลำดับ	ผู้ให้ข้อมูล	อายุ	เพศ	อาชีพความชำนาญและสถานะปัจจุบัน
9	ผู้เกษียณ 3	68	ชาย	อดีตผู้บริหารระดับสูงและอาจารย์ประจำ (ผศ.) พนักงานเกษียณในสถานศึกษาภาคเอกชน ผู้มี อิสรภาพทางการเงินหลังเกษียณ และเป็นประธาน ชมรมร่มไทรทองผู้เกษียณ
10	ผู้เกษียณ 4	65	ชาย	อดีตอาจารย์ประจำ มีตำแหน่งทางวิชาการ (ผศ.) พนักงานเกษียณในสถานศึกษาภาคเอกชน ผู้มี อิสรภาพทางการเงินหลังเกษียณ และเป็นรอง ประธานชมรมร่มไทรทอง
11	ผู้เกษียณ 5	72	ภิกษุ	เจ้าคณะภาค 8 เจ้าอาวาสวัดราชบูรณราชวรวิหาร
12	ดร.นิเวศน์ เหมวชิรวรากรณ์ สัมภาษณ์โดย Wealth Me Up (2567, 23 กุมภาพันธ์)	71	ชาย	นักลงทุนเน้นคุณค่า (Value Investor) ฉายา Warrant Buffet เมืองไทย นักเขียนหนังสือการลงทุน
13	วิวรรณ ธาราหิรัญโชติสัมภาษณ์ โดย aomMONEY (2566, 30 กรกฎาคม)	64	หญิง	นักวางแผนการเงิน, CFP®, GURU การเงินการ ลงทุนเมืองไทย อุปนายกและที่ปรึกษาสมาคมนัก วางแผนการเงินไทย และอดีตกรรมการผู้จัดการ บล จ.กสิกรไทย จำกัดและ บลจ.วรรณ จำกัด
14	นฤมล บุญสนอง สัมภาษณ์โดย aomMoney (2566, 9 เมษายน)	67	หญิง	นักวางแผนการเงิน, CFP® วิทยากรเผยแพร่ความรู้ ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รองกรรมการ ผู้จัดการ บล. ฟินันเซีย ไซรัส จำกัด (มหาชน) กรรมการสมาคมนักวางแผนการเงินไทย
15	ชีเค เจิง (CK Cheong) สัมภาษณ์โดย Klaoshow (2566, 30 กันยายน)	31	ชาย	CEO Fast Work Technologies อดีต CPA และงาน สายบัญชี ธนาคาร รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

หมายเหตุ:

- 1) CFP (Certified Financial Planner), CFP® เป็นใบรับรองสากลจาก Certified Financial Planner Board of Standards, Inc. ในด้านการวางแผนการเงิน โดยผู้อบรมต้องผ่านหลักสูตรการเงินวางแผนภาษี การลงทุน และจริยธรรมทางการเงิน
- 2) IC (Investment Consultant), IC เป็นผู้ให้คำแนะนำด้านการลงทุน เช่น กองทุน หุ้น ตราสารหนี้ และผลิตภัณฑ์ทางการเงินอื่น ๆ ในประเทศไทย ซึ่งต้องผ่านการอบรมและได้รับใบอนุญาตจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.)

- 3) CPA (Certified Public Accountant), CFP ผู้สอบบัญชีได้รับอนุญาตเป็นคุณวุฒิวิชาชีพทางบัญชี ที่ได้รับการรับรองของสภาวิชาชีพบัญชี (FAP) ในประเทศไทย หรือ American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) ในสหรัฐอเมริกา

จากตาราง 16 บทสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (ลำดับที่ 12–15) เป็นการใช้อ้างอิงภาพ และเสียงที่บันทึกไว้ล่วงหน้าผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากไม่สามารถ สัมภาษณ์สดได้ในระยะเวลาจำกัดของการศึกษา แม้จะได้ติดต่อขอสัมภาษณ์โดยตรงแล้วก็ตาม

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis: QDA)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์จริงด้านการจัดการและวางแผนการเงิน รวมทั้งผู้เกษียณอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้มุมมองของการจะสร้างพฤติกรรม การเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานชนชั้นกลาง โดยผู้วิจัย ค้นพบ 3 ประเด็นสำคัญจากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Thematic analysis) ได้แก่

- (1) มุมมองต่อพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ ทำ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสุขภาวะทางการเงินและการนิยามพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในบริบทไทย
- (2) สาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก แสดงปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ช่วยส่งเสริม พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในบริบทไทย
- (3) วิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อเป็นแนวทางออกแบบโปรแกรมการ ส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงต่อไป อธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นหลักที่ 1: มุมมองต่อพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงิน หลังเกษียณ

มีความจำเป็นในการทำความเข้าใจที่ตรงกันถึงการมีสุขภาวะทางการเงินในบริบทวิถีของ วัฒนธรรมไทย ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกขาดของการผสมผสานมุมมองในการสร้างรูปแบบ พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกที่ชัดเจนในแบบคนไทยอันจะนำไปสู่สุขภาวะทางการเงินนั้น ประกอบด้วย 2 หัวข้อย่อยดังนี้

ประเด็นย่อยที่ 1.1 สุขภาวะทางการเงินในบริบทไทย

สุขภาวะทางการเงินในที่นี้ หมายถึง ความพึงพอใจ ความมั่นคง ความเป็นอิสระทาง การเงิน และปราศจากความกังวลหรือความเครียดที่เกี่ยวข้องกับการเงิน โดยแบ่งสุขภาวะเป็น 3 ระดับ ซึ่งเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง โดยใช้ระยะเวลาเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับความสุข สำหรับคนไทยชนชั้นกลางที่เป็นพนักงานลูกจ้างมีรายได้ประจำ

ระดับที่ 1 สามารถจัดการสภาพคล่องทางการเงินได้: มีเงินเพียงพอสำหรับใช้จ่ายแต่ละวัน รายรับจ่ายมีความสมดุลแต่ละเดือน ไม่ก่อหนี้เพื่อการบริโภค และมีเงินสำรองใช้เพื่อเหตุฉุกเฉินสำหรับครอบครัว

ระดับที่ 2 สามารถวางแผนเป้าหมายในแต่ละช่วงชีวิตได้: ใช้วิธีการป้องกันความเสี่ยงทางการเงินด้วยเครื่องมือทางการเงินได้แก่ ประกันชีวิต สุขภาพและทรัพย์สิน รวมทั้งการจัดการภาษีรายได้เพื่อลดรายจ่าย

ระดับที่ 3 สามารถสร้างอิสรภาพทางการเงินหลังเกษียณได้: ด้วยวินัยในการออมและลงทุนอย่างสม่ำเสมอเป็นไปตามแผนการที่วางไว้ และสามารถเลือกใช้ชีวิตได้ตามอัธยาศัยโดยไม่มี ความกังวลเรื่องเงิน คำกล่าวที่สะท้อนความคิดเห็นจากผู้ให้สัมภาษณ์

“การเงินที่ดีคือการไม่มีหนี้ มีเงินสำรอง สามารถใช้ชีวิตในแบบที่เลือกได้อย่างพอเพียง อย่างที่ต้องการได้ ไม่ต้องหรูหราแต่มีความสุขทางใจและดูแลตัวเองได้” (โค้ชการเงิน)

“หลายคนที่มีความพอใจทางการเงิน เขาไม่ได้มี *Passive Income* ก็ได้ เขาทำงานประจำ ที่มั่นคง จัดการทุกอย่างได้ดี มีเงินสำรอง มีพอร์ตเกษียณ มีการจัดการภาษี” (เอ อะคาเดมี่)

“ไม่จำเป็นต้องมีเงินเท่าคนอื่น แต่สามารถสร้างอิสรภาพทางการเงินได้โดยทำให้เงินเติบโตได้ขณะที่เราไม่ได้ทำงาน เงินมันต้องใช้เวลาเติบโต ต้องปลูกฝังการรวยแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่จำเป็นต้องรวยมาก แค่ไม่มีความกังวลเรื่องเงินก็เพียงพอแล้ว” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

ประเด็นย่อยที่ 1.2 องค์ประกอบของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในบริบทไทย

พฤติกรรมการเงินเชิงบวกในที่นี้ หมายถึง การบริหารจัดการการเงินส่วนบุคคล ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถควบคุมตนเองในเรื่องเงินของตนเองหรือครอบครัว แล้วนำพาไปสู่เป้าหมายชีวิตที่ต้องการได้ ด้วยการจัดการและวางแผนที่ดี ซึ่งเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกทั้งสำหรับตนเองและครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามสุขภาวะทางการเงินที่เกิดขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ว่า

“พฤติกรรมที่ส่งเสริมให้ชีวิตการเงินของเค้า อยู่ในการควบคุมได้และมีชีวิตที่ตอบโจทย์ ในแบบของเค้าได้” (โค้ชการเงิน)

เริ่มต้นที่พฤติกรรมจัดการกับสภาพคล่องเพื่อให้เกิดเงินสดพอใช้ในแต่ละเดือน และเงินสดเหลือใช้สามารถเก็บสำรอง เพื่อเหตุฉุกเฉินรองรับความไม่แน่นอนภายในครอบครัวได้โดยไม่ต้องหยิบยืมจากที่อื่น มากว่านั้น วิถีชีวิตแบบครอบครัวขนาดใหญ่ รวมญาติพี่น้องในลักษณะสังคมพึ่งพาเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงของหัวหน้าครอบครัวไทย หรือแม้กระทั่งเพื่อนสนิทซึ่ง

ครอบคลุมเกินกว่าความรับผิดชอบส่วนบุคคล ซึ่งแตกต่างจากสังคมตะวันตกอย่างชัดเจน พฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ควรจะเป็นในลำดับแรกนี้ คือการทำงานประมาณล่วงหน้า จัดบัญชีรายรับรายจ่าย หลีกเลี่ยงการก่อหนี้เพื่อบริโภค หนี้เลวดอกเบี้ยยสูง งดบอยมูก เก็บออมเงินสำรองจ่ายฉุกเฉินให้เพียงพออย่างน้อย 3 เดือน เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เรามีค่าใช้จ่ายของคนในครอบครัว โดยเฉพาะบริบทแบบไทย บางครั้งปัญหาการเงินเกิดขึ้นเพราะคนในครอบครัวหรือปัจจัยภายนอกที่ไม่เกี่ยวกับเรา เช่น พ่อแม่ป่วยหรือบางคนกระทั่งไม่ใช่พ่อแม่ กระทั่งหลานเรายังซัพพอร์ตเลย หรือเพื่อนร่วมงาน เรามีสายสัมพันธ์ในแบบที่ฝรั่งเขาอาจจะไม่ได้มีกัน” (เอ อะคาเดมี่)

การพัฒนาต่อจากนั้น คือกลุ่มพฤติกรรมเน้นความมีวินัยในการออมเงินเพื่อเป้าหมายต่าง ๆ วางแผนลดค่าใช้จ่าย อาทิการลดหย่อนภาษี วางแผนป้องกันความเสี่ยงของทรัพย์สิน สุขภาพ และชีวิตรวมทั้งตั้งเป้าหมายที่ต้องการในชีวิตระยะสั้นและกลาง ซึ่งดำเนินไปได้ด้วยความประหยัดและอดออม อาทิเช่นวางแผนสร้างกองทุนเพื่อการศึกษาบุตร ซื้อประกันสุขภาพและการประกันภัยมาใช้เพื่อลดความเสี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หัวหน้าครอบครัวควรมีประกันชีวิต วงเงินเอาประกันเท่ากับภาระที่ต้องรับผิดชอบในอนาคตหากเสียชีวิตไป ต่อมาคือเลี่ยงการก่อหนี้เกินตัวหรือกู้ยืมเกินร้อยละ 40 ของรายได้ จ่ายหนี้บัตรเครดิตเต็มจำนวน (เมื่อมีการใช้งาน) และใช้สิทธิในการลดหย่อนภาษีตามกฎหมายไทย เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์

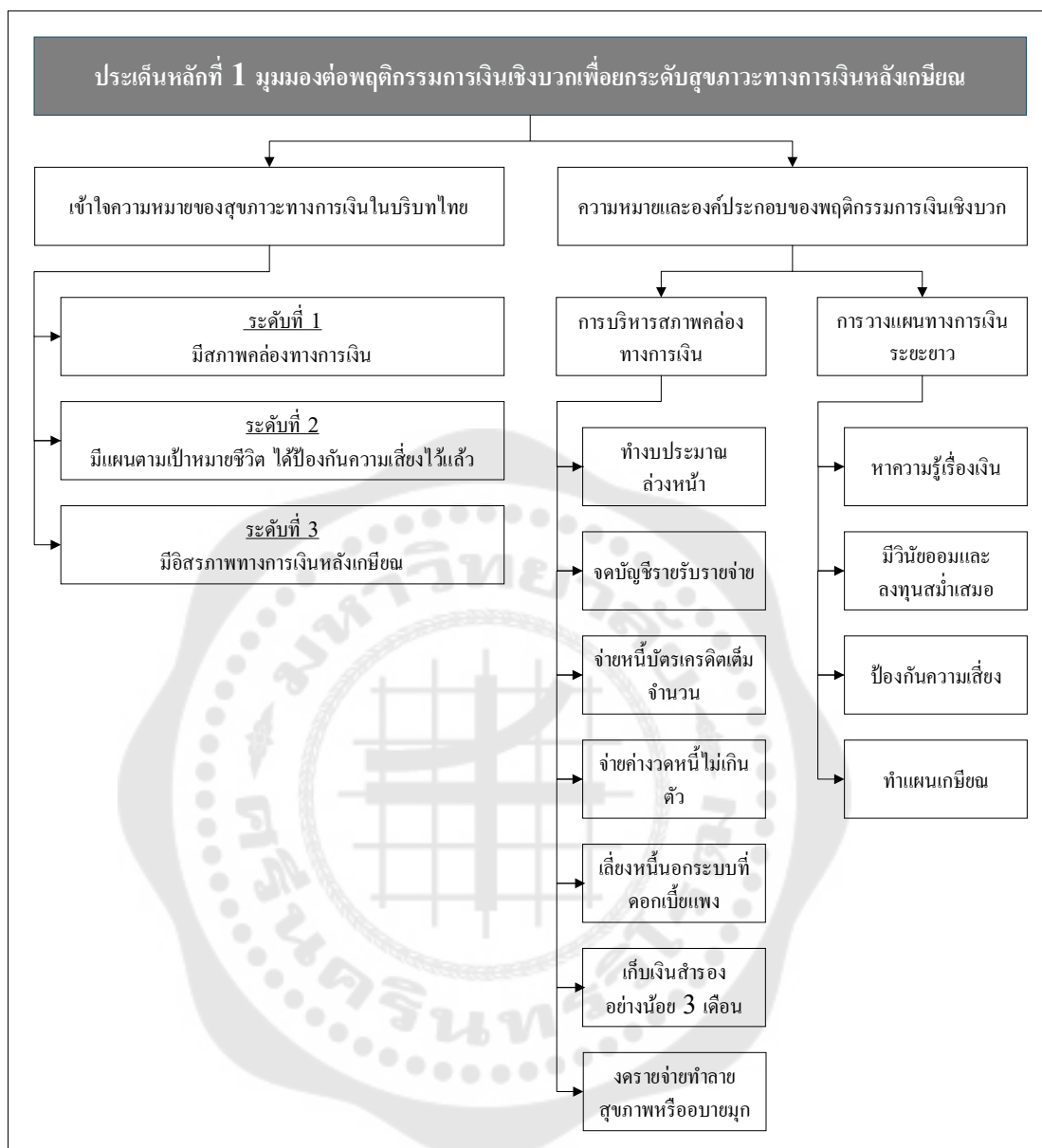
“มีการใช้สินเชื่อเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชีวิต ซื้อบ้านซื้อรถ แต่ต้องไม่เกินตัวเกินกำลัง แล้วก็ไม่มีพวกหนี้บริโภคเช่นหนี้บัตรเครดิต บัตรกดเงินสด” (โค้ชการเงิน)

สุดท้ายเป็นกลุ่มพฤติกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น คือพฤติกรรมของการวางแผนชีวิตระยะยาวหรือตั้งเป้าหมายเกษียณแบบองค์รวม โดยไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การมีเงินออมหรือทรัพย์สินเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงสาเหตุอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในวัยเกษียณ เช่น สุขภาพ สังคม จิตวิญญาณและเป้าหมายเพื่อเติมเต็มชีวิตซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ทั้งนี้การกระทำให้สำเร็จย่อมต้องอาศัยความอดทนและการบริหารด้วยเครื่องมือทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยลดผลกระทบจากค่าเงินที่ลดลงตามกาลเวลา ทั้งที่มีการวางแผนกระจายความเสี่ยงในการลงทุนไว้เพื่อรักษามูลค่าเงินให้เพียงพอต่อการใช้จ่ายในอนาคต อาทิเช่น พฤติกรรมการค้นหาคำรู้หรือข้อมูลทางการเงินจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ ตามสถานการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ นอกจากนั้นมีการออม

และลงทุนที่สม่ำเสมออย่างต่อเนื่องยาว ทำการป้องกันความเสี่ยงในจำนวนเงินที่พอเหมาะ
ทำแผนเกษียณด้วยตนเองหรือใช้บริการที่ปรึกษาทางการเงิน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ตัววัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกได้แก่ การทำงานล่วงหน้า อดบุญซื้อจ่าย ไม่จ่ายขั้นต่ำ
หนี้บัตรเครดิต ค่าวดหนี้ทุกอย่างยกเว้นบ้านไม่เกิน 40 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ ลาขาดหนี้แล้ว
(ดอกเบี้ยกู้ยืมมากกว่า 20 เปอร์เซ็นต์) ไม่มีหนี้คงค้าง มีเงินสำรองเพียงพอใช้อย่างน้อย 3 เดือน
งดรายจ่ายทำลายสุขภาพหรืออบายมุข รู้เงินเกษียณตัวเอง มีการออมลงทุนอัตโนมัติอย่างน้อย
10 เปอร์เซ็นต์ของรายได้” (โค้ชการเงิน) แสดงแผนผังความเชื่อมโยงของมุมมองในประเด็นที่ 1 ได้
ดังนี้

กล่าวโดยสรุปตามภาพประกอบ 22 ข้อค้นพบเปิดเผยให้เห็นถึงมุมมองของผู้ให้ข้อมูลใน
บริบทวิถีคนไทย ต่อความหมายและความเข้าใจถึงพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะ
ทางการเงินหลังเกษียณ ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงแค่ความมั่นคงทางการเงินเท่านั้น แต่ยังรวมถึง
ความพึงพอใจ ความมั่นคง ความเป็นอิสระทางการเงิน และไม่มีกังวลใจในเรื่องการเงิน
คุณลักษณะเหล่านี้ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนหลังเกษียณ ทั้งนี้การบรรลุสุข
ภาวะทางการเงินจำเป็นต้องอาศัยพฤติกรรมการเงินที่ดีในการบริหารจัดการและวางแผนทางการเงิน
ให้เกิดประสิทธิภาพ

ภาพประกอบ 22 มุมมองต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ

ประเด็นหลักที่ 2: สาเหตุที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ประกอบด้วย 5 สาเหตุสำคัญได้แก่ เจตคติทางการเงิน ลำดับต่อมาคือลักษณะนิสัยส่วนบุคคล รวมถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ และความรู้ทางการเงิน นอกจากนั้นงานวิจัยนี้ยังค้นพบว่าสาเหตุด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจมีผลต่อพฤติกรรมการเงินที่ดี ดังนี้

ประเด็นย่อยที่ 2.1 เจตคติทางการเงิน

เจตคติทางการเงินคือกฎเกณฑ์สำคัญดอกแรก จากงานวิจัยนี้ค้นพบว่าเจตคติถูกปลูกฝังมาจากประสบการณ์ในอดีตหรือความเชื่อที่ได้เรียนรู้มาจากบุคคลแวดล้อมรอบตัว มีผลต่อการสนับสนุน ซึ่งเชื่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกหรือในทางตรงกันข้ามอาจเป็นสาเหตุที่บั่นทอนขีดขวางการเกิดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ความคิดที่บิดเบือนหรือเรียกว่าอคตินั้น มีผลต่อการตัดสินใจทางการเงินที่ผิดพลาดหรือไร้เหตุผลได้ ซึ่งอคติทางการเงินอาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ขัดกับเจตคติเชิงบวก ทำให้เจตคติเชิงบวกบิดเบือนไปได้ หรืออาจส่งผลให้เกิดเจตคติเชิงลบต่อไปได้อีก อย่างไรก็ตาม การตระหนักรู้ตนเองและเห็นเท่าทันอคติสามารถนำไปสู่การเกิดเจตคติเชิงบวกได้ ดังนั้น จะเห็นว่า เจตคติเชิงบวก เจตคติเชิงลบและอคติ มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด

เจตคติทางการเงินเชิงบวก: แนวคิด มุมมองหรือความเชื่อที่เอื้อประโยชน์ให้เกิดพฤติกรรมทางการเงินที่ดี และสามารถลดอคติทางการเงินได้ โดยมุ่งเน้นความสำคัญของการรู้คิดที่จะเก็บออม รู้แยกแยะระหว่าง ‘ความต้องการ (Need)’ และ ‘ความอยาก (Want)’ เพื่อจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกในการควบคุมค่าใช้จ่ายให้สมเหตุสมผลกับรายได้ คิดที่จะหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายในทางที่ผิด เชื่อว่าความประหยัดมัธยัสถ์คือจุดเริ่มต้นที่จะทำให้มีอิสรภาพทางการเงินได้และเชื่อว่าการวางแผนชีวิตเป็นวิธีการสร้างความมั่นคงทางการเงินรวมทั้งชีวิตที่ดีหลังเกษียณอายุ ดังเช่นคนที่มีเจตคติเชิงบวกจะเห็นว่าการวางแผนการเงินเป็นสิ่งสำคัญ จะมองเห็นการณ์ไกล โดยมีสติในการใช้จ่ายเพื่อสิ่งจำเป็น ไม่ใช้จ่ายเพื่อบริโภคอุปโภคในปัจจุบันมากเกินไป และตั้งใจให้เหลือเงินเก็บออมไว้ใช้ในอนาคต ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ถ้าเราใช้จ่ายใช้สอยมาก หามาได้เท่าไรก็ไม่พอหรอก ถ้าเริ่มต้นพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกด้วยพฤติกรรมขยันหาเงินมาให้ได้มาก ๆ แต่ถ้าเราไม่มีความประหยัดมันก็จบ ประหยัดไม่ได้หมายถึงชี้เหนียวนะ ประหยัดก็คือต้องเรียนรู้ความจำเป็นกับความต้องการ” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“เราออมได้ 1 บาท เท่ากับเราหาเงินได้ 1 บาทคะ เพราะฉะนั้น ไม่อยากเหนื่อยไปหาเงินก็ต้องออมให้ได้” (วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, ให้สัมภาษณ์กับ aomMONEY, 2566)

“รายรับไม่สำคัญ สำคัญที่รายจ่าย ทำยังไงให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ” (ผู้เกษียณ 3)

เจตคติทางการเงินเชิงลบ: แนวคิด มุมมองหรือความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการเกิดพฤติกรรมทางการเงินที่ดี มักเกิดจากความเชื่อที่ถูกปลูกฝังในอดีตหรืออคติในใจ เช่น ปมด้อยความผิดพลาดครั้งหนึ่งจากประสบการณ์ที่ผ่านมา ทำให้เสียความมั่นใจ ไม่เชื่อว่าจะเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ เชื่อว่าการวางแผนเกษียณเป็นเรื่องไม่จำเป็น ความรู้สึกว่าการเงินคือ

คณิตศาสตร์ที่ไม่ถนัด การจัดการการเงินเป็นเรื่องซับซ้อนเกินไป ยากที่จะเข้าใจได้ เชื่อว่าต้องเป็น คนรวยเท่านั้นจึงจะสามารถทำได้ทุกสิ่งหรือคิดว่า คนที่มีรายได้สูงเท่านั้น จึงจะแก้ปัญหาการเงิน ได้ เจตคติเหล่านี้ล้วนเป็นเจตคติทางการเงินเชิงลบที่เกิดจากความรู้สึกที่ฝังลึกในจิตใจ เช่นความ ไม่มั่นคงในจิตใจ ไม่เห็นคุณค่าในตนเองและบางครั้งอาจเชื่อมโยงกับความกลัวและความวิตก กังวล ซึ่งทำให้เกิดอุปสรรคต่อการบริหารจัดการเงินให้มีประสิทธิภาพได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“คนไทยมีพื้นความคิดที่พร้อมจะ Blame (ตำหนิ) ปัจจัยภายนอก...แต่เขาเล่นเอาปัจจัย ภายนอกเนี่ยมากำหนดทุกอย่างแล้ว...ไม่เชื่อว่าตัวเองจะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ ก็จะมีความคิด ประมาทว่า ‘เกิดมาจน แล้วจะให้รวยอะไร’... ถ้าเป็นคำพูดโค้ชหนุ่มก็คือ ‘ไม่มีใครทำให้เรารวย ได้...ถ้าเราไม่อยาก ไม่มีใครทำให้เราจนได้ถ้าเราไม่ยอม’” (เอ อคาเดมี่)

“ในสังคมตะวันออกการวางแผนเกษียณเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น การมีลูกหลานเยอะ ๆ เอาไว้ เลี้ยงดูในยามที่เราหาเงินไม่ได้แล้ว สังคมเปลี่ยนไป...คนรุ่นใหม่ดูแลตัวเองยังไม่รอดเลย สังคม เปลี่ยนไปไม่ใช่สังคมเกษตรกรรมอีกต่อไป สังคมเมืองต้องทำงานรับเงินเดือน พอเกษียณเราไม่มี อะไรจริง ๆ (วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, ให้สัมภาษณ์กับ aomMONEY, 2566)

อคติทางการเงินเกิดจากความคิดที่ผิดเพี้ยน (Cognitive Financial Biases): ส่งผล ต่อพฤติกรรมที่ไม่เกิดประโยชน์ได้เช่นกัน ความมีอคติทางการเงินจึงสามารถบิดเบือนพฤติกรรม การเงิน อาทิเช่น ความกลัว มนุษย์มีความวิตก กังวลและกลัวในจิตใจแม้ไม่รู้ตัวเอง โดยเฉพาะ ความกลัวต่อการสูญเสีย (Loss aversion) พฤติกรรมหลีกเลี่ยงการสูญเสียนี้ ได้แก่ การนิยม บริโภคที่ให้ความสำคัญกับปัจจุบันมากกว่าอนาคต (Present bias) การคิดลดเพื่อตัดสินใจ บางอย่างบนข้อมูลที่ไม่มีสมบูรณ์ (Heuristics) อคติในข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อหรือความคิดของ ตนเองเท่านั้น (Confirmation bias) อคติเรื่องความคุ้นเคยกับของที่ชอบที่รักส่วนตัว (Familiarity bias) อคติยึดติดกับข้อมูล ปมความเจ็บปวดในอดีต (Anchoring effect) อคติในการให้คุณค่ากับ สิ่งที่ตนเองเป็นเจ้าของมากเกินไปจนเกินความเป็นจริง (Endowment effect) และอคติของการมีความเห็น คล้อยตามความเห็นของคนส่วนใหญ่ (Herding effect) ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“Confirmation bias เขาต้องการข่าวสารที่สอดคล้องกับความต้องการเขา แม้เราจะ พยายามแนะนำ...จะได้คำตอบจากเขาว่า... ‘งานมันยุ่ง’... ‘เท่านี้ก็ไม่มีจะกินอยู่แล้ว’... ‘รีไฟแนนท์ แพง’ ‘ไม่..ไม่...’ เขาไม่ทำซักอย่างก็แปลว่า...เขามีคำตอบอยู่แล้ว” (เอ อคาเดมี่)

การคาดการณ์เอนเอียง (Projection bias): เมื่อบุคคลมองเห็นได้เพียงสถานการณ์ใน ปัจจุบันหรือช่วงเวลาระยะสั้น ๆ ไม่ไกลจากที่เป็นอยู่ มักจินตนาการว่าตนเองนั้น จะมีศักยภาพ สามารถหารายได้เหมือนเดิม แม้เวลาจะเปลี่ยนไปในอนาคต จึงเป็นอุปสรรคในการสร้างอิสรภาพ

ทางการเงินหลังเกษียณ นอกจากนั้นคนไทยส่วนใหญ่ก็มีค่านิยมวัตถุนิยมของ ทั้งนี้เพื่อแสดงฐานะความเป็นอยู่ที่หรูหรา ดังจะเห็นจากพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่เมื่อจบการศึกษาแล้ว มักก่อหนี้ก้อนใหญ่เช่นซื้อรถยนต์ ซื้อคอนโดในตอนเริ่มต้นชีวิต ซึ่งทำให้ยากที่จะมีเงินเหลือเก็บเป็นเงินออมเพื่อนำไปลงทุนสร้างสินทรัพย์ที่ให้สภาพคล่องเป็นงวด ๆ หรือได้เงินปันผล (Passive income) มาใช้หลังเกษียณ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ถ้าคุณใช้เงิน Active Income ซื้ของฟุ่มเฟือยที่ต้องใช้เวลาเพื่อแลกมา คุณจะเป็นทาสของเงินตลอดชีวิต แต่ถ้าคุณฟุ่มเฟือยกับ Passive Income ที่ Generate ให้กับเรา เงินของเราจะไม่หมด และถ้าคุณกัดฟันใช้ชีวิตเหมือนเดิมอดทนอีกสัก 3 ปีแล้ว คุณจะหาอิสระทางการเงินเจอครับ...เกษียณไม่ได้วัดกันที่เงินสดครับ มันวัดที่ asset ที่เรามีอยู่” (ซีเค เจิง, ให้สัมภาษณ์กับ Klaoshow, 2566)

คนที่มีอคติให้ความสำคัญกับปัจจุบันมากเกินไป (Present bias): แนวโน้มที่มนุษย์ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ในปัจจุบันมากกว่าผลลัพธ์ในอนาคต ทำให้เรามักเลือกสิ่งที่ให้ผลตอบแทนทันที (Immediate reward) แทนที่จะเลือกสิ่งที่ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าในระยะยาว เช่นไม่เห็นความสำคัญกับการออมระยะยาว คิดว่าออมไปก็ไร้ประโยชน์ แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่เก็บเงินไม่อยู่ด้วยความต้องการสูง ความอดทนต่ำเมื่อเก็บเงินได้ประมาณหนึ่งแล้ว อยากใช้เอาไปเที่ยวต่างประเทศ ซื้อรถคันใหม่ ก่อนจะบรรลุเป้าหมายในวันเกษียณจริง ซึ่งเป็นความสุขจากบริโภคช่วงสั้น ๆ ระหว่างเส้นทางสู่เป้าหมายชีวิต แนวคิดข้างต้นจึงเป็นอคติที่มีผลต่อเจตคติทางการเงินเชิงลบและพฤติกรรมการเงินที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“คนในปัจจุบันมีอาการสายตาสั้น ดังนั้นก็จะซื้อความสุขในปัจจุบันไว้ก่อน แล้วก็คิดว่า 60-70 แล้วน่าจะหาเงินได้เท่ากับปัจจุบัน ฉะนั้นก็จะไม่สนใจในเรื่องการเกษียณ” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“คนทั่วไปมีพฤติกรรมการใช้เงินเพื่อความสุขสั้น ๆ มากกว่าหาความสุขระยะยาว เป็นอุปสรรคในการสร้างอิสรภาพทางการเงิน” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“กูเงินอนาคตมาใช้ปัจจุบัน-เค้ากูไปไหนไม่รู้อะ เอาไปกิน ไปใช้ เอาไปซื้อบ้าน... ในระหว่างที่ทำงาน ทำงานทุกวันเนี่ย ทำงานใช้หนี้ เงินเดือนเองแทบจะเหลือไม่กี่ตั้ง” (ผู้เกษียณ 3)

ในขณะเดียวกันพบว่า การตั้งบัญชีในใจ (Mental accounting) เป็นความคิดในการแบ่งเงินออกเป็นหมวดหมู่ในใจ แม้เป็นก้อนเดียวกัน ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์มองว่ามูลค่าของเงินเท่ากันจึงไม่ต่างกัน ในทางการตลาดมองว่าเป็นช่องทางการขายสินค้าบางประเภท เช่นผลิตภัณฑ์บำรุงสุขภาพหรือของขวัญของฝาก เพราะคนมักแยกเงินที่ใช้จ่ายประจำวันกับเงินพิเศษในเทศกาลต่าง ๆ เป็นของฝากผู้ใหญ่ แต่ในทางด้านพฤติกรรมการเงินมองว่า การจัดเงินเป็นกอง ๆ ไว้สำหรับค่าใช้จ่ายส่วนต่าง ๆ วิธีนี้ช่วยให้เราจัดสรรเงินได้อย่างเป็นระบบ และหลีกเลี่ยงการนำ

เงินที่กันไว้สำหรับเรื่องหนึ่งไปใช้กับอีกเรื่องหนึ่งโดยไม่จำเป็น ดังนั้นการแยกพอร์ตโฟลิโอการเงินออกจากกันยังช่วยลดโอกาสในการนำเงินเกะเขยิดมาใช้กับค่าใช้จ่ายระยะสั้น เมื่อเงินทั้งหมดถูกรวมอยู่ในก้อนเดียว อาจทำให้เกิดการใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ได้ง่าย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เราแยกบัญชีชัดเจน...เพื่อการศึกษา...เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อ...โน่นนี่นั่น มันจะทำให้เราบริหารการเงินได้ดีขึ้นโดยอัตโนมัติ เพราะเราจะไม่ยืมเงินเรื่องนั้น มาใช้เรื่องนี้ ถ้าไม่อย่าเป็นขโมย! ขโมยเงินเกะเขยิดตัวเองออกมาใช้ในเรื่องอื่น ๆ การแยก delicate portfolio มันช่วยให้โอกาสในการสำเร็จตามเป้าหมายมันสูงขึ้น” (มานี ไคอารี)

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคลสามารถส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อพฤติกรรมการเงินได้ ได้แก่

ลักษณะนิสัยที่ส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงิน: คุณลักษณะส่วนบุคคลได้แก่ คนที่มีระเบียบวินัย คนที่มีความอดทน คนขยันทำงาน ประหยัดเงินที่หาได้ เป็นนิสัยพื้นฐานที่สำคัญ สำหรับการบริหาร ‘ความอยากได้’ ในกระแสค่านิยมวัตถุ ซึ่งหมุนวนเป็นวงจรกระตุ้นให้เกิดการซื้อหรือจ่ายไปเพื่อสะสมสิ่งที่ ‘ต้องการ’ อย่างไม่สิ้นสุดระหว่างเส้นทางเดินสู่เป้าหมายทางการเงิน ซึ่งลักษณะเชิงบวกเหล่านี้ต้องอาศัยการบ่มเพาะในวัยเด็กและฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เป้าหมายมันยาวนาน มันต้องอดทน มันต้องมีวินัย ถ้าหลุดก็ไม่ได้ตามเป้า” (ผู้เกษียณ 1)

“อันนี้ก็เป็นการบ่มเพาะเด็ก ๆ ที่ให้รู้ว่าจะเงินมันโตได้ เริ่มแรกก็เอาเงินไปฝากธนาคาร ให้เค้ารู้จักอดทนและมีวินัย ไปสอนที่ไหนก็ดูเขยที่สุดเลย อดทน ขยัน ประหยัดและมีวินัย... เพราะฉะนั้นไอ้เรื่องนี้ มันน่าจะเป็นนิสัยพื้นฐานที่ต้องสร้างก่อนวัยทำงาน” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

นอกจากนั้นการเป็นคนที่ได้รับผิดชอบต่อหน้าที่ คนที่รู้จักตัวเอง ควบคุมตนและมีนิสัยสันโดษ ชอบความเรียบง่าย เป็นคนมีเหตุผล มีความพอใจในความเป็นตนเอง ทั้งยังรักษาความสมดุล ความพอดีในการใช้ชีวิตได้ จะสามารถยับยั้งชั่งใจได้กับความ ‘อยากมี อยากเป็น’ ของคนในยุคบริโภคนิยม (Consumerism) ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เริ่มต้นที่คำว่า ‘ความรับผิดชอบทางการเงิน’ ผมว่ามันถูกต้องที่สุดแล้ว ก็คือมนุษย์จะก้าวหน้าได้ก็ต้องรับผิดชอบชีวิตตัวเอง เรื่องการเงินก็เหมือนกัน เริ่มทำบัญชีรายรับรายจ่าย เริ่มที่จะตั้งเป้าหมาย เริ่มที่จะออม ไม่ว่าจะเก็บออมเป็นประจำด้วยตัวเองหรือแบบอัตโนมัติ เป็นพฤติกรรมขั้นสูง ซึ่งรู้จักควบคุมการก่อกวนให้ไม่เกินค่าที่เหมาะสม การยับยั้งชั่งใจได้” (เอ อะคาเดมี)

ลักษณะที่ดีต่อพฤติกรรมการเงินในระยะยาว ยังต้องอาศัย **ความมุ่งมั่นตั้งใจ**สู่เป้าหมาย มองเห็นการวางแผนการเงินสำคัญกับการวางแผนชีวิตเรียกว่าต้องมีนิสัยชอบวางแผนล่วงหน้า

เป็นคนทำอะไรจริงจัง รวมถึงเป็นคน**รักครอบครัว รักตัวเอง**ไม่ใช้เงินผิดประเภท ไม่เอาบายมุก การพนัน สุรายาเมา จะนำพาความสุขความสงบมาสู่ตนเอง มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“กับดักในการวางแผนเกษียณ อันดับแรกคือความตั้งใจ อาจจะมีวอกแวกระหว่างทาง เช่น การเจ็บป่วยของคนในครอบครัว ที่จะทำให้เราใช้เงิน เมื่อไรก็ตามที่ทำให้เราเก็บเงินไม่ได้ ให้รีบกลับมาโดยด่วน เอาเงินตรงนี้ออกไปใช้ได้ แต่กลับเข้ามาให้อยู่ในทิศทางที่ต้องการให้เร็วที่สุด อันนั้นจะช่วยให้” (จิรธรณ ธาราธิรัฐโชติ, ให้สัมภาษณ์กับ aomMONEY, 2566)

“เพื่อความมั่นคงของชีวิต เราจะ อีเหละเหละอะไร ไม่ได้ ต้องวางแผน...ทุกอย่างก้าวต้องคิด... หมดชีวิตที่เดิน ไม่ได้คิดได้หรือ?...เงินประกันสังคม เงินอะไรก็แล้วแต่ ก็ต้องวางแผนนะ มีเงินเก็บของเรา ในระหว่างทำงานอยู่ด้วย เราก็ฝากเงินใน LTF อะไรก็ว่าไป” (ผู้เกษียณ 3 และ 4)

“เย็นมากินข้าวด้วยกันพ่อแม่ลูก ผมเชื่อว่าคนรวยทั้งหลาย ไม่ได้มานั่งกินข้าวด้วยกันแบบนี้แน่นอน” (ผู้เกษียณ 3)

ลักษณะนิสัยที่เป็นอุปสรรค: เช่น ความโลภ ความปรารถนาที่เข้าครอบงำจิตใจ หากไร้สติขาดการไตร่ตรองเหตุผลจะทำให้ตกเป็นเหยื่อของกลโกงและเล่ห์เหลี่ยมต่าง ๆ ทางการเงินได้โดยง่าย นอกจากนี้การเป็นคน ‘มือเติบ’ หรือเรียกว่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยขณะที่เงินออมไม่พอกับรายจ่าย มักนำไปสู่การไม่ประมาณตน ก่อนนี้ที่เกินตัว กู้ยืมเกินจำเป็นเพื่อสร้างฐานะทางสังคม ล้วนเป็นจุดอ่อนนำมาซึ่งความสูญเสีย ผิดหวังและความเครียดทางการเงินได้ มากไปกว่านั้น ยังพบว่าคนไทยมักขาดความใฝ่รู้ ไม่รักการอ่าน ไม่ชอบแสวงหาความรู้หรือขาดการเรียนรู้เรื่องการเงินด้วยตนเองและมักพึ่งพาผู้อื่นให้จัดการแทน จะทำให้มีผลต่อการวางแผนที่ไม่เหมาะสมกับตนเองจริง ๆ เพราะเรื่องการเงินเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล หากเป็นคนเงินเหลือ ไม่ละเอียดรอบคอบจะนำไปสู่ความผิดพลาดทางการเงินที่ต้องรับผลในระยะยาว ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เว็บปลอมก็เยอะ Call Center พวกนี้สามารถหลอกเงินเราไปได้เยอะ ๆ...มีเว็บปลอมเต็มไปหมดก็เพราะความโลภเราทั้งนั้นเลย ก็อาจจะเป็นพฤติกรรมเชิงลบอีกอันหนึ่ง คือความโลภ” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“คนเรามีสิ่งที่อยากทำมากไปนิดหนึ่ง อยากกิน อยากใช้ อยากซื้อ ต้องแยกระหว่างสิ่งที่ต้องทำกับสิ่งที่ควร มันเกี่ยวข้องกันหมดทุกเรื่อง ดังนั้น (หาก) ‘สิ่งที่ควรทำมันน้อย พฤติกรรมการเงินเชิงบวกมันจะไม่เกิดขึ้น’ ไร้ที่ต้องการมันเยอะ สิ่งที่ดีควรทำมันหายไปเลย” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“ช่วง 30 กว่า ๆ ก็พนักงาน เพิ่งเข้ามาทำงานใหม่ ๆ ก็เริ่มสร้างเนื้อสร้างตัว แต่...ก็มักใช้เงินเกินตัว พนักงานหลายคน ลาออกไปเพื่อใช้หนี้ หนี้หนี้สิน” (ผู้เกษียณ 3)

ประเด็นย่อยที่ 2.3 สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเงินของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของครอบครัว เพื่อนร่วมงาน นโยบายขององค์กร บริษัท หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีความเกี่ยวข้องกับการเงินส่วนบุคคล ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจสาเหตุเหล่านี้ล้วนมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจและการบริหารจัดการทางการเงินในชีวิตประจำวันของบุคคล

อิทธิพลจากครอบครัว: ประสบการณ์ในวัยเด็ก เรื่องร้าย ๆ ที่เติบโตมาพร้อมกันและการปลูกฝังการศึกษาด้านการเงินในครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการสร้างมุมมองและพฤติกรรมการเงินในวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายที่เกิดจากระบบครอบครัวอุปถัมภ์ ภาระหน้าที่การดูแลสมาชิกในครอบครัวที่ถูกส่งต่อเป็นทอด ๆ สู้ลูกหลานเช่น ลูกต้องดูแลพ่อแม่ที่แก่เฒ่าหรือเจ็บป่วย ญาติพี่น้องกันต้องช่วยเหลือกันรวมถึงปัญหาการเงิน หรือแม้แต่การช่วยเหลือเพื่อนสนิทเมื่อเกิดเหตุไม่คาดคิดและเพื่อนร่วมงานตามเทศกาล งานบุญ ภาระหน้าที่ ที่ผูกพันกันเหล่านี้ฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรมไทย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เรามีค่าใช้จ่ายของคนในครอบครัว โดยเฉพาะบริบทแบบไทย ผมว่าบางครั้งปัญหาการเงินเกิดขึ้นเพราะคนในครอบครัวหรือปัจจัยภายนอกที่ไม่เกี่ยวกับเรา เช่น พ่อแม่ป่วยหรือบางคนกระทั่งไม่ใช่พ่อแม่ กระทั่งหลานเรายังซัพพอร์ตเลย หรือบางทีบางคนใครถึงเพื่อนถึงเพื่อนร่วมงาน เรามีสายสัมพันธ์ในแบบที่...บางทีฝรั่งเขาอาจจะไม่ได้มีกัน” (เอ อะคาเดมี่)

“คุณลักษณะที่ดีสำหรับการบริหารจัดการเงิน การวางแผนการเงินมันต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เวลาคุณพ่อคุณแม่ให้เงินใช้ในแต่ละสัปดาห์ เดือน ถ้าเขาวาง แผนดี ๆ เขาก็อาจจะเก็บเงินเพื่อกินขนม เพื่อไปซื้อสิ่งที่เขาอยากได้ เป็นการปลูกฝังวินัยแล้วก็นิสัยใหม่ให้กับเด็ก” (มนนี่ ไดอารี่)

“เติบโตจากครอบครัวยากจน-ผมมี Passion อยากมีฐานะที่มั่นคง พี่น้องฐานะดีกว่า ทำนาค้าขายรวยกว่า พ่อแม่เป็นหนี้ ทำยที่สุดมันก็ถีบตัวเองมา อยากหนีจากตรงนั้น” (ผู้เกษียณ 2)

“มันต้องสอนลูก มันเป็นวิถีชีวิต ลูกต้องเคารพกติกา การมีอิสระทางความคิด การมีอิสระทางการเงิน การให้เกียรติ การเคารพซึ่งกันและกัน การมีวินัย” (ผู้เกษียณ 1)

อิทธิพลจากเพื่อนร่วมงาน: การมีเพื่อนร่วมงานที่เป็นกัลยาณมิตรสามารถส่งเสริมเจตคติและมุมมองที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเงิน ความสัมพันธ์ทางสังคมในที่ทำงานอาจเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเงินให้สอดคล้องหรือคล้ายคลึงกับกลุ่มของตน การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้จ่าย การออม หรือการลงทุนระหว่างเพื่อนร่วมงาน อาจส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และการตัดสินใจทางการเงินที่มีแบบแผนมากขึ้น ผ่านการแลกเปลี่ยนกันในเรื่องการใช้สวัสดิการรัฐเมื่อเจ็บป่วย การออมเงินในประกันสังคม การเป็น

แบบอย่างให้กันจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ซึ่งการช่วยเหลือเหล่านี้นักเกิดจากความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและมิตรภาพของกลุ่มสังคมนั้น ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า

“สภาพแวดล้อมมีส่วน! มนุษย์ที่เข้าไปอยู่ในสภาวะของคนที่เราคิดถึงเรื่องอนาคต คิดเรื่องเงินทอง อะไรแบบนี้ มันจะได้รับการซึมซับและค่อย ๆ เปลี่ยนตัวเองให้เป็นพฤติกรรมเชิงบวก” (โค้ชการเงิน)

“คนรอบข้างมีผล เรา Influence คนอื่นด้วยการกระทำ ดังนั้น สิ่งแวดล้อม สังคม ครอบครัว มันเกี่ยวแน่ ๆ” (เอ อคาเดมี่)

อิทธิพลจากนโยบายขององค์กร: องค์กรในที่นี้หมายถึงสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเงินของบุคคล โดยเฉพาะสถาบันการเงินที่มักใช้กลยุทธ์ส่งเสริมการขายผ่านการให้สินเชื่อและบัตรเครดิตส่วนบุคคล ทำให้ลูกค้ารายย่อยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม อัตราดอกเบี้ยเงินกู้และค่าธรรมเนียมการใช้สินเชื่อ ที่แฝงอยู่กับความสะดวกและการได้บริโภคตามต้องการแบบทันใจอาจนำไปสู่ภาระหนี้สินที่สะสมเพิ่มขึ้นโดยไม่รู้ตัว จนเกิดปัญหาการก่อหนี้เกินตัวในที่สุด

ในขณะเดียวกัน บริษัท สถานศึกษาภาคเอกชน หรือองค์กร ในสถานะของนายจ้าง สามารถมีบทบาทเชิงบวกในการสนับสนุนพฤติกรรมทางการเงินที่ดีให้กับพนักงาน เช่น การส่งเสริมการออมเงินผ่านระบบหักเงินเดือนอัตโนมัติ การให้คำแนะนำเรื่องการบริหารหนี้ ตลอดจนการจัดสวัสดิการทางการเงินที่ช่วยลดความเครียดด้านการเงินของบุคลากร นอกจากนี้ บุคคลยังสามารถขอรับคำปรึกษาทางการเงินจากโครงการต่าง ๆ ของธนาคารแห่งประเทศไทย สถาบันการเงิน หรือองค์กรเอกชนที่ให้บริการให้คำแนะนำด้านการเงิน ดังนั้น นโยบายขององค์กรที่สนับสนุนพฤติกรรมทางการเงินที่ดี ไม่เพียงช่วยลดปัญหาทางการเงินของบุคคล แต่ยังส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงานที่สูงขึ้นด้วย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“สถาบันการเงินบ้านเรา สร้างพฤติกรรมไม่ดี เช่น มีรายได้เท่าไรให้กู้ 10 เท่า ของรายได้ อย่างนี้มันก็ติดกับดัก...อย่างสถาบันการเงินมันจะมีเอาดารามาเพื่อจะจับจ่ายใช้สอยได้สนุกมีอะคือปล่อยยืมสินเชื่ออะ ให้เครดิตการ์ด มีเครดิตการ์ดใบนี้แล้วฉันจะแบบ... สบาย... อะไรแบบนี้” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“วิธีที่ง่ายที่สุดคือการสมัครให้เค้าไปเลย แต่ทำในลักษณะที่ว่า ไม่เหมือนการบังคับ ก็คือหากเค้าไม่พอใจกับโครงการนี้ เค้ามาทำเรื่องลาออกได้ แต่มนุษย์เนี่ยนะครับ ทำอะไรให้เค้าโดยอัตโนมัติแล้ว เนี่ยครับ เค้าก็จะ ‘เออ ๆ ๆ เข้าโครงการนี้ไปเลยก็ได้วะ ชี้แจงไปเห็นออก’ ถูกมั๊ยครับ ก็เลยทำให้โครงการ Saving More tomorrow ของเทเลเลอร์เนี่ย! ดังมาก” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“ผมว่ามีทุกองค์กรก็อยากจะช่วยทั้งนั้นแหละ ถ้ามาที่ผม...ผมก็ช่วยในแบบของธุรกิจวางแผนการเงิน ไปที่ Bank ไปที่โบงุโรก็อยากจะช่วยแบบที่โบงุโรทำ ไปที่โค้ชหนุ่มก็จะช่วยแบบของโค้ชหนุ่ม มี Solution มากมายที่พยายามจะแก้ แบงก์ชาติก็มีใช้มั้ยครับ” (เอ อะคาเดมี)

อิทธิพลจากภาวะเศรษฐกิจ: ภาวะเศรษฐกิจเป็นสาเหตุภายนอกที่บุคคลไม่สามารถควบคุมได้โดยตรง แต่มีผลกระทบอย่างมากต่อพฤติกรรมทางการเงินและความมั่นคงทางเศรษฐกิจส่วนบุคคล ตัวอย่างเช่น ภาวะเงินเฟ้อส่งผลให้มูลค่าของเงินลดลง ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นโดยอัตโนมัติ หากรายได้เพิ่มขึ้นไม่ทันกับค่าใช้จ่าย อาจนำไปสู่ภาวะขาดสภาพคล่องและความเครียดทางการเงิน โดยเฉพาะในกรณีที่บุคคลไม่มีการวางแผนการออมและการลงทุนรองรับความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในปัจจุบันยังส่งเสริมวัฒนธรรมบริโภคนิยมผ่านการกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายเกินความจำเป็น ส่งผลให้หลายครัวเรือนมีปัญหาด้านสภาพคล่องทางการเงินและต้องพึ่งพาสินเชื่อหรือหนี้สินมากขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาหนี้สินเรื้อรังหากไม่บริหารจัดการที่ดี

อย่างไรก็ตาม บุคคลสามารถสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินจากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจได้ ด้วยการมีแหล่งรายได้ที่มั่นคง วางแผนการออมและการลงทุนอย่างเหมาะสม และใช้จ่ายอย่างมีสติ การมีวินัยทางการเงินและการกระจายความเสี่ยงทางเศรษฐกิจจะช่วยให้สามารถรับมือกับความไม่แน่นอนและสร้างความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ข้าวของแพง เช่น เงินหมื่นในวันนี้อีก 10 ปีข้างหน้า มันจะเหลือแค่ 5,000 อันนี้ต้องทำใจ ...อุปสรรคสำคัญที่สุดของคนในยุคปัจจุบัน ที่จะไปสู่สุขภาวะทางการเงินเชิงบวกไม่สำเร็จ ก็คือการเป็นทนายหนี้สินค่ามีหลากหลาย ดึงดูดใจและเงินในปัจจุบัน...ผมมองว่ารายได้ที่มั่นคงจะเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุด” (ผู้เกษียณ 1)

ประเด็นย่อยที่ 2.4 ความรู้ทางการเงิน ความรู้ที่จำเป็นสำหรับบุคคลทั่วไปควรรู้และเข้าใจ คือ เรื่องการทำงานของดอกเบี้ยและผลตอบแทน เรื่องการป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน เรื่องการออมและการลงทุนรวมทั้งเงินก้อนสุดท้ายก่อนหยุดทำงานหรือเกษียณ ดังนี้

ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของดอกเบี้ยและผลตอบแทน: ดอกเบี้ยทบต้นเป็นกลไกทางการเงินที่มีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของเงินต้นในระยะยาว การออมและการลงทุนในแหล่งที่ให้ผลตอบแทนอย่างต่อเนื่องสามารถช่วยให้เงินต้นเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ โดยเฉพาะเมื่อระยะเวลาการสะสมเกิน 10 ปีขึ้นไป ในทางกลับกัน หากบุคคลเลือกกู้ยืมเงินแบบมีดอกเบี้ยทบต้นยอดหนี้ก็จะทบต้นและเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน เช่น การใช้สินเชื่อจากบัตรเครดิตและจ่ายเพียงยอดขั้นต่ำ

ต่ำ ดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมการใช้สินเชื่อก่ออาจกลายเป็นภาระทางการเงินที่หนักขึ้นเรื่อย ๆ นำไปสู่ปัญหาทางการเงินในระยะยาว ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับการบริหารเงินและการทำงานของ ดอกเบี้ยจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจทางการเงิน การเลือกออมเงินและลงทุนอย่างรอบคอบ ย่อมให้ผลดีมากกว่าการกู้ยืมเงิน

อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงความรู้ทางการเงินไม่ได้กระจายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะใน กลุ่มประชากรช่วงอายุ 40-50 ปี ซึ่งเริ่มเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและข้อมูลทางการเงินเมื่อเข้าสู่วัยทำงาน ทำให้โอกาสในการเรียนรู้เรื่องการวางแผนการเงินมีน้อยกว่าคนยุคใหม่ ส่งผลให้การเตรียมตัวด้าน การเงินก่อนเกษียณอาจไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการให้ความรู้ด้านการ จัดการและวางแผนการเงินแก่กลุ่มคนวัยกลางคน ก่อนเข้าสู่ช่วงเกษียณ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการ การเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงจากภาระหนี้สินที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ดังคำ สัมภาษณ์ที่ว่า

“เค้าต้องรู้ว่าการเติบโตของเงินมันทำงานอย่างไร เรื่องของดอกเบี้ยทบต้นมันทำงานกัน อย่างไร อันนี้สำคัญมากเพราะ...ไม่ว่าจะเก่งทฤษฎีทางการเงินหรือไม่ ทุกคนไม่ว่านักวิชาการ หรือนักวิทยาศาสตร์ หรือนักการเงิน จะพูดเหมือนกันเลยนะ ว่าพลังที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือพลังของ ดอกเบี้ยทบต้น” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“เราไม่มีความรู้เลยว่า ดอกเบี้ยของบัตรเครดิต มันไม่ใช่ก้อนเดียว แต่มันมีสอง เขาก็ไม่รู้ เพราะไม่รู้...บู๊ เขาก็ยังเลือกที่จะจ่ายขั้นต่ำหรือรูดบัตรเครดิตต่อเพื่อให้มันมีชีวิตอยู่ต่อไปได้กด เงินสดออกมา แต่ดอกเบี้ยมันทบไปทบมา จนเป็นความหายนะทางการเงิน” (มันนี่ ไดอารี่)

เรื่องการป้องกันความเสี่ยงทางการเงินส่วนบุคคล: เป็นเรื่องที่หลายคนมองข้าม หนึ่งใน แนวทางสำคัญของการป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน คือ การบริหารสภาพคล่องและลดภาระ หนี้สินก่อนเกษียณ การจัดการเงินสดให้เพียงพอต่อการใช้จ่ายขณะยังทำงานอยู่ช่วยป้องกันไม่ให้ มีภาระหนี้สะสมจนถึงวัยเกษียณ ซึ่งเป็นช่วงที่รายได้อาจลดลงหรือไม่มีเลย หากยังต้องแบก รับภาระหนี้ในช่วงนั้น อาจทำให้ต้องทำงานต่อไป ทั้งที่อาจไม่มีความพร้อม อีกประเด็นสำคัญคือ การใช้ระบบประกันเป็นเครื่องมือบริหารความเสี่ยง การทำประกันชีวิตและประกันภัยช่วยกระจาย ความเสี่ยงไปยังบริษัทประกัน แทนที่จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่ไม่คาดคิดเพียงลำพัง เช่น ค่า รักษาพยาบาล หรือค่าใช้จ่ายฉุกเฉิน การวางแผนล่วงหน้าด้วยการมีประกันที่เหมาะสมจะช่วย สร้างความมั่นคงทางการเงินและลดความกังวลเกี่ยวกับอนาคต ไม่ว่าจะเป็นค่ารักษาพยาบาลที่ แพงมากและเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยเงินเฟ้อทั่วไป โดยอาจเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 10 ต่อ ปี ซึ่งเป็นภาระทางการเงินที่ส่งผลกระทบอย่างมาก โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุผู้ที่ไม่มีประกันสุขภาพ

นอกจากนั้นเมื่อลูกที่เป็นผู้ดูแลพ่อแม่ต้องเสียชีวิตในวัยกลางคน ขณะที่ยังมีภาระดูแลครอบครัวขนาดใหญ่ ภาระทางการเงินและความรับผิดชอบทั้งหมดอาจย้อนกลับไปพึ่งพ่อแม่ ซึ่งอยู่ในวัยชราและอาจไม่มีความสามารถในการหารายได้อีกต่อไป ทำให้สถานการณ์ที่เคยดีกว่าอยู่แล้ว ยิ่งซับซ้อนและหนักขึ้นไปอีก ในกรณีเช่นนี้ ครอบครัวอาจต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนทางการเงินที่รุนแรง ไม่ว่าจะเป็น ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันหนี้สิน หรือภาระดูแลสมาชิกในครอบครัวที่เหลืออยู่ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“สภาพคล่องดี จัดการเงินได้-บริหารจัดการเงินสดก่อน ผมมองว่าเงินสดสำคัญ เพราะว่าเงินสดมันก็คือสภาพคล่องของเรา ภาระหนี้สินเราควรเคลียร์ก่อนที่จะเกษียณ” (มันนี่ ไดอารี่)

“ก่อนเกษียณอายุ...คุณต้องวางแผนเกษียณให้ดี หนี้สินคุณต้องเคลียร์” (ผู้เกษียณ 3)

“ค่ารักษาพยาบาลทุกวันนี้มันแพงมาก เราเลือกจะใช้เงินของเราหรือเราจะโอนย้ายความเสี่ยงให้กลุ่มของประกันชีวิต ประกันภัย ประกันบ้าน รถ กระทั่งพวกประกันวิชาชีพ คนทำบัญชี วิศวกร หมอ ทนาย พวกนี้เขามีประกันวิชาชีพหมดเลย” (มันนี่ ไดอารี่)

“ขีดเส้นใต้ สำคัญมาก เรื่องสุขภาพ เมื่อปู่ป้ารับโชค เกิดเป็นโรคขึ้นมา ซึ่งค่ารักษาแพงมาก ๆ ก็แอบกลัว ตอนนี้อู่นึกหนักก็เตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว สำหรับค่ารักษาพยาบาลโดยการซื้อประกัน เพราะอะไรที่ขึ้นกับสุขภาพ อันนั้นเงินเกษียณอาจจะหมดได้” (นฤมล บุญสนอง ให้สัมภาษณ์กับ aomMoney, 2566)

เรื่องของการออมและลงทุน: เป็นความรู้ที่สำคัญหากไม่รู้ก็ไม่ควรตัดสินใจนำเงินไปออมหรือลงทุนกับเครื่องมือที่ไม่รู้จัก ควรทำในสิ่งที่ตนเองถนัดและรู้จักดีแม้เป็นวิธีง่าย ๆ ธรรมดา ๆ แต่คงรักษาเงินจำนวนที่เก็บออมไว้เท่าเดิมอยู่ ซึ่งดีกว่า สูญหายทั้งหมด หรือ ขาดทุนจากการนำไปลงทุนที่ตัดสินใจไม่ได้ด้วยตนเอง ต้องคอยพึ่งคนอื่น อาจจะเป็นช่องทางให้กับมิจฉาชีพได้ ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์แนะนำให้มีการลงทุนระยะยาว เช่น ลงทุนหุ้นปันผลเก็บกินหลังเกษียณ เลือกสินทรัพย์ที่ให้ผลตอบแทนตรงตามจุดประสงค์ของผู้ลงทุน คนที่อยากได้ผลตอบแทนเป็นงวด ๆ ก็ซื้อพันธบัตรรัฐบาล ซื้อหุ้นกู้ หรือซื้อหุ้นทุนที่จ่ายปันผลและเป็นหุ้นที่ดี หรือเรียกได้ว่าเป็นการสร้าง passive income เพื่อผลตอบแทนสอดคล้องกับการใช้จ่ายของเรา หรือ อาจเลือกที่จะลงทุนเป็นอสังหาริมทรัพย์ ทองคำ ซึ่งรักษาค่าเงินได้ดี ฉะนั้นการวางแผนออมเพื่อลงทุนที่ถูกต้องจำเป็นต้องรู้ว่า ระยะสั้นรับความเสี่ยงได้น้อย ระยะยาวรับความเสี่ยงได้มาก ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“คนที่อยากได้ผลตอบแทนเป็นงวด ๆ แล้ว ซื้อทองแท่ง ทองจ่ายปันผลมัย ไม่จ่ายดอกเบี้ยยมัย ซื้อทองแล้วจะได้เงินเป็นงวด ๆ ได้อย่างไร ถ้าไม่แบ่งขาย แต่ละงวด เพราะฉะนั้น ถ้าอยากได้เงินเป็นงวด ๆ ก็ซื้อพันธบัตรรัฐบาล ซื้อหุ้นกู้ หรือซื้อหุ้นทุนที่จ่ายปันผล...เราจึงต้องวางแผนให้

ถูกต้อง ระยะสั้นรับความเสี่ยงได้น้อย ระยะยาวรับความเสี่ยงได้มาก ก็จะได้วางแผนการลงทุนได้ถูกต้อง” (วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, ให้สัมภาษณ์กับ aomMONEY, 2566)

“เลือกลงทุนแบบ conservative ระยะยาวให้ผลเก็บกินหลังเกษียณ ให้ลงทุนในหลักทรัพย์เท่าที่สามารถ ค่อย ๆ สะสม ถื่อยาวเอาปันผล ...ซื้อเก็บ invest อย่างเดียวไม่เทรด” (ผู้เกษียณ 2)

“เราเก็บเงินไม่ทันกับการขึ้นของสินทรัพย์ ผมก็เลยเก็บเป็นสินทรัพย์แทน” (ผู้เกษียณ 3)

เรื่องเงินเกษียณ: เป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงหลายคนไม่ได้เตรียมตัว เพราะทุ่มเททำงานหาเลี้ยงตัวและครอบครัว จนลืมคิดถึงว่าเมื่อหยุดทำงาน รายได้และสวัสดิการทั้งหมดจะสิ้นสุดลง หากไม่มีความพร้อมทางการเงินจะไม่สามารถมีสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ ดังนั้นสิ่งที่ต้องวางแผนก่อนเกษียณ คือต้องหาวิธีวางแผนการออมเงินเพื่อเกษียณ เริ่มต้นตั้งแต่นั่น ๆ เพื่อสะสมเงินให้เพียงพอ คำนวณว่าต้องมีเงินเกษียณกี่เท่าของค่าใช้จ่ายต่อปีและจะมีชีวิตอยู่ได้ถึงเมื่อไร ตัวอย่างเช่น ต้องมีเงินเก็บอย่างน้อย 25 เท่าของค่าใช้จ่ายรายปี (จะอยู่จนถึงอายุ 85 ปี) จากนั้นก็วางแผนการลงทุน ใช้เครื่องมือทางการเงิน เช่น กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (PVD) กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF) หุ้น พันธบัตร หรืออสังหาริมทรัพย์ เลือกสินทรัพย์ที่สร้างกระแสเงินสดไว้ใช้จ่ายหลังเกษียณ และไม่ละเลยเรื่องวางแผนประกัน ทำประกันสุขภาพและประกันชีวิตให้ครอบคลุม หากมีรายได้จากการลงทุน อาจต้องพิจารณาประกันที่ช่วยป้องกันความเสี่ยงจากเงินเฟ้อ สุดท้ายวางแผนลดหย่อนภาษี ศึกษาเงื่อนไขการออมและการลงทุนที่ช่วยลดภาษีได้ วางแผนการเพื่อบริหารเงินจากบัญชีลงทุนให้เสียภาษีน้อยที่สุด หากไม่วางแผนล่วงหน้า อาจเกิดปัญหาการเงินที่กระทบความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น เงินไม่พอใช้หลังเกษียณ อาจต้องทำงานต่อไปแม้ว่าสุขภาพจะไม่เอื้ออำนวย อาจต้องพึ่งพาลูกหลานมากเกินไป ดังคำกล่าวที่ว่า

“ถ้าวัดอะไรบ้างเนี่ย หนึ่งในก็คือเรื่องของรายรับรายจ่าย อันนี้สำคัญมาก ก็คือหารายได้ ควบคุมค่าใช้จ่าย จดบันทึกไม่เพียงแต่อะไรไม่ควรซื้อ ควบคุมค่าใช้จ่ายให้ลดลง เพียงแต่ว่า เราจะทำจัดสรรลงทุนยังไง เราจะต้องมีการป้องกันความเสี่ยง ไม่ได้หมายถึงการทำประกันอย่างเดียว แต่วัยเกษียณที่จะมีสุขภาวะทางการเงินได้ก็ต้องมีร่างกายที่แข็งแรง” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“ข้อที่หนึ่งเก็บเงินหลังเกษียณ...ต้องถามเลยว่าจะใช้เดือนละเท่าไร ข้อที่สองจะชี้แจงจายใจถึงเท่าไร” (นฤมล บุญสนอง ให้สัมภาษณ์กับ aomMoney, 2566)

“ใครที่เข้าใจมากกว่า...ในการบริหารภาษี มันก็จะทำให้ไปสู่เป้าหมายได้มากกว่า เช่น การเกษียณ ใช้ประโยชน์จากการได้เงินคืนภาษี นอกจากการลดหย่อน” (มนนี่ ไดอารี่)

มากกว่านั้น การเตรียมตัวเกษียณต้องหาข้อมูลสิทธิที่จะได้รับจากสวัสดิการรัฐ เช่น สิทธิประกันสังคม (ม.39) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้อธิบายไว้ดังนี้

“ผมใช้เงินประกันตนเอง 600 บาท โดยที่มันผ่อนตัวมันเอง อันนี้จบเลย (ผู้เกษียณ 3)

“มันสะสมเกิน 5 ปี รุ่นผมก็จะได้ 3,000 รุ่นต่อไปก็จะได้ 4,000 ต่อไปก็ 5,000 แต่ผมบอกได้เลยว่า อ.ใช้ บำนาญดีกว่า เพราะเงินประกันสังคมจะหมด...จะไม่มีเงินแล้ว” (ผู้เกษียณ 4)

“พอเกษียณมาปุ๊บ ผมก็ไปซื้อฉลากออมสิน...ผมใช้ 30 บาท ก็ไปรักษาที่สาธารณสุขก่อน ก็ส่งต่อไปยัง รพ.รัฐ แล้ว รพ.รัฐ ก็คือ ราชวิถี” (ผู้เกษียณ 4)

ประเด็นย่อยที่ 2.5 สุขภาพร่างกายและจิตใจ

สุขภาพกายและใจที่สมบูรณ์แข็งแรง เกิดผลดีต่อพฤติกรรมการเงินและช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวลต่อการเตรียมความพร้อมทางการเงินโดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ เนื่องจากสุขภาพกายและใจมีผลโดยตรงต่อความสามารถในการออม การควบคุมค่าใช้จ่ายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเงินส่วนบุคคล นอกจากนี้ ยังช่วยสนับสนุนให้เกิดวินัยทางการเงินได้ในระยะสั้นจนถึงเกษียณ ช่วยลดการเป็นภาระให้ลูกหลานในการดูแลทั้งด้านการเงินและเวลาที่เสียไปเมื่อเจ็บป่วย ถ้าร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคภัยเบียดเบียน จะสร้างคุณค่าให้แก่สังคม ทำสิ่งที่ถนัดส่งต่อให้ลูกหลาน หรือมากกว่านั้นให้บริการ ให้ความรู้ จิตอาสา หรืออื่น ๆ หลังเกษียณ ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นตรงกันว่า 3 เรื่องที่สำคัญต่อสุขภาพะทางการเงิน คือ สุขกาย สุขใจ สุขเงิน จะพาไปสู่การเกษียณสุขที่ยั่งยืน สะท้อนผ่านคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ถ้าเราแข็งแรงปั๊บ! ลูกหลานก็ไม่ต้องมาดูแลเรา เพราะฉะนั้นหากเราไม่สบายเค้าก็จะเป็นทุกข์ เพราะมาเฝ้าเรา อย่างผมถือ ‘4 อ.’ สำคัญ ออกกำลังกาย อาหาร อารมณ์ และอุจจาระ สิ่งนี้สำคัญ ผมไม่มีโรคประจำตัว เป็นนักกีฬา ถ้ากายเราไม่มีทุกข์แล้ว ก็สุขเท่านั้นเอง” (ผู้เกษียณ 3)

“หนึ่งคือร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ถึงจะอ้วนก็ไม่เป็นไร ขอให้มันแข็งแรง ปอด ม้ามทำงานได้ดี ขาเดินเหินได้ โดยการออกกำลังกายไปเรื่อย ๆ สองสุขใจ คือวางทุกอย่าง อย่าไปยุ่งเรื่องชาวบ้าน เจอปัญหา วันนี้...จบแล้ว วางใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว สุขที่สามคือสุขเงิน พอมีเงินทุกอย่างมันสุขหมด ‘เงินไม่ได้สำคัญแต่ไม่มีเงินอยู่ไม่ได้’ สำหรับคนยามเกษียณ” (นฤมล บุญสนอง ให้สัมภาษณ์กับ aomMoney, 2566)

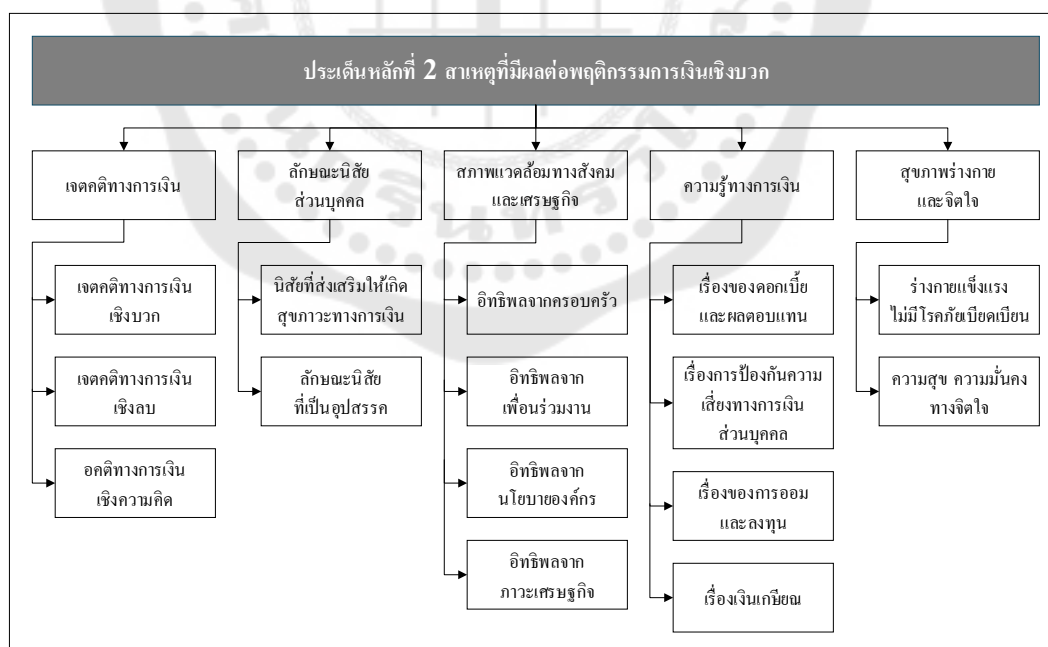
“คุณมีสุขภาพะทางการเงินแล้ว คุณต้องมีสุขภาพดี อายุมากแล้ว ไม่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ ไม่มีปัญหาครอบครัว แล้วก็ปล่อยวางได้ในสิ่งต่าง ๆ” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“กลัวอนาคตเกินไป เข้มงวดกับตัวเองมากเกินไป...ไม่กิน ไม่ใช้ ไม่เที่ยว มันก็หดหู่ ซึมเศร้า ถ้าเห็นใครไปเที่ยวก็จะพูดว่า ‘อิจจาเค้าจั่งเลย’” (ผู้เกษียณ 1)

“นอกจากการทำงานอายุ 51 แล้วก็ลงทุนมาตลอด 100% จนถึงวันนี้ 71 พุดง่าย ๆ เกษียณมาแล้ว 20 ปี ‘วิ่ง 3 กิโลเมตรตั้งแต่หนุ่ม ทุกวันนี้ก็ 3 กิโลเมตร’ แล้วก็ยังเขียนบทความ ทำนั่นทำนี่ เหมือนเดิม” (ดร.นิเวศน์ เหมวชิรวรากรณ์ ให้สัมภาษณ์กับ *Wealth Me Up*, 2567)

“เรารู้ว่าเรามีประโยชน์ เราก็ทำต่อ สิ่งที่สำคัญคือเรามีกำลังที่จะไปช่วยคนที่ลำบากกว่า เรายังมีประโยชน์กับโลกเยอะเลย อย่าคิดว่าจะหยุดที่อายุ 60” (วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, ให้สัมภาษณ์กับ *aomMONEY*, 2566)

กล่าวโดยสรุป 5 สาเหตุที่สำคัญต่อการมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวกได้ เริ่มต้นจากกฎแฉดอกแรกได้แก่ เจตคติที่ถูกต้องประกอบกับนิสัยความมีวินัย ขยัน อดทน ประหยัด รับผิดชอบ ควบคุมตนเอง สันโดษเรียบง่าย มุ่งมั่นตั้งใจ วางแผนและรักตนเองรักครอบครัว อาศัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตร องค์กรและรัฐสวัสดิการที่เข้าถึงและเข้าใจปัญหาการเงินของบุคคล รวมทั้งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เหนือกาลเวลาแม้กระแสเศรษฐกิจสังคมนิยมบริโภคจะรุมเร้าต่อความต้องการเพียงใด ในที่สุดคือการใช้ความรู้ทางการเงินและความรอบรู้รอบด้านเป็นโอกาสส่งเสริมให้การใช้ชีวิตที่ง่ายขึ้น มากกว่านั้นคนไทยยังเห็นถึงการมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจมีส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการเงินได้อย่างยั่งยืน (ภาพประกอบ 23)

ภาพประกอบ 23 ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ประเด็นหลักที่ 3: วิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

วิธีการคือการกระทำที่นำไปสู่ความสำเร็จในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้เกิดขึ้นได้กับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ที่เป็นคนชนชั้นกลาง ลำดับแรกที่สำคัญที่สุดคือวิธีการสร้างความตระหนักรู้ตนเอง ต่อไปคือวิธีการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบที่ประสบความสำเร็จ ในลำดับต่อมาคือวิธีให้ความรู้ทางการเงินที่จำเป็นพร้อมสร้างทักษะให้เกิดประสบการณ์แก่ตนเองเพื่อให้ได้ทำต่อไปจนเป็นวิถี และสุดท้ายคือวิธีการที่จะติดตามประเมินผลในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้เกิดความมั่นใจและไปต่อได้ 4 วิธีการดังนี้

ประเด็นย่อยที่ 3.1 สร้างความตระหนักรู้ตนเอง

แก้ไม่ได้ถ้าไม่รู้ปัญหาที่รออยู่ข้างหน้า: คำกล่าวจากผู้ให้สัมภาษณ์เตือนถึงปัญหาทางการเงินส่วนบุคคล จะไม่ถูกแก้ไขและสะสมหนักขึ้นจนเป็นปัญหาระดับชาติ เพราะมีสาเหตุจากความ ‘ไม่รู้...ไม่รู้’ ‘ไม่รู้ที่ต้องเกษียณ...เกษียณแล้วต้องใช้จ่ายเงินเท่าไร...ไม่รู้ที่ต้องเก็บเงินเพื่อใช้ชีวิตหลังเกษียณเท่าไร...และ...ไม่รู้ที่ต้องเริ่มต้นอย่างไร...เตรียมตัวอย่างไรกับการเกษียณ

การยอมรับในสิ่งที่ตนเองไม่รู้ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนเอง โดยการตระหนักถึงข้อบกพร่องเกี่ยวกับอคติในใจ ความคิดที่ผิดเพี้ยน เจตคติเชิงลบและข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่หลายคนเผชิญกับหนี้สินจำนวนมากโดยไม่ตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาส่งผลให้มีพฤติกรรมเพิกเฉยต่อปัญหา การมองเห็นปัญหาทางการเงินและเข้าใจผลกระทบระยะยาวของการตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่มีเจตคติทางการเงินที่ชัดเจน จะสามารถวางแผนล่วงหน้าสำหรับอนาคต เช่น วัยเกษียณซึ่งต้องมีเงินเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายอย่างน้อย 25-30 ปีหลังหยุดทำงาน หากขาดความตระหนักรู้ตนเอง พฤติกรรมการเงินเชิงบวกจะเกิดขึ้นได้ยาก เพราะการตัดสินใจทางการเงินที่ดีต้องอาศัย ความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเอง อคติทางจิตวิทยา และผลกระทบของการใช้เงินในปัจจุบันต่ออนาคต ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ลูกค้าเรา 4,000 กว่าเคสที่เจอ เรามีปัญหาสภาพคล่องก็คือหนี้ ปัญหาเบอร์หนึ่งเป็นยอดกูเขาน้ำแข็ง! ความยากคือเขาไม่รู้ว่าเป็นปัญหา เขา...ไม่แก้ปัญหา” (เอ อคาเดมี่)

“คนในวัย 40 อาจจะมีหนี้บ้าน หนี้รถ หนี้ก้อนใหญ่ ๆ เยอะแยะไปหมด อยู่ดี ๆ เราจะมาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม...สิ่งนี้จะไม่เกิด ถ้าเราไม่เห็นปลายทางด้วยกันว่า ‘ตอนนี้เธอเงินไม่ค่อยพอ ภาระหนี้ก็เยอะ รู้มั้ยว่าปลายทางมันจะเกิดอะไร คุณรู้รึเปล่าว่าต้องใช้จ่ายเงินเท่าไร’ เพราะฉะนั้นผมจะชวนให้เค้าตระหนักถึงโจทย์ปัญหาของเค้าที่รออยู่ข้างหน้าอันดับแรกเลย ? (โค้ชการเงิน)

“คนกลุ่มนี้น่าห่วงในเรื่องการประเมินตัวเอง...เกษียณแล้วสถานะการณตัวเอง? เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมบอกว่าอันดับแรก ‘ต้องตัดแว่น’ ทำให้เห็นอนาคตก่อน” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

เทคนิควิธีทำให้เกิดความตระหนักรู้ได้: ด้วยการใช้ปัญญาได้แก่ การปรับความคิด เปลี่ยนมุมมองในเรื่องการเตรียมการเงินส่วนบุคคลให้พร้อมหลังเกษียณ ว่าเงินที่เราได้ต้องพอใช้ในอีก 25-30 ปีที่จะมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นเงินก้อนใหญ่ที่ต้องวางแผนจัดการ นอกจากนั้นเงินสวัสดิการที่ได้รับจากองค์กรหรือภาครัฐจะหยุดให้เมื่อเราหยุดทำงาน นอกจากคิดใหม่ คิดถูกต้องแล้วยังต้องใช้ปัญญา...ลดอคติที่ทำให้เราไม่คำนึงถึงอนาคต เช่น อคติเห็นความสุขอยู่ในปัจจุบันมากกว่าอนาคตเพราะมีวิสัยทัศน์สั้น (Projection bias) ซึ่งเป็นอคติตัวสำคัญที่ทำให้บุคคลไม่วางแผนการเงินเพื่ออนาคตหรือเพื่อป้องกันความเสี่ยงทางการเงินระหว่างมีชีวิตอยู่ ฉะนั้นวิธีการฉายภาพอนาคตหรือเสมือนวิธีการตัดแว่นตาให้บุคคลสวมใส่เมื่อมีภาวะสายตาสั้นนั่นเอง วิธีการหนึ่งที่ยอดเยี่ยมมากจากประสบการณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน ยอมรับว่าการจัดบันทึกรายรับรายจ่าย ดังคำกล่าวที่ว่า ‘หากจดเป็น...ก็จะเห็นความจริง’ จะทำให้รู้ตัว ประมาณตนได้ วางแผนประมาณการณ์ล่วงหน้ากับแผนการเงินที่วางไว้และสามารถลงมือทำได้ตามอัตราภาพตน นำไปสู่เห็นความจริงทางการเงินของตนเองได้ ว่าพอแค่ไหน ทำอย่างไรจึงจะใช้จ่ายพอกับรายได้แต่ละเดือน เช่น สมควรลด ค่าใช้จ่ายเรื่องใด ได้เวลาที่ต้องลงมือออมเพื่อลงทุนต่อยอดให้เงินงอกเงย ทั้งนี้อาศัยระยะเวลาให้กลไกดอกเบี้ยทบต้นทำงานและให้ผลในอนาคตต้องใช้เวลานานเท่าไร การเริ่มต้นทำทันทีไม่ผัดวันประกันพรุ่งจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมจะพยายามทำให้คนเปลี่ยนแปลงเจตคติ ปรับตรงกันซะก่อน! ไม่ใช่เฉพาะความรู้ทางการเงิน แต่คือการเปลี่ยนมุมมองความคิดและความคาดหวัง...จากความรู้!” (โค้ชการเงิน)

“เข้าใจก่อนว่า...เกษียณปั๊บ! ทุกอย่างจบ จะไม่มีรายได้หลังเกษียณ จะไม่มีสวัสดิการ ค่ารักษาพยาบาล เพราะทุกอย่างมัน‘ติดโต๊ะ’หมดเลย...เราไม่มีสิทธิ์กำหนดสวัสดิการ...ทั้งหมดเป็นของรัฐบาล สิ่งที่เราต้องทำ...เราต้องเตรียมตัวเองด้วย มันต้องมีอะไรที่เราเองควบคุมได้บ้าง...เงินเกษียณเป็นเงินก้อนใหญ่ที่สุดในชีวิต...การหารายได้หลังเกษียณเป็นสิ่งที่ต้องทำ” (มานนี่ ไดอารี่)

“เราทำงานเลี้ยงตัวเองและครอบครัว 35 ปีและเก็บไว้เลี้ยงตัวเองตั้งแต่อายุ 60 ถึง 85...90 ปี คือเลี้ยงตัวเองถึง 65 ปี ฉะนั้นมันไม่ใช่เรื่องน้อย ๆ เลย...ทุกคนควรจะจัดบันทึกรายรับรายจ่าย พี่ก็ทำนะคะ ตอนเงินน้อย ๆ เพื่อนยืม 500 บาท กินข้าว 126 บาท’ ทำอย่างงี้เลยคะ ยิ่งเงินน้อยก็ยิ่งต้องจดใหญ่เลย เพื่อที่จะรู้ว่าเงินเราหมดไปกะอะไร เมื่อรู้ปั๊บ เราจะมานั่งวิเคราะห์บันทึกนั้น” (วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, ให้สัมภาษณ์กับ aomMONEY, 2566)

“อันดับแรกจะต้องลด Projection Bias ลงให้ได้ ‘คุณจะต้องตระหนักรู้แล้วว่า...อนาคตสำคัญ’ พอมีตระหนักรู้ปั๊บ! ก็จะไปสู่อันดับสอง การเข้าสู่การปฏิบัติ...40-50 (อายุ) คือเช็คสถานะการเงินของตัวเองแล้วละ จะได้ว่าตัวเองอยู่ในภาวะใด” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“ตระหนักรู้ด้วยปัญญา เอาของที่ไม่อยากได้ออกไปก่อน แล้วเอาปัญญาเข้าไปดูใ้อัที่อยาก ได้มันเป็นประโยชน์กับเรามาก ถ้าเห็นว่ามันไม่ดีก็ห้ามใจ จะลดความ ‘อยากได้’ ลงไป” (ผู้เกษียณ 5)

ประเด็นย่อยที่ 3.2 เรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ประกอบด้วย ตัวแบบที่มีชีวิตจริง (Live Model) ตัวแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) และวาจา (Verbal Instruction Model)

ตัวแบบมีชีวิต: ตัวแบบที่มีชีวิตในที่นี้คือ ‘ไอดอล’ ของใครหลาย ๆ คน ซึ่งบุคคลตัวแบบ เหล่านั้นเป็นแบบอย่างทางการเงิน เช่น วอร์เรน บัฟเฟตต์ ที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางการลงทุน ตลอดชีวิตหรือ ดร.นิเวศน์ เหมวชิรวรากร ซึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็น ‘วอร์เรน บัฟเฟตต์ เมืองไทย’ ต่างเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นด้วยความสำเร็จที่ยั่งยืน ดังจะเห็นว่าผู้ส่งสารที่ทรงพลัง ก็ จะส่งต่อบทเรียนจากประสบการณ์ทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเกิดจากโอกาสการ เข้าถึง ตัวสารที่ดี และกลไกซึ่งเป็นเครื่องมือส่งสารให้ถึงผู้รับสาร 4 องค์ประกอบนี้ที่ทำให้ผู้รับสาร เข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักรู้ทางการเงิน รวมถึง ส่งต่อประสบการณ์ เกษียณจากรุ่นพี่หรือเพื่อน ๆ จากสังคมแวดล้อมรอบตัว ที่เป็นการแบ่งปันประสบการณ์ (Knowledge sharing) หรือการรวมกลุ่มหารือ (Panel discussion) เป็นลักษณะของการเรียนรู้ จากการสังเกตตัวแบบที่ใกล้เคียงตนเอง อธิบายได้ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมก็ดู วอร์เรน บัฟเฟตต์ เป็นไอดอลเรา เนี่ยอายุ 90 กว่ายังลงทุนทุกวัน แล้วเค้าบอก... ก็ไม่มีเกษียณหรอก ไปดูอีกคนนึง ซาลี มังเกอร์” (ดร.นิเวศน์ เหมวชิรวรากร ให้สัมภาษณ์กับ Wealth Me Up, 2567)

“ต้องเห็นตัวอย่าง ‘วอร์เรน บัฟเฟตต์’ เนี่ย กว่าจะเป็น ไอดอล ก็อายุ 70 มั้ง กว่าจะมี สินทรัพย์จนคนรู้จัก มี ‘อ.นิเวศน์’ ก็ช่วยได้มาก นั่นเป็นเหตุผลที่เราออกมาทำช่องยูทูปเพื่อที่จะให้ ทุกคนเห็นความสำคัญ เราไม่สามารถยึดความรู้ให้กับใคร ๆ ได้ โดยปราศจากความเชื่อ สอนคน อื่นได้ ต้องประสบความสำเร็จด้วย แต่ในขณะที่... ‘มาร์ค ซักเคอร์เบิร์ก’ รวยเร็ว คนก็อยากรวย เร็ว” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“จะต้องมีตัวอย่างให้เห็นก่อน ว่าเกษียณแล้วไม่มีดัง ชีวิตมันลำบากแบบนี้ละ คนก่อนนี้ ไร่เยอะ ๆ แล้วถ้าวันนึงรายได้ไม่พอผ่อนบ้าน ผ่อนรถไว้ จะถูกยึดบ้าน ยึดรถ มันเห็นอนาคตละ เราก็จะระมัดระวังในปัจจุบันมากขึ้น” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“คนที่จะพูดเรื่องนี้ เนื้อหาที่พูดจะต้องให้สื่อ... กระแทกใจเขาได้ แล้วเขาตื่นขึ้นมาได้ ดังนั้น มีจิ๊กซอว์ 4 ชิ้นหนึ่ง คือโอกาส ผ่านการบังคับ สองคือตัวสาร สามคือตัวผู้ส่งสาร จะทำให้ คนจำนวนหนึ่ง เริ่ม aware แล้วตัวที่ 4 คือการเป็นสะพาน เรามีกลไกส่ง เมสเสจหรือผู้ส่งสาร ทั้งตัวสารและผู้ส่งสารนั้นจะต้องทรงพลังมาก ซึ่งภารกิจนี้ไค้ชนหนุ่มเค้าทำอยู่” (เอ อะคาเดมี่)

“ผมให้พี่ ๆ ที่ทำงานเกษียณแล้ว มานั่งคุยกับน้อง ๆ ที่เพิ่งเข้ามาทำงาน หลายคนรู้สึกว่ ‘หักเงินเค้าทำไมอะ หักไป 3% 5% รู้ว่าบริษัทสมทมให้ แล้วไงหรอ’ พอเราได้คุย และเอาพี่ ๆ ที่เกษียณมาคุยว่า พี่เกษียณมีเงินเก็บ 7 ล้าน เพราะว่า กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เอาพวกนี้มาคูปบ...โอโฮ้ ๆ น้อง ๆ ไปเพิ่มอัตราการหักออมเงินกันเต็มเลย” (โค้ชการเงิน)

“พฤติกรรมกลุ่ม ‘เธอทำ...ฉันทำ’ ‘เธอทำหรือยัง’ ถ้าใจไม่แข็งพอ...การมีคนอื่น ‘เค้าก็ทำเหมือนกะเรา’ อันนี้ก็จะช่วยได้ หรือมีคนให้พูดคุย หรือมีคนที่เราไว้วางใจ” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“เพราะว่าเราก็ปรึกษากันอยู่ ตอนเกษียณ การใช้จ่ายเงิน...สนิทกัน เราคุยกัน...อ.เค้า ตั้งตัวได้เร็ว...ผมก็เอาอย่างเค้า มองดูเค้าอยู่เหมือนกัน” (ผู้เกษียณ 4)

ตัวแบบสัญลักษณ์: ในที่นี้หมายถึง คอร์สเรียนออนไลน์เป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นระบบ มีการจัดการเรียบเรียงมาตามลำดับหมวดหมู่ในแต่ละเรื่อง จัดวางไว้ให้เกิดความสะดวกในการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างมีอิสระที่จะเลือกเวลา เลือกหลักสูตรได้ตามความชอบหรือที่สนใจ มากกว่านั้นระบบออนไลน์ยังมีการประเมินผลก่อนหลัง ทำให้ผู้เรียนเกิดความท้าทาย ความสามารถจดจำและเข้าใจเนื้อหาแต่ละบทเรียน หรือผู้เรียนสามารถทบทวนและประเมินซ้ำได้ จนกว่าจะได้ผ่านมาตรฐานการประเมิน ดังคำสัมภาษณ์

“ในเรื่องของ e learning ต่าง ๆ ของตลาดหลักทรัพย์ฯ ถือเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีมาก ๆ สัมมนานี้ก็จะไวกว่า e learning นอกนั้นก็จะมีเรื่องงานเอ็กโปรฯ (Ex prohibition) ต่าง ๆ ก็จะได้เห็นภาพรวม มีสีสัน หลาย ๆ คนมาผู้ให้บริการทางการเงิน” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“ใช้เทคโนโลยี คอร์สออนไลน์ให้ความรู้ที่แหละ...อยู่ที่ไหนก็เรียนได้” (มันนี่ ไดอารี่)

ตัวแบบทางวาจาหรือคำสอน: คนไทยมักมีความเชื่อและมีความศรัทธาต่อบรรพบุรุษ ผู้เฒ่าผู้แก่ และศาสดา จึงมีคำสอนเป็นคำโบราณและบทบัญญัติแห่งศรัทธา เป็นหลักยึดมั่นในการประพฤติปฏิบัติตน อาทิบทบัญญัติศาสนาอิสลาม สอนเรื่องการบริจาคทาน ห้ามเป็นหนี้และใช้จ่ายไม่เกินตัว พุทธศาสนาสอนเรื่องการจัดการเงิน โดยแบ่งค่าใช้จ่ายเป็น 4 ส่วนคือใช้ เก็บ ลงทุน และทำบุญ ไม่ว่ามุสลิม คริสเตียนหรือพุทธศาสนิกชน ล้วนแล้วแต่ได้รับการหล่อหลอมจิตใจให้ยึดมั่นในคุณงามความดี โดยเฉพาะความเชื่อในการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สงบและเรียบง่าย ดังคำกล่าวที่ว่า

“ มีลูกหนึ่งคนจนไปเจ็ดปี’ เอาโบราณก่อนนะครับ ไม่ต้องยุคปัจจุบันนะครับ มีลูกคนหนึ่งหมายความว่าถ้าคน ๆ หนึ่ง ตัดสินใจมีลูก กันเงินไว้ 7 ปีจาก 40 ปีที่ทำงาน (แก่ก่อนรวย) การที่มนุษย์คนหนึ่ง มีลูก แล้วเราก็ออมถอยหลังโดยสมัครใจ” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“พ่อแม่จะให้สมบัติได้ก็คือความรู้ ส่วนทรัพย์สินสมบัติอื่นให้ไปหาเอง” (ผู้เกษียณ 3)

“คนที่เป็นมุสลิมทุกคน พอถึงปีปูบเนีย้ เค้าก็จะต้องบริจาค ‘ซะกาต’ ถ้าเรามีทรัพย์สินไม่ว่าจะอยู่ในรูปของเงินออมประเภทใดก็แล้วแต่ที่มูลค่าเกินกว่าทองคำ 85 กรัม เราต้องบริจาคตานศาสนาสอนไม่ให้ใช้จ่ายเกินตัว ห้ามเรื่องความฟุ่มเฟือย เขียนไว้ชัดเจน ศาสนาไม่ส่งเสริมให้เป็นหนี้ ถ้าไม่มี...ให้อดออม ทำมาหากินให้มีรายได้ อิสลามห้ามเอาดอกเบีย้ ฝากธนาคารเอาดอกเบีย้ไม่ได้ ...ผมซื้อทอง ผมมีคอนโด มีบ้านเช่า ‘ไร่นา’” (ผู้เกษียณ 2)

“พระพุทธเจ้าสอนเรื่องการจัดการเงิน ไม่ได้บังคับ ใครทำก็ได้มาก น้อย สุดแล้วแต่ ขึ้นกับคน ๆ นั้น พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องการห้ามเป็นหนี้ไว้ บอกแต่ว่าการเป็นหนี้มันเป็นทุกข์ ไม่สามารถมีชีวิตได้อย่างอิสระ เงินที่ได้มาแบ่งเป็นส่วน ๆ ส่วนที่ 1 เอาไปใช้จ่าย ส่วนที่สองเอาไป ลงทุนเพื่อให้(เงิน) งอกเงยขึ้นมา ส่วนที่สาม เก็บไว้เผื่อมีเรื่องจำเป็นต้องใช้จ่าย ส่วนที่สี่ทำบุญสร้างกุศลทำอะไรก็ได้ที่เป็นความดี ไม่ได้หมายความว่าต้องไปถวายพระ เช่นไปช่วยสังคม พอเราคิดแล้วมันจะอึดใจ...ไม่ได้ทำอะไรที่เป็นความดีเลย ใจจะห่อเหี่ยว” (ผู้เกษียณ 5)

ประเด็นย่อยที่ 3.3 ให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์

วิธีนี้มีความจำเป็นมากที่จะต้องให้ความรู้ทางการเงินอย่างถูกต้องเหมาะสม แล้วนำไปปฏิบัติได้ จึงควรสร้างเครื่องมือหรือออกแบบการเรียนรู้ให้เป็นระบบหรือกระบวนการฝึกฝน ทำซ้ำ และสามารถปฏิบัติได้ทันทีอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นประสบการณ์ที่ประทับใจ มั่นใจในสิ่งที่ทำและเห็นผลในเบื้องต้นจึงจะเกิดแรงผลักดันให้ตั้งใจทำต่อไปจนเป็นวิถีชีวิต

ให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม: การให้ความรู้เรื่องการเงินเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้พนักงานสามารถ บริหารรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และวางแผนอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะสวัสดิการที่ได้รับจากองค์กรและภาครัฐ ซึ่งมักเป็น ผลประโยชน์ที่พนักงานหลายคนอาจไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ แนวทางการให้ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับพนักงาน อาทิเช่น

- (1) อบรมการบริหารรายได้ให้พนักงานเข้าใจใหม่ เช่น การออม การลงทุน และการใช้หนี้ อย่างมีวินัยอธิบายเกี่ยวกับ สวัสดิการพนักงาน เช่น ประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ สวัสดิการค่ารักษาพยาบาลกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการวางแผนการเงินตั้งแต่เริ่มทำงาน
- (2) อบรมพนักงานที่มีปัญหาหนี้สิน เพื่อช่วยวางแผนลดภาระหนี้ ให้ความรู้เรื่องการบริหารหนี้และการเงินส่วนบุคคล สอนวิธีการบริหารรายได้และรายจ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ให้แนวทางป้องกันกับดักหนี้สิน ที่อาจทำให้พนักงานเสียสมดุลทางการเงิน
- (3) การวางแผนเกษียณสำหรับพนักงานทุกช่วงอายุ จัดหลักสูตรการวางแผนเกษียณสำหรับพนักงานที่อยู่ในช่วงวัยกลางคนขึ้นไป ให้ความรู้เกี่ยวกับ การคำนวณเงินที่ต้องใช้หลัง

เกษียณ และแนวทางออมเงินให้เพียงพอแนะนำ เครื่องมือทางการเงินเพื่อการเกษียณ เช่น RMF กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ประกันบำนาญ และ

(4) การให้ความรู้พนักงานที่ใกล้เกษียณ จัดอบรมพนักงานที่กำลังจะเกษียณอายุ เกี่ยวกับการบริหารเงินก่อนสุดท้ายให้เพียงพอตลอดช่วงเกษียณ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเงินบำนาญ บำนาญ สวัสดิการผู้สูงอายุ และสิทธิประโยชน์ของรัฐ ช่วยให้พนักงานเห็นความสำคัญของการใช้เงินอย่างระมัดระวัง และการลงทุนที่เหมาะสมในวัยเกษียณ ฉะนั้น การให้ความรู้ทางการเงินที่เหมาะสม คือกุญแจสำคัญในการสร้างอนาคตที่มั่นคงให้พนักงาน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ถ้าอายุ 40 กว่า ก็คือการให้ความรู้เรื่องของการเงินอันนี้มันน่าจะจำเป็น ...เรามีทั้ง คนที่ยังไม่พร้อมเกษียณและมีรายได้มากพอแต่ยังไม่วางแผนเกษียณนะ” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“ต้องให้ความรู้ สมัยที่เราอยู่ HR พนักงานที่เข้ามา เราจะต้องมีการปฐมนิเทศพนักงานใหม่ในกฎกติกา มารยาทของมหาลัย แล้วจะมี Session การบริหารการเงิน” (ผู้เกษียณ 3 และ 4)

“เริ่มต้นที่จะวางแผนเพื่อการเกษียณ สองจัดการภาระหนี้สินให้บรรเทาเบาบางลงทีละน้อย โดยวางแผนเป้าหมายให้ไปจบตอน 60 เกษียณ มีเงินน้อยหน่อยแต่ต้องไม่มีหนี้ สามจริงจังมากขึ้นหน่อยกับเป้าหมายที่เค้าอยากจะทำให้สำเร็จ” (โค้ชการเงิน)

“เข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์เถอะ หนึ่งปันผลสูง ไม่เสียภาษี ถ้ามีเรื่องฉุกเฉินก็ไปกู้สหกรณ์ ดอกเบี้ยก็จะต่ำ ถ้าซื้อบ้านกู้ซื้อบ้านก็ไปที่อาคารสงเคราะห์ (สวัสดิการมหา'ลัย) ถ้าเกษียณ หักเงินสหกรณ์ออมทรัพย์มหา'ลัยแล้วได้เท่าไร พี่ทำงานกี่ปี มหา'ลัยจ่ายเงินชดเชยให้เรา จำนวนปีคูณด้วยเงินเดือนสุดท้าย และเงิน RMF, LTF, saving ถ้าเราขาย...จะได้เท่าไร” (ผู้เกษียณ 1)

การให้ความรู้ทางการเงินอาจไม่พอแต่ต้องเรียนรู้รอบด้านในโลกยุคปัจจุบันการรอบรู้รอบด้านในเรื่องอื่น ๆ หลายมิติเช่นเทคโนโลยี กฎหมายและสิทธิต่าง ๆ เศรษฐกิจโลก สุขภาพหรือวิชาชีพเสริมอาชีพหลัก รวมทั้งการให้คำปรึกษาทางการเงินแบบส่วนตัว ซึ่งบุคคลมีความแตกต่างกันในเรื่องใจของการดำรงชีวิตหลากหลายรูปแบบ นอกจากนั้นเรื่องเงินยังเป็นเรื่องที่ไม่เปิดเผยในสังคมตะวันออก คนไทยไม่ค่อยกันเรื่องเงินส่วนบุคคล การคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะบุคคลจึงสำคัญมากในการแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมพฤติกรรมการเงินส่วนบุคคลในรูปแบบการได้สนทนากันแบบส่วนตัว ดังคำกล่าวที่ว่า

“การพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่องการเรียนรู้รอบด้านครับ ไม่ใช่เรียนรู้แค่การเงิน เรียนรู้วิชาด้านอื่น จะทำให้เราสร้างเงินได้” (มนนี่ ไดอารี่)

“พัฒนาทักษะเพื่อเพิ่มรายได้ การพยายามพัฒนาทักษะและความรู้ ถ้าใครสามารถค้นพบทักษะหรือความรู้ที่โดดเด่นแล้ว เอามาใช้กับหน้าที่การงานได้ มันก็จะช่วยทำให้เราเติบโตขึ้นมาเป็นอาชีพ ได้เลื่อนตำแหน่ง” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“ปัญหาก็คือว่า เค้ามีความรู้ทางการเงินเพียงพอมั้ย ถึงจะบอกว่าอันนั้นเป็นเป้าหมายทางการเงินที่พอเหมาะสำหรับเค้าจริง เพราะมันเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล...ว่าเค้าต้องการจะมีเป้าหมายทางการเงินแบบไหน...ถ้าคนเข้าใจเรื่องการเงิน ก็จะเข้าใจการดำเนินชีวิต รู้ว่าใช้เท่าไร แต่ถ้าไม่รู้...ก็ต้องการมาก มากเท่าไรยิ่งดี ฉะนั้นส่งเสริมความรู้มันเป็นเรื่องดี” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“เรื่องการเงินมันอาจจะพูดโดยรวมแบบให้ความรู้ได้ แต่ถ้าจะวางแผนกันจริง ๆ มันควรเป็น 1:1 มากกว่า ในครอบครัวเดียวกันก็ยังคงแยกคนเลยเพราะว่าบางสิ่งมันพูดไม่ได้...เป็นการคุยสัมภาษณ์แบบส่วนตัวหรือ focus ก็ได้ ถ้ามถึง...เขารู้สึกมีความสุขและความทุกข์ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการเงินมีอะไรบ้าง...เอา key ตรงนี้มาคุย มันก็จะเป็นการโค้ชชิ่ง” (มนนี่ ไดอารี่)

“ใช้วิธีการที่ต่างกันในแต่ละบุคคล เราไม่สามารถัดหมวกใบเดียวแล้วใส่ได้ทุกคน แต่ละช่วงชีวิตก็ต้องใช้ Policy และใช้วิธีการที่แตกต่างกัน” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“อิสรภาพทางการเงินมันเป็น ‘ปัจเจก’ มันไม่ Objective มัน Subjective คือมันไม่ได้เป็นมาตรวัดที่ตายตัว ในเชิงสุขภาวะเนี่ย เราก็จะเห็นบางคน...รวยแล้วในมุมของเรา แต่เขาก็ยังแสวงหาอยู่ อาจจะดิ้นรน มากกว่าคนที่มีย่อยกว่าเขาด้วยซ้ำ” (เอ อะคาเดมี)

สร้างทักษะและประสบการณ์: การฝึกฝนทักษะทางการเงิน (Practicing skills) ทักษะทางการเงินพัฒนาได้ด้วย การ ‘ลงมือทำทันที’ เช่นถ้ายังไม่มีเงินสำรอง ก็เก็บออม ถ้ายังใช้ไม่พอจ่ายก็จดบันทึกรายรับจ่าย ถ้ายังไม่มีเงินถึงทุนให้ตนเองพัฒนาศักยภาพการทำงาน หาความรู้การเงิน เป็นต้น เพราะการเริ่มต้นปฏิบัติจริงสำคัญกว่าการมีเพียงความรู้แต่ไม่ลงมือทำ การเริ่มจากเป้าหมายเล็ก ๆ และสร้างความรู้สึกเชิงบวกระหว่างทาง สามารถกระตุ้นให้ก้าวไปสู่เป้าหมายทางการเงินที่ใหญ่ขึ้นได้ และสร้างกำลังใจให้กับตนเองเสมอไม่ว่าจะเริ่มตอนเมื่อไรก็ยังไม่สายและดีกว่าไม่ทำอะไรเลย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“บางคนอ่าน บางคนฟังจึงเข้าใจ หรือต้องลงมือทำ ถึงจะเข้าใจเรื่องนั้น” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“ต้องมาหาความรู้เอง มาเจอเอง มันถึงจะ ‘เริ่มรู้แล้ว...เริ่มทำได้’ หรือสงสัยในตัวเอง...ว่า ‘ฉันมีเงินแล้วฉันจะทำยังไงดี’ มันถึงจะได้” (มนนี่ ไดอารี่)

“คนส่วนใหญ่พูดให้แค่นี้ พูดกันแต่วิธีการแก้ ไม่หาต้นตอกันก่อน ว่าติดอะไร? ถ้าไม่แก้ที่จุดเริ่มต้น...แก้ไม่ได้...ถ้าแก้ด้วยคำพูดได้...เค้าแก้ได้เป็น 10 ปีแล้ว” (มนนี่ ไดอารี่)

“ต้องลงมือทำด้วยตนเอง...ความรู้จะ ศึกษาได้ ให้ได้ แต่เจตคติหรือนิสัย เป็นสิ่งที่ อ. สร้างให้ไม่ได้ บอกได้...คุณไม่ทำเอง...มันอยู่ที่คุณทำหรือไม่ทำ” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“สำหรับพี่รู้สึกตัวตอนอายุสักประมาณ 45-46 เริ่มตั้งตัวได้ คำว่าสายไปไหม ปัจจุบันผ่านมาแล้ว 10 กว่าปี ตอบได้เลยว่า ‘ไม่มีวันสาย’ เก็บตอนไหนก็ยังไม่สาย แต่จำนวนเงินมันต่างกัน ตรงที่ว่า เงินผลตอบแทนที่คุณไปลงกับเงินก้อนที่คุณเก็บ ขอให้เรา ‘รู้’ ‘ตั้งใจทำ’ หรือ ‘ทำทันที’

นะ แผนการเงินนี้จะใช้จนถึงคุณชี้แจงหายใจจากโลกนี้ไป” (นฤมล บุญสนอง ให้สัมภาษณ์กับ aomMoney, 2566)

“ ‘รู้แต่ไม่ทำ’ คนอายุ 40 ตระหนักรู้ในการเกษียณสูงมาก หากเทียบกับคนอายุ 20 แนวทางเค้าก็คงมีแล้วเหมือนกัน...รู้หมดแล้ว แต่ว่าเค้ายังทำไม่ได้” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“ตั้งใจทำให้เราเป็นผู้ชนะแบบที่ค่อย ๆ ขยับเป้าหมายไปที่ละน้อยตามกำลังแล้ว สะสมความรู้สึกของผู้ชนะไประหว่างทางสู่เป้าหมาย ผลลัพธ์มันดีกว่า” (โค้ชการเงิน)

การส่งเสริมหรือกระตุ้นให้ปรับเปลี่ยนเจตคติที่เป็นแง่บวกเป็นวิธีการประณีประนอมแต่สำหรับบางคนที่มีปัญหาเรื่องการควบคุมตนเอง รู้สึกท้อแท้ไม่มีการเริ่มต้น การใช้มาตรการ**บังคับ** (Enforced Methods) อาจช่วยให้พวกเขาเริ่มต้นและรักษาวินัยได้ดีขึ้น เช่น กระบวนการในองค์กร หรือ นโยบายของรัฐบาลเป็นตัวกระตุ้นให้ทำทันที แก้ไขปัญหาแบบเชิงปฏิบัติ ดังคำกล่าวที่ว่า

“บังคับดีที่สุด การเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์ได้ดีที่สุดคือการบังคับ เราบังคับเลย แต่การบังคับมันไม่ดีเพราะมันเป็นการขัดใจ...การเปลี่ยนพฤติกรรมที่เบาที่สุดก็คืออย่างที่ว่า อ.พยายามจะทำ นั่นคือปรับเจตคติ แต่มันจะมีผลเป็น Long term?” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“มันยาก! ชีวิตก็วุ่นวายอยู่แล้ว! ดังนั้นถ้ามีกระบวนการอะไรซักอย่างขององค์กร รัฐ สังคม อะไรก็ไม่รู้แหละ ‘Force’ ให้เข้าเรียน และได้ ‘Message’ ที่ดี อาจจะสั้น ๆ มันปลุกคนกลุ่มนี้ได้... คือบังคับคนกลุ่มนี้มาเรียน...เรื่อง How to เป็นเรื่องรอง” (เอ อคาเดมี่)

เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยปฏิบัติ: เทคโนโลยีและแอปพลิเคชันมีบทบาทเป็นทางเลือกเพื่อสนับสนุนให้การบริหารการเงินเป็นเรื่องง่ายขึ้นและเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางการเงินผ่านการเรียนรู้แบบเกมหรือวิธีการเหมือนเกม เข้ามาดึงดูดความสนใจให้ผู้เล่นได้เข้าไปมีประสบการณ์จริงทางการเงินได้ดี (Gamification) เพราะธรรมชาติของมนุษย์ไม่ชอบความยุ่งยาก อาทิเช่น เกมกระดานแบบดั้งเดิม เช่น Monopoly สอนแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับมูลค่าทรัพย์สินและความไม่แน่นอนทางการเงิน ขณะที่เกมยุคใหม่ เช่น เกมไฟฟ์และเกมจำลองการลงทุน ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจด้านการเงินในเชิงลึกมากขึ้น

ส่วนแอปพลิเคชันทางการเงิน ได้พัฒนาไปสู่เครื่องมือที่ช่วยให้ผู้ใช้สามารถจัดการการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบกระเป๋าสตางค์อัตโนมัติ (Automated Wallets) ในแอปธนาคาร ช่วยจัดสรรรายจ่าย การออม และการลงทุนได้ง่ายขึ้น หรือแพลตฟอร์มบริหารการเงินแบบครบวงจร (One-Stop Financial Services) รวมฟีเจอร์ต่าง ๆ เช่น การจัดทำงบประมาณ การติดตามบัญชี และการลงทุนไว้ในแอปเดียว แนวทางนี้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ที่มองหาความสะดวก ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางการเงินที่ดีขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปและช่วยให้การบริหารการเงินในชีวิตประจำวันมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“การจ่ายผ่านกระเป๋าตังค์ คนอาจจะไม่อยากจะรับรายจ่ายมันวุ่นวาย แต่ถ้าปัจจุบันนี้มันจ่ายผ่านโทรศัพท์มันมี record ชัดเจน ว่าใช้ ๗ จ่าย ๗ ถ้าเป็นแอปพลิเคชันมันเข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวันเราเลย อันนี้เป็นประโยชน์เพราะมนุษย์ไม่ชอบความยุ่งยาก” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“ถ้าแอปธนาคารสามารถ Developed ตัวเองได้ แล้วก็เห็นสถานะทางการเงินระหว่างนั้นได้ เราก็เช็คเงินในบัญชีได้เป็น One stop service ในแอปเดียว” (ผู้เชี่ยวชาญ 1)

“เว็บไซต์ของธนาคาร ของตลาดหลักทรัพย์ เว็บไซต์ของกสท. ซึ่งก็มีเครื่องมือคำนวณเงินเกษียณการมี Application มันช่วยได้เยอะ เรื่องของบันทึกการรับรายจ่าย เรื่องของการเตือน (Notice) ให้ลงทุน ไม่ว่าจะเป็น DCA ลงทุนที่เป็นประจำ หักออมไปเลยอัตโนมัติ ก็จะช่วยประหยัดเวลา” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“พอโตขึ้นก็จะใช้ App. ในการจัดการเงินได้ง่ายขึ้น จริง ๆ แล้ว เด๋วนี้ในแต่ละธนาคารก็มีการแบ่งกระเป๋าแล้วด้วยนะ เปิดบัญชีมาดอกเบี้ยพิเศษแบ่งกระเป๋าให้เราเสร็จสรรพ” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“เกมส์เศรษฐี มันเป็นเรื่องที่ทำให้เรารู้ว่าที่ดินราคาไม่เท่ากัน ถ้าชั้นมีบ้านจะมีค่าเช่า ถ้าชั้นมีที่ดินนี้ ชั้นจะได้แบบนี้ ชีวิตมีทั้งโชคร้ายโชคดี มีทั้งเข้าคุก บอกว่าชีวิตมันไม่แน่นอน ปัจจุบันพัฒนามาเป็น Boardgame และเป็นเกมส์กระดาน หรือเป็นออนไลน์” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

“จริง ๆ มีนิสัยของการลงทุนมาจากชอบเล่น เกมเศรษฐีนะ” (นักลงทุนเน้นคุณค่า)

“หากกิจกรรมที่เป็น Gamification มาช่วย จะทำให้เค้าค่อย ๆ เปลี่ยน” (โค้ชการเงิน)

วิธีการสนับสนุนให้ได้เห็นประสบการณ์ของรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ: การให้พนักงานหรือบุคคลทั่วไปได้เห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม จากผู้ที่เคยผ่านเส้นทางเดียวกันและประสบความสำเร็จเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมแนวคิดเชิงบวกเกี่ยวกับการวางแผนชีวิตและการเงิน แนวทางสนับสนุนการเรียนรู้จากประสบการณ์ เช่น

(1) การจัดงานเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Knowledge sharing seminar) เชิญรุ่นพี่ที่เกษียณแล้วหรือผู้ที่มีแผนการเงินที่ดีมาแบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับ การเตรียมตัวก่อนเกษียณ การบริหารเงิน และการใช้ชีวิตหลังเกษียณในหัวข้อ ‘ชีวิตหลังเกษียณที่มั่นคง: วางแผนอย่างไรให้ไม่ต้องกังวลเรื่องเงิน’ ‘ประสบการณ์ตรง: เตรียมตัวเกษียณตั้งแต่เมื่อไหร่ดี?’ ‘การใช้สิทธิสวัสดิการเพื่อให้ชีวิตเกษียณราบรื่น’ เป็นต้น ผู้เข้าร่วมได้แนวคิดที่เป็นประโยชน์จากประสบการณ์จริงและสามารถสร้างแรงบันดาลใจ

(2) จัดกลุ่มหารือ (Panel discussion) การเชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการเงิน นักวางแผนการเงิน หรือที่ปรึกษาการเกษียณ มาร่วมพูดคุยหรือกลุ่มพนักงานหลายคนมารวมกลุ่มเพื่ออภิปรายหรือหารือในหัวข้อเฉพาะ โดยมีผู้ดำเนินรายการ (Moderator) ช่วยในการจัดการและ

ควบคุมการสนทนา ผลที่ได้พนักงานสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและได้รับคำแนะนำที่เหมาะสม เป็นพื้นที่เปิดให้ซักถามปัญหาและรับฟังมุมมองจากผู้อื่น

(3) การจัดเวิร์กช็อป (Work shop) และการโค้ชแบบตัวต่อตัว องค์กรสามารถจัดเวิร์กช็อปเกี่ยวกับการวางแผนการเงินและเกษียณอายุ โดยให้พนักงานมีโอกาสพูดคุยกับที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นรายบุคคล หัวข้อที่สนใจ เช่น วิธีคำนวณเงินที่ต้องมีหลังเกษียณ การบริหารสินทรัพย์และหนี้สินก่อนเกษียณ เทคนิคการสร้างกระแสเงินสดสำหรับวัยเกษียณ ซึ่งพนักงานจะได้วางแผนการเงินตามสถานการณ์ของตนเอง

(4) การสร้างชมรม (Community) สำหรับพนักงานและผู้เกษียณอายุ สร้างชมรมภายในองค์กร เพื่อให้พนักงานที่สนใจสามารถเข้ามาแชร์ความรู้ แลกเปลี่ยนแนวคิด และรับคำแนะนำจากรุ่นพี่ที่เคยผ่านประสบการณ์ เช่น จัด Q&A Sessions ให้สมาชิกสอบถามเรื่องการเงินและการใช้ชีวิตหลังเกษียณ สมาชิกสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้จากประสบการณ์ของผู้อื่น มีเครือข่ายช่วยเหลือกันในเรื่องการวางแผนเกษียณ ดังนั้น การสร้างพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้พนักงานได้เห็นแนวทางการวางแผนที่เหมาะสมกับตนเองเป็นวิธีส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก เพราะการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น คือการประหยัดเวลาและลดข้อผิดพลาดให้กับตัวเอง ดังคำสัมภาษณ์จากผู้เกษียณที่ว่า

“ถ้าเกษียณ...เงินสหกรณ์ออมทรัพย์มหาลัยได้เท่าไร พี่ทำงานกี่ปี มหาลัยจ่ายเงินชดเชยให้เรา จำนวนปีคูณด้วยเงินเดือนสุดท้าย และเงิน RMF-LTF ถ้าเราขายจะได้เท่าไร? แล้ว saving อะไรต่าง ๆ จะได้เท่าไร” (ผู้เกษียณ 1)

“เข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์เถอะ หนึ่งดอกเบี้ยสูง ไม่เสียภาษี ถ้ามีเรื่องฉุกเฉินก็ไปกู้สหกรณ์ ดอกเบี้ยก็จะต่ำ ถ้าซื้อบ้านกู้ซื้อบ้านก็ไปที่อาคารสงเคราะห์ (ธอส.)” (ผู้เกษียณ 1)

“เราก็ปรึกษากันอยู่ ตอนเกษียณ การใช้จ่ายเงิน...สนิทกัน เราคุยกัน...อ.เค้า ตั้งตัวได้เร็ว...ผมก็เอาอย่างเค้า.... มองดูเค้าอยู่เหมือนกัน” (ผู้เกษียณ 4)

“ช่วย ๆ...เพราะเราสนิทกัน คุยอะไรต่ออะไร” (ผู้เกษียณ 3)

ประเด็นย่อยที่ 3.4 วัดประเมินผล การวัดและประเมินผลประกอบด้วยการติดตามพฤติกรรมการเงิน โดยการวัดความสุขกระทำด้วยตัวเลขและความรู้สึก ทั้งนี้การส่งเสริมพฤติกรรมในระยะยาวควรประเมินผลภาพรวม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเงินอย่างต่อเนื่องเริ่มจากการบริหารเงินในชีวิตประจำวันผ่านการควบคุมรายรับและรายจ่าย การจ่ายหนี้ การสะสมเงินออมและการเลือกวางแผนลงทุนต่อยอดเงิน ดังคำกล่าวที่ว่า

“บริหารเงินแล้วชีวิตต้องมีความสุขใกล้เคียงเดิม หมายถึงใช้จ่ายของเขาใกล้เคียงเดิม แต่มีทรัพย์สินที่มากขึ้น มีหนี้สินน้อยลง แค่มียกเงินเหลือเพื่อทำในสิ่งที่เขาอยากทำจริง ๆ มากขึ้น มันเป็น index ในมุมมองของตัวเอง แต่เชิงคุณภาพเราต้องวัดกันที่เขามีความสุขกับการบริหารจัดการการเงิน...มัย” (มันนี่ ไดอารี่)

วัดความสุขด้วยตัวเลขและความรู้สึก: ผลลัพธ์ที่สามารถวัดได้ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์ ลดภาระหนี้สิน และการบรรลุเป้าหมายชีวิต ซึ่งสามารถประเมินได้ทั้งจาก อารมณ์ ความรู้สึก และตัวเลขทางการเงินเพื่อคำนวณมูลค่าสุทธิ (Net Worth) ผ่านการวัดสองวิธี คือวิธีวัดค่าเป็นตัวเลขกับวิธีวัดค่าจากความรู้สึก ซึ่งมีความแตกต่างกันถึงมุมมองรอบด้าน ด้วยค่าวัดตัวเลขแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการเติบโตในทิศทางที่วางเป้าหมายไว้ได้ ส่วนค่าวัดความสุขแสดงถึงว่าพฤติกรรมนั้นจะยังคงอยู่ได้นานเพียงใด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

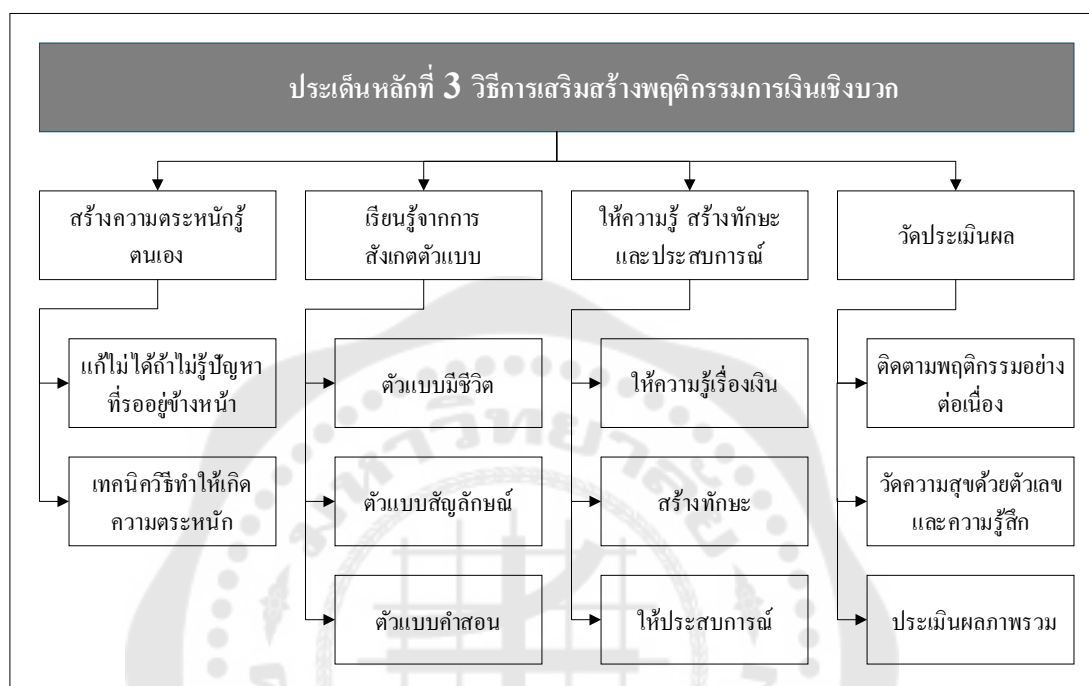
“เพราะวัดสองมุม มุมตัวเลขกับมุมมองความรู้สึกต่อแผนการเงิน ตัวเลขบ่งบอกได้ดีที่สุดเลย ตัวเลขบอกว่า ‘เขากำลังไปถูกทางมัย’ แต่ความสุขจะบอกว่า ‘เขาจะทำได้นานมัย’” (มันนี่ ไดอารี่)

การติดตามผล: ควรดำเนินการทั้งก่อนเริ่ม (Pre-Assessment) หลังดำเนินการ (Post-Assessment) และการติดตามผล (Follow-up Assessment) อย่างต่อเนื่องเป็นระยะ 30 วันหรือเป็นรอบเดือน เพื่อให้สอดคล้องกับรอบการจ่ายเงินเดือน และควรดำเนินการติดตามอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 1-3 เดือน เพื่อให้เห็นแนวโน้มของพฤติกรรมทางการเงินที่เปลี่ยนแปลง ดังคำกล่าวที่ว่า

“ควรให้มีการประเมินผล ก่อน หลัง และ ติดตาม (Per-Post-Follow up test) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเบื้องต้น ต้องมีการตรวจสอบสถานะทางการเงินส่วนบุคคล ควรมีการจัดประชุมนัดหมายกลุ่มเป้าหมายล่วงหน้า 30 วันเพื่อเตรียมรับรู้รายรับรายจ่าย โดยเฉพาะรายจ่ายรอบเดือนในการคำนวณสถานะทางการเงินเบื้องต้น จากนั้นจึงจัดอบรมเชิงปฏิบัติการจับมือทำ และติดตามผล 1-3 เดือนต่อไป” (ผู้เชี่ยวชาญ 2)

กล่าวโดยสรุป ข้อค้นพบ 4 วิธีที่จะนำไปสู่การส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกได้อย่างเป็นรูปธรรม หนึ่งคือการสร้างความตระหนักรู้ด้วยตนเองสำคัญที่สุด เพราะจะแก้ไขปัญหาไม่ได้ ถ้าไม่รู้ว่าปัญหาและเทคนิคการเปลี่ยนมุมมอง ใช้ปัญญาตลอดคตินิใจรวมถึงการจดบันทึก สองคือการส่งเสริมการสังเกตจากตัวแบบ ทั้งที่เป็นไอดอลหรือรุ่นพี่ หรือที่เป็นบทเรียนออนไลน์ และคำสอนของศาสดาหรือคำสอนโบราณของผู้เฒ่าผู้แก่ สามคือการให้ความรู้ที่จำเป็นทางการเงิน สร้างทักษะและประสบการณ์ ด้วยการให้คำปรึกษาแบบส่วนตัวคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะบุคคล การกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติจริง การลงมือทำหลังจากได้ความรู้ทันที หรือการบังคับเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับปัญหาการเงินที่รุนแรง รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีมาช่วย ได้แก่ Application ทางการเงิน เกม (Gamification) การจัดเสวนา รวมกลุ่มสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นตัวอย่างให้กัน

ในกลุ่ม ประการสุดท้ายคือการวัดประเมิณผล มีการติดตามอย่างต่อเนื่องทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ดีกว่าการวัดครั้งเดียว (ภาพประกอบ 24)

ภาพประกอบ 24 วิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

3) ข้อมูลความเชื่อมโยงผลการวิจัยสู่การทดลอง ระยะที่ 2

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ผลการวิจัยในช่วงก่อนการทดลอง (การวิจัยระยะที่ 1) ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจความหมายของการมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวกและการเกิดสุขภาวะทางการเงินในบริบทวิถีไทย ๆ ของพนักงานลูกจ้างชนชั้นกลางทั่วไป และสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวก รวมทั้งวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้เกิดขึ้นได้โดยเฉพาะเมื่อยามเกษียณ ผ่านมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตัวอย่างด้านการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล สามารถมีสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณหรือมีอิสรภาพทางการเงิน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบดังกล่าวมาเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ผ่านมาจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีความสอดคล้องกันโดยมีความเห็นที่สำคัญกับสาเหตุที่เป็นภูมูแหหลักของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกคือ สาเหตุด้านจิตวิทยา เกี่ยวข้องกับเจตคติ ความตระหนักรู้ตนเอง ความตั้งใจรวมถึงลักษณะนิสัยส่วนตัว สาเหตุด้านสังคมและเศรษฐกิจ สาเหตุเรื่องความรู้ ทักษะและประสบการณ์ทางการเงิน แม้มีข้อค้นพบที่แสดงความ

แตกต่างจากงานวิจัยอื่นในการให้ความสำคัญกับสุขภาพกายและจิตใจ หรือความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและคำสอนศาสนาในบริบทไทย อย่างไรก็ตามการค้นพบวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกมีความเชื่อมโยงกันระหว่างข้อค้นพบช่วงก่อนการทดลองและทฤษฎีปัญญาสังคมที่กล่าวถึงการเกิดพฤติกรรมได้จากการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Bandura (1986) เมื่อผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณให้กับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน แสดงความเชื่อมโยงข้อค้นพบก่อนทดลองระยะที่ 1 และการออกแบบโปรแกรมการทดลองในระยะที่ 2 ดังนี้

ตาราง 17 แสดงความเชื่อมโยงระหว่างผลการวิจัยก่อนการทดลองสู่การวิจัยระยะทดลอง

ลำดับ	ประเด็นข้อค้นพบจากช่วงก่อนการทดลอง (วิจัยระยะที่ 1)	รายละเอียดข้อค้นพบ (Finding)	สร้างเครื่องมือวัด ออกแบบโปรแกรมเชื่อมโยงทฤษฎี (วิจัยระยะที่ 2)
1.	การเข้าใจความหมายสุขภาวะทางการเงินในบริบทไทย	ระดับ1: มีเงินมีใช้ในแต่ละวัน ไม่เป็นหนี้ มีเงินเก็บเงินสำรองเผื่อเหตุฉุกเฉิน ระดับ2: ได้ทำตามเป้าหมายชีวิตและมีการจัดการความเสี่ยงไว้แล้วอย่างพอเหมาะ ระดับ3: สุขใจ ไร้กังวลเรื่องเงิน มีเงินใช้ยามเกษียณ	สร้างแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการสำรวจความรู้สึกพึงพอใจต่อสภาวะทางการเงินส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมายเพื่อวัดเปรียบเทียบหลังสิ้นสุดโปรแกรมการทดลอง ทั้งนี้จะเป็นดัชนีวัดการเปลี่ยนแปลงโดยภาพรวมถึงการยกระดับสุขภาวะทางการเงินส่วนบุคคลได้เพิ่มขึ้น ลดลง หรือ คงที่
2.	ความหมายของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก	การบริหารจัดการการเงินส่วนบุคคลให้เกิดประโยชน์ ประกอบด้วยพฤติกรรมทางการเงินและวางแผนการเงิน	สร้างแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก มีองค์ประกอบหลัก 2 กลุ่มพฤติกรรมได้แก่ พฤติกรรมทางการเงิน และการวางแผนการเงินส่วนบุคคล

ตาราง 17 (ต่อ)

ลำดับ	ประเด็นข้อค้นพบจากช่วง ก่อนการทดลอง (วิจัย ระยะที่ 1)	รายละเอียดข้อค้นพบ (Finding)	สร้างเครื่องมือวัด ออกแบบโปรแกรม เชื่อมโยงทฤษฎี (วิจัยระยะที่ 2)
3.	สาเหตุของการเกิด พฤติกรรมการเงินเชิงบวก 5 गुणแจสำคัญ	2.1) เจตคติทางการเงิน 2.2) ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล 2.3) สภาพแวดล้อมทาง สังคมและเศรษฐกิจ 2.4) ความรู้ทางการเงิน 2.5) สุขภาพกายและจิตใจ	นำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ โปรแกรมเพื่อสร้างกิจกรรมตามแนวคิด ของ Bandura (1986) ทฤษฎีการ เรียนรู้ทางปัญญาสังคม กำหนด 3 ปัจจัย: 1) ลักษณะส่วนบุคคล (Personnel) ได้แก่ (2.1) เจตคติทางการเงิน (2.2) ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล (2.5) สุขภาพ ร่างกายและจิตใจ 2) สภาพแวดล้อม (Environment) ได้แก่ (2.3) สภาพแวดล้อมสังคมและ เศรษฐกิจ (2.4) ความรู้ทางการเงิน 3) การเกิดพฤติกรรม (Behaviour) มี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interactive) โดยใช้ตัวแบบ (Modelling) และการ เสริมแรง (Reinforcement)
4.	วิธีการเสริมสร้าง พฤติกรรมการเงินเชิงบวก 4 ขั้นตอนสำคัญ (Theme3)	3.1) สร้างความตระหนักรู้ ตนเอง 3.2) เรียนรู้จากการสังเกต ตัวแบบหรือตัวอย่างที่ดี ผ่าน 3 ลักษณะตัวแบบที่ เป็นบุคคล สื่อสังคม ออนไลน์และคำสอน บุพการีหรือบทบัญญัติของ ศาสนา 3.3) ให้ความรู้และทักษะ ทางการเงินที่จำเป็นในการ บริหารจัดการและวางแผน	นำมาใช้ในการออกแบบกระบวนการ สร้างพฤติกรรมเป็นกิจกรรมสำคัญใน โปรแกรมฯ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการ เรียนรู้จากการสังเกตหรือเลียนแบบ (Observation learning) 4 ขั้นตอนของ Bandura (1989) ได้แก่ 1) กระบวนการสร้างความสนใจ 2) กระบวนการจดจำ 3) กระบวนการฝึกทำ 4) กระบวนการสร้างแรงจูงใจให้ กระทำต่อไป

ตาราง 17 (ต่อ)

ลำดับ	ประเด็นข้อค้นพบจากช่วง ก่อนการทดลอง (วิจัย ระยะที่ 1)	รายละเอียดข้อค้นพบ (Finding)	สร้างเครื่องมือวัด ออกแบบโปรแกรม เชื่อมโยงทฤษฎี (วิจัยระยะที่ 2)
		ทางการเงินส่วนบุคคล ที่ เน้นการปฏิบัติต่อเนื่อง 3.4) ติดตามวัดผลระยะ 1- 3 เดือนเป็นอย่างน้อยทั้ง การวัดเชิงปริมาณ และ คุณภาพ	กิจกรรมที่ 1: จัดการเงินในกระเป๋า ก่อนเกษียณ จุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความ ตระหนักรู้ปัญหาทางการเงินของตนเอง โดยจัดเสวนากึ่งเรื่องเล่าแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ สัมพันธ์กับ 'กระบวนการ สร้างความสนใจ (Attention) และ กระบวนการจดจำ (Retention)' กิจกรรมที่ 2: ออกแบบวางแผน การเงินอย่างยั่งยืน จุดมุ่งหมายเพื่อฝึก ทำตามวิธีของบุคคลตัวอย่าง โดยนัก วางแผนการเงินให้คำปรึกษาเป็นครั้ง ๆ 'สัมพันธ์กับกระบวนการฝึกทำ (Reproduce)' กิจกรรมที่ 3: รู้จัดการเงินเกษียณ จุดมุ่งหมายเพื่อสร้างกลุ่มกัลยาณมิตร ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์ จากรุ่นพี่รุ่นน้อง ในสภาพแวดล้อม สังคมเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน สร้าง บรรยากาศการเรียนรู้ผ่านเกมและสร้าง แรงจูงใจด้วยรางวัล 'สัมพันธ์กับ กระบวนการสร้างแรงจูงใจให้ทำต่อไป (Motivation) ของ Bandura (1989)' กิจกรรมที่ 4: สะกิด คิด ทำทันที จุดมุ่งหมายเพื่อติดตาม กระตุ้นเตือน ให้ยังคงรักษาความกระตือรือร้น ระหว่างเก็บข้อมูลการเงินส่วนตัวแต่ละ เดือนเป็นระยะหนึ่ง สัมพันธ์กับ 'กระบวนการสร้างแรงจูงใจให้ทำต่อไป

ตาราง 17 (ต่อ)

ลำดับ	ประเด็นข้อค้นพบจากช่วง ก่อนการทดลอง (วิจัย ระยะที่ 1)	รายละเอียดข้อค้นพบ (Finding)	สร้างเครื่องมือวัด ออกแบบโปรแกรม เชื่อมโยงทฤษฎี (วิจัยระยะที่ 2)
			กิจกรรมที่ 5: ตัวช่วยจัดการด้วยการ ใช้แอปพลิเคชันทางการเงิน ที่ เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย จุดมุ่งหมายเพื่อช่วยประหยัดเวลาใน การจดจำรายการใช้จ่ายและการแบ่ง เงินเป็นกอง ๆ สำหรับวางแผนการใช้ จ่ายในชีวิตประจำวัน ให้ง่ายและ สะดวกขึ้น สัมพันธ์กับ ‘กระบวนการ สร้างแรงจูงใจให้กระทำต่อไป (Motivation) ของ Bandura (1989)’
5.	สาเหตุอันดับหนึ่ง คือ เจตคติเชิงบวกทางการเงิน ซึ่งต้องการสร้างความ ตระหนักรู้แก่ตนเอง ให้ได้ เห็นความเป็นจริงก่อน สาเหตุอื่น ๆ	“ความไม่รู้” จึงไม่สามารถ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ -ไม่รู้ว่าอีกไม่นานจะไม่ ทำงาน ศักยภาพการหา รายได้จะหยุดลง -ไม่รู้ว่าเกษียณอายุแล้ว ต้องใช้จ่ายเท่าไร -ไม่รู้ว่าเงินเตรียม ตัว เกษียณเป็นเงินก้อนใหญ่ ที่สุดที่ได้จากการเก็บออม ระหว่างทำงาน 30 ปีและใช้ ดูแลตัวเองอีก 30 ปี	เรื่องเจตคติ มีความสอดคล้องตาม แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Icek Ajzen, 1980) เชื่อว่าบุคคลจะกระทำ พฤติกรรมได้จริงต้องเกิดจากความตั้งใจ (Intention) ซึ่งอาศัยความเชื่อที่เกิดจาก เจตคติเชิงบวก (Attitude Beliefs) ความ เชื่อที่ดีจากกลุ่ม ชุมชนและสังคมรอบ ข้าง (Subjective Norm Beliefs) และ ความเชื่อในการรับรู้ถึงการควบคุม พฤติกรรมตนเองได้ระดับสูง (Perceive Control Belief) มาใช้ใน 1) กระบวนการออกแบบโปรแกรมฯ โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือก กลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง 2) วัดประเมินผลกลุ่มตัวอย่างจากการ สังเกตการณ์ระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม

ตาราง 17 (ต่อ)

ลำดับ	ประเด็นข้อค้นพบจากช่วง ก่อนการทดลอง (วิจัย ระยะที่ 1)	รายละเอียดข้อค้นพบ (Finding)	สร้างเครื่องมือวัด ออกแบบโปรแกรม เชื่อมโยงทฤษฎี (วิจัยระยะที่ 2)
6.	วิธีการที่แตกต่างจาก งานวิจัยเกี่ยวกับการเงิน อื่น ๆ คือ การให้ความรู้ ทักษะและประสบการณ์	นอกจากการให้ความรู้จาก ประสบการณ์จริงเป็น ตัวอย่างนักวางแผนทาง การเงินที่ดีแล้ว ยังค้นพบ ในสถานการณ์ให้คำปรึกษา เฉพาะรายบุคคลแบบตัว ต่อตัว โดยมีวิธีการ ปฏิบัติการติดตามผล ต่อเนื่อง 3-6 ครั้ง นอกนั้น ยังใช้เครื่องมือช่วยควบคุม วินัยทางการเงินให้ง่าย อาทิ แอปพลิเคชัน (Application) เกม หรือ วิธีการแบบเกมทางการเงิน (Gamification)	ออกแบบโปรแกรมฯ ด้วยการสร้าง ทักษะและประสบการณ์ คือการปรึกษา ทางการเงินแบบคนต่อคน (1:1) ตาม ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเสริมสร้าง (Reinforcement Learning Theory) เน้นการเสริมสร้างพฤติกรรมทำให้ ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) และการ ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Bandura, 1977) กับ Behavioral Financial Planning (BFP) และออกแบบ สภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการตัดสินใจ โดยนำเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม(Nudge Theory) ให้คำปรึกษาเป็นส่วนตัวและ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Thaler & Sunstein, 2008; Kahler, & Klontz, 2008). นอกจากนั้น การใช้ เทคนิค Gamification สอดคล้องกับ Kevin Werbach and Dan Hunter (2012) เสริมแรงด้วย reward การใช้ เป็นกลไกกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม ในกิจกรรม

จากตาราง 17 ข้อค้นพบในช่วงก่อนทดลองระยะที่ 1 ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นแบบวัดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ และกำหนดนิยามปฏิบัติการทดลองอย่างสอดคล้อง เพื่อให้ได้คำตอบตรงประเด็นคำถามวิจัย

ตอนที่ 2 แสดงผลการวิจัยระยะที่ 2 ช่วงดำเนินการทดลอง

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและชี้ให้เห็นช่องว่างในระดับวิธีวิจัย (Methodology Gap) และแนวทางปฏิบัติ (Practical Gap) โดยเฉพาะความไม่ชัดเจนของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางการเงินกับพฤติกรรมการเงิน การศึกษาระยะที่ 2 จึงมุ่งพัฒนาแนวทางที่สามารถปฏิบัติการและนำไปใช้ได้จริง เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน โดยการออกแบบกระบวนการวิจัยในระยะที่ 2 มุ่งเก็บข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณ (อายุ 39–59 ปี) กำลังกลับเผชิญความท้าทายด้านความพร้อมทางการเงิน ขณะที่สังคมกลับมองว่า ‘วัยนี้มีความพร้อมเกษียณแล้ว’ หรือ ‘หากยังไม่พร้อมก็คงสายเกินไป’ ส่งผลให้กลุ่มนี้มักถูกมองข้ามจากนโยบายหรือโครงการส่งเสริมความรู้และทักษะทางการเงินเชิงลึก อย่างไรก็ตาม กลุ่มเป้าหมายนี้ยังมีศักยภาพสำคัญ คือ มีรายได้ประจำที่สามารถบริหารจัดการได้ และมีประสบการณ์ชีวิตที่ช่วยให้เข้าใจความเสี่ยงทางการเงินในอนาคตได้ดีกว่าคนรุ่นใหม่ ขณะเดียวกันกลุ่มนี้ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญ ได้แก่ ขาดความรู้ทางการเงินพื้นฐาน การเข้าถึงเทคโนโลยีได้จำกัด และต้องแบกรับภาระครอบครัวมายาวนานจนละเลยแผนเกษียณของตนเอง ท่ามกลางบริบทของเศรษฐกิจและสวัสดิการรัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงและไม่แน่นอน

การศึกษาผลการวิจัยระยะที่ 2 นี้เพื่อออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในการยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ซึ่งผลการศึกษาแบ่งเป็น 6 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกกับสุขภาวะทางการเงิน ส่วนที่ 4 ผลการติดตามประเมินผลการทำกิจกรรมในโปรแกรมฯ ส่วนที่ 5 คำอธิบายเชิงลึกถึงผลการสนทนากลุ่มที่เกิดขึ้นหลังสิ้นสุดการทดลอง ส่วนที่ 6 ความเชื่อมโยงผลการวิจัยช่วงทดลอง (ระยะที่ 2) สู่วิจัยหลังสิ้นสุดการทดลอง (ระยะที่ 3)

1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรตาม

นำเสนอข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) กลุ่มตัวอย่างคือเจ้าหน้าที่และอาจารย์ โดยถูกคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้ที่มีสมัครใจพร้อมเข้าร่วมโครงการและมีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาการเงินส่วนบุคคล จากนั้นทำการจัดเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยการสุ่มแบบง่าย (Random assignment) โดยให้กลุ่มตัวอย่างจับสลากเพื่อแบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม รวมจำนวน 44 คน ภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ คงเหลือ

ผู้เข้าร่วมการทดลอง 38 คน เป็นกลุ่มทดลอง 17 คน และกลุ่มควบคุม 21 คน โดยมีผู้ถูกคัดออกตามเกณฑ์เป็นจำนวน 4 คน ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี Two-Way Repeated Measure MANOVA มีค่าอิทธิพลภายในกลุ่ม (Within-Subject effect Size) เท่ากับ 0.83 ซึ่งจัดอยู่ในระดับสูง (Cohen, 1988)

กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ฯ (กิจกรรมที่ 1-5) ตั้งแต่วันที่ 23 สิงหาคม ถึงวันที่ 30 ตุลาคม 2567 จากนั้นไม่มีการให้โปรแกรมเพิ่มเติมเป็นระยะเวลา 30 วัน (4 สัปดาห์) ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อติดตามผลครั้งสุดท้ายในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2567 ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับหนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างทุกคน หลังจากมีการชี้แจงรายละเอียดของโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน จึงแสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและผลการทดสอบลักษณะพื้นฐานเทียบเคียงกันระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง ดังนี้

ตาราง 18 ลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะประชากร	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		รวมกลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ 39-50 ปี	7	41	12	57	19	50
อายุ 51-59 ปี	10	59	9	42	19	50
สถานภาพโสด	12	71	16	76	28	74
สถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน	5	29	5	24	10	26
จำนวนสมาชิก 2-3 คน	13	76	13	62	26	68
จำนวนสมาชิกมากกว่า 4 คนขึ้นไป	4	24	8	38	12	32
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนมากกว่า 50,000 แต่ไม่เกิน 100,000 บ.	15	88	14	67	29	76
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนมากกว่า 100,000 บ.	2	12	7	33	9	24

จากตาราง 18 อธิบายได้ว่าลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จำนวนรวม 38 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 เท่ากันอยู่ในช่วงอายุ 39-50 ปี และ 51-59 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด (ร้อยละ 74) และอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกในครอบครัว 2-3

คน (ร้อยละ 68) ด้านรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 50,001–100,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 76) ขณะที่มีย่อยร้อยละ 24 ที่มีรายได้เกิน 100,000 บาทต่อเดือน

ผลการทดสอบความแตกต่างของลักษณะประชากรระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อให้มั่นใจว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีลักษณะพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันก่อนเข้าร่วมโปรแกรม จึงได้ทำการทดสอบเปรียบเทียบลักษณะประชากรในด้านต่าง ๆ จำนวน 6 ด้าน โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-Square Test of Independence) ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ช่วงอายุของผู้เข้าร่วม (อายุ 40–49 ปี และ 50–59 ปี) Pearson Chi-Square = 3.934, $df = 3$, $p = .269$ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ในด้านช่วงอายุ กล่าวคือ ทั้งสองกลุ่มมีโครงสร้างอายุที่ใกล้เคียงกัน

2) สถานภาพสมรส (โสด/สมรส) Pearson Chi-Square = 1.276, $df = 2$, $p = .528$ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ในด้านสถานภาพสมรส แสดงว่าทั้งสองกลุ่มมีสัดส่วนผู้ที่โสดและสมรสไม่แตกต่างกัน

3) จำนวนสมาชิกในครอบครัว (2–3 คน / 4–5 คน) Pearson Chi-Square = 3.715, $df = 3$, $p = .294$ ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ระหว่างกลุ่มในด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัว สะท้อนว่าทั้งสองกลุ่มมีโครงสร้างครอบครัวที่ใกล้เคียงกัน

4) รายได้ครัวเรือนต่อเดือน ($\leq 50,000$ / 50,001–100,000 / $> 100,000$) Pearson Chi-Square = 2.421, $df = 2$, $p = .298$ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ในด้านระดับรายได้ ทั้งกลุ่มทดลองและควบคุมมีสัดส่วนของรายได้ใกล้เคียงกัน

สรุปผลการทดสอบค่าสถิติไคสแควร์ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกตัวแปรประชากรศาสตร์ที่พิจารณา ได้แก่ ช่วงอายุ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว รายได้ครัวเรือน จึงสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีลักษณะพื้นฐานที่เทียบเคียงกัน และสามารถนำไปเปรียบเทียบผลของโปรแกรมทดลองได้อย่างเหมาะสม

เพื่อประเมินผลของโปรแกรมที่มีต่อกลุ่มตัวอย่าง (กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม) ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ คะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในแต่ละองค์ประกอบ ซึ่งแสดงให้เห็น ค่าเฉลี่ยที่ได้ทั้งหมด 4 ค่า ได้แก่ ภาพรวมของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก องค์ประกอบย่อยที่เป็นพฤติกรรมทางการเงิน พฤติกรรมการวางแผนการเงิน และค่าสุขภาพทางการเงิน ดังแสดงในตาราง 19

ตาราง 19 คะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสู่การยกระดับสุขภาวะทางการเงินแยกตามองค์ประกอบ

ตัวแปรตาม		คะแนนแบบวัด/เครื่องมือเชิงปริมาณ				
กลุ่มทดลอง (N = 17)	ก่อนใช้โปรแกรม		หลังใช้โปรแกรมฯ		ติดตามผล 4 สัปดาห์	
	mean	SD	mean	SD	mean	SD
พฤติกรรมการเงินเชิงบวก (% Δ PFB _(t))	82.18	18.61	96.23 (+17%)	13.32	95.82 (-0.40%)	12.82
พฤติกรรมการจัดการเงิน (% Δ PFB _{m(t)})	54.29	10.59	62.71 (+16%)	7.57	62.59 (-0.19%)	7.43
พฤติกรรมการวางแผน การเงิน (% Δ PFB _{p(t)})	27.88	9.14	33.53 (+20%)	6.67	33.24 (-0.86%)	6.10
ระดับสุขภาวะทางการเงิน (% Δ FWB _(t))	2.47	1.97	4.29 (+74%)	1.53	4.18 (-2.5%)	1.63
ตัวแปรตาม		คะแนนแบบวัด/เครื่องมือเชิงปริมาณ				
กลุ่มควบคุม (N = 21)	ก่อนใช้โปรแกรมฯ		หลังใช้โปรแกรมฯ		ติดตามผล 4 สัปดาห์	
	mean	SD	mean	SD	mean	SD
พฤติกรรมการเงินเชิงบวก (% Δ PFB _(t))	77.81	14.77	80.19 (+3%)	14.73	79.29 (-1.1%)	14.26
พฤติกรรมการจัดการเงิน (% Δ PFB _{m(t)})	51.67	8.53	53.00 (2.6%)	8.34	52.48 (-0.98%)	9.15
พฤติกรรมการวางแผน การเงิน (% Δ PFB _{p(t)})	26.14	7.00	27.19 (+4%)	7.50	26.81 (-1.4%)	6.15
ระดับสุขภาวะทางการเงิน (% Δ FWB _(t))	1.47	1.69	2.33 (+58%)	2.13	2.23 (-4%)	2.17

หมายเหตุ สัญลักษณ์ในตารางสถิติ: N หมายถึง จำนวนตัวอย่าง

mean หมายถึง ค่าเฉลี่ยคะแนนที่ได้จากแบบวัดผล

SD หมายถึง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

% Δ (t) หมายถึง ส่วนต่างของคะแนนเฉลี่ยแต่ละช่วงเวลาจำแนกตามตัวแปร

จากตาราง 19 ผลการวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจากการประเมิน 3 ช่วงเวลา ได้แก่ ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ หลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ และหลังติดตามผล พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเงินเชิงบวกโดยรวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 17 หลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ พร้อมทั้งมีค่าความแปรปรวนลดลง (SD ต่ำลง) สะท้อนถึงความกระจุกตัวมากขึ้นของผลลัพธ์ในกลุ่ม ขณะที่คะแนนเฉลี่ยในช่วงติดตามผลหลัง 4 สัปดาห์มีแนวโน้มคงที่ โดยลดลงเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ -0.40) เมื่อเทียบกับช่วงหลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ

เมื่อพิจารณาในระดับองค์ประกอบ พบว่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินหลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ เพิ่มขึ้นอย่างสอดคล้องกับคะแนนรวม โดยพฤติกรรมทางการเงินเพิ่มขึ้นร้อยละ 16 และพฤติกรรมวางแผนการเงินเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ตามลำดับ ทั้งนี้ คะแนนเฉลี่ยภายหลังการติดตามผล 4 สัปดาห์มีแนวโน้มคงที่ โดยลดลงเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ -0.19 และร้อยละ -0.86 ตามลำดับ) และมีค่าความแปรปรวนลดลงเมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ สะท้อนถึงผลลัพธ์ที่กระจุกตัวมากขึ้นในกลุ่มทดลอง

สำหรับกลุ่มควบคุม พบว่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเงินเชิงบวกโดยรวมหลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเพียงร้อยละ 3 โดยลักษณะการกระจายคะแนนยังคงไม่แตกต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ ขณะที่คะแนนเฉลี่ยหลังการติดตามผล 4 สัปดาห์ ลดลงเล็กน้อยร้อยละ 1.1 สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่ไม่แตกต่างกันเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงหลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ

ในระดับองค์ประกอบ พบว่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินหลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ เพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 2.6 และร้อยละ 4 ตามลำดับ ขณะที่คะแนนหลังการติดตามผล 4 สัปดาห์ลดลงร้อยละ 1 โดยไม่มีความแตกต่างของรูปแบบการกระจายคะแนนจากช่วงก่อนทดลอง กล่าวโดยสรุป กลุ่มควบคุมมีแนวโน้มคะแนนเฉลี่ยค่อนข้างคงที่ตลอดช่วงเวลา 16 สัปดาห์ (การทดลอง 10 สัปดาห์ และติดตามอีก 4 สัปดาห์)

เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมทั้งในช่วงก่อนทดลอง หลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ และหลังการติดตามผล 4 สัปดาห์ อีกทั้งกลุ่มทดลองยังแสดงลักษณะการกระจายคะแนนที่แคบลงอย่างต่อเนื่องเมื่อเวลาผ่านไป ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มควบคุมที่ยังคงมีการกระจายคะแนนในระดับเดิมตลอดช่วงเวลา

การวัดระดับสุขภาวะทางการเงิน ซึ่งใช้เป็นตัวชี้วัดสะท้อนความรู้สึกมีความสุขหรือความไร้กังวล เมื่อพิจารณาถึงสถานะทางการเงินของตนเองของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นร้อยละ 74 หลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ ซึ่งสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม อย่างไรก็ดี

กลุ่มควบคุมก็มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 58 เช่นกัน แม้ไม่ได้รับโปรแกรมฯ โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีแนวโน้มเกิดจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ นอกเหนือจากการทดลอง

จากปรากฏการณ์ที่คะแนนเฉลี่ยสุขภาวะทางการเงินเพิ่มขึ้นในทั้งสองกลุ่ม ผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็นข้อจำกัดของการทดลอง ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการวัดผลด้านพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ การวัดระดับสุขภาวะทางการเงินในครั้งนี้เป็นการสะท้อนผลต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในเชิงความรู้สึกเป็นสุข (subjective well-being) อย่างไรก็ตาม การศึกษาในระยะต่อไปควรออกแบบเครื่องมือประเมินสุขภาวะทางการเงินในเชิงลึกและรอบด้านมากขึ้น เพื่อให้สามารถสะท้อนความเปลี่ยนแปลงได้อย่างครอบคลุมและแม่นยำยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกสูงกว่ากลุ่มควบคุม แม้ในช่วงก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยทางจิตวิทยา เช่น ความตั้งใจและความรู้สึกยินดีที่ได้รับโอกาสเข้าร่วมโปรแกรม จึงส่งผลให้กลุ่มทดลองมีแรงจูงใจภายในมากกว่าในช่วงเริ่มต้น และส่งผลต่อคะแนนที่สูงกว่ากลุ่มควบคุมประมาณร้อยละ 5 อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างดังกล่าว ไม่นับสำคัญทางสถิติ ซึ่งสะท้อนจากผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน (RM MANOVA) ในหัวข้อต่อไป และจึงไม่กระทบต่อการแปลผลในภาพรวมของการทดลอง

นอกจากนี้ ยังพบข้อสังเกตจากกลุ่มควบคุมว่า คะแนนเฉลี่ยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในช่วง 10 สัปดาห์หลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ ก่อนจะลดลงอีกครั้งในช่วงติดตามผล 4 สัปดาห์ถัดมา ซึ่งเป็นความผันผวนเพียงเล็กน้อยที่อาจสัมพันธ์กับบริบทสิ้นปีงบประมาณขององค์กร ที่มีการปรับเพิ่มโบนัสหรือค่าตอบแทนพิเศษจากการปรับโครงสร้างการบริหารในปีการศึกษา 2566 ปัจจัยภายนอก (ด้านรายได้) ดังกล่าวอาจส่งผลในเชิงจิตวิทยาต่อพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกส่วนบุคคลของพนักงานในภาพรวมท่ามกลางภาวะการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรอย่างไรก็ตาม ความแตกต่างดังกล่าว ไม่นับสำคัญทางสถิติ

เพื่อให้การเปรียบเทียบผลลัพธ์มีความเที่ยงตรงมากขึ้น ผู้วิจัยจึงออกแบบการทดลองให้มีการวัดผลใน 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนทดลอง (pre-test) หลังทดลอง (post-test) และติดตามผล (follow-up test) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่ม (within-subject) ควบคู่ไปกับการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม (between-subject) ซึ่งช่วยลดความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดจากความแตกต่างของจุดเริ่มต้น และเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการศึกษาผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

หลังจากดำเนินการตรวจวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกของกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล ตามระยะเวลาของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม (กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม) และได้คะแนนเฉลี่ยจากแบบวัดปรากฏในตาราง 19 แล้วนั้น อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยที่ปรากฏอาจยังไม่เพียงพอที่จะสรุปได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติว่ากลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมฯ มีพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่พัฒนาเพิ่มขึ้นจริงเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยจึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยวิธีการทางสถิติที่เหมาะสม เพื่อยืนยันผลของโปรแกรมอย่างเป็นระบบ ตามแนวทางของ Tabachnick and Fidell (2019) ซึ่งแนะนำให้ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบผลระหว่างกลุ่มตัวอย่างและช่วงเวลาการวัดที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมได้อย่างถูกต้องและมีความเชื่อมั่นทางสถิติ

สมมติฐานการวิจัย: พนักงานที่ได้รับ/ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และมีช่วงเวลาที่ทำกรวัดที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินที่แตกต่างกัน หรือแยกเป็นข้อย่อยได้ดังนี้

1. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินไม่แตกต่างกันในระยะเวลาก่อนการทดลอง
2. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะเวลา หลังการทดลอง
3. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินในระยะเวลา หลังการทดลอง และ ติดตามผล หลังการทดลองสูงกว่า ก่อนการทดลอง
4. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินคงทนหลังสิ้นสุดการทดลอง 4 สัปดาห์ (ติดตามผล)

การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทาง (Two-Way Repeated MANOVA) เพื่อตรวจสอบสมมติฐานงานวิจัย โดยใช้พิจารณา 3 อิทธิพล ดังนี้

- 1) อิทธิพลหลักของกลุ่ม (Group Effect): ตรวจสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มทดลองและควบคุม

2) อิทธิพลหลักของเวลา (Time Effect): ตรวจสอบความแตกต่างเมื่อเวลาผ่านไป

3) อิทธิพลร่วมของกลุ่ม $\times$ เวลา (Interaction Effect): วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินระหว่าง 2 กลุ่มและเวลาที่เปลี่ยนไป

ก่อนจะทำการทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis) ของงานวิจัย นักวิจัยได้ทำการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Two-Way Repeated Measure MANOVA) ได้แก่ การแจกแจงปกติพหุคูณ (Multivariate Normality) ความเป็นเอกพันธ์ของเมทริกซ์แปรปรวนร่วม (Homogeneity of Covariance Matrices) ข้อสมมติเรื่องความกลมกลืนของความแปรปรวนร่วม (Sphericity Assumption) หรือหมายถึงค่าความแปรปรวนของความแตกต่างระหว่างคู่ของตัวแปรซ้ำควรมีค่าเท่ากัน (compound symmetry)

โปรแกรมที่ใช้ในการวิเคราะห์สถิติกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < .05$ เป็นระดับปกติในงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์

ตัวแปรจัดกระทำคือโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก แบ่งเป็น

(1) กลุ่ม (กลุ่มทดลอง/กลุ่มควบคุม) เรียกว่า Between-Subjects Factor และ

(2) ช่วงเวลา (ก่อน/หลัง/ติดตามผล) เรียกว่า Within-Subjects Factor

ส่วนตัวแปรตามคือพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกอันประกอบด้วย พฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p)

2.1 ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์ (Two-Way Repeated Measure MANOVA)

ก่อนการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทางจำเป็นต้องตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

2.1.1 ค่าการทดสอบแจกแจงข้อมูลแบบปกติ (Test of Normality)

จากผลการวิเคราะห์ Descriptive Statistics นำมาสู่การทดสอบ Tests of Normality สำหรับ 6 ตัวแปร (ค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนทดลอง (Pre-test) ค่าเฉลี่ยคะแนนหลังทดลอง (Post-test) และค่าเฉลี่ยคะแนนติดตาม 4 สัปดาห์ (Follow-up) ของตัวแปรด้านพฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p)) เพื่อคุณภาพรวมของการกระจายข้อมูลในแต่ละช่วงเวลา พบว่า ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) ของแต่ละตัวแปรอยู่ในช่วงที่ยอมรับได้ตามเกณฑ์ (-1 ถึง +1.7) ซึ่งค่าที่ได้จริงไม่ต่ำกว่า -2 และไม่สูงเกิน 2 โดยเกณฑ์นี้

สอดคล้องกับแนวทางของ Hair et al. (2014) ที่เสนอว่าค่าความเบ้และความโด่งในช่วงดังกล่าวถือว่าใกล้เคียงกับการแจกแจงแบบปกติในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กถึงปานกลาง

ผลการทดสอบการแจกแจงแบบปกติด้วยสถิติ Shapiro–Wilk ของทุกตัวแปร มีค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมากกว่า .05 ($p > .05$) ทั้งหมด แสดงว่าไม่แตกต่างจากการแจกแจงแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จึงสามารถอนุมานได้ว่า ข้อมูลของตัวแปรตามในแต่ละช่วงเวลามีลักษณะการแจกแจงที่ใกล้เคียงปกติ และเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ด้วยวิธี Two-Way Repeated Measures MANOVA ดังสรุปเป็นค่าสถิติความเบ้ (Skewness) ความโด่ง (Kurtosis) และการแจกแจงแบบปกติ Shapiro–Wilk แสดงตาราง 20 ดังนี้

ตาราง 20 ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) และการแจกแจงแบบปกติ Shapiro–Wilk

ตัวแปร	ตัวแปรตาม	ความเบ้ (Skewness)	ความโด่ง (Kurtosis)	Test of Normality: Shapiro-Wilk (Sig.)
1	Pre-test-PFB _m	0.556	-0.603	0.166
2	Post-test-PFB _m	-0.304	-0.608	0.56
3	Follow-PFB _m	-0.25	-1.096	0.185
4	Pre-test-PFB _p	-0.238	-0.259	0.448
5	Post-test-PFB _p	-0.54	1.786	0.202
6	Follow-PFB _p	-0.698	1.165	0.836

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (indicates significance at the 0.05 level.)

หมายเหตุ

PFB_m หมายถึง ตัวแปรพฤติกรรมการจัดการเงิน จำแนกตามระยะเวลาการวัดผล 3 ระยะ

(ก่อน-หลัง-ติดตามการใช้โปรแกรมฯ)

PFB_p หมายถึง ตัวแปรพฤติกรรมการวางแผนการเงิน จำแนกตามระยะเวลาการวัดผล 3 ระยะ

(ก่อน-หลัง-ติดตามการใช้โปรแกรมฯ)

2.1.2 ตรวจสอบข้อสมมติฐานความกลมกลืนของความแปรปรวนร่วม (Sphericity)

หมายถึงการมีความแปรปรวนภายในและความแปรปรวนร่วมเท่ากันในแต่ละช่วงเวลา หรือมีลักษณะความเป็นทรงกลมของข้อมูล (Compound Symmetry) การตรวจสอบนี้ใช้ Mauchly's Test of Sphericity ซึ่งหากค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมากกว่าหรือเท่ากับ .05 ($\text{Sig.} \geq .05$) หมายความว่า ยอมรับสมมติฐานว่าค่าสถิติแสดงความไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นและสามารถใช้ผลวิเคราะห์ Two-Way Repeated Measures MANOVA ได้อย่างมั่นใจ

นอกจากนี้ยังพิจารณาค่าปรับเช่น Greenhouse-Geisser Epsilon (หากค่าต่ำกว่า 0.75) หรือ Huynh-Feldt Epsilon (หากค่าใกล้ 1.00-0.96) พบว่า Mauchly's Test of Sphericity สำหรับพฤติกรรมทางการเงิน (PFB_m) มีการละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\text{Mauchly's } W = .806, \chi^2 = 7.57, df = 2, p = .023$) จึงต้องใช้ค่าปรับดีกรีอิสระแบบ Greenhouse-Geisser ($\epsilon = .837$) ขณะที่พฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) ไม่พบการละเมิดข้อตกลงเบื้องต้น ($p = .311$) จึงสามารถใช้ค่า Sphericity Assumed ได้ตามปกติ แสดงว่าข้อมูลมีลักษณะ Compound Symmetry ซึ่งยืนยันว่าข้อมูลไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นและเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ด้วยวิธี Two-Way Repeated Measures MANOVA ดังแสดงสถิติตาราง 21

ตาราง 21 ค่าทดสอบสมมติฐานความกลมกลืนของความแปรปรวนร่วม (sphericity assumption)

Mauchly's Test of Sphericity							
ตัวแปร	Mauchly's W	Chi-Square	df	Sig.	Epsilon		
					Greenhouse-Geisser	Huynh-Feldt	Lower-bound
PFB_m	0.806	7.569	2	0.023	0.837	0.898	0.5
PFB_p	0.936	2.333	2	0.311	0.939	1	0.5

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (indicates significance at the 0.05 level.)

หมายเหตุ

PFB_m หมายถึง ตัวแปรพฤติกรรมทางการเงิน

PFB_p หมายถึง ตัวแปรพฤติกรรมการวางแผนการเงิน

จากผลการตรวจสอบข้อสมมติของความกลมกลืนของความแปรปรวนร่วม (Sphericity) พบว่ามีการละเมิดในตัวแปรพฤติกรรมทางการเงิน (PFB_m) จึงจำเป็นต้องใช้ค่าปรับ Epsilon ในการวิเคราะห์ Two-Way Repeated Measures MANOVA ต่อไป

ลำดับต่อไปจะเป็นการตรวจสอบอีกข้อสมมติที่สำคัญ คือ ความเท่ากันของเมทริกซ์แปรปรวนร่วมระหว่างกลุ่ม (Homogeneity of Covariance Matrices) ซึ่งแสดงไว้ในตาราง 22

2.1.3 ตรวจสอบความแปรปรวนภายในและแปรปรวนร่วม (covariance matrix)

ด้วยการทดสอบค่าสถิติ Box's Test of Equality of Covariance Matrices พบว่า ค่า Box's M เท่ากับ 35.895, Sig. = .108 สรุปว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($P > .05$) หมายความว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้น มีความแปรปรวนร่วมระหว่างกลุ่มเท่ากัน ซึ่งยืนยันว่าข้อมูลเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ Two-Way Repeated Measures MANOVA

ตาราง 22 เมทริกซ์ของความแปรปรวนร่วมตัวแปรตามมีค่าเท่ากันทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

Box's Test of Equality of Covariance Matrices				
Box's M	F	df1	df2	Sig.
35.895	1.394	21	4312.666	.108

(Tests the null hypothesis that the observed covariance matrices of the dependent variables are equal across groups. Design: Intercept + Group Within Subjects Design: time)

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (indicates significance at the 0.05 level.)

ตาราง 22 เป็นการทดสอบสมมติฐานว่า เมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรตามในแต่ละกลุ่มมีความเท่ากัน โดยใช้ตัวแปรกลุ่ม (Group) เป็นตัวแปรระหว่างบุคคล (Between-subjects) และเวลา (time) เป็นตัวแปรภายในบุคคล (Within-subjects) โดยมีค่าเฉลี่ยร่วม (Intercept) รวมอยู่ในการทดสอบ เมื่อผลการทดสอบพบว่าเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรตามมีค่าเท่ากันระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จึงสามารถดำเนินการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณซ้ำวัดแบบสองทาง (Two-Way Repeated Measures MANOVA) ได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ ดังแสดงผลการวิเคราะห์ในตาราง 23

2.2 ตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

เลือกใช้ค่าสถิติ Wilks' Lambda เนื่องจากเป็นสถิติที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับกลุ่มตัวอย่างขนาดปานกลาง และเหมาะสมกับข้อมูลที่ไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นของ Sphericity อีกทั้ง Wilks' Lambda ยังได้รับการยอมรับในงานวิจัยด้านจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์และเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมอย่างแพร่หลาย

ตาราง 23 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทาง

แหล่งความแปรปรวน (Multivariate Tests)	ค่าสถิติ Wilks's Lambda (Λ)	Multivariate F test	df (Hypothesis /Error)	P- value (Sig.)	Partial η^2
Between-Subject Group (Treatment/Control)	.810	4.094	2/35	.025	.190
Within-Subject Time (Pre/Post/Follow up)	.612	5.221	4/33	.002	.388
Within-Subject Time*Group	.717	3.249b	4/33	.024	.283

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (indicates significance at the 0.05 level.)

จากตาราง 23 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำสองทาง (Two-Way Repeated Measures MANOVA) แสดงให้เห็นว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (Group) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ในพฤติกรรมการเงินรวม [Wilks' Lambda = .810, $F(2, 35) = 4.094$, $p = .025$, $\eta^2 = .190$] และช่วงเวลา (time) ที่ทำการวัดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ในพฤติกรรมการเงินรวม [Wilks' Lambda = .612, $F(4, 33) = 5.221$, $p = .002$, $\eta^2 = .388$] ที่สำคัญคือมีปฏิสัมพันธ์แบบสองทาง (interaction effect) ระหว่างเวลาและกลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ในพฤติกรรมการเงินรวมเช่นกัน [Wilks' Lambda = .717, $F(4, 33) = 3.249$, $p = .024$, $\eta^2 = .283$] สะท้อนว่าโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก สามารถส่งผลต่อพฤติกรรมการเงินของกลุ่มทดลองแตกต่างจากกลุ่มควบคุมในแต่ละช่วงเวลาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ชัดเจน

เมื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการทดลองกับช่วงเวลามีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์หิอทธิพลย่อย (Simple Effect) เพื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายคู่ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (พฤติกรรมกรรมการจัดการเงิน ; PFB_m และ พฤติกรรมการวางแผนการเงิน ; PFB_p) จำแนกตามช่วงเวลาที่ทำการวัด และจำแนกตามกลุ่มทดลอง (ได้รับโปรแกรมฯ) และกลุ่มควบคุม (ไม่ได้รับโปรแกรมฯ) แตกต่างกันหรือไม่ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ของ Bonferroni ในหัวข้อ 2.3 ต่อไป

2.3 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนรายคู่ของตัวแปรตามจำแนกตามกลุ่มและเวลา

การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนแบบรายคู่โดยจำแนกตามเวลาและกลุ่ม มีความสำคัญในการบ่งชี้ถึงค่าเฉลี่ยในช่วงเวลาเริ่มต้น ก่อนดำเนินการ กลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ควรมีพื้นฐานในพฤติกรรมการเงินใกล้เคียงกัน และเมื่อเวลาผ่านไป หลังจากรับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีคะแนนพฤติกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยที่กลุ่มทดลองมีคะแนนสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม และเมื่อเปรียบเทียบกับตัวเองในช่วงเวลาก่อนรับโปรแกรมฯ นอกจากนั้น โปรแกรมฯ ยังคงมีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกคงอยู่อย่างต่อเนื่อง 4 สัปดาห์ ดังแสดงค่าเปรียบเทียบรายคู่ (Pairwise Comparisons) ดังตาราง 24

ตาราง 24 คะแนนเฉลี่ยรายคู่ระหว่างช่วงเวลากับกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปรตาม

Pairwise Comparisons					
ตัวแปร	ช่วงเวลา (Time)	กลุ่มตัวอย่าง (Group)	ผลต่างคะแนนเฉลี่ย (Mean Difference)	ค่าความเบี่ยงเบน (Std. Error)	P-Value (Sig.)
PFB_m	ก่อนรับโปรแกรม (Pre-test)	กลุ่มทดลอง (I)	2.627	3.1	0.402
		กลุ่มควบคุม (J)	-2.627	3.1	0.402
	หลังรับโปรแกรม (Post-test)	กลุ่มทดลอง (I)	9.706	2.6	0.001
		กลุ่มควบคุม (J)	-9.706	2.6	0.001
	ติดตาม 4 สัปดาห์ (Follow-up)	กลุ่มทดลอง (I)	10.112	2.749	0.001
		กลุ่มควบคุม (J)	-10.112	2.749	0.001
PFB_p	ก่อนรับโปรแกรม (Pre-test)	กลุ่มทดลอง (I)	1.739	2.618	0.511
		กลุ่มควบคุม (J)	-1.739	2.618	0.511
	หลังรับโปรแกรม (Post-test)	กลุ่มทดลอง (I)	6.339	2.328	0.01
		กลุ่มควบคุม (J)	-6.339	2.328	0.01
	ติดตาม 4 สัปดาห์ (Follow-up)	กลุ่มทดลอง (I)	6.426	2.0	0.003
		กลุ่มควบคุม (J)	-6.426	2.0	0.003

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Indicates significance at the 0.05 level.)

หมายเหตุ

1. PFB_m : พฤติกรรมการจัดการเงิน; PFB_p : พฤติกรรมการวางแผนการเงิน
2. ช่วงเวลา Pre = 1, Post = 2, Follow = 3
3. (I-J) หมายถึง เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างช่วงเวลา I และ J
4. Mean Difference (I-J): ค่าคะแนนเฉลี่ยช่วง I ลบด้วย J หรือผลต่างของคะแนน
5. Sig. หมายถึง ค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value)
6. ค่า Sig. < .05 หมายถึง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 24 ผลเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยรายคู่ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในแต่ละช่วงเวลา สำหรับพฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) โดยใช้การปรับค่า p ด้วยวิธี Bonferroni พบว่า พฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m) ในช่วง Post-test ($p = .010$) และ ช่วง Follow-up ($p = .010$) กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยมีความแตกต่างเฉลี่ยที่สูงถึง 9.706 และ 10.112 ตามลำดับ ขณะที่ในช่วง Pre-test ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ($p = .402$)

สำหรับพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ในช่วง Post-test ($p = .010$) และ Follow-up ($p = .003$) โดยมีความแตกต่างเฉลี่ยเท่ากับ 6.339 และ 6.426 ตามลำดับ ในขณะที่ช่วง Pre-test ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ($p = .511$) แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการจัดการเงินและพฤติกรรมการวางแผนการเงิน โดยเกิดจากผลของโปรแกรมการทดลองครั้งนี้

สรุปผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า ก่อนการทดลองนั้น กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการจัดการเงิน และการวางแผนการเงินใกล้เคียงกัน หรือไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) แต่พบว่าหลังการทดลองและติดตามผล 4 สัปดาห์ กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) แสดงถึงประสิทธิภาพจากโปรแกรมที่นำไปใช้ และผลของโปรแกรมสามารถรักษาพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้คงอยู่ได้ ในระยะ 4 สัปดาห์

นอกจากนี้ยังพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก จำแนกตามการได้รับและไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม) จำแนกตามเวลาด้วยวิธี Bonferroni-adjusted pairwise comparisons ดังนี้

ตาราง 25 คะแนนเฉลี่ยรายคู่ระหว่างการได้รับและไม่ได้รับโปรแกรม ฯ จำแนกตามตัวแปรตาม

Pairwise Comparisons						
ตัวแปร	กลุ่มตัวอย่าง (Group)	ช่วงเวลา (Time: I)	ช่วงเวลา (Time: J)	ผลต่างคะแนนเฉลี่ย (Mean Difference: I-J)	ค่าความเบี่ยงเบน (Std. Error)	P-Value (Sig.)
PFB _m	กลุ่มทดลอง	Pre-test	Post-test	-8.412	1.746	0.001
			Follow-up	-8.294	1.500	0.001
		Post-test	Pre-test	8.412	1.746	0.001
			Follow-up	0.118	1.164	1.000
		Follow-up	Pre-test	8.294	1.500	0.001
			Post-test	-0.118	1.164	1.000
	กลุ่มควบคุม	Pre-test	Post-test	-1.333	1.571	1.000
			Follow-up	-0.81	1.349	1.000
		Post-test	Pre-test	1.333	1.571	1.000
			Follow-up	0.524	1.047	1.000
		Follow-up	Pre-test	0.81	1.349	1.000
			Post-test	-0.524	1.047	1.000
PFB _p	กลุ่มทดลอง	Pre-test	Post-test	-5.647	1.398	0.001
			Follow-up	-5.353	1.291	0.001
		Post-test	Pre-test	5.647	1.398	0.001
			Follow-up	0.294	1.116	1.000
		Follow-up	Pre-test	5.353	1.291	0.001
			Post-test	-0.294	1.116	1.000
	กลุ่มควบคุม	Pre-test	Post-test	-1.048	1.258	1.000
			Follow-up	-0.667	1.162	1.000
		Post-test	Pre-test	1.048	1.258	1.000
			Follow-up	0.381	1.004	1.000
		Follow-up	Pre-test	0.667	1.162	1.000
			Post-test	-0.381	1.004	1.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Indicates significance at the 0.05 level.)

หมายเหตุ

1. PFB_m : พฤติกรรมการจัดการเงิน ; PFB_p : พฤติกรรมการวางแผนการเงิน
2. ช่วงเวลา Pre = 1, Post = 2, Follow = 3

3. (I-J) หมายถึง เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างช่วงเวลา I และ J
4. Mean Difference (I-J): ค่าคะแนนเฉลี่ยช่วง I ลบด้วย J หรือผลต่างของคะแนน
5. Sig. หมายถึง ค่าความนัยสำคัญ (p-value)
6. ค่า Sig. < .05 หมายถึง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

จากตาราง 25 อธิบายการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Pairwise Comparisons) ของค่าคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้ว (Estimated Marginal Means) สำหรับพฤติกรรมการเงินเชิงบวกทั้งสองมิติ ด้วยวิธี Bonferroni พบว่าพฤติกรรมการจัดเงิน (PFBm) กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองและระยะติดตามที่สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) และมีความแตกต่างระหว่างช่วงหลังทดลองกับระยะติดตาม ($p = 1.0$) สะท้อนถึงผลของโปรแกรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการจัดเงินต่อเนื่องในระยะติดตาม 4 สัปดาห์ในกลุ่มทดลองผู้ซึ่งได้รับโปรแกรม

ในขณะที่กลุ่มควบคุมไม่พบความแตกต่างระหว่างช่วงเวลาใดเลย ($p > .05$) ซึ่งถือว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFBp) กลุ่มทดลองมีคะแนนหลังการทดลองและในระยะติดตามสูงกว่าช่วงก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) และไม่มี ความแตกต่างระหว่างช่วงหลังทดลองกับระยะติดตาม 4 สัปดาห์ ($p = 1.000$) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน พฤติกรรมดังกล่าวไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ($p > .05$) ในแต่ละช่วงเวลาใดเลย

สรุปจากตาราง 24 และ 25 แสดงค่าเปรียบเทียบรายคู่ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง และช่วงเวลาการทดลอง (Pairwise Comparisons) อธิบายได้ว่า โปรแกรมที่ใช้มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกทั้งด้านการจัดการเงินและการวางแผนการเงิน ภายหลังจากทดลองและมีความคงทนของผลลัพธ์ในช่วงติดตาม 4 สัปดาห์ในกลุ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ ($p > .05$) ขณะที่กลุ่มควบคุม พนักงานมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมทางการเงินและวางแผนการเงิน ไม่แตกต่างกันจากก่อนทดลอง ภายหลังจากทดลองและติดตามหลังจากทดลอง 4 สัปดาห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ ($p > .05$)

แม้ว่าจะทำการตรวจสอบ (ซ้ำ) ค่าเฉลี่ยก่อนการเข้าโปรแกรมฯ (Pre-test) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยวิธีการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างสองกลุ่มอิสระ (Independent Samples t-test) พบว่าค่า Levene's Test of variances และ t-test of Means ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ทั้งในด้านพฤติกรรมทางการเงิน (PFB_m) ($t(36) = 0.848, p = .402$) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) [$t(36) = 0.664, p = .511$] ผลลัพธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีระดับพฤติกรรมการเงินที่

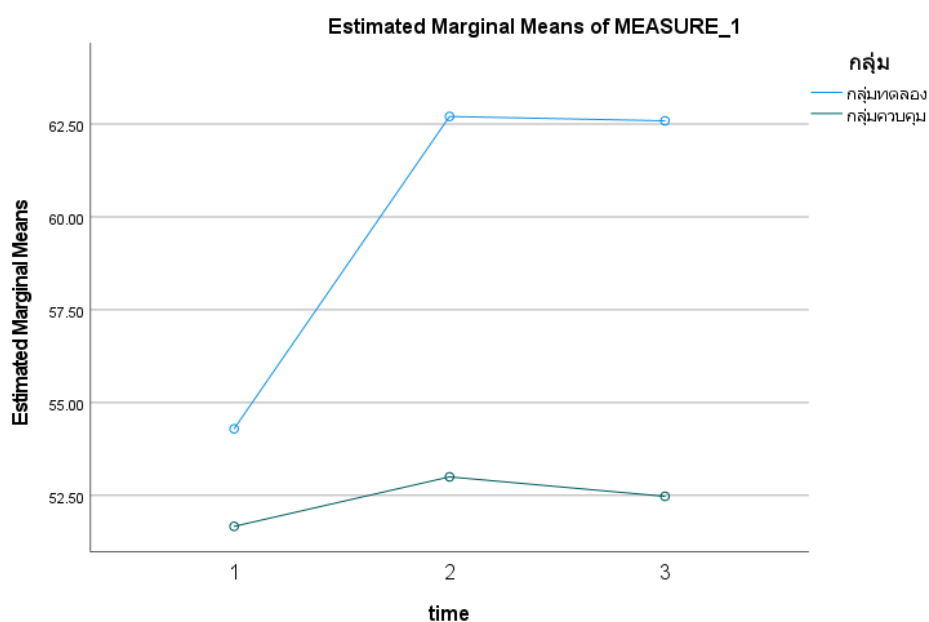
ใกล้เคียงกันในช่วงเริ่มต้นของการวิจัย นอกจากนี้ผลที่ได้ยังสอดคล้องกับการตรวจสอบก่อนหน้า (การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วย MANOVA) การที่ผลการวิเคราะห์ด้วย Independent Samples t-test ให้ผลยืนยันในทิศทางเดียวกัน แม้ใช้วิธีทางสถิติที่แตกต่างกัน ยิ่งสะท้อนถึงความน่าเชื่อถือของข้อสรุปที่ว่ากลุ่มตัวอย่างมีค่าเริ่มต้นที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของงานวิจัย

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า **ยอมรับสมมติฐานการวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ** (สมมติฐานการวิจัย : พนักงานที่ได้รับ/ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และมีช่วงเวลาที่ทำการวัดที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินที่แตกต่างกัน) ดังนี้

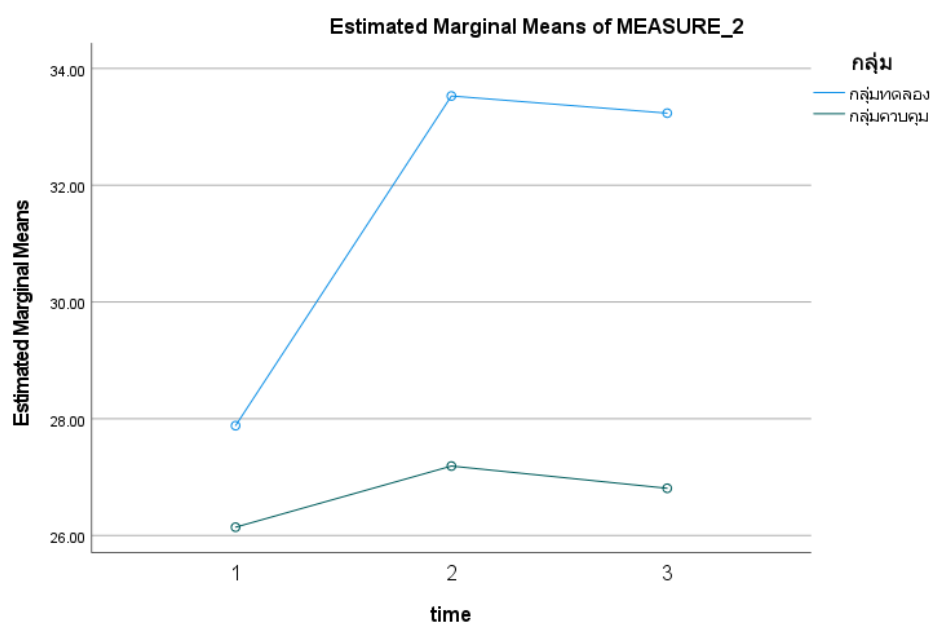
1. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ใน**กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม**มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงิน**ไม่แตกต่างกัน**ในระยะเวลาก่อนการทดลอง
2. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ใน**กลุ่มทดลอง**มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงิน**สูงกว่ากลุ่มควบคุม**ในระยะเวลาล้างการทดลอง
3. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ใน**กลุ่มทดลอง**มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินในระยะเวลาล้างการทดลองและติดตามผล **สูงกว่า ก่อนการทดลอง**
4. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ใน**กลุ่มทดลอง**มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงิน**คงทน หลังติดตามผล 4 สัปดาห์**

โดยคะแนนเฉลี่ยจากแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมการจัดการเงินและพฤติกรรมการวางแผนการเงิน เพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ดังแสดงแนวโน้มคะแนนเฉลี่ย (แกนตั้ง : Y ของกราฟ) ของพฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) จำแนกตามกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (เส้นกราฟสีฟ้า เขียว ตามลำดับ) และจำแนกตามเวลา (ก่อนการทดลอง: 1 หลังทดลอง: 2 และ ติดตาม 4 สัปดาห์: 3 บนแกนนอน: X ของกราฟ) ภาพประกอบ 25

หมายเหตุ MEASURE_1 หมายถึง ตัวแปรพฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m)

ภาพประกอบ 25 กราฟแสดงคะแนนค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการจัดการเงินของกลุ่มตัวอย่าง

MEASURE_2 หมายถึง ตัวแปรพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p)

ภาพประกอบ 26 กราฟแสดงคะแนนค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการวางแผนการเงินของกลุ่มตัวอย่าง

3) ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก (PFB) กับสุขภาวะทางการเงิน (FWB)

ถึงแม้ว่าการวัดสุขภาวะทางการเงิน (FWB) จะไม่เป็นวัตถุประสงค์หลักของการทดลองในครั้งนี้ แต่ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่พัฒนาจากผลการศึกษาระยะที่ 1 และข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม มาใช้ในการเก็บข้อมูล FWB เพื่ออธิบายประกอบผลการทดลองในช่วงก่อนหลังการได้รับโปรแกรม และติดตาม 4 สัปดาห์ ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกกับสุขภาวะทางการเงิน เบื้องต้นจำแนกตามกลุ่มและช่วงเวลา

ดังแสดงในตาราง 23 พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของสุขภาวะทางการเงิน (FWB) เพิ่มขึ้นภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก แสดงถึงความเชื่อมโยงถึงแนวคิดที่ว่า หากเกิดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกขึ้นได้ จะสามารถยกระดับสุขภาวะทางการเงินได้ หรือสามารถแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกเชิงบวกเกี่ยวกับการเงินส่วนบุคคลที่ชัดเจนมากขึ้น

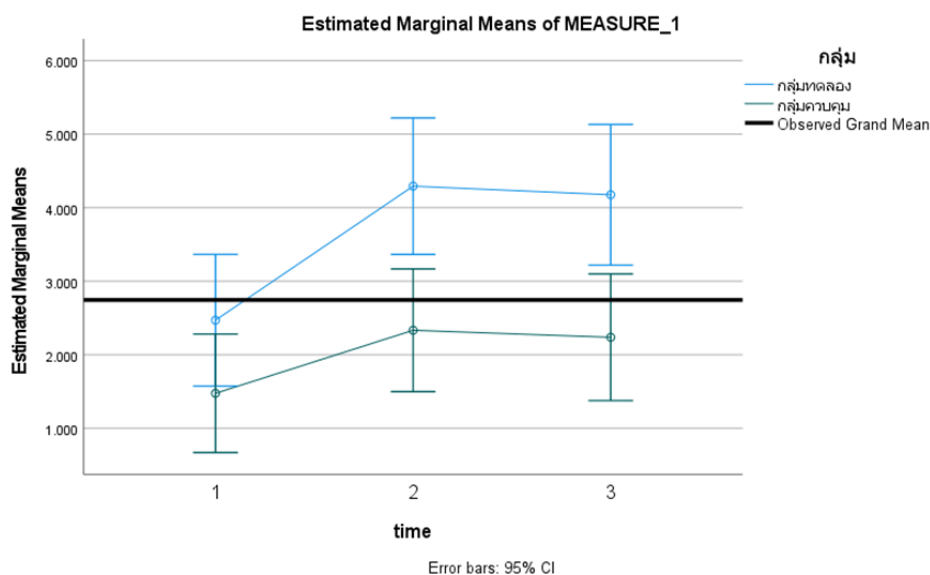
สำหรับกลุ่มควบคุม พบว่าคะแนนเฉลี่ยสุขภาวะทางการเงิน (FWB) มีระดับต่ำกว่ากลุ่มทดลองในทุกช่วงเวลา (ก่อนการทดลอง หลังการทดลองและติดตาม 4 สัปดาห์) อย่างชัดเจน แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และจำแนกตามระยะเวลาการทดลอง (ตาราง 26) และภาพประกอบ 27 ดังนี้

ตาราง 26 คะแนนเฉลี่ยสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มและระยะเวลา

เวลา	FWB – กลุ่มทดลอง	FWB – กลุ่มควบคุม
ช่วงก่อนการทดลอง (Pre-test)	2.47	1.48
ช่วงหลังการทดลอง (Post-test)	4.29	2.33
ช่วงติดตามผล (Follow-up)	4.18	2.24

หมายเหตุ

FWB หมายถึง สุขภาวะทางการเงิน (Financial well-being) ปรากฏในตารางแสดงสัญลักษณ์ค่าเฉลี่ยของคะแนนสุขภาวะทางการเงิน ซึ่งได้ทำการวัดผลตามนิยามความหมายสุขภาวะทางการเงินของ Kempson et al. (2017)

MEASURE_1 หมายถึง ตัวแปรสุขภาวะทางการเงิน (FWB)

ภาพประกอบ 27 ค่าเฉลี่ยสุขภาวะทางการเงิน (FWB) ของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มและตามระยะเวลา

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำทางเดียว (2 Way Repeated Measures ANOVA) (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก) เพื่อยืนยันว่า โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในการทดลองนี้มีศักยภาพในการยกระดับสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มทดลองได้ เมื่อผ่านโปรแกรม ฯ รวมระยะทั้งสิ้น 14 สัปดาห์

สรุปว่าพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน สามารถยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ ได้เชิงประจักษ์ โปรแกรมฯ มีผลให้กลุ่มทดลองมีระดับสุขภาวะทางการเงินที่สูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมโดยภาพรวมทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ข้อสังเกตเกี่ยวกับระดับ FWB ที่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น จากแบบวัด (เบื้องต้น) เกิดกับกลุ่มตัวอย่าง ไม่เพียงแต่กลุ่มทดลองแต่กลุ่มควบคุมก็มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเช่นกัน แม้เพียงเล็กน้อย ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าเป็นผลจากปัจจัยภายนอก ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเงินเดือนของพนักงาน (ระบบโบนัส) ในปีการศึกษา 2567 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนเก็บข้อมูลงานวิจัย สะท้อนการได้รับผลกระทบเชิงบวกจากสภาพแวดล้อมร่วม (Shared environment) ต่อกลุ่มตัวอย่างและพนักงานสถานศึกษาในพื้นที่ที่เก็บข้อมูลในครั้งนี้

4) ผลการติดตามประเมินผลการทำกิจกรรมในโปรแกรมฯ

เป็นผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรม บันทึกภาคสนามและการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พบว่า พนักงานกลุ่มทดลองส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก แต่อยู่ในระดับที่แตกต่างกันตามความพร้อมด้านเวลา ความรู้สึกส่วนตัว และสถานการณ์ทางการเงินส่วนบุคคล

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ เช่น การพบที่ปรึกษาทางการเงินแบบตัวต่อตัว การใช้แอปบันทึกรายรับรายจ่าย การเล่นเกมการ์ด และการสนทนากับรุ่นพี่ที่เกษียณแล้ว เป็นกิจกรรมที่ได้รับความสนใจและสร้างการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนมากกว่าการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว มากไปกว่านั้นหลังจบโปรแกรมฯ มีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและเจตคติของพนักงานบางส่วน เช่น เริ่มวางแผนการเงิน คำนวณค่าใช้จ่ายรายสัปดาห์ ซื้อประกันสุขภาพ ควบคุมค่าใช้จ่าย และตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความไม่แน่นอนของชีวิต

อย่างไรก็ตาม การติดตามและสังเกตพบว่ากลุ่มทดลองบางคนมีความรู้สึกท้อแท้จากปัญหาหนี้สินและความไม่มั่นใจในการวางแผนการเงินของตนเองและมีความต้องการด้านรายได้ และให้ช่วยสอนการลงทุนเพื่อรับผลตอบแทน โดยขาดการตระหนักถึงการรู้จักปัญหาที่แท้จริง

ข้อมูลจากการสังเกตและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโปรแกรมฯ

เพื่อประเมินประสิทธิภาพของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก ในส่วนเบื้องต้น ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต บันทึกพฤติกรรม ไปงานหลังกิจกรรม และการสนทนากลุ่มจากกลุ่มทดลอง โดยกิจกรรมทั้ง 5 ได้ดำเนินการในระยะ 10 สัปดาห์

กิจกรรมที่ 1 ซึ่งเป็นกิจกรรมปูพื้นฐานเรื่องการจัดการเงินและการวางแผนทางการเงิน พบว่าพนักงานร้อยละ 59 สามารถเตรียมตัวและจัดเตรียมเครื่องมือคิดคำนวณล่วงหน้า อีกทั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กันเองก่อนเริ่มกิจกรรม แม้บางคนมาสาย แต่ทุกคนอยู่ร่วมกิจกรรมจนจบและได้รับความรู้หลากหลาย พร้อมเห็นตัวแบบที่คล้ายกับตัวเองประสบความสำเร็จในการวางแผนการเงินจริง ทำให้เกิดแรงบันดาลใจและความรู้สึกว่าการวางแผนเป็นเรื่องที่เป็นไปได้

กิจกรรมที่ 2 เป็นการจับคู่กันวางแผนการเงินอาสาสมัครกับผู้ให้ข้อมูลแบบรายบุคคล (1:1) พบว่าผู้เข้าร่วมเข้าใจกติกาและให้ความร่วมมือในการส่งข้อมูลเพื่อจัดทำแผนการเงิน โดยเนื้อหาและคำแนะนำถูกปรับให้เหมาะสมกับปัญหาเฉพาะของแต่ละบุคคล ถือเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้พนักงานเริ่มวางแผนแก้ปัญหาเชิงลึกได้อย่างเป็นรูปธรรม

อีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้ของพนักงานกับการเปิดใจรับฟังที่ปรึกษาทางการเงิน โดยพนักงานที่ไม่มีประสบการณ์หรือความรู้มักให้ความเชื่อมั่นต่อนักวางแผนการเงินในฐานะอาสาสมัครที่ปรึกษาทางการเงินในการทดลองนี้ นอกจากนี้ พนักงานร้อยละ 20 ยังสอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ ซึ่งสะท้อนความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ขณะที่บางคนมีความรู้หรือประสบการณ์เดิมอยู่ก่อนหน้านี้ จึงมีแนวโน้มไม่ให้ความสนใจต่อการนัดหมายมากนัก

กิจกรรมที่ 3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับรุ่นพี่เกษียณที่มีความสุขหลังเกษียณ เน้นการให้ความรู้ด้านสวัสดิการพนักงานขององค์กรและรัฐที่เป็นประโยชน์ต่อการลดค่าใช้จ่าย รวมทั้งการเตรียมแผนรองรับหลังเกษียณ ได้รับความสนใจสูงจากพนักงาน โดยร้อยละ 76 มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มย่อย สนทนาแลกเปลี่ยนปัญหาที่เกิดขึ้นคล้ายกัน รวมทั้งสะท้อนความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน กรณีของพนักงานเงินเดือนประจำ ใช้สิทธิกองทุนประกันสังคม ได้รับเงินบำนาญจากองค์กร มีสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นแหล่งเงินกู้เงินออม ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันที่เรียกว่า 'ข้าวยากมากแพง' กลุ่มทดลองจะจัดการการเงินให้อยู่รอดได้อย่างไร พบว่าร้อยละ 50 ให้ความสนใจสูงต่อประเด็นสวัสดิการหลังเกษียณ การใช้สิทธิประกันสังคมมาตรา 39 หรือ 40 และการออมเงินผ่านสหกรณ์ รายคนต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับตนเอง

อย่างไรก็ดี ยังมีผู้เข้าร่วมบางรายที่ไม่สามารถมีส่วนร่วมได้เต็มที่เนื่องจากเจ็บป่วยหรือมีภารกิจอื่น เช่น เข้ากิจกรรมสายหรือใช้โทรศัพท์มือถือระหว่างทำกิจกรรมจนติดตามเนื้อหาไม่ทัน

กิจกรรมที่ 4 วิธีการสะกิด (Nudge) เชิงบวกแบบจัดการคัดสรรข้อมูลที่เหมาะสมให้ถึงมือผู้รับโดยคลิปวิดีโอฟังเรื่องเล่าของตัวแบบที่เป็นนักปฏิบัติและเป็นที่ประจักษ์โดยสาธารณะ วิธีการให้อิสระในการเข้าถึงและรับชมข้อมูลได้ตามสะดวกหรือไม่บังคับ พบว่ามีผู้เข้าร่วมจำนวนน้อยที่ให้ความสนใจ เนื่องจากเป็นการสื่อสารแบบออนไลน์และไม่บังคับ สรุปผลการสะท้อนความเห็นของ KI ส่งกลับมามีค่า 3 ข้อ ไม่มีประเด็นที่สนใจมากนัก ติดงานจนไม่ได้ฟังคลิป และเลือกที่จะผ่านไป มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่สะท้อนคิดและติดตามต่อยอดจากการรับฟังคลิปย้อนหลัง

นอกจากนี้ยังพบว่า KI ร้อยละ 90 มีอคติทางการเงิน (Cognitive Bias) โดยไม่รู้ตัวว่าตัวเองไม่รู้ เช่น การคิดลัด (Heuristic) ตัดสินใจตามคนส่วนใหญ่ (Bandwagon Effect) หรือการติดอยู่กับข้อมูลในอดีต (Anchoring Effect) หรือเป็นความเคยชิน (Status Quo Bias) วัดด้วยแบบทดสอบเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและการสังเกตพฤติกรรมสะท้อนในงานและการสนทนา เช่น คาดว่ารายได้ในอนาคตจะเหมือนกับปัจจุบัน จึงไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตมากนัก

กิจกรรมที่ 5 ซึ่งเป็นการใช้แอปพลิเคชันทางการเงิน ได้รับความสนใจจากพนักงานโดยร้อยละ 50 รายงานว่าได้ทดลองใช้และเห็นผลในการควบคุมรายรับรายจ่าย แม้ช่วงแรก ๆ จะกลัวการใช้งานแอปของธนาคาร ด้วยกังวลด้านความปลอดภัย และหาทางเลือกใช้แอปพลิเคชันอื่นที่ใช้ง่ายกว่า เช่น Money Lover หรือ Happy Money โดยหลายคนค่อย ๆ ปรับตัวจนสามารถใช้งาน Make by KBank ได้ในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ ยังพบว่า ร้อยละ 50 ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มสามารถติดตามกิจกรรมได้ครบทุกกิจกรรม มีการสะท้อนแนวคิดและทดลองลงมือปฏิบัติจริง เช่น การจัดสรรเงินสำรอง การควบคุมรายจ่าย และการวางแผนเพื่ออนาคต แม้ส่วนหนึ่งยังมีความต้องการข้อมูลสำเร็จเกี่ยวกับการลงทุนเรื่องหุ้นหรือกองทุนที่ทำได้ มากกว่าการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง

ภายหลังสิ้นสุดโปรแกรม 10 สัปดาห์ พบว่าร้อยละ 25 ของพนักงานกลับไปอ่านหนังสือคู่มือเพื่อทบทวนความรู้ และร้อยละ 18 ได้ต่อยอดการวางแผนทางการเงิน เช่น การวางแผนลดหย่อนภาษี ส่วนร้อยละ 23 เพิ่งเริ่มต้นวางแผนภายหลังจากได้รับการกระตุ้นจากนักวิจัย ทั้งนี้ KI หลายรายตระหนักถึงความเสี่ยงทางการเงินหลังจากประสบเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดในครอบครัว เช่น เหตุการป่วยฉุกเฉินที่ไม่มีการวางแผนมาก่อนของสมาชิกในครอบครัว

ข้อมูลสะท้อนว่าการเข้าร่วมโปรแกรมช่วยให้พนักงานบางส่วนมีวินัยในการใช้จ่ายมากขึ้น ลดพฤติกรรมบริโภคตามกระแส และสามารถเชื่อมโยงเจตคติกับพฤติกรรมการเงินได้อย่างชัดเจน แม้ว่าภาระงานจะเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเต็มรูปแบบ แต่พนักงานร้อยละ 95 ยังคงติดตามและส่งไปงานได้ตามกำหนด เพราะตระหนักถึงประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง

อย่างไรก็ตาม การใช้ชีวิตแบบวันต่อวันโดยไม่วางแผนหรือประเมินค่าใช้จ่ายในอนาคตอย่างจริงจัง ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ ขณะเดียวกัน ความมั่นใจเกินจริงจากการลงทุนแบบไม่กระจายความเสี่ยงก็เป็นอีกปัจจัยที่ต้องได้รับการให้ความรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังมีพนักงานบางคนรู้สึกท้อแท้จากภาระหนี้สินสะสมยาวนานและการเริ่มออมล่าช้า จนมองว่าสายเกินไปที่จะวางแผนเกษียณ ในตอนท้ายของโปรแกรม พบว่าร้อยละ 5 ปฏิเสธการเข้าร่วมกิจกรรมต่อเนื่องเนื่องจากปัญหาทางการเงินและครอบครัวที่เกินกว่าจะแก้ไขได้ด้วยแนวทางที่โปรแกรมเสนอ อีกทั้งมีแนวโน้มหลีกเลี่ยงการเปิดเผยข้อมูลจริงกับนักวิจัย รวมถึงให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกันหรือบิดเบือนข้อเท็จจริง

5) ผลการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของกลุ่มทดลองหลังสิ้นสุดการทดลอง

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มของกลุ่มทดลอง พบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลากหลายมิติของพฤติกรรมการเงิน ตั้งแต่ก่อนเข้าร่วม ระหว่างเข้าร่วม จนถึงภายหลังจบโปรแกรม ได้แก่

เจตคติก่อนเข้าไปโปรแกรม: พบทั้งเจตคติเชิงบวกและเชิงลบต่อการวางแผนการเงิน โดยบางคนมีความตั้งใจเข้าใจโปรแกรม มุ่งมั่นเตรียมตัว และจัดสรรเวลาเข้าร่วมอย่างเหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า

“ยิ่งรู้เร็วเราก็ก็นเตรียมตัวได้เร็ว เราก็ก็นสบายเร็วขึ้นคือยังดีที่เราจะมาเจอ! (โปรแกรมฯ) เร็ว ช้ากว่านี้เราก็ก็นไม่ได้เก็บใจ” (KI:T04)

ขณะที่อีกส่วนหนึ่งมองว่าการเงินเป็นเรื่องยาก มีความมั่นใจเกินจริงในตนเอง และแสดงอคติจากการฉายภาพตนเอง (Projection Bias) โดยประเมินว่าอนาคตไม่น่าจะแตกต่างจากปัจจุบันมากนัก ดังคำกล่าวที่ว่า

“เขาเป็นน้ำเต็มแก้วตลอด” (KI:T08) “ไม่รู้ตัวเอง...ว่าไม่รู้” (KI:T04)

“เป็นคนที่ยากลำบาก...คิดว่ามันพออยู่รอดได้แหละในระดับหนึ่ง สำหรับเงินที่จะพอเหลือนะ...ตอนหลังเราก็ก็นคิดไป...ในอนาคตข้างหน้าจะเจ็บป่วย พี่ผ่าตัดเนี่ย! ในสองเดือน...กรณีแม่พี่เนี่ยที่พี่ล้ม...พี่เสียเงินไปเกือบห้าหมื่นแสนบาท...โดยไม่ได้อะไรคืนอะไรไม่ได้วางแผนอะไรเลยจ้ะ” (KI:T08)

ประสบการณ์ระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม: ผู้เข้าร่วมแสดงเจตคติที่เปลี่ยนแปลงในทางบวก โดยรู้สึกตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมการล่วงหน้า ดังคำกล่าวในบทสนทนากลุ่ม ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตื่นเลย ตาสว่างเลยนะ แบบให้ความรู้ก็ดียะ กระตุ้นต้องกระตุ้น...พูดสั้น ๆ เหมือนตาเป็นต้ออยู่แล้ว (นักวิจัย) มาลอกออก เพราะตอนแรกเก็บเงินเป็นก้อนเดียวมันเปลืองมาก...แต่พอมาเรียนก็ชัดเจนขึ้น แล้วก็รู้ว่าเกษียณไม่ลำบากแล้ว” (KI:T02)

พฤติกรรมทางการเงินที่เกิดขึ้น ได้แก่ การเริ่มควบคุมรายจ่าย ฝึกจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย ทำบัญชีสถานะทางการเงินส่วนบุคคล และวางแผนงบประมาณล่วงหน้า รวมทั้งมีผู้ที่เปลี่ยนพฤติกรรมจากใช้เงินฟุ่มเฟือยมาเก็บออมอย่างมีวินัย ขณะเดียวกัน ด้านพฤติกรรมทางการเงิน พบการเริ่มวางแผนภาษี วางแผนเกษียณ เตรียมรับความเสี่ยง เช่น การทำประกันสุขภาพ และมีการค้นหาข้อมูลการลงทุนเพื่อวางแผนอนาคต แม้ยังมีบางส่วนที่ไม่มั่นใจหรือยังไม่กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“จดรายวันยังไม่ได้ละ แต่ตอนนี้คือจดทรัพย์สินกับหนี้สินแยกประเภทก่อน เพื่อเราจะได้รู้จะวางแผนได้ว่าเราจะเก็บยังไง ใช้จ่ายยังไง”(KI:T07)

“มีการวางแผนใช้จ่ายแต่ใช้เกินกว่าที่คาดไว้! เพิ่งรู้หลังจดบันทึก...ไม่เคยได้คิดเลยว่า การได้ทำทางการเงินล่วงหน้า จะช่วยให้เราบริหารกิเลสได้เป็นอย่างดี”(KI:T02)

“พี่ว่ามันเหมาะกับคนระดับกลางแบบเงี้ย...เงินเดือนเขามันน้อย เขาก็จะลงสามสี่พันบาท อนาคตต่อไปข้างหน้าเขาก็มีเงินแล้ว มันก็สามารถที่จะต่อเงินให้เราสามารถอยู่ต่อไปได้” (KI:T08)

ผลลัพธ์หลังจบโปรแกรม: เครื่องมือและกิจกรรมที่นำมาใช้ เช่น เกมจำลองสถานการณ์การเงิน แอปพลิเคชันจัดการเงิน ตัวแบบความสำเร็จทั้งที่เป็นเพื่อน พนักงานรุ่นพี่ ผู้เชี่ยวชาญหรือการรับรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และการพบที่ปรึกษาทางการเงินแบบตัวต่อตัว ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจเรื่องการเงินผ่านประสบการณ์ตรงและลงมือปฏิบัติจริง ดังคำกล่าวในบทสนทนากลุ่ม

การรวมกลุ่ม 4-5 คนล้อมวงยามว่าง เล่นการ์ดเกมทางการเงินให้ผลลัพธ์เชิงบวกที่น่าสนใจในกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไปเป็นการพักผ่อนแบบได้แชร์ประสบการณ์ในอดีตและสร้างมิตรภาพที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ดังคำกล่าวว่า

“บางทีนี่สินมาแบบไม่รู้ตัว เคลียร์หนี้สินได้ด้วยการเก็บออมและไม่เสียดาย สรุปีที่ได้จากเกม มีหนี้ให้รีบจ่าย เมื่อจบเกมจะได้มีทรัพย์สินใช้สบาย ถ้าเปรียบกับชีวิตก็เหมือนกับช่วงที่ยังมีเวลาหาเงินได้ ก็ควรจะเคลียร์หนี้สินให้หมดก่อนเกษียณ” (KI:T09)

การใช้เครื่องมือแอปพลิเคชัน ‘Make by KBank’ เพื่อช่วยบันทึกการรับจ่ายในชีวิตประจำวันทำให้หลายคนเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมการจัดการเงินส่วนบุคคลให้ดีขึ้นแม้มีภาพจำที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีในอดีตหลังจากผ่านการทดลองทำและปฏิบัติไปพร้อม ๆ กันกับกลุ่มเพื่อนทำให้มั่นใจและไปต่อได้ด้วยตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“สามารถแบ่งเป็นหลายก้อนนะ อันนี้ก้อนค่ารถ ค่าบ้าน ค่าอะไรก็ว่า ก็รู้สึกว่ามันเป็นวิธีการที่ดีสำหรับคนที่ต้องมีรายจ่ายประจำ”(KI:T06)

การใช้กลยุทธ์กระตุ้นเตือนแบบเสนอคลิปวิดีโอสั้นให้ดู ยามว่างทำให้หลายคนเปิดโลกทางการเงินและมีเป้าหมายคล้ายเป็นการเลียนแบบตัวแบบที่สำเร็จเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย และยังได้แง่คิดดำเนินชีวิตที่คำนึงถึงการจัดการเงินและวางแผนเกษียณในระยะยาวดังคำกล่าวที่ว่า

“ชีวิตจะมีความสุขได้ ถ้ามีเงินพอสมควรในการใช้จ่าย...พี่ดูทุกคลิปนะ” (KI:T08)

“เก็บเองใช้เองร้อยเปอร์เซ็นต์แล้วก็พุ่มเพี้ยงไปแล้วสองปีที่ผ่านมาไม่มีเงินเก็บสักบาท จนรู้สึกว่าเออมันต้องเริ่มทำอะไรสักอย่างแหละ เราก็ไปดูคลิปตามดูคลิปที่(นักวิจัย)ส่งมา” (KI:T05)

ตัวแบบที่นำเสนอในกิจกรรมต่าง ๆ เริ่มจากตัวแบบที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการเงินที่เป็คนชนชั้นกลางเหมือนกันกับกลุ่มทดลอง ผู้ที่ให้ข้อมูลด้านสวัสดิการของรัฐและประกันสังคมหรือกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมทั้งรุ่นพี่เกษียณและเพื่อนผู้มีประสบการณ์เจ็บป่วยเบิกจ่ายด้วยประกันสังคม มาแชร์ข้อมูลทางการเงินเพื่อเตรียมการเกษียณดังคำกล่าวที่ว่า

“แต่หนูชอบคนนั้น เพราะคือฐานะของเราได้ลักษณะนั้น อันนี้คือตรงเลย” (KI:T07)

ที่ปรึกษาทางการเงิน กลุ่มจิตอาสากลุ่มที่มีคุณคุณสมบัติทางการเงินและได้รับการรับรองจากก.ล.ต. ได้ทำการจับคู่ให้คำปรึกษากับกลุ่มทดลองแบบส่วนตัว 3 ครั้ง ๆ ละห่างกันประมาณหนึ่งรอบเดือนหรือวงเงินเดือนประจำได้ทำการวางแผนคิด ให้เครื่องมือประมาณการณ์การรับจ่ายและเขียนแผนงบดุล ทั้งชนวนคำนวณเงินเกษียณ ได้ผลและตอบโจทย์ข้อสงสัยในกลุ่มทดลองที่มีความตั้งใจก่อนหน้าได้เป็นอย่างดี จากคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ไม่เคยรู้เลยก็คือการวางแผนรายปี ซึ่งอันนี้พลาดมาก! มารู้ตอนพบที่ปรึกษาทางการเงิน ครั้งที่ 1 ซึ่งดีมาก แล้วพยายามทำตามฟอร์มที่เขาให้มาเลย...เขาก็แนะนำสิ่งที่ไม่มียกอย่างคือการทำประกัน เรามีแต่การวางแผนเพื่อจะสร้างเงินก้อนแต่เราไม่ได้มีวางแผนที่จะเซฟตัวเองในอนาคต ก็ต้องไปศึกษาเรื่องการทำประกัน” (KI: T05)

ซึ่งส่งผลต่อเนื่องถึงเจตคติและพฤติกรรมในระยะหลัง นำไปสู่การสร้างแรงจูงใจให้ทำพฤติกรรมได้ต่อเนื่องแม้จบโปรแกรมแล้ว ด้วยเชื่อว่าตนเองยังไม่สายเกินไป ได้รับรู้ถึงความสำคัญของวินัยทางการเงิน และความกระตือรือร้นที่จะถ่ายทอดสิ่งที่เรียนรู้ให้ผู้อื่น ทั้งนี้ยังเกิดความคาดหวังให้องค์กรสนับสนุนกิจกรรมในลักษณะนี้ต่อไปดังคำกล่าวที่ว่า

“มองเห็นภาพในอนาคตที่ต้องรีบจัดเตรียมทำก่อนที่จะเกษียณ...เข้าใจว่ามันควรสร้างวินัย วินัยควรต้องสร้างมานานแล้วละ แต่ละครอบครัวก็แตกต่างกันนะ...ในความคิด” (KI:T18)

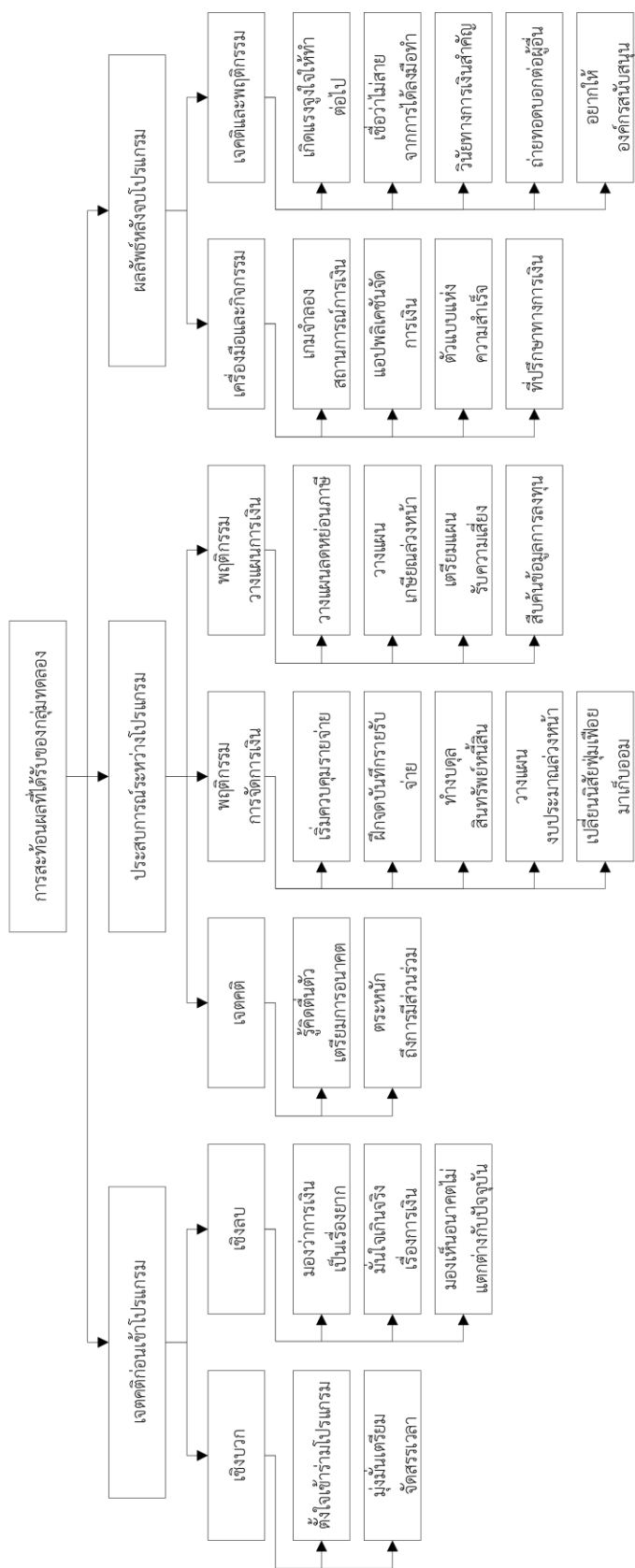
“ทำให้รู้สึกอยากออมเงินแบบจริงจัง”(KI:09)

“แรก ๆ อาจจะรู้สึกตกใจว่าเงินเกษียณต้องมีสิบล้าน เฮ้! มันเป็นไปได้ไม่ได้...เมื่อคิดว่าไม่พออะ มันก็ต้องทำสิ ๆ เราเห็นวิธี มันอาจจะไม่ถึงหรอก...สิบล้าน แต่มันมีวิธี...”(KI:T02)

“งานหนัก ไม่มีเวลาดูแลเรื่องการเงินส่วนตัว จึงใช้ที่ปรึกษาให้ดูแลต่อไป...ยังชักชวนเพื่อน ๆ มาร่วมโปรแกรมและแชร์ข้อมูล สร้างสังคมเล็ก ๆ ที่คอยดูแลตักเตือนกันในที่ทำงาน” (KI:T13)

“พวกเราไม่มีความรู้การลงทุนหรอก ทางมหา'ลัยมีส่วนคิดแทนได้อย่างจิง อันเนี่ยเวิร์คแล้วก็ช่วยเหลือกันช่วยพนักงานเนอะ”(KI:06)

อย่างไรก็ตาม แม้โปรแกรมจะส่งผลเชิงบวกในหลายมิติ แต่ยังมีข้อค้นพบที่สะท้อนถึงข้อจำกัดและพฤติกรรมเชิงลบในบางกลุ่ม เช่น ความรู้สึกท้อแท้จากภาระหนี้สินเรื้อรัง ความเชื่อว่าตนเองสายเกินไปที่จะเริ่มวางแผนทางการเงิน การไม่มั่นใจในการตัดสินใจด้านการลงทุน ความยึดติดกับพฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเดิม และการหลีกเลี่ยงเทคโนโลยีทางการเงิน เช่น ไม่ดาวน์โหลดหรือไม่กล้าใช้งานแอปพลิเคชันของธนาคาร นอกจากนี้ยังพบการปกปิดข้อมูลหรือหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมด้วยเหตุผลด้านภาระงานหรือสภาพจิตใจ

ภาพประกอบ 28 ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับพนักงานกลุ่มทดลอง
จากโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

6) ความเชื่อมโยงการวิจัยระยะที่ 2 กับการวิจัยระยะที่ 3

เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัยช่วงการทดลองในระยะที่ 2 ซึ่งมุ่งเน้นการออกแบบและทดสอบโปรแกรมที่สามารถส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในระดับปัจเจกบุคคล เช่น การจัดการเงินและการวางแผนการเงิน พบว่าแนวทางดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเฉพาะบุคคลได้จริง อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ความเห็นจากการสนทนากลุ่มและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมโปรแกรมในระยะที่ 2 สะท้อนมุมมองที่ต้องการให้มีการสนับสนุนจากองค์กรผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมความตระหนักและให้คุณค่ากับการจัดการเงินส่วนบุคคลของพนักงาน รวมถึงการกำหนดแนวทางอนาคตอย่างจริงจังเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เกิดความมั่นคงมั่งคั่งทางการเงินควบคู่กับการทำงานอย่างมีความสุข มุมมองเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงนั้น ไม่อาจพึ่งพาเพียงความพยายามในระดับปัจเจกเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีรากฐานสนับสนุนจากบริบทแวดล้อมที่มั่นคง เปรียบเสมือนบ้านที่มั่นคงปลอดภัยต้องอาศัยทั้งฐานรากที่หนักแน่นและโครงสร้างหลังคาที่แข็งแรงครอบคลุมจึงจะเป็นบ้านที่อยู่สบายและปลอดภัยสำหรับทุกคน

จากข้อค้นพบดังกล่าว การวิจัยในระยะที่ 3 จึงได้รับการออกแบบขึ้นเพื่อขยายผลจากปฏิบัติการไปสู่แนวทางระดับมหภาค โดยมุ่งวิเคราะห์เชิงระบบผ่านมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อระบุปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการขยายผลและสนับสนุนให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในวงกว้าง การวิเคราะห์ในระยะที่ 3 ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างในระดับมหภาคและระบบรองรับในองค์กร สถาบัน และสังคม จึงนำไปสู่การแสวงหาแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนเชิงระบบ โดยอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการกำหนดแนวทางระดับองค์กรและรัฐ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะของงานวิจัยที่ทรงพลังต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการจัดการเงินส่วนบุคคล ทั้งนี้ งานวิจัยได้ประยุกต์แนวคิดเรื่องการมองอนาคต (Future Orientation) ของ Seginer (2009) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า มุมมองต่ออนาคตสามารถเป็นได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยมุมมองเชิงบวกจะส่งเสริมให้เกิดการตั้งเป้าหมาย การวางแผน และการดำเนินพฤติกรรมที่มุ่งสู่อนาคต ในขณะที่มุมมองเชิงลบอาจนำไปสู่การหลีกเลี่ยงหรือขาดการกระทำที่มุ่งเป้าหมาย ดังข้อความที่ปรากฏในหนังสือ Future Orientation: Developmental and Ecological Perspectives ที่ระบุว่า

“Positive future orientation leads to active goal-setting and future investment behaviors, whereas negative future orientation may result in avoidance and lack of goal-directed actions.” (Seginer, 2009)

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักของการวิจัยในระยะที่ 3 ที่มุ่งวางรากฐานเพื่อสร้างระบบสนับสนุนพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืนผ่านการต่อกรมองอนาคตในเชิงสร้างสรรค์

ตอนที่ 3 แสดงผลการวิจัยระยะที่ 3 ช่วงหลังการทดลอง

ผลการวิจัยสามารถตอบคำถามวิจัยเป็นไปตามจุดประสงค์การศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน อันจะทำให้เกิดสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในสภาวะการณ์ที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ขั้นสุดของประเทศไทย ดังนี้

1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบและวางแผนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเงินของพนักงานเอกชนกับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ แบ่งเป็นกลุ่มผู้บริหารในองค์กรสถานศึกษาภาคเอกชน นักวิจัย นักวิชาการ คณะกรรมการประกันสังคม นักนโยบายและแผน กระทรวงการคลัง จำนวน 8 ท่าน และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้วยคลิป์สัมภาษณ์จากสื่อสังคมออนไลน์เกี่ยวกับกองทุนประกันสังคม 1 ท่าน ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีอายุระหว่าง 40-63 ปี ชื่อที่ปรากฏในงานวิจัยเป็นรายชื่อของบุคคลจริงในนามสมมติที่เผยแพร่ต่อสาธารณะและได้รับการยินยอมให้เปิดเผยได้ตามหลักจริยธรรมการทำวิจัยในคน (Belmont Report) แสดงรายละเอียดในตาราง 27

จากการได้เข้าสัมภาษณ์เชิงลึกแบบตัวต่อตัว (In-dept Interviews) กับผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้คัดเลือกตามคุณสมบัติ (Purposive Sampling) เพื่อให้มุมมองการฉายภาพของปัญหาอุปสรรคและแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณในกลุ่มพนักงานเอกชน มีกรอบการสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมกลุ่มคนไทย ชนชั้นกลาง (Middle class) ซึ่งเป็นลูกจ้างประจำทั้งในระบบและนอกระบบประกันสังคม (ยกเว้นข้าราชการซึ่งมีระบบบำนาญอีกประเภทหนึ่งรองรับ) ทำงานในระบบการจ้างงานมีนายจ้างสถานประกอบการดูแลสวัสดิการภายในองค์กร ยังมีสิทธิสวัสดิการแห่งรัฐในการส่งเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคม การได้รับสิทธิเบี้ยคนชราหลังเกษียณ ล้วนอยู่ในระบบบำนาญที่รัฐจะจัดสรรให้

ตาราง 27 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ลำดับ	ผู้ให้ข้อมูล	อายุ	เพศ	อาชีพความชำนาญและสถานะปัจจุบัน
1	สนง.ประกันสังคม	59	ชาย	คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มีประสบการณ์ทั้งด้านนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและการบริหารการเงินสาธารณะ เป็นอนุกรรมการสำนักงานประกันสังคม อดีตกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย
2	กระทรวงการคลัง	49	ชาย	เศรษฐกิจชำนาญการพิเศษ สำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจมหภาค สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง มีบทบาทสำคัญในการออกแบบนโยบายการคลัง การจัดการความมั่นคงทางการเงินในระดับครัวเรือนและระดับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ
3	นักวิชาการอิสระ	63	ชาย	นักวิชาการอิสระ เชี่ยวชาญด้านนโยบายเศรษฐกิจ การวิเคราะห์การค้าในภูมิภาคอาเซียน และการออกแบบกลยุทธการแข่งขันของภาคธุรกิจเกษตรและ SME ไทย
4	นักวิจัย RIPED	49	ชาย	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยเพื่อการประเมินและออกแบบนโยบาย (RIPED) มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่สนใจความเหลื่อมล้ำและการออกแบบนโยบายเชิงระบบเพื่อความยั่งยืน และการพัฒนาทุนมนุษย์
5	นักวิจัย TDRI	65	ชาย	ผู้อำนวยการวิจัยด้านการพัฒนาอย่างทั่วถึงแห่งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายสาธารณะและมีบทบาทในคณะกรรมการภาครัฐและรัฐสภาและพัฒนาาระบบสวัสดิการและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
6	นักวิจัย TDRI	40	ชาย	เป็นนักวิจัยประจำสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) วิจัยด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและการวิเคราะห์มาตรการส่งเสริมพฤติกรรมการเงิน ความเปราะบางทางการเงินของแรงงานไทยทั้งในและนอกระบบ
7	ผู้บริหารองค์กร	50	ชาย	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มีบทบาทในการบริหารงานเชิงนโยบายด้านวิชาการและการบริหารทรัพยากรบุคคลในระดับองค์กรการศึกษาเอกชน นอกจากนั้นยังเป็นประธานสหกรณ์ออมทรัพย์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
8	นักเศรษฐศาสตร์ พฤติกรรม	41	ชาย	นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม มีบทบาทในการให้ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐเกี่ยวกับระบบสวัสดิการและพฤติกรรมการเงิน
9	สื่อมวลชน	47	ชาย	ผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ นักเขียน และนักสื่อสารด้านเทคโนโลยีที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย เป็นผู้ก่อตั้งสื่อออนไลน์ Beartai

ทั้งนี้กรอบแบบนโยบายภาครัฐและภาคเอกชนต่างฉายภาพอนาคตผ่านมุมมองระดับมหภาคเป็นหลัก โดยไม่ละเลยความสำคัญของยุทธศาสตร์ในระดับจุลภาค ซึ่งการผสมผสานทั้งสองระดับอย่างสอดคล้องกัน จะส่งผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในระยะ 10–20 ปีข้างหน้า ในฐานะพลเมือง สามารถรวมกลุ่มและร่วมกันผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เอื้อต่ออนาคตที่ดี ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งดำรงตำแหน่งอนุกรรมการสำนักงานประกันสังคมและผู้บริหารสถานศึกษาภาคเอกชน ให้ข้อมูลว่า

“การแก้ปัญหาที่จะได้ผล! แล้วมีผลในวงกว้างก็คือการใช้นโยบายมหภาค...การทำระดับจุลภาคก็ต้องทำคู่ขนานกัน...ความเห็นของผมคือมันต้องทั้งระดับมหภาคและจุลภาค มันจะต้องดำเนินการไปพร้อมกัน” (สัมภาษณ์เมื่อ 13 พ.ย. 2567)

อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่นได้ชี้ให้เห็นถึงวิกฤตการขาดแคลนแรงงานซึ่งเป็นผู้สร้างรายได้ในระบบเศรษฐกิจ ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นจากโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ คนไทยที่มีอายุมากกว่า 60 ปีมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่อัตราการเกิดลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2563-2567) สถานการณ์นี้จึงสะท้อนถึงวิกฤตสังคมสูงวัยที่กำลังเข้าสู่ระดับรุนแรงในอนาคต ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเห็นพ้องต้องกันว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวจะส่งผลกระทบอย่างมากต่อระบบสวัสดิการของประเทศ ดังที่ผู้ทรงคุณวุฒิที่ซึ่งดำรงตำแหน่งเศรษฐกิจชำนาญการพิเศษ สำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาคกระทรวงการคลัง กล่าวไว้ว่า

“พูดง่าย ๆ คือเรามีเงินจำกัด แต่ว่าคนที่เราต้องดูแลนั้นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า ประชากรไทยลดลงต่อเนื่องมานาน 3 ปี และในอีกไม่เกิน 50 ปีข้างหน้า อาจเหลือเพียง 33 ล้านคน” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พ.ย. 2568)

2) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

มุมมองอนาคต: แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยค้นพบประเด็นหลัก 2 ประเด็น ในการค้นพบมุมมองของการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน (Future Orientation for Sustaining Positive Financial Behaviors) ผ่านการมองอนาคตในบริบทการเตรียมความพร้อมเกษียณในสังคมสูงวัย แบ่งเป็น มุมมองเชิงบวกและมุมมองเชิงลบ ได้แก่

ประเด็นหลักที่ 1 มุมมองเชิงลบ (Negative Future Orientation) : ปัญหาอุปสรรคและความกังวลใจในสถานการณ์ปัจจุบัน แบ่งเป็นสถานการณ์โดยรวมระดับมหภาค และพฤติกรรมส่วนบุคคลระดับจุลภาค

ประเด็นหลักที่ 2 มุมมองเชิงบวก (Positive Future Orientation) : แผนการในอนาคตและความหวัง แบ่งเป็นแนวทางกำหนดระดับมหภาคในส่วนภารกิจของรัฐบาล ส่งผ่านไปยังภาคเอกชนใน สถาบันการเงินและองค์กรนายจ้าง ส่วนแนวปฏิบัติระดับจุลภาคนั้น มุ่งเน้นพฤติกรรมของพนักงานลูกจ้าง

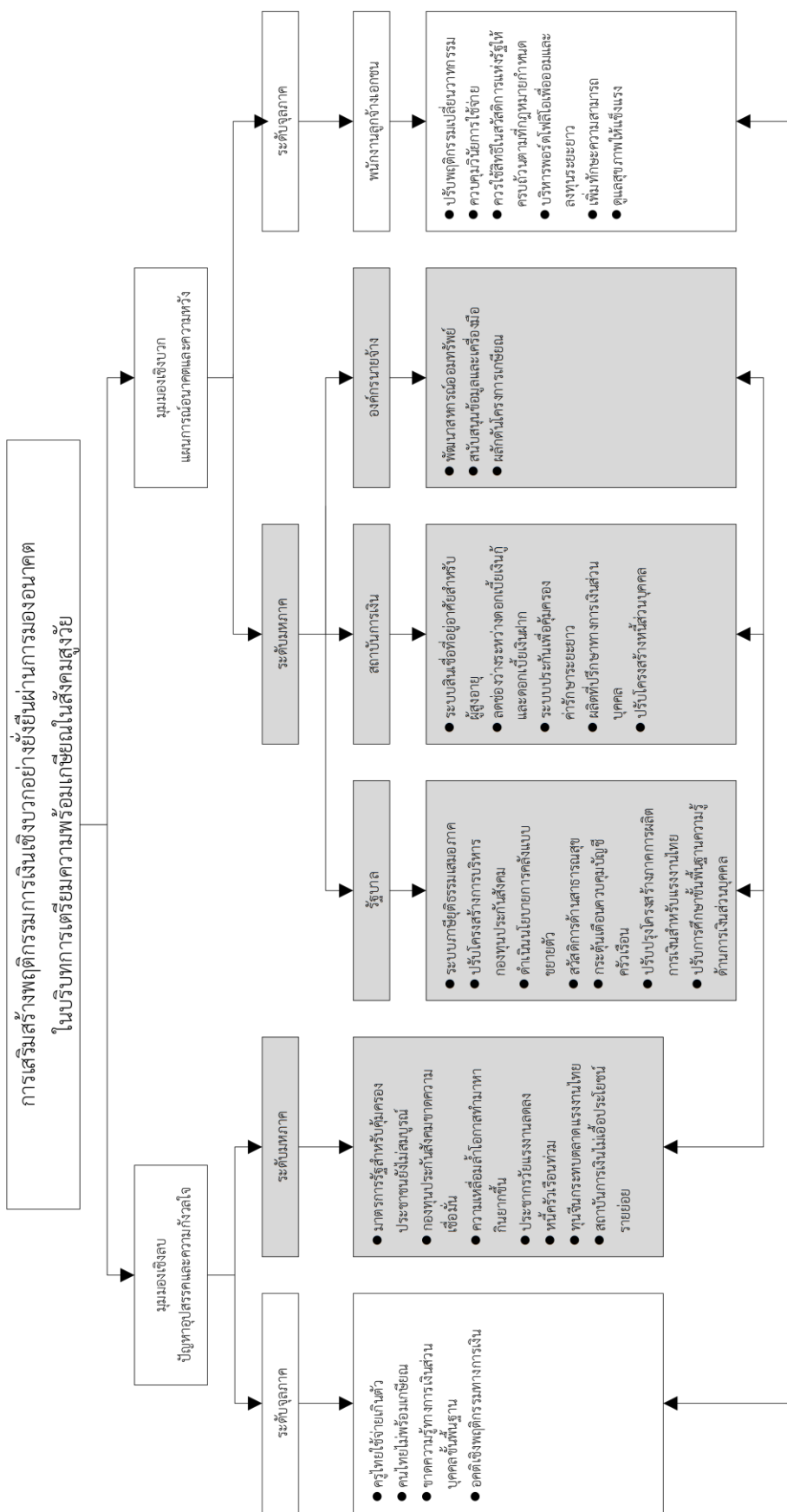
ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสร้างรหัส (Coding) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Thematic Analysis) โดยออกแบบโครงสร้างการวิเคราะห์เป็นประเด็นหลัก (Themes) และประเด็นย่อย (Sub-Theam) ตามแนวทางของ Miles et al. (2020) ที่เสนอขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การรวบรวมข้อมูล การย่อข้อมูล (Data condensation) การจัดแสดงข้อมูล (Data display) ไปจนถึงการสรุปและสังเคราะห์ความหมาย (Conclusion drawing and verification) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความลึกซึ้งและสอดคล้องกับบริบทของข้อมูล นอกจากนี้ เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ผู้วิจัยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามแนวคิดของ Denzin (1970) ทั้งในด้านแหล่งข้อมูล (Data triangulation) วิธีการ (Method triangulation) และผู้ให้ข้อมูล (investigator triangulation) เพื่อเพิ่มความแม่นยำและลดอคติในการตีความข้อมูล

การศึกษาระยะที่ 3 นี้จึงเริ่มต้นจากการสำรวจมุมมองเชิงลบของผู้ทรงคุณวุฒิต่อสถานการณ์ปัจจุบัน อันสะท้อนถึงความกังวลใจ ประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อเชื่อมโยงสู่การสร้างสรรค์แนวทางเชิงบวกที่ให้ความหวังและส่งเสริมการวางแผนพฤติกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืน โดยกรอบการวิเคราะห์ที่ใช้นั้นครอบคลุมทั้งระดับมหภาค และระดับจุลภาค ดังแสดงไว้ในโครงสร้างภาพถัดไป (ภาพประกอบ 29)

ประเด็นหลักที่ 1 มุมมองเชิงลบ: ปัญหาอุปสรรคและความกังวลสถานการณ์ปัจจุบัน

ประเด็นย่อยที่ 1.1 มาตรการรัฐและแนวปฏิบัติในระดับมหภาค

(1) มาตรการรัฐสำหรับคุ้มครองประชาชนยังไม่สมบูรณ์ (Social Safety Net incomplete) แม้ประเทศไทยจะมีการพัฒนาเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) มาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบสวัสดิการแบบถ้วนหน้า เช่น หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ หรือในรูปแบบที่ต้องสมทบ เช่น ประกันสังคมและกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) แต่ยังคงขาดบูรณาการอย่างเป็นระบบ ประเด็นหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาคือ ความไม่สอดคล้องของสิทธิประโยชน์กับค่าครองชีพในปัจจุบัน โดยเฉพาะในภาวะเงินเฟ้ออย่างต่อเนื่อง ทำให้สวัสดิการที่รัฐมอบให้ไม่เพียงพอต่อความจำเป็นพื้นฐาน จึงต้องพึ่งเงินออมส่วนตัวหรือกู้ยืมจนมีหนี้สะสม

ภาพประกอบ 29 มุมมองอนาคตในแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาพทางการเงินหลังเกษียณอย่างยั่งยืน : มุมมอง

อนาคตของผู้ทรงคุณวุฒิในระดับมหภาคและจุลภาค

อย่างไรก็ตามมีการตั้งข้อสังเกตว่า สวัสดิการรัฐที่ดีมากในบางกรณีอาจสร้างพฤติกรรมที่ประมาททางการเงินส่วนบุคคล โดยเฉพาะในสังคมที่มีความคาดหวังว่ารัฐจะดูแลหลังเกษียณได้อย่างเต็มที่ ซึ่งอาจกลายเป็น ‘ดาบสองคม’ ที่ทำให้ไม่มีการเตรียมพร้อมในการวางแผนเกษียณของประชาชนเองดังคำกล่าวที่ว่า

“ถ้าไปอยู่ประเทศที่เกษียณแล้วชีวิตดี ๆ คนก็จะไม่สนหรอกครับ ว่าจะต้องเก็บ ต้องออมลงทุนอะไร เพราะเด๋วรัฐก็ดูแลขั้นเต็มที่ คุ้มมัย จะเป็นดาบสองคม” (นักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม)

แม้รัฐไทยจะมีการจัดตั้งระบบ Social Safety Net มาตั้งแต่ปี 2515 และมีการขยายผลในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 รวมถึงโครงการใหม่ ๆ ในช่วงหลัง แต่จากคำสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิชี้ว่า การออกแบบระบบยังต้องการการพัฒนาในหลายด้าน ทั้งความโปร่งใส ความยั่งยืน และการเข้าถึงของกลุ่มเปราะบางโดยเฉพาะแรงงานนอกระบบและผู้สูงอายุรายได้ต่ำ ดังคำกล่าวว่า

“Social Safety Net ที่ภาครัฐจะต้องเป็นคนดีให้ระบบให้ ที่ผ่านมามันยังมีลักษณะเป็นพันหลอ” (กระทรวงการคลัง)

(2) กองทุนประกันสังคมขาดความเชื่อมั่น (Social Security Fund Depletion Risk) ระบบประกันสังคมของไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญความท้าทายด้านความยั่งยืนในระยะยาว ผู้ทรงคุณวุฒิสะท้อนว่า หากไม่มีการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ กองทุนประกันสังคมอาจประสบภาวะเงินหมดภายในปี พ.ศ. 2597 อันเนื่องมาจากโครงสร้างที่ใช้ระบบ ‘Pay As You Go’ คือให้คนรุ่นใหม่ทำงานในปัจจุบันสมทบเงินเข้าระบบ เพื่อนำไปจ่ายให้คนเกษียณ แต่จำนวนประชากรวัยทำงานกลับลดลงเรื่อย ๆ จากสภาวะสังคมสูงวัย ส่งผลให้สมดุลของกองทุนเริ่มไม่ยั่งยืน อีกประเด็นที่ก่อให้เกิดความไม่เชื่อมั่น คือความไม่โปร่งใสในการบริหารจัดการพอร์ตการลงทุนของกองทุน ซึ่งควรเปิดเผยต่อสาธารณะอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการตัดสินใจลงทุนและผลตอบแทนที่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้ประกันตนคือเจ้าของเงินกองทุน แม้รัฐบาลอาจพิจารณาเพิ่มเงินสมทบเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หากไม่จัดการที่โครงสร้างการลงทุนและระบบการบริหาร ความเสี่ยงก็ยังคงอยู่ และอาจกลายเป็นภาระระยะยาว ทั้งต่อตัวประชาชนและระบบสวัสดิการของรัฐ ดังคำกล่าวว่า

“ระบบประกันสังคมปี 2597 เงินคงหมด ไม่มีเงินจ่ายเงินบำนาญให้กับผู้เกษียณนะ อีกประมาณ 30 ปี...ปัญหาความโปร่งใสของกองทุนประกันสังคม” (สนง.ประกันสังคม)

“ญี่ปุ่น อเมริกาก็เป็นปัญหา เพราะมันใช้ระบบ เรียกว่า Pay as You Go ระบบที่ให้คนนี้จ่ายปัจจุบันแล้วก็เอาไป และคนใหม่มาจ่ายต่อ มันเริ่มไม่ค่อยเวิร์คเพราะว่าประชากรมัน Decline...สุดท้ายก็ต้องกลับมาสู่อ้อมอกเตรียมตัวเองมากขึ้น” (นักวิจัย RIPED)

“ใครเป็นคนดู Port ของกองทุน...เป็นสิ่งที่จะต้องดูแลเฝ้าระวังมากขึ้น ตัดสินใจลงทุนหุ้นไหน กองทุนไหน you เปิดเผยแค่ไหน ลงทุนอะไร ก็เปอร์เซ็นต์ โปร่งใสแค่ไหน” (นักวิจัย RIPPED)

(3) ความเหลื่อมล้ำโอกาสทำมาหากินยากขึ้น (Inequality & Economic Hardship) สถานการณ์และโครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน (พ.ศ.2567-2568) ส่งผลให้โอกาสในการทำมาหากินของประชาชนจำนวนมากยากลำบากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่ขาดศักยภาพในการแข่งขัน ทั้งนี้เพราะราคาสินค้าและต้นทุนการผลิตสูงขึ้นต่อเนื่อง ขณะที่รายได้ของประชาชนไม่ได้ปรับตัวตาม ทำให้ประชาชนจำนวนหนึ่งต้องเผชิญกับภาวะขาดสภาพคล่อง และไม่สามารถรักษาคุณภาพชีวิตไว้ได้ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ที่ยังคงฝังรากลึก คนที่มีข้อจำกัดด้านทุน ทักษะอาชีพและโอกาสจึงมีแนวโน้มจนลงเรื่อย ๆ นอกจากนี้ ยังมีความกังวลว่า นโยบายของรัฐในช่วงที่ผ่านมาไม่ได้แก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหา เช่น

การยกระดับขีดความสามารถของแรงงานไทยในระยะยาว หากไม่มีการปรับโครงสร้างเชิงระบบ ความเหลื่อมล้ำและความยากลำบากทางเศรษฐกิจจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ยังผลไปถึงการล้มละลายของบริษัท การลดพนักงาน (lay off) และภาวะการว่างงานจำนวนมาก ดังคำกล่าวว่า

“รัฐบาลควรจะไปลดค่าใช้จ่ายเรื่องของราคาสินค้าสูง ต้นทุนการผลิตสูง แต่รายได้ไม่ได้เพิ่มขึ้น เพราะนั่นมันเป็นเรื่องของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ มันไม่มีความเท่าเทียมกัน คนที่ไม่มีศักยภาพที่จะแข่งขันได้ก็ยิ่งจะจนไปเรื่อย ๆ” (นักวิชาการอิสระ)

(4) ประชากรวัยแรงงานลดลง (Shrinking Workforce) ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความกังวลต่อการลดลงของประชากรวัยแรงงานในประเทศไทย โดยอ้างอิงข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติที่พบว่า จำนวนประชากรไทยเริ่มลดลงต่อเนื่องมาตลอดช่วง 3 ปีที่ผ่านมา และคาดการณ์ว่าในอีกไม่เกิน 50 ปีข้างหน้า จะลดลงเหลือเพียงประมาณ 33 ล้านคน ซึ่งจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อกำลังแรงงานในระบบเศรษฐกิจ ปัญหานี้ยังเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์สังคมสูงวัยที่ประชากรมีอายุยืนมากขึ้น ขณะที่อัตราการเกิดกลับลดลงต่อเนื่อง ส่งผลให้สัดส่วนประชากรวัยพึ่งพิงเพิ่มขึ้น อันจะนำไปสู่ความท้าทายด้านเศรษฐกิจในระยะยาว ทั้งรายได้ประเทศลดลง ภาษีจัดเก็บของรัฐลดลง และการค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการเพิ่มขึ้น ซึ่งหากไม่เตรียมมาตรการรองรับอย่างจริงจัง อาจกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต ดังคำกล่าวว่า

“ประชากรจะลดลงอย่างรวดเร็วมาก ถ้าดูข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติจะเห็นว่าประชากรไทย ณ วันนี้ลดลงมาแล้ว 3 ปี ประมาณสัก 50 ปีข้างหน้าจะเหลือแค่ 33 ล้านคน” (กระทรวงการคลัง)

“ปัญหาสังคมผู้สูงอายุและปัญหามีลูกน้อยลง มีคนแก่และไม่มีคนหนุ่ม” (นักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม)

(5) หนี้ครัวเรือนท่วม (Household Debt Crisis) ปัญหาหนี้ครัวเรือน โดยเฉพาะ “หนี้ในระบบ” ยังคงเป็นวิกฤตสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตพนักงาน แรงงานลูกจ้างประจำ จำนวนมาก ผู้ทรงคุณวุฒิชี้ว่า หนี้ในระบบไม่มีหน่วยงานใดสามารถจัดเก็บข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถประเมินขนาดของปัญหาได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ครอบครัวยุคใหม่ในระบบเต็มวงเงินแล้ว แต่ไม่มีหลักทรัพย์หรือบุคคลค้ำประกัน จึงต้องหันไปพึ่งแหล่งเงินกู้ในระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงและเสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบ สถานการณ์ดังกล่าวไม่เพียงกระทบต่อเสถียรภาพทางการเงินของครัวเรือน แต่ยังส่งผลให้พฤติกรรมทางการเงินเปี่ยงเบน และไม่สามารถฟื้นตัวได้ในระยะยาว อีกทั้งในบริบทของภาครัฐ ด้วยข้อจำกัดด้านการคลังในปัจจุบัน (ดำเนินนโยบายขาดดุลงบประมาณมาต่อเนื่องกว่าสิบปี: พ.ศ. 2557-2568) ทำให้รัฐไม่สามารถอัดฉีดงบประมาณเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างเต็มที่ เว้นแต่จะตัดงบประมาณจากด้านอื่นมาทดแทนหรือหารายได้ภาครัฐเพิ่ม ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตัวที่มีปัญหามากคือหนี้ในระบบ ซึ่งหนี้ในระบบไม่มีใครรู้ว่ามียอดค่าเท่าไร เพราะไม่มีหน่วยงานไหนจัดเก็บตัวเลข ตรงนี้ครับ ตัวนี้ก็จะเป็นตัวกดพฤติกรรมการเงินให้มันเปี้ยวไป” (กระทรวงการคลัง)

“ด้วยสถานการณ์การคลังของภาครัฐปัจจุบันก็ไม่น่าจะช่วยให้ยกเว้นว่าไปตัดรายจ่ายในส่วนอื่นออกแล้วก็มาช่วยในส่วนนี้ หรือหารายได้เพิ่ม” (นักวิจัย TDRI)

ณ สิ้นปี 2567 สัดส่วนหนี้ครัวเรือนของไทยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 90 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) อย่างไรก็ตาม หากรวมหนี้ในระบบ ซึ่งไม่ได้ถูกนับรวมในสถิติทางการของธนาคารแห่งประเทศไทย สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อ GDP อาจสูงถึง 104% โดยเฉพาะในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อยและไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ จึงเป็นอุปสรรคต่อการบริโภคและการเติบโตทางเศรษฐกิจ

(6) ทุนจีนแย่งส่วนแบ่งตลาดแรงงานไทย (Chinese Labor Market Disruption) การเข้ามาของทุนจีนในตลาดแรงงานไทยส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทยในหลายมิติ ทั้งด้านการแข่งขันทางธุรกิจ การจ้างงาน และความสามารถในการแข่งขันของ SMEs ไทย โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามการค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาที่ทำให้สินค้าจีนทะลักเข้าสู่ตลาดไทยอย่างรวดเร็ว ผลกระทบที่สำคัญ 4 ด้านดังนี้

การแข่งขันด้านราคากล่าวคือสินค้าจีนมีราคาต่ำกว่าสินค้าไทยประมาณร้อยละ 20-40 เนื่องจากความได้เปรียบด้านต้นทุนและเทคโนโลยีการผลิต ทำให้ SMEs ไทยสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขัน และบางรายอาจต้องลดกำลังการผลิตหรือปิดกิจการ

การครอบครองตลาดกล่าวคือทุนจีนเข้ามาครอบครองพื้นที่ค้าขาย เช่น ตลาดสำเพ็ง โดยเสนอค่าเช่าที่สูงกว่าคนไทยหลายเท่า และนำเข้าสินค้าราคาถูกมาจำหน่าย ส่งผลให้พ่อค้าแม่ค้าชาวไทยไม่สามารถแข่งขันได้ทั้งด้านราคาและต้นทุน

การจ้างงานและแรงงานกล่าวคือผู้ประกอบการจีนมักจ้างแรงงานต่างชาติ เช่น เมียนมา และกัมพูชา แทนที่จะจ้างแรงงานไทย ส่งผลให้แรงงานไทยสูญเสียโอกาสในการทำงาน

การใช้ช่องโหว่ทางกฎหมายกล่าวคือทุนจีนบางรายใช้ช่องโหว่ทางกฎหมาย เช่น การจัดตั้งนอมินี หรือการใช้วีซ่านักเรียน เพื่อดำเนินธุรกิจในไทยอย่างผิดกฎหมาย ดังคำกล่าวที่ว่า

“หนึ่งเป็นเรื่องของการเข้ามาของสินค้าจีน ไทยไม่สามารถแข่งขันทุนจีนที่เข้ามา สอง ต้นทุนการผลิตของไทยค่อนข้างจะสูงมาก สามนโยบายรัฐบาลที่ผ่านมาไม่ได้เพิ่มศักยภาพของ SME ไทยและเกษตรกรไทย มันแข่งขันด้วยตัวเองในการที่จะสู้กับสินค้าจากต่างชาติ นโยบายรัฐบาลมีการช่วยเหลือเฉพาะปลายเหตุ แรงงานนอกระบบรายได้ลดลง เงินเก็บออมเพื่อเกษียณจะน้อยไปเรื่อย ๆ” (นักวิชาการอิสระ)

(7) สถาบันการเงินไม่เอื้อประโยชน์รายย่อย (Small Borrower Exclusion) ข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับประชาชนรายย่อย โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้น้อยหรือไม่มีหลักประกัน ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ซ้ำเติมปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย จากคำกล่าวของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า

“สถาบันการเงินและนโยบายของรัฐก็ไม่ได้เอื้อที่จะปล่อยเงินกู้” (นักวิชาการอิสระ)

สะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่สถาบันการเงินมีแนวโน้มให้สินเชื่อเฉพาะกลุ่มลูกค้าระดับกลางและระดับบน ขณะที่กลุ่มเปราะบางกลับถูกกันออกจากระบบสินเชื่ออย่างเป็นระบบ หรือที่เรียกว่า "Financial Exclusion" นอกจากนี้ ปัญหาอัตราดอกเบี้ยที่ไม่เป็นธรรม ดอกเบี้ยเงินกู้สูง แต่ดอกเบี้ยเงินฝากต่ำมาก สำหรับผู้มีรายได้น้อยหรือผู้ฝากรายย่อย ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากขาดแรงจูงใจในการออมและต้องพึ่งพานั่นนอกระบบหรือแหล่งเงินกู้ที่มีความเสี่ยงสูงแทน

ประเด็นย่อยที่ 1.2 พฤติกรรมส่วนบุคคลระดับจุลภาค

(1) ครูไทยใช้จ่ายเกินตัว (Thai Teachers' overspending) กลุ่มครูเอกชนจำนวนไม่น้อยเผชิญปัญหาทางการเงินไม่ใช่เพราะรายได้ต่ำเป็นหลัก แต่เกิดจากพฤติกรรมการใช้จ่ายเกินตัว ที่

ฝังอยู่ในบริบทของสังคมบริโภคนิยม และความเข้าใจผิดเรื่องความสามารถในการใช้จ่าย เช่น เลือกรื้อสินค้าเกินความจำเป็น หรือเข้าโครงการผ่อนชำระโดยไม่วางแผน จึงทำให้ ‘รายรับปานกลาง’ กลายเป็น ‘สถานะการเงินเปราะบาง’ ได้อย่างรวดเร็ว ในหลายกรณี ปัญหานี้นำไปสู่การก่อหนี้เกินตัวโดยเฉพาะหนี้ในระบบ ซึ่งไม่มีการควบคุมทางกฎหมาย และมีอัตราดอกเบี้ยสูง ขณะที่หนี้ในระบบแม้จะถูกต้อง แต่เมื่อนำมารวมกับหนี้ทั้งหมดแล้วอาจเกินความสามารถในการชำระคืน ส่งผลให้เกิดภาวะ‘หนี้เรื้อรัง’หรือ‘ภาวะติดลบทางการเงิน’ได้ในที่สุด ดังคำกล่าว

“ต้องกลับไปดูเรื่องของพฤติกรรมเขาก่อนโดยเฉพาะเหตุที่เขาเป็นหนี้เพราะว่าเรื่องของพฤติกรรมการใช้จ่ายหรือเปล่า กลุ่มนี้เข้าใจว่าเป็นครูเอกชนใช้ไหมรายได้เขากลางกลาง ไม่ใช่ว่ารายได้ต่ำมาก *pain point* น่าจะเป็นที่เรื่องของรายจ่าย” (นักวิจัย TDRI)

(2) คนไทยไม่พร้อมเกษียณ (Unpreparedness for retirement) เป็นสถานการณ์ที่ความไม่พร้อมทางการเงินในวัยเกษียณ เป็นวิกฤตเงียบที่กำลังขยายตัวในสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรวัยทำงานที่มีรายได้น้อยหรือขาดสภาพคล่องทางการเงินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การไม่มีเงินออมไว้ใช้ในยามเกษียณ นักวิชาการอิสระตั้งข้อสังเกตว่า “ปัญหาสังคมมีมากขึ้นเพราะคนไม่มีเงินหลังจากวัยเกษียณ” โดยเฉพาะในกลุ่มเศรษฐกิจรากหญ้าที่ขาดสภาพคล่องตั้งแต่ช่วงวัยทำงาน ทำให้ไม่มีโอกาสเก็บออมอย่างจริงจัง ขณะที่นักวิจัยจาก TDRI ชี้ว่า “อาจจะกว่าครึ่งของประชากรไทย จะเข้าสู่วัยเกษียณโดยที่ไม่ได้มีเงินทองให้ใช้” ซึ่งเป็นสัญญาณเตือนว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจและระบบส่งเสริมการออมของไทยยังไม่สามารถรองรับความมั่นคงในชีวิตหลังเกษียณได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ขาดความรู้ทางการเงินส่วนบุคคลขั้นพื้นฐาน (Systemic Financial Education Failure) ความล้มเหลวเชิงระบบของการให้ความรู้ทางการเงิน เป็นสาเหตุหนึ่งของความไม่พร้อมด้านพฤติกรรมการเงินในกลุ่มเป้าหมาย โดยระบุว่า คนที่มีปัญหาทางการเงินจริง ๆ มักจะไม่เคยเริ่มต้นเรียนรู้เลยเพราะไม่รู้วิธีหรือไม่เห็นความจำเป็น ขณะที่ผู้ไขว่คว้าเข้าอบรมด้านการเงินกลับมักเป็นกลุ่มที่มีพร้อมอยู่แล้วระดับหนึ่ง ซึ่งสะท้อนว่าโปรแกรมการให้ความรู้ไม่ได้เข้าถึงคนที่ต้องการความช่วยเหลือมากที่สุดอย่างแท้จริงและเป็นปัญหาที่ทำให้ผู้จัด ผู้อบรมลำบากใจกับโครงการให้ความรู้ทางการเงิน ดังคำกล่าวที่ว่า

“มันเป็นปัญหา *Dilemma* คนที่สมัครไปเรียนส่วนใหญ่คือคนที่จริง ๆ ค่อนข้างมีความพร้อมและใส่ใจแล้วก็อยากรู้เพิ่ม อีกคนหนึ่งคือพวก *Greedy* คิดว่าจะมาเรียนให้ตัวเองร่ำรวยข้ามคืน คนที่มีปัญหาการเงินจริง ที่ไม่เข้าใจจริง *They never going to start*” (นักวิจัย TDRI)

(4) อคติเชิงพฤติกรรมการเงิน (Behavioral Bias: Status quo) ปัญหาพฤติกรรมการเงินของประชาชนจำนวนมากไม่ได้เกิดจากการขาดโอกาสเพียงอย่างเดียว หากแต่มีรากฐานจาก อคติเชิงพฤติกรรม (behavioral biases) และ ความเคยชินเดิม (status quo bias) ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรมการเงินที่เหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า

“อคติเชิงพฤติกรรมเรื่องของ status quo คือเวลาใครทำอะไรไปแล้ว เขามักจะทำสิ่งที่คุ้นชินโดยที่ไม่ปรับเปลี่ยน” (นักวิจัย TDR)

โดยสรุปปัญหาระดับมหภาคทำให้เกิดความกังวลใน 7 ประเด็นและระดับจุลภาค 3 ประเด็นดังกล่าวข้างต้น นำไปสู่แนวทางการหาทางออกและเป็นความหวังใหม่ในประเด็นต่อไป

ประเด็นหลักที่ 2 มุมมองเชิงบวก: แผนการณอนาคตและความหวัง

ประเด็นย่อยที่ 2.1 แนวทางส่งเสริมในส่วนรัฐบาล

(1) ระบบภาษียุติธรรมเสมอภาค (Fair tax system) หนึ่งในแนวทางเชิงโครงสร้างมหภาคที่ผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นพ้องกันคือ การปฏิรูประบบภาษีให้มีความยุติธรรมและเสมอภาคมากขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีจากกลุ่มผู้มีรายได้สูง เพื่อรองรับภาระทางการคลังของรัฐที่เพิ่มขึ้นในสังคมสูงวัย ซึ่งมีแนวโน้มว่าฐานภาษีจะค่อย ๆ แคบลงตามจำนวนประชากรวัยทำงานที่ลดลง ข้อเสนอเหล่านี้สะท้อนความพยายามในการสร้างระบบเศรษฐกิจที่กระจายรายได้อย่างทั่วถึงและยั่งยืน พร้อมทั้งลดช่องว่างความมั่งคั่งที่มีอยู่ในสังคมไทย การจัดเก็บภาษีจากผู้มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ หรือการเก็บภาษีกับคนรวย จึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือเพิ่มรายได้ของรัฐ แต่ยังเป็นกลไกในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในระยะยาว ดังคำกล่าวว่า

“รัฐดูแลตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงเกษียณนะครับ แต่ว่าฐานภาษีมันแคบลงเพราะว่าประชากรวัยแรงงานมันลดลงเพราะฉะนั้นภาระทางการคลังเยอะมากแต่รายได้มันน้อยลง” (กระทรวงการคลัง)

“ให้ระบบเศรษฐกิจมันมีการกระจายรายได้...ที่ดีกว่านี้” (สนง.ประกันสังคม)

“ทำเรื่องของนโยบายภาษี จะต้องเก็บภาษีมากขึ้นจากคนรวย เป็นเรื่องที่ไม่ได้” (TDR)

(2) ปรับโครงสร้างการบริหารกองทุนประกันสังคม (Reform Social Security Fund) แนวคิดในการปรับโครงสร้างกองทุนประกันสังคมได้รับการเสนอในหลายมิติ โดยมีเป้าหมายเพื่อยืดอายุของกองทุนและเพิ่มความมั่นคงในระยะยาว ทั้งในด้านรายรับและประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ข้อเสนอหลักประกอบด้วย การขยายเพดานเงินเดือนที่ใช้ในการคำนวณสิทธิประโยชน์ เพื่อให้ผู้ประกันตนได้รับสิทธิที่สูงขึ้นและเพิ่มฐานเงินสมทบของกองทุนควบคู่กัน อีกทั้งยังมีการ

เสนอให้ปรับนโยบายการลงทุนของกองทุนโดยเพิ่มผลตอบแทน ผ่านการบริหารจัดการแบบมีมืออาชีพ เพื่อยืดอายุให้มีเงินบำนาญจ่ายผู้ประกันตนต่อไป ดังนี้

“แนวที่จะแก้ หนึ่งก็คือยืดอายุของการรับเงินบำนาญ สองคือขยายเพดานค่าจ้าง คือผู้ประกันตนก็จะได้สิทธิประโยชน์เพิ่ม เขาก็ต้องจ่ายเงินสมทบเพิ่ม สามต่อมาที่จะพยายามทำก็คือบริหารให้มันได้ผลตอบแทนสูงขึ้น ตอนนี้กองทุนประกันสังคมได้ประมาณ 3% กว่า ๆ ...ก็ต้องเพิ่มตรงนี้...” (สนง.ประกันสังคม)

“ข้อเรียกร้องว่าจะต้องปรับประกันสังคมเช่น ยกเรื่องของเพดานเงินเดือน 15,000 (บาท) สูงขึ้นไป อัตราที่มันนับอยู่ที่ 750 บาท 5% ตรงนี้ก็อาจจะต้องมีการขยับขึ้น” (นักวิจัย TDR)

ในด้านบทบาทของรัฐ มีข้อเสนอให้พิจารณาการสมทบของรัฐบาลในสัดส่วนที่สูงขึ้น ในขณะที่ลูกจ้างและนายจ้างอาจมีการปรับลดสัดส่วนลงตามความเหมาะสม เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงทางการคลังและการคุ้มครองทางสังคม ขณะเดียวกันยังเสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนเกษียณระดับชาติ แยกจากระบบประกันสังคมเดิม เพื่อรองรับกลุ่มแรงงานที่ออกนอกระบบแล้วมาทำงานในภาคเกษตร ภาวะในอนาคตของผู้สูงอายุ โดยใช้กลไกการลงทุนสร้างผลตอบแทนระยะยาว เสริมความมั่นคงด้านรายได้ให้ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวว่า

“กองทุนประกันสังคม จึงเป็นกองทุนที่คอยพยุงคนจำนวนมากอยู่ครับ ผมว่าเขาคงไม่ปล่อยให้ล้มง่าย ๆ แต่ว่ารัฐอาจจะสมทบมากกว่าเดิมหน่อย ลูกจ้างอาจจะสมทบน้อยกว่าเดิมลงไป อย่างนี้ก็คงจะคุยกันว่ามันควรจะสมทบกันยังไงสามเศร้า ซึ่งผมเชื่อว่ารัฐบาลปล่อยให้ล้มไม่ได้” (กระทรวงการคลัง)

ข้อเสนอด้านการปฏิรูประบบบำนาญยังรวมถึงแนวคิดในการสร้างระบบศูนย์กลางที่เชื่อมโยงข้อมูลและสิทธิประโยชน์ของแรงงานทั้งในระบบและนอกระบบให้เป็นหนึ่งเดียว โดยเฉพาะเพื่อแก้ไขปัญหาที่แรงงานบางส่วนออกจากรางงานในระบบกลางทางแล้วเปลี่ยนสถานะไปอยู่ในนอกระบบ ซึ่งมักส่งผลให้สิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการ โดยเฉพาะเงินบำนาญหรือเงินสมทบที่เคยจ่ายไว้สูญเปล่าหรือขาดช่วง เนื่องจากฐานข้อมูลแรงงานยังคงถูกบันทึกแยกกันตามหน่วยงานที่ดูแลระบบต่าง ๆ เช่น ประกันสังคม กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) หรือกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ (กบช.) แนวทางที่เสนอจึงเน้นการพัฒนาโครงสร้างข้อมูลกลางและกลไกบูรณาการสิทธิ เพื่อให้แรงงานสามารถโอนสิทธิประโยชน์หรือสะสมเงินสมทบต่อเนื่องได้ แม้จะมีการเคลื่อนย้ายระหว่างสถานะการจ้างงาน การปฏิรูปในลักษณะนี้จะช่วยลดการสูญเสียโอกาสในวัยเกษียณ และสนับสนุนเป้าหมายการมีหลักประกันรายได้ถ้วนหน้าทั่วประเทศอย่างเป็นรูปธรรม ดังคำกล่าวว่า

“ประเด็นใหม่ก็คือเป็นเรื่องของการตั้งกองทุน กองทุนเกี่ยวนในหน่วยงาน กองทุน เกี่ยวนระดับประเทศ...เอากองทุนนี้ไปสร้างดอกผลให้กองทุนมันโตขึ้น...ถ้าเราทำแบบนี้ชีวิตของ คนเกี่ยวนก็จะมีอนาคตเลยนะ ไม่ต้องกังวลว่าแก่ไปแล้วจะมีเงินกินเงินใช้” (นักวิชาการอิสระ)

(3) ดำเนินนโยบายการคลังแบบขยายตัว (Fiscal Expansion Stimulus) แนวคิดในการ ดำเนินนโยบายการคลังแบบขยายตัวเพื่อกระตุ้นการเติบโตของระบบเศรษฐกิจโดยรวม ผ่านการ เพิ่มงบประมาณรายจ่ายของภาครัฐ เช่น การจัดสรรงบประมาณผ่านโครงการสวัสดิการแห่ง รัฐ หรือกองทุนหมู่บ้าน เพื่อเร่งการใช้จ่ายในระดับฐานราก และสร้างรายได้ให้ภาครัฐเพิ่มขึ้น โดย การนำกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกระบบ เช่น การพนัน หว่ยใต้ดิน หรือธุรกิจบันเทิง ที่มีอยู่ในสังคม ให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การจัดตั้ง Entertainment Complex เพื่อ ขยายฐานรายได้อย่างเป็นระบบ แนวทางเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามในการเพิ่มรายได้ภาครัฐ เพื่อตอบสนองต่อภาระงบประมาณรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวที่ว่า

“เพื่อให้ GDP มันใหญ่ขึ้น เศรษฐกิจมันมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น มีรายได้ หมุนเวียนมากขึ้น เช่น Entertainment Complex เช่น หว่ยใต้ดินอะไรต่าง ๆ แนวคิดของหลาย ๆ คนที่บอกว่าดึงธุรกิจนอกระบบหรือธุรกิจใต้ดินขึ้นมาไว้บนดิน...เดี๋ยวรัฐบาลเขามีความคิดที่จะขึ้น ค่าจ้างขั้นต่ำนะครับ 400 (บาท)” (กระทรวงการคลัง)

(4) สวัสดิการด้านสาธารณสุข (Welfare in public health) แนวคิดด้านสวัสดิการ สาธารณสุขในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิสะท้อนถึงบทบาทสำคัญของระบบ Social Safety Net ใน การส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินที่ดีขึ้น โดยมองว่าหากประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพและ สวัสดิการพื้นฐานที่เพียงพอและครอบคลุม ความกังวลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายฉุกเฉินจะลดลง ส่งผลให้ ประชาชนสามารถวางแผนการเงิน การออม และการลงทุนได้อย่างมั่นใจมากขึ้น กล่าวคือ สวัสดิการที่มีประสิทธิภาพสามารถสร้างความมั่นคงทางการเงินในการตัดสินใจทางการเงินใน ระยะยาวของบุคคลได้

ระบบสวัสดิการพื้นฐานและกลไกการคุ้มครองทางสังคมที่รัฐจัดให้ (Social Safety Net) เพื่อช่วยลดความเปราะบางของประชาชนต่อความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ผู้สูงอายุ ผู้ว่างงาน และแรงงานนอกระบบ ระบบนี้ประกอบด้วย มาตรการโอนเงิน เช่น เบี้ยยังชีพ บำนาญถ้วนหน้า และการจัดบริการสาธารณะ (เช่น สาธารณสุข การศึกษา การเข้าถึงงานและทักษะอาชีพ) จุดมุ่งหมายสำคัญคือเพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคงใน

ชีวิตพื้นฐาน ลดภาระค่าใช้จ่ายฉุกเฉิน และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในบริบทของประเทศไทย Social Safety Net ยังสะท้อนถึงความพยายามของภาครัฐในการสร้างโอกาสที่เท่าเทียมและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานนอกระบบที่รัฐยังต้องแบกรับภาระการดูแลภายใต้ข้อจำกัดทางการคลัง ดังคำกล่าวที่ว่า

“พูดง่าย ๆ คือว่าถ้าเกิดเรามี Social Safety Net ดี เราก็สามารถที่จะทำมาหากิน ลงทุน ใช้จ่ายอะไรได้สบายใจหน่อยนะครับ เพราะไม่ต้องไปกังวลเรื่องของแบบการรักษาพยาบาล ค่าอะไรต่าง ๆ มากมายถูกไหมครับ เพราะว่ามีกองทุนดูแลใช้ไหมครับ” (กระทรวงการคลัง)

(5) กระตุ้นเตือน เพื่อควบคุมบัญชีครัวเรือน (Nudge for Household Budget Control) มาตรการกระตุ้นเตือนทางพฤติกรรม (behavioral nudges) ถูกเสนอเป็นแนวทางที่รัฐสามารถใช้เพื่อส่งเสริมการควบคุมบัญชีครัวเรือน และลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดหนี้ โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานที่มีรายได้น้อยหรือมีข้อจำกัดในการเข้าถึงความรู้ทางการเงิน แนวคิดดังกล่าวครอบคลุมถึงการณรงค์ซ้ำ ๆ ผ่านสื่อดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันธนาคาร ที่สามารถให้ข้อมูลย้อนหลังเกี่ยวกับพฤติกรรมค่าใช้จ่าย การตัดเงินทอนมาเก็บออมอัตโนมัติ ลดอคติเชิงพฤติกรรม (behavioral bias) เช่นการ shopping online ใช้อีกก่อนที่หลัง และตัดสินใจทางการเงินได้ดีขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอให้รัฐควบคุมต้นทุนรายจ่ายครัวเรือนที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าน้ำมัน เพื่อให้ครัวเรือนมีโอกาสลดค่าใช้จ่ายจำเป็นได้

จากสมการพื้นฐานของพฤติกรรมทางการเงิน ‘รายได้ลบรายจ่ายเป็นบวก ได้เหลือเก็บ’ ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเครื่องมือสื่อสารอย่างชัดเจน เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักรู้และสร้างวินัยในการวางแผนการใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมการก่อหนี้จากบัตรเครดิตและสินเชื่อออนไลน์ (E-loan) ซึ่งหากไม่มีการควบคุมหรือแนวทางให้ความรู้ที่ถูกต้อง อาจนำไปสู่ปัญหาหนี้สินระยะยาวโดยไม่รู้ตัว ดังคำกล่าวว่า

“สิ่งที่รัฐทำได้ คือการรณรงค์ซ้ำ ๆ ใช้ไมบายแบงก์ เพื่อปรับพฤติกรรมเชิงบวก รัฐทำได้ในแง่ของการเพิ่มพฤติกรรมเชิงบวกให้กับสังคม” (นักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม)

“เครื่องมือต่าง ๆ ช่วยการควบคุมการใช้จ่าย เช่น เรื่องของแอปธนาคารหลายแอปมันก็จะทำเรื่องของบัญชีและรายจ่ายได้ สามารถคุมได้ว่าที่ผ่านมาเราใช้จ่ายอะไรที่มันเกินตัวไปไหม” (นักวิจัย TDRI)

“รายจ่ายรัฐบาลก็ต้องไปดูว่าค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าน้ำมัน อะไรทั้งหลายไม่ควรจะขึ้นมากจนกระทบกับรายจ่าย...หนี้สินเขาอยู่ในระดับต่ำแล้วเป็นหนี้สินที่เป็นระยะยาว เช่น บ้านอย่างนี้ครับ

อันนี้อาจจะพอที่จะทำให้เขามีพฤติกรรมการเงินที่ดีขึ้นในอนาคต แต่ผมกังวลพวก E-loan บัตรเครดิตพวกนี้ครับ มันจะทำให้พฤติกรรมการเงินของเขาเบี้ยวไปเลย” (กระทรวงการคลัง)

(6) ปรับปรุงโครงสร้างการผลิต การเงิน สำหรับแรงงานไทย (Transform Production and Credit Systems for Labor Sector) การปรับปรุงโครงสร้างภาคการผลิตและการเงินถือเป็นกลไกที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพของแรงงานไทยในระยะยาว โดยเฉพาะในเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิชี้ว่ารัฐควรส่งเสริมให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจขยายตัวออกจากศูนย์กลางไปสู่จังหวัดต่าง ๆ ผ่านการลงทุนในเขตเศรษฐกิจใหม่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน รถไฟ และสาธารณูปโภค เพื่อสร้างเมืองใหม่ กระตุ้นการจ้างงาน และกระจายรายได้อย่างทั่วถึง การขยายความเป็นเมืองในลักษณะนี้ไม่เพียงเพิ่มตำแหน่งงาน แต่ยังช่วยลดความแออัดในเมืองใหญ่และส่งเสริมให้แรงงานสามารถสร้างรายได้ใกล้บ้านเกิดของตน ในด้านการเงิน รัฐสามารถสนับสนุนการจัดหาแหล่งทุนในลักษณะสินเชื่อสำหรับการเริ่มต้นหรือขยายกิจการขนาดเล็ก ซึ่งจะช่วยประชาชนมีช่องทางสร้างรายได้และลดการพึ่งพาการจ้างงานในระบบ ดังคำกล่าวว่า

“รัฐบาลก็มีนโยบายระยะยาวด้วย เช่น เรื่องของปรับปรุงโครงสร้างการผลิต มีสินเชื่อเพื่อการขยายกิจการอะไรต่าง ๆ แต่ว่าเห็นผลช้า” (กระทรวงการคลัง)

“เสนอว่าถ้าจะให้เกิดการกระจายรายได้ออกไปสู่ต่างจังหวัด ต้องขยายกิจกรรมการผลิตนะครับ เขตเศรษฐกิจ โรงงาน สาธารณูปโภค รถไฟ ถนนต่าง ๆ ออกไปต่างจังหวัดให้มากขึ้น ขยายเมืองความเป็นเมืองเพิ่มตำแหน่งงาน เพิ่มธุรกิจอะไรต่าง ๆ ก็มีการจ้างงานอะไรมากขึ้น คนก็จะมีรายได้มากขึ้น” (กระทรวงการคลัง)

(7) ปรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Financial Literacy Reform) แนวทางด้านรัฐสวัสดิการในมิติการศึกษาได้เสนอให้มีการบูรณาการความรู้เรื่องพฤติกรรมการเงินเข้าสู่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะการปลูกฝังเจตคติที่ดีและสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการวางแผนการเงิน ตั้งแต่เยาว์วัย อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านแสดงความเห็นเชิงวิพากษ์ต่อการดำเนินนโยบายรัฐ โดยเห็นว่าแม้รัฐจะพยายามส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเงินในโรงเรียน แต่งานวิจัยจำนวนมากกลับพบว่า โครงการดังกล่าวมักไม่ประสบผลสำเร็จในเชิงพฤติกรรม เนื่องจากเนื้อหาถูกจำกัดอยู่ในกรอบการคำนวณทางคณิตศาสตร์ เช่น อัตราดอกเบี้ยทบต้น (compound interest) โดยขาดการเชื่อมโยงกับความเป็นจริงทางเศรษฐกิจและความไม่แน่นอนของโลกการเงินจริง อีกทั้งการเร่งให้เยาวชนเรียนรู้เรื่องการเงินในช่วงมัธยมต้นโดยไม่ผ่านกระบวนการคิดเชิงระบบหรือการเข้าใจบริบทของความเสี่ยง อาจทำให้ผู้เรียนจดจำเพียงสูตรและข้อมูลเชิงตัวเลข โดยไม่ได้รับ

ประโยชน์เชิงลึกจากการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านตั้งข้อสังเกตว่า การสอนในลักษณะดังกล่าวอาจกลับกลายเป็นการบั่นทอนเจตคติที่จะส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเชิงบวกอย่างแท้จริง

ดังนั้น จึงเสนอว่าการพัฒนาหลักสูตรการเงินควรคำนึงถึงความเข้าใจ วิทยุฒิและบริบทชีวิตของผู้เรียนอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งควรขยายการเรียนรู้ด้านการเงินส่วนบุคคลนี้ไปสู่ระดับอุดมศึกษาและช่วงเริ่มต้นวัยทำงาน เพื่อเสริมสร้างทักษะการวางแผนทางการเงินอย่างมีเป้าหมายและเกิดประสิทธิภาพในระยะยาว ดังคำกล่าวที่ว่า

“แนวทางของรัฐสวัสดิการคือการสร้างความตระหนักรู้ในพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ด้วยการใส่เข้าไปในระบบการศึกษา...ก็ไม่ใช่แค่ Compound คือผมว่า that's a misleading in some sense...สอนเด็กมัธยม มันสอนเร็วมากก็ไม่ได้เพราะเด็กก็จะท่องเอาแค่ค่าเฉลี่ย แล้วก็ต้องแค่สูตรแล้วก็รู้สึกว่ามัน miserable” (นักวิจัย RRPED)

โดยสรุป ความหวังในการกำหนดแนวทาง ด้านมาตรการรัฐที่กล่าวมาข้างต้น ในบางกรณีมีความจำเป็นต้องอาศัยกลไกของสถาบันการเงินภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจเพื่อขับเคลื่อนมาตรการให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยสินเชื่อ การส่งเสริมการออม และการเข้าถึงบริการทางการเงินของประชาชนกลุ่มเปราะบาง ซึ่งไม่สามารถพึ่งพาระบบราชการได้เพียงลำพัง

ประเด็นย่อยที่ 2.2 แนวทางส่งเสริมในส่วนสถาบันการเงิน

(1) ระบบสินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage System) ในบริบทของสังคมไทยที่เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ปรากฏข้อเสนอที่น่าสนใจเกี่ยวกับการนำเครื่องมือทางการเงิน เช่น Reverse Mortgage มาใช้เป็นกลไกเสริมสร้างความมั่นคงทางรายได้หลังเกษียณ โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่ถือครองทรัพย์สินประเภทอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีมูลค่ามากแต่ขาดสภาพคล่อง (illiquid asset) ระบบสินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ จึงเป็นแนวทางที่สามารถแปลงทรัพย์สินที่ไม่มีกระแสเงินสดให้กลายเป็นรายได้สม่ำเสมอในวัยเกษียณ โดยไม่ต้องขายบ้านหรือโยกย้ายถิ่นที่อยู่ ทั้งนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ชี้ให้เห็นว่าความท้าทายสำคัญของ Reverse Mortgage ในประเทศไทยคือการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางการเงินให้เหมาะสมกับตลาดจริง (true-sized data market) และมีจริยธรรม เพราะผู้ให้สินเชื่อจะมีกำไรก็ต่อเมื่อผู้กู้มีอายุสั้นกว่าคาดการณ์ นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอให้ภาคธุรกิจประกันภัยหรือบริษัทจัดการลงทุนมีอาชีพเข้ามามีบทบาทในการบริหารความเสี่ยงของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ เพื่อสร้างความมั่นใจและลดการพึ่งพาถูกหลอกลวงในครอบครัวของผู้เกษียณ โดยไม่ฝากความหวังไว้กับสวัสดิการของรัฐเพียงลำพัง ดังคำกล่าวที่ว่า

“Reverse Mortgage เป็นทางเลือกที่ช่วยเพิ่มรายได้ช่วงเกษียณจากสินทรัพย์ที่คนไทยถือไว้อย่างอย่างบ้าน แต่มันมีจุดอ่อนตรงที่บริษัทที่ขายจะได้กำไรก็ต่อเมื่อคนกู้เสียชีวิตเร็ว ซึ่งมันก็มีประเด็นเรื่องจริยธรรม” (นักวิจัย RRPED)

(2) ลดช่องว่างระหว่างดอกเบี้ยเงินกู้เงินฝาก (Reduce Interest Rate Gap) ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านสะท้อนว่าช่องว่างระหว่างดอกเบี้ยเงินฝากกับเงินกู้ที่กว้างเกินไปในระบบการเงินไทยเป็นอุปสรรคสำคัญต่อพฤติกรรมกรรมการออมในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนฐานรากและแรงงานนอกระบบ ที่ขาดแรงจูงใจในการฝากเงินเมื่ออัตราผลตอบแทนต่ำไม่ถึง ร้อยละ หนึ่ง (ออมทรัพย์) ขณะที่ต้นทุนการกู้ยืมยังอยู่ในระดับสูง แม้ในภาวะที่ดอกเบี้ยนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทยปรับลดลงแล้วก็ตาม (ร้อยละ 1.75 มติ กนง. เมื่อ 30 เม.ย.2568)

ช่องว่างนี้ทำให้ประชาชนจำนวนไม่น้อยหันไปพึ่งช่องทางการลงทุนที่มีความเสี่ยง เช่น แคร่ลูกโซ่ หรือสินเชื่อนอกระบบที่ไม่มีกฎหมายคุ้มครอง อีกทั้งสิ้นเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น รถจักรยานยนต์หรือเครื่องมือทำกิน ยังไม่สามารถเข้าถึงได้ง่าย จึงควรมีมาตรการดูแลเฉพาะทางที่ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงสินเชื่อได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ยุติธรรม ขณะเดียวกัน หากรัฐสามารถลดช่องว่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยได้ จะส่งเสริมให้เกิดการออม โดยเฉพาะการวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณในกลุ่มแรงงานที่มีรายได้ไม่แน่นอน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ถ้าลดช่องว่างตรงนี้ลงมันก็จะจูงใจทำให้คนไปฝากเงินได้มากขึ้น...ดอกเบี้ยที่สูงมันก็เท่ากับเป็นการออมไว้สำหรับเกษียณของเขา แต่ปัจจุบันนี้มันไม่ถึง 1% ใครจะไปออม! นี่คือเหตุผลว่าทำไมจะต้องไปเล่นแคร่ลูกโซ่” (นักวิชาการอิสระ)

“ตอนนี้แบงก์ชาติก็ลดดอกเบี้ยลงแล้วนะครับ ทำให้ต้นทุนกู้ยืมต่ำลง รัฐจึงควรหันมาดูแลสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านเป็นพิเศษ อย่างรถปิคอัพ มอเตอร์ไซด์ หรือเครื่องมือทำกินต่าง ๆ เพราะของพวกนี้คือช่องทางทำมาหากินของเขาเลยครับ” (กระทรวงการคลัง)

(3) ระบบประกันเพื่อคุ้มครองค่ารักษาระยะยาว (Insure against long therapy) ในบริบทของการเตรียมพร้อมรับมือค่าใช้จ่ายระยะยาวในวัยเกษียณ โดยเฉพาะค่ารักษาพยาบาลที่อาจเกิดจากภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังหรือการมีอายุยืนยาว ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนวคิดการประกันความเสี่ยงด้านสุขภาพระยะยาวหรือ insure against long therapy เป็นทางเลือกเชิงนโยบายที่ควรส่งเสริมควบคู่กับเครื่องมือการเงินอย่าง Reverse Mortgage ทั้งนี้หากไม่มีระบบประกันที่รองรับความเสี่ยงดังกล่าว ภาระค่าใช้จ่ายจะตกอยู่กับครอบครัวหรือรัฐในระยะยาว จึงควรพิจารณาออกแบบผลิตภัณฑ์ประกันเพื่อคุ้มครองค่ารักษาระยะยาว

แนวคิด Insure against long therapy ในบริบทต่างประเทศเป็นการออกแบบระบบประกันหรือกลไกทางการเงินเพื่อรองรับค่าใช้จ่ายระยะยาวจากภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังในช่วงบั้นปลายของชีวิต ซึ่งช่วยลดภาระครอบครัวและลดค่าใช้จ่ายของสวัสดิการแห่งรัฐ โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาแล้วที่มีระบบประกันระยะยาวถ้วนหน้า เช่น ญี่ปุ่น เยอรมนี หรือแผน Long-Term Care Insurance (LTCI) แนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้ในประเทศไทยเพื่อสร้างความมั่นคงทางสุขภาพและการเงินสำหรับผู้สูงวัยอย่างยั่งยืน ดังคำกล่าวว่า

“นั่นคือไอเดียที่เรานำเสนอคือ Reverse Mortgage คือ insure against long therapy ก็จะเป็นประโยชน์สำหรับคนที่มีอายุยืนยาว” (นักวิจัย RIPED)

(4) ผลผลิตที่ปรึกษาทางการเงินส่วนบุคคล (Financial consultant) ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ แนวทางที่องค์กรควรดำเนินการเพื่อสนับสนุนพฤติกรรมทางการเงินที่ดีของบุคลากร คือ การจัดหาบริการที่ปรึกษาทางการเงินส่วนบุคคล ในลักษณะที่เป็นระบบ ไม่ใช่แบบทั่วไป แต่ควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย เช่น การให้บริการแบบเหมาจ่ายตามจำนวนครั้งที่พนักงานเลือกใช้บริการ โดยนายจ้างทำหน้าที่คัดเลือกผู้ให้บริการที่มีคุณภาพและมีจรรยาบรรณ เพื่อให้บุคลากรสามารถเข้าถึงคำแนะนำที่เป็นกลางและปลอดภัยจากธุรกิจแฝงอย่างใดก็ตาม เนื่องจากบริการแบบส่วนบุคคลอาจมีราคาสูง การออกแบบที่เหมาะสมจึงควรคำนึงถึงการเข้าถึงและความคุ้มค่าควบคู่กันไป ฉะนั้นการผลิตรายการที่ปรึกษาทางการเงินส่วนบุคคลที่มีจรรยาบรรณและมีมาตรฐานวิชาชีพเพื่อรองรับความต้องการในการเตรียมความพร้อมของการเกษียณในสังคมสูงวัยเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญและส่งเสริมอย่างจริงจัง ดังคำกล่าวว่า

“คือจะซื้อ service ยังไงนั่นอีกเรื่องหนึ่ง แล้วก็ควรเป็นแบบเหมือน per user แต่ว่ามหา’ลัยมีหน้าที่กรองไม่ใช่มาหลอก อาจจะช่วยให้ในแง่ของการที่เป็น financial consultant personal consultant คือ แต่ถ้าแพงก็คงทำยาก” (นักวิจัย RIPED)

(5) ปรับโครงสร้างหนี้ส่วนบุคคล (Restructuring of personal debt) ผู้ทรงคุณวุฒิชี้ว่าการปรับโครงสร้างหนี้เป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูสถานะทางการเงิน โดยเฉพาะในกลุ่มวัยกลางคนที่มีภาระหนี้สูง การเข้าถึงบริการจากรัฐ เช่น ‘คลินิกแก้หนี้’ โดยธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ช่วยรวมหนี้ ลดดอกเบี้ย และยืดระยะเวลาชำระ รวมถึง ‘โครงการปรับโครงสร้างหนี้ครัว’ และช่องทาง ‘ไกล่เกลี่ยหนี้ออนไลน์’ ล้วนเป็นมาตรการช่วยเหลือที่ควรถูกส่งเสริมให้เข้าถึงง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาพฤติกรรม เช่น การไม่ไว้วางใจระบบหรือหลีกเลี่ยงการใช้สิทธิ ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญแนวทางในอนาคตควรมุ่งสร้างแรงจูงใจ เพิ่มความเชื่อมั่น และสนับสนุนเครื่องมือวางแผนหนี้ที่

เข้าถึงได้ในระดับชุมชน พร้อมสื่อสารอย่างเข้าใจง่าย เพื่อให้ประชาชนกล้าตัดสินใจเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างยั่งยืน. ดังคำกล่าวว่า

“ความช่วยเหลือจากภาครัฐก็จะต้องเรียกร้องเสียงดัง ก็เรื่องของการปรับโครงสร้างหนี้ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐหลายที่ เขาก็ offer ตรงนี้ แแบกชาติเขาก็มีบริการตรงนั้นอยู่” (TDRI)

โดยภาพรวม การกำหนดมาตรการของภาครัฐและสถาบันการเงินยังคงต้องการความร่วมมือจากสถานประกอบการและนายจ้างภาคเอกชนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อขยายผลการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินในระดับองค์กรไปสู่พนักงานอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

ประเด็นย่อยที่ 2.3 แนวทางส่งเสริมในส่วนองค์กรนายจ้าง

(1) พัฒนาสหกรณ์ออมทรัพย์ (Develop savings cooperatives) ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ในองค์กรสามารถเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมวินัยทางการเงินของบุคลากร ผ่านระบบการออมที่มีเงื่อนไขชัดเจน และการปล่อยสินเชื่อภายใต้หลักเกณฑ์ที่คำนึงถึงความสามารถในการชำระหนี้ก่อนเกยหนี้ ตัวอย่างเช่น การให้พนักงานทราบดีว่าหากไม่ชำระหนี้เพื่อวางแผนการชำระหนี้ รวมถึงการพิจารณาหักเงินเดือนชำระหนี้บัตรเครดิตหรือรีไฟแนนซ์ (refinance) ภายในระบบสหกรณ์ นอกจากนี้ สหกรณ์ยังมีบทบาทเสริมในกรณีฉุกเฉิน โดยเป็นแหล่งเงินกู้ที่เข้าถึงได้ง่าย มีดอกเบี้ยต่ำกว่าระบบทั่วไป ทั้งนี้ การบริหารสหกรณ์ในองค์กรยังควรพิจารณาถึงความยืดหยุ่นในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางการเงิน และการเปิดโอกาสให้กลุ่มพนักงานสัญญาจ้างหรือผู้มีฐานะเปราะบางได้เข้าร่วมระบบอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม แนวทางดังกล่าวไม่เพียงช่วยลดความเปราะบางทางการเงินในระยะสั้น แต่ยังมีศักยภาพในการสร้างรากฐานความมั่นคงระยะยาว หากได้รับการสนับสนุนข้อมูลทางการเงินที่จำเป็น การให้คำปรึกษาเฉพาะบุคคล และการบริหารจัดการที่โปร่งใสจากองค์กรต้นสังกัด ดังคำกล่าวว่า

“บางโอกาสสหกรณ์ก็มีโครงการ...ช่วยปลดหนี้บัตรเครดิตที่เราทำมานาน...จะนั่นดีที่สุดก็คือวันที่คุณจะถูก คุณกินเงินเดือนเท่าไร...แจ้งไปสบบ. คำนวนบำนาญมาหน่อย ณ วันนี้จะได้บำนาญเท่าไร ช่วยได้มากที่สุดก็คือเอาบำนาญ ณ วันนี้มาคำนวณ” (ผู้บริหารองค์กร)

“บางคนที่เขาเก็บออมแล้ว...เขาอาจจะยังไม่มีเงินจำเป็นต้องกู้ วันดีคืนดี! เขามีเหตุฉุกเฉิน เขาก็มีแหล่งที่ว่า...สามารถจะเอาเงินมาเคลียร์ภาระตรงนั้นได้อย่างรวดเร็วอย่างนี้...มันก็น้อง ๆ เงินในกระเป๋าแหละเพียงแต่ว่ามันมีดอกเบี้ย” (ผู้บริหารองค์กร)

(2) สนับสนุนข้อมูลและเครื่องมือ (Financial Empowerment Support) ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอว่า องค์กรควรมีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพทางการเงินของพนักงาน โดยไม่

จำเป็นต้องเข้าไปควบคุมพฤติกรรมของบุคลากรโดยตรง แต่ควรดำเนินนโยบายในเชิงสนับสนุน เช่น การให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสิทธิ สวัสดิการและโอกาสในการจัดการหนี้ รวมถึงการให้ ‘เครื่องมือ’ ที่ช่วยให้บุคลากรสามารถวางแผนการเงินของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ โปรแกรมคำนวณเงินบำนาญล่วงหน้า แอปพลิเคชันบริหารรายรับรายจ่าย หรือบริการให้คำปรึกษาทางการเงินเชิงป้องกัน

ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลในฐานะผู้บริหารองค์กรชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบสวัสดิการให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละองค์กร โดยเฉพาะในกลุ่มครู อาจารย์ หรือลูกจ้างสถาบันการศึกษา ที่ต้องการความมั่นคงในชีวิตเพื่ออุทิศตนให้ภารกิจอย่างเต็มที่ โดยไม่สร้างภาระเกินสมรรถภาพทางการเงินของหน่วยงาน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ทำอย่างไรให้สวัสดิการของบุคลากร...เหมาะสมก็คือว่าคุณพอจ่ายได้ คือมันก็ไม่ใช่อีเวอร้จนกระทั่งมหาลัยเป็นภาระค่าใช้จ่ายมาก แต่ก็ต้องไม่น้อยเกินไปที่จะทำให้งานสามารถอุทิศตัวให้กับภารกิจได้อย่างเต็มที่” (สนง.ประกันสังคม)

ในขณะที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลอีกท่านหนึ่งในฐานะผู้บริหารองค์กรเช่นกัน เน้นย้ำว่าการสนับสนุนด้านข้อมูลและเครื่องมือควรมีลักษณะ ‘tailor-made’ เฉพาะแต่ละบุคคลและควรเปิดให้เข้าร่วมอย่างสมัครใจ รวมทั้งมีระบบติดตาม (monitoring) เพื่อประเมินผลเชิงพฤติกรรมโดยไม่ใช้วิธีบังคับ แนวทางนี้สะท้อนความเข้าใจในเสรีภาพของบุคลากรพร้อมสร้างความยั่งยืนทางพฤติกรรมการเงินผ่านแรงจูงใจเชิงบวกมากกว่าการบังคับใช้เชิงโครงสร้าง ดังคำกล่าวที่ว่า

“ก็ต้องให้ข้อมูลเขาแล้วก็ให้เครื่องมือเขา ผมว่าดีที่สุดสำหรับองค์กร ทั้งในแง่ของความเป็นส่วนตัวและความรับผิดชอบที่มากขึ้น”(นักวิจัย RIPED)

(3) ผลักดันโครงการเกษียณ (Retirement Program Initiatives) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสนับสนุนให้การส่งเสริมพนักงานเริ่มวางแผนเกษียณตั้งแต่นั้น ๆ เป็นแนวทางที่ควรดำเนินการในระดับองค์กร อย่างไรก็ตาม แบ่งเป็น 2 ฝ่าย โดยเห็นว่าการดำเนินโครงการในลักษณะ ‘สมัครใจ’ ไม่สามารถเห็นผลได้ แม้จะเป็นวิธีที่สามารถลดแรงต้าน แต่กลับไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมในระยะยาวได้อย่างแท้จริง เพราะขาดแรงจูงใจและกลไกติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างการใช้วิธีการหักเงินเดือนพนักงานมาเก็บเข้าบัญชีอัตโนมัติ เป็นโมเดลที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล เช่น ‘Save More Tomorrow’ ของ Thaler and Benartzi (2004)

ในทางกลับกัน มีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่า ‘Save More Tomorrow’ แม้จะให้ผลดีในช่วงเริ่มต้น แต่หากขาดการสื่อสารที่ชัดเจนและไม่ได้เกิดจากความตั้งใจทำเอง ก็อาจยกเลิกได้ภายหลัง ทำให้โครงการลดประสิทธิภาพลงในระยะยาว แนวคิดของการไม่บังคับและทำตาม

สมัครใจกลับได้ผลอย่างแท้จริง โดยอาศัยวิธีการอื่น ๆ อาทิ แนวคิดการจัดหา ‘บริการวางแผนการเงินส่วนบุคคล’ (personal financial consultant) ในองค์กรอาจเป็นทางเลือกที่ยืดหยุ่นกว่า โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรเลือกบริการที่ตอบโจทย์ตนเอง ขณะที่บทบาทขององค์กรควรอยู่ที่การคัดกรองผู้ให้บริการที่มีคุณภาพและเป็นกลาง ดังคำกล่าวว่า

“ไม่บังคับ! ดีกว่า...มันไม่ได้ strong อย่างที่ Thaler say พวก nudge นู่นนี่นั่น หักเงินเดือน Save more Tomorrow ทุกอย่างคือ at the end in the long run มันออกมาเมื่อสองปีก่อน ปีที่แล้วหรือปีนี้ออกว่าแรก ๆ ดูเวิร์คหลัง ๆ สุดท้ายก็ไม่เวิร์ค...คือผมว่ามันอาจจะจำเป็นสำหรับบางคน บางคนอาจจะไม่จำเป็นเลย...คือผมอาจจะลงทุนได้ดีกว่า” (นักวิจัย RIPPED)

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอเกี่ยวกับการสร้างระบบดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว เช่น โมเดล ‘ธนาคารเวลา’ ที่ใช้แรงงานจิตอาสาในชุมชนหมุนเวียนกันดูแลผู้สูงวัย ซึ่งจะช่วยลดภาระทางการเงินด้าน long-term care ในอนาคตได้อีกทางหนึ่ง ดังคำกล่าวว่า

“อย่างนี้ long term care นี่ถ้าจัดการไม่ดีรายจ่ายมันจะบูดมากเลยอันนี้คนในชุมชนช่วยได้หมุนเวียนกันไปช่วยไต่เต้าที่ว่าเป็นเรื่องของ ‘ธนาคารเวลา’” (นักวิจัย TDRI)

จากการวิเคราะห์แนวทางในระดับมหภาคที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นแนวทางส่งเสริมมาตรการต่าง ๆ เช่น การออกแบบระบบเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) การพัฒนาระบบประกันสังคม การลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ รวมถึงความร่วมมือกับองค์กรนายจ้างในการพัฒนาเครื่องมือทางการเงิน และโครงการส่งเสริมวินัยทางการเงินภายในองค์กร อย่างไรก็ตาม ปัญหาหลักยังคงปรากฏชัดในระดับปัจเจกบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพฤติกรรมการใช้เงินเกินตัว ความไม่พร้อมในการเกษียณ ขาดความรู้ทางการเงิน และการยึดติดกับพฤติกรรมแบบเดิม (status quo bias) ปัจจัยเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหในระดับจุลภาคอย่างเป็นระบบ

ประเด็นย่อยที่ 2.4 แนวทางส่งเสริมในส่วนพนักงานลูกจ้างเอกชน

(1) เปลี่ยนวาทกรรม (Self-Awareness & Cognitive Reframing) ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นตรงกันว่า การสร้างความตระหนักรู้ในสถานะทางการเงินของตนเองเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเงินในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มพนักงานเอกชนที่อาจไม่มีระบบสวัสดิการรองรับอย่างมั่นคง การส่งเสริมให้บุคคลเกิดการ ‘รู้คิด’ และ ‘รู้เท่าทัน’ ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เช่น รายได้หลังเกษียณหรือค่ารักษาพยาบาลระยะยาว จะช่วยให้สามารถตัดสินใจวางแผนชีวิตอย่างมีข้อมูล และไม่หลีกเลี่ยงปัญหาด้วยการฝากความหวังไว้กับรัฐหรือ

ทางเลือกที่ให้ผลตอบแทนต่ำ ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านชี้ว่า การเปลี่ยนวาทกรรมจากการ‘พึ่งพา’สวัสดิการรัฐไปสู่การ‘พึ่งตนเอง’ผ่านการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละคน จึงเป็นแนวทางที่ควรสนับสนุนทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ดังคำกล่าวที่ว่า

“สร้างบรรยากาศให้เขาได้ตระหนัก พอรู้สถานะตัวเองแล้ว...มาวางแผนอนาคต”
(ผู้บริหารองค์กร)

“คนจะตัดสินใจได้ดีขึ้น ถ้าตระหนักว่า มันมีความเสี่ยงแล้วจริง ทุกครั้งที่เราตัดสินใจมันเป็นการตัดสินใจที่ต้องตระหนักว่าข้างหน้ามันมีความเสี่ยง...แต่ไม่ใช่หนีมัน!” (นักวิจัย RIPED)

“พึ่งตนเองให้มากที่สุด เพราะการพึ่งภาครัฐไม่แน่ใจ ว่าพึ่งได้มากแค่ไหน” (นักวิจัย TDRI)

(2) ควบคุมวินัยการใช้จ่าย (Control spending discipline) ผู้ทรงคุณวุฒิจากTDRI ชี้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสถานะการเงินของพนักงานภาคเอกชน โดยเฉพาะกลุ่มครูหรือพนักงานที่มีรายได้ระดับปานกลาง ไม่ได้อยู่ที่รายรับเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่พฤติกรรมการใช้จ่ายเป็นหลัก หลายกรณีพบว่าภาระหนี้สะสมเกิดจากการใช้จ่ายเกินตัวหรือไม่มีวินัยทางการเงินมากพอ จึงเสนอให้ใช้กลยุทธ์ควบคุมพฤติกรรม เช่น การรีไฟแนนซ์ (Refinance) นั้นกระบวนการเข้าสู่ระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่า การลดการใช้จ่ายกับอบายมุขหรือสิ่งล่อใจ เช่น สลากกินแบ่งรัฐบาล และการใช้มาตรการ ‘saving through spending’ ซึ่งเปลี่ยนเศษเงินจากการใช้จ่ายให้เข้าสู่บัญชีออมเงินโดยอัตโนมัติ ทั้งนี้ องค์กรสามารถส่งเสริมวินัยทางการเงินได้ผ่านการให้ข้อมูล การรณรงค์ สร้างแรงจูงใจ หรือสนับสนุนเครื่องมือดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชันบริหารรายรับรายจ่ายที่เหมาะสมกับข้อจำกัดของแต่ละบุคคล ดังคำกล่าวที่ว่า

“เหตุที่เขาเป็นหนี้เป็นเพราะว่าเรื่องของพฤติกรรมการใช้จ่าย หลายครั้งเราเจอว่าขนาดการใช้จ่ายเป็นตัวตัดสินใจหลักว่าสถานะการเงินเขาเป็นอย่างไร รายได้กลาง ๆ ไม่ได้มากถึงแม้ว่ารายได้จะไม่สูง เพราะฉะนั้น pain point น่าจะเป็นที่เรื่องของรายจ่าย” (นักวิจัย TDRI)

“เรื่องเป็นหนี้ในระบบต้องเอาออกไปให้เร็วที่สุด เรื่องการคุมตัวเองไม่ให้หลงในอบายมุขสำคัญมาก เรื่องห่วยสำคัญมาก” (นักวิจัย TDRI)

“Saving through spending ก็คือเป็นมาตรการเก็บออมเงินทอนจากรายการจับจ่ายใช้สอย ไปโอนเข้าบัญชีพิเศษ” (นักวิจัย TDRI)

(3) ใช้สิทธิประโยชน์จากสวัสดิการรัฐ (Optimize Welfare Benefits) ผู้ทรงคุณวุฒิจากTDRI แนะนำให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยหรือกลุ่มพนักงานเอกชน ใช้สิทธิประโยชน์จากระบบสวัสดิการของรัฐให้มากที่สุด เช่น ประกันสังคมหรือสิทธิบัตรทอง ซึ่งมีคุณภาพใกล้เคียง

กับบริการในระบบเอกชน และสามารถช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ แม้ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนหรืออคติว่าบริการของรัฐด้อยคุณภาพ แต่ในความเป็นจริง บริการเหล่านี้ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หากสามารถปรับมุมมองและเลือกใช้สิทธิอย่างเหมาะสม จะบริหารค่าใช้จ่ายได้ดีและเพิ่มความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว ดังคำกล่าวที่ว่า

“คำแนะนำผมคือพยายามใช้ประโยชน์จากนโยบายรัฐให้มากที่สุด(ประกันสังคม) คุณภาพใกล้เคียงคุณภาพแบบเดียวกันเลย พยายามปรับ *mindset* ตัวเองจนสามารถที่ไปใช้สิทธิของรัฐได้แล้วก็ประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนเรื่องค่ารักษาพยาบาลลงไปได้” (นักวิจัย TDR)

“ภาพจำว่าคุณภาพมันไม่ดีนี่ต่าง ๆ ซึ่งผมเชื่อว่ามันเป็น ‘มายาคติ’ ว่าคุณภาพไม่ดีจริง ๆ แล้วคุณภาพบัตรทองไม่ได้แย่” (นักวิจัย TDR)

(4) จัดการพอร์ตโฟลิโอเพื่อออมลงทุนระยะยาว (Diversification Portfolio by Life Cycle) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่าการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินในระยะยาวของกลุ่มพนักงานวัยก่อนเกษียณควรขยับจากแนวคิดการ‘ออมเงิน’แบบเดิม ไปสู่การวางแผนการเงินที่ครอบคลุมทั้งระบบหรือการจัดพอร์ตโฟลิโอ (Portfolio Management) ตามหลักวงจรชีวิต (Life Cycle Economic) อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้มีรายได้ประจำสามารถบริหารความมั่งคั่งได้เหมาะสมกับช่วงชีวิต ทั้งในด้านการออม (saving) การลงทุน (investment) และการกู้ยืม (borrowing) โดยคำนึงถึงความสามารถในการสร้างรายได้ ความต้องการใช้จ่าย และโอกาสในการเติบโตของสินทรัพย์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“มองแค่เรื่อง Saving คือสิ่งหนึ่งที่ผมคิดว่า *financial literacy* จะต้องก้าวให้ข้าม Saving ไม่ใช่ทุกอย่างคือ Saving เป็นแค่ส่วนหนึ่ง จริง ๆ คือเรื่อง Asset จริง ๆ แล้วมันคือการทำ Portfolio Management ต้องสอนให้คนเข้าใจเรื่อง Portfolio” (นักวิจัย RIPPED)

“Diversification ที่ดีต้องมี International Asset go beyond Thai market สิ่งที่ผมทำแล้วปรากฏว่าเวิร์คที่สุดก็คือเรา invest ใน US Market” (นักวิจัย RIPPED)

กลุ่มพนักงานช่วงวัย 40-50 ปีที่ยังมีเวลาและกำลังในการหารายได้ ควรมีเครื่องมือช่วยออกแบบพอร์ตการลงทุนให้หลากหลาย (diversified) ครอบคลุมสินทรัพย์ระยะยาว ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะการลงทุนในตลาดทุนต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจให้ผลตอบแทนและกระจายความเสี่ยงได้ดีกว่าการลงทุนที่จำกัดเฉพาะตลาดภายในประเทศ นอกจากนี้ แนวทาง Life Cycle ยังรวมถึงการ ‘กู้เพื่ออนาคต’ ในช่วงต้นวัยทำงาน ซึ่งเป็นช่วงที่รายได้ยังไม่สูง แต่มีความจำเป็นต้องลงทุนเพื่อการศึกษา ที่อยู่อาศัย หรืออาชีพ โดยมีสมมติฐานว่ารายได้ในอนาคตจะเพิ่มขึ้น จึงเป็นช่วงที่การกู้ยืมสูง ต้องบริหารจัดการภาระหนี้ให้สมดุลกับ

ความสามารถในการชำระ การห้ามเป็นหนี้โดยเด็ดขาดจึงไม่สอดคล้องกับบริบทของชีวิตจริง เพราะ ‘หนี้ที่เกิดจากการวางแผนล่วงหน้า’ อาจเป็นกลไกสร้างโอกาสในอนาคตได้หากบริหารอย่าง มีวินัยและเหมาะสมกับศักยภาพรายได้ที่คาดหวังไว้ หากรอให้อายุมากขึ้นแล้วค่อยใช้จ่าย อาจ พบว่ามีเงินแต่ขาดโอกาสในช่วงเวลาที่ต้องการใช้ชีวิตมากที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า

“เป็นหนี้ตอนหนุ่มสาว เพราะว่า you ยัง compensation earning you ยังไม่สูง แต่ว่า income you จะเพิ่ม แต่ว่าพอจะถึงจุดหนึ่งจริงค่าใช้จ่าย you ก็ไม่ได้เพิ่มเงิน you เหลือจะย้อน เวลากลับไปใช้ตอนอยากใช้ก็ใช้ไม่ได้ That’s what borrowing is all about มันคือ combination ทั้ง saving investment and borrowing ที่มันจะต้องบาลานซ์กันอยู่ภายในตัว” (นักวิจัย RRPED)

อีกหนึ่งแนวคิดที่น่าสนใจ คือ ‘การลงทุนในลูกหลาน’ หรือการพัฒนา Human Capital รุ่น ถัดไปในครอบครัว เพื่อเป็นกลไกช่วยเหลือระยะยาวเมื่อเข้าสู่วัยชรา โดยเฉพาะในบริบทสังคมไทย ที่ระบบสวัสดิการครอบครัวมีบทบาทสำคัญ ดังคำกล่าวที่ว่า

“คนที่เข้าสู่วัยเกษียณ วัย 40 50 ถ้ารู้ว่าตัวเองจะเกษียณไม่ทัน มันมีอีกหนึ่งทางก็คือ การลงทุนใน generation ถัดไปของตนเอง” (นักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม)

(5) เพิ่มทักษะความสามารถ (upskill/reskill) ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความสำคัญกับการสร้าง พฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มพนักงานภาคเอกชน โดยเห็นว่าการแก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน ไม่อาจพึ่งพาเพียงมาตรการทางการเงินเท่านั้น แต่จำเป็นต้องเสริมสร้างกลไกความรู้ควบคู่กับทุน (Knowledge-Capital Mechanism) เพื่อส่งเสริมให้แรงงานมีศักยภาพในการปรับตัวและสร้าง รายได้หลายทาง ทำให้เกิดความมั่นคงในสถานการณ์เศรษฐกิจขาลง มีความไม่แน่นอนสูง

สมชัย จิตสุชน และ (2566) จึงเน้นการวิจัยที่พัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับวินัยทางการเงิน การบริหารหนี้ การออม และการป้องกันไม่ให้เกิดหนี้ใหม่ พร้อมทั้งส่งเสริมความรู้ในการวางแผน อาชีพและรายได้ในระยะยาวเพื่อรองรับวัยเกษียณ นับเป็นการขยายขอบเขตของการส่งเสริม พฤติกรรมการเงินให้ครอบคลุมการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นในโลกยุคใหม่ดังคำกล่าวว่า

“ซึ่งอันนี้ก็มีเรื่องของ upskill reskill” (นักวิจัย TDRI)

การเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะทางการเงินของคนไทยยังคงเป็นเรื่องท้าทาย แม้หน่วยงาน ภาครัฐ เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย จะมีบทบาทสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง แต่โปรแกรมด้านความรู้ทาง การเงิน (financial literacy) ส่วนใหญ่มัก ‘ล้นเหลือ’ ในทางปฏิบัติ ผู้ทรงคุณวุฒิชี้ว่า ปัญหาไม่ได้ อยู่ที่เนื้อหา แต่เกิดจากการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง ซึ่งมักเป็นผู้ที่มีปัญหาทางการเงินและไม่ มีความพร้อมในการเรียนรู้ โดยกล่าวไว้ว่า ‘คนที่มีปัญหาจริง ๆ มักไม่ใช่คนที่สมัครเรียนเอง ส่วน ใหญ่ที่เข้าร่วมกลับเป็นคนที่มีพร้อมอยู่แล้ว หรือกลุ่มที่โลกอยากกรวยเร็ว’ หลายครั้งการอบรมที่มี

ประโยชน์จึงไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่สมควรยกระดับความรู้ได้จริงเป็นปัญหาที่ลำบากใจ (Dilemma) ของการจัดการเรียนรู้เสริมทักษะทางการเงิน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ข้อเสียก็คือคนที่ไปฟังจริงไม่ใช่คนที่จำเป็นจริง ๆ และนั่นคือปัญหา Dilemma คือว่าคนที่สมัครไปเรียนส่วนใหญ่คือคนที่จริง ๆ ก่อนข้างมีความพร้อมและใส่ใจแล้วก็อยากรู้เพิ่ม คนที่มีปัญหาการเงินจริง ๆ ที่เป็นคนที่ไม่เข้าใจจริง ๆ *They never going to start*” (นักวิจัย RIPED)

(6) ดูแลสุขภาพให้แข็งแรง (Prioritize Health) ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นย้ำว่า ‘สุขภาพที่ดี’ คือพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มพนักงานเอกชนที่มีรายได้จำกัด หากสามารถดูแลสุขภาพให้แข็งแรงและไม่เจ็บป่วยบ่อย ย่อมช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งมักเป็นค่าใช้จ่ายก้อนใหญ่ที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ การเจ็บป่วยเรื้อรังยังส่งผลกระทบต่อรายได้หากต้องหยุดงานหรือลดประสิทธิภาพในการทำงานลง

การส่งเสริมสุขภาพของพนักงานจึงเป็นกลยุทธ์เชิงป้องกันที่ควรได้รับการสนับสนุน ทั้งในระดับบุคคลที่ต้องใส่ใจตนเอง และในระดับองค์กรที่ควรจัดสวัสดิการหรือกิจกรรมเพื่อสุขภาพ เช่น ตรวจสุขภาพประจำปี การให้คำแนะนำด้านโภชนาการ หรือการส่งเสริมการออกกำลังกาย โดยเป้าหมายสำคัญคือการลดภาระในระบบประกันสังคม และช่วยให้พนักงานรักษาความสามารถในการหารายได้ในระยะยาว ดังคำกล่าวที่ว่า

“เรื่องของสุขภาพพนักงานมันก็หนีไม่พ้น โดยหลักการนั้นก็คือแต่ละคนก็ต้องดูแลสุขภาพของตัวเองเป็นพื้นฐานไว้ก่อน ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยมันดีที่สุดใช่ไหม” (ผู้บริหารองค์กร)

“ส่งเสริมเรื่องของสุขภาพของคนที่ยังทำงานอยู่ เพราะว่าถ้าเขาสุขภาพดีไม่ค่อยเจ็บป่วย การที่เขาใช้สิทธิประกันสังคมในส่วนของการรักษาพยาบาลมันก็จะน้อยลง ก็จะทำให้มีเงินเหลือมากขึ้นครับ” (นักวิจัย TDRI)

โดยสรุป แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินในกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ต้องดำเนินการอย่างรอบด้าน ตั้งแต่การสร้างความรู้และวินัยการเงิน ไปจนถึงการลงทุนตามหลักวงจรชีวิต เสริมสร้างทักษะใหม่เพื่อหารายได้ และดูแลสุขภาพเพื่อความมั่นคงในระยะยาว ทั้งนี้ การสนับสนุนควรครอบคลุมทั้งระดับบุคคลและองค์กร โดยเชื่อมโยงกลไกสวัสดิการรัฐ เข้ากับการเสริมสร้างทุนมนุษย์อย่างเป็นระบบ

3) ภาพรวมความเชื่อมโยงและความต่อเนื่องของการวิจัย 3 ระยะ

สรุปผลการวิเคราะห์จากการวิจัยทั้ง 3 ระยะ สะท้อนอย่างชัดเจนว่า การส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้ยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายมิติอย่างเป็นระบบ โดยในการวิจัยก่อนการทดลอง (ระยะที่ 1) ได้ค้นหาข้อมูลเชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องความสำเร็จทางการเงินส่วนบุคคล ซึ่งนำไปสู่การออกแบบโปรแกรมที่เหมาะสม ในการวิจัยระยะที่ 2 ได้ทำการทดลองดำเนินการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างภายในสมมติฐานที่ต้องการทดสอบว่า ‘พนักงานที่ได้รับ (กลุ่มทดลอง) และพนักงานที่ไม่ได้รับ (กลุ่มควบคุม) โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินที่แตกต่างกัน’ โปรแกรมดังกล่าวได้รับการทดสอบผ่านการวิจัยกึ่งทดลอง พร้อมการเก็บข้อมูลเชิงลึกเสริมความน่าเชื่อถือในเชิงคุณภาพ และในการวิจัยระยะที่ 3 ได้ทำการสังเคราะห์แนวทางที่เป็นไปได้ในระดับมหภาคและระดับจุลภาค โดยผลการวิจัยทั้ง 3 ระยะมีความเชื่อมโยงและส่งเสริมกันอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนถึงความจำเป็นในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับบุคคลพนักงาน สถานศึกษา และระบบโครงสร้างสวัสดิการสาธารณะ เพื่อให้สามารถตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครอบคลุมและเป็นรูปธรรม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาโปรแกรมและแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนด้วยการวิจัยผสานวิธี โดยมีความมุ่งหมายของงานวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน 2) เพื่อออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน และ 3) เพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน อันจะทำให้เกิดสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในบริบทของการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในประเทศไทย

โดยออกแบบการวิจัยผสานวิธี (Mixed Methods Research) รูปแบบสอดแทรก (Intervention Design) ตามหลักการแนวคิดของเครสเวลล์ (Cresswell, 2015) ด้วยวิธีการเชิงปริมาณรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experiment) สำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ร่วมกับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใน 3 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงก่อนการทดลอง ช่วงระยะทดลองและช่วงติดตามผลหลังการทดลอง 4 สัปดาห์ (Pre-Post-Follow Up Test Control Group Design) เพื่อนำข้อมูลเชิงลึกสนับสนุนผลการวิจัยกึ่งทดลองอย่างลุ่มลึกมากขึ้น ทั้งนี้การศึกษานี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนดำเนินการวิจัย ซึ่งจะสรุปผลการศึกษา 3 ระยะ (Phase) ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 ในช่วงก่อนการทดลอง

สรุปผลการวิจัยในช่วงก่อนการทดลอง

วัตถุประสงค์การวิจัยระยะที่ 1 ในช่วงก่อนการทดลองเพื่อค้นหา (Exploratory) มุ่งทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน

ศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษา (Case Study Typology Qualitative Method) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) กับผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นบุคคลตัวอย่างด้านการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล สามารถมีสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณหรือมีอิสรภาพทางการเงิน (Best Practices) โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือก

แบบเจาะจงและใช้เทคนิคการเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญด้วยวิธีลูกโซ่ (Snowball) ได้ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 15 ท่าน อายุเฉลี่ย 56 ปี ระยะเวลาการดำเนินการระหว่าง 15 กุมภาพันธ์ 2567 ถึง 15 เมษายน 2567 จากนั้นนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (QDA) และนำไปออกแบบโปรแกรมในระยะการทดลองต่อไป ซึ่งผ่านการตรวจสอบเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยค้นพบ 3 ประเด็นสำคัญจากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Thematic analysis) ได้แก่

(1) มุมมองต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ เพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความหมายของการมีสุขภาวะทางการเงินและการนิยามความหมายของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในบริบทคนไทยชนชั้นกลาง เป็นปฐมบทก่อนจะนำไปสู่ธีมที่ 2

(2) สาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวก แสดงสาเหตุแห่งความสำเร็จที่ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในบริบทไทย อันจะนำไปสู่วิธีการปฏิบัติที่เกิดประสิทธิผลในธีมที่ 3

(3) วิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อเป็นแนวทางออกแบบโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกต่อไป สรุปรายละเอียดดังต่อไปนี้

มุมมองต่อการมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณในบริบทไทย ซึ่งให้ความหมายของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ว่าเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการเงิน อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่งผลถึงครอบครัวหรือชุมชนได้ โดยไม่ได้จำกัดเพียงแค่ความมั่นคงทางการเงินเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความพอดี ความเต็มอิ่ม หรือความพึงพอใจ ซึ่งเกิดจากความสงบภายในจิตใจ องค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตและการบรรลุถึงการมีสุขภาวะทางการเงินในระยะยาวโดยเฉพาะหลังวัยเกษียณ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทักษะการบริหารจัดการและวางแผนทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการตระหนักรู้ในตนเองและอาศัยความเข้มแข็งทางอารมณ์หรือความมีวินัย

สาเหตุสำคัญที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ได้แก่ เจตคติทางการเงิน ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ความรู้ทางการเงิน อิทธิพลทางเศรษฐกิจและสังคม และสุขภาพที่ดีทั้งทางกายและจิตใจ เนื่องจากสุขภาพส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการออม การใช้จ่าย และการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของบุคคล นอกจากนี้ ยังพบว่า ‘บริบททางสังคมแบบเครือญาติ’ มีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมการเงินของคนไทยโดยเฉพาะในวัยเด็ก และแม้บุคคลจะมี

ความรู้ทางการเงินเพียงพอ แต่อคติทางความคิด (Cognitive Bias) ยังคงเป็นปัจจัยแทรกซ้อนที่มีผลต่อการตัดสินใจทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ วิธีการหรือกลยุทธ์ที่ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินที่ดี ได้แก่ การเรียนรู้ผ่านตัวแบบ (Models) การใช้เครื่องมือทางการเงิน และการพัฒนาโปรแกรมที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงตามกลุ่มเป้าหมาย (Tailored Programs) อาทิ แอปพลิเคชันสำหรับจัดทำงบประมาณ การใช้กลไกเกม (Gamification) และการฝึกปฏิบัติจริง (Hands-on Practice) ทั้งนี้ควรมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 เดือน ในบริบทของสังคมไทย พบว่าความเชื่อเรื่องการเคารพบุพการีความศรัทธาในคำสอนทางศาสนา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อเจตคติอันยังส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเงินของบุคคล ซึ่งเป็นแนวทางในการใช้ชีวิต

ข้อจำกัดในการวิจัยระยะก่อนการทดลอง

แม้การเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญระดับสูงบางท่านมีข้อจำกัด ทำให้ต้องใช้ข้อมูลทุติยภูมิทดแทนการสัมภาษณ์สด หรือบางท่านจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผ่านช่องทางออนไลน์ แต่การใช้บทสัมภาษณ์สาธารณะจากสื่อออนไลน์เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยวิเคราะห์มุมมองที่หลากหลายจากผู้เชี่ยวชาญในวงกว้างมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลกว่าครึ่งสามารถเข้าร่วมการสัมภาษณ์ซ้ำได้ ช่วยเพิ่มความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล อย่างไรก็ตาม การจัดการรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่งสะท้อนถึงความยืดหยุ่นของกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพในบริบทที่ทำหาย

การอภิปรายผลการวิจัยระยะก่อนการทดลอง

เพื่อความชัดเจนในการอภิปรายผล ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 8 ประเด็นหลัก แต่ละประเด็นนำเสนอข้อค้นพบที่สำคัญ พร้อมเชื่อมโยงกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายความหมายในบริบทสังคมไทยนำไปสู่สาเหตุและวิธีการสร้างเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก

1) พฤติกรรมการเงินได้รับอิทธิพลจากค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม

ผลการศึกษาระยะก่อนการทดลองชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมทางการเงินของพนักงานชนชั้นกลางในสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม โดยเฉพาะค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลตีความ ‘พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก’ แตกต่างจากนิยามของ Kempson et al. (2017) โดยมุ่งเน้นการเตรียมเงินสำรองเพื่อดูแลครอบครัวและคนใกล้ชิด มากกว่าการเตรียมเพื่อความมั่นคงของตนเองเพียงอย่างเดียว ลักษณะนี้สะท้อนค่านิยมครอบครัวใหญ่ของสังคมไทยที่ยังคงเกี่ยวพันกัน เช่น การเลี้ยงดูพ่อแม่ในยามชรา หรือการสืบทอด

มรดก แม้ในบางกรณีจะหมายถึงการลงทุนให้บุตรได้รับการศึกษาสูงเพื่อนำรายได้กลับมาดูแล บิดามารดาในยามเกษียณ แทนการออมส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบย้อนแย้งของ ความสัมพันธ์ที่เป็นระบบครอบครัวอุปถัมภ์ คือ การสืบทอดหรือการส่งต่อภาระหนี้สินให้คนรุ่น ถัดไป ระหว่างรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดหนี้สะสมเรื้อรัง ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ขาดความสามารถในการสร้าง ฐานะทางการเงินที่มั่นคงของตนเองได้

นอกจากนี้ แนวโน้มของสังคมทุนนิยมที่ได้รับมาจากกระแสโลกาภิวัตน์กว่า 40 ปี ที่ กระตุ้นการบริโภคคนไทยตามสมัยนิยมและการก่อหนี้จากรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูกหลานยังเข้มข้นมากขึ้น เรื่อย ๆ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก โดยผู้ให้ข้อมูลหลายราย สะท้อนว่าการใช้จ่ายเกินตัวเพื่อรักษาภาพลักษณ์หรือสถานะทางสังคมเป็นปัญหาที่พบได้บ่อย ซึ่ง พฤติกรรมดังกล่าวมักลดทอนความสามารถในการออมและการจัดการทางการเงินในระยะยาว อีกทั้ง ยังมีผลต่อการวางแผนทางการเงินอย่างเป็นระบบ

ซึ่งสะท้อนแนวคิดของ Ajzen (1994) ในทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (TPB) ว่า ‘ความเชื่อ เกี่ยวกับพฤติกรรม’ และ ‘ความเชื่อเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคม’ เป็นแรงผลักดันสำคัญในการ กำหนดเจตนาและพฤติกรรมจริง หากบุคคลประเมินว่ากลุ่มคนรอบตัวนั้น มีความสำคัญต่อตนเอง และได้รับรู้ถึงความคาดหวังให้ตนปฏิบัติตามแนวทางของสังคม ก็มีแนวโน้มจะปฏิบัติตาม

2) บทบาทของศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) ต่อสุขภาวะทางการเงิน

จากข้อค้นพบของการวิจัย แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ซึ่งฝังรากมาจาก ความเชื่อและศรัทธาในวิถีชีวิตแบบไทย มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเจตคติทางการเงิน โดย ผู้เชี่ยวชาญให้ความหมาย ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่จะนำไปสู่ ‘สุขภาวะทางการเงิน’ ใน สังคมไทยนั้น ‘ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีทรัพย์สินหรือรายได้จำนวนมาก...แต่คือการมีเพียงพอสำหรับ ดำรงชีวิตโดยไม่ต้องกังวลเรื่องเงิน’ SEP ทำหน้าที่เป็น กรอบของค่านิยมสังคมที่วางหลัก ‘พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน’ ควบคู่กับความรับผิดชอบและการพึ่งพาตนเอง ช่วยลด พฤติกรรมการบริโภคนิยมและส่งเสริมวินัยทางการเงิน สอดคล้องกับการอธิบายของ Jitsuchon (2019) ที่มองว่า SEP เป็นกรอบแนวคิดระดับสากลที่สามารถปรับใช้ในเชิงนโยบายเพื่อสร้างความ สมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับคุณภาพชีวิต เมื่อเชื่อมโยงเข้ากับทฤษฎีพฤติกรรมตาม แผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Ajzen (1994) จะเห็นว่า SEP เสริมเจตคติที่มีต่อ พฤติกรรม (Attitude Toward the behavior) กำหนดความตั้งใจ (Intention) สู่พฤติกรรมวางแผน เล็งเห็นประโยชน์ระยะยาวมากกว่าระยะสั้น เสริมความคล้อยตามกลุ่ม (Subjective Norm) ผ่าน

อิทธิพลค่านิยมชุมชนและศาสนา และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) ผ่านความเชื่อความศรัทธาภายในบุคคล สามารถควบคุมให้เกิดผลได้ตามที่ตั้งใจ บุคคลจึงจะมีแนวโน้มจะแสดงพฤติกรรมนั้น ขณะเดียวกัน การใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อสร้างวินัยทางการเงิน สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ สมคิด ทุมวงศ์ และคณะ (2561) ที่บูรณาการหลักศีล 5 และมรรคมีองค์ 8 ในโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรสำหรับเกษตรกร จ. ศรีสะเกษ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวก และ เช่นเดียวกับงานของ อารังค์ แสงสุริยจันทร์ (2553) ที่ประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเกษตรกรในชุมชนบุญนิยมราชธานี อโศก จ.อุบลราชธานี อันเป็นตัวอย่างของการผสานค่านิยมทางศาสนาและเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน

3) อุปสรรคจากสังคมเศรษฐกิจสมัยใหม่ต่อการเกิดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ข้อค้นพบชี้ว่าแนวโน้มของสังคมทุนนิยมที่กระตุ้นการบริโภคและการก่อหนี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลว่าการใช้จ่ายเกินตัวเพื่อรักษาภาพลักษณ์หรือตำแหน่งทางสังคมมักลดทอนความสามารถในการออมและการวางแผนทางการเงินระยะยาว สอดคล้องกับ แนวคิดของ (Thaler & Sunstein, 2008) และ Kahneman and Tversky (2003) ที่อธิบายว่าอคติด้านการตัดสินใจ เช่น อคติในปัจจุบัน (Present Bias) อคติในการมองภาพอนาคต (Projection Bias) และอคติของความกลัวสูญเสีย (Loss Aversion) ทำให้บุคคลมักตอบสนองต่อความต้องการระยะสั้นมากกว่าการวางแผนระยะยาว อีกทั้ง Kahneman et al. (2021) ยังชี้ว่าปัจจัยรบกวนภายนอก (Noise) เป็นสิ่งเร้ากระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบการบริโภค เช่น ค่านิยมแฟชั่น คนมีชื่อเสียง หรือโฆษณา เป็นอีกสาเหตุที่บั่นทอนคุณภาพการตัดสินใจ การแก้ไขอคติเหล่านี้สามารถทำได้ผ่านการออกแบบสถาปัตยกรรมการเลือกโดยใช้เทคนิคเตือนแบบไม่บังคับ (Nudge) ควบคู่กับการสร้างความตระหนักรู้ตนเองผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การจดบันทึก การใช้แอปพลิเคชันติดตามพฤติกรรมการเงิน การเรียนรู้จากตัวอย่างจริง การสร้างประสบการณ์ผ่านเกมจำลองสถานการณ์จริง และการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มเพื่อน ซึ่งวิธีการเหล่านี้ช่วยให้การตัดสินใจมีเหตุผลได้ดีกว่าการให้คำแนะนำหรือการให้ความรู้เพียงครั้งเดียว

4) การให้ความรู้ทางการเงินที่จำเป็นอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องประกอบด้วยการสร้างทักษะและประสบการณ์

หลักฐานจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ (Brüggen et al., 2017; CFPB, 2015; Fan & Henager, 2022; Kempson et al., 2017; Ozmete & Hira, 2011; Xiao et al., 2007) ยืนยันว่าความรู้ทางการเงิน (Financial Knowledge) ประสบการณ์ตรง (experience) การจัดการเงินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การตัดสินใจและพฤติกรรมทางการเงินที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยล่าสุด (Yakoboski et al., 2023; Zulaihati et al., 2020) ชี้ว่า 'ความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ' หากไม่ลงมือทำจริงและการกำกับตน (self-regulation) พร้อมแรงเสริมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างยั่งยืน โปรแกรมจึงควรมีกิจกรรมปฏิบัติการลงมือทำทันทีหลังการอบรม และการสะท้อนคิดปรับแผน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ตรง รวมทั้งรับการเสริมแรงที่ช่วยคงพฤติกรรมการเงินเชิงบวกได้ต่อไปในระยะยาว

5) วิธีการเรียนรู้ผ่านตัวแบบและการโค้ชเฉพาะบุคคล (One-on-One Coaching)

ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคสนาม สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1986) ที่อธิบายว่าการเรียนรู้พฤติกรรมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรม ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Retention) การเลียนแบบ (Reproduction) และการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ซึ่งแรงจูงใจดังกล่าวอาจเกิดจากการได้รับรางวัล การเห็นความสำเร็จของตัวแบบ หรือการตระหนักถึงประโยชน์ที่จะเกิดกับตนเอง การเรียนรู้ในลักษณะนี้ครอบคลุมทั้งตัวแบบที่มีชีวิตจริง (Live Model) ตัวแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) และคำสอนทางวาจา (Verbal Instruction Model) ซึ่งเมื่อเชื่อมกับการโค้ชเฉพาะบุคคล และการใช้ตัวแบบที่มีลักษณะสถานะใกล้เคียงกัน จะสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเพิ่มขึ้น (Self-efficacy) และลงมือทำได้

นอกจากนี้ยังสามารถใช้เทคนิคเชิงประสบการณ์และการบำบัดด้วยเรื่องเล่า ตามแนวทางของ Klontz (2008) และ McCoy et al. (2013) การปรับเจตคติทางการเงินให้เข้าถึงมิติความรู้สึกและอารมณ์เฉพาะบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ในบริบทสังคมไทยที่มีแนวโน้มหลีกเลี่ยงการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินส่วนบุคคล การออกแบบโปรแกรมที่จัดให้มีพื้นที่ปรึกษาแบบส่วนตัวจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสม ทั้งยังช่วยให้ผู้รับการปรึกษารู้สึกปลอดภัยและเปิดใจมากขึ้น

6) สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แข็งแกร่งสมบูรณ์เป็นรากฐานของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ข้อค้นพบที่แตกต่างจากงานวิจัยจำนวนมากคือ สุขภาพกายและสุขภาพจิตถูกระบุว่าเป็นสาเหตุสำคัญต่อความสำเร็จในการสร้างและคงอยู่ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก โดยสุขภาพที่ย่ำแย่อาจนำไปสู่ความเครียดและค่าใช้จ่ายทางการแพทย์สูง ทำให้การออมและการวางแผนการเงินสะดุด สอดคล้องกับ คติไทยที่ว่า 'ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว' และตอกย้ำถึงความจำเป็นในการวางแผนการเงินควบคู่กับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม อีกทั้งหากร่างกายเจ็บป่วยจนไม่สามารถทำงานได้ ย่อมทำให้ขาดรายได้ ซึ่งอาจกระทบต่อความสามารถในการจัดการทางการเงินและความมั่นคงทางการเงินของครอบครัว นอกจากนี้ หากไม่มีระบบประกันสุขภาพที่เพียงพอ ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลอาจกลายเป็นภาระหนักแก่ครอบครัว ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินและคุณภาพชีวิตของคนรุ่นถัดไป

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยก่อนหน้านี้เกี่ยวกับพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (PFB) เช่น Brüggem et al. (2017); CFPB (2015); Fan and Henager (2022); Kempson et al. (2017); Ozmete and Hira (2011); Xiao et al. (2007) พบว่างานเหล่านี้มุ่งศึกษาในมิติด้านความรู้ทางการเงิน เจตคติ และพฤติกรรมการจัดการทางการเงิน โดย ไม่ได้กล่าวถึงประเด็นด้านสุขภาพกายหรือสุขภาพจิต ขณะที่งานของ Fan and Henager (2022) ได้กล่าวถึงความเครียดและสุขภาพจิตเป็นสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงิน แต่ไม่ได้กล่าวถึงสุขภาพกาย ดังนั้นข้อค้นพบครั้งนี้จึงระบุว่าทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตต่างมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการเงินและสุขภาพทางการเงิน

7) วิธีการให้คำปรึกษาที่ออกแบบเฉพาะบุคคล (Tailor-Made Consulting)

จากข้อค้นพบในการศึกษานี้ การให้คำปรึกษาแบบเฉพาะบุคคล เป็นวิธีการสำคัญเนื่องจากพฤติกรรมการเงินมีความแตกต่างกันตามเป้าหมาย เจตคติชีวิต และค่านิยมส่วนบุคคล เช่น วัย รายได้ ภาระครอบครัว และความเชื่อเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่มักหลีกเลี่ยงการพูดคุยเรื่องเงิน ทำให้หลายคนขาดโอกาสได้รับคำแนะนำที่ตรงกับสถานการณ์ของตนเอง สอดคล้องกับ Klontz (2008) ที่พบว่าโปรแกรมบำบัดจิตวิทยาทางการเงิน (Experiential Therapy และ Financial Planning) ซึ่งมีการติดตามผลต่อเนื่องสามารถช่วยให้บุคคลปรับพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับ McCoy et al. (2013) ที่ใช้การบำบัดทางการเงินด้วยเรื่องเล่า (Narrative Financial Therapy) เพื่อเชื่อมโยงประสบการณ์ทางอารมณ์และจิตวิทยา อันเป็นกลไกสำคัญในการปิดช่องว่างระหว่างเจตนากับการลงมือทำจริง ทั้งนี้ การออกแบบโปรแกรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายและข้อจำกัดเฉพาะบุคคล พร้อมการติดตาม

พฤติกรรมอย่างต่อเนื่องจนกว่าบุคคลจะสามารถจัดการการเงินได้ด้วยตนเอง จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้การส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเกิดขึ้นและคงอยู่ในระยะยาว

8) การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ

จากข้อค้นพบในการรักษาพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้คงอยู่ในระยะยาว จำเป็นต้องดำเนินการติดตามอย่างน้อย 3-6 เดือน เพื่อประเมินการรับรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้อง รวมทั้งเสริมสร้างกำลังใจให้บุคคลยังคงมุ่งมั่นต่อไป ทั้งนี้ การประเมินผลอย่างต่อเนื่องโดยใช้ทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณ เช่น สัดส่วนเงินออมฉุกเฉิน อัตราการลดหนี้ และการเพิ่มสินทรัพย์ รวมถึงตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ เช่น ความพึงพอใจทางการเงินและภาวะสุขภาพจิต สอดคล้องกับแนวคิดวงจรการป้อนกลับ (Feedback loop) ซึ่งหมายถึงการนำผลลัพธ์จากการกระทำกลับมาใช้ปรับปรุงการกระทำในครั้งถัดไปอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พฤติกรรมคงอยู่และพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการกำกับหรือควบคุมตนเอง (Self-regulation) ของ Bandura (1986) ที่มองว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยการควบคุมตนเองในการประเมินและปรับพฤติกรรมผ่านฟังก์ชันด้านจิตวิทยาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ การใช้วิธีการสะกิดเตือน (Nudge-based dashboards) เพื่อช่วยลดสิ่งรบกวนภายนอก (Noise) และเตือนความก้าวหน้าของบุคคล สอดคล้องกับ แนวคิดของ Thaler and Sunstein (2008) และ Kahneman et al. (2021) ซึ่งชี้ว่าการออกแบบสภาพแวดล้อมการตัดสินใจที่ดีสามารถช่วยรักษาวินัยทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการประเมินเป็นครั้งคราว

ทั้งนี้ ข้อค้นพบดังกล่าวมีนัยสำคัญในการออกแบบโปรแกรมที่เน้นการสร้างความรู้ ทัศนคติ พัฒนาความรู้ทางการเงิน และใช้พลังทางสังคมปลูกฝังพฤติกรรมการเงินที่ดี เพื่อลดช่องว่างระหว่างความตั้งใจที่เกิดขึ้นแล้วลงมือทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้ เพื่อเตรียมความพร้อมทางการเงินหลังเกษียณอย่างมั่นคงและยั่งยืนในสังคมไทย

การวิจัยระยะที่ 2 ในช่วงการทดลอง

สรุปผลการวิจัยในระยะการทดลอง

วัตถุประสงค์การวิจัยระยะที่ 2 ในช่วงการทดลองเป็นการศึกษาแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experiment) เพื่อออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน

ศึกษาด้วยวิธีการข้ามกระบวนการค้นระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับเชิงคุณภาพ แบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยสอดแทรกโปรแกรม (Intervention Design) เป็นการออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้เชิงกรณีศึกษา (Case base Learning) และ

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญาสังคม (Social cognitive theory) ที่ได้จากการสังเกต เลียนแบบ ตัวแบบ ด้วย 4 ขั้นตอนกระบวนการของ Bandura (1986) กับกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มทดลอง (Treatment Group) เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก และเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม (Control Group) โดยกลุ่มทดลองผู้เข้าร่วมโปรแกรมจะเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้โดย 5 กิจกรรม อบรมจากตัวแบบ (Modeling) ปฏิบัติการ (Workshop) ในรูปแบบการสร้างสภาพแวดล้อมทาง สังคมเชิงบวกด้วยการให้รุ่นพี่บอกเล่าประสบการณ์แก่รุ่นน้อง (Experience & Knowledge sharing) และรับการให้คำปรึกษาทางการเงินแบบตัวต่อตัว (Tailored one-on-one consulting) รวมทั้งการใช้เครื่องมือเสริมให้เกิดพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ หลักการสะกิด (Nudge) ใช้ แอปพลิเคชันทางการเงิน (Application) เกมการเงินและการเสริมแรงด้วยวิธีการเกม (Gamification) เป็นระยะ 10 สัปดาห์ ด้วยวิธีการวัดประเมินผลทั้งก่อน-หลัง และติดตามผล โปรแกรมของกลุ่มตัวอย่างพร้อมกันทั้งสองกลุ่มเพื่อนำมาเปรียบเทียบประสิทธิผลของโปรแกรม ส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในการวิจัยนี้ ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสังเกตพฤติกรรม จดบันทึก อ่านผลจากการสะท้อนกลับในใบงานระหว่างการร่วมกิจกรรมของกลุ่มทดลองและทำ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และสัมภาษณ์รายบุคคล (In-dept Interviews) และนำมาวิเคราะห์ประเด็น (Thematic Analysis) เพื่อใช้เป็นข้อมูลเชิงลึกประกอบเชิงปริมาณ

เก็บข้อมูลจากพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนแห่งหนึ่ง พื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งผ่าน เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ (Criterion Based Selection) เป็นกลุ่มวัยก่อน เกษียณ โปรแกรมกิจกรรมจัดขึ้นตั้งแต่ 23 สิงหาคม ถึง 30 ตุลาคม 2567 และเก็บข้อมูลติดตามใน วันที่ 30 พฤศจิกายน 2567 ตัวแปรที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

(1) ตัวแปรจัดกระทำ (Treatment Variable) คือ โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิง บวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินในกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน และ

(2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก ซึ่งประกอบด้วย พฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ ดำเนินกระบวนการวิจัย ประสานงานกับผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย ออกแบบโปรแกรมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และทำหน้าที่เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ (Facilitator) เพื่อกระตุ้นการ เปลี่ยนแปลงในกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการศึกษารูปร่างได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง: กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมประกอบด้วยเจ้าหน้าที่และอาจารย์ จากสถานศึกษาภาคเอกชนจำนวน 44 คน โดยจัดกลุ่มทดลองและควบคุมด้วยการสุ่มแบบง่าย ภายหลังมีผู้เข้าร่วมครบถ้วน 38 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 17 คน และกลุ่มควบคุม 21 คน โดย

ข้อมูลเชิงพรรณนา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นโสด ในครอบครัวขนาดเล็ก 2-3 คน รายได้ครัวเรือนอยู่ในระดับกลาง 50,000-100,000 บาทต่อเดือน และมีอายุเฉลี่ยระหว่าง 39-59 ปี

การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (Descriptive Statistics): พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเงินโดยรวมทั้งนี้ได้แยกองค์ประกอบเป็น พฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) ทุกพฤติกรรมสูงขึ้นหลังสิ้นสุดโปรแกรมและยังคงพฤติกรรมต่อเนื่องในระยะติดตาม 4 สัปดาห์ ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีการเปลี่ยนแปลงไม่แตกต่างกันทั้งก่อน หลังและติดตาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย: การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทาง (Two-Way Repeated Measures MANOVA) ถูกเลือกในการการวิจัยส่วนนี้เพื่อตรวจสอบสมมติฐานการวิจัยที่ว่า ‘พนักงานที่ได้รับ/ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และมีช่วงเวลาทำการวัดที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินที่แตกต่างกัน’ พบว่า กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการเงินที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างช่วงเวลาและกลุ่มตัวอย่าง โดยมีอิทธิพลร่วมระหว่างกลุ่มและช่วงเวลา (Interaction effect) ที่สำคัญระหว่างปัจจัยกลุ่มและเวลา (Wilks' Lambda = .717, $p = .024$) สะท้อนว่าโปรแกรมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินในกลุ่มทดลองอย่างชัดเจน ทั้งนี้ผลการวิเคราะห์ยืนยันด้วยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนรายคู่ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก จำแนกตามกลุ่มและเวลา (Pairwise Comparisons) ที่แสดงให้เห็นว่า กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการเงินที่พัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจากช่วงก่อนการทดลอง และคงอยู่ในช่วงติดตาม 4 สัปดาห์ ขณะที่กลุ่มควบคุมไม่พบการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญ โดยการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมก่อนหน้าทำการแทรกแซงด้วยโปรแกรมทดลอง ทั้งสองกลุ่มมีคะแนนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่วัดคุณสมบัติทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการไคสแคว์ พบว่าทั้งสองกลุ่มมีคุณสมบัติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นกัน จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณสามารถสรุปได้ว่า โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกมีประสิทธิภาพและส่งผลในเชิงบวกต่อพฤติกรรมการเงินของกลุ่มทดลอง ทั้งในด้านการจัดการเงินและการวางแผนการเงิน โดยผลที่เกิดขึ้นยังคงอยู่ในระยะติดตาม ซึ่งแสดงถึงความคงทนของผลลัพธ์ในระยะ 14 สัปดาห์ หรือกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเกิดขึ้นได้ในระยะสั้นถึงกลาง

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวกกับการยกระดับสุขภาวะทางการเงินพบว่าคะแนนเฉลี่ยของสุขภาวะทางการเงิน (FWB) ของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นอย่างมี

นัยสำคัญหลังสิ้นสุดการทดลองในโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงิน ขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยของสุขภาวะทางการเงินเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบทางเดียว พบว่าทั้งผลของกลุ่มและเวลามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่อิทธิพลร่วมระหว่างกลุ่มและเวลาไม่ปรากฏความแตกต่างชัดเจน อย่างไรก็ตามการวัดประเมินสุขภาวะการเงินของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้เป็นเพียงเครื่องมือเสริมเพื่อประกอบการแสดงผลของประสิทธิภาพโปรแกรมเท่านั้น

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการติดตามประเมินผลกิจกรรมหลังสิ้นสุดการทดลองจากการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมมีระดับความร่วมมือแตกต่างกันตามบริบทชีวิตส่วนตัว ทั้งด้านเวลา อาชีพ และประสบการณ์เดิม อย่างไรก็ตาม กิจกรรมที่มีลักษณะการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ เช่น การพบที่ปรึกษาทางการเงินส่วนตัว การใช้แอปพลิเคชันทางการเงิน (Make by KBank) การเล่นเกม และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับตัวแบบความสำเร็จ ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมได้สูงกว่าการบรรยายแบบทางเดียว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ เกิดการตระหนักรู้จากการได้ปฏิบัติ การเริ่มต้นจัดบันทึกและวางแผนการใช้จ่าย (Budgeting) ลดการใช้จ่ายไร้สาระลงได้ วางแผนการบริหารความเสี่ยง ลดหย่อนภาษี และการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการลงทุน ขณะเดียวกัน โปรแกรมฯ ยังสะท้อนข้อจำกัดของผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มทดลองบางรายที่รู้สึกท้อแท้จากปัญหาหนี้สินสะสมมากเกินไป ความไม่มั่นใจในการลงทุน หรือเล็งเห็นการใช้เทคโนโลยีทางการเงิน โดยรวม โปรแกรมสามารถกระตุ้นความตระหนักรู้สถานภาพทางการเงินของตนเองและจุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมในกลุ่มพนักงานได้จริง กล่าวโดยสรุป โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาเจตคติและพฤติกรรมการเงินของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนวัยก่อนเกษียณได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำเร็จของโปรแกรมฯ เกิดจากการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ทำซ้ำและเข้าถึงที่ปรึกษาส่วนตัวได้ง่าย ซึ่งล้วนเป็นสาเหตุสำคัญที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

ข้อจำกัดในการวิจัยระยะทดลอง

การรับสมัครผู้เข้าร่วมโปรแกรมกำหนดเฉพาะพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนชาวไทย สัญชาติไทย มีรายได้ระดับปานกลาง มีเงินเดือนประจำ ได้รับสิทธิประกันสังคมและสวัสดิการหลังเกษียณจากภาครัฐ กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีความตั้งใจปรับแก้สถานการณ์ทางการเงินของตนเอง และเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณ จึงต้องคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์อย่างเคร่งครัด ความท้าทายอยู่ที่ข้อจำกัดด้านวัฒนธรรมไทยซึ่งไม่เปิดเผยข้อมูลการเงินส่วนบุคคล ทำให้การออกแบบวิจัยเชิงปริมาณต้องใช้รูปแบบกึ่งทดลอง และได้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กถึงปานกลาง

แม้ว่าการวิจัยระยะที่ 2 นี้จะได้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กถึงปานกลาง เนื่องจากข้อจำกัดด้านการคัดเลือกผู้เข้าร่วมซึ่งต้องมีคุณสมบัติเฉพาะและสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเคร่งครัด แต่ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าขนาดอิทธิพล (Effect size) อยู่ในระดับสูง ซึ่งตามเกณฑ์การตีความของ Cohen (1988) แสดงว่าผลลัพธ์มีความสำคัญในเชิงปฏิบัติต่อกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ ก่อนการทดลองจริง ได้ทำการ ทดสอบนำร่อง (Pilot test) กับกลุ่มเป้าหมาย 10 คน เพื่อทดสอบและปรับปรุงเครื่องมือและขั้นตอนการดำเนินงานให้มีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มตัวอย่าง ส่งผลให้การเก็บข้อมูลจริงเป็นไปอย่างราบรื่นและลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล ยิ่งไปกว่านั้น แม้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจะเป็นข้อจำกัดในการอ้างอิงผลเชิงสถิติในวงกว้าง แต่ผลที่ได้จากการทดลองครั้งนี้สามารถใช้เป็นกรณีศึกษานำร่อง (Pilot study) ที่มีคุณค่าในการยืนยันความเป็นไปได้และประสิทธิภาพเบื้องต้นของโปรแกรม สำหรับขยายผลและประยุกต์ใช้ในบริบทที่กว้างขึ้นในอนาคต

แม้กลุ่มทดลองจะได้รับโอกาสฝึกปฏิบัติและคำปรึกษาส่วนบุคคล ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางการเงินในหลายด้าน แต่ผู้เข้าร่วมบางส่วนยังให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางรายได้มากกว่าการปรับพฤติกรรม ซึ่งอาจทำให้การเปลี่ยนแปลงบางด้านไม่ชัดเจน ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเงินระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมตั้งแต่ก่อนเริ่มโปรแกรม อาจสะท้อนถึงแรงจูงใจภายในหรือปัจจัยด้านจิตวิทยาที่แตกต่างกัน ดังนั้น การออกแบบโปรแกรมในอนาคตอาจพิจารณาวิธีการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับแรงจูงใจของผู้เข้าร่วมแต่ละกลุ่มมากขึ้น รวมถึงการวางแผนเพื่อลดผลกระทบจากปัจจัยภายนอก เช่น วัฒนธรรมองค์กรและภาวะเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมได้อย่างแม่นยำและครอบคลุมยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี การวัดประเมินสุขภาวะการเงินของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษารั้งนี้เป็นการประเมินระยะสั้น โดยให้เครื่องมือวัดเพื่อยืนยันผลของประสิทธิภาพโปรแกรมได้ในเบื้องต้นเท่านั้น ในการศึกษารั้งต่อไปควรทำการออกแบบวัดสุขภาวะการเงินโดยออกแบบเครื่องมือวัดที่ครอบคลุมทั้งเชิงลึกและรอบด้าน พร้อมติดตามผลในระยะยาว 6-12 เดือนหรือมากกว่า เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

แม้ว่าผลการวิจัยโดยรวมจะมีแนวโน้มเชิงบวกและส่งผลลัพธ์ชัดเจนในกลุ่มที่ไม่มีภาระหนี้เกินตัวหรือมีรายได้พอเพียงต่อรายจ่าย แต่ยังพบข้อจำกัดในบางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มที่มีภาระหนี้สะสมสูง ซึ่งมักไม่เปิดใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแท้จริงและแสดงท่าทีปฏิเสธการเปลี่ยนแปลง ขณะที่วัฒนธรรมองค์กรบางแห่งยังไม่เอื้อต่อการวางแผนการเงินระยะยาวของพนักงาน ส่งผลให้

การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปได้ยากในกลุ่มดังกล่าว จึงควรมีมาตรการช่วยเหลือเฉพาะบุคคลและวางระบบติดตามผลอย่างต่อเนื่อง โดยใช้กลยุทธ์เชิงบังคับสำหรับพนักงานที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับหนี้สะสมเรื้อรัง เพื่อให้โปรแกรมสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ลึกขึ้นและสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว

การอภิปรายผลการวิจัยระยะการทดลอง

ผลการศึกษาระยะที่ 2 พบว่า โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่พัฒนาขึ้นส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมการเงินทั้งด้านการจัดการเงิน (PFB_m) และการวางแผนการเงิน (PFB_p) รวมถึงส่งผลต่อระดับสุขภาวะทางการเงิน (FWB) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งผลการวิจัยยอมรับสมมติฐานทั้ง 4 ข้อ ได้แก่

1. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเงินและการวางแผนการเงินไม่แตกต่างกันในระยะเวลาก่อนการทดลอง
2. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเงินและการวางแผนการเงินสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะเวลา หลังการทดลอง
3. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเงินและการวางแผนการเงินในระยะเวลา หลังการทดลอง และ ติดตามผล หลังการทดลองสูงกว่า ก่อนการทดลอง
4. พนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเงินและการวางแผนการเงินคงทนหลังสิ้นสุดการทดลอง 4 สัปดาห์ (ติดตามผล)

ผลการวิจัยยอมรับสมมติฐานข้อ 1

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมวางแผนการเงิน (PFB_p) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองมีความเท่าเทียมกันในค่าพื้นฐาน (Baseline equivalence) ของตัวแปรตาม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผลหลังการทดลองมีความน่าเชื่อถือ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมของวิธีการคัดเลือกและแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามหลักการของการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-experimental design) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Campbell (1963) ว่าการมีค่าพื้นฐานที่ไม่แตกต่างกันจะช่วยลดอคติจากการเลือกกลุ่ม (Selection bias) และเพิ่มความเที่ยงตรงภายใน (internal validity) ของการวิจัย

ผลการวิจัยยอมรับสมมติฐานข้อ 2

หลังการทดลอง พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการจัดการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาพร้อมกับผลก่อนการทดลองที่ทั้งสองกลุ่มมีคะแนนไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างนี้เป็นผลจากการเข้าร่วมโปรแกรมโดยตรง

โปรแกรมที่ใช้ในการทดลองออกแบบให้ครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่การตั้งดูความน่าสนใจ การจดจำ การลงมือทำ และสร้างแรงจูงใจอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรม เช่น การให้คำปรึกษารายบุคคล (Financial counseling) การจัดทำงบประมาณและบันทึกรายรับรายจ่ายผ่านแอปพลิเคชัน การรวมกลุ่มเพื่อนเล่นบอร์ดเกมการเงิน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ที่มีอิสรภาพทางการเงินหลังเกษียณ ซึ่งช่วยเสริมแรงจูงใจและการตระหนักรู้ในตนเองอย่างต่อเนื่องตลอด 10 สัปดาห์ สามารถเสริมสร้างทั้งเจตคติทางการเงิน การรับรู้ความสามารถควบคุมตนเอง (Self-efficacy) และแรงสนับสนุนทางสังคม ดังนั้นการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อลดความวิตกกังวลทางการเงินลงได้อย่างชัดเจน จึงสร้างความพึงพอใจทางการเงินส่วนบุคคลได้ นำไปสู่สุขภาวะทางการเงินในระยะยาว (Fan & Henager, 2022; Kempson et al., 2017)

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen (1994) เสนอว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดขึ้นจากความตั้งใจ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเจตคติ ความคล้อยตามกลุ่มทางสังคมหรือรับรู้แรงกดดันทางสังคม และการรับรู้ความสามารถควบคุมตนเอง รวมถึงทฤษฎีปัญญาสังคมของ Bandura (1986) ซึ่งอธิบายว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกต (Observational learning) และการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น ภายใต้บริบทการกำหนดซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ถือเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการลงมือทำ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพสอดคล้องกับงานวิจัยของ McCoy et al. (2013) ที่เสนอแนวทางการบำบัดทางการเงินด้วยเรื่องเล่า (Narrative financial therapy) รวมถึงงานของ Barbić (2023) ที่ชี้ว่าความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากขาดการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติจริงควบคู่กัน นอกจากนี้ยังสนับสนุนข้อค้นพบของ Coskun (2023) ที่เสนอว่าเจตคติเป็นกลไกกลางสำคัญในการเชื่อมโยงความรู้ไปสู่พฤติกรรมการเงิน สอดรับกับผู้เข้าร่วมบางราย ซึ่งแสดงความตื่นตัวทางความคิดหลังได้ลงมือทำกิจกรรม และเกิดความเชื่อใหม่ว่า ‘ไม่สายเกินไป’ หากเริ่มต้นวางแผนการเงินอย่างจริงจัง

นอกจากนี้ กิจกรรมในโปรแกรม ยังเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิด ‘การสะกิด’ (Nudge) เป็นเครื่องมือเพื่อกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยไม่บังคับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Jitsuchon (2019) ที่เสนอรูปแบบการสนับสนุนการวางแผนเกษียณในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบบางส่วนขัดแย้งกับงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม ซึ่งสะท้อนมุมมองที่แตกต่างในแนวคิดของ Thaler และ Benartzi อ้างถึงในงานวิจัยของ Ruggeri et al. (2023) ที่สนับสนุนการตั้งระบบอัตโนมัติออมผ่านการหักเงินเดือนใน โครงการ ‘Save More Tomorrow’ โดยผู้ให้ข้อมูล กลุ่มทดลองไม่เห็นด้วยกับการออมอัตโนมัติจากระบบเงินเดือน แต่กลับเรียกร้องให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนข้อมูลและกิจกรรมเชิงปฏิบัติที่ช่วยเสริมทักษะทางการเงินเพื่อเตรียมตัวเกษียณได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัยยอมรับสมมติฐานข้อ 3 และ 4

เมื่อเปรียบเทียบผลที่ได้รับภายในกลุ่มทดลอง พบว่าหลังสิ้นสุดโปรแกรม คะแนนเฉลี่ย พฤติกรรมการจัดการการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) สูงกว่าก่อนการทดลอง และยังคงอยู่ในระดับเดิมเมื่อประเมินติดตามผล 4 สัปดาห์หลังจบโปรแกรม แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและความคงทนของพฤติกรรมการเงินในระยะสั้น การคงอยู่ของผลลัพธ์ สะท้อนว่าผู้เข้าร่วมโปรแกรม กลุ่มทดลองสามารถนำความรู้และทักษะจากกิจกรรมต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง กลไกดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (TPB) ที่เกิดจากเจตคติเชิงบวก แล้วส่งผลให้เกิดความตั้งใจและแสดงพฤติกรรมที่คงอยู่หลังจบโปรแกรม และทฤษฎีปัญญาสังคม (SCT) เรียนรู้จากการสังเกต การเลียนแบบ และการเสริมแรงทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ผลการติดตามพฤติกรรม ยังสอดคล้องกับข้อค้นพบเชิงคุณภาพ ที่ผู้เข้าร่วมบางรายแสดงความตื่นรู้ตัวทางความคิดและเกิดความเชื่อใหม่ว่า ‘ไม่สายเกินไป’ หากเริ่มต้นวางแผนการเงินอย่างจริงจังและลงมือทำให้ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Zulaihati et al. (2020) และ Yahaya et al. (2019) ที่ย้ำว่าการฝึกปฏิบัติซ้ำและการได้รับ feedback อย่างต่อเนื่อง มีบทบาทสำคัญต่อการทำให้พฤติกรรมการเงินคงอยู่ในระยะยาว

การวิจัยระยะที่ 3 ในช่วงหลังการทดลอง

สรุปผลการวิจัยระยะหลังการทดลอง

วัตถุประสงค์การวิจัยระยะที่ 3 นี้ เป็นการค้นหา (Exploratory) แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน อันจะทำให้เกิดสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของ

พนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในสภาวะการณ์ที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ขั้นสุดของประเทศไทย

ศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ร่วมกับการวิเคราะห์ถึงการมองอนาคตระยะสั้นและระยะยาว กับผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายสวัสดิการแรงงาน นักวิจัยอาวุโส ที่มีวิสัยทัศน์เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะชนในการวิเคราะห์สถานการณ์การเงินส่วนบุคคลของคนไทยและสังคมสูงวัยขั้นสุดของไทย โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกแบบเจาะจง อาทิ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (TDRI) สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ผู้บริหารสถาบันการศึกษาหรือนักวิชาการอิสระ โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกแบบเจาะจงและใช้เทคนิคการเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญด้วยเทคนิคการบอกต่อ (Snowball) ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 9 ท่าน จนได้ข้อมูลที่นิ่งแล้ว ระยะเวลาการดำเนินการระหว่าง 13 พฤศจิกายน 2567 ถึง 13 ธันวาคม 2567 จากนั้นนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ (QDA) ประเด็น (Thematic analysis) ตามขั้นตอนการดำเนินงานผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญต่อไป

ผลการศึกษาระยะที่ 3 ในช่วงหลังการทดลองเป็นตามวัตถุประสงค์สามารถสรุปได้ 2 ส่วนหลัก คือ. มุมมองเชิงลบที่สะท้อนปัญหาและอุปสรรคในปัจจุบัน และ แนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อสร้างความหวังในมุมมองอนาคตที่ควรจะเป็น

มุมมองเชิงลบที่สะท้อนปัญหาและอุปสรรคในปัจจุบัน ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องกันว่า การส่งเสริมพฤติกรรมการเงินต้องเริ่มจากการเข้าใจบริบทเชิงลบ ได้แก่

- 1) ระบบสวัสดิการรัฐยังไม่ครอบคลุม ทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่มีหลักประกันเพียงพอในวัยเกษียณ
- 2) กองทุนประกันสังคมเสี่ยงขาดทุนในอนาคต เนื่องจากโครงสร้างแบบ Pay-as-you-go และขาดความโปร่งใส
- 3) ความเหลื่อมล้ำและรายได้ถดถอย ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถออมเพื่ออนาคตได้
- 4) แรงงานลดลงและสังคมสูงวัย สร้างภาระทางเศรษฐกิจในระยะยาว
- 5) ปัญหาหนี้ครัวเรือนและหนี้ในระบบ ที่ไม่มีข้อมูลชัดเจน ส่งผลต่อพฤติกรรมการเงิน
- 6) ทุนเงินรูดตลาดแรงงานไทย ทำให้ SMEs ไทยอ่อนแอลง
- 7) สถาบันการเงินไม่เอื้อลูกค้ารายย่อย ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนอย่างเป็นธรรม

แนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อสร้างความหวัง ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนวทางระดับมหภาคและจุลภาคที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ดังนี้

1) ในระดับมหภาค มีข้อเสนอให้ดำเนินการปฏิรูประบบภาษีให้มีความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างการบริหารจัดการกองทุนประกันสังคมให้มีประสิทธิภาพ และใช้นโยบายการคลังแบบขยายตัวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ควบคู่กับการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) และระบบประกันสุขภาพระยะยาว (Long-Term Care Insurance: LTCI) ผ่านการใช้เครื่องมือการสะกิด ‘nudging’ และการควบคุมต้นทุนครัวเรือน นอกจากนี้ยังควรปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการเงินให้สามารถรองรับแรงงานทั่วประเทศ และดำเนินการปรับหลักสูตรการเงินในระบบการศึกษาให้เป็นไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2) ในระดับสถาบันการเงิน ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นย้ำการสนับสนุนสินเชื่อแบบ ‘Reverse Mortgage’ สำหรับผู้สูงอายุ การลดช่องว่างของอัตราดอกเบี้ยระหว่างเงินฝากและเงินกู้ การออกผลิตภัณฑ์ประกันคุ้มครองค่ารักษาพยาบาลระยะยาว การจัดให้มีที่ปรึกษาทางการเงินส่วนบุคคลที่เป็นมืออาชีพ และการสนับสนุนกระบวนการปรับโครงสร้างหนี้อย่างเป็นระบบ

3) ในระดับองค์กร นายจ้าง มีข้อเสนอให้สนับสนุนระบบสหกรณ์ออมทรัพย์ภายในองค์กร จัดให้มีข้อมูลและเครื่องมือที่ช่วยในการวางแผนการเงิน ส่งเสริมการดำเนินโครงการวางแผนเกษียณแบบสมัครใจ และพิจารณารูปแบบการดูแลผู้สูงวัยในชุมชน เช่น การจัดตั้งธนาคารเวลา

4) ในระดับบุคคล ซึ่งหมายถึงพนักงานหรือลูกจ้างภาคเอกชน แนวทางที่เสนอประกอบด้วย การกระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้ถึงสถานะทางการเงินของตนเอง การควบคุมวินัยการใช้จ่าย การใช้สิทธิสวัสดิการของรัฐอย่างเต็มประสิทธิภาพ การจัดการพอร์ตการเงินตามหลักวงจรชีวิต (Life Cycle) การลงทุนในบุตรหลานเพื่อสร้างทุนมนุษย์ (Human Capital) การพัฒนาอาชีพและทักษะใหม่เพื่อเพิ่มรายได้ และการดูแลสุขภาพเพื่อลดค่าใช้จ่ายในอนาคต

โดยภาพรวม ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องว่าการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกจำเป็นต้องบูรณาการมาตรการในระดับมหภาคและจุลภาคอย่างสอดคล้องประสานกัน เพื่อตอบสนองต่อปัญหาเชิงโครงสร้างที่ประเทศไทยกำลังเผชิญ ทั้งวิกฤตประชากรวัยแรงงานที่ลดลง ปัญหาหนี้สิน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การขาดแคลนความรู้ทางการเงิน และความไม่โปร่งใสของระบบประกันสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อมด้านการเงินหลังเกษียณ โดยเฉพาะสำหรับพนักงานภาคเอกชนที่ยังคงพึ่งพาสวัสดิการรัฐและกองทุนประกันสังคมเพื่อดำรงชีพหลังเกษียณ ขณะที่เงินบำเหน็จก้อนสุดท้ายจากนายจ้างอาจถูกใช้ชำระหนี้จากภาระครอบครัวและภารกิจส่วนบุคคล จนบั่นทอนความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ

ข้อจำกัดในการวิจัยระยะหลังการทดลอง

แม้ผลสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จะสามารถระบุประเด็นสำคัญและแนวทางในอนาคตได้อย่างกว้างขวาง แต่ยังมีข้อจำกัดด้านกระบวนการวิเคราะห์ที่อิงจากการตีความของนักวิจัยและการเก็บข้อมูลทำได้จำกัดและไม่อยู่ในระบบวิธีการวิจัยที่มีรูปแบบเฉพาะ ดังนั้นเพื่อความน่าเชื่อถือและให้ได้ผลลัพธ์เชิงระบบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรพัฒนาระบบการวิจัยดังกล่าวต่อไปด้วยการประยุกต์ใช้ เทคนิคการวิจัยอนาคต (Futures Research Methods) เช่น เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ซึ่งจะช่วยรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญหลายรอบอย่างเป็นระบบ เกิดการขัดเกลาแนวคิดร่วม และสามารถจัดลำดับความสำคัญของแนวโน้มในอนาคตได้อย่างมีหลักฐานเชิงประจักษ์มากขึ้น

การอภิปรายผลการวิจัยระยะหลังการทดลอง

มีประเด็นข้อโต้แย้งและความเห็นที่สอดคล้องกันกับผู้วิจัย 4 ประเด็นดังนี้

1) การแก้ไขปัญหาความกังวลเกี่ยวกับกองทุนประกันสังคม แม้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนวทางการแก้ไขโดยการรวมกลุ่มภาคประชาชนเพื่อผลักดันความเปลี่ยนแปลงและเรียกร้องความโปร่งใสจากกองทุนประกันสังคม ซึ่งถือเป็นกลไกประชาธิปไตยที่สะท้อนพลังของสังคมพลเมือง แต่จากมุมมองของนักวิจัยกลับเห็นว่าการรวมตัวในลักษณะดังกล่าวยังเป็นไปได้ยากในบริบทสังคมไทย เนื่องจากลักษณะเฉพาะของโครงสร้างความสัมพันธ์ในสังคมที่ยังขาดความเชื่อมโยงในประเด็นส่วนรวม ความร่วมมือทางสังคมมักเกิดจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคลหรือความรู้สึกบุญคุณต่อกัน มากกว่าจะเกิดจากแรงจูงใจภายในที่มุ่งเป้าประโยชน์สาธารณะอย่างแท้จริง ผลการศึกษาของ McGrath (2025) สอดคล้องกับข้อสังเกตนี้ โดยระบุว่าความร่วมมือกันในสังคมสามารถกระตุ้นพฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่นได้จริง แต่บ่อยครั้งขับเคลื่อนจากความรู้สึก 'ติดหนี้บุญคุณ' มากกว่าจิตสาธารณะ และความร่วมมือในลักษณะนี้มักลดลงในบริบทที่มีความเหลื่อมล้ำสูง ทั้งนี้ ความเหลื่อมล้ำเองเป็นประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนหนึ่งได้แสดงความกังวลไว้ชัดเจน โดยกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมทางโอกาสที่ปรากฏในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการรวมพลังเพื่อเรียกร้องความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างระดับองค์กรและรัฐ

2) การใช้งบประมาณขาดดุลและข้อจำกัดทางการคลังของรัฐในสังคมสูงวัย แนวทางที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้ขยายฐานเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้ของประเทศนั้นมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับความจำเป็นในการเพิ่มงบประมาณด้านสวัสดิการรัฐ โดยเฉพาะระบบบำนาญ การดูแลสุขภาพ และบริการสาธารณสุขในสังคมที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งนี้

ข้อเสนอให้ใช้นโยบายการคลังแบบขาดดุลเพื่อสนับสนุนการะด้านสวัสดิการดังกล่าว สะท้อนถึง ความยั่งยืนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจระยะสั้นและระยะยาว

ผู้วิจัยพบว่า รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายการคลังแบบขาดดุลมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่า 10 ปี ส่งผลให้หนี้สาธารณะสะสมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเกินระดับเพดานร้อยละ 40 ของ GDP ตามข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (National Statistical Office, 2023) สถานการณ์ดังกล่าว สะท้อนข้อจำกัดทางการคลังที่ส่งผลต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจในระยะยาว และจำเป็นต้องมีการ ใช้งบประมาณอย่างรอบคอบเพื่อไม่ให้เกิดความเสี่ยงทางการคลังเพิ่มขึ้น ในบริบทนี้ ผู้วิจัยจึงเห็น ว่า การพึ่งพารัฐในการจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจและสวัสดิการเพียงลำพังอาจไม่เพียงพอ ดังนั้น ทางออกที่เป็นไปได้และยั่งยืนกว่าคือการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองทางการเงิน ในช่วงก่อนและหลังเกษียณ

แม้ระบบในประเทศไทยยังไม่ใช้ Defined Contribution (DC) เต็มรูปแบบ แต่การ วางแผนส่วนบุคคลก็สะท้อนแนวคิดคล้ายคลึงกับ DC ในบางมิติ เช่น การลงทุนระยะยาวใน กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (Retirement Mutual Fund: RMF) หรือกองทุนรวมเพื่อการออมระยะ ยาวพิเศษ (Super Savings Fund: SSF) ที่บุคคลต้องรับผิดชอบการออมของตนเองรองรับการ ทางการเงินในวัยเกษียณ ซึ่ง OECD (2024) ระบุว่าแนวโน้มระบบบำนาญทั่วโลกกำลังเปลี่ยนจาก Defined Benefit สู่ Defined Contribution โดยเน้นความรับผิดชอบส่วนบุคคลในการออมเพื่อวัย เกษียณ

3) การสนับสนุนองค์กรและการสร้างแรงจูงใจภายใน เพื่อเตรียมความพร้อมทางการเงิน ก่อนเกษียณจากผลการวิจัยในระยะที่ 2 พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมทดลองในโปรแกรมเรียกร้องให้ องค์กรสนับสนุนการจัดโครงการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินที่คำนึงถึงความแตกต่างกันของ พนักงานเช่น การจัดบริการที่ปรึกษาทางการเงินแบบรายบุคคล (Financial counseling) สำหรับผู้ ที่มีปัญหาทางการเงิน เป็นแนวทางที่ออกแบบเฉพาะบุคคล (Tailor-made approach) ในการ ส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิใน ผลการวิจัยระยะที่ 3 ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของนายจ้างในการออกแบบสวัสดิการที่เป็น รูปธรรมและตรงจุด รวมทั้งยังเน้นการสร้างแรงจูงใจภายใน ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเองและการ มีเจตคติที่ดีต่อการวางแผนการเงินก่อนเกษียณ ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางการเงินที่ยั่งยืนในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม ในผลการวิจัยระยะที่ 1 มีข้อเสนอจากผู้เชี่ยวชาญเห็นแตกต่างเกี่ยวกับ วิธีการบังคับ เช่น การหักเงินอัตโนมัติเพื่อเก็บออมในรูปแบบบังคับบางส่วน ซึ่งสะท้อนมุมมองว่า การเปลี่ยนพฤติกรรมต้องการแรงผลักดันจากระบบภายนอก โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่แรงจูงใจ

ภายในยังไม่เกิด แต่ก็มิใช่ได้แย้งจากบางกลุ่มที่มองว่า วิธีการบังคับดังกล่าวอาจไม่ได้ส่งผลในระยะยาว หากผู้เข้าร่วมไม่ได้เห็นคุณค่าอย่างแท้จริง ข้อถกเถียงนี้สะท้อนแนวคิดในโครงการ 'Save More Tomorrow' (Thaler et al., 2004) ที่เน้นการออกแบบทางเลือกเชิงพฤติกรรม (Behavioral design) เพื่อช่วยให้พนักงานตัดสินใจออมมากขึ้นโดยไม่รู้สึกถูกบังคับ โดยใช้หลักการตั้งค่าไว้ให้พนักงานเข้าร่วมอัตโนมัติ แต่เปิดโอกาสให้เลือกไม่เข้าร่วมได้ที่หลังด้วยตนเอง (opt-out) แทนการบังคับโดยตรง ซึ่งถือเป็นการประนีประนอมระหว่างแรงผลักดันภายนอกและการเคารพความสมัครใจของบุคคล เหมาะกับผู้ที่มิมีแนวโน้ม “ผัดวันประกันพรุ่ง”

4) สุขภาพกายและใจที่แข็งแรงมีความสำคัญต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน จากการวิเคราะห์ผลการวิจัย ทั้งระยะที่ 1 และ 3 พบว่าประเด็นเรื่องสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกและสุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) ของพนักงานเอกชน โดยเฉพาะในช่วงวัยเกษียณ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการศึกษาเห็นพ้องกันว่า สุขภาพที่ดีช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ยืนยาวอย่างมีความสุข

อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้ยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในกรอบแนวคิดของงานวิจัยก่อนหน้านี้ เช่น แบบจำลองของ Kempson et al. (2017) ที่เน้นปัจจัยด้านพฤติกรรม ความรู้ และบริบททางเศรษฐกิจและจิตวิทยาเป็นหลัก ในขณะที่องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ให้คำนิยามสุขภาพว่าเป็นภาวะสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม ไม่ใช่เพียงแค่การไม่มีโรคหรือความพิการเท่านั้น (World Health Organization, 1948) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเสนอให้ 'สุขภาพ' โดยเฉพาะในช่วงวัยทำงานและวัยเกษียณ ควรถูกบรรจุเป็นสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงินอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกมีความครอบคลุมและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

สรุปความเชื่อมโยงของผลการวิจัยระยะที่ 1, 2 และ 3

การดำเนินการวิจัยทั้ง 3 ระยะอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ สะท้อนถึงกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ระยะที่ 1: การศึกษาก่อนการทดลอง เริ่มต้นด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้ประสบความสำเร็จทางการเงิน เพื่อทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับ สุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ ข้อมูลเชิงคุณภาพจากระยะนี้ถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบโปรแกรมที่สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย ในระยะที่ 2

ระยะที่ 2: การทดลอง ได้นำโปรแกรมที่ออกแบบไปทำกึ่งทดลองใช้กับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน แบ่งเป็น กลุ่มทดลองเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมเพื่อวัดพฤติกรรมการเงิน

เชิงบวกในการยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ ใน 3 ช่วงเวลา (ก่อน-หลัง-ติดตามผล) โดยใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำสองทาง (Two-Way Repeated Measures MANOVA) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่าโปรแกรมส่งผลในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเงินและสามารถยกระดับสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มทดลองได้ ในระยะเวลาทั้งสิ้น 14 สัปดาห์ และต่อยอดในระยะยาวได้อย่างไร ด้วยการทำการศึกษาระยะที่ 3

ระยะที่ 3: การศึกษาหลังการทดลอง ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืนในบริบทสังคมไทย โดยเสนอแนวทางเชิงระบบใน 4 ระดับ ได้แก่ ภาครัฐ สถาบันการเงิน องค์กรสถานศึกษาภาคเอกชน และปัจเจกบุคคล

ผลการศึกษาทั้ง 3 ระยะจึงมีความสอดคล้องและสนับสนุนกันในเชิงกลยุทธ์ ดังแสดงให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นจากการเชื่อมโยง (Joint display) ในตาราง 28

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ

ผลการศึกษานำไปเป็นข้อมูลสนับสนุนการวางแผนสำหรับองค์กร สถาบันหรือภาครัฐ ในการ กำหนดมาตรการหรือนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่พร้อมในการเตรียมตัวทางด้านการเงินส่วนบุคคลก่อนเกษียณ เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้สามารถยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณในคนไทยกลุ่มพนักงานลูกจ้างชนชั้นกลางได้ นอกจากนี้ แนวทางการศึกษา ยังสอดคล้องตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันของสหประชาชาติเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายในปี พ.ศ. 2573 เช่นเดียวกันกับเป้าหมายชาติของสำนักนโยบายการออมและการลงทุน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565-2570 เพื่อเป็นกลไกบูรณาการเสริมสร้างทักษะทางการเงินของคนไทย สอดรับกับ ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ด้านการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ยืนยันว่าโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้กับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนให้ผลลัพธ์ที่ดี โดยเกิดความตระหนักรู้และมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงินส่วนบุคคลซึ่งทำให้มีการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคลเพื่อเกษียณได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้เป็น 2 ส่วน คือ การใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลอ้างอิงและการใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางปฏิบัติ

การใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลอ้างอิง จากผลการวิจัยระยะก่อนและหลังการทดลอง พบว่า สาเหตุสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินในบริษัทไทย 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ เจตคติ ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ ความรู้ทางการเงิน และสุขภาพกายใจ นอกจากนี้ยังได้วิธีการ 4 เครื่องมือ ในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกให้เกิดขึ้นได้คือ การสร้างความตระหนักรู้ตนเอง การเรียนรู้สังเกตจากตัวแบบ การให้ความรู้ สร้างทักษะและประสบการณ์ รวมถึงการประเมินและติดตามผล นำไปสู่การออกแบบโปรแกรมและการนำเสนอผลต่อผู้กำหนดนโยบาย เพื่อพัฒนาโครงการฝึกอบรม การให้คำปรึกษาทางการเงิน และมาตรการสนับสนุนที่เอื้อต่อการยกระดับสุขภาวะทางการเงินของประชาชน พร้อมได้แนวทางทั้งระดับมหภาคและจุลภาคเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่ยั่งยืน หากผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว นำข้อค้นพบนี้ ไปบูรณาการเข้ากับมาตรการระดับชาติก็จะสามารถออกแบบ

แนวทางที่เป็นระบบในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือการกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างยั่งยืน

การใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางปฏิบัติ นอกจากใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับการกำหนดนโยบายหรือมาตรการแล้ว ยังสามารถนำแนวทางนี้ไปประยุกต์ใช้ในระดับองค์กรและบุคลากรในสถานศึกษาโดยการขยายกลุ่มเป้าหมายไปยังข้าราชการ ครู พนักงานรัฐวิสาหกิจ และบุคลากรนอกระบบ เพื่อให้เกิดการจัดการและวางแผนทางการเงินที่ดีขึ้น โดยอาจจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม การให้คำปรึกษาทางการเงินภายในองค์กร หรือการสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ด้านการเงิน

ในกลุ่มวัยทำงานและแรงงานทั่วไป แรงงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการ รวมถึงกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) มักมีความท้าทายด้านการบริหารจัดการเงินและการวางแผนเพื่อเกษียณเช่นกัน องค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถใช้แนวทางการให้ความรู้ทางการเงินผ่านการฝึกอบรมออนไลน์ แอปพลิเคชันช่วยติดตามพฤติกรรมหรือโครงการที่ช่วยลดปัญหานี้ เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการออมและการลงทุน เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว

ในกลุ่มวัยก่อนเกษียณและวัยเกษียณที่ยังคงทำงาน สามารถบริหารสภาพคล่องทางการเงินของตนเอง จัดสรรเงินออมและการลงทุน เพื่อให้มีรายได้เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตหลังเกษียณ อาจจะใช้ที่ปรึกษาทางการเงินที่เหมาะสมเพื่อช่วยลดปัญหานี้ขึ้นในวัยเกษียณ เป็นต้น

ในกลุ่มนักวางแผนการเงินและที่ปรึกษาทางการเงิน ผู้เชี่ยวชาญด้านการเงินสามารถนำเครื่องมือและแนวทางที่ค้นพบจากงานวิจัยนี้ไปใช้ในการพัฒนาแนวทางการให้คำปรึกษาทางการเงินที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละบุคคลโดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเงิน

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษานี้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในระดับปัจเจกบุคคลเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืนในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางการเงินจากการผสมผสานศาสตร์ทางสังคมและจิตวิทยาเพื่อนำเสนอเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาการเงินให้กับพนักงานสถานศึกษาชนชั้นกลางในบริบทไทย เพื่อเป็นการต่อยอดพัฒนาการวิจัยในอนาคต ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

1) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นพนักงานของสถานศึกษาภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมหลายกลุ่มในการ

ส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในบริบทของประเทศไทย เพื่อให้ผลการศึกษาในอนาคตกว้างขวางและครอบคลุมยิ่งขึ้น จึงเสนอให้มีการศึกษาวิจัยในกลุ่มนักวางแผนการเงิน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายทางการเงินส่วนบุคคล ซึ่งมีบทบาทในกระบวนการปฏิบัติและติดตามผลของกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการเงินส่วนบุคคล โดยออกแบบการวิจัยในรูปแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเน้นการผสมผสานระหว่างการปฏิบัติและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในบริบททางการเงินเฉพาะกลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืนในชุมชนหรือองค์กร หรือออกแบบการวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนาเชิงนวัตกรรม (Innovative Research and Development: R&D) โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาโปรแกรม (Program-based) ซึ่งเน้นการสร้างหรือปรับปรุงโปรแกรมโดยใช้เทคโนโลยีทางการเงินใหม่ ๆ ผ่านการวิจัยและทดลองอย่างเป็นระบบโดยมีส่วนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมทางการเงิน เพื่อพัฒนาโปรแกรมหรือนวัตกรรมที่ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกได้นำไปใช้ในวงกว้าง

2) จากผลการวิจัยระยะที่ 2 ช่วงการทดลอง ซึ่งพบว่าพฤติกรรมการเงินที่เปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด ได้แก่ การรับรู้สถานะทางการเงินของตนเอง การใช้เครื่องมือทางการเงินอย่างเหมาะสม เช่น การจดบันทึกรายรับรายจ่ายผ่านแอปพลิเคชัน และการใช้เกมทางการเงินเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ตนเองในสถานการณ์ทางการเงินได้ด้วยการลงมือทำและอยู่ในเหตุการณ์จำลองเสมือนจริง ซึ่งนำไปสู่ความตั้งใจแก้ปัญหาเฉพาะบุคคลและพร้อมสร้างพฤติกรรมการเงินที่ยั่งยืนสำหรับตนเอง

อย่างไรก็ตามการจัดการทางการเงิน เช่น การออมเงินสำรอง การชำระหนี้ และการลงทุนนั้น ไม่สามารถเห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจนได้ภายในระยะเวลา 14 สัปดาห์ของการทดลอง แต่ต้องใช้ระยะเวลานานมากขึ้น อาจเป็นระยะ 12 เดือนหรือมากกว่านั้น เพื่อให้สามารถประเมินผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง ดังนั้น จึงควรออกแบบการทดลองให้มีการติดตามผลเป็นระยะยาว โดยอาจใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์กลุ่มหรือให้คำปรึกษาเป็นระยะ ๆ เพื่อประเมินประสิทธิผลที่แท้จริงของโปรแกรมฯ และประโยชน์ที่ได้รับอย่างยั่งยืน

3) ข้อจำกัดในการกำหนดตัวแปรการศึกษารั้งนี้ งานวิจัยใช้แนวทางเชิงคุณภาพในการค้นหาสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวก โดยได้ข้อมูลจากกลุ่มผู้ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการเงินและวางแผนการเงินส่วนบุคคล แล้วจึงนำมาออกแบบโปรแกรมฯ ซึ่งพบว่าตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมดังกล่าวมาจากสาเหตุด้านสังคม จิตวิทยา และเศรษฐศาสตร์

การเงิน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การศึกษาพฤติกรรมมีความลึกซึ้งมากขึ้น ควรมีการศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับศาสตร์ทางประสาทวิทยาศาสตร์พฤติกรรม (Behavioral Neuroscience) เนื่องจากระหว่างการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเงินที่สำคัญมีความเกี่ยวข้องกับสารสื่อประสาท (Neurotransmitters) ซึ่งเป็นกลไกที่เกิดขึ้นในสมองและมีอิทธิพลต่อความสุขของบุคคล ได้แก่ เซโรโทนิน (Serotonin) ซึ่งเกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางอารมณ์และจิตใจ (Well-being) โดพามีน (Dopamine) ซึ่งสร้างความรู้สึกสนุกสนานและตื่นเต้น (Joyful) ออกซีโทซิน (Oxytocin) ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกผูกพันและความมั่นคงทางอารมณ์ (Peaceful)

ผู้วิจัยคาดว่าสารสื่อประสาทเหล่านี้ อาจมีอิทธิพลต่อกระบวนการคิด การตัดสินใจ และพฤติกรรมของมนุษย์ในช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งเชื่อมโยงกับพฤติกรรมการเงิน โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ‘ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น’ (Need more) กับการเสพติดการบริโภค (Addiction) โดยมีสารสื่อประสาทมาเกี่ยวข้องในการอธิบายผลต่อความคิด การตัดสินใจและพฤติกรรมที่แสดงออก โดยเฉพาะสารที่เรียกว่า โดพามีน ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อแผนการเงินในระยะยาว ในทางกลับกัน ออกซีโทซิน สารสื่อประสาทที่ช่วยให้เกิดความผูกพัน ความไว้วางใจและความมั่นคงในจิตใจมีความเกี่ยวข้องกับการควบคุมตนเอง การมีวินัยทางการเงินและความรู้สึกพอใจกับสิ่งที่มีอยู่ (No need anymore) นอกจากนี้ เซโรโทนิน ยังมีบทบาทในการลดความเครียดและวิตกกังวล ช่วยให้การตัดสินใจมีเหตุผลเกิดสุขภาวะทางอารมณ์ ซึ่งเอื้อต่อพฤติกรรมการจัดการและวางแผนการเงินที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยในอนาคตควรเน้นการพัฒนาแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ในวงกว้างและติดตามผลในระยะยาว รวมถึงการบูรณาการความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์ ประสาทวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีทางการเงินเพื่อสร้างแนวทางที่ส่งเสริมสุขภาวะทางการเงินของประชาชนไทยให้เกิดผลอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- Adil, M., Singh, Y., & Ansari, M. S. (2022). Does financial literacy affect investor's planned behavior as a moderator? *Managerial Finance*, 9(10), 1372-1390.
<https://doi.org/10.1108/MF-03-2021-0130>
- Ajzen, I. (1994). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social Behavior*. Prentice—Hall.
- Ajzen, I., & Kruglanski, A. W. (2019). Reasoned action in the service of goal pursuit. *Psychological Review*, 126(5), 774–786. <https://doi.org/10.1037/rev0000155>
- aomMONEY. (2566). เงิน 'ไม่ใช่ทุกอย่าง แต่ทุกอย่าง 'เริ่มต้นที่เงิน' คุณวิวรรณ ธาราหิรัญโชติ. Retrieved 30 กรกฎาคม from
- Arayavechkit, T., Manprasert, S., & Pinthong, J. (2015). *Intertwining Inequality and Labor Market under the New Normal (Discussion Paper No. 6)*. Puey Ungphakorn Institute for Economic Research. <https://www.pier.or.th/dp/006/>
- Aydemir, S. D., & Aren, S. (2017). Do the effects of individual factors on financial risk-taking behavior diversify with financial literacy? *Kybernetes*, 46(10), 1706-1734.
<https://doi.org/10.1108/K-10-2016-0281>
- Bandura, A. (1977). *Self-Efficacy: Toward a unifying Theory of Behavior change* (Vol. 84). Prentice Hall.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought & action: A social cognitive Theory*. Upper Saddle River. NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1994). *Self-efficacy* (Vol. 4). na.
- Barbić, D., & Lauri Korajlija, A. (2023). Knowledge and skills are not enough—Exploring the determinants of financial behavior. *International Journal of Consumer Studies*.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/ijcs.13100>
- Bari, A. F., Yunanto, A., & Shaferi, I. (2020). The Role of Financial Self Efficacy in Moderating Relationships Financial Literacy and Financial Management Behavior.

In I. S. C. A. 2020 (Ed.).

Barrows, H. (2019). *Problem-based instruction (PBI)* <http://web.cortland.edu/frieda/id/IDtheories/46.htm>

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*. school of education and human development, The George Washington University. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED336049.pdf>

Box, G. E. P. (1949). A general distribution theory for a class of likelihood criteria. *Biometrika*, 36(3), 317–346. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/biomet/36.3-4.317>

Brüggen, E. C., Hogarth, J. M., & Marques, M. C. (2017). Financial Well-Being: A conceptualization and research agenda. *Elsevier Commercial Policy*, 79(4), 228-237. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/elsevier_cm_policy

Calzadilla, J. F., Bordonado-Bermejo, M. J., & González-Rodrigo, E. (2021). A systematic review of ordinary people, behavioural financial biases. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 34(1), 2767-2789. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2020.1839526>

Campbell, D. T. (1963). and JC Stanley. *Experimental and quasi-experimental designs for research*.

Cevizli, I., & Arastirmaci, B. (2022). Analysis of Saving Behavior within the Framework of Prospect Theory: An Experimental Study. *Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 12(1), 205-228.

CFPB. (2015). *Financial Well-Being: The Goal of Financial education*. Consumer Financial Protection Bureau. <https://www.consumerfinance.gov/data-research/research-reports/Financial-well-being/>

CFPB. (2017). *Measuring Financial Well-Being: A guide to using the CFPB Financial Well-Being Scale*. Consumer Financial Protection Bureau. <https://www.consumerfinance.gov/data-research/research-reports/Financial-well-being-scale/Cfpb>.

CMRI, C. M. R. I. (2022). *National Retirement Readiness Index (NRR)*. C. M. R. I. CMRI.

<https://www.cmri.or.th/publication-database/achievement-cmri-publication/10C-National-Retirement-Readiness-Index-NRRI/>

- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Erlbaum.
- Collins, J. M., & O'rourke, C. M. (2010). Financial education and counseling—Still holding promise. *Journal of Consumer Affairs*, 44(3), 483-498.
- Coskun, A., & Dalziel, N. (2023). Understanding financial professionals' perceptions of their clients' financial knowledge: A qualitative study. *International Journal of Bank Marketing*, 41(9), 1961–1980. <https://doi.org/https://doi.org/10.1108/IJBM-07-2022-0298>
- Creswell, J. (2022). *Telling a Complete Story with Qualitative and Mixed Methods Research - Dr. John W. Creswell*. Sage.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2015). Revisiting Mixed Methods and Advancing Scientific Practices. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199933624.013.39>
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. CA: SAGE.
- Creswell, J. W. P. C., V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research*. SAGE.
- Dale, E. (1969). *audiovisual methods in teaching*. ERIC.
- Darmayanti, N. P. A., & et al. (2022). REVISITING INVESTOR BEHAVIOUR IN RISKY INVESTMENT DECISION MAKING. *Jurnal Minds: Manajemen Ide dan Inspirasi*, 9(1), 1-18.
- Dew, J., & Xiao, J. J. (2011). The Financial Management Behavior Scale: Development and validation. *Journal of Financial Counseling and Planning*. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(1), 43–59. https://www.researchgate.net/publication/256019544_The_Financial_Management_Behavior_Scale_Development_and_Validation/citation/download
- Duflo, E., & Emmanuel, S. (2002). Participation and investigation decisions in a retirement

- plan: The influence of colleagues' choices. *Journal of Public Economics*, 85(1), 121-148.
- Fachrudin, K. A., Pirzada, K., & Iman, M. F. (2022). The role of financial behavior in mediating the influence of socioeconomic characteristics and neurotic personality traits on financial satisfaction To. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2080152. <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2080152>
- Fan, L., & Henager, R. (2022). A Structural Determinants Framework for financial Well-Being. *Journal of Family and Economic*, 43, 415-428. <https://doi.org/10.1007/s10834-021-09798-w>
- Felder, R. M., & Brent, R. (2009). *Active Learning: An Introduction*. [http://www4.ncsu.edu/unity/lockers/users/ff/felder/public/Papers/ALpaper \(ASQ\).pdf](http://www4.ncsu.edu/unity/lockers/users/ff/felder/public/Papers/ALpaper%20(ASQ).pdf)
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. SAGE.
- Freire, P. (1994). *Education for critical consciousness*. ContinuumA response.
- Gambetti, E., & Giusberti, F. (2019). Personality, decision-making styles and investments. *Journal of Behavioral and Experimental Economics (formerly The Journal of Socio-Economics) Elsevier*, 80(C), 14-24.
- Grasha, A. F. (1994). A matter of style: The teacher as expert, formal authority, personal model, facilitator, and delegator. *College teaching*, 42(4), 142-149.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(163-194), 105.
- Gutter, M., & Copur, Z. (2011). Financial behaviors and financial wellbeing of college students: Evidence from a national survey. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(4), 699–714.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2014). Multivariate data analysis (7th Edn Pearson new international edition). Harlow, Essex: Pearson Education.
- Hamilton, K., Phipps, D. J., Schmidt, P., Bamberg, S., & Ajzen, I. (2022). First test of the theory of reasoned goal pursuit: predicting physical activity. *Psychology & Health*. <https://doi.org/10.1080/08870446.2022.2026946>
- Hastings, J., & Mitchell, O. S. (2020). How financial literacy and impatience shape

- retirement wealth and investment behaviors. *Journal of Pension Economics & Finance*, 19(1), 1-20.
- Henager, R., & Cude, B. J. (2016). Financial literacy and long- and short-term financial behavior in different age groups. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 27(1), 3-19. <https://doi.org/10.1111/joca.12210>
- Hess, D. (2020). *Five key steps when launching a financial wellness*. Lockton. <https://global.lockton.com/news-insights/five-key-steps-when-launching-a-financial-wellness-program>
- Hlouskovaab, J., Fortina, I., & Tsigarisc, P. (2019.). The consumption–investment decision of a prospect theory household: A two-period model with an endogenous second period reference level. *Journal of matchical Economics*, 85(12), 93-108. <https://doi.org/10.1016/j.jmateco.2019.10.003>.
- Jitsuchon, S. (2019). Thailand's sufficiency economy philosophy as an alternative path to sustainable development. *European Journal of Sustainable Development*, 8(2), 191-191.
- Kahneman, D. (2012). *Thinking, fast and slow*. Penguin Books.
- Kahneman, D., Sibony, O., & Sunstein, C. R. (2021). *Noise: A flaw in human judgment*. Hachette UK.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). A. Prospect Theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 232-291.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (2003). *Choices, values, and frames*. Cambridge University Press.
- Kaur, G., & SinghView, M. (2022). Pathways to Individual Financial Well-Being: Conceptual Framework and Future Research Agenda. *FIIB Business Review*. <https://doi.org/10.1177/23197145221105947>
- Kempson, E., Finney, A., & Poppe, C. (2017). *Financial Well-Being: A conceptual model and preliminary analysis*. CONSUMPTION RESEARCH NORWAY - SIFO. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18737.68961>
- Kempson, E., Perotti, V., & Scott, K. (2013). *Measuring Financial Capability* :

- Questionnaires and Implementation Guidance for Low-, and Middle-Income Countries*. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/16295>
- Klaoshow. (2566). สร้างวินัยการเงินให้มีใช้ตลอดชีวิตหลังเกษียณ. Retrieved 30 กันยายน from <https://www.youtube.com/watch?v=4hvnfNnwSBo>
- Klontz, B. T., Bivens, A., Klontz, P. T., Wada, J., & Kahler, R. (2008). The treatment of Disordered Money Behaviors: Results of an Open Clinical Trial. *Psychology Service*, 5(3), 295-305.
- Kumaraguru, L., & Geetha, C. (2021). The Influence of Attitude, Subjective Norms and Perceived Behavioral Control on Retirement Preparation: A Case of Gen Y in Selangor, Malaysia. *International Journal of Advanced Research in Economics and Finance*, 3(3), 219-238.
<https://myjms.mohe.gov.my/index.php/ijaref/article/view/15713>
- Leed University Business School. (2015). *Behavioural Finance, Retirement Decision Making, and Investment Momentum Conference*, Bristol, 2015, <https://rb.gy/gm1cbs>
- MacLeod, A. (2018). *Prospect theory applied to retirement planning*. FitZpatricks. <https://fitz.com.au/prospect-theory-applied-to-retirement-planning/>.
- Mahendru, M., Sharma, G. D., & Hawkins, M. (2020). Toward a new conceptualization of financial well-being. [Economics, Political Science]. *Journal of Public Affairs*, 22(2). <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/PA.2505>
- Mauchly, J. W. (1940). A significance-test for ellipticity in the harmonic dial. *Terrestrial Magnetism and Atmospheric Electricity*, 45(2), 145-148.
- McCoy, M. A., Ross, D. B., & Goetz, J. (2013). Narrative Financial Theory: Integrating a Financial Planning Approach with Therapeutic Theory. *Journal of Financial Therapy*, 4(2), 21-42.
- McGrath, R. E. (2025). Self-reported character strengths over 21 years. *International Journal of Applied Positive Psychology*, 10(1), 6.
- McLean, S. F. (2016). Case-Based Learning and its application in medical and health-care fields: A review of worldwide literature. *J Med Educ Curric Dev*, 3, 39-49.

- Meyers, C., & Jones, T. B. (1993). *Promoting Active Learning: Strategies for the College Classroom*. Jossey-Bass.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2020). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook*. SAGE Publications.
- Muhammad, A. S., Muhammad, T., & Muhammad, F. S. (2020). Behavioral Finance Biases in Investment Decision Making. *International Journal of Accounting, Finance and Risk Management*, 5(2), 67-75. <https://doi.org/10.11648/j.ijafmr.20200502.11>
- Mustafa, W. M. W., Islam, M. A., Asyraf, M., Hassan, M. S., Royhan, P., & Rahman, S. (2023). The Effects of Financial Attitudes, Financial Literacy and Health Literacy on Sustainable Financial Retirement Planning: The Moderating Role of the Financial Advisor. *Sustainability*, 15(3), 2677. <https://doi.org/10.3390/su15032677>
- National Statistical Office. (2023). *Household socio-economic survey 2023*. https://www.nso.go.th/nsoweb/category/7Z?set_lang=en
- OECD. (2024). OECD Pensions Outlook 2024: Improving asset-backed pensions for better retirement outcomes and more resilient pension systems. *OECD Publishing*. <https://doi.org/https://doi.org/10.1787/51510909-en>
- OECD INFE. (2011). *Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy*. Paris: OECD. Paris: OECD. <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf>
- Ozmete, E., & Hira, T. (2011). Conceptual Analysis of Behavioral Theories/Models:Application to Financial Behavior. *European Journal of Social Sciences*, 18(3), 386-404. https://www.researchgate.net/publication/287956030_Conceptual_analysis_of_behavioral_theoriesmodels_Application_to_financial_behavior
- Pillai, K. C. S. (1955). Some new test criteria in multivariate analysis. *The Annals of Mathematical Statistics*, 26(1), 117-121. <https://doi.org/https://doi.org/10.1214/aoms/1177728598>
- Pisedtasalasai, A., Ratanabanchuen, R., Budsaratragoon, P., Seelajaroen, R.,

- Asavaroungpipop, N., & Sae-Sue, T. (2022). Developing an index for measuring retirement readiness in Thailand: The national retirement readiness index. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, 22(3), 548–560.
- Rahman, M., et.al.,. (2021). The role of financial behaviour, financial literacy, and financial stress in explaining the financial well-being of 40 group in Malaysia. [https://doi.org/The role of financial behaviour, financial literacy, and financial stress in explaining the financial well-being of 40 group in Malaysia](https://doi.org/The%20role%20of%20financial%20behaviour,%20financial%20literacy,%20and%20financial%20stress%20in%20explaining%20the%20financial%20well-being%20of%2040%20group%20in%20Malaysia)
- Rifin, A. Z. (2017). The influence of financial knowledge, control and income on individual financial behavior. *European Research Studies Journal*, 20(3A), 635-648. <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/30216>
- Ruggeri, K., Ashcroft-Jones, S., Abate Romero Landini, G., Al-Zahli, N., Alexander, N., Andersen, M. H., Bibilouri, K., Busch, K., Cafarelli, V., & Chen, J. (2023). The persistence of cognitive biases in financial decisions across economic groups. *Scientific Reports*, 13(1), 10329.
- Salignac, F., Hamilton, M., Noone, J., Marjolin, and A., Muir, K. (2022). Conceptualizing Financial Wellbeing: An Ecological Life-Course Approach. *Journal of Happiness Studies*, 21, 1581-1602. <https://doi.org/https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s10902-019-00145-3>
- Seginer, R. (2009). *Future orientation: Developmental and ecological perspectives*. Springer Science & Business Media.
- Seligman, M. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of Happiness and Well-being*. Atria Paperback.
- Shim, S., Xiao, J. J., Barber, B. L., & Lyons, A. C. (2009). Pathways to life success: A conceptual model of financial well-being for young adults. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(6), 708–723.
- Sokol-Hessner, P., Hsu, M., Curley, N. G., Delgado, M. R., Camerer, C. F., & Phelps, E. A. (2009). Thinking like a trader selectively reduces individuals' loss aversion. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 106(13), 5035-5040. <https://doi.org/10.1073/pnas.0806761106statistics/>

- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2019). Using multivariate statistics (7th ed.). In: Boston: Allyn & Bacon/Pearson Education. <https://doi.org/10.1207>
- Tenney, J. A., & Kalenkoski, C. M. (2019). Financial Ratios and Financial Satisfaction: Exploring Associations Between Objective and Subjective Measures of Financial Well-Being Among Older Americans. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 30(2), 231-343.
- Thaler, R. H. (2015). *Misbehaving: The making of behavioral economics*. W.W. Norton.
- Thaler, R. H., Benartzi, S., & . (2004). Save More Tomorrow: Using Behavioral Economics to Increase Employee Saving. *Journal of Political Economy*, 112(1), 164-187.
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Yale University Press.
- The Financial Consumer Agency of Canada, F. (2019). *Canadians and their money: Key findings from the 2019 Canadian financial capability survey*. the Minister of Finance Canada.
- Thistlewaite, J. E., Davies, D., & Ekeocha, S. (2012). The effectiveness of case based learning in health professional education. *A BEME systematic review.*, 34, 421-444.
- TIAA Institute, G. (2022). *Financial Literacy, Longevity Literacy, and Retirement Readiness*. TIAA Institute.
<https://www.tiaa.org/public/institute/publication/2022/financial-literacy-longevity-literacy-and-retirement-readiness>
- Wagner, J., & Walstad, W. B. (2019). The effects of financial education on short-term and long-term financial behaviors. *Journal of Consumer Affairs*. *Journal of Consumer Affairs*, 53(1), 234–259. <https://doi.org/10.1111/joca.12210>
- Wealth Me Up. (2567). ไม่เกษียณก็สุขได้ สไตส์ ‘ดร.นิเวศน์. เข้าถึงเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ จาก <https://www.youtube.com/watch?v=KjJJYGNKT0A>
- Werbach, K., & Hunter, D. (2012). *For the win* (Vol. 51). Wharton digital press Philadelphia.
- Widyastuti, U., Sumiati, A., Herlitah, H., & Melati, I. (2020). Financial education, financial literacy, and financial Behaviour: What does really matter?. *Management Science*

- Letters*, 10(12), 2715-2720.
- Wilks, S. S. (1932). Certain generalizations in the analysis of variance. *Biometrika*, 24(4), 471–494. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/biomet/24.3-4.471>
- Williams, B. (2005). Case-based learning a review of the literature: Is there scope for this educational paradigm in pre-hospital education? *Emerg Med.*, 22, 577-581.
- World Health Organization. (1948). Preamble to the Constitution of the World Health Organization. . <https://www.who.int/about/governance/constitution>
- Xiao, J. J., Shim, S., Barber, B., & Lyons, A. C. (2007). Financial behavior and quality of life of college students: Implications for college financial education. In (pp. 33-43).
- Yahaya, R., Zainol, Z., Osman, J. H., & Upsi, R. (2019). The Effect of Financial Knowledge and Financial Attitudes on Financial Behavior among University Students. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(8), 22–32. <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v9-i8/6205>
- Yakoboski, P. J., Lusardi, A., & Hasler, A. (2023). *Financial literacy, longevity literacy, and retirement readiness*. GFLEC-TIAA Institute., <https://gflec.org/initiatives/financial-literacy-longevity-literacy-and-retirement-readiness/>
- Yates, D., & Chris, W. (2011). Financial Literacy: Examining the knowledge transfer of personal finance from high school to college to adulthood. *American Journal of Business Education.*, 4(1), 65-78.
- Zulaihati, S., Susanti, S., & Widyastuti, U. (2020). Teachers' financial literacy: Does it impact on financial behaviour? *Management Science Letters*, 10(3), 653-658.
- กฤษฎา เสกตระกูล. (2553). การวางแผนการเงินส่วนบุคคล: เมื่อประชาชนมั่งคั่ง ประเทศชาติก็มั่นคง. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. <https://member.set.or.th/set/education/knowledgedetail.do?contentId=535&type=article>
- ดุษฎี โยเหลา และ คณะ. (2557). การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างชุดความรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเด็กและเยาวชน: จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย. หจก. ทิพย์วิสุทธิ.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564, 28 ตุลาคม 2564). ผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทยปี

- 2563 และการดำเนินงานด้านการส่งเสริมความรู้ทางการเงินของ ธปท.
<https://www.bot.or.th/th/news-and-media/news/news-20211028.html>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2566). แนวทางการแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน.
<https://www.bot.or.th/th/news-and-media/news/news-20230214.html>
- ธำรงค์ แสงสุริยจันทร์. (2553). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรหลังจากผ่านโครงการฝึกอบรม
 แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จากชุมชนราชธานีอโศก. วารสารวิจัย มข., 15(11), 1088-1100.
- นวลน้อย ตรีรัตน์ และคณะ. (2564). สุขภาวะทางการเงินและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ. ส. (สสส.).
- พรอนงค์ บุษราตระกูล และ รุ่งเกียรติ รัตนบานชื่น. (2565, 12 Sep 2022). *National Retirement Readiness Index (NRRRI)*. CMRI Publication. <https://www.cmri.or.th/publication-database/achievement-cmri-publication/10C-National-Retirement-Readiness-Index-NRRRI/>
- พิมพ์นารา ทรัพย์เรืองริน. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออิสรภาพทางการเงินของชาวมิลเลนเนียลในกรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. <https://ir-thesis.swu.ac.th/dspace/handle/123456789/1450>
- ยศวดี อยู่สุข, อมราพร สุรการ และ ฐาศุภร์ จันประเสริฐ. (2563). ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่น
 ต่อบุตร: มุมมองทางพฤติกรรมศาสตร์. *Warasan Phuettikammasat*, 27(1), 61-83.
- ลลลลลล สามีสุวรรณ และ มนต์วี โสคติยานุรักษ์. (2563). ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารหาดใหญ่วิชาการ, 5.
- วีระชาติ กิเลนทอง, บุญเลิศ จิตรมณีโรจน์, ลลิตา จันทรวงศ์ไพศาล และ อาซาร์ ปวีณวัฒน์. (2555). การเตรียมความพร้อมสำหรับการวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณของกลุ่มแรงงานในระบบช่วงอายุ 40-60 ปี. CMRI สถาบันวิจัยเพื่อตลาดทุน.
<https://media.set.or.th/common/research/899.pdf>
- สถาพร พงษ์พิบูล. (2558). คุณภาพผู้เรียน.... เกิดจากกระบวนการเรียนรู้. ใน คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว (Ed.).
- สมคิด ทุมวงศ์, ประทีป จินนี้ และ นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล. (2561). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 24(2). <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/BSRI/article/view/132301>

- สมชัย จิตสุชน, วรากรณ์ สามโกเศศ, วชิร วชิรเสวี และ ละสุทธิ สายะเสวี. (2566). การศึกษาอคติเชิงพฤติกรรมในประชากรไทยเพื่อเสาะหามาตรการที่ได้ผลในการส่งเสริมการวางแผนทางการเงินของประชากรไทยสำหรับสังคมอายุยืน. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2024/03/2023_11_MEP_331136.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564. https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1687612748-2406_0.pdf (กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ)
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). ตัวชี้วัดที่สำคัญ. <https://www.nso.go.th/nsoweb/index>
- สุดาภรณ์ อรุณดี, อนันต์ ธรรมชาลย์ และ แพรวพลอย สิทธิกรณ์. (2566). การวางแผนทางการเงินส่วนบุคคลเพื่อสามารถดำรงชีวิตได้ในวัยเกษียณของคน Generation Y ในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารการบริหารนิเทศบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9(2), 1–17.
- สุพรรณิ กัณหดิลก, ตรีชฎา ปูนสำเร็จ และ ชุตินา มาลัย. (2562). การออกแบบการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาเพื่อส่งเสริมผลลัพธ์การเรียนรู้ในภาคปฏิบัติ. วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์, 39(4), 129-137.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2554). การออกแบบการวิจัย: วิธีการเชิงปริมาณเชิงคุณภาพและผสมผสานวิธีการ. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <http://jfklib.oas.psu.ac.th/opac2/BibDetail.aspx?bibno=1136505>
- อติต ทิวะศิริ, นราทิพย์ ชุตินวงศ์, บุษยา วงษ์สวัสดิกุล และ พิทยา ฝ่อนกลาง. (2564). รูปแบบของปัจจัยควบคุมสุขภาวะทางการเงินของผู้มีรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารหาดใหญ่วิชาการ, 19(10), 73-92. https://www.hu.ac.th/ejournal/19_1.html
- อัจฉราพรรณ กันสุขะ. (2563). ประสิทธิภาพของโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมจัดการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนในยุคดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูโดยใช้กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกับเทคนิคการเสริมต่อการเรียนรู้: การวิจัยผสมผสานวิธี สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. ปรชญาคุษปฏิบัณทิต.
- เอกพล เคราเซ, นุ่มมัทย์ ศุภการกิจไสยศึก, ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และ อัจฉรา ประเสริฐสุน. (2562). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: ถอดรหัสจากผู้รู้และผู้เป็น. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 27(2), 131–162. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/swjournal/article/view/189390>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก : เอกสารรับรองการเก็บรวบรวมข้อมูลและแบบวัด

ภาคผนวก ข : การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย G*power

ภาคผนวก ค : การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ภาคผนวก ง: รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ภาคผนวก จ: โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ภาคผนวก ฉ: ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ภาคผนวก ก
เอกสารรับรองการเก็บรวบรวมข้อมูลและแบบวัด

AF19-03-03.1
August, 2023

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
หนังสือฉบับนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

ชื่อโครงการวิจัย : โปรแกรมและแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ
สำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยย่นสั้นวิธี

ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรวดี พานิช

หน่วยงานต้นสังกัด : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หมายเลขรับรองโครงการวิจัย : SWUEC-672061

รายการเอกสารที่รับรอง :

1. แบบเสนอเพื่อขอรับการพิจารณา	ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2567
2. โครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2567
3. เอกสารข้อมูลและขอความยินยอมสำหรับอาสาสมัคร	ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2567
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2567
5. ประวัติผู้วิจัย	

ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยยึดหลักเกณฑ์ตาม Declaration of Helsinki, Belmont Report, International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP), International Guidelines for Human Research ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยนี้ได้

วันที่รับรอง : 15 กุมภาพันธ์ 2567

วันที่หมดอายุ : 14 กุมภาพันธ์ 2568

(ลงชื่อ).....

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพงศ์ วัฒนานนทสกุล)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

ชุดสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ (ชุดที่ 2)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หน่วยจริยธรรมและมาตรฐานการวิจัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาคารนวัตกรรม ศ.ดร.สาโรช บัวศรี ชั้น 17

โทร. (02) 6495000 ต่อ 17503, 17506 โทรสาร (02) 2042590

เอกสารข้อมูลและขอความยินยอมสำหรับอาสาสมัคร

ชื่อการวิจัย : โปรแกรมและแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผสมวิธี

ผู้วิจัยหลัก : ผศ.เรวดี พานิช

สังกัด : สถาบันพฤติกรรมศาสตร์

ผู้ร่วมวิจัย : ผศ.ดร.พลเทพ พูนพล อาจารย์ที่ปรึกษาคุณิพนธ์

แหล่งทุนวิจัย/ผู้สนับสนุนการวิจัย : ไม่มี

เรียน ท่านผู้สนใจเข้าร่วมการวิจัย: พนักงานหรือบุคลากรภายในสถานศึกษาภาคเอกชน

เนื่องด้วยข้าพเจ้า ผศ.เรวดี พานิช นิสิตปริญญาเอก สาขาพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการวิจัย เรื่อง “โปรแกรมและแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผสมวิธี” โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1.เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุและวิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน 2.เพื่อออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน 3.เพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืน อันจะทำให้เกิดสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในสภาวะการณ์ที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ขั้นสุดของประเทศไทย

ประโยชน์โดยตรงที่ท่านจะได้รับจากการวิจัยนี้ คือผู้ร่วมวิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลโดยพนักงานวัยก่อนเกษียณมีความรู้ทางการเงินในการจัดการและวางแผนการเงินส่วนบุคคลเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นทางการเงินเกี่ยวกับการเกษียณ ในการควบคุมตนให้เป็นไปตามเป้าหมายทางการเงินของตนเองและครอบครัวได้ ในช่วงเวลาสำคัญที่มีอยู่ก่อนเกษียณ นอกจากนี้พนักงานจะเกิดทัศนคติเชิงบวกปรับความคิดและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อย่างรู้เท่าทันตนเอง ก่อเกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเงินในแนวทางที่เกิดประโยชน์ และการเปลี่ยนแปลงในระดับองค์กรจะเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางการเงินพื้นฐานที่สำคัญกับการใช้ชีวิตประจำวันส่วนบุคคล ยังผลให้เกิดประสิทธิภาพและความสุขในการทำงาน

เกิดการสร้างความร่วมมือกันระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องและสำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษาภาคเอกชนจะสามารถนำโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกและข้อค้นพบแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ตามบริบทของสังคมเพื่อขยายผลกับกลุ่มอื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายสำคัญ (OKR) ของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และ

เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันของสหประชาชาติ (UN) กับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งหวังให้ทุกคนมีความสุข และมั่นคงพร้อมส่งมอบให้ถึงคนรุ่นต่อ ๆ ไป

ท่านมีอิสระที่จะตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยนี้หรือไม่ก็ได้ แต่หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจะขอให้ท่าน ตอบแบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามวัดประเมินพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามวัดประเมินทักษะทางการเงิน ประกอบด้วยความรู้ ทักษะและทัศนคติทางความคิดทางการเงิน จำนวน 20 ข้อ

และส่วนที่ 4 เป็นแนวคำถามถึงโครงสร้างสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก ในการติดตามผลหลังเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกต่อการเกิดสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาเอกชน จำนวน 5 ข้อ

ใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามส่วนที่ 1 , 2 และ 3 ประมาณ 30 นาที และผู้วิจัยจะขอรับแบบสอบถามคืนโดยผ่านระบบออนไลน์ด้วยแบบสอบถาม (google form)

นอกจากนั้น ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ท่านและเข้าร่วมการจัดสนทนากลุ่มในส่วนที่ 4 ประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินประกอบด้วยการจัดการเงินและวางแผนการเงินเพื่อเกษียณใช้เวลาประมาณ 30 นาที โดยจะสัมภาษณ์ภายหลังที่เข้าร่วมอบรมในชุดกิจกรรมของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในสถานที่ที่ท่านสะดวกและมีความเป็นส่วนตัว และในเวลาที่ท่านสะดวก ขณะสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียงของท่าน ทั้งนี้ หากผู้วิจัยต้องการข้อมูลเพิ่มเติม จะขออนุญาตนัดหมายท่านเพื่อสัมภาษณ์ในวันและเวลาที่ท่านสะดวก แต่หากท่านไม่ยินดีให้สัมภาษณ์เพิ่มเติม ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้เท่านั้น

รวมถึงการสังเกตการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมในห้องเรียนกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก ขณะการสังเกตจะมีการบันทึกภาพ วิดีทัศน์ตลอดการอบรม เป็นเวลา 3 ชม.ต่อครั้ง เพื่อใช้ในการทบทวนระหว่างการจัดติดตามผลหลังการให้โปรแกรมและจะการทำลายภายหลังจากวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว

หากท่านรู้สึกอึดอัดหรือไม่สบายใจกับบางคำถาม ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นในกลุ่มสนทนากลุ่มเหล่านั้นได้ และท่านมีสิทธิ์ที่จะปฏิเสธการสังเกตนั้นได้ รวมทั้งมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากการวิจัยเมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวออกจากการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่องานปฏิบัติงานของท่านแต่ประการใด

ข้อมูลที่ได้จากท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยในภาพรวมหรือหากผู้วิจัยจะหยิบยกคำพูดของท่านไว้ในวิทยานิพนธ์และบทความทางวิชาการ ผู้วิจัยจะใช้นามสมมุติแทนชื่อและนามสกุลจริงของท่าน ข้อมูลเหล่านี้จะอยู่ในรูปแบบที่ไม่สามารถระบุตัวตนหรือเชื่อมโยงถึงตัวท่านได้ อย่างไรก็ตาม อาจมีบุคคลบางกลุ่มที่ขอเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของท่านได้ ได้แก่ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้ประสานงานวิจัย ผู้กำกับดูแลการวิจัย และเจ้าหน้าที่จากสถาบันหรือองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและขั้นตอนการวิจัย และ

ผู้วิจัยจะทำลายข้อมูลที่เกี่ยวข้องภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัยและการตรวจสอบ หากผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลไว้ภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัยเป็นระยะเวลาหนึ่งปี เพื่อเตรียมพร้อมตรวจสอบข้อมูลในกระบวนการคณาภิพนธ์ โดยมีมาตรการในการปกป้องข้อมูลดังกล่าว และสิทธิในการขอถอนข้อมูลของอาสาสมัครและวิธีการแจ้งถอนทำเป็นข้อความและให้อาสาสมัครเลือก “ยินยอม” หรือ “ไม่ยินยอม” ให้เก็บข้อมูล

ในการเข้าร่วมการวิจัยนี้ท่านจะได้รับคำตอบแทนหรือของที่ระลึกสำหรับค่าเดินทางและค่าเสียเวลาของผู้เข้าร่วมและไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

หากท่านมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการวิจัย โปรดติดต่อได้ที่ ผศ. เรวดี พานิช สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ สาขาพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ผศ.ดร.พลเทพ พูนพล อาจารย์ที่ปรึกษา และหมายเลขโทรศัพท์มือถือที่สามารถติดต่อได้ของผู้วิจัย 092 2570791 และ 092 2485222

หากท่านได้รับการปฏิบัติไม่ตรงตามที่ระบุไว้หรือต้องการทราบสิทธิของท่านขณะเข้าร่วมการวิจัยนี้ สามารถติดต่อได้ที่ หน่วยจริยธรรมและมาตรฐานการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ชั้น 17 อาคารนวัตกรรม ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เลขที่ 114 ถนนสุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110 โทรศัพท์ 02-6495000 ต่อ 17501, 17505 โทรสาร 02-2042590 อีเมล swuec@swu.ac.th” เพื่อให้มั่นใจว่า สิทธิ ความเป็นส่วนตัว และความป็นอยู่ที่ดีของท่าน ได้รับความคุ้มครองตามมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในคนระดับสากล

ขอขอบพระคุณอย่างสูง

หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ข้าพเจ้า (นาง/นางสาว/นาย)ได้อ่านคำชี้แจง/รับฟังคำอธิบายจาก ผศ. เรวดี พานิช เกี่ยวกับการเป็นอาสาสมัครในการวิจัยเรื่อง “โปรแกรมและแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัย ผสานวิธี” โดยข้อความที่อธิบายประกอบด้วย รายละเอียดทั้งหมดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย รายละเอียดของขั้นตอนต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าต้องปฏิบัติและได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่ข้าพเจ้าจะได้รับจากการเข้าร่วมการวิจัย ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันความเสี่ยงดังกล่าว ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้อ่าน/รับฟังคำอธิบายข้อความในเอกสารข้อมูลสำหรับอาสาสมัครโดยตลอด ได้รับคำอธิบาย และการตอบข้อสงสัยจากนักวิจัย และมีเวลาอย่างเพียงพอในการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย

นอกจากนี้ นักวิจัยได้รับรองว่าจะเก็บรักษาข้อมูลของข้าพเจ้าไว้ในที่ปลอดภัย และไม่ระบุชื่อหรือ ข้อมูลส่วนตัวเป็นรายบุคคลต่อสาธารณชนและจะนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมซึ่งเป็นการสรุปผลการวิจัย เพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น นอกจากนี้นักวิจัยได้รับรองว่าจะเก็บรักษาข้อมูลของข้าพเจ้าไว้ในที่ปลอดภัย หากจะหยิบยกคำพูดของข้าพเจ้าไว้ในชุมชนนิพนธ์วิทยานิพนธ์และผลงานทางวิชาการรูปแบบอื่นๆ นักวิจัยจะใช้นามสมมติแทนชื่อและนามสกุลของข้าพเจ้าและจะไม่นำเสนอข้อมูลอื่น ๆ ที่อาจเชื่อมโยงถึงข้าพเจ้าได้ หากผู้วิจัยจะขอเก็บข้อมูลไว้ในอนาคต จะขออนุญาตอาสาสมัครโดยให้เลือกว่า “ยินยอม” หรือ “ไม่ยินยอม” ให้เก็บข้อมูลไว้

“ในการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครของการวิจัยครั้งนี้ ข้าพเจ้าเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ” และข้าพเจ้าสามารถถอนตัวจากการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ ถ้าข้าพเจ้าปรารถนา โดยจะไม่มีผลกระทบและไม่เสียสิทธิ์ใด ๆ ในการปฏิบัติงานปกติที่ข้าพเจ้าได้รับและพึงได้รับในอนาคต

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารข้อมูลและขอความยินยอมสำหรับอาสาสมัครนี้โดยตลอดแล้วจึงลงลายมือชื่อไว้ในเอกสารนี้

ลายมือชื่ออาสาสมัครผู้เข้าร่วมการวิจัย _____ วัน-เดือน-ปี _____
()

.....(กรณีที่อาสาสมัครอ่านหนังสือไม่ออกแต่พึงเข้าใจ).....	
ข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านหนังสือได้ แต่ผู้วิจัยได้อ่านข้อความในแบบยินยอมนี้ให้แก่ข้าพเจ้าฟังจนเข้าใจดีข้าพเจ้าจึงประทับตราลายนิ้วมือของข้าพเจ้าในแบบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ	
ลงนาม/พิมพ์ลายนิ้ว อาสาสมัครผู้เข้าร่วมการวิจัย	_____ วัน-เดือน-ปี _____ ()

ลายมือชื่อผู้ขอความยินยอม _____ วัน-เดือน-ปี _____
(_____)

ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย _____ วัน-เดือน-ปี _____

(ผศ.เรวดี พานิช)

คำรับรองของพยานผู้ไม่มีส่วนได้เสียกับการวิจัย (เฉพาะกรณีที่อาสาสมัครอ่านหนังสือไม่ออกแต่พึงเข้าใจ)
ข้าพเจ้าได้อยู่ร่วมในกระบวนการขอความยินยอมและยืนยันว่า ผู้ขอความยินยอมได้อ่าน/
อธิบายเอกสารข้อมูลให้แก่ _____ ซึ่งผู้มีชื่อข้างต้นมีโอกาสซักถามข้อสงสัย
ต่าง ๆ และได้ให้ความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยอิสระ หลังจากรับทราบข้อมูลที่มีอยู่ตรงตามที่ปรากฏ
ในเอกสารนี้แล้ว

ลายมือชื่อพยาน _____ วัน-เดือน-ปี _____
(_____)

ภาพประกอบ ตัวอย่างจดหมายขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ อว 8718/529

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

3 เมษายน 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์ธนวรรษ เสริมพาณิชย์ ประธานชมรมร่มไทรทอง

เนื่องด้วย นางสาวเรวดี พานิช นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “โปรแกรมและแนวทางส่งเสริม
พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษา
ภาคเอกชน: การวิจัยผสานวิธี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนผล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
และได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ หมายเลขรับรอง : SWUEC-672061

ในการนี้ นิสิตขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูล (Key information) ที่มีคุณสมบัติและสมัครใจ
ยินยอม ซึ่งเป็นต้นแบบพฤติกรรมที่มีสุขภาวะทางการเงินที่ดีเยี่ยมหรืออิสรภาพทางการเงิน (Financial freedom
lists) ในองค์กรสถานศึกษาเอกชนเพื่อมุ่งทำความเข้าใจสาเหตุของการมีพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกและวิธีการ
เสริมสร้างพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน
ในการร่วมอภิปราย 5-6 ท่าน เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัย ในเดือนเมษายน 2567 ทั้งนี้ นิสิตจะเป็นผู้ประสานงานใน
รายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาขอความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

Dr. D.

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 092 257 0791

ตัวอย่าง

แบบคัดกรองอาสาสมัครพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนเข้าร่วมกลุ่มทดลองและควบคุมงานวิจัยเรื่องโปรแกรมและแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผลานวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป แสดงลักษณะทางประชากรศาสตร์

คำชี้แจง ให้ ☒ ในช่องว่างหรือเติมข้อความให้ตรงกับข้อมูลของท่าน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ ความหลากหลาย LGBTQ (+)
2. อายุ ☐ ต่ำกว่า 35 ปี ☐ 35-40 ปี ☐ 41-45 ปี
☐ 46-50 ปี ☐ 51-55 ปี ☐ 56-60 ปี
3. สถานภาพสมรส ☐ โสด ☐ สมรสอยู่ด้วยกัน ☐ สมรสแยกกันอยู่
☐ หย่าร้าง ☐ หม้าย(คู่สมรสเสียชีวิต)
4. การศึกษาสูงสุด ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอกหรือสูงกว่า
5. สาขาการศึกษาหรือความชำนาญเฉพาะทาง
6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (รวมตัวท่าน) ที่อยู่ในความดูแลและรับผิดชอบของท่าน
☐ 1 คน ☐ 2 คน ☐ 3 คน ☐ 4 คน ☐ 5 คน ☐ 6 คนหรือมากกว่า
7. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในครัวเรือน
☐ ไม่มีข้อมูล ☐ ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อเดือน
☐ 50,001 - 100,000 บาทต่อเดือน ☐ มากกว่า 100,001 บาทต่อเดือน
8. ท่านตัดสินใจเรื่องการใช้เงินของท่านด้วยตัวเอง ☐ ไม่ใช่ ☐ ใช่
9. ผู้รับผิดชอบและตัดสินใจเรื่องการใช้เงินในครัวเรือน
☐ ท่าน ☐ ท่านและคู่สมรส ☐ ท่านและสมาชิกในครัวเรือน
☐ คู่สมรสของท่าน ☐ สมาชิกท่านอื่นในครัวเรือน ☐ บุคคลอื่นนอกครัวเรือน
☐ ไม่มี
10. ภูมิลำเนาเดิม ☐ ต่างจังหวัด ☐ ต่างประเทศ
☐ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลภาคเหนือ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเพิ่มเติม

คำชี้แจง ให้ ☒ ในช่องว่างหรือเติมข้อความให้ตรงกับข้อมูลของท่าน

สำรวจสุขภาวะทางการเงินของ CFPB (2017) อ้างอิงจากแนวคิดของ Kempson et al. (2017)	
1	ท่านคิดว่าสถานะทางการเงินปัจจุบันเป็นเช่นไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ (1) รายรับไม่พอจ่ายแต่ละเดือน ไม่มีเงินเก็บ ☐ (2) มีกินมีใช้เพียงพอในแต่ละวันหรือเงินเดือนชนเดือน ☐ (3) มีสำรองเผื่อเป็นค่าใช้จ่ายฉุกเฉินภายในครอบครัว ☐ (4) มีสำรองเผื่อให้บุพการีใช้จ่าย หรือเผื่อญาติ ๆ เพื่อน ๆ หยิบยืม ☐ (5) กำลังเก็บหรือมีเงินเก็บหรือเงินลงทุนตามแผนที่ตั้งเป้าหมายไว้แล้วบางส่วน ☐ (6) ใช้วิธีลดหย่อนภาษี ป้องกันความเสี่ยงกับทรัพย์สิน หนี้สินระยะยาว หรือสุขภาพ ☐ (7) ไม่กังวลเกี่ยวกับรายได้และรายจ่ายด้วยเงินที่มีพอใช้ ชีวิตสมถะ ☐ (8) ได้รับมรดก มีทรัพย์สินได้จัดสรรมรดกจึงไม่กังวลเรื่องเงินใช้จ่ายอีกต่อไป ☐ (9) อื่น ๆ
2	ท่านรู้สึกว่...มีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเงินเรื่องใดที่ต้องการคำปรึกษาเป็นพิเศษ หรือไม่อย่างไร
3	ท่านรู้สึกอย่างไรกับการเกษียณในเวลาข้างหน้า
4	ท่านมีแนวทางจัดการกับการเกษียณในอนาคตอย่างไร
5	ท่านรู้จักเครื่องมือจัดการเงินเกษียณหรือไม่ อย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ (1) เงินประกันสังคม ☐ (2) เงินบำเหน็จมกค. ☐ (3) เงินกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (PVD) ☐ (4) เงินชดเชยตามกฎหมาย ☐ (5) ไม่เคยรู้จักเครื่องมือใดเลย

ตัวอย่างแบบวัดประเมินก่อน หลัง ติดตามการทดลอง

แบบวัดประเมินเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 2

รหัสประจำตัวT/C.....

เรื่องโปรแกรมและแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณสำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน: การวิจัยผสมผสานวิธี

ผู้วิจัยเวรดี พานิช

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลเทพ พูนพล

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาตุกร จันประเสริฐ

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำชี้แจง: โปรดอ่านคำถาม แล้วใส่เครื่องหมาย ☒ ในช่องข้อความที่สอดคล้องตามสภาวะที่เป็นจริงหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง โดยสามารถเลือกได้หลายข้อ โปรดทำทุกข้อ จำนวน 6 ข้อ

ข้อ	คำถาม
1.	ตอนนี้ ท่านรู้สึกถึงความสุขทางการเงินในปัจจุบันเป็นเช่นไร (เลือกได้หลายข้อ) ☐ ยังมีเงินไม่พอใช้ จะสุขได้อย่างไร ☐ มีกินมีใช้เพียงพอในแต่ละเดือน ไม่รู้สึกเดือดร้อนรายวัน ☐ รู้สึกสบายใจขึ้นบ้างเพราะมีเงินเก็บสำรองเผื่อเป็นค่าใช้จ่ายฉุกเฉินภายในครอบครัว ☐ รู้สึกวางใจได้ยามเกิดเหตุไม่คาดคิด เพราะมีแผนป้องกันความเสี่ยงในทรัพย์สิน สุขภาพ และชีวิต ☐ รู้สึกมีความหวังและกำลังใจดีเพราะกำลังเก็บออมเพื่อลงทุนตามแผนที่ตั้งเป้าหมายไว้ ☐ มีความกังวลเรื่องเงินลดลงมากและมั่นใจมากขึ้นเมื่อได้ทำแผนการเงินส่วนตัวหรือของครอบครัว ☐ ไม่มีความกังวลเรื่องเงินและมีความพร้อมที่จะเกษียณอย่างมีความสุข
2.	เมื่อท่านประสบปัญหาเงินไม่พอจ่าย ท่านเลือกทำอย่างไรบ้าง (เลือกได้หลายข้อ) ☐ ถอนเงินจากบัญชีสำรองฉุกเฉิน ☐ ใช้เงินให้น้อยลง ☐ ขอเงินช่วยเหลือจากครอบครัวหรือเพื่อน (โดยไม่ต้องคืน) ☐ หารายได้เสริมนอกเวลาทำงาน ☐ ขอยืมเงินจากครอบครัว/เพื่อน/กู้สหกรณ์ออมทรัพย์มกค. ☐ จำนำสิ่งของที่มีอยู่หรือจำนองอสังหาริมทรัพย์ ☐ ใช้บัตรเครดิต/สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ/ไฟแนนซ์ ☐ กู้ยืมเงินนอกระบบ (ต้องยอมจ่ายดอกเบี้ยรายวัน) ☐ จ่ายชำระเงินค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ล่าช้าหรืองดจ่ายชำระงวดนั้นๆ

3.	ท่านทำอย่างไรเพื่อแก้ไขปัญหาเงินไม่พอจ่ายในระยะยาว (เลือกได้หลายข้อ) ☐ ติดต่อรับบริการเปิดบัตรเครดิตของวงเงินเพื่อฉุกเฉินให้เพียงพอ ☐ สมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ เพื่อใช้สิทธิขอกู้ฉุกเฉินยามจำเป็น ☐ แบ่งรายได้เก็บออมทีละน้อยค่อย ๆ ทำสม่ำเสมอจนใช้จ่าย ☐ เก็บออมเป็นเงินสำรองไว้ใช้ยามฉุกเฉิน อย่างน้อย 3 เดือน ☐ วางแผนเก็บเงินไปลงทุนต่อยอดไว้เป็นกองทุนเพื่อการศึกษาบุตร ☐ สร้างรายได้จากสินทรัพย์ที่เป็น Passive Income เช่น ให้เช่าห้องชุด ☐ ซื้อประกันทรัพย์สินหรือสุขภาพหรือชีวิตเพิ่มจากสิทธิสวัสดิการ
4.	ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา วิธีใดเป็นวิธีที่ท่านใช้ในการเก็บออม (เลือกได้หลายข้อ) ☐ เก็บเป็นเงินสด ☐ เก็บเงินในบัญชีที่เปิดไว้เพื่อออมเงินโดยเฉพาะ ☐ ให้เงินกับคนในครอบครัวไว้เก็บออมแทนท่าน ☐ ฝากเงินในสหกรณ์ มกค. หรือ สหกรณ์ของคนในครอบครัว ☐ นำไปซื้อเงินดิจิทัลเพราะราคาขึ้นเร็วมากจะได้กำไรกลับมาเร็ว ☐ นำไปลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงินต่าง ๆ (พันธบัตร หุ้น กองทุนรวม) ☐ ไม่ได้ออมอย่างจริงจัง
5.	ท่านใช้วิธีการใดในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์/บริการทางการเงิน (เลือกได้หลายข้อ) ☐ เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์จากเว็บไซต์ด้วยตัวเอง ☐ คำแนะนำจากที่ปรึกษาทางการเงินอิสระ ☐ คำบอกต่อกันมาจากครอบครัวหรือเพื่อน ☐ คำแนะนำจากคนอื่น (Social media/Influencer) ที่มีมุมมองเหมือนกัน ☐ เปรียบเทียบข้อมูลจากพนักงานหน้าเคาน์เตอร์ธนาคาร (Teller) โดยตรง
6.	ท่านได้ทำสิ่งต่อไปนี้สำหรับตัวท่าน หรือครัวเรือนของท่านหรือไม่ (เลือกได้หลายข้อ) ☐ วางแผนจัดการรายรับ-รายจ่าย ☐ จัดบันทึกค่าใช้จ่าย ☐ เก็บเงินสำหรับจ่ายบิลแยกจากค่าใช้จ่ายประจำวัน ☐ จัดบันทึกบิลที่ใกล้ครบกำหนดจ่ายเพื่อจ่ายให้ตรงเวลา ☐ ใช้แอปพลิเคชันหรือเครื่องมือในการบริหารจัดการเงินติดตามการใช้จ่าย ☐ ตั้งการชำระเงินอัตโนมัติสำหรับค่าใช้จ่ายประจำ

คำชี้แจง: โปรดอ่านคำถามแล้วใส่เครื่องหมาย ☒ ในช่องพฤติกรรมที่ได้กระทำ เพียงคำตอบเดียวและโปรดตอบทุกข้อ จำนวน 23 ข้อ โดยแบ่งเป็นระดับดังนี้

☐ ทำเป็นประจำ ☐ ทำบ่อย ๆ ☐ ทำบ้างบางครั้ง ☐ ทำนาน ๆ ครั้ง ☐ ไม่เคยทำเลย

ข้อ	คำถาม
1.	ท่านได้ทำงานประมาณส่วนตัวล่วงหน้าหรือจัดบันทึกรับจ่ายในแต่ละเดือน
2.	ในแต่ละเดือน ท่านใช้จ่ายตามรายการที่วางแผนไว้ล่วงหน้า
3.	ท่านเสี่ยงโชค ซื้อลอตเตอรี่เพื่อความสนุกและเปิดโอกาสลุ้นบ้าง! รับโชคเล็ก ๆ น้อย ๆ
4.	ปีหนึ่ง ๆ ท่านใช้จ่ายด้วยเหตุผลที่ว่า “ของมันต้องมี” หรือ “ให้รางวัลตัวเอง” เพื่อให้ตนเองรู้สึกดีเมื่อมีความเครียดหรือกังวลใจ
5.	ท่านจับจ่ายซื้อหาอาหาร เครื่องดื่มที่มีประโยชน์ต่อร่างกายมารับประทานหรือใช้เงินสำหรับกิจกรรมเพื่อสุขภาพ
6.	ท่านอ่านรายการเรียกเก็บค่าสินค้าหรือบริการจากใบเสร็จและคำนวณตัวเลขที่ต้องชำระอีกครั้งด้วยตนเอง
7.	ท่านจ่ายบิลเรียกเก็บหรือชำระหนี้ต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าบัตรเครดิตรายเดือนตรงตามกำหนด
8.	ท่านสามารถชำระหนี้บัตรเครดิตเต็มจำนวนทุกครั้งที่มีการใช้
9.	ท่านใช้บัตรเครดิตแทนเงินสด(เงินโอน) เพราะขาดสภาพคล่อง
10.	ท่านจัดการแผนเงินผ่อนชำระหนี้ให้ไม่เกิน ร้อยละ 50 ของรายได้ เมื่อต้องตัดสินใจกู้ยืมเงิน
11.	ท่านนำเงินสำรองกรณีฉุกเฉินมาปล่อยกู้หรือลงทุนทำกำไรระยะสั้น
12.	ท่านหาข้อมูลเรื่องเงินเกษียณ เงินสวัสดิการต่างๆ ที่จะได้รับหลังเกษียณ หรือวางแผนออมเงิน ลงทุนในวันนี้ เพื่อใช้ชีวิตหลังเกษียณที่ดีที่สุดตามที่ต้องการ
13.	ท่านเก็บออมก่อนนำเงินไปใช้จ่ายอย่างอื่น
14.	ท่านใช้ชีวิตเพื่อให้มีความสุขวันนี้ ดีกว่า วางแผนเพื่ออนาคต
15.	ท่านจ่ายประกันสุขภาพเพิ่มเติมจากสวัสดิการที่ได้รับจากองค์กร เพื่อรับสิทธิลดหย่อนภาษีและป้องกันความเสี่ยงจากเหตุเจ็บป่วยโดยไม่คาดคิด
16.	ท่านออมเงินผ่านพอร์ตโฟลิโอเพื่อการลงทุนระยะยาว แบบที่มีการจัดการผลตอบแทนที่เหมาะสมกับความต้องการใช้เงินในอนาคต
17.	ท่านตั้งเป้าหมายเรื่องเงินไว้และพยายามจะไปให้ถึงเป้าหมายให้ได้แม้จะต้องใช้เวลาก็ตาม เช่น เก็บเงินเพื่อการศึกษาบุตร หรือซ่อมแซมขยายที่อยู่อาศัย ยานพาหนะที่เหมาะสม หรือเงินใช้หลังเกษียณ
18.	เมื่อมีรายได้เข้ามาทุกครั้ง ท่านจะแบ่งเป็นส่วน ๆ และเก็บบางส่วนไว้ในบัญชีที่ไม่ถอนออกมาใช้เลยสำหรับเก็บเป็นเงินเกษียณระยะยาว
19.	ท่านพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันกับเพื่อนร่วมงาน ถึงการใช้สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล สิทธิ

ข้อ	คำถาม
	ประกัน - สังคม รวมทั้งปรึกษาเรื่องเงินบำเหน็จเกษียณจากที่ทำงาน จากกองทุนประกันสังคมหรือการใช้สิทธิบัตรทอง
20.	ท่านทำงานเพื่อหารายได้เสริมนอกเหนือจากงานประจำ
21.	ท่านทำแผนแสดงฐานะทางการเงินหรือทำงบประมาณส่วนตัวเพื่อควบคุมรายจ่าย หนี้สิน ล่วงหน้า เป็นรายเดือนหรือทุกสิ้นปี
22.	ท่านดูแลเรื่องเงินของตัวเองอย่างใกล้ชิด เช่น รู้ว่ามีรายได้เท่าไรและจะมีรายจ่ายอะไรบ้างและเท่าไรในแต่ละเดือนหรือในแต่ละปี
23.	ท่านปลูกใจตนเองว่า “ฉันจะทำได้! ในเป้าหมายที่ฉันวางแผนไว้ ในวันข้างหน้า” แม้ว่าไม่มีใครสักคนเห็นว่ามันจะเป็นไปได้

ตัวอย่างใบงานกิจกรรม 1 - 5

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดการเรียนรู้และความเข้าใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโปรแกรม

ส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณ

สำหรับพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน

งานวิจัยระยะทดลอง (Phase2)

คำชี้แจง

เพื่อวัดความเข้าใจการเรียนรู้ โดยตรงผ่านการทำกิจกรรม 5 กิจกรรมหลัก ทั้งนี้เป็นการสะท้อนผลลัพธ์ในกระบวนการคิดและประยุกต์ใช้ที่มีคุณค่าด้านการวิเคราะห์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มทดลอง ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ใบงานที่ 1.1

- หลังจากฟังประสบการณ์ที่คุณศักดา สรรพปัญญาวงศ์ แบ่งปัน โปรดใช้เวลาในการทบทวนประสบการณ์ของตนเอง และแสดงความคิดเห็นสั้น ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่ท่านเห็นด้วยหรือเห็นแตกต่างในประเด็นดังกล่าว

ประเด็น	ความคิดเห็น	เหตุผล	เป็นพฤติกรรมของท่าน
“คุณศักดา เลือกที่จะเป็น คนขับ Grab เบอร์ 3” ใช้ เวลาว่างจากงาน ด้วยอยาก เรียนรู้ระบบบริหารจัดการ ธุรกิจ จากประสบการณ์จริง โดยใช้วิธีการให้บริการแบบ คนเบอร์ 3 ที่ไม่ต้องรอให้ใคร สั่ง	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	เพราะ.....	ท่านเป็นคนเบอร์อะไร ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3
คุณศักดากล่าวว่า “การ ลงทุนหุ้นหรือกองทุนหรือ คริปโตฯ มันทำได้ง่ายกว่า วางแผนการเงินหรือเรียกว่า ง่ายกว่าวางแผนชีวิต”	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	เพราะ.....	☐ ลงทุนหุ้นก่อนที่จะ วางแผนการเงิน ☐ วางแผนการเงินก่อน ลงทุนหุ้น

- ให้ท่านสะท้อน(reflection) เรื่องราวของ “ตัวแบบ” คุณศักดา สรรพปัญญาวงศ์ ในเจตคติการใช้ชีวิตที่ท่านชื่นชอบ

.....

.....

กิจกรรมที่ 2 ใบงานที่ 2.1

1. หลังการให้คำปรึกษาท่านได้เห็นถึงความสำคัญในการวางแผนจัดการเงินในกระเป๋าตัวเอง ในประเด็นใดบ้าง

ประเด็น	ความคิดเห็น	เป็นปัญหากับท่าน	ท่านจะดำเนินการอย่างไร
การจัดทำงบการเงินส่วนบุคคล	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
การจัดทำงบการเงินส่วนบุคคล ล่วงหน้า (Budgeting)	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
การตั้งเป้าหมายชีวิต	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
เรื่องอื่นๆ ที่ท่านได้รับคำปรึกษา	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
ท่านมีกำลังใจในการกลับไปเก็บ ข้อมูลของตนเองเพื่อเตรียมตัวเข้า รับคำปรึกษาในอีก 4 สัปดาห์ ข้างหน้า	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....

2. หากท่านมีประเด็นคำถาม ปัญหา หรืออุปสรรคที่ต้องการสะท้อนให้ทราบ ท่านสามารถแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นได้

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 2 ใบงานที่ 2.2

1. ในการพบนักวางแผนการเงินครั้งที่ 2 ท่านได้ลงมือ “ทำ” ประเด็นสำคัญในการวางแผนจัดการเงินในกระเป๋าตัวเอง

ประเด็น	ความคิดเห็น	เป็นปัญหา กับท่าน	ท่านจะดำเนินการอย่างไร
การจัดทำงานการเงินส่วนบุคคล	☐ ได้ลงมือ “ทำ” ☐ ทำ แต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
การจัดทำงานการเงินส่วนบุคคลล่วงหน้า (Budgeting)	☐ ได้ลงมือ “ทำ” ☐ ทำ แต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
การตั้งเป้าหมายชีวิต	☐ ได้ลงมือ “ทำ” ☐ ทำ แต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
เรื่องอื่น ๆ ที่ท่าน เคย ได้รับคำปรึกษา	☐ ได้ลงมือ “ทำ” ☐ ทำ แต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
เรื่องอื่น ๆ ที่เพิ่มเติมระหว่าง 4 สัปดาห์	☐ ได้ลงมือ “ทำ” ☐ ทำ แต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....

2. หลังการให้คำปรึกษา ท่านเห็นความสำคัญของการวางแผนจัดการเงินในประเด็นใดบ้าง และท่านได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญเฉพาะเจาะจงใดเพิ่มเติมในการวางแผนจัดการเงินของตนเอง?

ประเด็น	ความคิดเห็น	เป็นปัญหา กับท่าน	ท่านจะดำเนินการอย่างไร
ปัญหาเฉพาะบุคคล (ระบุประเด็นสั้น ๆ)	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ..... ...
การวางแผนเกษียณ	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ..... ...
การออมอัตโนมัติเพื่อเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ..... ...
เรื่องอื่น ๆ ที่ท่านได้รับคำปรึกษา	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ..... ...
ท่านมีกำลังใจในการกลับไปเก็บข้อมูลของตนเองเพื่อ เตรียมตัวเข้ารับคำปรึกษาในอีก 4 สัปดาห์ข้างหน้า	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ..... ...

3. ขอให้ท่านแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นสะท้อน (reflection) ประเด็นปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องการ

.....

.....

กิจกรรมที่ 2 ใบงานที่ 2.3

1. ในการพบนักวางแผนการเงินครั้งที่ 3 ท่านได้ลงมือ “ทำ” ประเด็นสำคัญในการวางแผนจัดการเงินในกระเป๋าตัวเอง

ประเด็น	ความคิดเห็น	เป็นปัญหา กับท่าน	ท่านจะดำเนินการ อย่างไร
การจัดทำงบการเงินส่วนบุคคล	☐ ได้ลงมือทำ ☐ ทำแต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
การจัดทำงบการเงินส่วนบุคคลล่วงหน้า (Budgeting)	☐ ได้ลงมือทำ ☐ ทำ แต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
การตั้งเป้าหมายชีวิต	☐ ได้ลงมือทำ ☐ ทำแต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
ปัญหาเฉพาะบุคคลที่ได้ขอคำปรึกษาใน ครั้งที่ 2 (ระบุประเด็นสั้น)	☐ ได้ลงมือทำ ☐ ทำแต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
การวางแผนเกษียณ	☐ ได้ลงมือทำ ☐ ทำแต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
การออมอัตโนมัติเพื่อเป้าหมายอย่าง สม่ำเสมอ	☐ ได้ลงมือ “ทำ” ☐ ทำแต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
เรื่องอื่น ๆ ที่ท่าน เคย ได้รับคำปรึกษา	☐ ได้ลงมือ “ทำ” ☐ ทำ แต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
เรื่องอื่น ๆ ที่เพิ่มเติมระหว่าง 8 สัปดาห์	☐ ได้ลงมือ “ทำ” ☐ ทำ แต่ไม่สำเร็จ	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....

2. หลังการให้คำปรึกษา ท่านเห็นความสำคัญและตระหนักถึงประเด็นใดเพิ่มเติมในการวางแผนจัดการเงินของตนเอง?

ประเด็น	ความคิดเห็น	เป็นปัญหา กับท่าน	ท่านจะดำเนินการ อย่างไร
เรื่องอื่น ๆ ที่ท่านได้รับคำปรึกษาในครั้งที่ 3	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
ท่านได้รับการติดตาม แก่ไข แนะนำแนวทาง และตรวจแผนการเงิน จากนักวางแผนการเงิน	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....

อย่างครบถ้วนตามที่ตั้งใจ			
ท่านรู้สึกมีความเชื่อมั่นกับแผนการเงินส่วนบุคคลที่ได้รับคำปรึกษาจากนักวางแผนการเงิน	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....
ท่านเกิดแรงจูงใจในการดำเนินตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ด้วยตนเองในระยะอีก 30 วันข้างหน้า	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	วิธีการ.....

3. ขอให้ท่านแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นสะท้อน (reflection) ประเด็นปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องการ

.....

.....

กิจกรรมที่ 3 ใบงานที่ 3

1. ให้บันทึกเกี่ยวกับผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม “Workshop Happy Retirement”

วิเคราะห์พฤติกรรม	ผู้นำกิจกรรม Facilitator	รุ่นพี่เกษียณ	เพื่อนพนักงาน
ได้ให้ข้อมูล/บอกเล่าถึงประเด็นเงินเกษียณและสวัสดิการที่เกี่ยวกับท่าน			
สิ่งที่ได้ทำ...เกิดประโยชน์			
สิ่งที่ทำไปแล้วผิดพลาด			
สาเหตุที่ทำ			
ผลที่ได้			
ท่านเข้าใจประเด็นที่พวกเขาถามมาอย่างไร			
ท่านคิดว่าจะทำตามหรือไม่ เพราะเหตุใด			

2. ท่านสะท้อน (Reflection) มุมมองความรู้สึกและความคิดเห็นต่อสิ่งที่ท่านได้รับจากกิจกรรมครั้งนี้

วิเคราะห์การรับรู้ค่านิยมของกลุ่มเพื่อนร่วมงาน	สะท้อน (Reflection) มุมมองความรู้สึกและความคิดเห็น
ข้อมูลที่ท่านได้รับการแบ่งปันประสบการณ์และสนทนาด้วยวิธีการรวมกลุ่ม (Panel Discussion)	
บอร์ดเกมที่ท่านได้เล่นกับเพื่อน ๆ	

กิจกรรมที่ 4 ใบงานที่ 4

1. ให้ถ่ายทอด หลักการบริหารการเงิน เป็นวลี คำคม หรือประโยคสั้น ๆ ที่ท่านประทับใจ จากตัวแบบใน คลิปวิดีโอที่นักวิจัยส่งให้ผ่านช่องทาง Line Open Chat

ตัวแบบ (Modelling)	วลี คำคม ประโยคสั้น ๆ ที่ท่านประทับใจ
จักรพงษ์ เมฆพันธุ์ ; Money Coach ผู้แปลและเขียนหนังสือ “พอรวยสอนลูก”	☐ “มีแต่คนคิดถึงอนาคตเท่านั้น ที่จะมีอนาคต” ☐ “การวางแผนคือการมองให้เห็นข้างหน้าว่าจะเกิดอะไรขึ้น แล้วถอยหลังกลับมาเตรียมการในวันนี้” ☐ “จะรวยร้อยล้าน” แล้วถามว่าวันนี้เราทำอะไรบ้าง พรุ่งนี้ต้องทำอะไร วันมะรืนต้องทำอะไร เพราะฉะนั้น ถ้าคุณแค่ “อยาก” แต่คุณไม่ได้คิดอะไรถึงสิ่งนั้นเลยอะ มันก็แค่เป็นความเพ้อเจ้อ เท่านั้นเอง ☐ การวางแผนการเงินจึงเป็นหัวใจของทุก ๆ คน
คุณกวี ชูกิจเกษม ผู้เขียนหนังสือ “เพาะหุ้นเป็นเห็นผลยั่งยืน” และ “เปลี่ยนสันดาน สร้างอิสรภาพทางการเงิน” นักสร้างแรงบันดาลใจ	☐ ความประหยั่มนเป็นสันดาน มันเปลี่ยนยาก ☐ คุณไม่ลงทุนก็มีอิสรภาพทางการเงินได้ และการมีอิสรภาพทางการเงินไม่จำเป็นต้องรวย ☐ มีเงินเหลือตอนตาย ไม่ใช่ยังไม่ตายแต่เงินไม่เหลือ ชีวิตมันจะเศร้าขนาดไหน ☐
คุณวิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, CFP และนักเขียนหนังสือ เงินไม่ใช่ทุกอย่างแต่ทุกอย่างเริ่มต้นที่เงิน	☐ ถ้าเราอนุรักษ์เกินไป ไม่ยอมลงทุนอะไรเลย เงินจะโตช้า ☐ เงินไม่ใช่ทุกอย่างแต่ทุกอย่างเริ่มต้นที่เงิน ☐ อะไรก็ตามที่ไม่เข้าใจ หรือเราคิดว่าเข้าใจแล้ว เราไม่สบายใจ ก็อย่าลง (ลงทุนในผลิตภัณฑ์การเงินที่ไม่รู้) ☐
คุณนฤมล บุญสนอง, CFP และวิทยากรให้ความรู้ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย	☐ เราต้องใส่ใจเรื่องเงินของเรา ☐ ปัจจุบันผ่านมาแล้วสิบกว่าปี ตอบได้เลยว่า ไม่มีวันสาย ☐ ถ้าเรารักเงินวันนี้ ฉันท(เงิน) สัญญาว่าฉันจะดูแลเธอในอนาคต ☐
คุณพลชา โรจน์เลิศจรรยา เจ้าของ Money Diaries และนักวางแผนการเงิน	☐ ใช้ Time line วางแผนเงินเกษียณ ☐ “หา 30 ใช้ 25” (ตัวเลขของท่านคืออะไร.....) ☐ ความสุขมี 2 อย่างคือ Need กับ Want ☐

2. ขอให้ท่านสะท้อนประโยชน์หรือข้อเสียจากการรับฟังคลิปวิดีโอ 5 ครั้งนี้

☐

ประโยชน์.....

☐

ข้อเสีย.....

☐ ข้อเสนอแนะ

3. วิธีการส่งคลิปให้ท่านฟังช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา เป็นการสะกิดเตือนท่าน ให้เกิดการปฏิบัติตามที่วางแผนไว้ได้หรือไม่ อย่างไร

☐ ได้ (อธิบาย))

☐ ไม่ได้ (อธิบาย))

☐ ไม่ต้องการแสดงความเห็น

กิจกรรมที่ 5 ใบงานที่ 5

1. หลังจากท่านได้ใช้ App. ทางการเงิน หรือ App.บริหารจัดการเงินในช่วงที่ผ่านมา เครื่องมือประเภทนี้ สามารถทำให้ท่านได้สร้างถังเงินเพื่อบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ในชีวิตได้ โดยเฉพาะกองทุนเงินเกษียณ หรือไม่ อย่างไร

.....

2. ขอให้ท่านจินตนาการถึงการสร้างถังเงินเพื่อบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ในชีวิต โดยออกแบบภาพตามที่ท่านต้องการ เพื่อใช้เป็นแนวทาง (Guideline) ที่ท่านสามารถนึกเห็นและจำได้เสมอ"

3. ท่านแสดงความคิดเห็น (Feedback) เกี่ยวกับ Application Make by KBank หรือ Application อื่นๆ ที่ท่านเคยใช้หรือใช้เป็นประจำ (เสนอแนะเพิ่มเติม) เกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเงินที่ดีขึ้นได้หรือไม่อย่างไร

.....

ภาคผนวก ข
การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยระยะที่ 2

การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างการวิจัยระยะที่ 2

กลุ่มตัวอย่างที่ได้เก็บข้อมูลสมบูรณ์หลังจบการทดลอง จำนวน 38 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มทดลอง (Treatment) และกลุ่มควบคุม (Control) การวิจัยระยะที่ 2 : การวิจัยกึ่งทดลอง (Qua-Sai Experiment Research) รูปแบบ Intervention Design ดำเนินการประมวลผลด้วยโปรแกรม SPSS version 29 ด้วยวิธีการการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำหรือ Multivariate Analysis of Variance for Repeated Measures (Repeated Measures MANOVA) กรอบการวิเคราะห์ผลการวิจัย ประกอบด้วย 4 ประเด็นสำคัญ

1. จำนวนกลุ่มเป้าหมาย (Sampling) ที่น่าเชื่อถือได้ตามหลักการ MAX-MIN-CON

ลักษณะการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์การวิจัย (Purposive Sampling) ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะของตัวแทนประชากรที่ดี คือทุกคนมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินอันก่อให้เกิดปัญหาที่คล้ายกัน (Homogeneous) และมีแรงจูงใจสูงที่ต้องการเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้น จึงเพิ่มโอกาสในการตรวจพบค่าความแตกต่างได้อย่างชัดเจนทั้งก่อนและหลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ หรือเมื่อเปรียบเทียบกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ดังนั้นผลลัพธ์ที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวิจัยที่มีขนาดใหญ่ขึ้นในอนาคต

โปรแกรมแทรกแซง (Intervention): มีลักษณะเข้มข้น (ให้โปรแกรมและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง 10 สัปดาห์) จึงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบชัดเจนต่อพฤติกรรม (Effect Size = Medium ถึง Large) จำนวนตัวอย่างไม่จำเป็นต้องมากเหมือนในกรณีทำงานวิจัยมีผลกระทบเล็ก (Small Effect Size) อาทิ การส่งแบบสอบถามออนไลน์ เป็นต้น งานวิจัยนี้มีตัวแปรอิสระ (พนักงานเข้าร่วมโปรแกรมฯ) มีผลอย่างมากต่อตัวแปรตาม (FWB, PFB) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจนโดยไม่ต้องพึ่งการวิเคราะห์ที่ซับซ้อน

Rule of Thumb for Repeated Measure MANOVA อ้างถึงหลักการที่ว่า "10 + Number of Time Points หรือ 10 + Groups" (วิทยุฑณ์ อยู่ในศีล, รศ.ดร., 2564) ดังนั้นการคำนวณตามแนวคิดนี้ ทำได้คือ จากการทดสอบ 3 ครั้ง (Pre, Post, Follow-up) หรือมีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม จำนวนขั้นต่ำควรมีอย่างน้อย 13 คนต่อกลุ่ม ซึ่งหลังการทดลองสิ้นสุดปรากฏจำนวนกลุ่มทดลอง 17 คนและกลุ่มควบคุม 21 คน รวม 38 คน จึงมีจำนวนมากพอในเกณฑ์เบื้องต้นนี้

เกณฑ์มาตรฐานสำหรับข้อมูลชุดนี้ ที่สอดคล้องและมีแนวทางวิจัยใกล้เคียงกันที่ผ่านมา ได้ค่าอิทธิพล Effect Size = 0.69-0.95 (สมคิด ทุมวงศ์, 2561 ;ยศวดี อยู่สุข, 2564 ;อัจฉรา พรหม กันสุขะ, 2563 ;เอกพล เคราเซ, 2561) Effect Sizeเฉลี่ยที่ 0.8 ถือว่าเป็นขนาดผลกระทบที่

ใหญ่มาก (Large Effect Size) ตามเกณฑ์ของ Cohen (1988) และพบได้ในโปรแกรมแทรกแซง (Intervention) มีผลกระทบชัดเจนและทรงพลังต่อพฤติกรรมหรือตัวแปรที่วัด โดยค่ากำหนดมาตรฐานอื่นๆ อาทิ ค่าการไม่ยอมรับความผิดพลาดประเภท Type 2 error ที่ร้อยละ 80 (Power $1-\beta$ error prob) = 0.8 และค่าความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 (Alpha = 0.05)

การคำนวณใน G*Power ใช้การอ่านค่าอิทธิพล (Effect Size) จากประมวลผล SPSS ด้วยค่าสถิติที่ปรากฏตาม print out ดังนี้

Multivariate Tests ^a										
Effect			Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power ^c
Between Subjects	Intercept	Pillai's Trace	.987	876.114 ^b	3.000	34.000	<.001	.987	2628.341	1.000
		Wilks' Lambda	.013	876.114 ^b	3.000	34.000	<.001	.987	2628.341	1.000
		Hotelling's Trace	77.304	876.114 ^b	3.000	34.000	<.001	.987	2628.341	1.000
		Roy's Largest Root	77.304	876.114 ^b	3.000	34.000	<.001	.987	2628.341	1.000
	Group	Pillai's Trace	.237	3.522 ^b	3.000	34.000	.025	.237	10.566	.733
		Wilks' Lambda	.763	3.522 ^b	3.000	34.000	.025	.237	10.566	.733
		Hotelling's Trace	.311	3.522 ^b	3.000	34.000	.025	.237	10.566	.733
		Roy's Largest Root	.311	3.522 ^b	3.000	34.000	.025	.237	10.566	.733
Within Subjects	time	Pillai's Trace	.455	4.319 ^b	6.000	31.000	.003	.455	25.916	.954
		Wilks' Lambda	.545	4.319 ^b	6.000	31.000	.003	.455	25.916	.954
		Hotelling's Trace	.836	4.319 ^b	6.000	31.000	.003	.455	25.916	.954
		Roy's Largest Root	.836	4.319 ^b	6.000	31.000	.003	.455	25.916	.954
	time * Group	Pillai's Trace	.296	2.176 ^b	6.000	31.000	.072	.296	13.054	.681
		Wilks' Lambda	.704	2.176 ^b	6.000	31.000	.072	.296	13.054	.681
		Hotelling's Trace	.421	2.176 ^b	6.000	31.000	.072	.296	13.054	.681
		Roy's Largest Root	.421	2.176 ^b	6.000	31.000	.072	.296	13.054	.681

a. Design: Intercept + Group
Within Subjects Design: time
b. Exact statistic
c. Computed using alpha = .05

Effect Size (f^2) จาก Partial Eta Squared (η^2)

2. การคำนวณค่า Effect Size (f^2) จาก Partial Eta Squared (η^2) ด้วยสูตร: $f^2 = \frac{\eta^2}{1 - \eta^2}$

จากผลลัพธ์ค่า Partial Eta Squared - Group (Between-Subjects): $\eta^2 = 0.237$

คำนวณ Effect Size (f^2) ได้ $f^2 = \frac{0.237}{1 - 0.237} = \frac{0.237}{0.763} \approx 0.31$

จากผลลัพธ์ค่า Partial Eta Squared -Time (Within-Subjects): $\eta^2 = 0.455$

คำนวณ Effect Size (f^2) ได้ $f^2 = \frac{0.455}{1 - 0.455} = \frac{0.455}{0.545} \approx 0.83$

จากผลลัพธ์ Partial Eta Squared - Time x Group (Interaction): $\eta^2 = 0.296$

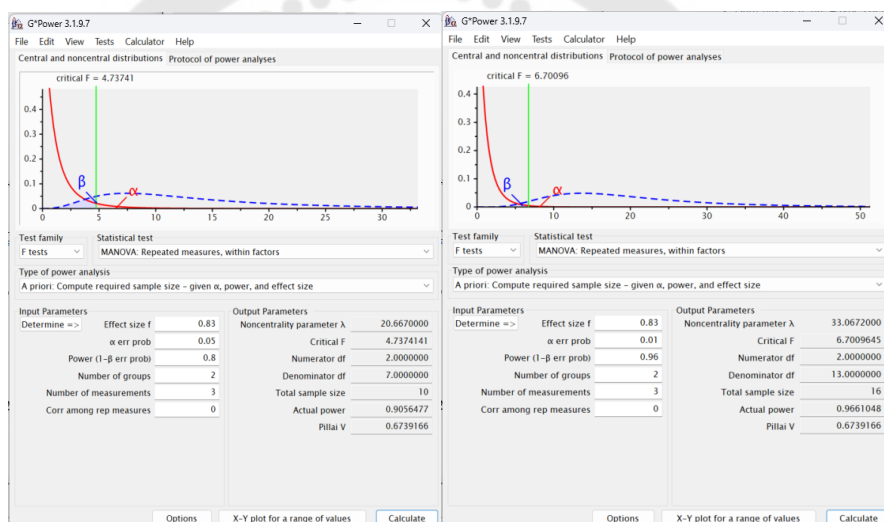
คำนวณ Effect Size (f^2) ได้ $f^2 = \frac{0.296}{1 - 0.296} = \frac{0.296}{0.704} \approx 0.42$

3. การใช้ค่าต่างๆ ในการคำนวณจำนวนตัวอย่างด้วย G*Power

ใช้สถิติ F-test และเลือก Repeated Measures: Within-Between Interaction ในการออกแบบการทดลอง ใส่ค่า f^2 : Effect Size: ใช้ค่าที่คำนวณ (0.83 สำหรับ within-Subject, 0.42 สำหรับ Interaction และ 0.31 สำหรับ Between-Subjects ขึ้นกับวัตถุประสงค์วิจัยหรือสมมติฐานการวิจัย ในครั้งนี้ใช้วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างช่วงเวลาในกลุ่มทดลองเป็นสำคัญจึงเลือกใช้ ค่า Effect Size 0.83) Alpha (Type I error): 0.05, 0.01

- Power ($1-\beta$): 0.8, 0.96
- Number of Groups: 2 (Experimental, Control).
- Number of Measurements: 3 (Pre, Post, Follow-Up).

คำนวณจำนวนตัวอย่างที่ต้องการได้ 10-16 ตัวอย่าง ต่อกกลุ่ม (เมื่อใช้ค่าสถิติความเชื่อมั่นที่สูงขึ้น)

จากภาพหน้าจอของโปรแกรม G*Power ที่คุณส่งมา ซึ่งตั้งค่าการวิเคราะห์สถิติเป็น:

- Statistical test: MANOVA: Repeated measures, within factors
- Effect size $f = 0.83$ (large)
- Power ($1 - \beta$ err prob) = 0.80
- α err prob = 0.05
- Number of groups = 2
- Number of measurements = 3
- Corr among rep measures = 0.5

G*Power แสดงผลว่า: Total sample size = 20.667 $\approx$ 21 คน ซึ่งหมายความว่า หากต้องการให้มีความเชื่อมั่นทางสถิติ (Power = 0.80, $\alpha = 0.05$) และใช้ขนาดอิทธิพล Effect Size = 0.83 การวิเคราะห์ต้องการกลุ่มตัวอย่างรวมเพียง 21 คนเท่านั้น ซึ่งหลังการทดลองสิ้นสุดปรากฏจำนวนกลุ่มทดลอง 17 คนและกลุ่มควบคุม 21 คน รวม 38 คน จึงมีจำนวนมากพอ ตามเกณฑ์จาก G* Power

1) ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ หรือ ดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ IOC (Index of Item-Objective Congruence) เป็นวิธีหนึ่งในการตรวจสอบประเมินความตรงเชิงเนื้อหา Content Validity โดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินข้อคำถาม (items) ในแบบวัดประเมินตรงตามวัตถุประสงค์การศึกษา (objectives) ของแบบสอบถามหรือเครื่องมือวิจัย โดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินแต่ละข้อและให้คะแนนว่า

+1 = เหมาะสม/วัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์,

0 = ไม่แน่ใจ และ

-1 = ไม่เหมาะสม/ไม่วัด

การตีความค่า IOC:

ถ้า $IOC \geq 0.50$ หมายถึงข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสามารถนำไปใช้ได้

ถ้า $IOC < 0.50$ ควรพิจารณาแก้ไขหรือปรับปรุงข้อคำถามนั้น

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์แบ่งเป็น 3 ระยะของการวิจัย ประกอบด้วย ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยใช้วิธี Index of Item-Objective Congruence (IOC) ของแบบสอบถามที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ตารางนี้แสดงคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน รวมถึงข้อเสนอแนะและการปรับปรุงข้อคำถามในกรณีที่ค่าดัชนีต่ำกว่าเกณฑ์ 0.50

การวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านเนื้อหา ของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยระยะที่ 1

โครงสร้าง	ข้อ (Tour Question)	ผู้เชี่ยวชาญ			คะแนน รวม	IOC	การแปลผล
		1	2	3			
คำนิยามและความสัมพันธ์ของสุขภาวะทางการเงินและพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก	1.นิยามความหมายองค์ประกอบและสาเหตุที่มีอิทธิพลของพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในมุมมองความคิดเห็นของท่านเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	3	1.00	ปรับแก้ไขตามคำแนะนำและนำไปใช้ประกอบคำถามซัก
	2. นิยาม ความหมายของ	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ประกอบ

	สภาวะทางการเงินหลัง เกษียณในมุมมองความ คิดเห็นของท่านเป็น อย่างไร						คำถามชัก
	3.พฤติกรรมการเงินเชิง บวกที่มีผลต่อสภาวะทาง การเงินหลังเกษียณเป็น อย่างไร	+1	0	-1	1	0.33	ปรับใหม่ให้ตรง ตามจุดประสงค์
สาเหตุของพฤติกรรม การเงินเชิงบวก	4.พฤติกรรมล่าเอียงทาง การเงินมีผลต่อพฤติกรรม การเงินเชิงบวกหรือไม่ อย่างไร	-1	+1	+1	1	0.33	ตัดออก ปรับใหม่ ให้ตรงตาม จุดประสงค์
วิธีการส่งเสริมพฤติกรรม การเงินเชิงบวก (อ้างอิง แนวคิดพฤติกรรมตาม แผนและทฤษฎีปัญญา สังคม (Theory of Planned Behavior & Social Cognitive Theory)	5.วิธีการสร้างพฤติกรรม การเงินเชิงบวก หรือ แนวทางการส่งเสริมให้เกิด พฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ ยั่งยืนจนเกิดสภาวะทาง การเงินหลังเกษียณทำได้ อย่างไร	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ประกอบ คำถามชัก
รวมคะแนน IOC ประเมินเฉลี่ยต่อข้อ						0.73	ระดับดีมาก

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน การรายงานค่า IOC รายข้อ (ตามตาราง) จะทำให้การตรวจสอบเครื่องมือมีความโปร่งใสและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นพบว่าแบบสอบถามทั้งหมดมีค่า IOC อยู่ในช่วงระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 ซึ่งพบว่าค่าเฉลี่ย IOC ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.73 แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระดับดีโดยข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 หรือต่ำกว่าเกณฑ์ คือ ข้อ 3 และ 4 จึงได้มีการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะและได้ส่งผู้เชี่ยวชาญตรวจซ้ำ จากนั้นจึงนำไปใช้จริง

คำถามกึ่งโครงสร้างที่ปรับตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ในมุมมองของท่าน นิยามของสภาวะทางการเงินเป็นอย่างไร ในบริบทวิถีคนไทย
2. ท่านคิดว่าพฤติกรรมการเงินเชิงบวก เป็นอย่างไร
3. องค์ประกอบของการมีพฤติกรรมการเงินเชิงบวกหลัง เกษียณเป็นอย่างไร
4. ท่านเห็นว่าพฤติกรรมการเงินเชิงบวกหลังเกษียณมันสร้างได้จากสิ่งใด

5. วิธีการสร้างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกหรือแนวทางการส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมฯ
ต้องทำอะไร

การวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านเนื้อหา
ของแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในการวิจัยระยะที่ 2

โครงสร้าง	ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ			คะแนน รวม	IOC	การแปล ผล
		1	2	3			
การจัดการเงินส่วนบุคคล							
1.ทำงานประมาณล่วงหน้า	1.	-1	0	+1	0	0	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
12.ออมเงินสำรองฉุกเฉินเพียงพอ	2.	0	0	+1	1	0.33	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
15.ตั้งเป้าหมายชีวิตระยะสั้น กลางหรือยาว	3.	+1	0	+1	2	0.67	ตัดออก
11.เก็บออมที่ละน้อยทำสม่ำเสมอ/เก็บก่อนใช้	4.	0	0	+1	1	0.33	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
5.เปรียบเทียบราคาสินค้าก่อนตัดสินใจซื้อ	5.	0	+1	+1	2	0.67	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
2.จดบัญชีรายรับรายจ่าย	6.	0	+1	+1	2	0.67	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
1.ทำงานประมาณล่วงหน้า	7.	-1	0	+1	0	0	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
4.งดรายจ่ายทำลายสุขภาพ/เลี้ยงชีพอบายมุข	8.	+1	+1	+1	3	1	ตัดไว้ใช้
3.ไตร่ตรอง ยั้งยั้งั้งใจ ใช้เหตุผลในการเลือกซื้อ	9.	+1	0	+1	2	0.67	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
4.งดรายจ่ายทำลายสุขภาพเลี้ยงชีพอบายมุข	10.	+1	+1	+1	3	1	ตัดไว้ใช้
6.ตรวจดูใบเสร็จทุกครั้งที่ทำธุรกรรมซื้อขาย	12.	+1	+1	+1	3	1	ตัดไว้ใช้
7. ชำระหนี้บัตรเครดิตเต็มจำนวนทุกครั้งที่ใช้	13.	+1	+1	+1	3	1	ตัดไว้ใช้
8.ใช้จ่าย/กู้เงินเพื่อไม่เกิตัว/ไม่กู้เงินนอกระบบ	14.	+1	+1	0	2	0.67	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
9.หาวิธีลดภาระหนี้ เพิ่มสภาพคล่อง	15.	+1	+1	+1	3	1	ตัดไว้ใช้
10.ใ้รู้เรื่องเงิน เข้าใจกฎพลังดอกเบี้ยทบต้น	16.	+1	0	+1	2	0.67	ปฏิบัติตาม คำแนะนำ
10.ใ้รู้เรื่องเงิน เข้าใจกฎพลังดอกเบี้ยทบต้น	17.	+1	+1	+1	3	1	ตัดไว้ใช้

โครงสร้าง	ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ			คะแนน รวม	IOC	การแปลผล
		1	2	3			
11. เก็บออมทีละน้อยสม่ำเสมอ/เก็บก่อนใช้	18.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
11.เก็บออมทีละน้อยสม่ำเสมอ/เก็บก่อนใช้	19.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
การวางแผนการเงินส่วนบุคคล							
13.วางแผนทำประกันฯ 14. วางแผนลดหย่อนภาษี	20.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
18.วางแผนสร้างรายได้ passive	21.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
15.ตั้งเป้าหมายชีวิตระยะยาว	22.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
16.ตั้งเป้าวางแผนเกษียณ ออมลงทุนระยะยาว	23.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
16.ตั้งเป้าวางแผนเกษียณ ออมลงทุนระยะยาว	24.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
17.หารายได้หลายทาง	25.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
19.ควบคุมตนติดตามแผนที่วางไว้	26.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
19.ควบคุมตนติดตามแผนที่วางไว้	27.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
19.ควบคุมตนติดตามแผนที่วางไว้	28.	+1	+1	+1	3	1	คัดไว้ใช้
รวมคะแนน IOC ประเมินเฉลี่ยต่อข้อ						0.77	ระดับดี

พบว่าค่าเฉลี่ย IOC ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.77 แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระดับดี โดยมีข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 หรือต่ำกว่าเกณฑ์ ดังนี้ คือ ข้อคำถามข้อ 2. และ 4. จึงได้มีการปรับปรุงเนื้อหาข้อเสนอนั้นและได้ส่งผู้เชี่ยวชาญตรวจซ้ำ จากนั้นจึงนำไปใช้จริง

การวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านการออกแบบกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในการวิจัยระยะที่ 2

โครงสร้าง	ผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	การแปลผล
	1	2	3			
กิจกรรมที่ 1 จัดการเงินในกระเป๋าก่อนเกษียณ						
1.1 ตื่นรู้! ประสบการณ์วางแผนจัดการเงินในกระเป๋า	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
1.2 ตามติด! หลักสูตรการเงินฉบับเร่งรัดนักวางแผนการเงิน	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้

โครงสร้าง	ผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	การแปลผล
	1	2	3			
กิจกรรมที่ 2 ออกแบบวางแผนการเงินตามเป้าหมายยั่งยืน						
2.1 ให้คำปรึกษาส่วนตัวกับนักวางแผนการเงิน ครั้งที่ 1	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
2.2 ให้คำปรึกษาส่วนตัวกับนักวางแผนการเงิน ครั้งที่ 2	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
2.3 ให้คำปรึกษาส่วนตัวกับนักวางแผนการเงิน ครั้งที่ 3	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
กิจกรรมที่ 3 รู้จัดการเงินเกษียณ (Workshop)						
3.1 เตรียม! พร้อมข้อสงสัย (Panel Discussion)	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
3.2 พนักงานผู้เชี่ยวชาญแบ่งปันข้อมูล (Knowledge Sharing)	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
3.3 ตอนนีว้าง?... มาเล่นเกมส์กัน! (Board/Card Game)	+1	0	+1	2	0.67	ชี้แจงข้อสงสัย
กิจกรรมที่ 4 “สะกิดคิดทำ...ทันที” (Nudging)						
4.1 ดิวเข้ม! 1/5 “จักรพงษ์ เมฆพันธุ์”	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
4.2 ดิวเข้ม! 2/5 “กวี ชูกิจเกษม”	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
4.3 ดิวเข้ม! 3/5 “วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, CFP”	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
4.4 ดิวเข้ม! 4/5 “นฤมล บุญสนอง, CFP”	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
4.5 ดิวเข้ม! 5/5 “พลชา ไรจน์เลิศจรรยา”	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
กิจกรรมที่ 5 ตัวช่วยจัดการชีวิตให้ง่ายขึ้น						
5.1 Application <i>Make by KBank</i> : สร้าง Cloud Pocket กองเงินเกษียณ (Happy Retirement)	+1	+1	+1	3	1	ดำเนินการได้
รวมคะแนน IOC ประเมินเฉลี่ยต่อข้อ					0.98	ระดับดีมาก

พบว่าค่าเฉลี่ย IOC ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.98 แสดงว่าโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกประกอบด้วย 5 กิจกรรมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระดับดีมาก โดยมีคะแนนอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 คะแนน กิจกรรมที่ 3.3 มีคะแนน 0.67 มีข้อสงสัยถึงลักษณะเกมที่น่าสนใจ จึงอธิบายว่าเป็นเกมที่จัดให้กลุ่มทดลองเลือกเกมทางการเงินยามว่าง

(Board/Card Game) เป็นเกมที่ได้ทำการคัดเลือกเกี่ยวกับเครื่องมือการเงิน เช่น ประกันภัย การออมในหุ้น การจัดการค่าใช้จ่ายตกแต่งที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งแสดงรายละเอียดในเอกสารประกอบ (Blueprint) เรียบร้อยแล้ว ซึ่งได้ชี้แจงให้ผู้ทรงคุณวุฒิทราบแล้วจึงดำเนินการนำไปใช้จริง

การวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือคำถามกึ่งโครงสร้างเป็นแนวคำถามเชิงลึกของการสนทนากลุ่มในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในการวิจัยระยะที่ 2

โครงสร้าง	ข้อ คำถามหลัก (Tour Question)	ผู้เชี่ยวชาญ			คะแนน รวม	IOC	การแปลผล
		1	2	3			
องค์ประกอบพฤติกรรม การเงินเชิงบวก ประกอบ ด้วยการจัดการเงินและ การวางแผนการเงิน	1.การบริหารจัดการ การเงินส่วนบุคคล ทำให้ท่านได้ เกษียณสุขอย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ปรับแก้ไขตาม คำแนะนำ และ นำไปใช้ ประกอบคำถาม ซัก
แนวคิดตามทฤษฎี พฤติกรรม ตามแผนและ ทฤษฎีปัญญาสังคม (Theory of planned Behavior & Social Cognitive Theory)	2.ภายหลังจากเข้าร่วม กิจกรรม ท่าน คิด อย่างไร ต่อการ บริหารจัดการเงิน ของตัวเอง	+1	+1	+1	3	1	ปรับแก้ไขตาม คำแนะนำ และ นำไปใช้ ประกอบคำถาม ซัก
รวมคะแนน IOC ประเมินเฉลี่ยต่อข้อ						1	ระดับดีมาก

พบว่าค่าเฉลี่ย IOC ของแบบสอบถามเท่ากับ 1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระดับดีมาก ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพการตั้งคำถามมีแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างใช้ในการติดตามกลุ่มเป้าหมายหลังเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อใช้เป็นแนวการสนทนากลุ่มหรือสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก ทั้งนี้เป็นการหาคำอธิบายการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม รวมทั้งตรวจสอบวัดผลของว่าโปรแกรมที่กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมนั้นได้ยกระดับสุขภาพทางการเงินหลังเกษียณอย่างไร

พบว่าค่าเฉลี่ย IOC ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.67 แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระดับดี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพการตั้งคำถามมีแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง

คำถามกึ่งโครงสร้างในระยะที่ 3 ที่ปรับตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ยั่งยืนต่อการสร้างสุขภาวะทางการเงินเมื่อเข้าสู่สภาวะการสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ขึ้นสุดเป็นอย่างไร

คำถาม (prove) -อุปสรรคของการส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าวสำหรับส่วนบุคคลหรือองค์กรที่เป็นอย่างไร -แนวทางการแก้ไขปัญหาหรือการส่งเสริมควรเป็นอย่างไร (ภาครัฐหรือเอกชน)

2. หากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนไปในอนาคต ท่านมีความเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมฯ อย่างไร

2) ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคหรือค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha)

การตรวจเครื่องมือวัดประเมินที่มีความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ สำหรับแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนในการวิจัยระยะที่ 2 โดยเฉพาะในแบบสอบถามที่เป็นมาตร Likert scale ถ้าค่า ≥ 0.7 ถือว่ามีความเชื่อมั่นดี

ผลการวิเคราะห์ ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha)

Reliability Statistics: Cronbach's Alpha	จำนวนข้อ (N of Items)
0.899	28
0.816	Financial Management Behavior (17)
0.841	Financial Planning Behavior (11)

จากตารางอธิบายได้ว่า แบบสอบถามจำนวน 28 ข้อ ได้รับการตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) กับกลุ่มตัวอย่าง พบว่าแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.899 ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก แสดงว่าเครื่องมือมีความสม่ำเสมอภายในในระดับที่น่าเชื่อถือ เมื่อพิจารณาด้วยการจัดหมวดหมู่ของพฤติกรรมพบว่า ด้านพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการเงิน (Financial Management Behavior) มีค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.816 และด้านพฤติกรรมกรรมการวางแผนการเงิน (Financial Planning Behavior) มีค่าเท่ากับ .841 ซึ่งอยู่ในระดับดีทั้งสองด้าน

ภาคผนวก ง

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ จำนวน 5 ท่าน ในการตรวจความตรงเชิงเนื้อหาปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษาของแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัย ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์.ดร. นริศรา พึ่งโพธิ์สม รองผู้อำนวยการฝ่ายแผนและบริหาร มศว
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดารัตน์ ต้นติวิวัฒน์ หัวหน้าสาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.พิชชาดา ประสทธิโชค อาจารย์ประจำ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว
4. ผศ. วนิดา วโนปกรณ์ อาจารย์ประจำ คณะเศรษฐศาสตร์ มกค.
5. ดร. นงนภัส แก้วพลอย สาขาการเงินการลงทุน คณะบริหารธุรกิจ มกค.

รายนามผู้เชี่ยวชาญ ผู้อาสาสมัครเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้

รายนามผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล ได้แก่ นักวางแผนการเงินมืออาชีพที่เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ ล้วนเป็นอาสาสมัครที่มีส่วนร่วมสำคัญทั้งในการออกแบบกิจกรรมและในการดำเนินการให้คำปรึกษาแก่กลุ่มทดลอง โดยให้คำปรึกษารายบุคคลจำนวน 3 ครั้ง ครั้งละประมาณ 90–120 นาที โดยเว้นช่วงระยะห่างระหว่างครั้งประมาณ 30 วัน กระบวนการทั้งหมดดำเนินไปภายใต้การประชุมร่วมวางแผนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และยึดมั่นในหลักการของการวางแผนการเงินส่วนบุคคลอย่างบริสุทธิ์ใจ ปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง เช่น การเสนอขายผลิตภัณฑ์ทางการเงิน หรือการชักชวนให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรใด ๆ นอกเหนือจากขอบเขตของงานวิจัย

นักวางแผนการเงินอาสาสมัครเหล่านี้มีอุดมการณ์ร่วมกับนักวิจัยในการให้บริการวางแผนการเงินแก่ประชาชนโดยไม่คิดค่าตอบแทน ทั้งนี้ กลุ่มที่ปรึกษาอาสาสมัครได้สะท้อนผลการให้คำปรึกษาในแต่ละกรณีศึกษาที่ได้รับมอบหมาย โดยจัดทำรายงานผ่านใบงานรายการโดยไม่มีการแทรกแซงจากนักวิจัย เพื่อรักษาความเป็นกลางและความถูกต้องของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลวิจัย

1. คุณศักดา สรรพปัญญาวงศ์ CFP®
2. คุณทัตพล เมธีวิริยาภรณ์
3. ศุภณัฐ สุขจารุวรรณ CFP®

4. คุณภัทรวิมล บุญยสุรักษ์ CFP®
5. คุณไพฑูริ์ สกุลเอี่ยมไพบูลย์
6. คุณณัฐ เลิศมงคล CFP®
7. ดร. สุภาภรณ์ กวางเมตตาธรรม
8. คุณศิริวัฒน์ สิงห์สุตกร CFP®
9. คุณทศพร อิศรางกูร ณ อยุธยา CFP®
10. นพ. อาทิตย์ อรัญญาเกษมสุข
11. คุณไฉฉี โอคุตะ
12. คุณอดิگانต์ ทองสอาด CFP®
13. คุณอัศวิน โตพงษ์เกษม CFP®
14. คุณวราภรณ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา CFP®
15. คุณชนะชัย ลีรัตนวงศ์ชัย AFPT™
16. คุณผุสดี พรเกษมศาสตร์ CFP®
17. คุณชนะชัย ลีรัตนวงศ์ชัย CFP®
18. คุณไพฑูริ์ สกุลเอี่ยมไพบูลย์
19. คุณณัฐริยา วาจาสิทธิ์

พนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน ผู้เกษียณสุข อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนตรา จันทร์บุรี
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์

ผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการด้านสถิติ ให้คำแนะนำในการประมวลผลจากการวิจัยเชิงทดลอง และการตีความหมายของค่าสถิติอนุมาน เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระยะที่ 2 เชิงปริมาณ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ วรประทีป ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2. รองศาสตราจารย์ สุพล ดุรงค์วัฒนะ ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.ชาวัน สุวรรณวงศ์ อาจารย์ประจำ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว

ภาคผนวก จ

โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

รายละเอียดกิจกรรมของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

กิจกรรมที่ 1 “จัดการเงินในกระเป๋าก่อนเกษียณ”

สื่อที่ใช้ในกิจกรรมที่ 1.1 ตื่นรู้! วางแผนจัดการเงินในกระเป๋า

ตัวอย่าง เรื่องเล่าประสบการณ์สู่ความสำเร็จ

ประวิทย์และวิสัยทัศน์ คุณศักดา สรรพปัญหาวงศ์ เจ้าของเพจ A-academy ให้ความรู้ทางการเงินและอื่น ๆ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย

A-Academy ประกอบด้วย Website, Facebook Page และ YouTube Channel ได้รับการก่อตั้งขึ้นเพื่อ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับคนไทยทุกคน ด้วยการ นำเสนอบทเรียนที่มีคุณภาพในรูปแบบวิดีโอ และรูปแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสม ซึ่งมีความครอบคลุมมิติสำคัญของชีวิต 3 ด้านหลัก อันได้แก่ การงาน (Career) การเงิน (Finance) และ วิถีชีวิต (Lifestyle) โดยมุ่งมั่นที่จะเป็นเว็บไซต์ที่สามารถอยู่รอดและเติบโตได้อย่างยั่งยืนด้วยตนเอง (Self-Sustaining) ด้วยการอาศัยกระบวนการที่เหมาะสมในการหาจัดหาแหล่งเงินทุน และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินงานเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีผลกระทบต่อผู้เรียนน้อยที่สุด

คุณศักดา สรรพปัญหาวงศ์เชื่อมั่นว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของการดำเนินชีวิตโดยไม่ประมาท และยังเป็นภูมิคุ้มกัน ต่อความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้เสมอ ๆ ในโลกยุคปัจจุบัน

ให้ความรู้และเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคปัจจุบันให้กับผู้คนในวงกว้างที่สุด โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อเหล่านี้ การศึกษาดี ๆ ต้องไม่แพง เรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ศีลธรรมนำชีวิต ชีวิตต้องมีสมดุล เรียนกันแบบง่าย ๆ ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ และเราจะยังคงยึดเอาความเชื่อนี้เป็นกรอบในการพัฒนาอยู่เสมอ

- พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009) เริ่มต้นจาก Personal Blog ชื่อ A PhD Journey of Mine ที่เน้นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการเตรียมตัวศึกษาต่อระดับปริญญาเอกในต่างประเทศ
- มิ.ย. 2557 เริ่มต้นใหม่ กับก้าวต่อไปของ A-Academy : A Free Lifelong Learning Academy พร้อมเปิด Facebook Page และ YouTube Channel จนถึงปัจจุบัน
- พ.ศ. 2559 ได้ร่วมเป็น Co-Founder & CEO Avenger Planner เป็นก้าวใหม่ของ A-Academy ที่ไปไกลกว่าแค่การสอน แต่เป็นการให้คำแนะนำที่เฉพาะเจาะจงกับผู้คน เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชีวิตพวกเขาได้จริง ๆ

ตัวอย่าง เจตคติทางการเงินเชิงบวก (Positive Attitude) ของตัวแบบ นำไปสู่ความสำเร็จ

ความพอดี : ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน 2 เงื่อนไข มีคุณธรรม (เงื่อนไขคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทน เพียร มีสติ) นำความรู้ (เงื่อนไขความรู้ “3 ร” รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง)

“อย่างแรกที่เราควรทำคือ **กำจัดหนี้ให้ได้** เพราะมันจะเป็นตัวดึงเรา ทำได้แล้ว อย่างที่สอง**ทำเงินสำรองพอใช้**อย่างน้อย 6 เดือน หรือ 1 ปี เพื่อที่เราจะได้ไม่ต้องมีปัญหาเราจะมีภาระขั้นแรก ต่อมาคือ**สินทรัพย์ใช้ส่วนตัว** ถ้าจำเป็นต้องมี บ้าน รถ ต้องเลือกไม่เกินตัว ในหลักเศรษฐกิจพอเพียง พอเพียง พอดี ทางสายกลาง ความพอดีแต่ละคนไม่เท่ากัน”

แสดงภาพประกอบตัวอย่าง ตัวแบบเล่าเรื่องและสร้างแรงบันดาลใจ ดังนี้

เส้นทางสู่ความมั่นคงและอิสรภาพทางการเงินของพนักงานประจำ

“ทำงานประมาณล่วงหน้าส่วนบุคคล ฝึกทำ จะรู้ว่ามีโอกาสดีมาก ผมทำจนเสพติด บางเดือนมีเหลือ ก็รู้ว่า อีก 2 เดือนหน้าจะมีรายจ่ายมากติดลบ ก็จะได้เก็บส่วนเกินไว้จ่าย”

“อารมณ์เหมือน รถมีไฟตัดหมอก ทำให้เห็นไปข้างหน้า ทำให้เห็นอนาคตได้ แม้ มันจะผิดพลาด...แต่มันไม่เดือดร้อน ผมทำ Projection ไป 5 ปี”

“รู้ก่อน...ก็ระวังได้ ไม่ต้องซื้อประกัน มันก็ทำได้ด้วยวิธีนี้ ลองไปฝึกทำดู”

“อยากปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้ใช้ จำเป็นต้องรอ 20 ปีให้มันโต วันนี้เราไม่มี เราก็ต้องปลูก วันนี้แหละ ครับ ตอนโตเราจะได้เห็น ของเรา เราปลูกเอง”

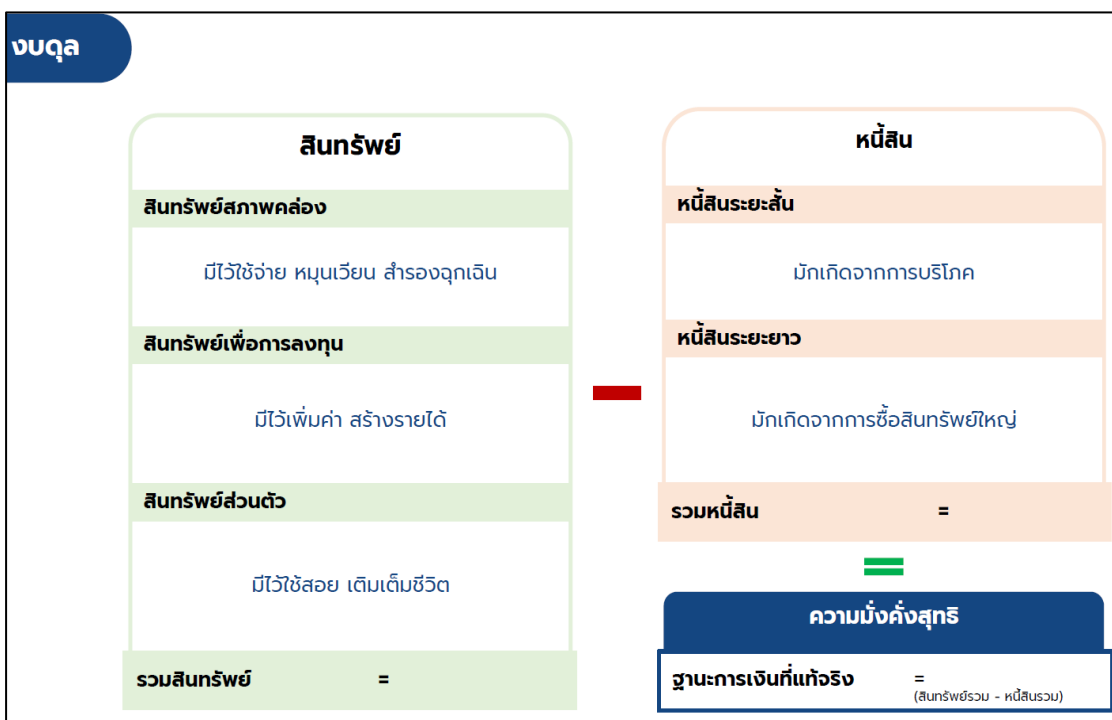
การวางแผนการเงินเกษียณต้องการเวลา เวลาที่ดีที่สุดคือทำตอนนี้

“หันทิศให้ถูก เดินอย่าหยุด” “ในรูปหอยทากมีความหมาย เดินช้าแต่เดินไปให้ถูกทิศทาง
หันทิศให้ถูก เหมือนการจัดการเงินของเรา....หาให้เจอว่า สิ่งที่เรามีความสุข คือสิ่งที่เราต้องการ
ถ้าเราได้แล้วเราจะพอใจ”

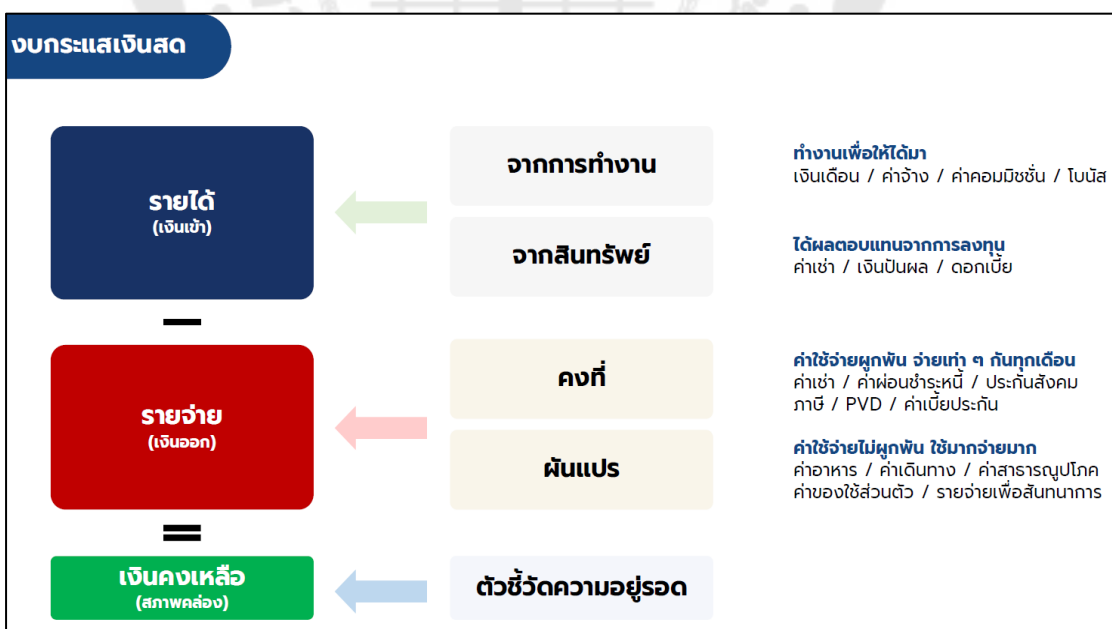
“สิ่งที่กลัวคือ พวกเราเดินผิดทิศ เหมือนผมเคยเห็นหอยทากมันเดินขึ้นมาถึงจุดยอดสุดของโคมไฟ
แต่พบว่าไม่มีอะไรเลย อาจตายได้เพราะอยู่ตรงด้านบนนั้นเจอแดดร้อน เผาตายได้ นี่ผลของการ
เดินผิดทิศ”

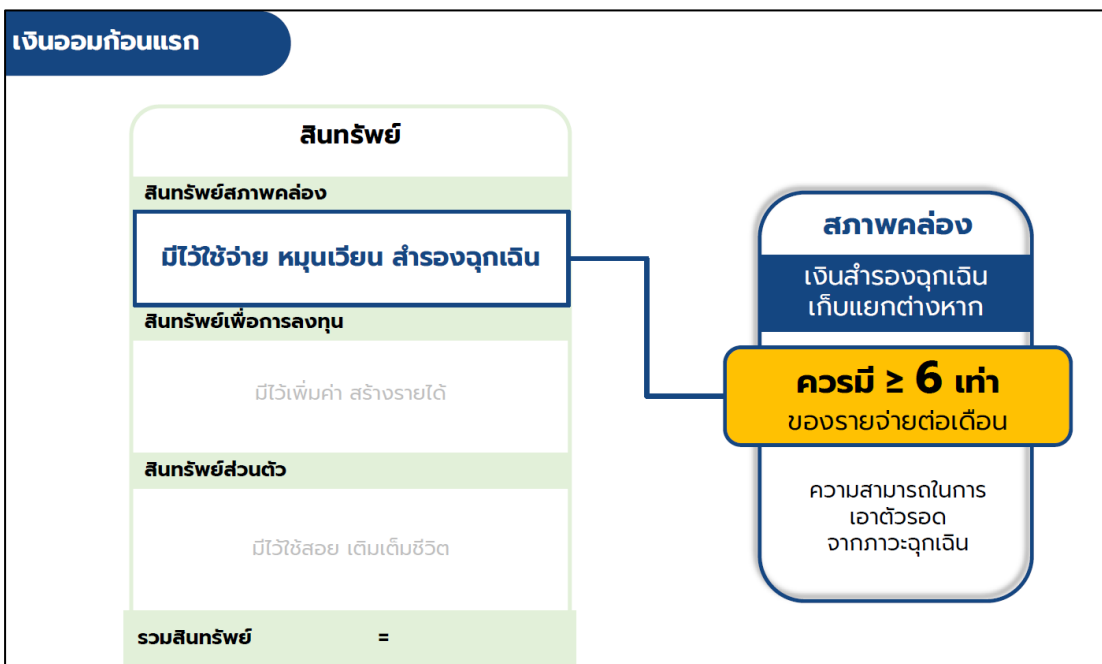
การเดินทางของการเตรียมตัวเกษียณหรือเป้าหมายใด ๆ เหมือนการวิ่งมาราธอน

ทรัพย์สิน เงินสดที่อยู่ในกระเป๋า หนี้ที่ต้องจ่าย รวมกันแสดงฐานะการเงินได้อย่างไร

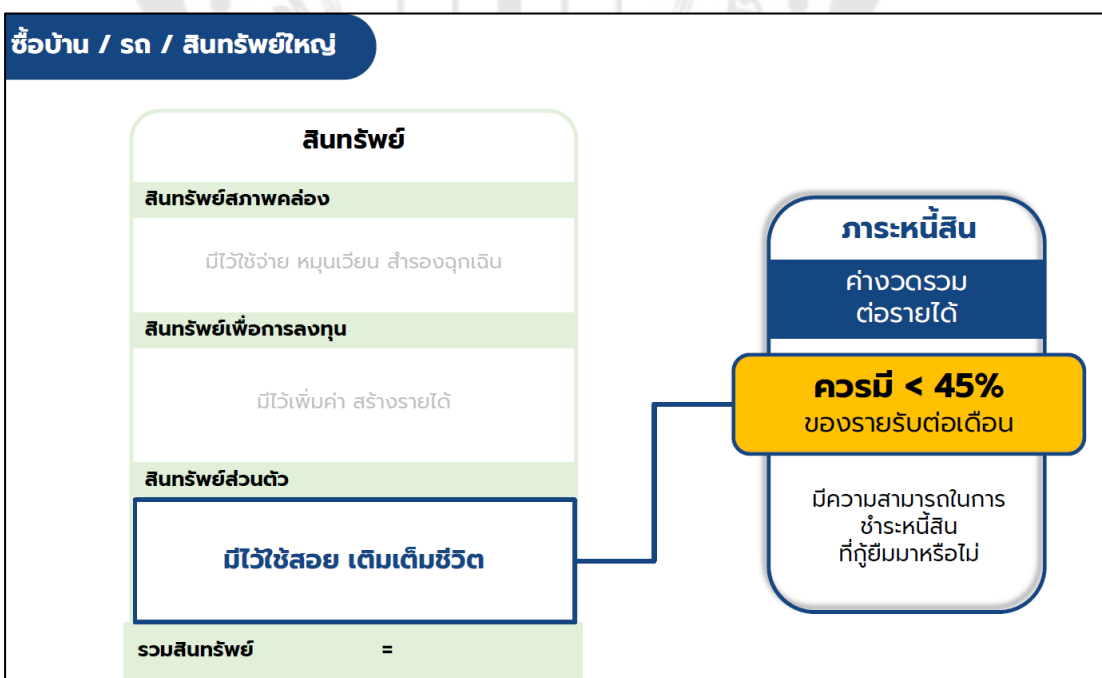

ทำความเข้าใจกับกระแสเงินสดส่วนบุคคล

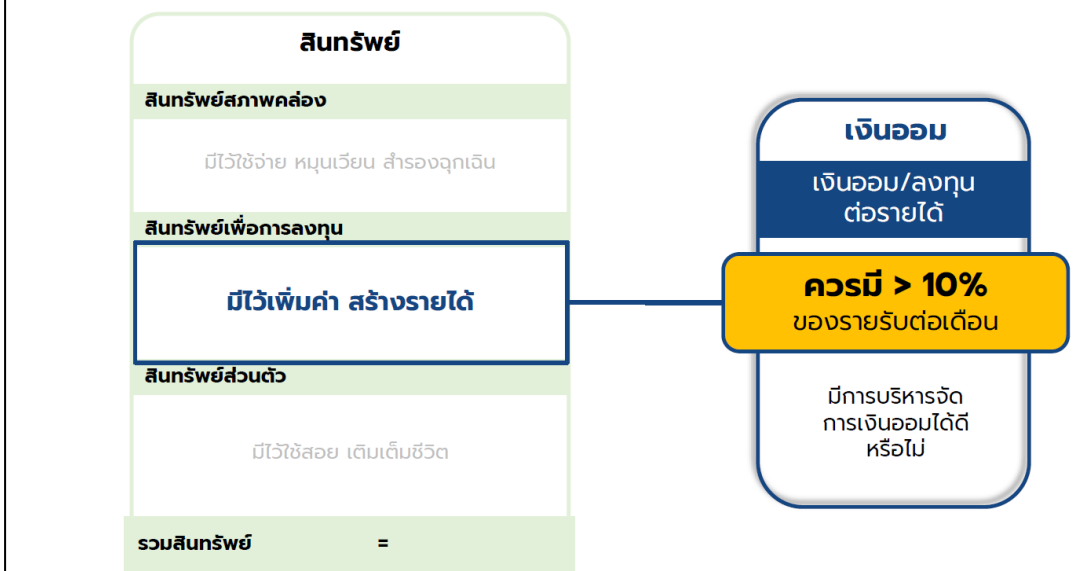
กรณีเงินออมก้อนแรก

หลักการทางบัญชีนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดทำงบล่วงหน้า โดยรู้จักสถานะทางการเงินส่วนบุคคล

กรณีจัดสรรเงินเพื่อซื้อบ้าน

ลงทุนเป็นหลักประกันชีวิต

กรณีเงินที่ใช้เพื่อเป็นหลักประกันชีวิต

ความเสี่ยงมีอะไรบ้าง ?

งาน / รายได้	อุบัติเหตุเล็กๆ ทำงานไม่ได้ชั่วคราว	อุบัติเหตุใหญ่ ทำงานไม่ได้ยาว	ตกงานกะทันหัน
สุขภาพ	ป่วยเล็กน้อย	ป่วยหนัก	ตรวจพบมะเร็ง
ชีวิต	เสียชีวิตกะทันหัน หัวใจวาย	เสียชีวิตกะทันหัน อุบัติเหตุ	
ทรัพย์สิน	รถเสีย รถชน	น้ำท่วม ไฟไหม้	

ความเสี่ยงในชีวิตมีอะไรบ้าง ต้องป้องกันความเสี่ยงอันเป็นรูรั่วให้เกิดค่าใช้จ่าย

จะกำปรกันทั้งก็... ต้องทำแบบมีเหตุผล!

ค่าใช้จ่ายที่ประเมิน

ทำเพิ่ม

สวัสดิการ และ
ความคุ้มครองที่มีอยู่เดิม

ความเสี่ยงในชีวิตมีอะไรบ้าง ต้องป้องกันความเสี่ยงอันเป็นรูรั่วให้เกิดค่าใช้จ่าย

การลงทุนช่วยทุนแรงได้แค่ไหน : #1 กรณีมีเงินก้อนพร้อมลงทุน

จำนวนปี ที่ถือลงทุน	อัตราผลตอบแทนเฉลี่ยจากการลงทุน (% ต่อปี)			
	6%	8%	10%	12%
3	1.19	1.26	1.33	1.40
5	1.34	1.47	1.61	1.76
7	1.50	1.71	1.95	2.21
10	1.79	2.16	2.59	3.11
15	2.40	3.17	4.18	5.47
20	3.21	4.66	6.73	9.65
25	4.29	6.85	10.83	17.00
30	5.74	10.06	17.45	29.96
35	7.69	14.79	28.10	52.80

คำนวณเงินที่ซื้อประกันตามความจำเป็น

การลงทุนช่วยทุนแรงได้แค่ไหน : #2 กรณีลงทุนเพิ่มได้เป็นประจำ หรือ ลงทุนแบบ DCA

ปี	ต้นทุนรวม	อัตราผลตอบแทนเฉลี่ย (% ต่อปี)				
		4%	6%	8%	10%	12%
15	900,000	1,201,400	1,396,500	1,629,100	1,906,300	2,236,700
20	1,200,000	1,786,600	2,207,100	2,745,700	3,436,400	4,323,100
25	1,500,000	2,498,700	3,291,800	4,386,300	5,900,800	8,000,000
30	1,800,000	3,365,000	4,743,400	6,796,900	9,869,600	14,479,900
35	2,100,000	4,419,100	6,686,000	10,339,000	16,261,400	25,899,800

ปี	ต้นทุนรวม	อัตราผลตอบแทนเฉลี่ย (% ต่อปี)				
		4%	6%	8%	10%	12%
15	1,800,000	2,402,800	2,793,100	3,258,200	3,812,600	4,473,500
20	2,400,000	3,573,300	4,414,200	5,491,400	6,872,900	8,646,200
25	3,000,000	4,997,500	6,583,700	8,772,700	11,801,600	16,000,000
30	3,600,000	6,730,100	9,486,900	13,593,900	19,739,200	28,959,900
35	4,200,000	8,838,200	13,372,100	20,678,000	32,522,900	51,799,600

ปี	ต้นทุนรวม	อัตราผลตอบแทนเฉลี่ย (% ต่อปี)				
		4%	6%	8%	10%	12%
15	3,600,000	4,805,600	5,586,200	6,516,500	7,625,300	8,947,100
20	4,800,000	7,146,700	8,828,500	10,982,800	13,745,900	17,292,500
25	6,000,000	9,995,000	13,167,400	17,545,400	23,603,200	32,000,100
30	7,200,000	13,460,300	18,973,900	27,187,900	39,478,500	57,919,800
35	8,400,000	17,676,500	26,744,300	41,356,000	65,045,800	103,599,200

การลงทุนให้ผลตอบแทนมากกว่าราคาสินค้าที่แพงขึ้น ได้หรือไม่

Download App เครื่องคิดเลขทางการเงิน

ระบบปฏิบัติการ iOS

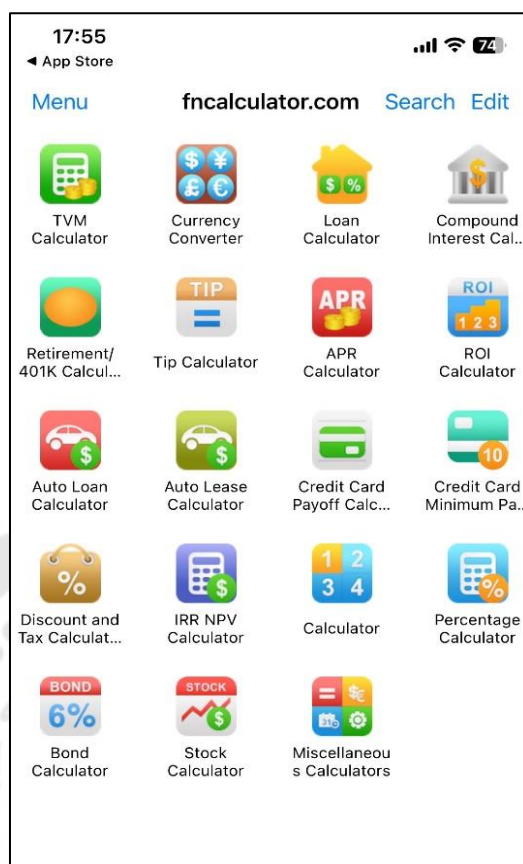
เข้า App Store ติดตั้ง App ชื่อ
EZ Financial Calculators

ระบบปฏิบัติการ Android

เข้า Play Store ติดตั้ง App ชื่อ
Financial Calculators

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือเพื่อช่วยคำนวณมูลค่าเงินในอนาคต

ตัวอย่าง ฟังก์ชันการใช้งานใน Application EZ Financial Calculator

วางแผน
ลงทุน

เริ่มจาก 0 ลงทุนเดือนละ 10,000 บาท ผลตอบแทน 8% เวลา 25 ปี

เงินลงทุนเริ่มต้นตอนนี้

เงินลงทุนเพิ่มในแต่ละปี

มูลค่าเงินในอนาคต

อัตราผลตอบแทนเฉลี่ยต่อปี

จำนวนปีที่ลงทุน

เลือกเป็น Annual (รายปี)

ลงทุนทุกสิ้นปี

← TVM Calculator
ADVANCED

Present Value	0	PV	สมมติว่าไม่มีเงินเริ่มต้นเลย
Payment	-120,000	PMT	เงินลงทุนต่อเดือน x 12
Future Value		FV	เว้นไว้เพราะเป็นคำตอบที่เราอยากทราบ
Annual Rate%	8	RATE	ใส่ 8 ตามโจทย์ ไม่ต้องกรอก %
Periods	25	PERIOD	จำนวนปีที่ลงทุนได้ต่อเนื่อง
Compounding	Annually		เลือกเป็น Annually
Mode	☒ End ☐ Beginning		
Decimal Digit	☒ two ☐ three ☐ four		

ตัวอย่างการใส่ค่าจำนวนเงิน ที่มีอยู่เพื่อลงทุน เพื่อกำหนดว่าในอนาคตจะเป็นเงินเท่าไร

วางแผน
ลงทุน

เงินลงทุนเริ่มต้นตอนนี้

เงินลงทุนเพิ่มในแต่ละปี

มูลค่าเงินในอนาคต

อัตราผลตอบแทนเฉลี่ยต่อปี

จำนวนปีที่ลงทุน

เลือกเป็น Annual (รายปี)

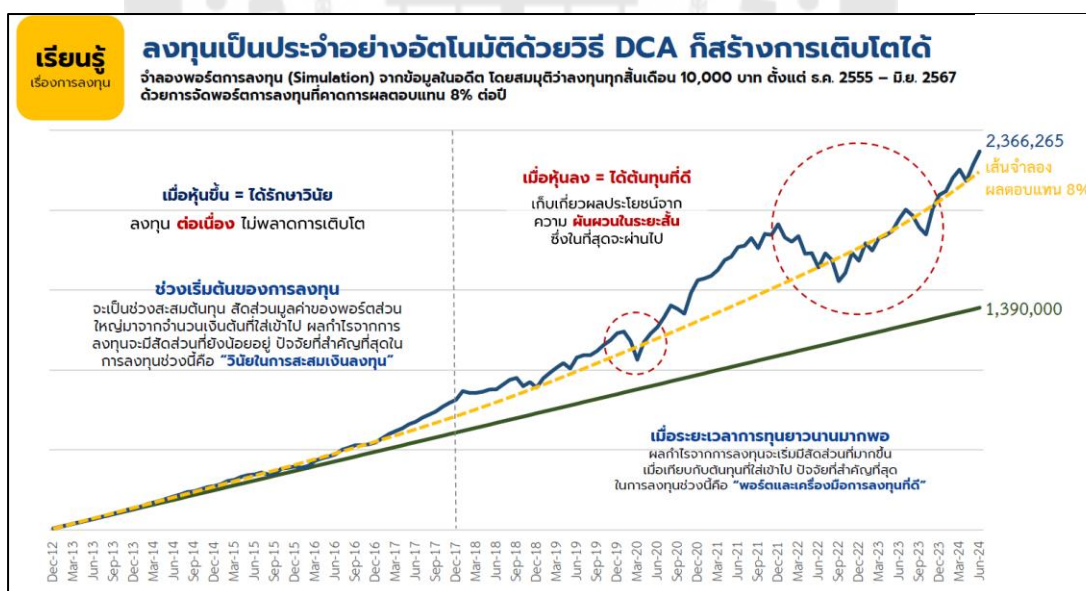
ลงทุนทุกสิ้นปี

เริ่มจาก 0 ลงทุนเดือนละ 10,000 บาท ผลตอบแทน 8% เวลา 25 ปี

TVM Calculator		ADVANCED
Present Value	0	PV
Payment	-120,000	PMT
Future Value	8,772,713	FV
Annual Rate%	8	RATE
Periods	25	PERIOD
Compounding	Annually	
Mode	☒ End ☐ Beginning	
Decimal Digit	☒ two ☐ three ☐ four	

อยากทราบว่าเงินโตเป็นเท่าไร กด FV

ผลลัพธ์ที่ได้จากการใช้เครื่องมือ

ลงทุนเป็นประจำ สร้างความเติบโตของเงิน

สำรวจ แหล่งเงินทุนเกษียณ ของพวกเรากัน

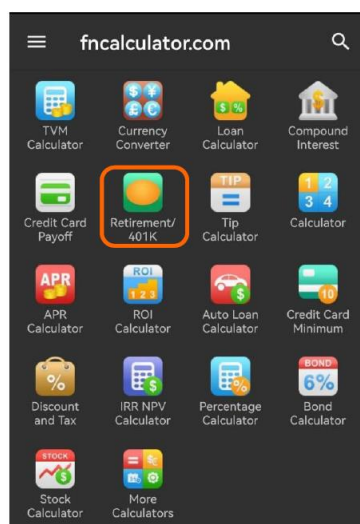
- ☒ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ PVD
- ☐ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.)
- ☐ บำเหน็จ บำนาญข้าราชการ
- ☒ ประกันสังคม - บำนาญชราภาพ
- ☒ เงินชดเชยตามกฎหมายแรงงานหลังเกษียณอายุ
- ☐ การลงทุนที่มีอยู่ในปัจจุบัน กองทุนรวม SSF RMF
- ☐ ประกันบำนาญ
- ☐ อื่น ๆ

สำรวจแหล่งเงินทุนเกษียณ

สำรวจ
แหล่งเงิน
ทุนเกษียณ
ที่มีอยู่

ประมาณการ PVD ณ วันเกษียณอายุ

การใช้ Application EZ Financial Calculator ในฟังก์ชันการคำนวณเงินเกษียณ

สำรวจ
แหล่งเงิน
ทุนเกษียณ
ที่มีอยู่

ประกันสังคม – บำนาญชราภาพ

ผู้ประกันตนจะได้รับเงิน **ประกันบำนาญชราภาพ 20% ของค่าจ้างเฉลี่ย 60 เดือนสุดท้าย**
และ**บวกเพิ่มอีก 1.5% ของระยะเวลาการจ่ายเงินสมทบ ทุก ๆ 12 เดือน**

ระยะเวลาส่งเงินประกันสังคม (ปี)	เงินบำนาญที่ได้รับ (% ของค่าจ้างเฉลี่ย 60 เดือนสุดท้าย)	ประกันสังคมมาตรา 33 (คิดรายได้สูงสุดที่ 15,000 บาท / เดือน)
< 15	ได้รับเป็นเงินบำเหน็จชราภาพ	
15	20.0%	3,000
17	23.0%	3,450
20	27.5%	4,125
22	30.5%	4,575
25	35.0%	5,250
27	38.0%	5,700
30	42.5%	6,375
32	45.5%	6,825
35	50.0%	7,500

สวัสดิการรัฐ ที่เกี่ยวกับพนักงานประจำภาคเอกชน ได้แก่

กองทุนประกันสังคม และเงินบำนาญชราภาพ

สำรวจ
แหล่งเงิน
ทุนเกษียณ
ที่มีอยู่

เงินชดเชยตามกฎหมายแรงงานหลังเกษียณอายุ

ตัวอย่าง เกษียณอายุตอน 60 ปี โดยมี
เงินเดือนสุดท้ายเท่ากับ 100,000 บาท โดย
มีอายุการทำงานกับบริษัท 20 ปี

ผู้เกษียณจะได้เงินชดเชยตามกฎหมาย
แรงงานประมาณ **1,333,000 บาท**
(100,000 / 30) x 400

เงินชดเชยจากการเกษียณอายุที่ได้รับจะต้อง
นำมาคำนวณเพื่อเสียภาษีทั้งหมด
ไม่ได้รับยกเว้น 300,000 บาทแรก

Facebook: กระทรวงแรงงาน
Ministry of Labour, Kingdom of Thailand

มีเรื่องร้องทุกข์หรือข้อสงสัยและ
ติดต่อสายด่วน 1506

กองเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน

เงินชดเชยตามกฎหมายแรงงาน

การคำนวณภาษี				
เงินได้สุทธิ (บาท)	อัตราภาษี	ช่วงเงินได้แต่ละขั้น (บาท)	ภาษีแต่ละขั้น (บาท)	ภาษีสะสมสูงสุด (บาท)
150,000 บาทแรก	ยกเว้น	150,000	0	0
150,001 – 300,000	5%	150,000	7,500	7,500
300,001 – 500,000	10%	200,000	20,000	27,500
500,001 – 750,000	15%	250,000	37,500	65,000
750,001 – 1,000,000	20%	250,000	50,000	115,000
1,000,001 – 2,000,000	25%	1,000,000	250,000	365,000
2,000,001 – 5,000,000	30%	3,000,000	900,000	1,265,000
5,000,001 ขึ้นไป	35%	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด

อัตราภาษีแบบขั้นบันได

การคำนวณภาษีบุคคลธรรมดา เพื่อขอลดหย่อน

รายการค่าลดหย่อน			
รายการที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ สามารถนำไปหักออกจากเงินได้ หลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้ว			
กลุ่มส่วนตัวและครอบครัว	กลุ่มประกัน	กลุ่มเงินออมและการลงทุน	กลุ่มเงินบริจาค
ค่าลดหย่อนส่วนตัว 60,000 บาท	เบี้ยประกันชีวิต ตามที่จ่ายจริงไม่เกิน 100,000 บาท	กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ/กบข. ไม่เกิน 15% ของรายได้ ไม่เกิน 500,000 บาท	เงินบริจาคพรรคการเมือง ไม่เกิน 10,000 บาท
ค่าลดหย่อนพ่อแม่ (คนละ) 30,000 บาท	เบี้ยประกันสุขภาพ ตามที่จ่ายจริงไม่เกิน 25,000 บาท	กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF) ไม่เกิน 30% ของรายได้ ไม่เกิน 500,000 บาท	บริจาคเพื่อการศึกษา กีฬา โรงพยาบาลรัฐ 2 เท่า ไม่เกิน 10% ของเงินได้หลังลดหย่อน
ค่าลดหย่อนคู่สมรสไม่มีรายได้ 60,000 บาท	เบี้ยประกันสุขภาพพ่อแม่ ตามที่จ่ายจริงไม่เกิน 15,000 บาท	กองทุนรวมเพื่อการออม (SSF) ไม่เกิน 30% ของรายได้ ไม่เกิน 200,000 บาท	เงินบริจาคทั่วไป ไม่เกิน 10% ของเงินได้หลังลดหย่อน
ฝากครรภ์ / คลอดบุตร (ห้องละ) ตามที่จ่ายจริง ไม่เกิน 60,000 บาท		เบี้ยประกันชีวิตแบบบำนาญ ไม่เกิน 15% ของรายได้ ไม่เกิน 200,000 บาท	กลุ่มกระตุ้นเศรษฐกิจ
ค่าลดหย่อนบุตร คนแรก / คนสอง (0-61) 30,000 / 60,000 บาท		กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช) 30,000 บาท	
ผู้พิการ / ทุพพลภาพ (คนละ) 60,000 บาท		ประกันสังคม สูงสุดไม่เกิน 9,000 บาท	
			ดอกเบี้ยกู้ยืมเพื่อซื้อที่อยู่อาศัย ตามที่จ่ายจริงไม่เกิน 100,000 บาท
			โครงการออปติมิค 2566 ตามที่จ่ายจริงไม่เกิน 40,000 บาท
			เงินลงทุนธุรกิจ 3 สาขาเพื่อสังคม ตามที่จ่ายจริงไม่เกิน 100,000 บาท

รายการค่าลดหย่อน

จบจากวันนี้ไป เริ่มต้นอย่างไรดี ?

- 1 เริ่มจดรายรับ – รายจ่าย สภาพคล่องต้องมี ถ้าไม่มี ตอบตัวเองให้ได้ว่ารู้รื้ออยู่ที่ไหน
- 2 ออม > 10% - ออมก่อนใช้ ตั้งเป้าหมายแล้วแยกบัญชีออม
- 3 สำรองเงินเพื่อฉุกเฉินไว้ 6 เดือน
- 4 มองหาความเสี่ยง รู้จักสวัสดิการที่มี ทำประกัน ให้ครอบคลุม เพียงพอ และยั่งยืน
- 5 ถ้ามีหนี้แล้ว ก็ค่อย ๆ แก่ และไม่ก่อหนี้เพิ่ม ก่อนเกษียณต้องปลดหนี้
- 6 มีแผนลงทุนให้ตัวเอง เริ่มต้นแผนเกษียณให้ไว
- 7 ประเมินภาษีให้เป็น ลดหย่อนภาษีตามกำลัง ระวังสภาพคล่อง

คำถามทิ้งท้าย ชวนคิด ชวนลงมือทำ

ที่มา: บลป.อเวนเจอร์ แพลนเนอร์ จำกัด (<https://www.avenger-planner.com/>)

กิจกรรมที่ 2 “ออกแบบวางแผนการเงินตามเป้าหมายอย่างยั่งยืน”

รูปแบบคือ ทำการตรวจเช็ค! สุขภาพด้านการเงิน เป็นจำนวน 3 ครั้ง เพื่อให้คำปรึกษาทางการเงินจากนักวางแผนการเงิน ที่ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพด้านการเงินการลงทุน ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.)

ซึ่งมีนักวางแผนการเงิน ขออาสาสมัครเข้าร่วมงานวิจัยครั้งนี้ เป็นจำนวน 16 ท่าน เพื่อให้คำปรึกษาส่วนบุคคลในการแนะนำการจัดการและวางแผนการเงินส่วนบุคคลให้กับ พนักงานสถานศึกษาภาคเอกชนอาสาสมัคร กลุ่มทดลอง

ประเด็นสำคัญในการให้คำปรึกษา ดังนี้

1. การจัดทำงบการเงินส่วนบุคคล (งบแสดงฐานะทางการเงิน และงบกระแสเงินสด)
2. การจัดทำงบการเงินล่วงหน้า (Budgeting)
3. การตั้งเป้าหมายชีวิต เช่นส่งลูกเรียนสถานศึกษาต่างประเทศ หรือไปท่องเที่ยวประจำปีเป็น
4. แก้ไขปัญหาการเงินเฉพาะบุคคล เช่นการจัดการเงินสำรองสำหรับค่าเล่าเรียนบุตร ค่าใช้จ่ายท่องเที่ยวโดยไม่ต้องใช้บัตรเครดิตผ่อนจ่าย หรือการป้องกันความเสี่ยงด้านสุขภาพ เป็นต้น
5. การวางแผนเกษียณ
6. การออมอัตโนมัติ
7. การให้การบ้านเก็บข้อมูลส่วนตัวจัดทำงบการเงินด้วยตัวเองเพื่อติดตามในครั้งต่อไป

ตัวอย่าง รูปแบบของการให้คำปรึกษา

รูปแบบของการให้คำปรึกษาจากนักวางแผนการเงิน ได้ตามสะดวกนัดหมาย ทั้งนอกสถานที่ หรือแบบออนไลน์ ในลักษณะปรึกษาปัญหาทางการเงิน วิธีการจัดการเงินและการวางแผนการเงินล่วงหน้ารวมถึงแผนเกษียณระยะยาว

ผู้ให้ข้อมูลจะได้รับ แผนการเงินแบบองค์รวม หมายถึง การนำเป้าหมายชีวิตของผู้ให้ข้อมูลตามที่ตนเองต้องการมาเรียบเรียงรวมกัน ไม่ละเลยเป้าหมายใด ๆ เลย โดยเรียงลำดับตามความสำคัญของแต่ละเป้าหมาย เพื่อนักวางแผนทางการเงินได้ประเมินสถานการณ์ชีวิต การมองชีวิตด้านการใช้ชีวิต การทำงาน ครอบครัว ของผู้ให้ข้อมูล เริ่มจากการสร้างฐานะ หรือ การประเมินงบการเงินส่วนบุคคล การจัดการเงินสด สภาพคล่อง การจัดการหนี้สินทั้งกรณีปกติที่พอใช้ได้ หรือขั้นถึงกับต้องขายทรัพย์สินบางส่วนเพื่อแก้ปัญหา และมีเงินเหลือเก็บ หากผู้ให้ข้อมูลทำได้ดี จะมีสภาพคล่องที่ดี มีเงินเหลือเก็บ การออมได้แสดงถึงความพร้อมที่จะวางแผนต่อไป

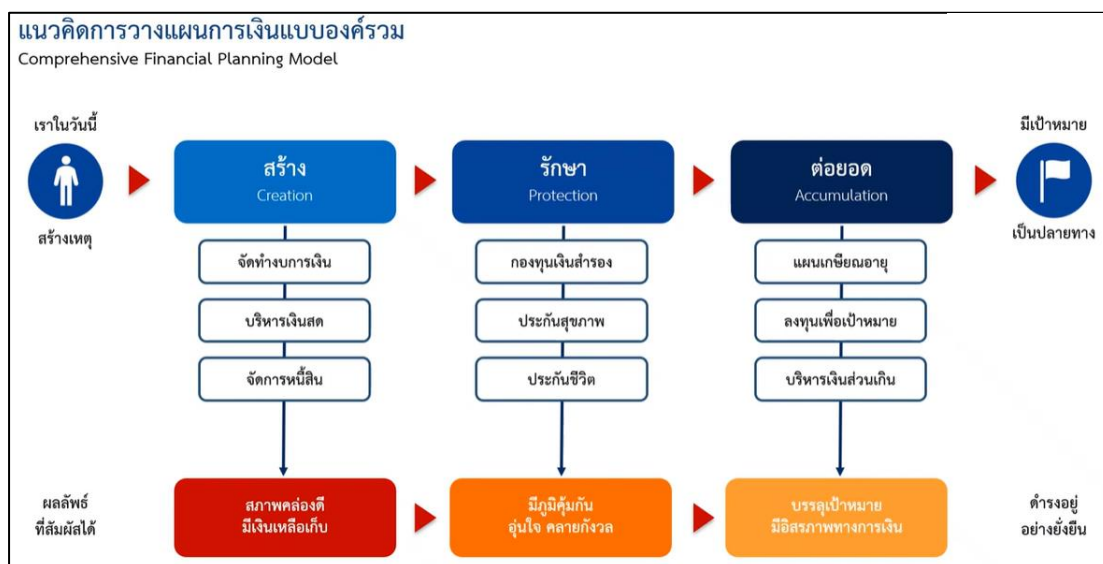
ในขั้นตอนต่อไปคือการรักษา มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้กับผู้ให้ข้อมูล หลังจากมีสภาพคล่องและมีเงินเก็บออม จะประเมินความเสี่ยงของเงินทุน เพื่อสร้างแผนเงินสำรอง ประกันสุขภาพ ประกันชีวิต โดยคำนึงถึงสวัสดิการที่มีจากที่ทำงานไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน หากทำได้ดี ผู้ให้ข้อมูลจะมีความอุ่นใจไม่ห่วงหน้าพะวงหลัง หากมีการลงทุนต่อไปจะทำได้โดยไม่กังวลถึงคนข้างหลังและเหตุที่ไม่คาดหมาย

ในขั้นตอนต่อไปคือการต่อยอดเงินโดยให้เงินออกเลย แนะนำเครื่องมือการลงทุนให้เหมาะกับเป้าหมายแต่ละคน ด้วยการวางแผนนำเงินที่มีเหลือเก็บวางแผนเกษียณเป็นสำคัญในลำดับแรก ในส่วนต่อไปเป็นแผนตามเป้าหมายแต่ละคน เช่น แผนแต่งงาน แผนท่องเที่ยว แผนเลี้ยงดูค่าเล่าเรียนบุตร แผนการศึกษา ฯลฯ หรือการบริหารเงินส่วนที่เกินจากเงินสำรองแล้ว ควรจัดวางไว้ให้เกิดผลตอบแทนที่ดีกว่า จำเป็นต้องมีข้อมูลความรู้ในการทำความเข้าใจเครื่องมือทางการเงินต่าง ๆ หากผู้ให้ข้อมูลทำได้ อย่างต่อเนื่องจนถึงเป้าหมายได้ จะสามารถมีอิสรภาพทางการเงินหรือเกิดสุขภาวะทางการเงินขั้นสุด

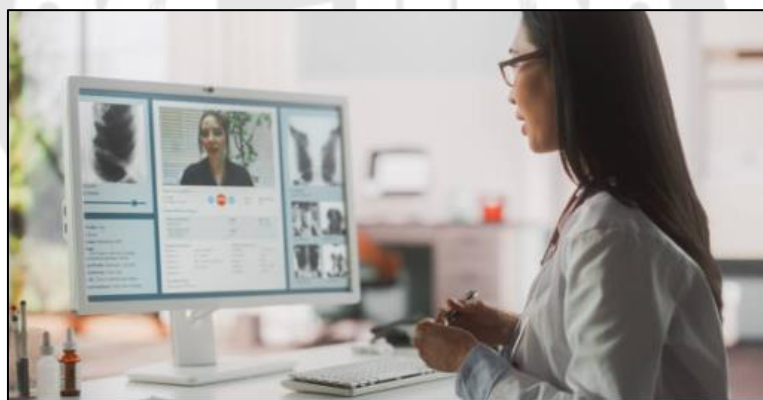
แนวความคิดวางแผนทั้ง 3 ขั้นตอนเป็นพื้นฐานคำนึงถึงเรื่องของภาษี ในแผนต่าง ๆ จะมีการคำนวณเรื่องการลดหย่อนภาษีเพื่อลดภาระทางภาษีตามกฎหมายกำหนดจนสามารถมีเงินเหลือเก็บได้ และมีความคาดหวังว่า ผู้ให้ข้อมูลจะสามารถรักษาวินัยในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ได้พฤติกรรมการเงินเชิงบวกอย่างยั่งยืนเพื่อบรรลุผลได้จริงตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

ซึ่งการให้คำปรึกษาระหว่างนักวางแผนการเงินและผู้ให้ข้อมูล มีนักวิจัยเป็นผู้ประสานอำนวยความสะดวกในการนัดหมาย และยืนยันสถานที่ เวลา รวมถึงแก้ไขปัญหาก็เกิดระหว่างการ

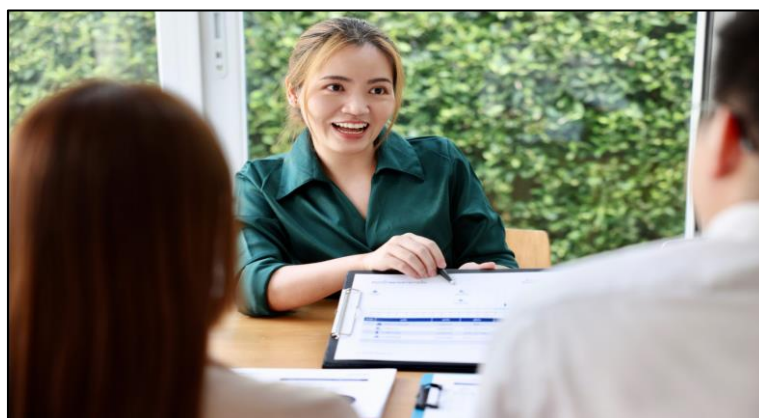
นักปรึกษาเพื่อให้เกิดกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ นักวิจัยจะไม่ละเมินจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลทางการเงินส่วนบุคคล อันเป็นสิทธิระหว่างนักวางแผนการเงินและผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น แสดงตัวอย่างภาพประกอบวิธีการให้คำปรึกษาส่วนบุคคล ดังนี้

ภาพแสดงแนวทางการให้คำปรึกษาของอาสาสมัครนักวางแผนทางการเงิน

ภาพจำลองแสดงรูปแบบการให้คำปรึกษาส่วนบุคคล แบบออนไลน์

ภาพจำลองแสดงรูปแบบการให้คำปรึกษาส่วนบุคคล แบบนัดพบในสถานที่ที่สะดวก

ตัวอย่าง รูปแบบของการรับคำปรึกษาแบบตัวต่อตัว

การรับคำปรึกษาแบบตัวต่อตัว ระหว่าง อาสาสมัครพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน และ นักวางแผนการเงินที่ได้ทำการจับคู่กันตามความเหมาะสมในแต่ละกรณีที่ได้ โดยให้ความเป็นส่วนตัว ความรู้สึกปลอดภัยเกี่ยวกับเรื่องการเงินส่วนตัวที่ไม่ต้องการเปิดเผยและสบายใจในการปรึกษา

เริ่มด้วยกระบวนการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล (นักวิจัยคัดกรองตามคุณสมบัติคัดเข้า) และดำเนินการให้คำปรึกษาตามหัวข้อกำหนดไว้เป็นหลักการเบื้องต้น 3 ครั้ง ๆ ละ 60-90 นาที โดยให้คำปรึกษาและรับคำปรึกษาแต่ละครั้ง มีระยะเวลาเว้นห่างกัน 4 สัปดาห์ เพื่อให้เกิดกระแสเงินสดหมุนเวียนในหนึ่งรอบเดือน

ผู้ให้ข้อมูลจะได้ฝึกปฏิบัติ ในลักษณะที่เป็นการจดบันทึก เก็บข้อมูลการใช้จ่าย การออม การลงทุน การใช้สิทธิลดหย่อนภาษี ประกันทรัพย์สิน สุขภาพ และชีวิตที่มีอยู่ นอกจากนั้น ทำการสังเกต พฤติกรรมการใช้จ่ายใช้สอย สังเกตทบทวนตนเองกับการเลือกตัดสินใจด้านการใช้จ่ายเงินไปในชีวิตประจำวัน ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาคุยกัน กับนักวางแผนการเงินในรอบถัดไป เป็นการกระทำติดต่อกันและทำอย่างต่อเนื่อง

นักวางแผนการเงินที่รับผิดชอบผู้ให้ข้อมูลในกรณีนั้น ๆ มาปรับทิศทางการบริหารจัดการการเงินให้ถูกต้องมีความแม่นยำตามเป้าหมายแต่ละคนที่แตกต่างกัน รวมทั้งการตรวจสอบความเข้าใจเรื่องเงิน และพฤติกรรมการเงินที่ควรจะเป็น รวมถึงรับฟังความก้าวหน้าของผู้ให้ข้อมูลในประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ หรือสิ่งที่ได้ลองทำ

ภาพจำลองแสดง รูปแบบการได้รับคำปรึกษาที่ทำให้เกิดความสะดวก ปลอดภัย และสบายใจ

กิจกรรมที่ 3 “รู้จัดการเงินเกษียณ (Workshop Happy Retirement)”

รูปแบบการรวมกลุ่มมีส่วนประกอบที่ใช้ในกิจกรรม 3 เครื่องมือ ได้แก่

1. ผู้นำกิจกรรม ที่มีความรู้และทักษะทางการเงิน (Facilitator) ทำให้เกิดการสนทนากลุ่ม (Panel discussion)
2. ตัวแบบมีชีวิต (Live Model) ผู้เกษียณที่มีความสุข ซึ่งเกิดจากการวางแผนเกษียณหรือมีความพร้อมในการเกษียณ มาแบ่งปันข้อมูลเกษียณให้พนักงานรุ่นน้อง (Knowledge Sharing)
3. ตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ใช้บอร์ดเกมส์สื่อถึงการแก้ปัญหาทางการเงินบางประเด็น ให้พนักงานได้ใช้เวลาละลายพฤติกรรมก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ตามอรรถาธิบายและตามความสนใจ

มีการจัดกิจกรรม Workshop สำหรับพนักงานที่มีความสนใจเรื่องของเงินเกษียณ มานั่งคุยกัน ลักษณะที่ไม่เป็นทางการ (Workshop) มีการนำเข้าสู่กิจกรรมด้วย กลุ่มสังสรรค์กับเพื่อน เล่นเกมส์โต๊ะกลม จากนั้น มีผู้นำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม การเสวนา การซักถาม การหาหรือ การตอบข้อสงสัย คลายกังวล ด้วยผู้รู้เป็นผู้ไขปัญหา ให้คำตอบที่ถูกต้องครบถ้วน รวมทั้งการแบ่งปันข้อมูลจากพนักงานที่มีความรู้ที่เกี่ยวข้อง หรือมีประสบการณ์มาก่อนเช่น การเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลเมื่อเกิดเหตุเจ็บป่วยหนักโดยไม่ได้คาดหมาย นอกจากนั้น ในลำดับต่อไป มีการจัดให้พนักงานรุ่นพี่เกษียณที่มาร่วมสนทนากลุ่ม แบ่งปันประสบการณ์จริงเรื่องการรับเงินเกษียณ การจัดการเงินเกษียณ ด้วยความรักความเมตตาต่อกัน

กิจกรรมที่ 3.1 เตรียม! พร้อมข้อสงสัย

ผู้นำกิจกรรมกลุ่ม (Panel Discussion)

Facilitator เป็นผู้นำกลุ่ม ด้วยกิจกรรม สร้างความร่วมมือกัน ตั้งคำถาม ข้อสงสัยและตอบคำถาม ใช้กระดานกระดาษ (Flipchart) ให้นำเสนอความคิดเห็น ข้อสงสัย วิธีแก้ไขปัญหา

ภาพจำลองแสดงการรวมกลุ่มแบบมีส่วนร่วมโดย Facilitator นำการสนทนา

กิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมและกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ รวมถึงการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในประเด็นดังนี้

- เงินบำนาญ เงินประกันสังคม (มาตรา 33 และ 39) หรือสิทธิบัตรทอง (โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค) เลือกเครื่องมือใดและทำอย่างไร... จึงคุ้มค่า!
- ภาษีเกษียณและ
- จุดเจ็บ รู้...ของพฤติกรรมล่าเหยียด (Pain-point) และกระตุ้นให้ KI ได้มีโอกาสแชร์คำถามข้อสงสัย

เอกสารประกอบ เพื่อเสริมเนื้อหาด้านการเงิน ใช้หนังสือ เงินเดือนเท่าไรก็รวยได้ คัมภีร์พิชิตเกมการเงิน เนื้อหาครอบคลุมบทที่ 6 ชุดเกราะพิเศษของมนุษย์เงินเดือน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะได้รับหนังสือจากนักวิจัยเพื่ออ่านต่อยอดได้

กิจกรรมที่ 3.2 เตรียม!พร้อมเงินเกษียณ

พนักงานผู้เกษียณ แบ่งปันข้อมูล (Knowledge Sharing)

ตัวแบบพนักงานเกษียณ เป็นรุ่นพี่ที่เกษียณไปก่อนหน้านี้ 1-2 ปี 2-3 คน มาเล่าประสบการณ์ที่ได้รับมาและการจัดสรรเงินเกษียณหลังหยุดทำงานแล้ว ซึ่งเป็นการฉายภาพอนาคตให้พนักงานรุ่นน้อง ทั้งพฤติกรรมการเงินเชิงบวกที่ทำให้มีเงินกินใช้อย่างมีความสุข เช่น มีการเก็บออมเงินเกษียณมาระยะหนึ่ง ให้ความมีวินัย ความอดทนและความสม่ำเสมอ หรือมีการวางแผนการทำงานเพื่อให้เกิดรายได้หลัง รายได้เสริม นำมาเก็บออมเพื่อลงทุนต่อยอดไว้ใช้เก็บกินระยะยาว เป็นต้น นอกจากนั้น ยังเล่าเรื่องของพฤติกรรมการเงินล่าเหยียดที่เกิดจากอคติต่าง ๆ ในการตัดสินใจที่ผิดพลาดไปแล้ว เช่น นำเงินก้อนหนึ่งมาซื้อหุ้นแล้วเล่นหุ้นเก็งกำไรโดยขาดความเข้าใจด้วยตัวเอง เป็นอคติที่ซื้อตามคนอื่น ทำให้ขาดทุน เสียหายเงินที่หายไป เป็นต้น ซึ่งเป็นประสบการณ์จริงที่พี่ ๆ ยินดีมาแชร์ อยากมาเล่าให้รุ่นน้อง ๆ เป็นตัวอย่างให้พนักงานรุ่นน้อง ๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้กับตนเองต่อไป

ภาพจำลองการรวมกลุ่มสนทนาระหว่างรุ่นพี่เกียยณและพนักงานรุ่นน้องในองค์กร : เงินเกียยณ
และสวัสดิการ

กิจกรรมที่ 3.3 ตอนนี้อย่าง?... มาเล่นเกมกัน!

บอร์ดเกมละลายพฤติกรรม สร้างปฏิสัมพันธ์กันอย่างธรรมชาติ (Gamification)

ตัวแบบที่มีลักษณะเป็นบอร์ดเกม ใช้รูปแบบของการจำลองเหตุการณ์ประเด็นการเงิน เช่น ลงทุนหุ้นปันผลเก็บกินหลังเกษียณ ประกันภัย ประกันชีวิตมันช่วยอะไรได้! มีบ้านไว้ทำไม ของมันต้องมี หรือเงื่อนไขชีวิตกับหนี้สินต่าง ๆ ผ่านบอร์ดเกม เพื่อใช้ในการละลายพฤติกรรมระหว่างผู้ให้ข้อมูลที่มาร่วมกิจกรรม แม้เป็นองค์กรเดียวกัน ในฝ่ายเดียวกัน รู้จักกันมาก่อน แต่ความสนิทสนมกลมกลืนกันยังมีความห่าง “ในช่องว่างนั้น” หากละลายให้ช่องว่างเล็กลง ทุกคนที่เข้ามาร่วมกลุ่มสนทนากันจะกล้าพูดกล้าทำหรือการมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เกิดความผ่อนคลาย ไร้กังวลใจกัน และพร้อมรับรู้ปัญหาของกันและกัน พร้อมแบ่งปันประสบการณ์ดี ๆ ให้กัน เกิดเป็นพลังสะท้อนค่านิยมกลุ่มที่มีความตั้งใจเตรียมพร้อมทางการเงินเพื่อใช้ชีวิตหลังเกษียณได้ดี

ภาพจำลองการรวมกลุ่มละลายพฤติกรรมพนักงานการเริ่มบทสนทนาประเด็นเงินเกษียณและ
สวัสดิการ

Trader Hunter “หุ้นซิ่ง วิ่งทะลุกระดาน”	Shop Me Please!! “ซื้อฉันเถอะ”
	
Calculate Your net worth “รู้หน้าไม่รู้หนี้”	Risky Lossy “มีฉันไว้อุ่นใจนะ”
	

ภาพแสดงบอร์ดเกมที่ใช้เป็นเครื่องมือประกอบกิจกรรมที่ 3

ยกตัวอย่าง บอร์ดเกม Trader Hunter “หุ้นซิ่ง วิ่งทะลุกระดาน” เป็นเกมเสริมทักษะทางการลงทุนที่พัฒนาและออกแบบโดยนักวางแผนการเงิน CFP นักวางแผนการลงทุน (IP) ปูพื้นฐานการลงทุนในหุ้น ทั้ง 8 อุตสาหกรรม ให้กับผู้เล่น...ใครกันจะเป็นผู้สร้างพอร์ตการลงทุนสำหรับยามเกษียณได้สูงที่สุด ผ่านระบบกลไกราคา ที่ควบคุมโดยแอปพลิเคชัน FinDice ผู้เล่นจะได้ทยอยเต่า เพื่อเดินไปตามช่อง แล้วเลือกลงทุนในแต่ละธุรกิจ จะซื้อ ๗ ขาย ๗ ตามสไตล์นักเทรดหรือจะลงทุนเพื่อรอรับเงินปันผล ก็ได้เลย แต่ต้องอย่าลืมว่า การลงทุนย่อมมีความเสี่ยง อาจเกิดปัจจัยที่มากระทบราคาได้เสมอ จากช่อง Stock alert หรือ World Event ได้

กิจกรรมที่ 4 “สะกิด คิด ทำ...ทันที” (Nudging)

ใช้ตัวแบบ สัญลักษณ์ (Symbolic Model) เป็นกรณีศึกษา ผ่าน คลิปการให้สัมภาษณ์จากสื่อสังคมออนไลน์ กับ ผู้เชี่ยวชาญทางการเงินหรือผู้ที่ประสบความสำเร็จทางการบริหารจัดการการเงินส่วนบุคคล (เป็นบุคคลที่ได้ทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาระยะก่อนการทดลอง (Phase1) 5 ท่าน

กิจกรรมที่ 4.1 ดิวเข้ม! 1/5 “จักรพงษ์ เมฆพันธุ์”

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ เจาะแก่นหนังสือ “เงินสี่ด้าน” | EP5: The Money Coach Podcast ความยาว 15 นาที

จักรพงษ์ เมฆพันธุ์ : THE MONEY COACH ผู้ติดตาม 5.83 แสน

แหล่งข้อมูล https://www.youtube.com/watch?v=6x-nLRU_UI8

ภาพประกอบสื่อออนไลน์

ตัวอย่าง แนวคิด ‘เงิน 3 ถัง’ เก็บเพื่อการเกษียณ | The Money Case EP.230 ความยาว 30 นาที

จักรพงษ์ เมฆพันธุ์ : THE MONEY COACH ;The Standard Podcast ผู้ติดตาม 1.54 ล้านคน

แหล่งข้อมูล <https://www.youtube.com/watch?v=ZCcASK12-Jg>

“วิธีเก็บเงินสำหรับใช้ในการเกษียณมีหลายสูตรและหลายแนวคิด รวมถึง ‘แนวคิดเงิน 3 ถัง’ ของ Harold Evensky นักวางแผนการเงินชาวอเมริกัน ที่แบ่งเงินออกเป็นถึงสภาพคล่อง, ถึงอกเงย และถึงสานฝัน มั่นใจได้และ Nam Finance ชวนสำรวจแนวคิดการเก็บเงินวิธีนี้ว่าสามารถประยุกต์เข้ากับชีวิตจริงได้อย่างไร และนอกจากนี้ยังมีเงินส่วนไหนบ้างที่ควรคำนึง เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต”

กิจกรรมที่ 4.2 ดิวเข้ม! 2/5 “กวี ชูกิจเกษม”

ตัวอย่าง 8 ขั้นตอนธรรมชาติสู่อิสรภาพทางการเงิน Vee Investment Academy EP 52 ความยาว 40 นาที

กวี ชูกิจเกษม ผู้ติดตาม 1.3 แสน คน

แหล่งข้อมูล https://www.youtube.com/watch?v=6x-nLRU_UI8

ภาพประกอบสื่อออนไลน์ “อิสรภาพทางการเงินอยู่ที่ตัวเรา “พอ” ไม่ได้เกิดจาก ความรวย”

กิจกรรมที่ 4.3 ดิวเข้ม! 3/5 “วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, CFP”

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ “เงิน” ไม่ใช่ทุกอย่าง แต่ทุกอย่างเริ่มต้นที่เงิน” ความยาว 23 นาที

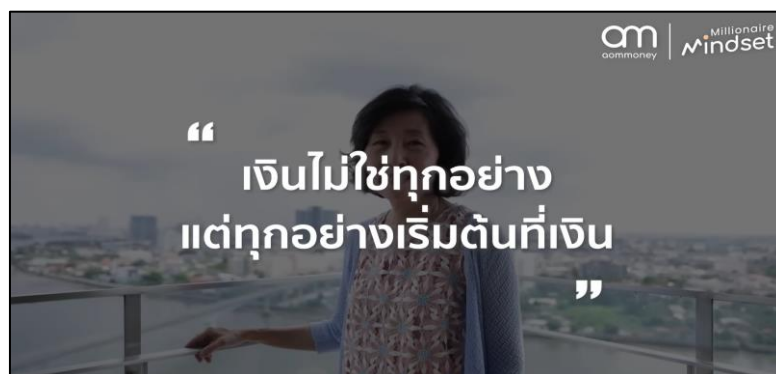
คุณวิวรรณ ธาราหิรัญโชติ |Millionaire Mindset EP.22

แหล่งข้อมูล <https://www.youtube.com/watch?v=2kc0HfaHs0Y>

“ต้องศึกษาให้รู้ รู้ว่าการลงทุนแต่ละอย่างเป็นอย่างไร”

“ยิ่งเงินน้อย ยิ่งต้องจด เพื่อจะรู้ว่า เงินเราหายไปกับอะไร เมื่อเรารู้ปุ๊บ เราจะมานั่งดู เลยคะ”

“ออมได้ 1 บาทเท่ากับหาเงินได้ 1 บาท ฉะนั้นถ้าไม่อยากเหนื่อยไปหาเงิน ก็ต้องออมให้ได้ นั่นคือสิ่งที่จำเป็น”

ภาพประกอบสื่อออนไลน์

กิจกรรมที่ 4.4 ทิวเข้ม! 4/5 “นฤมล บุญสนอง, CFP”

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ “เกษียณเงินล้าน” ไม่มีคำว่าสาย แค่ต้องรู้วิธี และลงมือทำ 15 นาที

คุณนฤมล บุญสนอง

YouTube: aomMONEY 9 เม.ย. 2566 ผู้ติดตาม 1.31 แสน คน

แหล่งข้อมูล <https://www.youtube.com/watch?v=gkj8F-GsXcQ>

“เงินไม่ได้สำคัญ แต่ไม่มีเงินอยู่ไม่ได้” “เราอยู่กะเงินมาตั้งนาน แต่เราไม่เคยดูแลมันเลย ถ้าเรารักเงินวันนี้ ฉันสัญญาว่าจะดูแลเธอในอนาคต” “สุขภาพ สุขใจ สุขเงิน”
“แก๊ๆๆๆๆๆ ให้นานที่สุด เจ็บนิดเดียวแล้วตายเลย”

ภาพประกอบสื่อออนไลน์

กิจกรรมที่ 4.5 ทิวเข้ม! 5/5 “พลชา โรจน์เลิศจรรยา”

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ วางแผนเกษียณง่ายๆที่ทำได้จริง

พลชา โรจน์เลิศจรรยา ไดอารีการเงิน - Money Diaries ผู้ติดตาม 3.21 แสน คน

แหล่งข้อมูล <https://www.youtube.com/watch?v=6TWY3Yj9NQo>

“ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเกษียณเป็นเรื่องยากสำหรับคุณนี้ ค่าใช้จ่ายก็แพงขึ้น รายได้ก็หายากขึ้น”

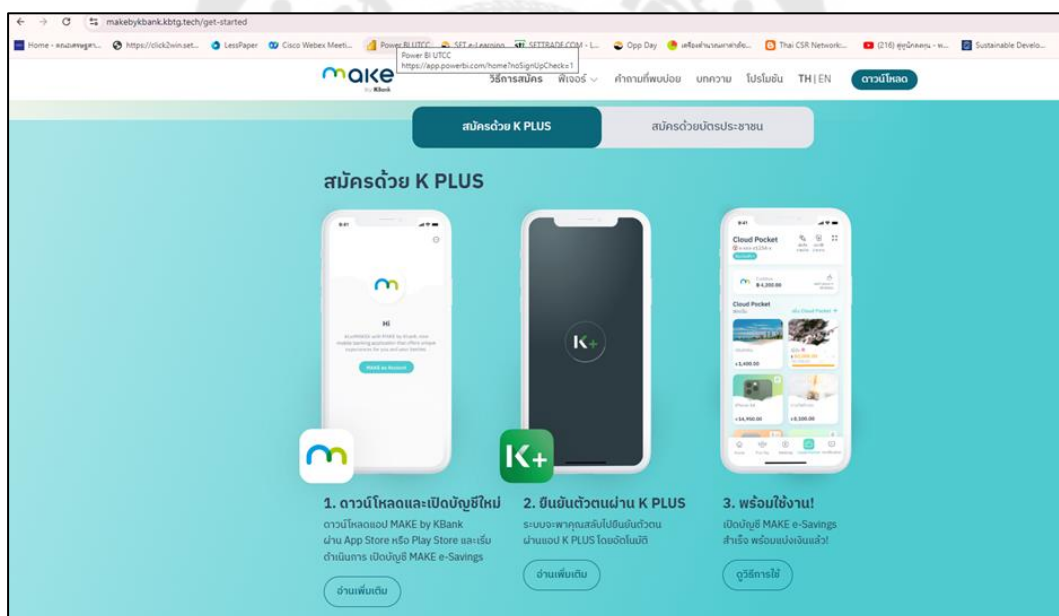

ภาพประกอบสื่อออนไลน์

กิจกรรมที่ 5 ตัวช่วยจัดการชีวิต.ให้ง่ายขึ้น

จุดประสงค์กิจกรรมเพื่อสร้างแรงจูงใจในการเก็บเงินเกษียณโดยการแบ่งเงินไว้ในกอง Happy Retirement เป็นการทดลองใช้งานผ่าน แอปฯ ซึ่งมีฟังก์ชันการแบ่งเงิน จัดสรรเงินเป็นกอง ๆ ตามเป้าหมายชีวิต ซึ่งแผนเกษียณนั้นเป็นแผนระยะยาวมาก หากไม่เริ่มต้นจะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นกลยุทธ์ให้ผู้ให้ข้อมูลได้ทำในกิจกรรมนี้ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 3 เดือน ตลอดโครงการวิจัย และนักวิจัยมั่นใจว่า กอง Happy Retirement จะเป็นตัววัดพฤติกรรมการออม เพื่อเกษียณได้อีกเครื่องมือหนึ่ง ในโปรแกรม

ผู้ให้ข้อมูล พนักงานอาสาสมัครกลุ่มทดลอง ได้รับการชี้แจงและแนะนำการใช้งาน Application Make by KBank เพื่อบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล โดยใช้บัญชีที่เชื่อมกับบัญชีเงินเดือน ทำให้จัดการสะดวก โดย ลงทะเบียนสมัครด้วย K Plus ใช้คู่มือประกอบ จากแหล่งข้อมูล <https://makebykbank.kbtg.tech/>

ภาพประกอบหน้า Website เพื่อใช้ในการสมัคร Application

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มทดลองสามารถทำการดาวน์โหลด โดยมีเจ้าหน้าที่ Make by KBank แนะนำอย่างใกล้ชิด และนักวิจัยแชร์การใช้งานก่อนเริ่มโปรแกรมฯ ให้มีการทดสอบการทดลองใช้งานจริง

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มทดลองสามารถดูวิธีการใช้งานในฟังก์ชันต่าง ๆ ตามความต้องการใช้งาน เช่น การโอนเงินออกจากบัญชี การใช้งาน Cloud Pocket เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีเจ้าหน้าที่เฉพาะทาง แนะนำการใช้งานเพื่อดูบันทึกรายรับรายจ่าย และสรุปการใช้งานอัตโนมัติ สามารถใช้ตรวจสอบรายการรับ จ่ายได้ หรือช่วยบันทึกรายรับรายจ่ายอัตโนมัติ

ตัวอย่าง เอกสารยินยอม(Consent) ให้นำApplication มาใช้ในกิจกรรมครั้งนี้

โดยได้ขออนุญาตการใช้งานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม การใช้งานในกิจกรรมนี้ เป็นการใช้งานของบุคคลทั่วไปในกรณีปกติ ซึ่งมีเงื่อนไขระบุไว้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข โปรแกรมแอปพลิเคชัน หรือทำการแทรกแซงฟังก์ชันการใช้งานใด ๆ จึงสามารถนำแอปพลิเคชันนี้ไปใช้เผยแพร่ได้ตามปกติ และหน่วยงานธนาคารกสิกรไทย ยังได้ สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาให้บริการคำแนะนำกับพนักงานผู้ให้ข้อมูลกลุ่มทดลอง ด้วยในวันกำหนดทดลอง (Tryout)

16:31 MAKE by KBank Service ข้อกำหนดและเงื่อนไขการใช้บริการ MAKE by KBank ผู้ให้บริการตกลงให้บริการ MAKE by KBank หรือชื่ออื่นที่ บมจ.ธนาคารกสิกรไทย (“ธนาคาร”) พิจารณาเปลี่ยนแปลงตามที่ธนาคารเห็นสมควร โดยตกลงผูกพันและปฏิบัติตามข้อกำหนดและเงื่อนไขการใช้บริการ MAKE by KBank (“เงื่อนไขการใช้บริการฉบับนี้”) ดังต่อไปนี้ 1. ธนาคารเปิดให้บริการ MAKE by KBank สำหรับบุคคลธรรมดาที่อายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ เว้นแต่ได้รับความยินยอมเป็นอย่างอื่นจากธนาคาร ผู้ใช้บริการ 1 ราย จะสามารถใช้บริการ MAKE by KBank ได้กับ 1 หมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่ และ 1 อุปกรณ์เท่านั้น 2. ผู้ใช้บริการสามารถใช้บริการ MAKE by KBank ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่หรือแท็บเล็ต (“อุปกรณ์”) ในเครือข่ายที่ธนาคารรองรับให้สามารถเชื่อมต่อกับบริการ MAKE by KBank 3. ผู้ใช้บริการสามารถสมัครใช้บริการ MAKE by KBank ได้ตามช่องทางที่ธนาคารกำหนด ทั้งนี้ ผู้ใช้บริการรับรองว่าผู้ให้บริการเป็นผู้มีสิทธิครอบครองหมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ผู้ให้บริการนำมาสมัครใช้บริการโดยชอบด้วยกฎหมาย และผู้ให้บริการยินยอมให้ผู้ให้บริการระบบเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่เปิดเผยและส่งหมายเลข โทรศัพท์เคลื่อนที่ดังกล่าวมายังธนาคารเพื่อให้ธนาคารใช้ในการตรวจ	16:32 MAKE by KBank Service สอบยืนยันตัวตนผู้ให้บริการในการสมัครบริการ MAKE by KBank หรือบริการอื่นที่เกี่ยวข้องกับบริการ MAKE by KBank ตามขั้นตอนและเงื่อนไขของธนาคารได้ โดยการสมัครจะมีผลสมบูรณ์ เมื่อผู้ให้บริการได้รับการแจ้งเตือนผ่านทางแอปพลิเคชันบนอุปกรณ์ที่ผู้ใช้สมัครบริการ 4. การใช้รหัสผ่าน (“PIN”) และ/หรือ รหัส One Time Password (OTP) และ/หรือ Password และ/หรือ เครื่องมืออื่นใดที่ผู้ให้บริการใช้เป็นเครื่องมือในการ Log in เพื่อเข้าใช้บริการตามเงื่อนไขการใช้บริการฉบับนี้ และ/หรือเพื่อยืนยันการใช้บริการต่าง ๆ (รวมเรียกว่า “เครื่องมือโอนเงิน”) 4.1 เมื่อผู้ให้บริการได้รับอนุมัติให้ใช้บริการแล้ว ผู้ใช้บริการจะได้รับ/ต้องกำหนด PIN ตามขั้นตอนที่ธนาคารกำหนด 4.2 ผู้ใช้บริการจะต้องเก็บรักษาเครื่องมือโอนเงินไว้ในที่ปลอดภัยและถือเป็นความลับเฉพาะตัวของผู้ใช้บริการรายนั้นเท่านั้น การเปิดเผยเครื่องมือโอนเงินถือเป็นการปฏิบัติผิดเงื่อนไขการใช้บริการฉบับนี้ ทั้งนี้ ผู้ใช้บริการสามารถเปลี่ยนแปลง PIN ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา โดยไม่ต้องแจ้งให้ธนาคารทราบ 4.3 ในกรณีที่เครื่องมือโอนเงินเกิดการสูญหาย/ถูกโจรกรรม/ถูกระงับ /ผู้ให้บริการลืมเครื่องมือโอนเงินหรือครบกำหนดเวลาที่ต้องเปลี่ยน ผู้ใช้บริการสามารถติดต่อธนาคารที่ K-Contact Center หมายเลข 02-8888888 ต่อ 801 ตลอด 24 ชั่วโมง 4.4 การกระทำใดๆ ที่รวมไปถึงไม่ทำตามเฉพาะ การ
---	---

ที่มา : Application Make by KBank

สรุป 37 ขั้นตอนการดำเนินการ โปรแกรมส่งเสริม PFB ระยะที่ 2 ตั้งแต่เดือน 1 ส.ค. 67-30 พ.ย.67

ตามลำดับการปฏิบัติการ 37 ขั้นตอนโดยแนบ ลิงค์ (line) ข้อมูลดังนี้

- 1.ลิงค์คัดกรองอาสาสมัครกลุ่มทดลอง <https://forms.gle/MDVpmrTXVjh6HHm98>
- 2.ลิงค์คัดกรองอาสาสมัครกลุ่มควบคุม <https://forms.gle/qSm3AQrHjYsBhQUUs7>
- 3.คุณได้รับคำเชิญให้เข้าร่วม Line open chat "อาสาสมัคร กลุ่มทดลอง" [เข้าร่วม LINE Open Chat.pdf](#)
- 4.คุณได้รับคำเชิญให้เข้าร่วม Line open chat "อาสาสมัคร กลุ่มควบคุม"
https://line.me/ti/g2/0mytEcUEp3HmFWKeTe3m29faVq9SdE9vZvDtA?utm_source=invitation&utm_medium=link_copy&utm_campaign=default
- 5.ลิงค์ประเมินความสนใจกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อใช้จริงกับการทำทดลองใช้ (try out) ก่อนดำเนินการจริง <https://forms.gle/bwiEu7Th9um6yAjR7>
- 6.ทำแบบวัดประเมินกลุ่มทดลอง (Pre-test T) พฤติกรรมการเงินในลิงค์นี้ กดส่งกลับมา ภายในวันศ.23 ส.ค. 67 นี้ <https://forms.gle/drJA8wM3Xq841rb38>
- 7.ทำแบบวัดประเมินกลุ่มควบคุม (Pre-test C) พฤติกรรมการเงินในลิงค์นี้ กดส่งกลับมา ภายในวันศ.23 ส.ค. 67 นี้ <https://forms.gle/qGfAV28fTB9EsqZZ7>
- 8.แจ้งเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก และประกันคุณภาพการพัฒนาตนเอง จากการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร จิตอาสาโครงการวิจัย ฯ ครั้งนี้

นักวิจัยจะดำเนินการรายงานภาระกิจครั้งนี้ เป็นเวลาที่ท่านได้ทุ่มเทกับกิจกรรมต่างในโปรแกรม ตลอดระยะเวลา 3 เดือน (ส.ค.-ต.ค.67) 20 ชม. ให้กับ สบม.เพื่อทำการบันทึกผลงาน (performance) ในปีการศึกษา2567 ผ่านการรับรองจากคณะเศรษฐศาสตร์ (ดำเนินการหลังสิ้นสุดโครงการฯให้กับทุกท่านที่สามารถอยู่ครบตลอดระยะเวลาทดลอง) หรือ นักวิจัยมีความยินดีที่จะดำเนินการส่งบันทึกชี้แจงภาระกิจของท่านพร้อมโครงการวิจัยฯ เพื่อขออนุญาตต่อผู้บังคับบัญชา ในหน่วยงานที่ท่านสังกัด

9. กิจกรรมทั้ง 5 ในโครงการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงิน หลังเกษียณ

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมที่ 1 หลักสูตรการเงินฉบับเร่งรัด; คุณศักดา สรรพปัญญาวงศ์ (23/8/67)

เพื่อให้ทุกท่านมีเจตคติที่ดีและสามารถอธิบายวิธีการบริหารจัดการเงินในกระเป๋าตนเอง

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมที่ 2 พูดคุยส่วนตัวกับนักวางแผนการเงิน 3 ครั้ง ๆ ละ 60-90 นาที เว้นระยะ 30 วันต่อครั้ง เพื่อให้ทุกท่านได้ฝึกปฏิบัติการวางแผนการเงินและแผนเกษียณจริง และได้รับ feedback จากนักวางแผนการเงินในการนำไปปรับการบริหารการเงินและวางแผนตามเป้าหมายของตนเองให้เกิดขึ้นโดยใช้ประโยชน์กับตนเองได้จริง

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมที่ 3 workshop เงินเกษียณ: คุณทัพพล money studio (30/8/67) เพื่อให้ทุกท่านมีสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมวางแผนเงินเกษียณระหว่างกลุ่มเพื่อนพนักงานและรุ่นพี่เกษียณ รวมทั้งผู้รู้ข้อสงสัย ท่านได้ถูกต้องชัดเจน นอกนั้นได้ความสนิทสนม กลมเกลียวกันมากขึ้นจากการร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน โดยเฉพาะการ์ดเกมการเงิน

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมที่ 4 "สะกิด คิด ทำ ทันทิ"
เพื่อให้ทุกท่านได้รักษาการเรียนรู้ที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่องโดยดูคลิปสั้นๆ ทาง line open chat เกี่ยวกับการวางแผนเกษียณของคนอื่นๆ ในช่วงวัยเดียวกัน เป็นกลยุทธ์การสะกิดเตือนให้เกิดพฤติกรรมเชิงบวก (คุณจักรพงษ์ เมฆพันธ์, คุณกวี ชูกิจเกษม, คุณวิวรรณ ธาษาหิรัญโชติ CFP, คุณนฤมล บุญสนอง, CFP และคุณพลชา โรจน์เลิศจรรยา)

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมที่ 5 การใช้เครื่องช่วยบันทึกค่าใช้จ่าย จัดการเงินผ่าน app. Make by KBank 1) เพื่อให้ทุกท่านได้มีเครื่องมือช่วยบริหารจัดการเงินที่ง่ายขึ้น (เป็นทางเลือกช่วยลดภาระการจดบันทึกรายรับรายจ่ายแบบเดิมๆ) และ 2) เพื่อให้ทุกท่านได้รับการเสริมแรงจิตใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ในความมุ่งมั่น ตั้งใจ และการพยายามปฏิบัติกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก “ ทั้งนี้นักวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ทุกท่านที่เข้าร่วมฯ จะเกิดความมั่นใจและขยายผลต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเองได้ในอนาคต

10.สรุปเนื้อหา**กิจกรรมที่ 1 หลักสูตรการเงินฉบับเร่งรัด 23/8/67** โดยคุณศักดา สรรพปัญญา วงศ์ วิดีโอ 2 part จัดที่ห้อง Quateriem ตึก 7 ชั้น 1 มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

การเงินฉบับเร่งรัด Part 1

<https://drive.google.com/file/d/1uo5ijlCRJg9uW816gIcSS76xq5ef1AAj/view?usp=sharing>

การเงินฉบับเร่งรัด Part 2

<https://drive.google.com/file/d/16jE9lj6T-iVs1Z8fThZEPPimTFbdL6XC/view?usp=sharing>

11.ทำแบบประเมินความพึงพอใจ งานสัมมนาเรื่อง การจัดการเงินในกระเป๋าเกษียณ วันศุกร์ที่ 23 สิงหาคม 2567

<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeFSi6GZvtmvCEJX0-0pDWVb8C0QUVW7y-33zzm2H54hHsxRg/viewform>

12. ใบงานกิจกรรมที่ 1

<https://forms.gle/fqt8ebUfma8jCsiF8>

13. รับเมลจากคุณศักดา สรรพปัญญาวงศ์ CEO บริษัทที่ปรึกษาและวางแผนการเงินส่งถึง KI โดยตรงเพื่อแจ้งชื่อPlanner และนักวิจัยแจ้งถึงการป้องกันข้อมูลส่วนตัวของ KI ด้วยการปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

14. Planner ติดต่อด้วยวิธีการโทรศัพท์นัดหมาย ออนไลน์ผ่าน Google Meet ในวันที่สะดวก เพื่อให้คำปรึกษาส่วนตัว

15. พุดคุยครั้งที่ 1 (26 ส.ค.67-6 ก.ย.67) ใบงานกิจกรรมที่ 2 (2.1) + ประเมินกิจกรรม

<https://forms.gle/LU91WJiLiK1RrHDi7>

16. การประเมินจากPlanner ใบงานกิจกรรมที่ 2 (1/3)

<https://forms.gle/LU91WJiLiK1RrHDi7>

17. พุดคุยครั้งที่ 2 (26 ก.ย.67-6 ต.ค.67) ใบงานกิจกรรมที่ 2 (2.2) + ประเมินกิจกรรม

<https://forms.gle/CnWhbVJ8VBgnifcg>

18. การประเมินจากPlanner ใบงานกิจกรรมที่ 2 (2/3)

<https://forms.gle/CnWhbVJ8VBgnifcg8>

19. พุดคุยครั้งที่ 3 (26 ต.ค.67-6 พ.ย.67) ใบงานกิจกรรมที่ 2 (2.3) + ประเมินกิจกรรม

ใบงานกิจกรรมที่ 2 (3/3)

<https://forms.gle/bGjb25C8M7MyPFRbA>

20. การประเมินจากPlanner ใบงานกิจกรรมที่ 2 (3/3)

<https://forms.gle/bGjb25C8M7MyPFRbA>

21. สรุปเนื้อหา**กิจกรรมที่ 3 ด้วยคลิปวิดีโอ** ดัดต่อและใส่ตัวอักษรบรรยายท่ายภาพ (subscript)

เพื่อความสะดวกให้การทบทวนสาระเกี่ยวกับเครื่องมือบริหารจัดการการเงินเกษียณ workshop กับ คุณแก๊ปเปเปอร์ ทัดพล money study (30/8/67) สำหรับกิจกรรมที่ 3 จัด onsite ห้อง blissful Au. ตึก 10 ชั้น 1

 จัดการเงินเกษียณ (workshop)

https://drive.google.com/file/d/1OI0kh-EVJvjMUzjeePX6mH8zLKNu6QNY/view?usp=drive_link

 เรื่องเล่าในวันเกษียณจากรุ่นพี่ (ผศ.สุเนตรตรา จันทบุรี และ ผศ.สุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์)

https://drive.google.com/file/d/1xStd14xAvY2NSfjBUzEdYpAfueZbOth/view?usp=drive_sdk

หมายเหตุ VDO กิจกรรมที่ 1 และ 3 ได้เสร็จสิ้นไปแล้วนั้น หากท่านใดต้องการดูย้อนหลัง เก็บตกส่วนที่ขาด! สามารถดาวโหลดฟังซ้ำ/เก็บไว้เตือน แต่ไม่สามารถเผยแพร่สาธารณะได้(ขอสงวนลิขสิทธิ์งานวิจัยนี้)

22. ใบงานกิจกรรมที่ 3 (ผู้จัดการเงินเกษียณ Wrokshop Happy Retirement)

<https://forms.gle/Z13mB2iLvKXxGA28>

23. ประเมินกิจกรรม วันที่ 30 สิงหาคม 2567 การให้บริการวิชาการคณะเศรษฐศาสตร์

<https://shorturl.at/4LiCp>

24. กิจกรรมที่ 4 มาแว้ววววว!!! เพื่อสะกิดเตือน KI ระหว่างการเดินทางสู่การเสริมพฤติกรรม

การเงินกิจกรรมที่ 4 ฟังคลิป 4 ครั้ง “สะกิด คัด ซิลๆ แบบฮิลใจ”

ครั้งที่ 1 ศ.13 ก.ย.

ครั้งที่ 2 จ.16 ก.ย.

ครั้งที่ 3 ศ.20 ก.ย.,

ครั้งที่ 4 จ.23 ก.ย.

ครั้งที่ 5 ศ.27 ก.ย.

สะท้อนผลผ่านใบงานกิจกรรมที่ 4

ครั้งที่ 1 ฟังคลิปเพลินๆ ของโค้ชหนุ่ม (จักรพงษ์ เมฆพันธุ์ อินฟลู ที่ให้สัมภาษณ์เชิงลึกในงานวิจัยระยะที่ 1)

 กิจกรรมที่ 4.1 จักรพงษ์ เมฆพันธุ์ (เผยแพร่สาธารณะ)

<https://www.youtube.com/watch?v=2onsfoUrGBQ>

ครั้งที่ 2 ฟังคลิปเพลินๆ (คุณกวี ชูกิจเกษม นักกลยุทธ์ นักวิเคราะห์หลักทรัพย์ที่ยึดแนวทางการมีชีวิตรูปแบบนักลงทุนเน้นคุณค่า (value investor) (เป็นนักเขียนและอินฟลู ซึ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกในงานวิจัยระยะที่ 1)

 กิจกรรมที่ 4.2 กวี ชูเกษม (เผยแพร่สาธารณะ)

<https://youtu.be/QOnFBwkg2j4?si=xLOqtidR9zzm5f-J>

 กิจกรรมที่ 4.3 วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ (เผยแพร่สาธารณะ)

<https://youtu.be/2kc0HfaHs0Y?si=ohtufkdLCVChIGKo>

 กิจกรรมที่ 4.4 นฤมล บุญสนอง (เผยแพร่สาธารณะ)

<https://youtu.be/gkj8F-GsXcQ?si=8oQB41w8jEtTOUAY>

 กิจกรรมที่ 4.5 พลชา โรจน์เลิศจรรยา (เผยแพร่สาธารณะ)

<https://www.youtube.com/watch?v=hrKiaHsHOug>

25. สะท้อนผลผ่านใบงานกิจกรรมที่ 4 ใบงานกิจกรรมที่ 4

<https://forms.gle/xB8g2aWgDb9jGo4CA>

26. กิจกรรมที่ 5 จุดมุ่งหมายของการส่งของขวัญ (reward) ผ่าน app.Make by KBank

- 1) เพื่อให้ทุกท่านได้ 'ฝึกใช้' เครื่องมือช่วยบริหารจัดการเงินที่ง่ายขึ้น -บันทึกรายรับรายจ่ายอัตโนมัติ

ตามหมวดหมู่รายการใช้จ่ายที่สร้างขึ้นเฉพาะบุคคล

-สร้าง cloud pocket แบ่งเงินมาออมระยะยาวสำหรับเกษียณ

-ใช้เป็น'ดัชนี'วัดความสำเร็จด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีขึ้น เมื่อสิ้นสุดโครงการ

- 2) เพื่อให้ทุกท่านได้รับการเสริมแรงจูงใจต่อความพยายามปฏิบัติกิจกรรมในโปรแกรม

อย่างต่อเนื่อง

- เป็น'ขวัญถุง' ตั้งต้นจากภาระกิจที่ท่านได้ทำสำเร็จด้วยตนเอง

- ต่อยอดเก็บออมเพื่อประโยชน์ต่อตนเองได้ในอนาคต

ขอให้อาสาทุกท่าน รักษาเงินออม* ในกล่อง Happy Retirement ของท่านเอง ให้คงอยู่/เพิ่มขึ้น จากนี้เป็นต้นไป หรือจนสิ้นสุดโครงการฯ (30 พ.ย.67)

27. สะท้อนผลใบงานกิจกรรมที่ 5 (การใช้ app.make by KBank)

<https://forms.gle/Zjqd4roiP5nZ8wM58>

28. focus group KI จำนวน 7 คน และ In depth interviews KI 10 คน จัดบันทึก สังเกต ประเมินผลทางความรู้ และอคติทางการเงินเพิ่ม

<https://docs.google.com/forms/d/1yOyvKpg01F38T0Q665T7R1ZGWj3luayPnJLFyShXsxw/edit>

การวัดประเมินเพิ่ม เรื่องการตัดสินใจที่ไม่มีอคติทางความคิด Cognitive Bias (Focus Group)
<https://forms.gle/dqEzQYeJQahpEJLq7> ในวันศ. 18 ต.ค.67 เวลา 13.00-14.00 น. ห้องประชุมคณะนิติ ตึก 23 ชั้น 4 มีผู้เข้าร่วม 7 ท่าน

โดยแจ้งแนวคำถาม เพื่อต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมจาก ใบงานและใบประเมินในรูปแบบสลาย ๆ เป็นการบอกเล่าจากความเห็นกลุ่มที่สะท้อนออกมาในประเด็นต่างๆ ทั้งบวกและลบ

แนวคำถามใช้ติดตามกลุ่มเป้าหมายหลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ เป็นการหาคำอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่ อย่างไรและช่วยลดความกังวลทางการเงินในยามเกษียณได้หรือไม่

29. ทำแบบวัด Post test (31 ต.ค.) T

แบบวัดประเมินเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 2 (Post Test)

<https://forms.gle/Kn69cyN4FLpvVdoD7>

30. ทำแบบวัด Post test (31 ต.ค.) C

แบบวัดประเมินเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 2 (Post Test) (C)

<https://forms.gle/V9snyt1yFNBgE2kv6>

31. ขอสัมภาษณ์เชิงลึกหรือ (focus group) กลุ่ม สำหรับอาสาที่สะดวก 7 ท่าน (18 ต.ค.67) สะท้อนภาพรวมโปรแกรม (integrated reflex) ห้องประชุมคณะนิติศาสตร์ มกค. ตึก 23 ชั้น 6

32. สรุปรายงานการทำโปรแกรมฯ wrap up

<https://youtu.be/6SHM9nB1g88> นักวิจัย กล่าวขอบคุณและสรุปแนวทางผลที่ได้ ดังนี้

- ลักษณะคนที่มีพฤติกรรมการเงินเชิงบวก “ขยัน ประหยัด อดทนและมีวินัย ด้วยตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”
- การตัดสินใจช่วยทางลดของการตัดสินใจและเรียนรู้ต่อไป มีหลายเครื่องมือที่พบในงานวิจัย ได้แก่
 - ✓ **กลยุธมิตร** กลุ่มเพื่อนที่คุยกัน ถามไถ่ เสนอแนะ และชวนการเก็บออม แนะนำผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ ช่วยรับฟัง ช่วยสงสัย ช่วยหาคำตอบตัดสินใจที่รอบคอบ ดีกว่าหวั่นเดียว ให้ข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้องได้
 - ✓ **Application** ทางการเงิน ที่ช่วยจัดการเงินลดเช่น Make by k bank, ช่วยจัดบันทึกรับจ่าย Money Lover, Happy Money หรือช่วยเก็บออมลงทุน Good by Goodgoal
 - ✓ **Page** หรืออบรมความรู้ทางการเงินที่ถูกต้อง ทำได้ง่ายผ่าน Online ได้ ฟัง อ่าน ไปด้วย ทีวีเดทข่าวสารทางการเงินจากแหล่งความรู้ที่เชื่อถือได้
 - ✓ **การเลือกใช้บริการที่ปรึกษาทางการเงิน** ที่น่าเชื่อถือเป็นชุมชนทรัพยากรความรู้ให้ตัดสินใจ ใครควรหยุดตัดสินใจด้วยตนเอง และยอมรับมันด้วยใจที่มั่นคง

ภาพรวมผลที่ได้จากผู้เข้าร่วมที่ให้ข้อมูล เมื่อสิ้นสุดโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

- มีคนที่สามารถเปลี่ยนแปลงความกังวลใจเรื่องการเงินของตนเองได้ 90%
- มีคนที่สามารถมองเห็นอนาคตและต่อยอดวางแผนการเงินเพื่อเกษียณได้ด้วยตนเองตามวิธีที่ตนคิด 65%
- มีคนที่ไม่หาความรู้ อยากรู้ อยากเห็น แสวงหาคำตอบด้วยการอ่าน ค้นคว้า ทบทวน 30%
- มีคนที่ตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผล ไม่มีอคติทางความคิดเห็นทางการเงิน 10%
- ทุกคนรู้จักการใช้ App. และมีบัญชีเพื่อเกษียณวางแผนการระยะยาวให้ตนเองได้ (3 เดือน)

ด้านการเงิน !

1. ใช้เงินเดือนให้พอ เงินเดือนมากหรือน้อยใช้ให้ถึงสิ้นเดือนเป็นพอ
2. ทำงาน จดบันทึกรายรับรายจ่ายให้ละเอียดที่สุด เพื่อดูว่าเราใช้เงินไปกับอะไร
3. เคลียร์หนี้บริโภค บัตรเครดิต บัตรเงินสด ถ้ามีหนี้ประเภทนี้ให้จัดการโดยไม่ก่อหนี้เพิ่ม
4. หาช่องทางออมเพิ่ม วางแผนเคลียร์หนี้ มีส่วนต่างของเงินที่เหลือมากขึ้น ให้ออมทีละน้อย ไม่ลำบากชีวิต ออม 10% ทำเป็นนิสัยจะยั่งยืน
5. สร้างตระกร้า เก็บเงินสำรอง เพื่อรับมือกับความไม่แน่นอนกระทันหัน เอาไว้ในที่มีสภาพคล่อง (e saving 1.5%)
6. ลงทุน เริ่มต้นด้วยการศึกษาอย่างจริงจัง ตระหนักถึงกลไกของดอกเบี้ยทบต้นที่ขึ้นกับเวลา ช่วงแรกๆ อาจได้ผลตอบแทนน้อย (แต่ไม่สูญหาย) **ไม่ถามผู้อื่น** เพราะแต่ละคนมีข้อจำกัดต่างกัน **ห้ามลอกการบ้าน** และใช้กลยุทธ์นำรายได้จากเงินปันผลให้นำไปลงทุนต่อ ผลจากการทำ refinance แล้วค่อยไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือยได้สบายใจ
7. สร้างรายได้แหล่งที่ 2-3 หาช่องทางสร้างรายได้เพิ่ม เอาเงินที่ได้ไปลงทุนเพิ่ม ในข้อ 6
8. การรักษาวินัยและใช้ชีวิตให้มีความสุข อย่าลืมนำเงินมาใช้จ่ายให้มีความสุขในชีวิต ต้องใช้เวลาพิสูจน์ทั้งชีวิต ให้รู้สึกความมั่นคงทางการเงินในชีวิต และสะสมการดีประกันสุขภาพ ประกันชีวิต อุบัติเหตุ เพื่อไม่ให้ตกมาอยู่ในระดับต่ำกว่าเมื่อเกิดเหตุ

33. นักวิจัยแจ้งปิดยกเลิกการแชร์บัญชีใน Application และขอขอบคุณ

<https://youtu.be/6SHM9nB1g88> คลิป

34. ทั้งระยะ 30 วัน หลังสิ้นสุดโครงการทำแบบวัด follow up (30 พ.ย.67) T
แบบวัดประเมินเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 2 (Follow Up)

<https://forms.gle/Qwonm15pc3QSV9P18>

35. ทั้งระยะ 30 วัน หลังสิ้นสุดโครงการทำแบบวัด follow up (30 พ.ย.67) C
แบบวัดประเมินเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 2 (Follow Up) (C)

<https://forms.gle/324GMUr3wbHVcoCS6>

36. เตรียมสรุปผลระยะที่ 2 (30 พ.ย.67)

1. เก็บตกแบบทดสอบและใบงานทำกิจกรรมจาก KI ทุกท่านครบ พร้อมส่งบันทึกชั่วโมงกิจกรรมสำหรับพนักงานที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ให้กับสภ. สำนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มกค.
2. ส่งเมลแจ้งให้กลุ่มควบคุมติดตามการอบรมและกิจกรรมต่าง ๆ ย้อนหลังได้ผ่านลิงค์วิดีโอแบบปิด
3. เก็บข้อมูลภาคสนามและปิดโปรแกรมได้เสร็จสมบูรณ์ในวันที่ 6 ธ.ค. 2567

37. ปิดโปรแกรม

.....

ภาคผนวก จ

ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

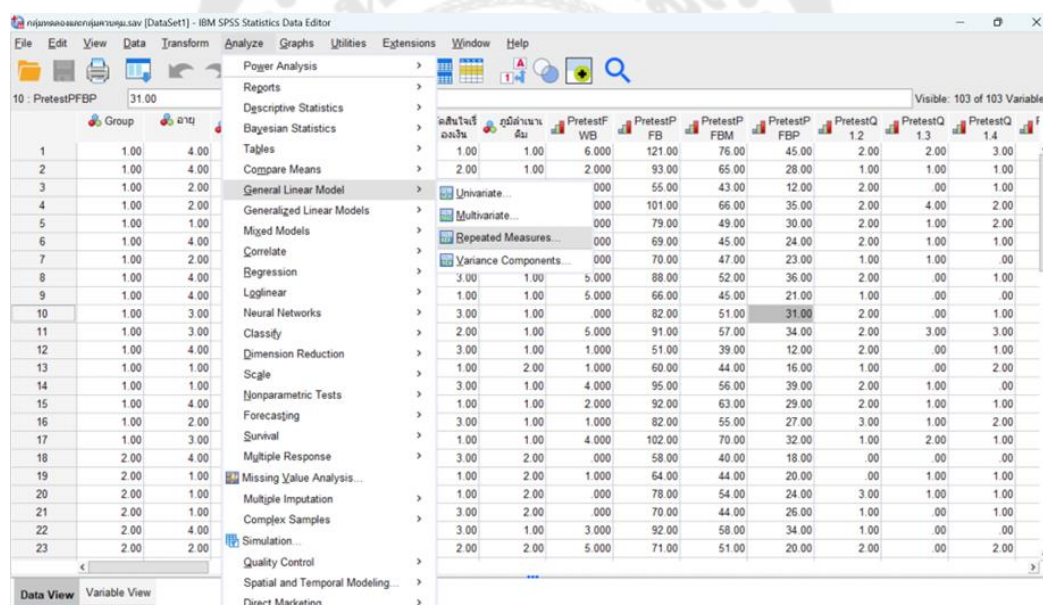
ผลการวิจัยระยะที่ 2 ช่วงการทดลอง (บทที่ 4 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ)

สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis) : พนักงานที่ได้รับ/ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก และมีช่วงเวลาที่ทำการวัดที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการจัดการเงินและการวางแผนการเงินที่แตกต่างกัน โดยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทาง (Two-Way Repeated MANOVA)

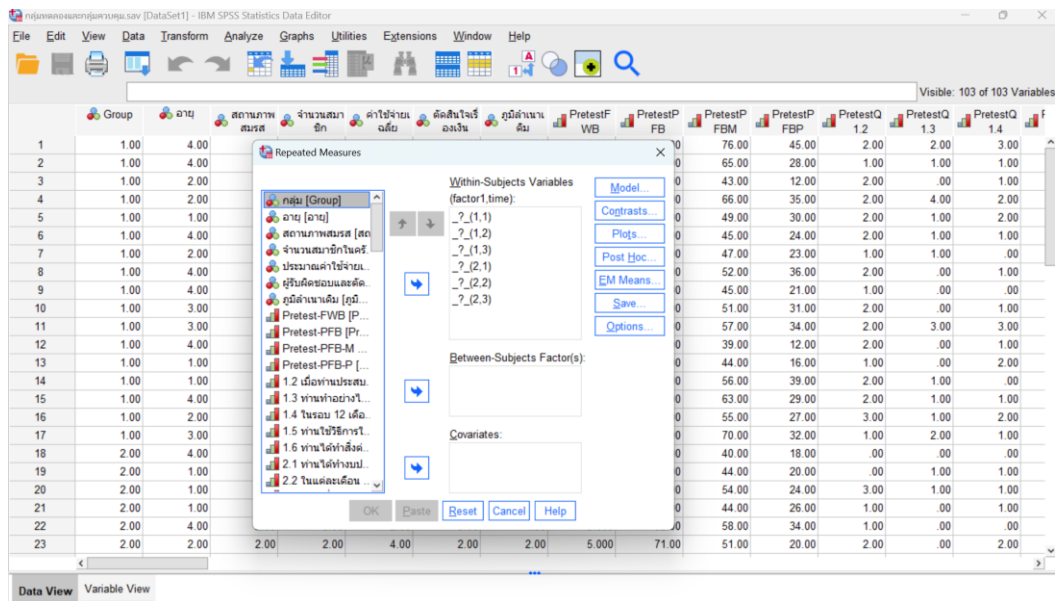
1. (ส่วนที่ 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย (print out)

1.1 คำสั่ง SPSS สำหรับ Two-Way Repeated Measure MANOVA เตรียมข้อมูลเบื้องต้นเข้าโปรแกรม

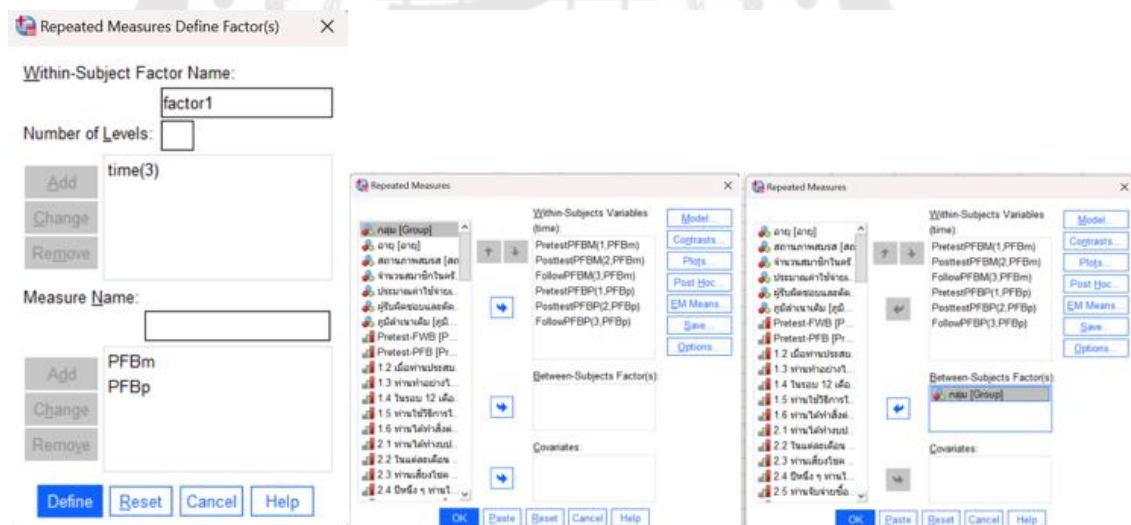
1) Analyze>General Linear Model>Repeated Measures

2) Repeated Measures> Factor1: Time

3) Repeated Measures> Define ใส่ตัวแปรตาม within-Subjects Variable และ Between-Subjects Variable

1.2 ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์ Two-Way Repeated Measure MANOVA (หัวข้อ 2.1)

Print out (1) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ SD

	ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ความเบ้ (Skewness)	ความโด่ง (Kurtosis)
1	Pretest-PFB-M	54.29	10.59	0.556	-0.603
2	Pretest-PFB-M (ควบคุม)	51.67	8.53	0.232	-0.974
3	Posttest-PFB-M	62.71	7.57	-0.304	-0.608
4	Posttest-PFB-M (ควบคุม)	53.0	8.35	0.129	-0.87
5	Follow-PFB-M	62.59	7.43	-0.25	-1.096
6	Follow-PFB-M (ควบคุม)	52.48	9.15	-0.094	-1.245
7	Pretest-PFB-P	27.88	9.14	-0.238	-0.259
8	Pretest-PFB-P (ควบคุม)	26.14	7.01	-0.393	-0.65
9	Posttest-PFB-P	33.53	6.66	-0.54	1.786
10	Posttest-PFB-P (ควบคุม)	27.19	7.49	-0.281	-1.01
11	Follow-PFB-P	33.24	6.1	-0.698	1.165
12	Follow-PFB-P (ควบคุม)	26.81	6.15	-0.405	0.51

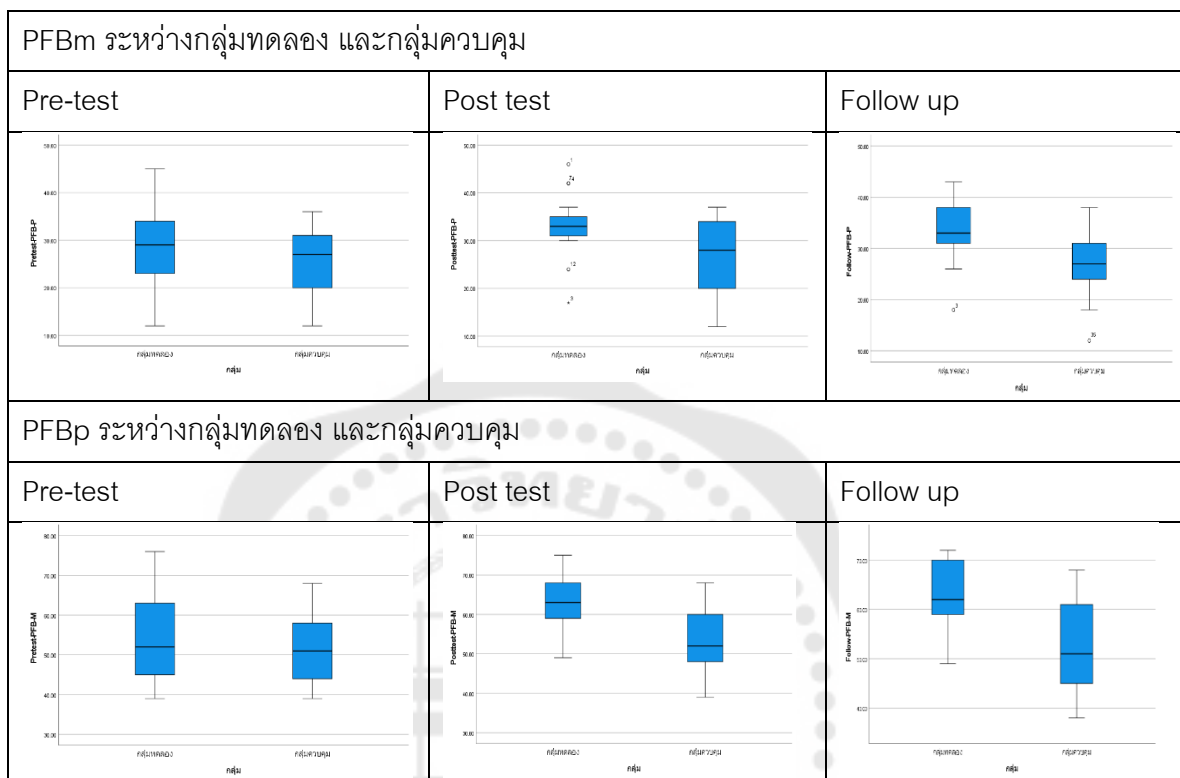
Print out (2) ค่าการทดสอบแจกแจงข้อมูลแบบปกติ (Test of Normality)

Tests of Normality

		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	กลุ่ม	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Pre-test-PFB-M	กลุ่มทดลอง	.115	17	.200 [*]	.950	17	.461
	กลุ่มควบคุม	.149	21	.200 [*]	.956	21	.432
Post-test-PFB-M	กลุ่มทดลอง	.163	17	.200 [*]	.959	17	.613
	กลุ่มควบคุม	.106	21	.200 [*]	.969	21	.707
Follow-PFB-M	กลุ่มทดลอง	.135	17	.200 [*]	.933	17	.243
	กลุ่มควบคุม	.128	21	.200 [*]	.945	21	.267
Pre-test-PFB-P	กลุ่มทดลอง	.109	17	.200 [*]	.971	17	.840
	กลุ่มควบคุม	.111	21	.200 [*]	.951	21	.350
Post-test-PFB-P	กลุ่มทดลอง	.180	17	.144	.927	17	.195
	กลุ่มควบคุม	.122	21	.200 [*]	.937	21	.194
Follow-PFB-P	กลุ่มทดลอง	.126	17	.200 [*]	.958	17	.592
	กลุ่มควบคุม	.138	21	.200 [*]	.973	21	.799

*. This is a lower bound of the true significance.

Print out (3) การกระจายของข้อมูล ลักษณะที่ดี (Standard Deviation: SD)

Print out (4) ตรวจสอบความกลมกลืนของความแปรปรวนร่วม (sphericity)

Mauchly's Test of Sphericity^a

Within Subjects Effect	Measure	Mauchly's W	Approx. Chi-Square	df	Sig.	Epsilon ^b		
						Greenhouse-Geisser	Huynh-Feldt	Lower-bound
time	MEASURE_1	.806	7.569	2	.023	.837	.898	.500
	MEASURE_2	.936	2.333	2	.311	.939	1.000	.500

Tests the null hypothesis that the error covariance matrix of the orthonormalized transformed dependent variables is proportional to an identity matrix.

a. Design: Intercept + Group
Within Subjects Design: time

b. May be used to adjust the degrees of freedom for the averaged tests of significance. Corrected tests are displayed in the Tests of Within-Subjects Effects table.

Print out (5) ตรวจสอบความแปรปรวนภายในและแปรปรวนร่วม (covariance matrix) เท่ากัน

Box's Test of Equality of Covariance Matrices ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นใน MANOVA

Sig. = .108 > .001 หรือ .01 หรือ .05 ไม่เป็นนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ไม่ละเมิด

สมมติฐาน ว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมี covariance matrix เท่ากัน (แสดงในบทที่ 4)

1.3 ตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

เพื่อยืนยันว่า time, group, และ time*group interaction มีผลต่อ PFB_m และ PFB_p อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) จากผลค่าสถิติ Wilks' Lambda ที่ได้จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ (MANOVA)

print out (1) Multivariate Tests

Multivariate Tests ^a							
Effect			Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Between Subjects	Intercept	Pillai's Trace	.983	1013.351 ^b	2.000	35.000	<.001
		Wilks' Lambda	.017	1013.351 ^b	2.000	35.000	<.001
		Hotelling's Trace	57.906	1013.351 ^b	2.000	35.000	<.001
		Roy's Largest Root	57.906	1013.351 ^b	2.000	35.000	<.001
	Group	Pillai's Trace	.190	4.094 ^b	2.000	35.000	.025
		Wilks' Lambda	.810	4.094 ^b	2.000	35.000	.025
		Hotelling's Trace	.234	4.094 ^b	2.000	35.000	.025
		Roy's Largest Root	.234	4.094 ^b	2.000	35.000	.025
Within Subjects	time	Pillai's Trace	.388	5.221 ^b	4.000	33.000	.002
		Wilks' Lambda	.612	5.221 ^b	4.000	33.000	.002
		Hotelling's Trace	.633	5.221 ^b	4.000	33.000	.002
		Roy's Largest Root	.633	5.221 ^b	4.000	33.000	.002
	time * Group	Pillai's Trace	.283	3.249 ^b	4.000	33.000	.024
		Wilks' Lambda	.717	3.249 ^b	4.000	33.000	.024
		Hotelling's Trace	.394	3.249 ^b	4.000	33.000	.024
		Roy's Largest Root	.394	3.249 ^b	4.000	33.000	.024

a. Design: Intercept + Group
Within Subjects Design: time

b. Exact statistic

print out (2) Tests of Between-Subjects Effects

Transformed Variable: Average						
Source	Measure	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	MEASURE_1	355082.937	1	355082.937	1890.910	.000
	MEASURE_2	95674.480	1	95674.480	763.560	.000
Group	MEASURE_1	1577.674	1	1577.674	8.402	.006
	MEASURE_2	658.796	1	658.796	5.258	.028
Error	MEASURE_1	6760.230	36	187.784		
	MEASURE_2	4510.818	36	125.300		

print out (3) Tests of Within-Subjects Effects

time * Group	MEASURE_1	Sphericity Assumed	332.850	2	166.425	8.831	<.001
		Greenhouse-Geisser	332.850	1.674	198.788	8.831	<.001
		Huynh-Feldt	332.850	1.795	185.394	8.831	<.001
		Lower-bound	332.850	1.000	332.850	8.831	.005
	MEASURE_2	Sphericity Assumed	135.045	2	67.522	4.894	.010
		Greenhouse-Geisser	135.045	1.879	71.877	4.894	.012
		Huynh-Feldt	135.045	2.000	67.522	4.894	.010
		Lower-bound	135.045	1.000	135.045	4.894	.033

1.4 คำสั่ง เพื่อตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก รายคู่ (Pairwise Comparisons) เมื่อพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (interaction) 2 way RM MANOVA

- (1) Syntax คำสั่งการวิเคราะห์ MANOVA รายคู่
- (2) SPSS Syntax Template: Two-Way Repeated Measures MANOVA
- (3) ข้อมูลตัวแปรประกอบด้วยตัวแปรตาม ซึ่งแบ่งเป็นตัวแปรภายใน และตัวแปรภายนอก
 ตัวแปรตาม: (3 ช่วงเวลา) - PFB_m: Pre-testPFBM, Post-testPFBM, FollowPFB
 - PFB_p: Pre-testPFBP, Post-testPFBP, FollowPFBP ตัวแปรกลุ่ม (Between-subjects factor): กลุ่ม Group (ค่าที่ใช้: 1 = กลุ่มทดลอง, 2 = กลุ่มควบคุม)
- (4) กำหนดคำสั่งเพื่อพิจารณารายคู่ (ไม่สามารถใช้คำสั่ง Autonomous SPSS) ดังนี้

Syntax สำหรับ SPSS:

```
GLM
  PretestPFBM PosttestPFBM FollowPFBM
  PretestPFBP PosttestPFBP FollowPFBP
  BY Group
  /WSFACTOR = time 3 Polynomial
  /METHOD = SSTYPE(3)
  /PLOT = PROFILE(time*Group) TYPE=LINE
  /EMMEANS = TABLES(Group*time) COMPARE(Group) ADJ(BONFERRONI)
  /EMMEANS = TABLES(Group*time) COMPARE(Time) ADJ(BONFERRONI)
  /PRINT = DESCRIPTIVE HOMOGENEITY
  /CRITERIA = ALPHA(.05)
  /WSDESIGN = time
  /DESIGN = Group.
```

(5) ได้ผลลัพธ์ดังนี้

- Estimated Marginal Means (พร้อม Bonferroni adjustment)
- Pairwise Comparisons ระหว่างช่วงเวลาในแต่ละกลุ่ม
- Multivariate Tests (Wilks' Lambda)
- Mauchly's Test of Sphericity
- Interaction Plot: Time × Group

1.5 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนรายคู่ของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก จำแนกตามกลุ่มและเวลา

ประมาณค่าผลต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มและช่วงเวลา (Estimated Marginal Means)

Print out (1) Time * กลุ่ม

Pairwise Comparisons

Measure	time	(I) กลุ่ม	(J) กลุ่ม	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b	95% Confidence Interval for Difference ^b	
							Lower Bound	Upper Bound
MEASURE_1	1	กลุ่มทดลอง	กลุ่มควบคุม	2.627	3.100	.402	-3.660	8.915
		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง	-2.627	3.100	.402	-8.915	3.660
	2	กลุ่มทดลอง	กลุ่มควบคุม	9.706 [*]	2.614	<.001	4.404	15.008
		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง	-9.706 [*]	2.614	<.001	-15.008	-4.404
	3	กลุ่มทดลอง	กลุ่มควบคุม	10.112 [*]	2.749	<.001	4.537	15.687
		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง	-10.112 [*]	2.749	<.001	-15.687	-4.537
MEASURE_2	1	กลุ่มทดลอง	กลุ่มควบคุม	1.739	2.618	.511	-3.570	7.049
		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง	-1.739	2.618	.511	-7.049	3.570
	2	กลุ่มทดลอง	กลุ่มควบคุม	6.339 [*]	2.328	.010	1.617	11.061
		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง	-6.339 [*]	2.328	.010	-11.061	-1.617
	3	กลุ่มทดลอง	กลุ่มควบคุม	6.426 [*]	2.000	.003	2.370	10.481
		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง	-6.426 [*]	2.000	.003	-10.481	-2.370

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the .05 level.

b. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

Multivariate Tests

time		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
1	Pillai's trace	.020	.349 ^a	2.000	35.000	.708
	Wilks' lambda	.980	.349 ^a	2.000	35.000	.708
	Hotelling's trace	.020	.349 ^a	2.000	35.000	.708
	Roy's largest root	.020	.349 ^a	2.000	35.000	.708
2	Pillai's trace	.277	6.700 ^a	2.000	35.000	.003
	Wilks' lambda	.723	6.700 ^a	2.000	35.000	.003
	Hotelling's trace	.383	6.700 ^a	2.000	35.000	.003
	Roy's largest root	.383	6.700 ^a	2.000	35.000	.003
3	Pillai's trace	.280	6.806 ^a	2.000	35.000	.003
	Wilks' lambda	.720	6.806 ^a	2.000	35.000	.003
	Hotelling's trace	.389	6.806 ^a	2.000	35.000	.003
	Roy's largest root	.389	6.806 ^a	2.000	35.000	.003

Each F tests the multivariate simple effects of กลุ่ม within each level combination of the other effects shown. These tests are based on the linearly independent pairwise comparisons among the estimated marginal means.

a. Exact statistic

Print out (2). กลุ่ม * time

Pairwise Comparisons

Measure	กลุ่ม	(I) time	(J) time	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b	95% Confidence Interval for Difference ^b	
							Lower Bound	Upper Bound
MEASURE_1	กลุ่มทดลอง	1	2	-8.412 [*]	1.746	<.001	-12.795	-4.029
			3	-8.294 [*]	1.500	<.001	-12.060	-4.528
		2	1	8.412 [*]	1.746	<.001	4.029	12.795
			3	.118	1.164	1.000	-2.805	3.040
		3	1	8.294 [*]	1.500	<.001	4.528	12.060
			2	-.118	1.164	1.000	-3.040	2.805
	กลุ่มควบคุม	1	2	-1.333	1.571	1.000	-5.277	2.610
			3	-.810	1.349	1.000	-4.198	2.579
		2	1	1.333	1.571	1.000	-2.610	5.277
			3	.524	1.047	1.000	-2.106	3.153
		3	1	.810	1.349	1.000	-2.579	4.198
			2	-.524	1.047	1.000	-3.153	2.106
MEASURE_2	กลุ่มทดลอง	1	2	-5.647 [*]	1.398	<.001	-9.159	-2.136
			3	-5.353 [*]	1.291	<.001	-8.596	-2.110
		2	1	5.647 [*]	1.398	<.001	2.136	9.159
			3	.294	1.116	1.000	-2.509	3.097
		3	1	5.353 [*]	1.291	<.001	2.110	8.596
			2	-.294	1.116	1.000	-3.097	2.509
	กลุ่มควบคุม	1	2	-1.048	1.258	1.000	-4.207	2.112
			3	-.667	1.162	1.000	-3.584	2.251
		2	1	1.048	1.258	1.000	-2.112	4.207
			3	.381	1.004	1.000	-2.141	2.903
		3	1	.667	1.162	1.000	-2.251	3.584
			2	-.381	1.004	1.000	-2.903	2.141

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the .05 level.

b. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

Multivariate Tests

กลุ่ม		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
กลุ่มทดลอง	Pillai's trace	.476	7.480 ^a	4.000	33.000	<.001
	Wilks' lambda	.524	7.480 ^a	4.000	33.000	<.001
	Hotelling's trace	.907	7.480 ^a	4.000	33.000	<.001
	Roy's largest root	.907	7.480 ^a	4.000	33.000	<.001
กลุ่มควบคุม	Pillai's trace	.027	.227 ^a	4.000	33.000	.922
	Wilks' lambda	.973	.227 ^a	4.000	33.000	.922
	Hotelling's trace	.027	.227 ^a	4.000	33.000	.922
	Roy's largest root	.027	.227 ^a	4.000	33.000	.922

Each F tests the multivariate simple effects of time within each level combination of the other effects shown. These tests are based on the linearly independent pairwise comparisons among the estimated marginal means.

a. Exact statistic

Print out (3) การตรวจสอบ (ซ้ำ) ค่าเฉลี่ยก่อนการเข้าโปรแกรมฯ (Pre-test) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยวิธีวิเคราะห์ Independent Samples t-test (ทดสอบซ้ำจากวิธีการต่างกัน ผลลัพธ์เหมือนกัน)

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances				t-test for Equality of Means		95% Confidence Interval of the Difference		
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
Pretest-PFB-M	Equal variances assumed	1.034	.316	.848	36	.402	2.62745	3.10000	-3.65963	8.91454
	Equal variances not assumed			.828	30.506	.414	2.62745	3.17208	-3.84630	9.10120
Pretest-PFB-P	Equal variances assumed	.951	.336	.664	36	.511	1.73950	2.61815	-3.57036	7.04935
	Equal variances not assumed			.646	29.516	.523	1.73950	2.69265	-3.76341	7.24240

2. การตรวจสอบผลคะแนนวัดสุขภาวะการเงิน (FWB) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (เบื้องต้น)

ผู้วิจัยได้ทำการวัดสุขภาวะทางการเงิน เพื่อเป็นการยืนยันผลของประสิทธิภาพในโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก สามารถยกระดับสุขภาวะทางการเงิน ใน 14 สัปดาห์ได้ในกลุ่มทดลอง เท่านั้น เพราะการวัดประเมินในส่วนนี้ มิได้เป็นวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาครั้งนี้ (รายละเอียดกล่าวถึงในบทที่ 5)

2.1 ผลวิเคราะห์ความแตกต่างของ FWB ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ด้วย Two-Way Repeated Measures ANOVA

ก่อนการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำทางเดียว ได้ทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น Mauchly's Test of Sphericity พบว่า ค่าความแปรปรวนร่วมภายในเท่ากัน ปรากฏค่า Sig. = .087 จึงไม่ละเมิด สามารถนำข้อมูลใช้ Sphericity Assumed ได้เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น (รายละเอียดภาคผนวก)

จากนั้นทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำทางเดียว ผลลัพธ์ 2 ส่วน คือ

(1) การวิเคราะห์ความแปรปรวนภายในกลุ่ม (Within-Subjects Effects) พบว่า คะแนนเฉลี่ยสุขภาวะทางการเงิน (FWB) เปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 ($F(2,72) = 13.023, p < .001, \eta^2 = .266$) ขนาดอิทธิพล (Partial Eta Squared) = .266 จึงแสดงให้เห็นว่า ร้อยละ 26.6 ของความแปรปรวนในสุขภาวะทางการเงิน (FWB) มาจากความแตกต่างตามช่วงเวลามี observed power = .996 ซึ่งบ่งชี้ถึงความมั่นใจที่สูง

(2) ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม (Between-Subjects Effects) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีระดับสุขภาวะทางการเงิน (FWB) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมจากทั้ง 3 ช่วงเวลา (Pre-test, Post-test, Follow-up) โดยค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่มมีค่า $F(1, 36) = 10.050$, $p = .003$ ขนาดอิทธิพล (Partial Eta Squared) มีค่าเท่ากับ .218 แสดงว่า ร้อยละ 21.8 ของความแปรปรวนในระดับสุขภาวะทางการเงิน (FWB) สามารถอธิบายได้ด้วยความต่างกันของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และค่า observed power อยู่ที่ .870 มีความน่าเชื่อถือของผลการทดสอบ

ผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างช่วงเวลาและกลุ่มทดลอง/ควบคุม (Time $\times$ Group Interaction) ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F(2, 72) = 1.785$, $p = .175$) โดยมีขนาดอิทธิพลต่ำ (Partial Eta Squared = .047) และ observed power เพียง .362 สะท้อนว่า ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสุขภาวะทางการเงิน (FWB) ตามช่วงเวลา แม้ว่าคะแนนสุขภาวะทางการเงินของกลุ่มทดลองจะเพิ่มมากกว่ากลุ่มควบคุมชัดเจน แต่กลุ่มควบคุมก็ยังมีแนวโน้ม "เพิ่มขึ้น" เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลที่ interaction ไม่ significant แสดงว่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกัน

Print out (1) ข้อตกลงเบื้องต้น Two-Way RM ANOVA Mauchly's Test of Sphericity

Mauchly's Test of Sphericity^a

Measure: MEASURE_1

Within Subjects Effect	Mauchly's W	Approx. Chi-Square	df	Sig.	Epsilon ^b		
					Greenhouse-Geisser	Huynh-Feldt	Lower-bound
time	.870	4.893	2	.087	.885	.953	.500

Tests the null hypothesis that the error covariance matrix of the orthonormalized transformed dependent variables is proportional to an identity matrix.

a. Design: Intercept + Group
Within Subjects Design: time

b. May be used to adjust the degrees of freedom for the averaged tests of significance. Corrected tests are displayed in the Tests of Within-Subjects Effects table.

Print out (2) ข้อตกลงเบื้องต้น Two-Way RM ANOVA: Within-Subjects Effects

Tests of Within-Subjects Effects

Measure: MEASURE_1

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power ^a
time	Sphericity Assumed	41.717	2	20.858	13.023	<.001	.266	26.046	.996
	Greenhouse-Geisser	41.717	1.769	23.580	13.023	<.001	.266	23.040	.993
	Huynh-Feldt	41.717	1.906	21.892	13.023	<.001	.266	24.816	.995
	Lower-bound	41.717	1.000	41.717	13.023	<.001	.266	13.023	.940
time * Group	Sphericity Assumed	5.717	2	2.858	1.785	.175	.047	3.569	.362
	Greenhouse-Geisser	5.717	1.769	3.231	1.785	.180	.047	3.157	.339
	Huynh-Feldt	5.717	1.906	3.000	1.785	.177	.047	3.401	.352
	Lower-bound	5.717	1.000	5.717	1.785	.190	.047	1.785	.255
Error(time)	Sphericity Assumed	115.318	72	1.602					
	Greenhouse-Geisser	115.318	63.690	1.811					
	Huynh-Feldt	115.318	68.600	1.681					
	Lower-bound	115.318	36.000	3.203					

a. Computed using alpha = .05

Print out (3) ข้อตกลงเบื้องต้น Two-Way RM ANOVA: Between-Subjects Effects

Tests of Between-Subjects Effects

Measure: MEASURE_1

Transformed Variable: Average

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power ^a
Intercept	903.834	1	903.834	121.125	<.001	.771	121.125	1.000
Group	74.992	1	74.992	10.050	.003	.218	10.050	.870
Error	268.631	36	7.462					

a. Computed using alpha = .05

2.2 ผลการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมการเงินเชิงบวก และ สุขภาวะทางการเงิน

Print out (1) ผลการตรวจสอบความสัมพันธ์ (correlation) PFB กับ FWB

Correlations

		Pretest-FWB	Pretest-PFB	Posttest-FWB	Posttest-PFB	Follow-FWB	Follow-PFB
Pretest-FWB	Pearson Correlation	1	.647**	.596**	.467**	.466**	.540**
	Sig. (1-tailed)		<.001	<.001	.002	.002	<.001
	Sum of Squares and Cross-products	128.763	737.289	86.632	519.105	69.316	590.053
	Covariance	3.480	19.927	2.341	14.030	1.873	15.947
	N	38	38	38	38	38	38
Pretest-PFB	Pearson Correlation	.647**	1	.461**	.699**	.509**	.729**
	Sig. (1-tailed)	<.001		.002	<.001	<.001	<.001
	Sum of Squares and Cross-products	737.289	10084.868	592.895	6873.316	669.947	7051.158
	Covariance	19.927	272.564	16.024	185.765	18.107	190.572
	N	38	38	38	38	38	38
Posttest-FWB	Pearson Correlation	.596**	.461**	1	.675**	.757**	.691**
	Sig. (1-tailed)	<.001	.002		<.001	<.001	<.001
	Sum of Squares and Cross-products	86.632	592.895	164.316	847.053	127.158	852.526
	Covariance	2.341	16.024	4.441	22.893	3.437	23.041
	N	38	38	38	38	38	38
Posttest-PFB	Pearson Correlation	.467**	.699**	.675**	1	.818**	.900**
	Sig. (1-tailed)	.002	<.001	<.001		<.001	<.001
	Sum of Squares and Cross-products	519.105	6873.316	847.053	9596.842	1049.526	8489.421
	Covariance	14.030	185.765	22.893	259.374	28.366	229.444
	N	38	38	38	38	38	38
Follow-FWB	Pearson Correlation	.466**	.509**	.757**	.818**	1	.837**
	Sig. (1-tailed)	.002	<.001	<.001	<.001		<.001
	Sum of Squares and Cross-products	69.316	669.947	127.158	1049.526	171.579	1055.263
	Covariance	1.873	18.107	3.437	28.366	4.637	28.521
	N	38	38	38	38	38	38
Follow-PFB	Pearson Correlation	.540**	.729**	.691**	.900**	.837**	1
	Sig. (1-tailed)	<.001	<.001	<.001	<.001	<.001	
	Sum of Squares and Cross-products	590.053	7051.158	852.526	8489.421	1055.263	9268.211
	Covariance	15.947	190.572	23.041	229.444	28.521	250.492
	N	38	38	38	38	38	38

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

Print out (2) ผลการตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ด้วยแบบจำลองถดถอย

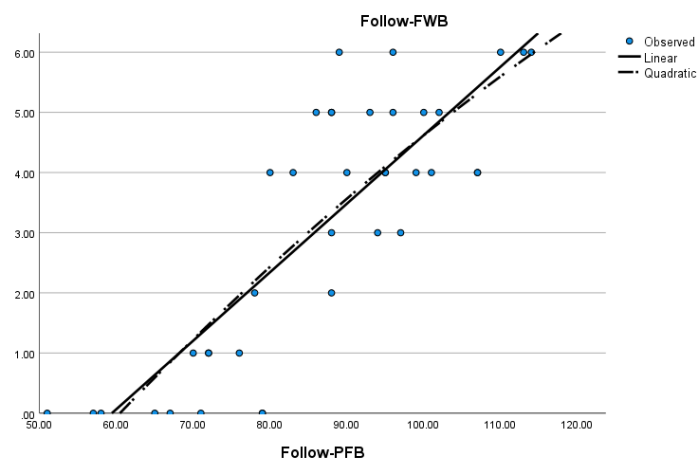
Single Linear regression Model: FWB = f(PFB)

Model Summary and Parameter Estimates

Dependent Variable: Follow-FWB

Model Summary						Parameter Estimates		
Equation	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2
Linear	.700	84.106	1	36	<.001	-6.764	.114	
Quadratic	.703	41.404	2	35	<.001	-9.389	.179	.000

The independent variable is Follow-PFB.

หมายเหตุ สูตรคำนวณความยืดหยุ่น (Elasticity of FWB for PFB)

$$\text{Elasticity} = \left(\frac{\partial \text{FWB}}{\partial \text{PFB}} \right) \times \left(\frac{\text{PFB}}{\text{FWB}} \right)$$

โดยที่:

- $\frac{\partial \text{FWB}}{\partial \text{PFB}}$ คือ ค่าความชัน (Slope) จากแบบจำลองถดถอยเชิงเส้น (b1 หรือ b2)
- PFB คือ ค่าของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ณ จุดที่ต้องการวัด
- FWB คือ ค่าของสุขภาวะทางการเงิน ณ จุดเดียวกัน

ในความสัมพันธ์ระหว่าง PFB และ FWB ด้วยค่าความยืดหยุ่น อธิบายค่าความยืดหยุ่นได้ว่า เมื่อ PFB เปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 จะส่งผลให้ FWB เปลี่ยนแปลงไปกี่เปอร์เซ็นต์ หากค่า Elasticity > 1 หมายถึงความยืดหยุ่นสูง ขณะที่ค่า Elasticity < 1 หมายถึงความยืดหยุ่นต่ำ

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation) พบว่าค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเงินเชิงบวกก่อน หลัง และติดตามมีความสัมพันธ์กันกับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะทางการเงิน (FWB) เท่ากับร้อยละ 64.70, 67.5 และ 83.7ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาจากค่าสหสัมพันธ์ไม่สามารถบ่งชี้ทิศทางความสัมพันธ์ในทิศทางใดได้ จึงทำการ วิเคราะห์แบบถดถอยเชิงเส้นตรง (Single Linear Regression) โดยทำการวิเคราะห์เลือกสมการที่ดีที่สุดเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าว ปราบกฎ

ว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง PFB และ FWB กำหนดให้ PFB เป็นตัวแปรปัจจัยกำหนด ตัวแปร FWB ในระยะการติดตามให้ค่าสถิติอธิบายได้ดีที่สุด แสดงแบบจำลองอย่างง่ายได้ดังนี้ สมการถดถอย (Regression Equation) , $FWB = -6.764 + 0.114PFB$, $R \text{ Square} = .700$

จากสมการถดถอยอย่างง่าย อธิบายได้ว่าพฤติกรรมการเงินเชิงบวกเมื่อสิ้นสุดการทดลอง 4 สัปดาห์ (Follow-PFB) สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงในสุขภาวะทางการเงิน (Follow-FWB) ได้ถึงร้อยละ 70 หรือ PFB มีอิทธิพลต่อ FWB คิดเป็นร้อยละ 70 ซึ่งถือว่าค่อนข้างสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และสามารถคำนวณความยืดหยุ่น (Elasticity of FWB with respect to PFB) เท่ากับ 3.35 (จาก $b=0.114$ = ค่าสัมประสิทธิ์เชิงเส้นตรงจากสมการถดถอย) หมายความว่า เมื่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวก (PFB) เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ระดับสุขภาวะทางการเงิน (FWB) เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 3.35 ในทิศทางเดียวกัน โดยที่ตัวแปรปัจจัยอื่นคงที่

จากภาพประกอบ กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเงินเชิงบวกในช่วงติดตามผล (Follow-PFB) และสุขภาวะทางการเงินในช่วงติดตามผล (Follow-FWB) โดยเส้นตรงแสดงแบบจำลองเชิงเส้น (Linear Regression) และเส้นประแสดงแบบจำลองเส้นโค้งกำลังสอง (Quadratic Regression) จากผลการวิเคราะห์พบว่า แบบจำลองเชิงเส้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลสูง ($R^2 = .700$, $p < .001$) มากกว่าแบบจำลองเส้นโค้งกำลังสอง จึงสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่าง Follow-PFB และ Follow-FWB มีลักษณะเป็นเชิงเส้น (Linear Relationship) โดยมีอิทธิพลต่อกัน (ตัวแปรกำหนดคือ PFB และตัวแปรตามคือ FWB)

ความสัมพันธ์เชิงเส้นให้ความหมายบ่งชี้ถึงทิศทางความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปรเป็นไปในทางเดียวกันอย่างชัดเจนจึงได้ข้อสันนิษฐานว่าพฤติกรรมการเงินเป็นปัจจัยกำหนดสุขภาวะทางการเงินได้ในเบื้องต้นและควรศึกษาประเด็นการค้นหาคำความสัมพันธ์ระหว่างกันเชิงลึกต่อไป

สรุปว่าพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน สามารถยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ ได้เชิงประจักษ์ โปรแกรมฯ มีผลให้กลุ่มทดลองมีระดับสุขภาวะทางการเงินที่สูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมโดยรวมและระดับ FWB เพิ่มขึ้นตลอดเวลาทั้งสองกลุ่ม แม้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจะไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอธิบายความหมายในเชิงทฤษฎีการที่กลุ่มควบคุมก็มีสุขภาวะทางการเงิน (FWB) เพิ่มขึ้นเล็กน้อย อาจสะท้อนว่าได้รับผลจากกิจวัตรหรือสภาพแวดล้อมร่วม (shared environment) หรือเกิดจากความคุ้นเคยกับแบบสอบถามเมื่อทำซ้ำ (testing effect) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นของ FWB ไม่ใช่ผลที่ได้จากโปรแกรมฯ (intervention) เท่านั้น

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบประเด็น (Thematic analysis)

ตัวอย่าง การถอดเทป การสรุป และการทำรหัส (Code) แยกเป็นประเด็นหลัก รอง ย่อย (บทที่ 4 ระยะเวลาที่ 1 และ 3 (In depth interviews) ระยะเวลาที่ 2 (Focus group))

ตัวอย่างการถอดเทปสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล

1 **บทสัมภาษณ์**

2 ผู้ให้สัมภาษณ์ รศ. ดร. อนุสรณ์ ธรรมใจ

3 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ [REDACTED]

4 เวลาสัมภาษณ์ 13 พฤศจิกายน 2567 ตั้งแต่เวลา 10.30-11.15 น.

5 Q : (00:05:47) การมองภาพแบบในอนาคตนั้นกับการพัฒนาเพื่อคนไทยมีความพร้อมทางด้านการเงิน ในวันที่

6 เกษียณได้ในยุคที่เกิดขึ้นคือคนอายุยืนมีแต่คนแก่ แรงงานน้อยลง เหล่านี้คืออยากให้อาจารย์สะท้อนก็คือ

7 คำถามแรกค่ะ พุดมีสองคำถามค่ะอาจารย์ คำถามแรกคือแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมอันนี้ค่ะในระยะยาวหรือ

8 แบบยั่งยืน มันควรจะทำด้วยวิธีอะไรที่มันที่อาจารย์คิดว่ามันมีประสิทธิภาพค่ะ โดยการที่อาจจะไปพูดถึงเรื่อง

9 ของอุปสรรคของมันก่อนที่จะอาจารย์มองเห็นหรือว่าแนวทางการแก้ไขมันก็ได้ คำถามที่สองก็คืออยากให้อาจารย์

10 ตั้ง Scenario ค่ะ

11 A : เคียงหนึ่ง ๆ คือวิธีการแก้ไข คือวิธีการแก้ไขคือผม (กำลังนึกคำตอบ) ไม่สนใจและไม่เชื่อว่าการแก้ปัญหาใน

12 ระดับจุลภาคมันจะมันจะได้ผลอย่างแท้จริง โอเคครับ ตรงนี้ก่อนนะมันเมื่อผมไม่เชื่อแล้วก็ได้ Believe ว่าการ

13 แก้ปัญหาในระดับจุลภาคมันจะแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง ความสนใจของผมมันจึงเป็นเรื่องมหาคมนะมันเป็นเรื่อง

14 การจัดการในเชิงมหภาค แต่ว่าการแก้ปัญหาในระดับจุลภาคไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผนทางการเงิน การพยายามที่

15 จะทำงานหนักเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น การพยายามที่จะไม่ก่อหนี้มากเกินไป หรือทำอะไรเพื่อให้ตัวเองอยู่รอด

16 ทางการเงิน เออก็จะแก้ในระดับหนึ่งแต่ว่ามันจะไม่สามารถตอบโจทย์คนส่วนใหญ่ได้ เพราะว่าคนส่วนใหญ่ไม่ได้มี

17 โอกาสในชีวิตเท่าไร แล้วโอกาสของคนก็ไม่เท่ากันด้วยปัญหาความเหลื่อมล้ำก็เลยด้วย ฉะนั้นการแก้ปัญหาที่

18 มันจะได้ผลแล้วมีผลในวงกว้างก็คือการใช้นโยบายมหภาค ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำอะไรให้ระบบเศรษฐกิจมัน

19 มีการกระจายรายได้ที่ดีกว่านี้ การจะทำยังให้ระบบเศรษฐกิจมีการกระจายความมั่งคั่งให้ดีกว่านี้ ความมั่งคั่งกับ

20 รายได้มันเป็นสองสิ่งที่มีความต่างกันอยู่ รายได้ก็คือรายได้มันเป็น Flow ความมั่งคั่งเป็น Stock ถูกไหม มันสะสม

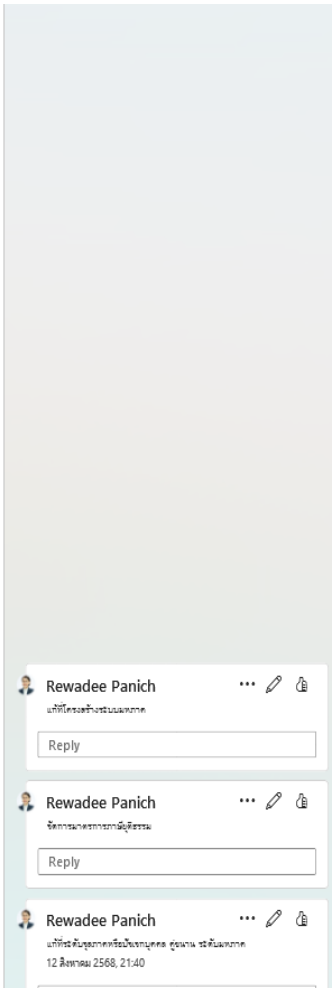
21 ข้าม Generation ฉะนั้นวิธีการจัดการก็คือใช้นโยบายมหภาค แล้วก็มาตรการหลายอย่างมาตรการใช้จ่ายเรื่อง

22 Social Welfare พวกนี้ต้องลงทุน รัฐต้องลงทุนที่นี้พอมันเป็นเรื่องพวกนี้ปุ๊บมันก็จะเกี่ยวข้องกับการดำเนิน

23 นโยบาย ที่นี้ถามว่าในแง่ปัจเจกบุคคล Individual เราทำอะไรได้บ้าง เราทำได้ในฐานะพลเมืองแต่พลเมืองต้อง

24 รวมกลุ่มกัน ต้องผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต้องให้เกิดนโยบายที่ดี การที่ระดับจุลภาคก็ต้องทำคู่ขนานกัน

25 ไปคือว่าแต่ถ้าสมมติจุลภาคมันดี แต่โครงสร้างใหญ่ไม่ดีในที่สุดปัญหาที่จะกลับมาอยู่ดี คือสมมติเราเป็นพนักงาน

มีการถอดเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ โดยได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล ภายในระยะเวลาที่กำหนด และทำการใส่กระดาดมีเลขหน้าและเลขบรรทัด เพื่อให้สำหรับการอ้างอิงข้อความ (Quotations) ที่ต้องการนำเสนอเป็น ข้อความหลักตรงกับวัตถุประสงค์ซึ่ง มีการตรวจสอบซ้ำโดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ อ่านบทสนทนาและระดมความเห็นในการออกรหัส ผู้วิจัยใช้วิธีการใส่แถบสีและแสดงรหัสไว้ทางขวามือของกระดาด สำหรับการวิเคราะห์เบื้องต้นจาก ข้อมูลดิบ (Raw data) ก่อนลงมติเป็นความเห็นในการออกรหัสและจัดกลุ่มประเด็นสำคัญ ประเด็นย่อย ในตารางที่ออกแบบไว้ ทั้งนี้สามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกัน

ตัวอย่างการสรุปย่อประวัติและสาระจากการสัมภาษณ์ 1 หน้า เป็นเทคนิคการเก็บข้อมูล

1. สรุปย่อบทสัมภาษณ์และประวัติ รศ. ดร. [REDACTED] (13 พฤศจิกายน 2567)

รศ. ดร. [REDACTED] ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย [REDACTED] ประสบการณ์ทั้งด้านนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและการบริหารการเงินสาธารณะ เป็นอนุกรรมการสำนักงานประกันสังคม อดีตกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย และอดีตผู้บริหารในสถาบันการเงิน มีบทบาททั้งในภาครัฐและวิชาการอย่างต่อเนื่อง

สรุปสาระสำคัญ

รศ. ดร. [REDACTED] วิเคราะห์ว่ารากเหง้าของปัญหาพฤติกรรมทางการเงินที่ไม่ดีในไทย มาจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ฝังลึกและกระจายกว้าง ซึ่งการแก้ไขในระดับจุลภาค เช่น การรณรงค์ให้คนออม หรือบริหารหนี้ อย่างเดียวไม่เพียงพอ หากไม่แก้ไขโครงสร้างเศรษฐกิจในระดับมหภาคควบคู่กันไป มาตรการสำคัญจึงต้องรวมถึงการกระจายรายได้ การจัดเก็บภาษีอย่างเป็นธรรม และการลงทุนด้านสวัสดิการโดยรัฐ เพื่อรองรับค่าครองชีพที่สูงโดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานรายได้ต่ำ

แนวทางเชิงนโยบาย รศ. ดร. [REDACTED] เสนอ 3 แนวทางสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกองทุนประกันสังคม ได้แก่ (1) การยืดอายุการรับบำนาญจาก 55 ปี ให้สูงขึ้นตามแนวโน้มประชากรสูงวัย แม้จะมีแรงต้านจากแรงงาน แต่ถือเป็นมาตรการจำเป็นที่ต้องดำเนินการควบคู่กับการสื่อสารอย่างเหมาะสม (2) การขยายเพดานค่าจ้างสำหรับคำนวณสิทธิประโยชน์ จากฐานเดิม 15,000 บาท เพื่อให้ผู้ประกันตนได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้น และกองทุนได้รับเงินสมทบมากขึ้น (3) การปรับกลยุทธ์การลงทุนของกองทุนให้มีผลตอบแทนสูงขึ้นโดยยอมรับความเสี่ยงเพิ่ม แต่ต้องมีระบบควบคุมและกลไกกำกับการลงทุนที่โปร่งใส เพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ ในมุมที่อาจเกิดขึ้นซึ่งเลวร้ายที่สุด (Worst Case) รัฐมักเลือกใช้วิธีลดเงินสมทบของทั้งนายจ้างและลูกจ้างในยามเศรษฐกิจชะลอตัว เพื่อประคองสภาพคล่อง แต่สิ่งนี้ส่งผลเสียในระยะยาว ทำให้เงินในกองทุนลดลงและบั่นทอนความมั่นคงของผู้ประกันตน โดยเฉพาะลูกจ้างที่เป็นผู้รับผลกระทบหลัก ทั้งนี้รัฐบาลควรเพิ่มการสมทบแทนการลดและชำระเงินสมทบที่ค้างจ่ายให้ครบถ้วน พร้อมทั้งยืนยันว่ากองทุนประกันสังคมต้องไม่ล้ม เพราะเป็นกลไกหลักในการดูแลแรงงานหลังเกษียณ

อุปสรรคสำคัญคือการพยายามแก้ปัญหาในระดับรายบุคคลโดยไม่ปรับโครงสร้างหลัก เช่น การรณรงค์ให้คนออมมากขึ้น ไม่ก่อหนี้ ทั้งที่ต้นเหตุคือโอกาสที่ไม่เท่ากันและภาระค่าใช้จ่ายที่สูงเกินความสามารถของคนส่วนใหญ่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างครอบครัวและความมั่นคงในชีวิต จึงสนับสนุนให้แก้ไขทั้งในระดับจุลภาค (เช่น การปรับพฤติกรรมโดยการ “Force”) และมหภาคไปพร้อมกัน เพื่อผลลัพธ์ที่ยั่งยืนและทั่วถึง

2. สรุปย่อบทสัมภาษณ์และประวัติ [REDACTED] วันที่ 15 พฤศจิกายน 2567 (00:30:00)

ตัวอย่าง ตารางการทำรหัส (Code) แยกเป็นประเด็นหลัก ประเด็นรอง ประเด็นย่อย

Qualitative Data Analysis				
รหัสคำ (Codes)	แนวคิดทฤษฎี (Conceptual)	ประเด็นย่อย (Categories)	ประเด็นรอง (Sub-Theme)	ประเด็นหลัก (Theme)
• มีกินมีใช้วันแล้ววัน • ไม่เป็นหนี้ • มีเงินเก็บ เงินสำรอง • ใส่ใจตามเป้าหมายชีวิต • มีเงินใช้ยามเกษียณ ○ มีอิสรภาพทางการเงิน ○ บนนิยามที่ไม่ใช่ “ความรวย”	สอดคล้องใกล้เคียงกับผลการศึกษา Financial well-being ของ karnsorn, et. al.(2017), Bruggen et. al. (2017) และผลการสำรวจของ CFPB (2015)		1.1 การให้ความหมายของการมีฐานะทางการเงินที่ดี	1. มุมมองต่อการมีพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับฐานะทางการเงินหลังเกษียณ
• พฤติกรรมที่สามารถควบคุมตนเองได้เป้าหมาย • คำอธิบายการเกิดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก • ตัววัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวก • มีเจตคติที่ดีต่อเงิน • มีการบริหารจัดการเงินที่ดี • มีการบริหารจัดการเงินที่ดี ○ บริหารจัดการการเงินหลังเกษียณ ○ มีการป้องกันความเสี่ยง ○ วางแผนออมเพื่อเป้าหมาย	สอดคล้องกับการศึกษา Positive Financial Behavior ของ Xiao, et. al.(2007) และ Fan, L., & Henaguer, R. (2022)		1.2 การให้ความหมายของพฤติกรรมการเงินเชิงบวก	
• เชื่อว่าการประหยัดสำคัญกว่าช้อปปิ้ง • เชื่อว่าลงทุนในสิ่งที่ไม่รู้จะขาดทุน • เป็นหนี้ได้แต่ไม่กินตัว • หากรายได้สำคัญที่สุด • เงินที่ออมได้คือรายได้ที่ไม่ต้องหา • เก็บเงินจากค่าใช้จ่ายให้สาระ • แผนการเงินก็คือแผนชีวิต • ไม่ด่าทอที่จะเลิกราสัก • เงินไม่ใช่ทุกอย่าง แต่ทุกอย่างเริ่มสิ้นที่เงิน	ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of planned Behavior) แนวคิดของ Icek Ajzen (Ajzen, 1999) อธิบายตัวกำหนดพฤติกรรมเกิดจากความตั้งใจ (Intention) ที่เป็นผลมาจากความเชื่อในสำนึกเจตคติ (Attitude Beliefs) หนึ่งในสามส่วน	2.1.1 เจตคติเชิงบวกต่อการจัดการเงิน	2.1 เจตคติ	2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเงินเชิงบวก
• ไม่เชื่อว่าตัวเองจะเปลี่ยนแปลงได้ • อาดูมามากแล้วปรับเปลี่ยนไม่ได้ • การเงินเป็นเรื่องยาก		2.1.2 เจตคติเชิงลบ		

ประวัติผู้เขียน

